This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Philol 609.5

IN MEMORY OF

FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM

CLASS OF 1914

SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY

WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23, 1891 APRIL 11, 1918

TIFFANY & CO

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE

VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE

1908

GENT

A. SIFFER

Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

1908

Philol. 609.5

HARVARD COLLEGE LIBRARY
INGRAHAM FUND
Dec 7, 1931

Vergadering van 15 Januari 1908.

Aanwezig: de heeren DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, DR. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Dr. HUGO VERRIEST, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heeren OMER WATTEZ en FRANK LATEUR, briefwisselende leden.

De heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. EDW. COREMANS en Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, werkende leden, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de December-vergadering 1906. — Het wordt goedgekeurd.

De heer DES. CLAES, bestuurder, richt tot de Vergadering de volgende toespraak :

MIJNE HEEREN,

Om verscheidene redenen zij het mij toegelaten u eenige woorden toe te spreken.

Eerst om, in den naam van het Bestuur, u allen een zalig nieuwjaar te wenschen. In dien wensch begrijp ik eene goede gezondheid, dat is — gelijk ons hooggeacht medelid, de heer COOPMAN, het mij zoo wel verduidelijkte — « werkkracht en werklust », natuurlijk ook ter bate onzer Academie.

Vervolgens om den dank der Academie te betuigen aan mijnen vereerden voorganger, den geachten heer KAREL DE FLOU.

Wat ik over hem zeggen ga, zal hem misschien wel ergeren; want de grootste zijner goede hoedanigheden is zijne nederigheid : dat heb ik gedurende heel mijn proefjaar bij hem ondervonden, dat moet gij zelven bij hem hebben opgemerkt; maar als de waarheid nut kan stichten, mag zij niet verzwegen worden.

Hij was de man om eene instelling als de onze te besturen.

Hij beheerscht, gelijk men dat noemt, zijne stof, en de moeilijkste evenals de gemakkelijkste toestanden beschouwt hij met dezelfde kalmte.

De bloei en de goede faam onzer Academie liggen hem nauw aan 't hert. Hoe hij het aanlegde om de werkzaamheid der leden uit te lokken is mij nog een geheim; maar zeker heeft onze instelling weinige jaren beleefd, die zoo vruchtbaar mochten heeten als zijn bestuurjaar.

Geene maand ging voorbij, of wij mochten eene of meer belangrijke lezingen hooren van de HH. Dr. K. Jhr. DE GHELDERE (1), Dr. C. LECOUTERE (2), Ridder DE

(1) Januari. — (2) Januari.

CORSWAREM (1) OMER WATTEZ (2), Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN (3). EDW. GAILLIARD (4), Dr. SIMONS (5), Dr. W. DE VREESE (6), JAN BOUCHERIJ (7), Is. TEIRLINCK (8), AM. JOOS (9), Dr. HUGO VERRIEST (10), GUSTAAF SEGERS (11) en Prof. Dr. MULLER (12).

Hij zelf heeft onze Academie op eene schitterende wijze vertegenwoordigd op het *Congrès des Sciences historiques* te Duinkerke; dat kan men, ofschoon maar tusschen de regels, lezen in het verslag, dat hij op onze Juli-vergadering over dat kongres heeft uitgebracht.

Over den ijver en de werkzaamheid door de vier bestendige commissiën in 1907 aan den dag gelegd, wil ik hier niet eens spreken, noch over de bedrijvigheid van de commissie der *van de Ven-Heremans'-Stichting,* noch over de merkwaardige uitgaven der Academie, dat jaar van de pers gekomen, noch over het gedurig aangroeien onzer bibliotheek, om slechts de hooggewaardeerde onderscheidingen te herinneren, welke drie onzer medeleden ten deele gevallen zijn. Een werd verheven tot Officier, een ander tot Groot-Officier in de Leopolds-Orde; een derde werd opgenomen in den Raad der KROON.

Uit dat alles meen ik te mogen besluiten, dat het jaar 1907, het bestuurjaar van den heer K. DE FLOU, een gedenkwaardig jaar is in de annalen der Academie.

Gelieve het u thans, Mijne Heeren, nog eenen oogenblik te luisteren naar mijne derde reden.

Laat mij toe op de dankbetuiging terug te komen, welke ik u in de Novembervergadering zou toegestuurd hebben.

---

(1) Februari. — (2) Maart. — (3) April, December. — (4) April, November. — (5) Juli. — (6) Augustus, December. — (7) September. — (8) October. — (9) October. — (10) November. — (11) December. — (12) Juni (feestzitting).

Ik versta, dat gij mij verkozen hebt uit toegenegenheid en ter wille van mijnen ouderdom. Dewijl in ons gezelschap de Broederlijkheid ten trone zit en ieder zich beijvert haar te huldigen, hebt gij mij de eer willen aandoen mij met het bestuur te belasten, zonder echter daarbij te denken « aan al datgene wat gij het recht zoudt hebben van mij te verwachten »; anders schieten mijne krachten stellig tekort, en al mijn goede wil zou onvoldoende zijn om de leemte aan te vullen.

Ik aanveerd dus den last, dien het u beliefd heeft mij op te leggen, in de hoop dat gij kruis naar kracht zult schikken. Dat welwillend inzicht hebt gij overigens reeds laten blijken door mij in Dr. W. DE VREESE eenen jeugdigen, ijvervollen en schranderen helper toe te voegen. Wij beiden zullen daarenboven mogen rekenen op de vriendelijke dienstwilligheid van onzen werkzamen Bestendigen Secretaris, die een bloei der Academie tot zijn levensdoel verkozen heeft.

Ik moet ook uwe aandacht inroepen op sommige punten van het programma van mijnen achtbaren voorganger, waarvan de uitvoering wenschlijk zou zijn.

Het ware misschien gepast eene commissie te benoemen, die zou onderzoeken, welke artikelen onzer wetten voor wijziging vatbaar zijn, en den uitslag van haar onderzoek aan eene algemeene vergadering te onderwerpen.

Onze bibliotheek moet ons op de hoogte kunnen houden van « het letterkundig leven en de philologische bedrijvigheid op ons taalgebied en daarbuiten ». Daartoe zouden wij over een vast jaarlijksch krediet moeten beschikken.

En daar bloot ingenaaide boeken door veelvuldig gebruik spoedig beschadigd worden, zoude het hoogst noodig zijn ook jaarlijks een deel van onze begrooting te mogen benuttigen om die boeken te laten inbinden.

De vier bestendige commissiën zijn uitgenoodigd geworden om « een- of meermalen 's jaars bij het Bestuur voorstellen in te dienen tot het aankoopen van boeken en tijdschriften, waaraan de behoefte bij hare werkzaamheden zal zijn gebleken ». 't Is te wenschen dat die uitnoodiging beantwoord zal worden, en dat die commissiën voort zullen gaan met degelijk werk te leveren.

Deze wensch betreft voornamelijk de bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren en niet het minst hare *Sub-Commissie* voor de studie der Plaatsnamen, die. naar het voorbeeld van het *Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap*, haar geschiedkundig onderzoek der Vlaamsche Aardrijkskundige namen voortzet.

Dit herinnert mij dat, in 't jaar **1886**, door minister THONISSEN, eene officieele Commissie werd ingesteld, en belast met een ontwerp op te maken tot *rechtschrijving* van de namen der Belgische gemeenten en gehuchten; dat vier onzer hooggeachte Collega's er deel van uitmaakten, te weten : volksvertegenwoordiger EDW. COREMANS, als voorzitter, TH. COOPMAN, als secretaris, DESIDEER DELCROIX en FR. DE POTTER, en dat deze laatste, datzelfde jaar **1886** in *Het Belfort* schreef : « De Vlaamsche schrijvers wachten nieuwsgierig op de beslissingen dezer Commissie (1) ».

Deze heeft weliswaar sedert ettelijke jaren haren arbeid geëindigd.

De meerderheid harer Leden, t. w. : de heeren ADRIAENS, bibliothecaris van den dienst der *Statistiek* aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, DELCROIX, DE POTTER, generaal HENNEQUIN, 's Rijks archivaris PIOT, VAN BASTELAER, voorzitter van het Oudheidskundig Genootschap te Charleroi, hebben, de eenen voor, de anderen na, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

---

(1) *Het Belfort*, eerste jaarg., blz. 443.

Het verslag, uitgebracht door onzen geachten Collega TH. COOPMAN, en de voorstellen der Commissie, werden gedrukt ten jare **1895** (1).

En desniettegenstaande nu, in **1908**, wachten nog èn de gemeentebesturen, èn onze onderwijzers en leeraars, èn onze schrijvers, èn alle openbare diensten, op het koninklijk besluit, dat, krachtens art. 4 van de wet van 26n Mei **1882**, de officieele schrijfwijze der Belgische gemeentenamen moet vaststellen!...

Onlangs heeft het Davidsfonds aan den heer HELLEPUTTE, Minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, ons vereerd medelid, voor al de besturen in het Vlaamsche land, Vlaamsche poststempels gevraagd (2). Zullen de machtige Bureelen aan den gunstiggestemden Minister niet antwoorden : Laat ons daarmede wachten tot de bevoegde *Hoofd-Commissie voor Statistiek* aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, haar oordeel zal hebben laten kennen over de voorstellen der bijzondere Commissie, en den heer Minister van Binnenlandsche Zaken over de spelling der plaatsnamen beslissen zal.

Hier verlaat ik misschien de reine sferen der wetenschap, waarin eene Academie hoeft te bewegen; doch wij zijn niet alleen leden der Academie, wij zijn Vlamingen, die iederen dag vóór zeven uren 's morgens op de afstempeling der brieven en pakken, die ons uit het Vlaamsche land worden toegezonden, onze minderheid kunnen lezen. Wie daar ook aan gewoon kunne worden, ik niet!

Het is dus volstrekt noodig dat de spelling onzer plaatsnamen eindelijk geregeld worde. Laat ons daartoe

---

(1) *Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction publique. — Statistique générale. Commission de l'orthographe des noms des communes et des hameaux. Rapport et orthographe proposée.* — Bruxelles, Société belge de librairie (société anonyme), Oscar Schepens, directeur, 16, Treurenberg, 1895. — XXIV, 182 blz.

(2) Bij het ter pers leggen van deze regelen was die vraag ingewilligd.

het mogelijke in het werk stellen: het Vlaamsche land, dat van de invloed zijner Academie veel verwacht, zal er ons dankbaar voor zijn.

Ik wilde u ook nog vragen, Mijne Heeren, er voor te willen zorgen, dat onze maandelijksche zittingen voortdurend door gepaste lezingen zouden verlevendigd worden; onze Bestendige Secretaris heeft echter dat verlangen reeds voorkomen : de uitnoodiging, diè vóór u ligt, bewijst het.

Verschoont mij, bid ik u, zoo ik u te lang heb bezig-gehouden.

Moge God onzen arbeid zegenen en de Academie van rampen bewaren!

Afsterven van den Weledelgeboren heer J. de Trooz, Minister van Binnenlandsche Zaken, hoofd van het Kabinet. — De heer Bestuurder brengt een eerbiedige hulde aan de nagedachtenis van wijlen den Weledelgeboren Heer JULES DE TROOZ, den hooggeschatten Minister van Binnenlandsche Zaken en hoofd van het Kabinet, te vroeg door den dood aan de zijnen ontrukt. De naam van JULES DE TROOZ zal steeds in de Koninklijke Vlaamsche Academie in eerbiedig aandenken blijven, om de vele blijken van hoogst aanmoedigende waardeering, waarmede het hem behaagde onze Koninklijke Instelling te vereeren, en om de talrijke diensten, die hij haar bewezen heeft. — Op voorstel van het Bestuur, beslist de Vergadering dat, namens de Academie, een brief van rouwbeklag aan de Weledele Mevrouw DE TROOZ zal gezonden worden.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Elfde deel, twaalfde aflevering (*Overhoop-Overnevelen*). Bewerkt door Dr. J. BOEKENOOGEN. 's-Gravenhage en Leiden, 1907.

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. VERWIJS en Dr. J. VERDAM, Hoogleeraar te Leiden. Deel VII, aflevering 3/4. 's-Gravenhage, 1907.

Loquela van Guido Gezelle, tot Woordenboek omgewerkt. Aflevering 3. Antwerpen, z. j. (1907).

Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas. Publiée par FERD. VAN DER HAEGHEN et R. VAN DEN BERGHE, avec la collaboration de VICTOR VAN DER HAEGHEN et ALPH. ROERSCH. CLXXVIe, CLXXVIIe, CLXXVIIIe et CLXXIXe livraisons. Gand. s. d. (1907.)

TIJDSCHRIFTEN. — *Bibliographie de Belgique*, 1907. Première partie : *Livres*, nº 23; Deuxième partie : *Publications périodiques*, nº 23. — *Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, nos 3 et 4, 1907. — *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles*, nos 3 et 4, 1907. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, nr 6, 1907. — *Annales des travaux publics*, nº 6, 1907. — *Arbeidsblad*, nrs 21 en 22, 1907. — *Bulletin de l'Agriculture*, nº 14, 1907.

Door de *Société chorale et littéraire des Mélophiles de Hasselt :*

Bulletin de la Section scientifique et littéraire. 39me volume. Hasselt, 1907.

Door de *Société d'Émulation*, te Brugge :

Annales de la Société d'Émulation de Bruges. Nº 4, 1907.

Door het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, te 's-Hertogenbosch :

Analecta Gijsberti Coeverincx. Pars I, bewerkt door Fr. G. VAN DEN ELSEN, Ord. Praem, en Fr. W. HOEVENAARS, Ord. Praem. Z. p. of j. ('s-Hertogenbosch.)

Catalogus der Boekerij van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant. Tweede supple-

ment, *bevattende tevens een lijst van corrigenda en addenda op de vorige deelen van den catalogus.* 's-Hertogenbosch, 1907.

Door de Commissie van Advies voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën, te 's-Gravenhage :

Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. Derde deel : *Uitvoerend Bewind. — Engelsch-Russische inval. — Amiens.* 1798-1801-2. 1e stuk : Inleiding en Hoofdstukken I-III ; 2de stuk : Hoofdstukken IV-VI en Registers. 's-Gravenhage, 1907.

Door het Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, te Kopenhagen :

L'Empire des Sassanides. Le peuple, l'état, la cour, par ARTHUR CHRISTENSEN. (D. Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skrifter, 7. Række, historisk og filosofisk. Afd. I. 1.) Kjobenhavn, 1907.

Oversigt over Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. 1907. No 3. Kjobenhavn, 1907.

Id. No 4, med en tavle og et kort. Id.

Door den heer JAC. MUYLDERMANS, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Ratten op den Zolder. Bekroond blijspel met zang en muziek in twee bedrijven, door SYLVESTER. Gent, 1883.

Een Luchtkasteel. Blijspel in één bedrijf en 3 tafereelen, door Mej. C. ALBERDINGK THIJM. Id.

De Broek van den Burgemeester of Waartoe spaarzaamheid leiden kan. Blijspel in één bedrijf, door K. VAN CAENEGHEM. Id.

Vijf Grijsjes en Wijfjes of De Spokerij in 't Bosch. Blijspel met zang voor meisjesscholen in één bedrijf, door Zuster ROSA. Id. 1884.

De Naamdag van Mevrouw Knipschaar. Blijspel met zang in één bedrijf voor meisjesscholen, door RICHARD MILLECAM. Id.

Catrien heeft eene o miszien. Blijspel met zang in één bedrijf voor meisjesscholen, door Zuster ANTONIA. Id.

Het bekroonde vers. Blijspel voor meisjesscholen in één bedrijf, door Mej. C. ALBERDINGK THIJM. Id.

Martha en Lena of De twee weesjes. Tooneelstukje met zang in één bedrijf, door J. F. H., Pr. Id.

Schoenmaker blijf bij uwen leest. Tooneelschets met zang in één bedrijf, door SILVESTER. Id., 1885.

Door den heer V. DELA MONTAGNE, briefwisselend lid der Academie, te Antwerpen :

Catholicke Sermoonen oft verklaringhen Op alle de Epistelen ende Evangelien vanden geheelen Vasten. Tsamen vergadert, uut verscheyden Leeraers der Catholijcker Kercken, naer den eysch van desen teghenwoordigen wankelbaren tijt, ende tot voorderinghe, stichtinghe en onderwijs van alle Catholijcke devote Christen menschen int licht gebrocht. Door HENRICUM ADRIANI Priester ende Pastoor van S. Elizabetthen Gasthuys, binnen Antwerpen. Tot Antwerpen bij Hieronimus Verdussen woonende op onser liever Vrouwen Kerch-hoff, aende Noortzijde inde X Gheboden. Anno 1594. Met gratie ende Privilegie van ses jaren.

Christelycken Bie-corf der H. Roomscher Kercke, ghemaect door Patrem JOANNEM DAVID, Rectoor vant collegie der Societeyt Jesu te Ghendt. (Het titelblad van dit werk ontbreekt : bovenstaande is genomen uit het « Extract der Privilege », dat als volgt eindigt : « Ghegeven te Brussel den 29 Meert 1600 »)

Waerachtighe historie van de martelaers van Gorcom, Meesten-deel al Minder-broeders, die veur het Catholijck gheloove van de ketters ghedoodt zijn inden jaere onses Heeren, M.D.LXXII. Eerst beschreven in 't Latijn, deur WILLEM ESTIUS HESSELSONE, Doctor inde H. Godtheydt inde Universiteyt van Douay. *Ende nu in onse Duytsche taele over-gheset* deur B. WILLEM SPOEL-BERGH, Gardiaen der Minder-broeders binnen Mechelen. t'Antwerpen, inde Plantijnsche Druckerije, by Jan Moerentorf. M. DC. IV.

Des bruydegoms bloemich beddeken gegeven tot eenen nieuwen jare, aen alle gheestelijcke Maechden. Waer inne sy int corte gheleert worden hoe sy een aenghenaem beddeken sullen bereyden voor Christo haren Bruydegom. Ghecolligeert ende ghepredickt door B. V. HENSBERCH, Predicheer tot Antwerpen. Anno 1614. *Waer by ghevoecht is een gheestelijcke Oeffeninghe op de H. Gheboorte Christi,* ghecolligeert door M. P. CALENTIJN. Superiorum permissu. Thantwerpen, by Cornelis Verschuren, in de Cammerstraet, in de Rape, Anno 1616.

Van het gesucht der duyve oft weerdicheyt der tranen. Gemaeckt int latyn door den Doorl. Cardinael ROBERT. BELLARMINUS van de Societeyt Jesu. Overgeset in onse tale door JOANNES BUSIUS Pastoor van Ranst. Tantwerpen by Guilliam van Tongeren in den gulden Griffioen. A° 1617.

Bly-sangh-Ghedicht, Ter eeren van Jesus Christus, Des Weereldts Zaligh-maker. Wt Vreucht, Over syn Menschelijcke Geboorte, in Bethlehem. Voor 't Jaer ons Heeren M. DC. XXXVI.

Spieghel der eyghen-kennisse, Bestaende in te-saem-ghebonden mal ende treur-dichten, in-gheknoopt het conterfeytsel des wereldts, Tot verbeternisse deses Eeuws feylen ende narrigheydts onderrichtinghe. Versiert door WILLEM VAN DER BORGHT. Met kopere Platen verluystert. Tot Brussel, By Lambert de Grieck, in Roodt-klooster, achter het Stadt-huys. 1643.

De zeven psalmen der penitentien met de litanien die-men knielende leest. Te Ghendt : By Jan van den Kerchove, in het ghekroont Zweirt. Anno 1646.

Bruydegoms Vrede-kus oft Bemerckinghen vande liefde Godts. Ghemaeckt door de H. Moeder TERESA van Jesus op sommighe veerskens van Salomons Sanghen. Met de Annotatien vanden Eerw. P. HIERONYMUS GRATIANUS vande H. Moeder Godts, Carmeliet. Overgheset uyt de Spaensche in onse Nederlandtsche tale door den Eerw. P. ANTONIUS van Jesus, Carmelit Discals. t'Antwerpen by de Weduwe van Jan Cnobbaert, 1647.

De dry daghen van Philagia, voor het cleyn Gheestelijck verlreck ofte vernieuwinghe. welcke de Devoote ofte Religieuse persoonen eens ofte tweemael 's Jaers doen. Door R. P. PAULUS DE BARRY Int Francois beschreven, ende door R. P. FRANCISCUS DE SMIDT verduytst. Alle beyde Priesters der Societeyt Jesu. IHS. t'Antwerpen. By Jacob van Ghelen, vp d'Eyermaerckt, Anno 1649. Met Gratie en Privilegie.

Het Welrieckende Bloemenkransken. (Ghelesen en ghepluckt uyt verscheyde percken tot cieraet van dit nieuwejaer door C. W.) t'Antwerpen bij Cornelis Woons, Anno 1662. Met Gracie en Privilegie.

Devote aendachtighe meditatie ende Speculatie op het Heyligh Leven ende gheduerigh lijden vanden H. Joseph, Bruydegom van de Alder-Heylichste Maghet Maria. Tot wiens eere ghebouwt is een schoone ende magnificke Capel, in het Clooster der Canonickerssen Regulier, ghenoemt Marien-dael ofte Façons, binnen Antwerpen. Ghemaeckt in Rijm-veerssen, ende Prosa, door eenen Lief-hebber vanden selfden Heylighen. t'Antwerpen, by Jacob Mesens, op de Lombaerde Vest, inden gulden Bijbel. Anno 1667.

Gheestelycken Amphion, met beweegredenen, Ver-eerende ende verklarende het H. Sacrament van miraeckel, in de dry-

hondert-jarighe jubilé van 't selve ghehouden tot Brussel in 't jaer 1670. Met een korte Chronycke van pure Jaerschriften op de Gheschiedenissen, ende door eenen priester. Toe-ghe-eygent aen alle vrome, eer'- en groot-achtbare Borghers van de Princelycke Stadt Brussel, mitsgaders de Vremdelinghen, die het Alderheylighste Sacrament hier komen bezoeken. Tot Brussel, by Jacob vande Velde, in de Korte Ridders-straet, in S. Augustinus. M. DC. LXX.

Godtvruchtighe practycken om Devotie te verwecken ende t'onderhouden, voor alle Daeghen ende de Principaelste Feestdaghen des Jaers door V. L. B. S. J. t'Antwerpen bij de Weduwe van Jacobus Woons, op den hoeck van de Wijngaertbrugghe, in de Wijngaert-poort. Z. j. (De approbatië op de laatste bladzijde vermeldt het jaer 1671.)

Den boeck des levens den lydenden Christus, gheschreven van binnen ende van buyten ; ofte Een Tractaet van het Ghedurich Kruys, van den Heere Jesus, Besonderlijck van het Inwendich. In 't Latijn voor-ghestelt door den seer Eerw. Pater Placidus a S. Theresia, Carmeliet Discalceaet van Duay, Diffiniteur vande Provincie van S. Joseph in Nederlandt. Overghestelt in de Neder-duytsche Taele door F. A. A. M. N. C. Tot Ceulen, by Guilliam Frissen. M. DC. LXXIX.

Het leven van d'alderheylighste maghet Maria in den tempel van Hierusalem, Een Voor-beldt van een Gheestelyck leven : Toeghe-eyghent Aen alle Gheestelijcke Dochters, door A. G. Priester van de Societeyt Jesu. Tot Yperen, by Jacobus Vermout, 1683. Men vintse te Coop, t'Antwerpen, by Jacobus Woons.

Godtvruchtighe Danck segginghe Voor het weldaet ende gratie Die wy van Godt ontfanghen hebben door het H. Sacrament des Doopsels; met eene Vernieuwinghe van 't ghene wy alsdan belooft hebben. Te Ghendt, Ghedruckt by Jan Danckaert in de Cyprey-straet in den Salamander, 1688.

Lofsangh ter eeren vanden H. Joannes Dei, in het ghetal der Heylighen ghestelt door onsen Alderheylighsten Vader Alexander den VIII. Den 16 *October* 1690. t'Antwerpen, bij Jacob Mesens, op de Lombaerdevest, inden gulden Bijbel. 1691.

Kerckelycke tijdt-rekeninge ofte Verclaringhe vanden Roomschen Calendier Sijnde de ordonantie vande H. Kercke oft Godtsvolck, en sijnen op der Aerden Oppersten Vicarius. In 't stellen van op synen behoorlijcken tijt den publijcken Godts-dienst te pleghen, volgens de Canones van 't Concilie van Niceën : Raeckende besonderlijck het vieren van het Paesch-feest, ende hoe den

Ouden Calendier (verloopen sijnde) van den Paus Gregorius den XIII, herstelt en verbetert is, met andere daer aen-clevende ingredienten. Beschreven ende uyt het Latijn van verscheyde Aucteurs overgheset en by een ghestelt, door JOANNES CAROLUS VAN LYERE, Ghesworen Lant-meter van sijne Coninckl ijcke Majesteyt, soo in synen Secreten, als Raede van Brabant gheadmitteert, en Lief-hebber der Mathematische konste. 't Antwerpen, by Jacob Mesens, op de Lombaerdevest, inden gulden Bybel. 1693.

Christelycke Waerheden, ondermengelt met godtvruchtige oeffeningen Voor de Feest-dagen van de Alderheyligste Maget Maria, En van alle de vernaemste Heyligen die in het Jaer geviert worden. 1 deel, t'Antwerpen, by Joannes van Soest, Boeck drucker, woonende op de Groote Merckt in den Bonten Mantel. 1703.

Duytschen Waer-seggher ofte Almanach Voor het Jaer ons Heeren, M. D. CCVII. Ghecalculeert op den Meridiaen van Ceulen, ende omliggende Provincien. door Mr. WILLEM CRABBEN. Te Ghendt, by d'Hoirs van Maximiliaen Graet.

Het boecxken van de vier uytersten. En eenige By-voeghsels, om in onse Uytersten getroost te wesen. Jaer-schriften. eXtreMa, CorDe CogIta. UW' UYtersten WeL Denkt en peYst, aL-Voor gY UYt De WeIrèLD reYst. Tweeden Druck. Tot Maestricht, by Lambert Bertus Stadts-drucker, tegen-over de P. P. Predickheeren. 17. . (De cijfers zijn uitgesleten. Op de laatste bladzijde komt de « *Approbatie* » voor, die gedagteekend is van « *den* 12 *September* 1711 ».)

Het leven van den Eerweerdighen Vaeder Mijnheer Nicolaus van Esch oft Esschius. Eertyts Pastoir van het Begynhoff van Diest genaemt, S. Catarinen-hoff, Eerst beschreven in de latynsche tale door den Eerw. Heer ARNOLDUS JANSSEN van Diest, *synen discipel en navolger in de selve Pastorye. In het Duyts overgeset, Tot gebruick ende stichtinghe van alle Godtminnende Zielen, besonderlyck van het Begynhoff van Diest* door G. G. *Met noch een profytigh Tractaet van Geestelycke Oeffeningen van den selven Eerw. Vader Esschius.* Tot Loven, by Gillis Denique. 1713.

De vergiftige mode van het Christendom, te weten : De Ydelheit, de Oneerbaerheyt, ende Overdaet der Vrauwelijcke kleederen ende cieraeten. Getrocken uyt de Schriften van den Eerweerdigen P. F. FRANCISCUS CAUWE, Minder-broeder Recollect. Bij een vergadert door J. H. T. t' Antwerpen, by

de Weduwe van Hendrick Thieullier woonende in de Wolstraet, 1720.

Den salighen Memento dienende Tot inleydinghe van desen aenstaenden H. Vasten, Opghestelt inde Vlaemsche Rym-const met goetceuringh' vanden Ceurder der Boecken. Tot Brugghe Ghedruckt by Jacobus Beernaerts, woonende inde Breydel straete in S. Xaverius. 1724.

VerWeCkInge tot goDVrUgtIgheYt In De beregtInge Der zIeCken, Door de gelukkige Opregtinge des Broederschaps van het Alderheyligste Sacrament des Autaers, onder den titel van de Berechtinge, In de Parochiale Kerke van Sinte Marten, Binnen Gend op den 16 February 1731. Met deszelfs Regelen, Aflaeten, Privilegien, Mitsgaeders eenige godvrugtige Gebeden en Oeffeningen tot het Hoogweirdigste H. Sacrament, eene maniere om tegenwoordig te zijn in het H. Sacrificie der Misse, en de Gebeden geduerende het Lof. Opgestelt door J. C. P. V. P. S. M. Tot Gend by J Begyn, op d'Appel-Brugge. Z. j.

Het treurig aanwys van menig ongelyk houwelyk, in dese droeve eeuw. Hier afgeschets om ieder aan te toonen de pligt en syn verbond, in dit heylig sacrament. Tot Brussel, by J. B. Jorez, Drukker en Boekverkooper, in de Boter-straat. Met Approbatie. Z. j. (De « *approbatie* » is gedagteekend van 1775.)

De moeyelykheyd van den weg der verdoemenisse klaerlyk betoonende, Dat de kwaede Christene grootere ellenden op deeze weéreld onderstaen tot hunne Verdoemenisse, als de goede tot hunne Zaligheyd, beschreven in nederduytsche verzen door eenen ongeschoenden carmeliet. Eersten druk. Tot Brugge, by Cornelis de Moor, Drukker en Boekverkooper, in den Naem Jesus. 1785

Manier om godvruchtiglyk en met profyt der zielen te lezen het heilig Roosenkransken van Maria, ingesteld en verkondigd door den H. Dominicus, En daerna in zyn orden der PP. Predikheeren aldus bewaerd als eenen krachtigen middel om aller menschen zaligheyd te verkondigen. Met een kort begryp van de weerdigheyd, gratiën en aflaten derzelve. Te Mechelen, by P. J. Hanicq, Drukker van zijne H. den Prins-Aertsbisschop. Met goedkeuring. 1827.

Prières du matin et du soir à l'usage des demoiselles pensionnaires du petit Béguinage à Bruxelles. Z. pl. of j.

Korte sedelyke uytlegginge der litanie van O. L. Vrouwe van Loretten. In Rym-digt voorgestelt tot Geestelyk vermaek, en vermeerderinge der devotie tot dezelve Alderh. Maget en Moeder

Godts Maria. Tot Brugge, bij Cornelis de Moor, Boekdrukker in de Philipsstokstraet. *Z.* j.

Door den heer FRANK LATEUR (STIJN STREUVELS), briefwisselend lid der Academie, te Ingoyghem :

De Vlaschaard door STIJN STREUVELS. Amsterdam z. j. (1907.)

Door den heer ALEX. BAUMGARTNER, buitenlandsch eerelid der Academie, te Luxemburg (Groot-Hertogdom) :

Die Vlämische Akademie für Sprach-und Literaturkunde, von ALEXANDER BAUMGARTNER S. J. (Sonder-Abdruck aus den *Histor.-polit. Blättern für das katholische Deutschland.* 141 Band, 1 Heft. Januar 1908

Door den heer Dr. P. J. BLOK, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden :

Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde, verzameld en uitgegeven vroeger door Mr. Is. AN. NIJHOFF, P. NIJHOFF, Dr. R. FRUIN en Dr. P. L. MULLER, thans door Dr. P. J. BLOK, hoogleeraar te Leiden. Vierde reeks, zesde deel, vierde aflevering. 's-Gravenhage, 1907.

Door den heer JOSEPH FESKENS, pastoor te Hainton, in Engeland :

Op een Troepschip naar Indië, door E. H. JOSEPH FESKENS Pastoor te Hainton, in Engeland. Mechelen, Amsterdam. z. j. (1907.)

Door den heer FELIX RODENBACH, te Brugge (St.-Michiels) :

De Telepathie of Bekendmaking door een onstoffelijk wezen. Antwoord op eenen brief tot nut van iedereen. Brugge, 1907.

Door den heer A. VAN DE VELDE, bediende bij het Provinciaal Bestuur te Brugge :

Lijst van boekwerken verkrijgbaar in den algemeenen boekhandel van Ad. Hoste, Veldstraat, 49, Gent (1882-1885). Id. (1886-1888.)

Nederlandsche Bibliographie. Lijst van nieuw verschenen Boeken, Kaarten, enz. verkrijgbaar in den algemeenen boekhandel van Ad. Hoste, Veldstraat, 49, Gent. (1889-1892.)

Door de Redactie van *De Schoolgids :*

Studiën op de Paedagogie, ten dienste van Onderwijzers, Leeraren, Gemeentebesturen en Familiën, door ROELAND VAN

DE CASTEELE. A. *Voorbereidende Begrippen der Paedagogie.* Schooten, z j. B. *Ideeën of Begrippen van Zielkunde* (blzz. 1-144). Brasschaat, z. j.

Door de Redactie :

De Vijand! Maandschrift van den antialcoolischen Bond van Oost-Vlaanderen. 4 jaargangen : 1904-1907.

De Vijand! Almanak. 1906. '07 en '08. Gent.

Onthoudersblad van West-Vlaanderen, nr 12, 1907.

Onthouding, nr 4, 1907.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

C. M. BRICQUET. *Les Filigranes. Dictionnaire Historique des Marques du Papier dès leur apparition vers* 1282 *jusqu'en* 1600. *Avec* 39 *figures dans le texte et* 16.112 *fac-similé de filigranes.* Paris, 1907. 4 vol. gr. in-4°.

Veröffentlichungen der Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts. Vol I 1907, fasc. I. *Im Auftrage der Gesellschaft herausgegeben von* ISAK COLLIJN. *Z.* pl. of j. (Uppsala, 1907.)

Mitteilungen der Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts. 1907 : I. *Z.* pl. of j. (Uppsala. 1907.)

Manuels de bibliographie historique. — IV. *Bibliographie générale des Cartulaires français ou relatifs à l'histoire de France*, par HENRI STEIN. Paris, 1907.

Die lateinischen Dramen von Wimphelings Stylpho bis zur Mitte des sechzehnten Jahrhunderts. 1480-1550. *Ein Beitrag zur Litteraturgeschichte* von Dr. P. BAHLMANN, Kustos an der Königl. Paulinischen Bibliothek zu Münster i. W. Münster, 1903.

De Gids. Januari 1908.

Dichtwerken van GUIDO GEZELLE. *Dichtoefeningen.* — *Kerkhofblommen.* — *Gedichten, Gezangen en Gebeden en Kleengedichtjes.* — *Liederen, Eerdichten en Reliqua.* — *Tijdkrans I en II.* — *Rijmsnoer I en II.* — *Hyawatha's Lied.* — *Laatste Verzen.* 10 boekdeelen. De Nederlandsche boekhandel : Antwerpen-Gent. *Z.* j.

Geschiedenis van het Nederlandsche Volk, door P. J. BLOK. Achtste deel. Leiden, 1908.

FLAVIJ JOSEPHI, *des vermaerden Joetschen hystorie scrivers twintich boecken, van den ouden gheschiedenissen der Joden, nemende zijn beghinsele van dat eerste schepsel der werelt, ende*

also ghecontinueert tot dat twalefste jaer van Nero den Keyser van Rome. Met een boeck, inhoudende die martelie der Machabeen seven ghebroederen, over gheset uuten Griexschen in Latine, en voorts uuten Latine nu eerst over geset in Duytsche, met een onderwijs van een Prologe, inhoudende dye sake ende eynde, waerom Josephus deze historie gescreven heeft. Gheprint Thantwerpen op die Lombaerde veste, teghen over die gulden hant, by my Symon Cock. Anno M. CCCCC. LJJJ. Met Gracie ende Privilegie.

Historie van toude clooster, capelle ende bedevaert van den H. Anthonius eremeyt, eer-tijts op-gherecht neffens de stadt van Belle in Vlaendre; ende nu onlancx verheven door minighvuldighe mirakelen aldaer gheschiedt binnen de jaren 1626-27 *ende* 28. Den eersten boeck, door den eerw. Heere, Heer PIETER REYNIER, Bacelier inde Godtheyt, Prior van Sint Jans binnen Ipren. T'Ypre, by Zegher van den Berghe, ghesworen Boeckdrucker in Maria Boodschap. 1629.

Fasciculus Myrrhæ, Dat is Een Bosseltje van Myrrhe, ofte versamelinghe van 't lijden Jesu Christi. By een vergadert door den Eerwaerdigen Heere, ABRAHAM VANDER MATT, Werels Priester, ende eertijts Cappelaen vande Abdije van Voorst, buyten Brussel. t'Utrecht, gedruckt by Arnoldus vanden Eynden, wonende achter t'Stad-huys in Erasmus van Rotterdam, 1677.

Het tweede deel van den voor-winckel van patientie in den droeven tegenspoedt Versien met Dichten, Sinne beelden, ende sedighe Leeringhen, Getrocken uyt de kostelijcke ende profijtighe Schriften van den wyt vermaerden Leeraer der Christelijcke waerheden den Heyligen Vader Augustinus, Op-gerecht door den Eerweerdighen Pater F. FRANCISCUS LIJFTOCHT, Priester der Orden van den selven Heylighen Vader Augustinus. Tot Keulen, voor Arnoldus vanden Eynden. Boeckverkooper tot Uytrecht, 1681.

Jesus, Maria, Joseph. Het wonderbaer leven van de getrouwe dienaresse des Heere, Anna a S. Bartholomæo ongeschoende carmelitersse, Ende Fondatersse van het Convent der Carmeliterssen Discalssen op den Rogier, binnen Antwerpen. Het welck sy selver door gehoorsaemheyt van haere Oversten heeft beschreven, ende uyt de Spaensche taele in onse Nederlantsche is overgeset. Door eenen Religieus van het selve Order. Tweeden Druck. t'Antwerpen, by Petrus Jouret, Stadts drucker ende Boeck-ver-

kooper, op de Melck-mert in de gulde Tralie. 1733. Met gratie ende Privilegie.

Almanak van het Leidsch Studentencorps voor 1908. — Vier-en-negentigste jaargang. Leiden.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen*, heeft de Bestendige Secretaris voor de Boekerij der Academie de volgende afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, nr 8, 1907-1908. — *Bickorf*, nr 24, 1907. — *Bijdragen tot de Geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, December 1907. — *Christene School*, nrs 4 en 5, 1907-1908. — *Dietsche Warande en Belfort*, nr 12, 1907. — *De Katholiek*, Januari 1908. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 3, 1907-1908. — *Korrespondenzblatt*, nr 6, 1907. — *Natuur en School*, nr 9. 1907. — *Nederlandsch Archievenblad*, nr 2, 1907-1908. — *Neerlandia*, nr 12, 1907. — *Onze Kunst*, nr 1, 1908. — *De Opvoeder*, nr 33, 1907 ; nrs 1 en 2, 1908. — *De Opvoeding*, nr 1. 1908. — *St.-Cassianusblad*, nr 1, 1908. — *De Schoolgids*, nrs 49 en 50, 1907 en nr 1, 1908. — *De Student*. nr 1. 1908 — *Studiën, tijdschrift voor Godsdienst, Wetenschap en Letteren*, nr 5, 1907. — *De Vlaamsche Kunstbode*. nr 12, 1907. — *Vragen van den Dag*, nr 1, 1908.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met de volgende ingekomen brieven en stukken :

1°) **Verkiezing van Bestuurder en Onderbestuurder voor 1908. Goedkeuring.** — Brief van 21 December 1907, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten aan de Academie een afschrift stuurt van het Koninklijk Besluit van 12 December, houdende goedkeuring van de verkiezing van de heeren DES. CLAES en Prof. Dr. W. DE VREESE tot bestuurder en onderbestuurder voor het jaar 1908.

2°) **Driejaarlijksche wedstrijd (1904-1906) voor Nederlandsche Tooneelletterkunde. Verslag.** — Brief van 28 December 1907, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten, aan het Bestuur der Academie 25 exemplaren laat geworden van het Verslag van de Jury over den *Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde,* zeventiende tijdvak (1904-1906).

3°) **Notitie over de Vlaamsche Academie en over de Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd** door de heeren TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT, in de *Historisch-Politische Blätter* van München. — Brief van 2 Januari 1908, waarbij Pater A. BAUMGARTNER, S. J., buitenlandsch eerelid der Academie, te Luxemburg (Groot Hertogdom), voor de boekerij een exemplaar stuurt van eene *Notitie* over onze Koninklijke Instelling, welke hij onlangs liet verschijnen in het Jubelnummer van de *Historisch-Politische Blätter für das Katolische Deutschland,* te München. — Op voorstel van het Bestuur wordt daarvoor den heer BAUMGARTNER de welgemeende dank der Academie betuigd.

4°) **Congress for the history of Religions.** — Brief van November 1907, waarbij de heeren J. ESTLIN CARPENTER en L. R. FARNELL, secretarissen, namens de Inrichtings-Commissie, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoeken zich

te laten vertegenwoordigen op het derde « *International Congress for the history of Religions* », dat, in de maand September 1908, te Oxford zal plaats grijpen.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris.

Boeken geschonken door den heer Victor Dela Montagne, briefwisselend lid. – Voor enkele dagen werd de Bestendige Secretaris aangenaam verrast door de ontvangst van eene bezending Vlaamsche boeken uit de 16e, 17e en 18e eeuw, door den heer VICTOR DELA MONTAGNE geschonken. Het is genoeg bekend hoe ons Geacht Medelid sedert jaren kosten noch moeite spaart om in 't bezit te komen van boekjes met pseudoniemen, afgekorte namen enz. Zoo gelukt het hem soms de hand te leggen op zeer zeldzame boeken en vlugschriftjes behoorende tot de populaire en godvruchtige literatuur. Van dat slag zijn de 31 boekjes welke de heer DELA MONTAGNE aan onze Academie heeft geschonken en waarmede hare boekerij ongetwijfeld zeer is verrijkt. Ook stelt de Bestendige Secretaris aan de Vergadering voor aan ons milde Lid daarvoor den besten dank der Academie te betuigen. Overigens, de heer VICTOR DELA MONTAGNE is voornemens deze eerste bezending door andere te laten volgen : hiervan heeft de Bestendige Secretaris, bij een schrijven van 11 Januari alreeds de blijde mare ontvangen.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** — De heer JAN BROECKAERT, secretaris, deelt aan de Vergadering mede, dat de heer EDW. GAILLIARD, in de morgenzitting der Commissie, eene lezing gehouden heeft over *Onnoozele-kinderendag*, naar aanleiding van onuitgegeven teksten uit de 16e eeuw, door hem in de « Hallegeboden » der stad Brugge opgezocht. — Namens de Commissie stelt de heer BROECKAERT voor die lezing in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten drukken. — (Aangenomen). (Zie op blzz. 56-64.)

2°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** — *Bijblad.* — Namens de Commissie doet de heer G. SEGERS de volgende mededeeling aan de Academie :

De heer SEGERS brengt verslag uit over de morgenvergadering der Commissie voor Onderwijs in en door het Nederlandsch.

Ons geacht medelid de heer JOOS, hield eene belangrijke voordracht over DIAMANDI, den befaamden hoofdrekenaar. Deze deed onlangs in de Normaalschool te Sint-Niklaas, welke door den heer JOOS bestuurd wordt, eene menigte oefeningen, die de verwondering der leeraars en leerlingen opwekten. De vlugheid, welke heer DIAMANDI aan den dag legde, trof allen in de hoogste mate.

Het belang der verhandeling van onzen collega bestond hierin, dat hij ons verzekerde, dat DIAMANDI, een Griek van geboorte, bij al zijne bewerkingen de toevlucht tot zijne *moedertaal* neemt. Sedert vele jaren

verblijft deze heer in Frankrijk en hij spreekt de Fransche taal ongemeen vloeiend. Toch laat hij nooit na bij zijne bewerkingen, waar de cijfers hem in het Fransch opgegeven worden, deze in het Grieksch te vertalen; een bewijs van den krachtigen invloed der moedertaal, en ook van de noodzakelijkheid deze als voertaal in de eerste plaats, bij het *onderricht der wiskunde* te gebruiken.

De Commissie stelt aan de Academie voor de lezing van Kanunnik Joos in het *Bijblad* op te nemen. — (Aangenomen.) (Zie beneden blzz. 65-68.)

3°) Mededeeling door den heer Dr. W. de Vreese. — Een nieuw Reinaerthandschrift.

MIJNHEER DE VOORZITTER,
MIJNE HEEREN,

Alvorens mijn aangekondigde lezing te houden, vraag ik verlof U mededeeling te doen van een ontdekking, die voor de geschiedenis van onze middeleeuwsche letterkunde van het allerhoogste belang is.

Er is namelijk een nieuw *Reinaert*-handschrift gevonden! (*Algemeene beweging.*)

Toen ik bij mijn laatste reis te Münster kwam, was dat het eerste wat ik daar vernam van mijn hooggeachten ambtgenoot en vriend, ons buitenlandsch eerelid Prof. FRANZ JOSTES, die mij aan 't station opwachtte. Ik hoef u niet te zeggen met welke gewaarwordingen ik zijn mededeeling aanhoorde. Het handschrift is gevonden in het archief van Graaf Salm von Reifferscheid-Dyck, te Dyck (nabij Neuss aan den Rijn), door Dr.

DEGERING, die in opdracht van de Berlijnsche Academie archieven en bibliotheken in de Rijnprovincie onderzoekt. De codex bevat, behalve den *Reinaert,* ook een afschrift van JACOB VAN MAERLANT'S *Naturen Bloeme,* en is, naar het schijnt, heel wat ouder dan de andere bekende *Reinaert*-handschriften. Voor de kennis van den tekst van het meesterstuk onzer Dietsche letterkunde bevat het nieuw ontdekte afschrift allergewichtigste gegevens; om maar iets te noemen : uit het nieuw handschrift blijkt dat WILLEM van zijn voetstuk moet dalen, want hij noemt zich zelf den voortzetter van het werk door ARNOUT begonnen; de duistere proloog uit de andere handschriften, waarover reeds zooveel geschreven en gewreven is, blijkt daarin zeer verknoeid te zijn.

Doch ik wil U niet meer daarover zeggen, daar mij nauwkeurige gegevens nog ontbreken, en er iemand anders is, die U beter zal inlichten. Ik heb nl. op staanden voet bericht van de ontdekking gezonden aan ons buitenlandsch eerelid Prof. Dr. J. W. MULLER te Utrecht, den *Reinaert*-scholar, den vossenjager bij uitnemendheid, die de oudere en jongere bewerking van den *Reinaert* literarisch, philologisch en exegetisch zoo nauwkeurig met elkander heeft vergeleken, een diplomatische uitgave van het Comburgsche handschrift (met Dr. BUITENRUST HETTEMA) en een herdruk van den *Reinaert*-incunabel (met Prof. Dr. H. LOGEMAN) heeft bezorgd, en sedert jaren een critische uitgave van den geheelen *Reinaert* in bewerking heeft.

Het scheen mij toe een eisch der wetenschap evenzeer als der vriendschap te zijn, Prof. MULLER onmiddellijk op de hoogte van de ontdekking te brengen en hem in de gelegenheid te stellen er van te profiteeren. Ons geacht Medelid is, op mijn uitnoodiging, dadelijk naar Munster gekomen, en heeft zich met den ontdekker van den merkwaardigen codex in betrekking gesteld; met de meeste welwillendheid heeft Dr. DEGERING aan Prof. MULLER allerlei gegevens verstrekt, waarmede het mogelijk is gebleken, de waarde van het nieuwe handschrift te bepalen. Wij hebben Prof. MULLER bereid gevonden, in onze aanstaande Februari-vergadering een voordracht te komen houden, om wereldkundig te maken én de vondst én de waarde van het gevondene; vandaar, dat ik er U niet meer over mededeel. Alleen nog dit : ik heb mij gevleid met de hoop, dat onze Koninklijke Vlaamsche Academie de uitgeefster zou worden van den nieuw gevonden tekst; de onderhandelingen zijn nog gaande, en alle hoop is nog niet verloren, dat zij met welslagen zullen worden bekroond. » (*Levendige toejuiching.*)

De Bestuurder neemt het woord, niet alleen om aller vreugde te vertolken over deze gewichtige ontdekking, maar ook en vooral om Dr. DE VREESE hartelijk te danken, daar deze blijkbaar evenmin de belangen onzer Koninklijke instelling als die der wetenschap uit het oog heeft verloren.

Letterkundige mededeeling.

Door den heer JAN BOLS, werkend lid, over : *Op een Troepschip naar Indië,* door E. H. JOZEF FESKENS, pastoor te Hainton in Engeland. (L. Vleeschouwer, Sint-Jan Berchmansstraat, 5, Mechelen, en E. v/d Vecht, 372, Marnixstraat, Amsterdam, 1907.)

Wat een schoon boek! Liefhebbers van reisbeschrijvingen, hier kunt gij uw hert eens ophalen in 't lezen der avonturen van eene reis, door onzen taalgenoot JOZEF FESKENS van uit Engeland naar het verre Indië gedaan op een troepschip, waar hij als aalmoesenier der katholieke soldaten dienst deed. Velen van uliê kennen M. FESKENS van over lang en bewaren nog met nooit verzwakte verknochtheid het portret van dien beminnelijken en beminden vriend : zij zien hem nog, den braven Jef, tamelijk klein van gestalte, maar kloek gebouwd, met zijne vinnige oogskens en blozende kleur, zijn innemend voorkomen, zijnen gullen glimlach; zij herinneren zich zijne rappe tong, zijne hooge begaafdheden, zijn gouden hert en zijne uitmuntende Vlaamsche pen, meer dan ooit uitmuntend in *Op een Troepschip,* — iets wonders voor iemand die sedert 15 jaar schier altijd Engelsch hoort en spreekt! Ja, leest dit boek. In den geest zult gij met hem meêvaren door den Atlantischen Oceaan, de Middellandsche Zee. het Kanaal van Suez, de Roode Zee, den Indischen Oceaan; gij zult met hem en zijne gezellen den storm, het schromelijk dansen van het schip en de zeeziekte (in den geest, gelukkiglijk!) onderstaan; gij zult ook genot hebben, bij stil weder, in 't blijde leven aan boord en in de dag- en avondfeestjes; gij zult de vliegende visschen zien, de spelende zeeverkens en de menschenetende haaien; gij zult de aandoenlijke begrafenissen in volle zee van eenen protestantschen soldaat

en van een katholiek jongske van 4 jaar kunnen bijwonen, alsook de roerende retret van bij de 200 scheepsparochianen van ons ieverig pastoorken.

En dan kunt gij met hem en zijnen protestantschen confrater de reis voortzetten in het binnenland van Indië, door de woestijn van Sind, naar de beroemde steden Delhi, Agra, Amritsar en Lahore; gij bezichtigt met hen die verrukkelijke paleizen, die eigenaardige wijken en winkels, de grootsche waterwerken om den door vreeselijke hitte uitgedroogden grond te besproeien; gij leert er, met één woord, dat wondere Indië kennen met zijne aardbevingen, zijne gansch buitengewone gebruiken, Indië met zijn mengelmoes van bevolkingen, met zijne goochelaars en slangenbezweerders, met zijne tijgers en olifanten.

En dat alles is beschreven gelijk FESKENS dat kan, FESKENS, sedert lang gewaardeerd voor zijne *Schetsen van 't H. Land,* voor zijne *Indrukken meêgebracht uit Lourdes,* voor zijne vroegere ernstige of kluchtige, altijd puik opgestelde artikels in *Student* en *Keikop*, voor zijne sedert jaren in onze Vlaamsche nieuwsbladeren verschijnende *Brieven uit Engeland* (1). Hoe boeiend vertelt hij ook, vertelt hij vooral in dit nieuw gewrocht *Op een Troepschip!* hoe schildert hij soms met éenen trek, hoe vloeit dat alles natuurlijk en frisch en tintelend van geest! Beurtelings is hij lief en roerend, vroolijk en guitig. Wie hem kent, weet dat alles leeft wat er aan is : zijn stijl is de trouwe weerspiegeling van zijn moedig, vurig en open karakter.

De opdracht aan Zijne Eminentie Kardinaal Mercier en dezes vleiende goedkeuring prijkende aan 't hoofd van den bundel, de prachtige bladzijden *ter inleiding* waar kanunnik Dr. Muyldermans den vromen en begaafden JOZEF FESKENS zoo meesterlijk schetst, de 18 fraaie

(1) Onder den deknaam *W. Riter.*

lichtprinten, waaronder het portret van den eerweerden schrijver in reiskostuum, met zoo'n vriendelijken groet aanslagende op soldatenmanier, — dat alles zet dit belangrijk werk nog meer weerde en aantrekkelijkheid bij.

DAGORDE.

1°) **Letterkundige Wedstrijden voor 1908.** *Wedstrijd over het Drukkersvak.* — Voor dien wedstrijd was bepaald, dat de antwoorden uiterlijk op 31 December 1907 moesten ingezonden zijn. — Vijf antwoorden, met de volgende kenspreuken zijn ingekomen :

a) BoekDrukKunst Bloeie.

b) Rond den heerd.

c) Words! Words! Words!

d) Arbeid.

e) Labore et Constantia. De inzender van het antwoord nr 2, voor 1905 ingezonden, had dezelfde kenspreuk aangenomen. Wij hebben hier echter met een nieuwen mededinger te doen, die, wellicht zonder het te weten, zijn werk met de motto van een der twee inzenders van 1905 geteekend heeft.

Op voorstel van het Bestuur, worden, zooals in 1905, tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD en JAN BROECKAERT.

2°) **Commissie voor Rekendienst voor 1908.** *Benoeming van drie Leden, welke, met het Bestuur*

der Academie, de Commissie voor Rekendienst zullen uitmaken. — Op voorstel van den heer Bestuurder worden aangewezen : de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW en Prof. A. DE CEULENEER.

3°) **Lezing door den heer Prof. Dr. W. de Vreese** : *Een trits Vlaamsche woorden verklaard.*

De trits behandelde woorden is : *baskene, goele* en *pottekarie*. De Spreker betoogt 1) dat *baskene* een vervorming is van het latijnsche meervoud *proscenia,* dat de rederijkers hebben geleerd van de Jezuiten, in wier schooldramas *proscenia* beteekent *tooneelschermen;* — 2) dat *goele* ontleend is aan fr. *goulu,* een woord dat ook in Fransche dialecten toegepast wordt op de *eend;* — 3) dat *pottekarie* niets te maken heeft met *pot,* maar ontstaan is uit *apotekarij* = apotheek.

Op voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Vergadering dat de lezing van den heer DE VREESE in de *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden.

De vergadering wordt te vier uren gesloten.

EEN TRITS VLAAMSCHE WOORDEN VERKLAARD

DOOR

Dr. WILLEM DE VREESE.

---

1. BASKENE.

Te Gent noemt men tooneelschermen met een op het eerste gezicht zonderling woord : *baskene*, met den klemtoon op de tweede lettergreep. Het is een meervoud.

Naar mij is medegedeeld gebruikt men in het Meetjesland, ook als meervoud, *baskien* : « achter de baskien »; « hij steekt op van achter de baskien »; als enkelvoudige voorwerpsnaam zegt men *'n baskiene*.

In 't land van Waas zegt men *poschene(n)*; zie A. JOOS, *Waasch Idioticon*, 533*a* :

« **Poscheen** (zachte *e*, klemt. op *scheen*), z. nw., vr. = Schuifwand op het tooneel. Men steekt dikwijls de spelers op van achter de poschenen ».

In West-Vlaanderen zegt men, naar het schijnt, *poskenie*, *poschemie*, *paschenie* en *paschemie*. Volgens mijn inlichtingen zegt te Brugge de eene *paschemie*, de andere *paschenie*. DE BO (2de uitg.) gebruikt al deze vormen als lemmata, met het meervoud op *-iën* (bij de drie laatste verwijst hij telkens naar den eerste), maar alleen de twee eerste komen voor in zijn voorbeelden :

« **Poskénie, paschénie** v., klemt. op *ske, sche.* Schuifwand op het tooneel, fr. *coulisse de théâtre.* Die poskeniën moeten herschilderd worden. De spelers komen tusschen de poscheniën uit op het tooneel. Hij hield zich verborgen achter eene poschénie. — Figuurlijk. *Achter* of *bachten de poschenie* (in het enkelv. als collectief), in 't verborgen, fr. *derrière le rideau, dans les coulisses.* Hij doet dat uit zijn eigen niet : er zit iemand bachten de poschénie, die 't hem ingeeft. Weten wat er ergens gebeurt achter de poskénie. »

En daarop gaat De Bo als volgt aan het etymologiseeren :

« Dit woord is klaar het fr. *postcénion* (*sic!*) (van l. *post* en *scena*), of *parascénion* (*sic!*) (van gr. παρα en σκηνη), plaats achter het tooneel waar de personagiën zich kleeden en den stond afwachten dat zij moeten verschijnen in 't spel. »

De Bo is hier niet zeer gelukkig geweest. Wat hij « klaar » noemt, is heelemaal niet klaar. Vooreerst zijn *postscenion* en *parascenion* geen eigenlijke Fransche woorden, al staan ze in sommige Fransche woordenboeken vermeld. Ten tweede, indien de zaak zoo « klaar » was, had De Bo ons de keus niet behoeven te laten tusschen twee — verklaringen.

Wat meer is, het Vlaamsche woord is een meervoud; het behoort tot de *pluralia tanta* en wordt slechts bij hooge uitzondering als enkelvoudige voorwerpsnaam gebezigd.

Onze twijfel wordt nog versterkt, als we even een paar voorbeelden uit vroeger tijd in oogenschouw nemen.

In de jaarboeken der Thieltsche rederijkerskamer *Het Roosjen* staat vermeld, dat het tooneel in 1760 geheel vernieuwd werd; de gezellen kwamen overeen

« met Sr Joseph de Cuypere meester-schilder binnen Cortryck, om nieuwlinghs te schilderen hunnen theater immers veerthien porscheniaen met de schuyven » (1).

Den 31 October 1761 richt de Kamer een verzoek tot Burgemeester en Schepenen van Thielt,

« supplierende verthoonen oodtmoedelijck Prince, Deeken, Hooftman, ende voordere Guldebroeders van de gulde van St-Jan : *Gebloeÿt int wildt,* geerigeert binnen de voorn. stede, dat sij geirne tot conservatie van hunnen theater ofte paschenia souden maecken eene casse op de groote Haele van het stadthuijs... onder den trap, 't gonne facillelijck, sonder het minste ongerief, van wien het soude connen wesen, immers sonder de caemer int eeniger manieren te beschaedigen, can gheschieden,... Oodtmoedelijck biddende... aen de supplianten ter plaetse voorseyt te consenteren te stellen eene casse tot conservatie van hunnen voorschreven theater ofte paschenia » (2).

In de *Kluchtige Comedie van den rijken, doch zeer mismaekten Monsieur Grand-Cas,* uit het einde van de 18de eeuw, eindelijk, komt de volgende tooneelaanwijzing voor :

Zy geven Fourbe den zak op zyne schouders van tusschen de Posschenia (3).

---

(1) Bij A. L. DE VLAMINCK, *Jaerboeken der aloude Kamer van Rhetorika, Het Roosjen* (Gent 1862), blz. 176.

(2) Bij A. L. DE VLAEMINCK, *a. w.*, blz. 239.

(3) Dit voorbeeld, dat ik verschuldigd ben aan de vriendelijkheid van den Heer Lievevrouw-Coopman, is aangehaald naar den tweeden druk te Gent, bij L. VAN PAEMEL z. j. verschenen : zie blz. 32. L. Van Paemel drukte van 1817 tot 1845 ; het boekje lijkt me omstreeks 1840 gedrukt.

Dat met *porscheniaen, paschenia, posschenia* telkens bedoeld worden : tooneelschermen, lijkt me boven allen twijfel verheven. Op de eerste plaats wijst niet alleen het bijgevoegde getal der te schilderen *porscheniaen* maar vooral de nadere bepaling : *met de schuyven,* het uit; in het verzoekschrift uit het jaar 1761, waar *paschenia* gelijkgesteld is met *theater,* kan evenmin aan iets anders gedacht worden : immers er kan met *theater of paschenia* niet bedoeld zijn b. v. een schouwburgzaal, noch een podium, een stellage, maar losse stukken, dus schermen; want alleen losse stukken kunnen van hun plaats weggenomen en elders opgeborgen worden.

In de klucht van *Monsieur Grand-Cas* zijn de bewoordingen : *tusschen de Posschenia* op zich zelven overduidelijk.

Wat den vorm der woorden betreft, in het eerste voorbeeld is *porscheniaen* blijkbaar een meervoudsvorm op *-en* van *porschenia,* dat door den schrijver als een enkelvoud werd opgevat. Of *paschenia* in het verzoekschrift en *posschenia* in de klucht van *Monsieur Grand-Cas* als een enkelvoud dan wel als een meervoud zijn op te vatten, is onzeker; het laatste acht ik het waarschijnlijkste; doch daarover straks nader.

Zouden deze verschillende vormen nu kunnen ontstaan zijn uit *postscenium* of uit *parascenium,* zooals De Bo meende? Een vervorming van het

eerste tot *posschenia*, van het tweede tot *passchenia* is zeker niet ondenkbaar. In Latijnsche werken uit de laatste jaren der 17de eeuw is *poscenium* voor *postscenium* (waarmede het achterdoek bedoeld wordt), zelfs gewoon. Maar hoe is dan, in het eerste geval, de vorm *porschenia* te verklaren? Als een secundaire dissimilatie van de reeds uit *-sts-* geassimileerde *ss?* Niet ondenkbaar, en toch bedenkelijk.

En in het tweede geval, zou *porschenia* dan een andere vervorming zijn van een tusschenvorm tusschen *parascenia* en *passchenia*, t.w. van * *parscenia?* Maar vanwaar dan die *o* in plaats van de oorspronkelijke *a?* Er zou heel wat kunst- en vliegwerk toe noodzakelijk zijn, om dien overgang van *a* tot *o* aannemelijk te maken, aangezien juist het tegenovergestelde regel is: in aan Romaansche talen ontleende woorden blijft, in onbeklemtoonde lettergrepen, de *a* bestaan, en alle andere klinkers wórden *a*.

Maar het voornaamste bezwaar heb ik nog niet genoemd. Gesteld dat alle genoemde klankkwesties opgelost zijn, dan nog kunnen *porschenia*, *posschenia*, *passchenia* niet komen van *postscenium* of van *parascenium*, maar alleen van den meervoudsvorm dezer woorden (want hoe zou anders de uitgang *-ia* verklaarbaar zijn?), en dan is het een allereerste noodzakelijkheid dat deze meervoudsvorm gemakkelijk ter kennis onzer rederijkers kon komen.

Dit nu is niet het geval.

Mocht dus een andere verklaring mogelijk zijn, waarbij deze vele bezwaren niet voorkomen, dan zou die zeker de voorkeur verdienen.

Ik meen een dergelijke, betere verklaring te kunnen voorstellen.

Het is bekend, dat bij de Grieken ἡ σκηνή oorspronkelijk geen verhoogd tooneel was, maar de tent of, later, het gebouw op den achtergrond van de ὀρχήστρα (van het standpunt der toeschouwers gesproken), zoodat de acteur, daaruit optredende, in de orchestra trad, en niet boven, maar op één hoogte met het koor stond. Evenwijdig aan den voorgevel stond een minder of meer rijk versierde muur, het προσκήνιον, rechts en links begrensd door zijvleugels van het achter dien muur staande gebouw. Waarschijnlijk werden deze zijvleugels παρασκήνια geheeten : van de beteekenis van dit woord is men niet volstrekt zeker (1). Vóór het προσκήνιον nu werd gespeeld, vandaar dat προσκήνιον de naam van het tooneel zelf werd; en aan weerszijden van het, dus vóór dat προσκήνιον gelegen tooneel stonden draaibare houten prismas, waarvan elk vlak beschilderd was; door deze om te draaien kon een verandering van tooneel worden bewerkt. Men noemde deze prismas : περίακτοι; dat waren de eigenlijke coulissen.

---

(1) Zie b. v. F. WIESELER, in de *Allgemeine Encyklopädie* van ERSCH und GRUBER, dl. 83, blz. 222 vlgg. ; of G. OEHMICHEN, in MÜLLER'S *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft*, bd. 5. abt. 3, s. 237, en de door deze schrijvers aangehaalde werken.

De Romeinen namen het tooneel van de Grieken over met enkele wijzigingen, waaronder de voornaamste wel deze was, dat de ruimte vóór het προσκήνιον, het eigenlijke tooneel dus, veel grooter was, daar er plaats moest zijn voor een veel grooter aantal spelers; het Romeinsche *proscenium* was dus niet geheel gelijk aan het Grieksche προσκήνιον.

Evenals het Grieksche woord, werd het Latijnsche een naam voor het geheele tooneel; bij de Romeinen werd daarenboven vaak het meervoud gebezigd, oorspronkelijk zeker als benaming voor het tooneel met alles wat er op was. Daarenboven is bij hen nergens sprake van *parascenia* (1): dat is niet eenmaal een Latijnsch woord, het is alleen Grieksch; zoo vervalt de mogelijkheid, dat *baskene* er uit zou ontstaan zijn, geheel en al.

Maar *proscenia* is des te gewoner geweest, en dit *proscenia* is naar mijn bescheiden overtuiging het woord waaruit ons Vlaamsche woord: *baskene* te Gent, *paschene, poschene* enz. elders, is voortgekomen.

Formeel is er niet het minste bezwaar. Toen men met het woord bekend raakte, is er allereerst een metathesis ontstaan: *proscenia* is **porscenia* geworden, getuige de *veerthien porscheniaen* uit de

(1) Zie b. v. het pas verschenen, zeer volledig geschrift van J. VAN WAGENINGEN, *Scaenica Romana*. Groningen, P. Noordhoff, 1907.

jaarboeken van de Thieltsche Kamer *Het Roosje*. Toen de metathesis eenmaal bestond, was een assimilatie van *rs* tot *ss* om zoo te zeggen met volkomen zekerheid te verwachten : de Vlaamsche dialecten assimileeren *rs* zoogoed als altijd. Vandaar de vorm *posschenia* in de klucht van *Monsieur Grand-Cas*, een vorm die blijkbaar in onzen tijd nog hier en daar voortleeft. Uit *posschenia* is *passchenia* ontstaan : de overgang van *o* tot *a* is een verschijnsel vallende onder de welbekende wet, welke boven reeds in herinnering werd gebracht; verg. *arloge, arande, saldaat, kantoor, arkuul, cammode* enz. Dat de uitgang *-ia* eerst *ie*, en ten slotte *-e* zou worden, lag eveneens voor de hand.

En wat het voornaamste is : de afleiding van lat. *proscenia* verklaart het meervoudsbegrip dat aan het Vlaamsche woord thans nog eigen is, en waarschijnlijk ook aan te nemen is voor de plaatsen uit het verzoekschrift der Thieltsche rederijkers en uit de klucht van *Monsieur Grand-Cas*. Uit het nieuwgevormde meervoud *porscheniaen* blijkt voldoende, dat de steller der overeenkomst met den schildersbaas De Cuyper den vorm *porschenia* niet duidelijk verstond.

Het Gentsche dialect en dat uit het Meetjesland staan, zoover ik zien kan, alleen met hun vorm met een *b* in de plaats van een *p*.

Met de verklaring van den vorm van het woord is echter nog niet alles gezegd; nog valt aan te toonen, dat er voor den Vlaming, in de

eerste plaats natuurlijk voor de Vlaamsche rederijkers, gelegenheid is geweest om lat. *proscenia* te leeren kennen, en dus in hun dagelijksche taal op te nemen.

Dat kon eerst geschieden, toen het vertoonen van de klassieke treur- en blijspelen ook in onze gewesten in zwang kwam. Niet dus in de middeleeuwen, maar op zijn vroegst in het begin der 16de eeuw, toen ook de Nederlandsche humanisten Plautus en vooral Terentius begonnen na te volgen.

Evenmin als de middeleeuwen heeft echter de 16de eeuw tooneelschermen gekend : dat blijkt ten overvloede uit de vier en veertig houtsneden, waarmede de uitgave van het *Spil von Kinderzucht*, den 9den en den 10den Augustus 1573 te Straatsburg gespeeld en in 1574 bij Thiebolt Berger aldaar uitgegeven, opgeluisterd zijn (1) : deze houtsneden geven afbeeldingen van evenveel momenten uit het stuk; van schermen geen spoor. Geen wonder dus, dat men er geen naam voor had. Wel heeft de 16de eeuw het woord *proscenium* gekend, ja, komt zelfs een enkele maal *proscenia* voor, maar het woord heeft op alle bekende plaatsen een andere beteekenis, nl. die van *tooneel*, de plaats zelve

(1) Vijf van deze vier en veertig houtsneden zijn gereproduceerd bij JOHANNES BOLTE, *Georg Wickrams Werke*, dl. VI, blz. LXXXI vlgg.

waar gespeeld wordt (1), het *theater*, zooals het vanouds heet, ook bij ons.

Daar komt bij, dat de Latijnsche stukken der humanisten nog niet op zulke groote schaal werden opgevoerd, dat de daarenboven zeldzame technische termen, die er bij te pas kwamen, gemakkelijk buiten hun eigen kring konden bekend worden. Dit kon niet geschieden, vóór dat een vrij groot publiek Latijnsche tooneelvertooningen kon bijwonen, aan wier opvoering veel zorg en kosten werden besteed, dat wil zeggen, niet vóór het humanistische schooldrama zich geheel ontwikkeld had tot het zoogenaamde Jezuïetendrama.

Het is wel bekend, dat de Jezuïeten alles te baat namen om hunne schoolfeesten op te luisteren; hunne voorstellingen werden door een talrijk

---

(1) De meeste plaatsen waar *proscenium* voorkomt zijn te vinden bij BOLTE, *a. w.*, blz. LXXXVII vlgg; uit de Nederlanden is er eene bij te voegen, nl. uit den *Homulus*. Als *Cognitio* aanstalten maakt om Homulus te verlaten, en deze zegt : *O Cognitio, tunc etiam abibis auersa mihi* (ed. ROERSCH, vs. 1480; vertaling van *Elckerlijck*, vs. 829 ed. LOGEMAN : *Kennisse suldi mi oec beghe-ven*), dan geeft ISCHYRIUS de volgende tooneelaanwijzing : *Astabit in proscenio cognitio*. Aangezien *Cognitio* in haar antwoord betuigt, Elckerlijck niet te willen verlaten, maar integendeel tot zijn dood bij hem te blijven, kan *in proscenio* niet anders beteekenen dan : *op het tooneel*. Ook uit de plaats waar *proscenia* staat, blijkt dat er nog geen sprake is van schermen. JODOCUS BADIUS, *Praenotamenta*, cap. 9, zegt nl. : « *Intra igitur theatrum ab una parte opposita spectatoribus erant scenae et proscenia i. e. loca lusoria ante scenas facta.* » (aangehaald bij CREIZENACH, *Geschichte des neueren Dramas* 2, 6).

publiek uit alle standen bijgewoond; zij hadden wél *baskenen*, — althans reeds in den tijd, waaruit de hier medegedeelde plaatsen dagteekenen. Wanneer en waar de schermen voor het eerst in gebruik gekomen zijn, is uit literaire bronnen zoo goed als niet te achterhalen, zoo bondig en beknopt zijn de tooneelaanwijzingen in gedrukte stukken; maar uit het even fraaie als belangrijke werk van den Jezuïet ANDREAS PUTEUS, *Perspectiva Pictorum*, van 1693 tot 1700 te Rome verschenen (1), blijkt, dat schermen toen reeds tot de gewone tooneelbenoodigdheden behoorden. In het eerste deel, fig. 71-77, en in het tweede, fig. 37-43, behandelt PUTEUS uitvoerig het schilderen van schermen, die hij *scenae*, en van het achterdoek, dat hij *poscenium* noemt. Gelet op het internationalisme, dat het Gezelschap Jesu altijd heeft gekenmerkt, mag men veilig aannemen, dat ook in onze gewesten reeds in 't begin der 18de eeuw door de Jezuïeten bij hunne vertooningen schermen zullen gebezigd zijn; van hen konden onze rederijkers een woord als *proscenia* leeren kennen.

---

(1) Een tweede uitgave, met een Duitsche vertaling er bij, « dem ohnvermögenden Kunst-Liebhaber zu Nutz und Dienst verkleinert », werd in 1719 te Augsburg uitgegeven door JOHANN BOXBARTH, *Kupfferstecher*. — De kennis van het werk ben ik verschuldigd aan een vriendelijke mededeeling van Dr. JOHANNES BOLTE te Berlijn, wien ik daarvoor hier opnieuw mijn hartelijken dank betuig.

Uitgaande van deze m.i. voor de hand liggende redeneering, nam ik mij voor in de Nederlanden uitgegeven Jezuïetendrama's te onderzoeken.

Aanvankelijk was de fortuin mij niet zeer gunstig. In de *Palaestra Scholae Publicae Mechlinensis* (1) zoekt men te vergeefs; in het eerste van de twee deeltjes *Selectae PP. Societatis Jesu Tragoediae* (2) komt echter een stuk voor, *Crispus* getiteld, waarvan twee personen op de lijst der *dramatis personae* aldus worden opgegeven: *Fidicina intra proscenium*, *Fausta intra proscenium*. Beide personen treden maar een enkele maal op; de eerste speelt een onbeduidende rol, maar de tweede behoort, zonderling genoeg, tot de hoofdpersonen: men ziet haar weinig, hoort en verneemt echter des te meer van haar; zij is de oorzaak van den ondergang van den held. Het is duidelijk, dat *proscenium* hier niet beteekent: tooneel, aangezien beide personages haast niet op de planken verschijnen en niets van wat van hun doen en laten verhaald wordt, vóór de toeschouwers geschiedt. Zoo komt b.v. in de 3de akte Crispus op het tooneel gerend uit de kamer van Fausta, en geeft, in een lange alleenspraak, te verstaan welke onnoembare voorstellen hem zooeven dáár door haar werden gedaan. *Intra proscenium* moet gelijk staan met ons *achter de schermen*, maar nog niet geheel — in anderen zin — met het Vlaamsch *achter de baskene*.

---

(1) Antverpiae, Apud Henricum Aertssens, 1639.

(2) Antverpiae, Apud Joan Cnobbarum, 1634.

Bij de schrijvers der orde, die opzettelijk de theorie en de praktijk van hun tooneel behandeld hebben (1), blijkt van die beteekenis van *proscenium* nog niets.

Bij dezen niet schitterenden uitslag mijner nasporingen, bedacht ik, dat de bibliotheek der Hoogeschool te Gent twee handschriften bezit, onderscheidenlijk gemerkt n° 1074 en 1075, die, naar ik meende, voor mijn doel ook wel in aanmerking kwamen. Het laatstgenoemde, dat ik toevallig eerst las, bevat een aantal Jezuïetendramas, *orationes, declamationes* enz., vertoond en voorgedragen van het jaar 1742 tot 1770; ik vond er niets in dat mij dienen kon.

Het eerstgenoemde, afkomstig uit het Jezuïetencollege te Ronse, bevat alleen tooneelstukken,

---

(1) Ik heb alleen kunnen raadplegen :

P. J. MASENIUS, *Palaestra eloquentiae ligatae dramatica* (Coloniae Agrippinae, 1657); J. JUVENCIUS. *Institutiones poeticae... Liber III De Dramate* (Coloniae Agrippinae, 1726). De *Dissertatio de actione scenica* van P. F. LANG (Monachii 1727), heb ik niet gezien. Voor MASENIUS en JUVENCIUS beiden is *proscenium* = tooneel. De eerste kende zéker nog geen schermen, want hij zegt, p. 22 : *Scenae actuum partes sunt, ita ab umbraculis quae olim arbores, nunc siparia praestant, appellatae; quod ante in Scena, sive umbra, latuissent in proscenium egressuri, nomen igitur Scenae, et loco, et fabulae partibus mansit.* JUVENCIUS kende de schermen misschien wel, maar laat er zich niet over uit; hij zegt: *Per scenam intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata : de quo difficile est aliquid praecipere, ob multiplicem Dramatum varietatem... Proscenium item locus (est) ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant.*

aldaar gespeeld vóór en ná 1738 : dit is het jaartal van het vijfde stuk.

In een Nederlandsch blijspel, waarin MOLIÈRE's *Malade Imaginaire* nagevolgd en gedeeltelijk uitgeschreven is, vertoond in 1739, vond ik, om te beginnen, twee nieuwe, welkome voorbeelden van het Vlaamsche woord.

Bij 't begin van het 2de « deel », d. i. bedrijf, komt een knecht, Hans, op, en dit wordt met de volgende tooneelaanwijzing verduidelijkt (Hs. bl. 137*b*) :

Hier valt hans, heel woest uijt de poscenia loopende, en struijkelende.

Bij 't begin van het derde bedrijf een dergelijke aanwijzing (Hs. bl. 143*a*) :

Argan met zijn Broer en zijn knecht komen uijt de poscenia.

In een ander Nederlandsch stuk, gespeeld in 1742 en in 1755 (*scribebat livinus Roman poësios alumnus rothnaci studens, ex schoorisse. Anno Domini 1742* leest men aan het eind), zijn de tooneelaanwijzingen op enkele na, in 't Latijn gesteld, en daaronder vindt men :

bl. 192*a* : strobulus extendens caput e prosceniis tribonium devidet
bl. 192*b* : strobulus caput extendens e prosceniis
bl. 205*b* : per aliud proscenium exit eumenius
bl. 210*a* : tribonius fugit intra proscenia

Ten slotte, in het laatste stuk dat in dit handschrift voorkomt, een Latijnsch blijspel uit het

jaar 1743 : *Dives avarus, de repente factus Liberalis,* komen de volgende tooneelaanwijzingen voor :

bl. 229*a* : exeunt e primis proscenis (*sic*)
bl. 229*b* : intrat stalagnus, sed per aliud proscenium
bl. 233*a* : exit hegio e proscenio mediis cortinis viciniore, portans sub pallio capsam ponderosam
bl. 233*b* . exit economus e proscenio a parte arie
bl. 235*a* : egreditur davus a parte vivarii, sed ex alio proscenio, quam intravit economus.

Me dunkt, dat we hiermede gevonden hebben wat we noodig hadden : het bewijs nl. dat *proscenia* ook beteekend heeft *schermen*, en zulks onder omstandigheden, waarbij onze rederijkers het vreemde woord gemakkelijk konden leeren kennen en overnemen.

2. GOELE.

Te Gent, in het Meetjesland en ook te Brugge heet een eend een *goele;* moeders en kinderen, die naar het « Park » gaan en zich vermaken met de eenden in de vijvers stukjes brood toe te werpen, lokken ze aan met het geroep : *Goele! Goele! Goele! Goele! Goele! Goel!* (1)

Van waar dit woord *Goele?*

Al meer dan eens had ik onwillekeurig gedacht aan fr. *goulu* = gulzig, daar een eend alles wat

(1) Ziehier de notatie van den roep :

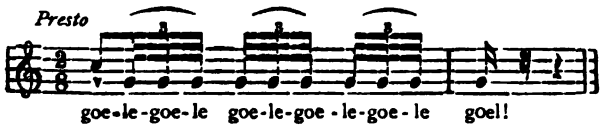

men hem toewerpt met onmiskenbare gulzigheid opslokt; maar gedachtig aan het bekende woord van Max Müller : *Sound etymology has nothing to do with sound,* had ik die gedachte steeds teruggedrongen, temeer, daar mij uit de Fransche woordenboeken, die ik te mijner beschikking had, niet bleek dat *goulu* in Frankrijk een appellatief is voor de eend.

Wel schijnt *goulu* ook een naam te zijn van den *glouton,* en vermeldt LITTRÉ *Goulu de mer* als een naam van den haai; maar van *veelvraat* en *haai* tot eend, leek me toch een al te groote sprong.

Merkwaardigerwijze is *goele* echter wel degelijk hetzelfde als fra. *goulu.*

Het eerste bewijs daarvoor vond ik in een verhaaltje uit J. GIRARDIN'S, *Récits de la vie réelle* (Paris, Hachette et Cie, 1881). Er is sprake van een schooljongen, die, snoepzuchtig van aard, geen weerstand heeft kunnen bieden aan de verzoeking, om een potje confituren van een zijner schoolmakkers op de welbekende wijze met den wijsvinger te bewerken. Maar het komt natuurlijk uit, en wat dan gebeurt, verhaalt de schrijver als volgt (*a. w.*, blz. 201 vlg.) :

« Me voyant découvert, je perdis la tête. Les regards des autres enfants, fixés sur moi, me causaient une angoisse insupportable. Je n'eus plus qu'une seule idée un peu claire, celle de me sauver et d'aller me cacher n'importe où. Je m'élançai donc hors de l'école et je me mis à fuir de toutes mes forces. Presque aussitôt j'entendis l'école toute entière qui se mettait à mes trousses. Ceux qui me pour-

suivaient poussaient des huées épouvantables. Il y en eut un qui cria d'une voix perçante : « Goulu! Goulu! » et tous les autres se mirent à hurler : « Goulu! Goulu! »

« Goulu, c'est le nom que chez nous on donne au canard, à cause de sa voracité. C'est le cri dont se servent les fermiers pour appeler leurs canards et les rassembler à l'heure de la pâtée. »

Tweede bewijs : wat GIRARDIN hier zoo terloops zegt, wordt bevestigd door JAUBERT, *Glossaire du centre de la France,* waar men leest :

« **Goulu,** gouluchon, adj. S'applique aux canards et « aux dindons. Les basse-courières les font accourir en « criant : Goulus! Goulus! »

Nu speelt het verhaaltje van GIRARDIN wel te Chenac, een dorpje in de Charente Inférieure, arrondissement Saintes; maar de schrijver zelf werd geboren te Loches, bij Tours, in het departement Indre et Loire, dus werkelijk in centraal Frankrijk.

Ziedaar dus wat we noodig hebben : ook in Frankrijk wordt de eend *goulu* genoemd, en ook daar wordt de vogel gelokt door herhaald roepen : *goulu! goulu!* Meer behoeven we niet, om het Vlaamsche *goele* met fr. *goulu* te kunnen identificeeren.

Terloops wil ik nog even vermelden, dat *goele* te Gent ook een der overtalrijke namen is voor een borrel jenever. Aan de welwillendheid van den heer LIEVEVROUW-COOPMAN dank ik de mededeeling van de twee volgende aanhalingen uit een

welbekend werkje uit de jaren 1792 en 1793, die voor de chronologie van deze beteekenis van belang zijn :

Wy gingen binnen, en naer een dobbel goeleken gecomandeerd te hebben, zetten wy ons neder, K. BROECKAERT, *Dagelyks nieuws van Vader Roeland* 18. Wy dronken ons goeleken uyt, zy gingen naer hun kraem en ik naer myn huys, *ibid.* 20.

3. POTTEKARIE.

Te Gent noemt men *pottekarie* alle potten en pannen, die in de keuken dienst doen; verder : een zootje potten en pannen, die nu juist niet in een voorbeeldige orde door elkander staan, en met het bijdenkbeeld dat ze ook niet meer in den besten staat verkeeren. Het woord geeft een zeker misprijzen te kennen; vandaar dat het ook een woord geworden is voor *boeltje* in 't algemeen. Als de kinderen moeder de vrouw in den weg loopen met hun speelgoed, dan roept zij hun toe : « weg met al uwen pottekarie », al is er geen enkel potje onder.

Het woord is niet beperkt tot Gent.

JOOS, *Waasch Idioticon,* zegt :

« **Pottekaree...** Pottegoed, aardewerk. Veur den feestdag kuischen wij heel onzen pottekarée. »

DE BO, *Westvlaamsch Idioticon,* 2de uitgave :

« **Pottekarie, pottekarij...** Pottegoed, aardewerk, fr. *potterie.* Een kraam met pottekarie. Pottekarie verkoopen. »

De Bo en Joos kennen dus geen andere beteekenis dan : aardewerk, d. i. gleierswerk. Dat was vroeger ook de beteekenis te Gent; ik herinner me zelf nog den tijd, toen kooplieden in gleierswerk met manden of stootkarretjes door onze straten trokken onder het geroep van : *Pottekarie! Pottekarie!* maar sedert het verlakte huisgerei in zwang gekomen is, is die straatroep verdwenen, en heeft het woord uitbreiding van beteekenis ondergaan.

Cornelissen en Vervliet, *Antwerpsch Idioticon,* geven dezelfde beteekenis op als Joos en De Bo, maar hun voorbeelden bewijzen dat ook in Antwerpen de beteekenis uitgebreid is. Zij zeggen nl. :

« **Pottekarree...** Pottewerk, kommen, schotels, teljoren... Hij zit mee' heel zijne' pottekarree op straat. De zatte beest heet heel de pottekarree kapot geslagen. »

« Kommen, schotels, teljoren, » dat is gleierswerk; maar in zinnen als de opgegeven voorbeelden, die, afgezien van de uitspraak, ook Gentsch kunnen zijn, beteekent *pottekarie* ongetwijfeld : *boeltje.*

Vanwaar komt dit woord? Het tegenwoordig taalgevoel brengt het woord zeker in verband met *potten,* maar het heeft er niets mede te maken. Reeds de klemtoon, waarmede het woord wordt uitgesproken : hij ligt immers op de allerlaatste lettergreep, doet vermoeden dat het geen zuiver

Nederlandsch woord zijn kan, maar uit een Romaansche taal moet ontleend zijn.

Me dunkt, dat woord kan niet anders zijn dan *apotekarie,* d. i. dus *apothekerij* (Ofra. *apotecarie, apotiquerie*), dat in Vlaanderen nog altijd in gebruik is; *apotheek, apteek* is Noordnederlandsch.

Het wegvallen van præfixen in overgenomen woorden is een gewoon verschijnsel; men vindt er een overzicht van bij SALVERDA DE GRAVE, *De Fransc woorden in het Nederlandsch,* p. 303 vlg., en daar kan men zien dat geen voorvoegsel zóó vaak is afgevallen als juist *a-*. De meeste van die woorden dateeren reeds uit de middeleeuwen :

Bandoen = abandon, *bandoneren* = abandonner, *labaster* = albast, *maelge* = émail, *maelgeren* = émailler, *miraal* = admiral, *miraude* = amiraude, *mitte* = amit, *paiseren* = apaiser, *pocalise* (l. pocalipse) = Apocalipse, *popelsie* = apoplexie, *rastement* = arrêtement, *rasteren* = arrêter, *selgieren* = assaelgieren, *sijs* = accise, *posteme* = aposteme, *postel* = appostel.

Uit later tijd dateeren :

breviature = abbreviature, *geparenteerd, meublement, morel, sperges, tak* = attaque. Daarbij behooren ook de Vlaamsche woorden *Sente Plone* = Sint Appollonia, en *sesses,* stuipen, vaak in den verkleinvorm *seskes* = accès.

Bij de eerste reeks is te voegen *pottecarie,* want het woord komt reeds in 1487 (n. s. 1488)

voor. In een der brieven door die van Brugge en Iperen aan die van Gent gezonden betreffende Maximiliaan van Oostenrijk, schrijven zij :

« uuterlic om pays te houdene ende quaet te scuwene de coninc es ghegaen up Craneburch een pottecarie up de mart, ende heeft daer dese voorledene nacht ghesla-pen » (1).

I. DIEGERICK, de uitgever dezer brieven, zegt over deze plaats :

« Nous ferons remarquer aussi que, d'après la correspondance, la maison du Craenenburg était non une *boutique de pierreries,* comme le dit Beaucourt [de Nortvelde] en traduisant mal le passage de Custis, ni une boutique d'épiceries comme dit ce dernier, mais bien *een pottecarie,* c'est-à-dire une boutique de potteries de terre : actuellement encore dans la Flandre et surtout à Bruges et à Ypres, ce mot *pottecarie* a toujours la même signification » (2).

DIEGERICK schrijft hier aan het woord *pottecarie* een beteekenis toe, die het niet alleen niet in de middeleeuwen, maar ook later nooit heeft gehad. *Pottekarie* beteekent en heeft reeds vroeg beteekend : *gleierswerk,* maar nooit *gleierswinkel.* CUSTIS was veel dichter bij de waarheid dan DIEGERICK vermoedde.

Wat meer is, CUSTIS geeft zijn bron op, en is dus gemakkelijk te controleeren; hij zegt nl. :

---

(1) *Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, 2e série, t. IX, blz. 87.

(2) *Annales*, t. a. p., blz. 52-53.

« Het huys, alwaer den Rooms-Koning, genootsaeckt wierdt syn verblijf te nemen, volgens het seggen van Molinet, was eenen Specerye-winckel » (1).

Inderdaad, men leest bij MOLINET :

« finablement il fut conclud qu'il (*t. w.* le roy des romains) demouroit auprès d'eulx et fust logié en froncq du marchié, assez estroictement, au Cranenbourg, hostel d'un espicier » (2).

Over de « pottecarie » op den Cranenburg geven andere bronnen, b.v. DESPARS, noch het *Inventaire des Archives de Bruges*, noch de registers van de « zestendeelen », eenig licht. Maar hoe gaarne ook we meer inlichtingen zouden hebben, de mededeeling van MOLINET zegt alreede genoeg. Fra. *Epicier, apoticaire,* en mnl. *crudenere* beteekenen alle drie *apotheker, drogist;* het *hostel d'un epicier, de pottecarie up de mart* was dus een *apothecarie.*

Dat *pottekarie* werkelijk niets anders is dan *apothecarie,* blijkt ten overvloede hieruit dat ook naast mnl. *apotecaris,* apteker, een vorm zonder *a-* voorkomt : in het gesprekboekje, uitgegeven door HOFFMANN in de *Horae Belgicae* IX, leest men blz. 76 : *de crudenaers unde de pottecarise,* ter vertaling van het Fransch : *les apoticaris.* Ook in het Engelsch bestaat *pothecary* reeds sedert lang naast

---

(1) CUSTIS, *Jaerboeken der Stadt Brugge* (2e druk, Brugge, 1765), dl. 2, blzz. 313-314.

(2) *Chroniques de* JEAN MOLINET (ed. J. A. BUCHON), t. III, p. 213.

apothecary : MURRAY, *New English Dictionary* i. v., heeft reeds een voorbeeld uit het jaar 1466.

Aan de welwillendheid van den heer LIEVEVROUW-COOPMAN alhier ben ik een voorbeeld uit het jaar 1800 verschuldigd, waarin *pottekarie* reeds zijn tegenwoordige beteekenis heeft, maar waarin het woord, merkwaardigerwijze, gebruikt wordt met betrekking tot het gerei van een apteker. Het luidt aldus :

Aessen-ze (*t. w. de dokters*) zien daget betaelen keunt, ze geven uy' en Flasken om te beteren en 'en Flasken om t'ergeren; en ze zoen zunder mê hunderen Pottekere 'en treffelyk man by 't vier zetten.» [K. BROECKAERT,] *Briefwisseling tusschen Vader Gys en verscheydene andere geleerde persoonen van zynen tyd* (Gend, J. F. Kimpe, z. j.), I, 94 (a° 1800).

ONNOOZELE-KINDERENDAG.

EENIGE TEKSTEN
uit de Brugsche « Hallegeboden »,

door EDW. GAILLIARD.

Het ligt niet in onze bedoeling een uitvoerige studie over het *Allerkinderenfeest* te schrijven. Anderen zijn ons reeds op dien weg voorgegaan. Zoo komen b.v. over dit feest, gemeenlijk *Allerkinderendag* of liever *Onnoozele-kinderendag* geheeten, eenige merkwaardige bijzonderheden voor in *Le Calendrier Belge*, van Baron DE REINSBERG-DÜRINGSFELD (Ie deel, blz. 150 en vlg.), en bij CLÉMENT, *Histoire des fêtes civiles et religieuses de la Belgique*. Ettelijke aanteekeningen van plaatselijk belang worden ook aangetroffen in het VIIe deel (blzz. 176-178) van het zoo belangrijke werk, *Kinderspel en Kinderlust*, van onze wakkere medeleden ALF. DE COCK en IS. TEIRLINCK. Naar andere te raadplegen bronnen, wordt door de aangehaalde schrijvers verwezen. — In ons *Glossaire à l'Inventaire des Archives de Bruges* (van L. GILLIODTS-VAN SEVEREN), hebben wijzelf, met betrekking tot Onnoozele-kinderendag, onder de rubriek *Ezelpaeus* (in het Bijvoegsel), breedvoerig gesproken over den *Bisscop van den scholieren, Bysscop van den scoolkinderen, Bisscop van der hooghe scole,*

Bisscop van den jonghers, in het fr. *Evesque des escolliers*, *Evesque des effans* en *Evesque des Innocens*, enz.

De beide benamingen *Allerkinderendag* en *Onnoozele-kinderendag* doen zich in de oude kalenders voor. Laat ons enkel verwijzen naar de uitgave van *Dietsche Kalenders*, door ons en Prof. W. DE VREESE voor de *Jaarboeken* der Academie bezorgd. In Kalender nr 1, uit de laatste jaren der 15de of uit de eerste der 16de eeuw (Jaarboek voor 1907) vinden wij « *Aller Kinderdach* », en in Kalender nr 3, die uit 1483 dagteekent (Jaarboek voor 1908), « *Alre Kynder dach* ». — Integendeel treffen wij « *Der Onnoeselder Kinder* » aan, in Kalender nr 2, van omstreeks 1480 (Jaarboek voor 1907) en « *Der Onnooseler Kinder dach* » in Kalender nr 4, uit 1504 (Jaarboek voor 1908).

Laat ons nog de volgende benamingen aanhalen :

« *De Unschuldige Kynde* » (De Onschuldige Kinderen), in den Kalender, die voorkomt in het handschrift getiteld « Liber orat. fland. », dat in de boekerij der Hoogeschool te Leuven berust en onder den titel *Kalender en Gezondheidsregels* door P. ALBERDINGK THIJM werd uitgegeven.

« *Alle Onnoselre Kinderen* », in den Kalender van een « Liber precum », zijnde nr 17,526 van de verzameling handschriften van het British Museum te Londen. Zie *Beschrijving van Middel-*

nederlandsche en andere handschriften, die in Engeland bewaard worden, door KAREL DE FLOU en EDW. GAILLIARD, 1e verslag (Juni 1895) (Gent, A. Siffer, 1896), blz. 114.

« *Der Kinder* », zonder meer, in den Kalender (waarschijnlijk, volgens den uitgever, van omstreeks het einde der XVe eeuw), door Jhr. Dr. K. DE GHELDERE uitgegeven in zijn *Dietsce Rime : Geestelijke gedichten uit de XIIIe XIVe en XVe eeuw.* « Up den kinderen dach siet men solaes », leest men in dit boek, blz. 148.

In de dagteekening van den « Leghere van eene rente » toebehoorende « die van den cloostre van Zoetendale » bij Brugge, treffen wij de benaming aan « *Alder Kynderen dach inde Kerstdaghen* » : Actum te Malen (bij Brugge), int Scaec, up Alder Kynderen dach inde Kerstdaghen XVe XXVIJ ». (Staatsarchief te Brugge, fonds der Societeit Jesus, charters, voorloopig blauw nr 10126.)

***

Alleen wenschen wij nu de aandacht te vestigen op zekere bijzonderheden en gebruiken, betreffende het *Allerkinderenfeest* te Brugge, waarvan wij in de aangehaalde werken niet het minste spoor hebben aangetroffen en welke in de volgende onuitgegeven plaatsen uit de « Hallegeboden » der stad Brugge vermeld staan. Wie weet, waren bedoelde gebruiken elders ook niet bekend?

Bij gebod, den 24 December 1513, ter « bretesche » der Halle, of van het belfort, te Brugge afgekondigd, lieten burgemeester en schepenen dier stad weten, dat het streng verboden was de kinderen aan te vallen of eenigszins te plagen, welke op « *Aldren Kynderdach* », in het beluik der wijdbekende abdij van den Eechoute, of elders in de stad, zouden « ryden » (1) :

Archief der stad Brugge, fonds der Hallegeboden, register van 1513-30, fol. xij v° : « Voordt dat niemende wie hy zy en gheorlove upden Aldren Kynderdach eerstcommende, als die kynderen ryden zullen binden belokene vanden cloostre vanden Eechoute, noch ooc elders binder stede, yemende die ryden zal te worpene (2) noch te slane met stocken, steenen, mueder (3) of andere onreynichede, up daerof scerpelic ghecorrigiert te zyne ter discrecie van scepenen. » (Hallegebod van 24 December 1513.)

---

(1) RIJDEN = Ommegaan. DE LO, in zijn *Westvlaamsch Idioticon* meldt dat *Rijden* b.v. ook gezegd wordt van dieren en wel van dieren die snel voortspoeden, als herten, hazen, enz. : Ge moest dien haze zien rijden over de velden. *Rijden en rotsen* is Altijd op loop zijn, naar SCHUERMANS, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, en Rondloopen, naar Aug. Rutten, *Bijdrage tot een Haspengouwsch Idioticon*. In het Nederlandsch, *Rijden en rossen*, dat nog van dagelijksch gebruik is. RIJDEN doet zich overigens, met de beteekenis van « perambulare », in dialectische uitdrukkingen voor, zoals : *Op zijne knieën rijden*, *Op zijn gat rijden*, *Ge moet uwe kleederen alzoo niet overal laten rijden*, *Dat boek ligt daar rond te rijden* (is op zijne plaats niet), enz.

(2) WORPEN = Werpen. Zooals uit het vervolg van den tekst blijkt, wordt bedoeld het smijten nl. met steenen, modder, enz.

(3) MUEDER = Modder. Zie ons gemeld *Glossaire*.

Kwade gewoonten wortelen gauw in en zetten gemakkelijk voort. Wij kunnen ons licht voorstellen, hoe de vermomde of verkleedde kinderen aan allerhande plagerijen van de grooteren waren blootgesteld, zooals het ten huidigen dage nog het geval is met de maskers, die zich, gedurende de vastenavonddagen, te slordig uitgedost, op straat wagen.

Bovenstaand verbod vinden wij in een hallegebod van 24 December 1530 weder, doch met de nadere bepaling, dat wie daaraan te kort zou blijven, met eene boete van 20 schellingen parisis — een nogal aanzienlijke som voor dien tijd — zal gestraft en bovendien nog « ghecorrigiert » worden naar willekeur der schepenen :

Archief en fonds u. s., register van 1530-42, fol. xiiij v° : « Voort dat niement en gheoorlove upden Alderkynderen dach eerstcommende, als de kynderen ryden zullen binnen deser stede, yemende te worpene, te slane met stocken, steenen, muer (1) of andere onreynichede, up de boete van xx s. par. ende boven dien ghecorrigiert te zyne arbitrairlic ter discretie van scepenen.

« Voort, dat ooc niemende wie hy zy, ten voorseiden Alder Kynderen dach, hem en vervoordere te makene noch te zynghene eeneghe hedekins diffamatoire ende ten scimpe van yemende, upde boete van xx s. par. (2)

---

(1) MUER = MUEDER (zooals boven) = Modder.

(2) Op folio liiij van hetzelfde register, staat echter in een gelijk gebod te lezen : « ten scimpe van yemende, noch ooc ghelycke brievekins te gheven, up de boete van xx lb. par. », terwijl het, op fol. lxxxiv v°, nogmaals « xx s. par. » luidt.

ende boven dien ghecorrigiert te zyne arbitrairlic ter discretie van scepenen. » (24 Dec. 1530.)

Namen soms « groote kinderen » ook al deel aan het feest? Althans schijnt dit te blijken uit den bovenstaanden tekst en uit het volgend « hallegebod » van 24 December 1523, waarbij verboden werd op Allerkinderendag schimpliederen, of « liedekens diffamatoire », te zingen :

Archief en fonds u. s., register van 1513-30, fol. iij^c lxxiiij v^o : « Voort, dat ooc niemende wie hy zy, ten voorseiden Alderkinderdaghe hem vervoordre te zynghene eeneghe liedekins diffamatoire ende ten scimpe van yemende, upde boete van xx lb. par. ende boven dien ghecorrigiert te zyne arbitrairlic ter discretie van scepenen. » (24 Dec. 1523.)

In een hallegebod van 13 December 1542 is er verder spraak van het geven, of wellicht in de hand duwen, van « scimpeghe ofte onreyne *minnebrievekens* », alsook van het spelen van eenig spel, « diffamatoire of ten scimpe » van iemand, dat dus tot beleediging van anderen aanleiding kon geven :

Archief en fonds u. s., register van 1542-43, fol. 41 : « Voort, dat niement en gheoorlove upden Alder Kinderen dach noch ooc up anderen tyden, wanneer dat het zy, dat zy hem en vervoorderen eeneghe scimpeghe ofte onreyne minnebrievekins te ghevene noch te makene, noch te zynghene liedekins, noch ooc te spelene eeneghe spelen diffamatoire ende ten scimpe van yemen, upde boete van iij lb. par. » (13 Dec. 1542.)

Met dat « gheven » en « maken » van « *minnebrievekins* » moet wellicht in verband gebracht worden het gebruik, sedert eeuwen in Engeland bekend en ten huidigen dage aldaar nog volop in zwang, dat jonge lieden en jonge meisjes, op Sinte Valentijnsdag, dat is 14 Februari, elkander *minnebrieven* sturen, hetzij om de een den andere eene poets te spelen, hetzij in ernst, wanneer b.v. een jonge heer te bloode is om zijne liefde aan de verkozene zijns harten te verklaren : uit het zenden van dergelijke liefdesverklaringen volgen wel eens gelukkige huwelijken.

Was dat misschien, in ons land, vroeger op Onnoozele-kinderendag ook in gebruik?

Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, in zijn *Dietsce Rime*, blz. 127, sprekende van *S. Valentijn, Velentijn, Falten, Felten* of *Velten*, « dits de dach van Sente Valentine », herinnert er aan dat « *up dien dach kiesen de voghelkine hare ghenoeten in den woude* », en hij voegt daarbij : « Eertijds wierd « op dezen dag onder de jonkheden geloot en ge« gist met wie zij zouden trouwen, en allerhande « geschilderde en versierde *minnebriefjes* wierden « door de minnaers wederzijds verzonden » (1).

---

(1) In het gebruik, te Neerlinter en omstreken in voege, waarvan hieronder spraak is, zal ook wel « *liefde* » in het spel zijn.

Van den heer DES. CLAES, te Namen, vernamen wij het volgende wat het vieren van « *Alderkingere* » of Allerkinderenfeest te Neerlinter en het omliggende betreft.

« Dit dagteekent van mijne kinderjaren, » — schrijft ons de heer CLAES. — « In de lange winteravonden, als meesteressen en

Hetzelfde verbod komt periodiek, met varianten van weinig belang, in de Brugsche Hallegeboden terug. In het register van 1553-64, fol. iij^{c}lv, komt het evenwel in uitvoeriger bewoordingen voor. Aldus vernemen wij uit den volgenden tekst, dat alle « *spelen*, *spraken* en *refereinen* », eerst door den schouteet of door den burgemeester « van den courpse », d. i. van de gemeente, of den opperburgemeester, moesten goedgekeurd zijn, en dat het niemand toegelaten was, alles op boete van 3 pond parisise, op Allerkinderendag geestelijke- of kloosterkleeren aan te trekken :

Archief en fonds u. s., register 1553-1564, fol. iij^{c}lv : « Voort dat niement en gheoorlove upden Alder Kinde-

---

meiden te spinnen zaten, was er niet zelden spraak van sommige dagen. die ofwel gevierd werden, ofwel een zeker genot medebrachten, als *Sinte Lucie* (kermis op het gehucht *de Heide*), *Sint Thomas* (als meesters en meesteressen werden buitengesloten). *Kerstmis* en *Tweede Kerstdag* (als er *totemans* werden afgespeeld), en ALDERKINGERE (Onnoozele-kinderendag), « drij losse dagen noa Kessemes », gelijk elk jong meisje dat op haar duimpje onthield. Want meid en pachtersdochter, allen hadden tegen dien dag een fleschje likeur in hunne *kist* geborgen.

« En zoodra op « Alderkingerendag » het licht in 't Oosten piepte, waren al de jonkmans van het dorp te been en drongen hier en daar de huizen binnen, om er de meisjes « *op te kingeren* ». Dat « opkinderen » bestond in het, altijd jokkend, vragen, eischen, afdwingen van eenen druppel. En indien de meid ('t zij omdat de vrager haar niet aanstond, 't zij dat zij gaarne vervolgd werd) wegvluchtte, werd zij onder het luide lachen der huislieden, stal in stal uit, schelf op schelf af, door den jonkman vervolgd, die, wanneer hij haar eindelijk in handen kreeg, er duchtig op troefde, tot zij het gevraagde toestond. Dan werd onder vroolijk gekout een druppeltje gedronken, en de jonkmaan trok verder heen. »

ren dach, noch oock up andere tyden wanneer dat het zy, hem en vervoordere eeneghe scimpeghe, vule ofte onreyne minnebrieven te gheven noch te makene, noch zynghe eeneghe vande liedekens, noch oock te spelene noch vute te ghevene eeneghe spelen, spraken (1), refereinen, goet ofte quaet, ten zy dat die ghevisiteirt ofte gheapprobeert worden by mynen heere den schouteeten ofte den burchmeestere vanden courpse, noch te ghane in habyten van gheestelicke ofte religieuse persoonen ofte anderssins ten schimpe ende cleenichede (2) van yemande, al tselve ende elc vande voornoemde poincten upde boete van iij lb. par. ende boven dien ghecorrigiert te zyne arbitrairlick ter discretie van scepenen.

« Voort, dat niemande en gheoorlove upden voorseiden Alder Kinderen dach eerstcommende, als de kynderen ryden zullen, de zelve kinderen of yemande anders die ommegaen of ryden zullen, te worpene, te slane met stocken, steenen, muer of andere onreinichede, upde boete van xx s. par. ende boven dien ghecorrigiert te zyne arbitrairlick ter discretie van scepenen. » (24 Dec. 1560.)

---

(1) *Spraek* = Alleenspraak?

(2) = kleineering.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

HANDELINGEN

VAN DE BESTENDIGE COMMISSIE

VOOR HET ONDERWIJS

IN EN DOOR HET NEDERLANDSCH.

Nr 7.

DIAMANDI

door AM. JOOS.

Eenige weken geleden bood zich in ons gesticht (1) een heer aan, om, zoo hij zei, voor onze leerlingen eenige oefeningen van hoofdrekenen te doen.

Toen ik door zijn kaartje wist dat ik voor den wijdbekenden DIAMANDI stond, nam ik zijn voorstel onmiddellijk aan.

Wijdbekend inderdaad is de Griek PERICLES DIAMANDI; in veel zielkundige werken en tijdschriften werd en wordt over hem gesproken.

Reeds in 1893 werd hij door Jozef Bertrand aan de *Académie des Sciences de Paris* voorgesteld. Charcot onderzocht DIAMANDI en schreef over zijn proefnemingen in de *Revue philosophique* een verslag, getiteld : *Un calculateur du type visuel.* Later werd hij bestudeerd door A. Binet, die in zijn werk *Psychologie des grands calculateurs* de levensbeschrijving van DIAMANDI

(1) De aangenomen Normaalschool voor onderwijzers, te Sint-Niklaas, welke door den heer AM. JOOS bestuurd wordt.

geeft, met de bevindingen van de proeven die hij hem in zijn laboratorium van proefondervindelijke zielkunde deed onderstaan.

Over de bewerkingen die hij vóor ons deed, wil ik u alleenlijk zeggen dat, hoe ingewikkeld zij ook mochten zijn, hij ze alle uiterst vlug en bijna zonder missen maakte Zoo trok hij op den tijd van eenige seconden, natuurlijk zonder één cijfer te schrijven, den kubiekwortel uit het getal : 620.650.477. Zoo ook zeide hij uit het hoofd, op het einde der zitting, één voor één, te beginnen met het laatste, de 200 cijfers op die, gedurende de oefeningen, op drie zwarte borden geschreven werden.

Uit twee proeven vooral is ons gebleken dat DIAMANDI een type van ziener is. Op het bord werd een vierkant geschreven van 25 cijfers. Hij bezag die vlug, sloot dan de oogen en zeide ze alle op in verschillende richtingen : van boven tot onder, van onder tot boven, kruiseling, in horizontale en in verticale lijnen.

De leerlingen mochten voor sommige bewerkingen cijfers opgeven, die dan door een leeraar op het bord gebracht werden. Telkens een normalist een cijfer opgaf, herhaalde DIAMANDI het luidop. Steunde hij dus ook op het gehoor?... Om dien twijfel op te lossen, deden wij nu en dan een ander cijfer dan het uitgesprokene schrijven. Na het dictaat, bekeek DIAMANDI het bord vluchtig gedurende een kleine breuk van een seconde en begon blindeling te rekenen : de uitslag van zijne bewerking was juist, niet met de genoemde, maar met de geschreven cijfers.

Nevens DIAMANDI, den ziener, komt de evenbekende INAUDI, die een hoorder is en bijgevolg te werk gaat op het gehoorsbeeld der cijfers.

Zeker zijn er meer menschen, die, bij het rekenen alleenlijk zieners, andere die alleenlijk hoorders zijn. Als ik mij zelven onderzoek, zou ik moeten zeggen dat ik bijna altijd ziener ben, maar telkens hoorder wordt, wanneer ik de tafel van vermenigvuldiging bezig, die ik, in de school, vooral op het gehoor aanleerde.

Onder onze leerlingen zijn er zeer veel zieners; daarom laten wij toe dat bij de ondervraging op het hoofdrekenen de leerlingen de opgave van het vraagstuk, — natuurlijk niet de bewerking — op het bord schrijven. Zoo staan de zieners niet te verre achteruit bij de hoorders, die hun beeld onmiddellijk hebben bij het uitspreken, terwijl de zieners, na de woorden gehoord te hebben, nog hun voorkeurbeeld, hun gezichtsbeeld moeten vormen.

Hoe beginnen alle kinderen te rekenen? Zijn zij hoorders? Zijn zij zieners? Zoolang zij het begrip der cijfers niet hebben, met andere woorden, den juisten inhoud niet kennen van de cijfernamen, zijn de kleine kinderen, als zij wezenlijk rekenen, noodzakelijk zieners, maar geen zieners gelijk wij : wij zien beelden van cijfers, zij zien beelden van concrete eenheden, bollen op het telraam, stokskens hun door den onderwijzer besteld, lijntjes, kruiskens, rondekens enz...

Sommige onderwijzers schijnen den natuurlijken gang van het menschelijk verstand niet genoegzaam te kennen; zij weten niet, zou men zeggen, dat het cijfer maar een teeken is en men, om het teeken te kunnen gebruiken, eerst de beteekende zaak moet kennen. Zij gaan, ja, vliegend vooruit, werken met het cijfer voordat de beteekende zaak behoorlijk gekend is en hebben leerlingen die, als zij twee weken in hun klasse zitten, zonder dubben tot tien tellen, maar ongelukkig, bij nader onderzoek, hun linkerpink voor vijf, en hun rechterpink voor tien aanzien!...

Ik had in Binet gelezen dat DIAMANDI, om het gezichtsbeeld der cijfers te krijgen, hun Franschen naam telkens bij zich zelven in het Grieksch vertalen moest. Binet schrijft dit toe aan de onvolledige kennis die DIAMANDI van het Fransch had. Wat in 1893 mogelijk was, is het nu niet meer : DIAMANDI heeft zich sedert lang in het Fransch geoefend, hij spreekt de Fransche taal heel gemakkelijk en zou velen onder de Franschsprekende Vlamingen beschamen. Toch bekende hij mij dat hij nog altijd in het Grieksch vertaalt en nog altijd de Fransche naam de kracht niet heeft om vlug genoeg en rechtstreeks het gezichtsbeeld der cijfers in zijnen geest te doen verrijzen.

Hier staan we, niet vóor een bijzonder, persoonlijk geval, maar vóor een algemeen, noodzakelijk zielkundig verschijnsel, dat, zoo 't schijnt, in onze streken niet genoeg gekend is. De woorden der moedertaal, door hunne talrijke verbindingen met de voorgestelde zaken, vooral in den kindertijd als de indrukken zeer diep zijn, hebben, om snel de voorgestelde zaken te doen herleven, een kracht die haast nooit, zelfs na jarenlange beoefening, door die van een tweede taal verkregen wordt.

Zoo is 't uit te leggen dat DIAMANDI nog altijd de Fransche cijfernamen in het Grieksch, zijn moedertaal, moet omzetten. Zoo ook is 't zeker dat veel jongelingen, die in het Vlaamsch opgekweekt werden en later in het Fransch worden opgeleid, een groot deel verliezen van de kostelijke vlugheid in het verbeelden, dus van de vlugheid in het denken, die hun in de eerste jaren eigen was.

Ik vergelijk ze aan de boeren, die een stuk land dat zij 's morgens bewerkten, ongebruikt laten liggen, om 's namiddags, als de vermoeienis komt, een ander te beploegen dat tot hiertoe braak lag.

Vergadering van 19 Februari 1908.

Aanwezig : de heeren DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Dr. HUGO VERRIEST en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heeren FRANK LATEUR en A. DE COCK, briefwisselende leden, en Prof. Dr. J. W. MULLER, buitenlandsch eerelid.

De heeren Mr. EDW. COREMANS en IS. TEIRLINCK, werkende leden, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de Januari-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Afsterven van den Weled. heer Julius-Clemens Lammens, oud-senator, te Gent, en van den Weled. heer Prof. Dr. J. H. Gallée, te Utrecht, buitenlandsch eerelid der Academie. — De heer D. CLAES, bestuurder, opent de ver-

gadering met aan de nagedachtenis te herinneren van den betreurden heer JULIUS-CLEMENS LAMMENS, oud-senator, een Vlaming van diepe overtuiging, den man die voor de stichting van de Koninklijke Vlaamsche Academie dapper heeft gestreden en wien onze Koninklijke Instelling grootendeels haar bestaan te danken heeft. Tevens brengt hij hulde aan ons wijdbekend buitenlandsch eerelid Prof. Dr. JOHAN-HENDRIK GALLÉE, professor aan de hoogeschool te Utrecht, aldaar den 4 Februari overleden, en zegt aan de Vergadering de vele verdiensten van den te vroeg afgestorven geleerde, inzonderheid op het terrein der oud-Germaansche en vergelijkende taalkunde.

MIJNE HEEREN,

Het jaar 1908 is nauwelijks begonnen, en reeds treurt de Academie om het verlies van twee mannen, die haar dierbaar waren.

Den 4 Februari overleed te Gent in den gezegenden ouderdom van 86 jaren, de heer JULIUS-CLEMENS LAMMENS, oud senator.

Hij was een man van diepe overtuiging, en zijne overtuiging verdedigde hij dapper, ook waar het de rechten der Vlamingen gold.

De meesten onder ons hebben hem gekend; tot over een paar jaren woonde hij trouw onze openbare zittingen bij, en bij elke gelegenheid liet hij de grootste belangstelling blijken voor het welzijn en den bloei onzer Academie. Want (het moet hier luidop gezeid) het is immers hij, die aan hare stichting een zeer groot, zooniet het grootste deel heeft genomen!

Daarvoor wil de Academie de gedachtenis van Senator LAMMENS in eere houden en, tot stichting der

nakomelingschap, zijnen naam laten inschrijven op de eerelijst harer weldoeners.

Bijna terzelfder tijd kwam uit Utrecht het bericht van het overlijden van Dr. JOHAN HENDRIK GALLÉE, professor aan de Hoogeschool dier stad en sedert 1893 buitenlandsch eerelid onzer Academie.

't Is de hooge ouderdom niet, die hem heeft medegenomen, — hij was nog maar even zestig jaren, — 't is zijn koortsige zucht tot den arbeid, zijn onafgebroken zwoegen, dat de nierziekte verwekte, waaraan hij bezweken is.

Uit de lange lijst zijner werken blijkt, dat hij zich uitsluitelijk toelegde op de studie van de vakken, die hij onderwees : de Oud-Germaansche en Vergelijkende Taalkunde.

Hij was diep doorgedrongen in de studie der Nederlandsche dialecten. Als uitgangspunt daartoe had hij verkozen zijne eigene gewestspraak, en zoo schonk hij ons in 1890 zijn gewaardeerd *Woordenboek van het Geldersch-Overijselsch dialect.*

Daar die arbeid hem in gedurige en onmiddellijke betrekking bracht met het eigenlijke volk, bepaalde hij zijne studie niet tot de volksspraak alleen; allerlei eigenaardigheden troffen daarbij zijnen geest.

Een mijner goede oud-leerlingen de heer Aug. Vierset, voordeelig gekend in de Belgisch-Fransche letteren, is door aanhoudende opmerking er toe gekomen onder de inwoners van Namen de oud-Namensche typen te onderscheiden. Die studie had Professor GALLÉE niet beperkt tot zijne geboortestreek, maar hij had die schier over al de Nederlanden uitgebreid.

Daarbij was hem ook de bouwtrant opgevallen, die op het platteland van streek tot streek gewijzigd is, volgens de stammen die ze bewonen, en sedert lange jaren reeds was dáár al zijne aandacht op gevestigd. *Het Boerenhuis in Nederland en zijne bewoners,* dat was

de titel van het standaardwerk, waaraan hij zijn leven wijdde. Helaas! slechts één deel van dat werk is verschenen. Wel moest de schrijver nog machtig veel grondstoffen in gereedheid hebben; maar wie zal die verwerken? Zal er een man opstaan, met zijnen geest bezield, die het gebouw zal kunnen voltrekken, of zal het, als zoovele andere, een onvoltooid monument blijven? Laat ons het beste hopen. Hoe het zij, het Nederlandsch volk zal professor GALLÉE voor zijnen arbeid dankbaar zijn, en de Koninklijke Vlaamsche Academie zal zijne gedachtenis in eere houden.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie, sedert hare laatste vergadering, aangeboden :

Door de Regeering :

Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et Classe des Beaux-Arts. *Mémoires*, collection in-4°. Deuxième série. Tome II. Bruxelles, 1907.

Ministère de l'Intérieur. Administration de la statistique générale. *Catalogue de la Bibliothèque de la Commission centrale de statistique.* Tome III : *Ouvrages concernant la France.* Tome IV : *Ouvrages concernant l'Angleterre.* Bruxelles, 1907-08.

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. *Rapports annuels de l'Inspection du Travail.* 12me année (1906). Bruxelles, 1907.

Loquela van GUIDO GEZELLE *tot Woordenboek omgewerkt.* Aflevering 4. Antwerpen, z. j.

TIJDSCHRIFTEN. — *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, tome IX, nos 3 et 4. — *Bibliographie de Belgique : Livres*, n° 24, 1907; nos 1 et 2, 1908. *Publications périodiques*, n° 24, 1907; nos 1 et 2, 1908. — *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques*, n° 11, 1907. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie*, nos 11 et 12, 1906. — *Bulletin des Musées Royaux*, n° 1, 1908. — *Revue*

Sociale Catholique, nos 3 et 4, 1908. — *Wallonia*, nos 11 et 12, 1907. — *Arbeidsblad*, nos 23 en 24. — *Bulletin de l'Agriculture*, no 12, et *Table des matières*, 1907.

Door het Algemeen Bestuur van het Willemsfonds te Gent :

Vlaamsch België sedert 1830. *Studiën en Schetsen bijeengebracht door het Algemeen Bestuur van het Willems-Fonds ter gelegenheid van het jubeljaar* 1905. Vierde deel. Gent, 1907.

Door het Verein für niederdeutsche Sprachforschung :

Niederdeutsches Jahrbuch. Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung. Jahrgang 1907. XXXIII. Norden und Leipzig, 1907.

Door de Reale Accademia delle Scienze, te Bologna :

Statuto della Reale Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna. Bologna, 1908.

Memorie della R. Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna. Classe di Scienze morali. Serie I. Tomo I. 1906-07. *Sezione di Scienze Giuridiche.* Fascicolo primo. Bologna, 1908. — *Id. Sezione di Scienze Storico-Filologiche.* Fascicolo primo. Id.

Rendiconto delle sessioni della R. Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna. Classe di Scienze Morali. Serie prima. — Vol. 1 : 1906-07, 1907-08. Fascicolo primo. — Febbraio 1908.

Door Jhr. Mr. Nap. de Pauw, werkend lid der Academie, te Gent :

Napoleon de Pauw, Procureur-général. *Adieux à la Magistrature et au Barreau.* Gand, 1907.

Het Paleis der Koninklijke Vlaamsche Academie. Dammansteen of « Huys van Oomberghen », door Jhr Mr. Nap. de Pauw, Procureur generaal bij het Hof van beroep, werkend lid der Academie. Gent. 1907. (Overdruk uit het *Jaarboek* der Koninklijke Vlaamsche Academie, voor 1907.)

Door den Heer Jan Broeckaert, werkend lid der Academie, te Dendermonde :

Jan Broeckaert. *De dood van Saphira. Beeldhouwwerk in de O.-L.-Vrouwkerk, te Dendermonde.* Dendermonde, 1907.

Door den Heer Dr. Jac. Muyldermans, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Langs Weg en Baan. Opstellen van verscheiden aard, door Kanunnik Dr. J. MUYLDERMANS, Werkend Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Rousselare, 1908.

Levensschets van Jan van Droogenbroeck, door Kan. Dr. JAC. MUYLDERMANS, Werkend Lid der Academie. Gent, 1908. (Overdruk uit het *Jaarboek der Koninklijke Vlaamsche Academie* voor het jaar 1908.)

Te Slim. Blijspel voor scholen in één bedrijf, door G. V. Gent, 1883.

Baas Lens of Waar er velen dorschen moet men maat slaan! Kluchtspel met zang in één bedrijf, door J. ERKENS. Id., 1882.

Men is nooit te oud om te leeren. Blijspel in één bedrijf voor Jongensscholen, door V. MONTMORENCY. Id.

De eereprijs. Tooneelspel in één bedrijf, door E. CASSTEEL. Id.

Zusterliefde. Blijspel met zang in één bedrijf, door denzelfde. Id., 1884.

Het schoonste kleed. Blijspel met zang in één bedrijf voor meisjesscholen, door FR. VAN DER WEE. Id.

Twee nichten of Gevolgen eener verkeerde opvoeding. Blijspel voor meisjesscholen in één bedrijf door K. VAN CAENEGHEM. Id.

Het groeit aan gelijk een wentelende sneeuwbal. Blijspel voor meisjesscholen in één bedrijf, door den Eerw. heer M. S. Id.

Max Flinckers of Weest vergenoegd in uwen staat. Blijspel met zang in drie bedrijven, met slotkoren, door SILVESTER. Id., 1885.

De Vrijdenker. Tooneelstuk in twee bedrijven. Id.

Boertige tooneelstukjes uitsluitend met mansrollen. Tweede reeks door C.-H.-T. JAMAR. Gent, 1888.

Id. *uitsluitend met vrouwenrollen.* Id.

Driesken de Nijper. Almanak voor 1880. Id. voor 1881.

Bekroonde blijspelen in den prijskamp uitgeschreven door de Gentsche Afdeeling van het Davidsfonds : De Wedstrijd (Bekroond stuk). — *Trio* (Eervolle melding). — *Slimbroeck* (Id.). Gent, 1882.

Bekroonde tooneelstukken in den prijskamp uitgeschreven door de Gentsche Afdeeling van het Davidsfonds. De twee broeders (Bekroond stuk). — *Opvoeding* (Eervolle melding). — *Het geheele lot* (Id.). — *Iroma* (Id.). — *De zegepraal der kerk* (Id.). — *Titus* (Id.). Gent, 1882.

Mannekenpis, Doctor. (Door M. H. DAVIDTS, pr.) Thienen, z. j.

De Roomsch catholyke priester. (Door M. H. DAVIDTS, pr.). Mechelen, z. j. (1844.)

Pachter Jan, Belgische Almanak voor 1847. Eerste jaergang. Z. pl.

Id. voor 1848. Tweede jaergang. Brussel. (Opsteller M. H. DAVIDTS, pr.)

Oproep aen de Tuel en Vaderland minnende Belgen. Door M. DAVIDTS, Pastoor te Droogenbosch. Brussel, 1856.

Over de kerk-verfraeyingen in het algemeen. Door M. DAVIDTS, Pastor te Droogenbosch. Brussel, 1857.

Tijdwijzer. Door M. DAVIDTS, Pastoor. Sint-Truiden, z. j. (1859.)

Christelyke Tydwyzer. Mechelen, z. j.

Welke volkslezing is de beste? Door M. DAVIDTS, Pastoor te Droogenbosch. St.-Truiden, 1859.

Is de kerk een winkel? Ja? of Neen? Samenspraek tusschen een' ziende, een' blinde en een' bijziende, door M. H. DAVIDTS. Derde vlaemsche uitgave. Sint-Truiden, 1862.

« *Weg! met de kloosters!* » *is de schreeuw der hel, mondsluitend bewezen door* M. H. DAVIDTS. Brussel, 1869.

Eenige bladzijden uit het Zakboekske van M.-H. DAVIDTS, Pastoor te Droogenbosch. Sint-Truiden, z. j. (1869.)

Wie blazen het vuur aan tegen de H. Kerk, Priesters, Kloosters, Koningen en... Eigendom? De Vrijmaçons. Uittreksel uit het boek : *Weg! Met de kloosters! is de schreeuw der hel,* (door M. H. DAVIDTS). Derde en vermeerderde uitgave. Brussel, 1869.

Kerkhofschenderij is Duivelerij : door M. H. DAVIDTS, Pastoor onw. in Droogenbosch. Elsene, 1873.

De Kerkhoven verdedigd door een Vriend der Waarheid. (Vierde vervolg.) Bijvoegsel aan het nummer van 29 Januari van *De Vrije Vlaming.* (Door M. H. DAVIDTS.)

Catechismus voor de Vlamingen van alle standen en gezindheden, uitgegeven door den « Vlaamschen Bond » met kenspreuk : Verleden en Heden. — Loven, 1888.

De Klaroen. Vlugschrift voor de Vlamingen van alle standen. Leuven, 1888.

Eene wandeling naer Droogenbosch. (Getrokken uit het blad *De Tyd.*) Brussel, 1862.

In Vlaenderen Vlaemsch! Oproep tot het Vlaemsch Volk. (Door EMM. VAN STRAELEN.) Derde uitgave. Antwerpen, 1861.

Door den Heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid der Academie, te Antwerpen :

Gedenkboek van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding van Antwerpen. Nr 100 der *Verhandelingen*, uitgegeven bij den aanvang van het 10de jaar. November 1907. Antwerpen, z. j.

De Tongval der stad Gent, door JAN BOUCHERIJ, werkend Lid van de Koninklijke Vlaamsche Academie, Lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Gent. 1907.

Door den Heer V. DELA MONTAGNE, briefwisselend lid der Academie te Antwerpen :

Protocol. Dat is. Alle handelinge des Gesprecks tot Embden in Oostvries lant met den Wederdooperen, die hen Vlamingen noemen, gehouden, begonnen den 27 Februarij, Anno 1578 *ende den* 17 *Mey desselven Jaers gheeyndicht. Met een Voorrede des Welgeboren Heeren, Heeren Johans, Graven ende Heeren tot Oostvrieslandt, etc. Daerinne de oorzaken des Gesprecks, ende sommige Dwalingen der Wederdooperen vermeldet worden. Item, een grondtlijcke beantwoordinge tegen der Wederdooperen Voorlooper hier achter bygevoecht. Wt de Sassensche, in Nederlandtsche Sprake, door* DOMINICUM JULIUM, openbaren Keyserlijcken Notarium, getrouwelijcken overgheset. Gedruckt in de vermaerde Coopstadt Embden, by Gossen Goebens. 1579.

Den tweeden Kout der Nichten, inhoudende veel schoone Mirakelen van Maria ghebenedijdt. Ghemaeckt door Heer CORN. COLUMBANUS VRANCX, Licentiaet inder Godtheyt, Abt van sinte Pieters Clooster neffens Ghendt. Te Ghendt, By Gaultier Manilius, wonende te Putte inde witte Duyve, by t' Belfort. Anno 1600.

Voortghanck der Gheestelijcker Persoonen. Ghemaeckt int Latijn, door den H. BONAVENTURAM, Cardinaei der H. R. K. Bisschop van Alben, eertijts Generael Minister der Minderbroederen. *Nu onlancx tot den Latijn overgheset, door den E. P. B.* CORNELIS THIELMANS, Guardiaen van de Minderbroederen binnen 't Shertoghenbosch. 's Hertogenbosch, Inde Kerckstrate, inden Bijbel, by my Jan van Turnhout. Anno 1604. Met Gratie ende Privilegie.

Metamorphosis Dat is : Die Herscheppinge oft Veranderinghe bescreven vanden vermaerden ende geleerden Poet Ovidius.

In onse duytsche tale overgeset, ende met vele figueren verciert, elck tot synder historien dienende. Seer profijtelijck, dienstbaer ende nut voor alle edele Geesten, en Constenaers : als Rhetoriciens, Schilders, Beeltsnijders, Gout-smeden, ende eenpaerlijck alle liefhebbers der historien. t'Antwerpen, By de Weduwe ende Erfgenaemen van Peeter Beelaert, inden Schilt van Bourgoignen. M. D. C. VIII. Met Privilegie.

Antwoorde Joannis de Gouda Priester der Societeyt Jesu op de medesprake aengaende de Transsubstantiatie met Francisco ende Samvele Lansbergen Ministers tot Rotterdam. T'Handtwerpen, By Joachim Trognesius, op onser liever Vrouwe Kerckhof, in 't gulden Cruys M. DCIX. Met Gratie ende Privilegie.

Eer-bewijsinghe ende Aen-biddinghe der Heyligen. Door Petrum van Waerseggen. t' Antwerpen, By de Weduwe van Jan Cnobbaert, in St. Peter. 1648. Cum Gratia et Privilegio.

Uur'-Werk des Verstandts op de seven weeen Van de Alder-bedrukste Moeder, en Maghet Maria, oft Seven Godtvruchtighe Meditatien, yverighe Ghebeden, zedighe leeringhen met rym verçiert : Aenwysende De maniere, de welcke de Alder-H. Moeder Godts ghebruyckt heeft in ghedurichlijck te overdencken het leven, ende lijden haers Soons Jesu Christi. Door Fr. G. S. Augustijn van Dendermonde. t' Antwerpen, By Jacob Mesens, op de Lombaerde-Vest, inden gulden Bijbel. Anno 1667.

Spieghel der Historien Daer in klaerlyck vertoont worden verscheyde Vreemde ende Ghedenck-weerdighe Geschiedenissen, Seer nut ende vermaeckelyck om lesen voor alle staeten van Menschen. Tot Brussel, By Joan de Grieck, Boeckverkooper, 1673.

Het zeldzaem leven van den H. Franciscus de Paula, stigter van het orden der Minimen, met eene litanie tot synder eere In het Fransch Beschreven door den Eerw. P. Franciscus Giry Gewezen Provinciael van het voorzeyd Orden van de Provincien van Parys en over-gezet in het Vlaemsch door P. A. L. M. 't Antwerpen, By Joannes Godefridus de Roveroy, Boek-drukker en Verkooper op de Cathelyne-vest by de Meir in den H. Joseph. Z. j. (Met approbatie van 1708.)

Godt alleen Seer devote bewys-redenen oft maniere Hoe-men in alles mag betragten de eer en glorie van Godt alleen. In 't Frans beschreven door Henricus Marie Boudon Doctoor inde H.

Godtheyt. *Ende in 't Nederduyts Vertaelt door eenen Religieus vande Orden der Broederen van Onse Lieve Vrouwe des Bergs Carmeli.* Men vintse te Coop, tot Antwerpen, By de Weduwe van Petrus Jacobs, inde korte Nieuw-straet inden witten Leeuw 1715. Met approbatie.

Boecxken Van het Heylighdom, ofte verkondiginge van de H. Reliquien Die by het ontsluyten der Schat-Camer van den H. Keyser Carel den Grooten Alle seven Jaeren getoont worden, soo wel in de Koninghlijcke Kercke van Onse Lieve Vrouwe, als oock in andere Kercken binnen de Keyserlijcke Vrye Ryckx-stadt van Aken. Tot Aken, By Joannes Houben, tegen over de Kercke der Minder-broeders Recollecten. 1720.

De Gramschap in dry boeken verdeelt. Over ettelyke jaeren in Latynsche dichten in 't licht uyt-gegeven door P. LIVINUS DE MEYER, Priester der Societeyt Jesu, *nu door den selven in Neder-Duytsche Rymen Overgestelt.* Tot Loven, by de Weduwe van Jan Baptist Schellekens 1725.

Leven der groote Catharina van Alexandrien Gelaurierde Maegd en Martelaresse Gezongen door Den hoogdravenden rymvloyenden Guilliam Caudron Gelaurierden Poët ende Catharinist Eersten druk. Tot Aelst, By Judocus d'Herdt, Boekdrukker ende Verkooper, in de Zaut-straete. 1771.

Den godelyken Philosoph, ofte minnaer der oprechte wysheyd, verzeld door den sterrekundigen, als ook door den schilder en Licht-zoekenden reyzer. In Rym gestelt door den Opstelder van den vreugd- en vrucht-wekkenden Theater van Apollo. Tot Gend, By C. J. Fernand, Boekdrukker en Boekverkooper, op den Reep, in S. Augustinus. M.DCC LXXVIII

Vijf-en-twintig verscheyde en uytgeleze vrugten der aelmoesse, Met een voorder beweys op de selve, Opgedragen voór een nieuw-jaer gifte Aen alle Iverige en Mildadige Menschen. t'Antwerpen, By J. P. de Cort, Boek-drukker en Boek-verkooper op de Lombaerde-vest in den gulden Bybel. Z. j. (De *goedkeuringe* is van 1779)

Wonderbaer Leven van den geluk-zaligen dienaer Gods, Benedictus Josephus Labre, geboören den 26 *Meert* 1748, *in de Parochie van Sinte Sulpicius tot Ametten, onder het Bisdom van Boulognien in Vrankryk, gestorven tot Roomen in opinie van Heyligheyd den* 16 *April* 1783. *Waer by gevoegt zyn alle de Mirakelen die 'er tot heden toe gebeurt zyn door syne Voorspraeke. Van 't Fransch overgezet uyt de Schriften van* J. B.

ALEGIANI. Advocaet in de zaeken syn 'er Zalig-verklaeringe. Volgens de Copye van Roomen. *Den derden Druk, van nieuws overzien en vermeerderd met een schoon aenmerkinge op den geheelen Levens-loop van den Eerw. Heer Pastor Aveugle, dit is ook het eenigste hetwelk just overgezet is.* 't Antwerpen, By Jos. Saeyens, Boek-drukker en Verkooper op de Schoenmerkt over het Biscoplyk Paleys. Z j (Met approbatie van 1784.)

Deftigen Antwerpschen bisschoppelyken Almanach Voor het Schrikkel-Jaer 1796, Opgestelt voor de Choor-Diensten der Stoel oft Hoofd-Kerke, Met vier Saemen-spraeken tusschen de Beggynlijens Bello en Cato, en den Naem-Lyst der Eerweerdige Veld-Priesters van 't jaer 1790. Zeer profytig voor de Lief-hebbers der Heylige Nederlandsche Omwentelinge. Tot Antwerpen, Uyt de Bisschoppelyke Drukkerye. 1796.

Vaderlandsche Aenmerkingen, over de vereeniginge der Bataefsche en Belgische provincien, Benevens over den ouden en grooten luyster van het Vorstelyk Huys van Oranien in Belgie. Door J. B. M^e^. t'Antwerpen, Uyt de Drukkerye van J. Jouan, op de Groen-plaets. (1814.)

Nieuwen Nederlandschen Voorschriftboek, Alwaer onder vier honderd en thien zoo op maetgestelde als Rymloose Voorschriften, veele schoone Leeringhen, Zinspreuken en Zedelessen zyn te vinden, met eenige kortbeknoopte Nieuwjaersbrieven. Waer zyn bygevoegt eenige korte Verhandelingen op de verbastering der Nederduytsche Tael, op de misnoeming van zommige Letteren, ende eenige noodwendige waerneémingen in de Spelkonst. Alles zeer bekwaem voor de Schoolmeesters, Schoolmeesterssen ende de Leerlingen zelve. Opgestelt ende by een vergadert door A. S. Schoolmeester der Stede van Cassel. Negensten Druk, van nieuws overzien ende verbetert. Tot Veurne, By de Gebroeders Bonhomme Boekdrukkers. 1824.

Een Nieuw Konst-Boeck Inhoudende de veele ende verscheyde vermakelijcke ende plaisierige konsten, die in vele groote Heeren, ende Koninclijcke Hooven vertoont zijn. Met een bequame aenwijsinge op yder Konst, waer door alle Lief-hebbers de selve kunnen leeren. Voor-gestelt door HANS SOP. Gedruckt voor den Autheur. Z. p. of j.

Spiegel der Jongheyd, verklarende Hoe gevaerlyk en hoe zondig het is de Danssen, Comedien, Tonneel Spelen, en diergelyke vermaeken by-te-woonen. Merkelyk vermeerdert met de aenspraeken ende verbeterd. Tot St. Truyden, By J. B. Smits, Boekdrukker. Z. j.

Tegen-vergift en het zelve versterkt, Waer by voor de Oostenryksche Nederlanden, en in 't besonder voor de Provincien van Mechelen en Brabant, bewezen word:

De rechtveirdigheyd en noodzackelykheyd van te weygeren alle Aiden en Subsidien tot dat de schendingen en infractien aen de Constitutien zullen zyn herstelt.

Aen welke Wetten mag gehoorzaemt worden en aen welke niet, en op wat maniere.

De waere eygendommen van de Constitutie zoo ten opzigte van den Prins als van het volk, en wat middels behooren gebruyckt te worden om de infractien te herstellen.

Waer inne gelegen is het Recht van de waere Religie te beschermen.

De schendingen en infractien door elk Placaert, of Decreet in 't bezonder. M.DCC.LXXXIX. Z. p.

Door den Heer ALF. DE COCK, briefwisselend lid der Academie, te Antwerpen :

Arnold van Schoorisse, episode uit den Opstand der Gentenaers (1382-1385), *door* JOSEPH RONSSE ; Schryver van *Kapitein Blommaert, Pedro en Blondina*, enz. ; Lid van verscheidene Letterkundige Maetschappyen. 4 deelen. Audenaerde, 1845.

Door den Heer Gouverneur der Provincie Oost-Vlaanderen :

Bijvoegsel aan het Bestuurlijk Memoriaal, deel CLXXXII. 1907. *Officieële processen-verbaal en stenographisch verslag der zittingen van den Provincieraad van Oost-Vlaanderen. Buitengewone en Gewone zittijd van* 1907. Gent, 1907.

Door den Heer ALBERT BOLLANSEE, leeraar te Brugge :

Over en rondom den Reinaert de Vos, door ALBERT BOLLANSEE. Z p. of j.

Door den Heer HUBERT NELIS, archivaris aan 's Rijks Archief (te Brussel), te Leuven :

Études de Diplomatique Médiévale par HUBERT NELIS. — I. *Examen critique de chartes et bulles apocryphes de l'abbaye de Saint-Ghislain.* (965-1145.) Louvain, 1907.

Door den Heer GUST. DHONT, te Brugge :

Jaarboek van den Brood- en den Pasteibakker. 1908. *Annuaire du Boulanger et du Patissier.* Brugge, z. j.

Door den Heer LEONARD LEHEMBRE, hoofdopsteller van *De Schoolgids*, te Schelle :

De Schoolgids. 1ste jaargang (1903).

Historisch overzicht der gemeente Lovenjoel, door J.-A. VAN DEN BROECK. Schooten, z. j.

Door den Heer Dr. DES DE MEYER, geneesheer, te Brugge :

Notice historique sur la Société médico-chirurgicale de Bruges (Flandre Occidentale), *par Le Docteur* DE MEYER. Bruges, 1841.

Trois Représentants de l'École Brugeoise du XVIIIe siècle. Joseph-Denis Odevaere, François-Jacques Wynckelman, Octave-François van der Donckt. Notices biographiques par le Docteur D. J. DE MEYER, Membre correspondant de la Commission Royale des monuments, etc. Officier d'Académie de France, etc. Bruges, 1906.

Publications du Dr. J. J. De Meyer à Bruges.

Door den Heer A. VAN DER SCHELDEN, drukker-uitgever te Gent :

Le grand dictionnaire françois et flamand, Tiré de l'Usage et des meilleurs Auteurs par FRANÇOIS HALMA. Cinquième Edition, revue avec soin, corrigée, et dérechef considérablement augmentée.

Het groot Fransch en Nederduitsch Woordenboek, Uit het Gebruik, en uit de beste Schryveren, met behulp van voornaame Taalkundigen opgesteld, door FRANÇOIS HALMA. Vyfde Druk, nauwkeurig overzien, verbeterd, en op nieuw zeer veel vermeerderd. Leiden en Utrecht, 1761.

Door de Redactie :

Oudheid en Kunst, nr 1, 1907. — *De Tuinbode*, nr 2, 1907. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen*, nr 1, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Veröffentlichungen der Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts. Vol. I, 1907, Fasc. II. Im Auftrage der Gesellschaft herausgegeben von ISAK COLLYN.

Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien. Von G. F. WAAGEN Direktor der königl Gemälde-Gallerie, Professor an der Universität in Berlin. Erster Theil. Die K.K. Gemälde-Sammlungen im Schloss Belvedere und in der k.k. Kunst-Akademie, die Privat-Sammlungen. Zweiter Theil. Manuscripte mit Miniaturen, Handzeichnungen und Kupferstiche in der K.K: Hofbibliothek und Privatsammlungen. — K.K. Ambraser-Sammlung. — K K. Münz- und Antiken-Cabinet. — Kaiserl. Schatzkammer. — K.K. Museum für Kunst und Industrie. Wien, 1866-1867.

Quellen und Forschungen zur Geschichte und Kunstgeschichte des Missale Romanum im Mittelalter Iter Italicum. Von Dr. Theol ADALBERT EBNER, Domvicar und Professor am bischöflichen Lyceum in Eichstätt. Mit einem Titelbilde und 30 Abbildungen im Texte. Freiburg im Breisgau, 1896.

Patrologie. Von OTTO BARDENHEWER, Doktor der Theologie und der Philosophie, Professor der Theologie an der Universität München. Mit Approbation des hochw. Herrn Erzbischofs von Freiburg Zweite, grossenteils neu bearbeitete Auflage. Freiburg im Breisgau, 1901.

Die Messe im deutschen Mittelalter. Beiträge zur Geschichte der Liturgie und des religiösen Volkslebens. Von ADOLPH FRANZ. Freiburg im Breisgau, 1902.

Geschichte der altkirchlichen Litteratur. Von OTTO BARDENHEWER, Doktor der Theologie und der Philosophie. Professor der Theologie an der Universität München. Erster Band. Vom Ausgange des apostolischen Zeitalters bis zum Ende des zweiten Jahrhunderts. Freiburg im Breisgau, 1902. Zweiter Band. Vom Ende des zweiten Jahrhunderts bis zum Beginn des vierten Jahrhunderts. Id., 1903.

Die Verehrung Unserer Lieben Frau. Betrachtungspunkte über das Leben Marias und die Lauretanische Litanei, für die Feste der Gottesmutter sowie für die Monate Mai und Oktober, von STEPHAN BEISSEL S. J. Zweite, vermehrte Auflage. Id., 1904.

Die Verehrung der Heiligen. Betrachtungspunkte für Feste der Heiligen, von STEPHAN BEISSEL S. J. Zweite, verbesserte und vermehrte Auflage. Freiburg im Breisgau, 1905.

Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Oesterreich, herausgegeben von FRANS WICHHOFF.

Grundriss der Patrologie mit besonderer Berücksichtigung der Dogmengeschichte, von GERHARD RAUSCHEN, Dr. theol. et phil., a. o. Professor der Theologie an der Universität und Religionslehrer am königlichen Gymnasium zu Bonn. Zweite, verbesserte und vermehrte Auflage. Freiburg im Breisgau. 1906.

Geschichte der Evangelienbücher in der ersten Hälfte des Mittelalters. Von STEPHAN BEISSEL S. J. Mit 91 Bildern. Freiburg im Breisgau, 1906.

Die liturgische Gewandung im Occident und Orient nach Ursprung und Entwicklung, Verwendung und Symbolik. Von JOSEPH BRAUN S. J. Mit 316 Abbildungen. Freiburg im Breisgau, 1907.

Sammlung von Initialen. Band I. Herausgegeben von ARNOLD u. KNOLL. Verlag von L. Denicke in Leipzig *Z. j.*

Die Psalterillustration im Mittelalter von J. J. TIKKANEN. Bd. I. H. 1. Byzantinische Psalterillustration. Mönchisch-theologische Redaction. Mit 6 Tafeln und 87 Textillustrationen. – Bd. I. H. 2. Byzantinische Psalterillustration. Der mönchisch-theologischen Redaction verwandte Handschriften. Die aristokratische Psaltergruppe. Einzelne Psalteshandschriften. Mit 3 Tafeln und 50 Textillustrationen. — Bd. I. H. 3. Abendländische Psalterillustration. Der Utrecht-Psalter. Mit 77 Textillustrationen. Leipzig, *z. j.*

Minerva. Jahrbuch der gelehrten Welt. Begründet von Dr. K. TRÜBNER. Siebzehnter Jahrgang. 1907-1908. Strassburg, 1908.

The Utrecht Psalter. Reports addressed to the Trustees of the British Museum on the age of the Manuscript By E A. BOND, E. M. THOMPSON, Rev. H. O. COXE, Rev. S. S. LEWIS, Sir M. DIGBY WYATT, Professor WESTWOOD, F. H. DICKINSON, and Professor SWAINSON. With a Preface by A. PENRHYN STANLEY D.D., Dean of Westminster With three Facsimiles. London, 1874.

Illuminated Manuscripts in the British Museum. Miniatures, borders and initials, reproduced in gold and colours.

With descriptive text by GEORGE F. WARNER, M. A., D Litt., Assistent Keeper of Manuscripts. First series Fifteen plates. Second edition. London, 1904.

Id. Second series. Fifteen plates. London, 1900.

Id. Third series. Fifteen plates. London, 1901.

Id. Fourth series. Fifteen plates. London, 1903.

Gérard David. Painter and Illuminator, By W. H. JAMES WEALE, Keeper of the National Art Library. London, 1905.

The ordinary of the Mass, Historically, Liturgically, and Exegetically Explained, by Rev. ARTHUR DEVINE, Passionist, Author of « The Creed explained », « The Commandments explained », « The Sacraments explained », « Convent Live », etc. London, 1906.

British Museum. Reproductions from Illuminated Manuscripts Series I. Fifty plates. London, 1907.

Id. Series II Fifty plates. London, 1907.

Groningsche Studentenalmanak voor 1908. Tachtigste jaargang. Uitgegeven door het Groningsch Studentencorps « Vindicat atque polit ». Groningen, 1908.

Delftsche Studentenalmanak voor het jaar negentienhonderd-acht. Delft.

Duitsch Woordenboek door I. VAN GELDEREN, Leeraar aan de Hoogere Burgerschool met driejarigen cursus te Utrecht. Eerste deel. — Duitsch-Nederlandsch. Groningen, 1906.

K TEN BRUGGENCATE'S Engelsch Woordenboek. Eerste deel : Engelsch-Nederlandsch. Vierde, verbeterde en vermeerderde uitgave, bezorgd door L. VAN DER WAAL, Leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool te Leeuwarden. Groningen, z j. (1907.)

Id. Tweede deel : Nederlandsch-Engelsch. Id.

Fransch Woordenboek door K. R. GALLAS, Leeraar aan de Cadettenschool. Eerste deel : Fransch-Nederlandsch. Sneek, z. j. (1904.) — Tweede deel : Nederlandsch-Fransch. Sneek, z. j. (1907.)

Kolen in de Kempen. — Kee. — Twee verhalen door GUSTAAF SEGERS, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Gent, 1907.

De Gids, Februari 1908.

Het leven van onsen alderheylichste vader S. Franciscus vergadert door den Heylighen BONAVENTURA Bischop Cardinael. ende Doctoor der Heylighe Roomsche Kercke. Nu onlancx int Nederlantsche duytsch overgheset door B. CORNELIUS THIELMANNUS Minderbroeder. Tot Loven. By Jan vanden Bogaerde, gheswooren Boeckdrucker, int Jaer M.D.XCVIII.

De zes eerste Boecken Euclidis, Van de beginselen ende fondamenten der Geometrie. Waer by-gevoeght zijn eenige nuttigheden. uyt deselve Boecken getroken : Mitsgaders de Specien in Geometrische figuren, als 't maken, veranderen, t'saemen-voegen, aftrecken, vermeenighvuldigen, ende deelen. Over-geset, verklaert, ende uyt-geleyt tot vorderinge ende oeffeninge van alle leer-gierige Liefhebbers der selver vrye konste. Door JAN PIETERSZ. DOU. Lant-meter ende Wijn-roeyer der Stadt Leyden. Desen laetsten Druk, van nieuws oversien en verbetert : Mitsgaders de bygevoegde nuttigheden, met de specien in Geometrische figuren breeder verklaert ende vermeerdert. door den selven Autheur. t'Amsterdam Gedruckt. By Hendrik Boterenbroot, Boekverkooper op 't Water, recht over de Nieuwe Brugh, in de Delfsche Bybel. 1702.

Godtvrugtige Almanach of lof-gedachtenis der Heyligen op ijder dag van 't Jaar. Gevolgt na den beruchten SEBASTIAN LE CLERC. Wel-standig verschikt, verteekent, en in 't licht gegeven. door JAN GOEREE. Te Amsterdam. 1730.

Sterven en erven, Zynde een schoone Voorbereiding tot de Dood Betoogt, door de overdenkingen van het bittere Lyden en Sterven, van onzen eenigen en beminden Zaligmaker Jesus Christus. Door den berugten Pater ABRAHAM VAN ST. CLARA. Barrevoeter Monnik, en Keizerlyke Hofprediker. Met fraaie Plaaten. Te Amsterdam, By Arendt van Huyssteen, en Steeve van Esveldt, Boekverkoopers. 1740.

Gendsche geschiedenissen ofte Kronyke van de beroerten en ketterye binnen en ontrent de stad van Gend Sedert het Jaer 1566. tot het Jaer 1585. Te samen gevoegt uyt verscheyde Schriften van eventydige Aenteekenaers, Archiven van Kloosters, enz. door P. BERNARDUS DE JONGHE Jubilaris van 't Predik-Heeren Orden, en nu Uyt diergelyke Schriften

ende geloofweirdige Schryvers zeer vermeerdert en verbetert. Tot Gend, By de Weduwe van Michiel de Goesin, recht over den ouden Raed in 't groen Kruys. z. j. Met Goedkeuringe (1780), 2 dln.

Les aventures de Friso, roi des Gangarides et des Prasiates, en dix livres; Par M. G. DE HAREN : Avec quelques autres Pièces, du même Auteur, Traduites du Hollandois, sur la seconde édition. A Paris, Chez P. de Lormel, Imprimeur de l'Académie Royale de Musique, rue du Foin Saint-Jacques. M.DCC LXXXV. Avec privilège du roi. 2 parties.

Sleutel om op het eerste zicht de echte en onwederleggelyke etymologien te vinden van de benamingen der steden, dorpen, gehuchten. enz. Niet slechts van gansch Belgie, maer van alle plaetsen op den aerdbodem, indien men met de vreemde talen bekend is. Daerby familienamen, die uit eigen- of voornamen, of heilige namen, en uit andere zaken afgelegd en gesproten zijn. Het Nieuportsch diaiekt, en een historietje nopens den oorsprong van den zoogezegden waternekker. Tweede uitgave, verbetert en vermeerdert met de Etymologien van de overige gemeenten van West Vlaenderen, alsmede van het meestedeel van die van het oud Fransch Vlaenderen. Door ADRIAEN MEYNNE-VAN DE CASTEELE, Voormaligen burgemeester van Mannekensvere, lid van onderscheidene letterkundige maetschappyen, en schryver zyner poëzy en volksliederen, alle, als mede dit werk, berustende in de archieven der stad Nieuport. Nieuport, 1862.

Feesten en feesttyden. Natuur-, kerk- en volksfeesten in oorsprong en beteekenis. door Mr. D. BUDDINGH', briefwisselend lid der Academie, te Utrecht. Z. pl. of j. (Overdruk.)

Ruildienst.

De Belgische School, nr 9, 1907-08. — *Biekorf*, bladwijzer, 1907, en Nrs 1-3, 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Januari, 1908. — *Christene School*, nr 6-8, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort*, nrs 1 en 2, 1908. — *Den Gulden Winckel*, nr 1, 1908. — *De Katholiek*, Februari-Maart, 1908. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 4, 1908. — *Natuur en School*, nr 10, 1907. — *Neerlandia*, nr 1, 1908. — *Noord en Zuid*, nr 12, 1908. — *Onze Kunst*, nr 2,

1908. — *De Opvoeder*, nrs 3-5, 1908. — *De Opvoeding*, nr 2, 1908. — *Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei*, nrs 6-8, 1907. — *De Schoolgids*, nrs 2-6, 1908. — *St.-Cassianusblad*, nr 2, 1908; *Bijvoegsel*, nrs 2 en 3, 1908. — *Studiën*, nr 1, 1908. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, nr 1, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur*, nr 12, 1907 en nr 1, 1908. — *Vlaamsche Arbeid*, nr 2, 1907-08. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 1, 1908 - *Vragen van den Dag*, nr 2, 1908. — *Zeitschrift des Vereins fur Volkskunde*, nr 1, 1908.

Ingekomen brieven. — Met innige spijt heeft de Bestendige Secretaris aan de Vergadering mede te deelen, dat hij, heden, uit het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten (Algemeen Secretariaat, Afdeeling Pensioenen) nogmaals een in het Fransch gestelden brief ontvangen heeft. Dit was vroeger wel eens het geval, doch daar het destijds gedrukte omzendbrieven gold, meende de Bestendige Secretaris den Weled. Heer Minister er niet opmerkzaam te moeten op maken, alhoewel het hoogst wenschelijk ware dat zulke stukken ook in het Nederlandsch werden gesteld. Bij een schrijven van 23 December 1905, zooals hij ook bij brieve van heden morgen gedaan heeft, was de Bestendige Secretaris zoo vrij aan den Heer Minister te schrijven, dat de Academie hem zeer dankbaar zou zijn, mocht het hem behagen daarop de ernstige aandacht van de hoogambtenaren van zijn Departement te vestigen, opdat zij gelieven er zorg voor te dragen dat zulks niet meer gebeure en hunne onderhoorigen de taalwet van 1878 stipt naleven. — (Goedgekeurd.)

Vervolgens stelt de Bestendige Secretaris de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven en stukken :

1°) **Afsterven van den Weled. heer Prof. Dr. J. H. Gallée, te Utrecht, buitenlandsch eerelid der Academie.** — *Brief van rouwbeklag. Levensschets van den afgestorvene.* — Brief van 17 Februari, waarbij Mevrouw de Wed. J. H. GALLÉE GEERTSEMA den treurigen plicht vervult aan de Koninklijke Vlaamsche Academie kennis te geven van het overlijden van haren diepbetreurden echtgenoot Prof. Dr. J. H. GALLÉE, buitenlandsch eerelid der Academie.

— Op voorstel van den heer Bestuurder beslist de Vergadering :

a) Dat, in naam der Academie, een brief van rouwbeklag aan Mevrouw J. H. GALLÉE GEERTSEMA, door het Bestuur zal gezonden worden.

b) Dat het schrijven van de *Levensschets* van den overledene, voor het *Jaarboek voor 1909* aan den Weled. heer Dr. A. BEETS, buitenlandsch eerelid de Academie, zal worden opgedragen.

2°) **Bestendige Secretaris.** — Brief van 24 Januari, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten aan het Bestuur der Academie afschrift in dubbel laat geworden van het koninklijk besluit van 15 December 1907, houdende vermeerdering van wedde voor den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris.

3°) **Gedenkpenning Brugge-Zeehaven.** — Brief van 8 Februari, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, voor hare verzameling van kunstvoorwerpen, een exemplaar stuurt van den gedenkpenning die, ter gelegenheid van de inhuldiging van *Brugge-Zeehaven,* werd geslagen.

4°) **Reale Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna. Voorstel tot ruiling.** — Brief van 12 Februari, waarbij de Weled. heeren Senator Prof. AUGUSTO RIGHI en ALFREDO TROMBETTI, voorzitter en secretaris der *Reale Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna,* de Koninklijke Vlaamsche Academie berichten dat, door koninklijk decreet van 17 Maart 1907, eene afdeeling voor historisch-philologische en een andere voor gerechtelijke wetenschappen bij deze aloude Instelling zijn toegevoegd, en dat de aldus tot stand gekomen klasse voor moreele wetenschappen jaarlijks een verslag en een bundel wetenschappelijke verhandelingen zal laten verschijnen. Thans sturen voornoemde Heeren een exemplaar der statuten van bedoelde Academie, van het *Rendiconto* over het eerste dienstjaar (eerste aflevering, Februari 1908), alsook van de eerste aflevering van den eersten bundel (1906-1907) der « *Memorie* » door de « *Sezione di Scienze Storico-Filologiche* » en de « *Sezione di Scienze Giuridiche* » uitgegeven. Zij

vragen ten slotte dat de Koninklijke Vlaamsche Academie, bij wijze van ruiling, hare « *atti* » aan hun Genootschap zou gelieven te zenden. — Het Bestuur heeft beslist aan die vraag gevolg te geven.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris.

Van de pers gekomen uitgave : Jaarboek voor 1908. — Den 28 Januari is van de pers gekomen het *Jaarboek voor 1908*. Een exemplaar daarvan werd dien dag aan de Heeren werkende en briefwisselende Leden gezonden. Verder liet de Bestendige Secretaris aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de 74 exemplaren sturen, bestemd voor de verschillende inrichtingen, welke, door tusschenkomst van dit Departement, de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie ontvangen.

Mededeeling namens Commissiën.

1°) **Gezamenlijke vergadering der Bestendige Commissiën voor Middelnederlandsche en voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. — Voorstel tot uitgave, namens de beide Commissiën**, van Ed. de Dene's *Testament* en *Fabelen der dieren*. Verslag door den heer Dr. Willem de Vreese :

Mijne Heeren,

Dezen morgen werd door de Commissiën voor Middelnederlandsche en voor Nieuwere Taal- en Let-

terkunde een vereenigde vergadering gehouden, ter bespreking van een voorstel van laatstgenoemde Commissie, waarbij ook de eerstgenoemde belang heeft.

In Uwe afdeeling voor Nieuwere Taal- en Letterkunde werd nl. door Uw dienaar voor eenigen tijd ter sprake gebracht de wenschelijkheid eener algeheele uitgave der werken van EDUARD DE DENE, inzonderheid van zijn *Testament*, waarvan het handschrift toebehoort aan den weled. heer A. DE WOLF te Brugge. In velerlei opzicht is DE DENE's *Testament* van groot gewicht, het allermeest ongetwijfeld voor de studie van onzen woordenschat in de eerste helft der 16de eeuw, daar DE DENE om zoo te zeggen een welkome aanvulling is van EVERAERT. Met den eigenaar van het handschrift werden onderhandelingen aangeknoopt, welke tot den gewenschten uitslag hebben geleid. Met een onbekrompenheid, die evenzeer getuigt van zijn wetenschappelijken zin als van zijn welbekende liefde voor de Vlaamsche letteren, verklaarde de heer DE WOLF zich bereid, zijn handschrift voor een uitgave vanwege onze Academie beschikbaar te stellen. Daarop hebben de heer EDW. GAILLIARD en Uw dienaar, op verzoek en last der Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, zich naar Brugge begeven, om in overleg met den heer DE WOLF en diens zoon, den eerw. heer L. DE WOLF, leeraar aan het O.-L.-Vrouwcollege te Oostende, het plan der uitgave bepaald vast te stellen.

Op alle punten werd volledige overeenstemming verkregen. Daar EDUARD DE DENE, al heeft hij grootendeels in de 16de eeuw geleefd, zeer zeker nog een man der middeleeuwen was, en ook wegens de uitgebreidheid der onderneming, achtte de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde het gewenscht, dat de uitgave niet door haar alleen, maar gezamenlijk met hare oudere zuster, de Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, zou worden tot stand gebracht. Vandaar de vereenigde vergadering van dezen morgen,

waarin verslag is gedaan van de besprekingen, met de heeren DE WOLF gevoerd, en van de overeenkomst, met hen, behoudens goedkeuring Uwer Vergadering, gesloten. De vereenigde Commissiën hebben hun zegel gehecht aan een en ander, en besloten, nog heden de goedkeuring der Koninklijke Vlaamsche Academie op de ontworpen uitgave te vragen. DE DENE's *Testament* zou uitgegeven worden door den eerw. heer L. DE WOLF, met medewerking van den heer EDW. GAILLIARD namens de Middelnederlandsche, en van Uw dienaar namens de Nieuwere Commissie, volgens een in bijzonderheden uitgewerkt plan, dat schriftelijk door beide partijen is vastgesteld en door de vereenigde Commissiën werd goedgekeurd. Aan de uitgave van het *Testament* zou een herdruk van de *Fabelen der Dieren* worden toegevoegd. Met de ten uitvoer legging van het plan kan onmiddellijk een begin gemaakt worden.

Ik kan dit verslag niet besluiten zonder nogmaals hulde te brengen aan den heer A. DE WOLF, die aan de Academie en aan de geheele Nederlandsche philologie een onwaardeerbaren dienst bewijst, door tot de uitgave van zijn zoo kostbaar en steeds zoo zorgvuldig bewaard handschrift zijn toestemming en medewerking te verleenen. »

De door de beide Commissiën gevraagde goedkeuring op haar plan wordt door de Academie onder bijvalsbetuigingen verleend.

Namens de Academie, dankt de bestuurder de heeren DE VREESE en GAILLIARD voor de moeite, die zij zich in dezen ten bate der Academie en der wetenschap hebben getroost.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. — Van de Ven-Heremans' Stichting. Derde verslag** (*Dienstjaar 1907*).

— Namens de Commissie, brengt de heer TH. COOPMAN, secretaris, verslag uit over de werkzaamheid betreffende het *Van de Ven-Heremans' Fonds* en dezes geldelijken toestand gedurende het dienstjaar 1907. (Zie verder blz. 105.) — Ingevolge art. 4 van het Koninklijk Besluit van 13 Mei 1905, houdende goedkeuring van het Reglement van deze stichting, zal een afschrift van het verslag aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten worden overgemaakt.

DAGORDE.

1°) **Begrooting der Academie voor het jaar 1909.** — De Bestendige Secretaris legt de Begrooting ter tafel, door hem voor het dienstjaar 1909 opgemaakt, en welke, door de Commissie voor Rekendienst, in hare vergadering van 17 Februari, werd goedgekeurd. — Het stuk wordt ter inzage op het bureel gelegd en de Bestendige Secretaris geeft er lezing van aan de Vergadering. — Na kennisneming wordt de voorgelegde Begrooting aangenomen : zij zal, door het Bestuur, aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten ter goedkeuring worden overgelegd.

2°) **Letterkundige wedstrijden voor 1908. Ingezonden antwoorden. — Samenstelling der Keurraden.** — De Bestendige Secretaris deelt aan de Vergadering den uitslag mede van de letterkundige wedstrijden, door de Academie, voor het jaar 1908 uitgeschreven :

I. — Taalkunde.

Een onderzoek naar de chronologie van de Ontwikkeling van middelnedl. î *en* û *tot nieuwnedl.* ij *en* ui.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer Dr. W. DE VREESE.

Onbeantwoord.

II. — Gewesttaal.

Eene verklarende studie over de tongvallen van Oost-Vlaanderen, met kaarten (in den zin van Dr. JAN TE WINKEL's werk : *de Noordnederlandsche Tongvallen. Atlas van Taalkaarten met tekst*).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN.

Onbeantwoord.

III. — Gewesttaal.

Gentsch Idioticon.

Prijs : 600 fr, of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN.

Onbeantwoord.

IV. — Vak- en Kunstwoorden.

1°) *Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van de* **Zeevisscherij,** met afbeelding van de vermelde voorwerpen en met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen.

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Een antwoord, met kenspreuk *Rust roest,* is ingekomen.

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren Prof. Dr. C. LECOUTERE (ter vervanging en op verzoek van den heer TH. COOPMAN), Prof. Dr. JULIUS MAC. LEOD en Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE.

V. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van het **Drukkersvak,** zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.

Prijs : 700 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Vijf antwoorden zijn ingekomen. (Zie boven blz. 31.)

3°) Commissie tot het voordragen van candidaten voor het lidmaatschap der Academie. — *Benoeming eener Commissie van drie Leden, die, te zamen met het Bestuur, het noodig getal candidaten zullen voorstellen.* — Worden tot leden dier Commissie benoemd : de heeren K. DE FLOU, Dr. JAC. MUYLDERMANS en Prof. Dr. C. LECOUTERE.

4°) Lezing door den heer Prof. Dr. J. W. Muller : *Een nieuw handschrift van den Reinaert.*

Vooraleer het woord aan Prof. Dr. MULLER te verleenen, wil de heer Bestuurder hem zeggen hoezeer de Academie zich verheugt over zijn zoo spoedig terugkomen in haar midden, nu inzonderheid dat hij ons komt vergasten op het verblijdend nieuws dat een nieuw *Reinaert-handschrift* is ontdekt. De heer DES. CLAES richt tot de Vergadering de volgende toespraak :

MIJNE HEEREN,

Wanneer iemand, wiens vroeger bezoek groot genoegen deed, na eenigen tijd wederkeert, dan pleegt ons volk hem hartelijk welkom te heeten met de woorden : 't Zijn goede geesten, die terugkomen.

Die woorden mag ik immers toepassen op ons achtbaar buitenlandsch Eerelid Professor Dr. J. W. MULLER, die ons in Juni ll. met een bezoek heeft vereerd, en nu terwille van zijnen vriend onzen achtbaren Onderbestuurder, noch winterkoude noch vlagen ontziet om ons aangenaam te zijn. Doch juist deze omstandigheid is een bewijs, dat het niet meer den door krankheid eenigszins verzwakten, maar den volkomen herstelden, ik ging zeggen den verjongden doctor MULLER is, dien wij heden welkom heeten.

Gij weet allen, Mijne Heeren, hoe hij met onze middeleeuwsche letteren bekend en ingenomen is. In zijne veelvuldige wandelingen door dat uitgestrekt letterveld, schijnt hij echter voortdurend aangetrokken naar *Malpertuus,* het slot van onzen ouden *Reinaert.* Daar is hij thuis, daar onderhoudt hij zich gaarne met mannen, die, gelijk Van Helten en Willems den *Reinaert* tot doel hunner studiën verkozen (1); daar deelt hij ons overvloedig mede wat hij nopens dien heeft opgespoord (2).

En vandaag gaat hij, dien wij als gast ontvangen, ons weer verkwikken met een onverwacht gerecht, dat aan alle liefhebbers in Noord- en Zuid-Nederland het

---

(1) *Van den vos Reinaerde*, door Dr. W. VAN HELTEN. (Eene beoordeeling door Prof. MULLER.) — *Etudes sur l'Ysengrinus*, door L. WILLEMS. (Id.)

(2) *De oude en de jongere bewerking van den Reinaert.* — *De taalvormen van Reinaert.* — *De oorsprong van den Roman du Renard.* (Alle door Prof. MULLER.) — *Van den vos Reynaerde. Opnieuw naar het Comburgsche handschrift uitgegeven*, door F. BUITENRUST HETTEMA en J. W. MULLER.

water in den mond zal doen komen : *Een nieuw Reinaert-handschrift!*

Hiermede sta ik het woord af aan Prof. MULLER.

Prof. Dr. MULLER, na herinnerd te hebben aan de omstandigheden waaronder de heugelijke vondst plaats had, wijdt zijn eerste beschouwingen aan het handschrift zelf, waaruit blijkt dat het zeer waarschijnlijk omstreeks 1340 in Holland geschreven werd. Vervolgens gaat de Spreker na, welk belang het nieuwe handschrift oplevert voor de critiek van den overgeleverden tekst : hij bespreekt een aantal plaatsen, waar het een betere lezing heeft dan het Comburgsche, en waardoor de vroegere geoefende critiek wordt bevestigd; vooral plaats- en persoonsnamen geven aanleiding tot belangrijke besprekingen.

Zoo komt Prof. MULLER tot de vraag, in welke betrekking het nieuwe handschrift staat tot de reeds bekende : het behoort stellig niet tot de omgewerkte redactie. Hoe groot de winst ook moge blijken voor de juistere lezing van tal van plaatsen, de loop van het verhaal wordt door de vondst van het nieuwe handschrift niet gewijzigd.

Ten slotte onderzoekt de Spreker, welk belang de nieuwe codex oplevert voor de geschiedenis van het gedicht. Het merkwaardigst in dit opzicht is de mededeeling, dat in den proloog sprake is van een anderen dichter *Arnout*, die « ene aventure van Reynaerde onvolmaket » ge-

laten had, en wiens werk door Willem of in het zijne ingelijfd, of wel daardoor vervangen schijnt. Verschillende mogelijkheden met betrekking hiertoe worden door den Spreker behandeld, voorloopig zonder vaste conclusie, die ook vóór de met ongeduld verbeide uitgave van het nieuwe handschrift voorbarig zou zijn.

Bij het eindigen der voordracht, welke op levendige bijvalsbetuigingen onthaald wordt, richt de heer Bestuurder zich volgenderwijze tot den Spreker :

HOOGGEACHTE COLLEGA,

De toejuichingen van de leden dezer Academie na Uwe alleszins merkwaardige voordracht zijn welsprekender dan alles wat ik daarvan zou kunnen zeggen.

Een enkel woord wil ik er slechts bijvoegen.

Uit deze studie blijkt 1° de eenheid in het streven naar volmaaktheid der middeleeuwsche Nederlandsche dichters; 2° de eenheid der Noord- en der Zuidnederlandsche philologen in het bestudeeren der middelnederlandsche schriften.

Laat mij daaruit den wensch afleiden, dat er volledige eenheid, uit wederzijdsche toegenegenheid geboren, moge heerschen onder de Noord- en de Zuidnederlandsche taal- en letterkundigen.

Bij de rondvraag wordt nog het woord verleend aan Prof. Dr. WILLEM DE VREESE :

MIJNHEER DE VOORZITTER,
GEACHTE MEDELEDEN,

Prof. MULLER's voordracht, waarvan de belangrijkheid niet licht te overschatten is, zou zeker stof kunnen

leveren tot belangwekkende debatten, niet alleen over den *Reinaert*. Aangezien de Spreker mij de eer heeft aangedaan, mijn *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* te vergelijken met de gelijkaardige onderneming der Berlijnsche Academie, zou ik wellicht de grenzen eener gepaste bescheidenheid niet overschrijden door er op te wijzen, dat in dit geval het « meer gelijk als eigen » op onze oosterburen toepasselijk is. Wij zouden ook van gedachten kunnen wisselen over de methode der tekstuitgaven, die door den Spreker is aangeroerd, en waarbij hij en ik niet geheel op 't zelfde standpunt staan. Bij een dergelijk debat zou aldra blijken, meen ik, dat wij toch niet zóóver van elkander af staan, als men op het eerste gezicht zeggen zou. Doch de tijd dringt, en liever dan op dit alles in te gaan, wil ik de aandacht vestigen op iets anders. Prof. MULLER heeft herhaaldelijk gesproken van de critiek door verscheidene geleerden op den *Reinaert* toegepast, en met begrijpelijk welgevallen melding gemaakt van verschillende beschouwingen en emendaties, die door het nieuwgevonden handschrift bevestigd worden. Van één geleerde heeft ons geacht Medelid echter niet dan terloops gesproken, nl. van zich zelven. Uit deze even geleerde als scherpzinnige voordracht blijkt, dat allerlei van wat reeds voor meer dan twintig jaar door Prof. MULLER in zijn doctorsdissertatie werd beredeneerd en gegist, evenzeer glansrijk bevestigd wordt. Daaraan mag wel eens opzettelijk worden herinnerd.

Vergun mij nog een enkel woord. Door zijn *Oude en de jongere bewerking van den Reinaert*, zijn *Taalvormen van Reinaert I en II*, zijn uitgaven van den *Reinaert*-incunabel en van den Comburgschen tekst, en door nog zooveel meer, neemt ons geacht Medelid een der eerste, ja, de allereerste plaats in onder de *pourchasseurs du goupil*, onder de vossenjagers. Moge de vondst van het nieuwe handschrift hem een spoorslag zijn, om aan de Nederlandsche wetenschap eindelijk de definitieve *Reinaert*-uitgave, waaraan wij zoozeer behoefte hebben en

die hij reeds zoolang op het getouw heeft, te schenken, en moge het der Koninklijke Vlaamsche Academie eenmaal gegeven worden, die zoo zeer gewenschte uitgave onder hare werken op te nemen!

Prof. MULLER, dankende voor de gulle ontvangst en voor de hem bewezen eer, bevestigde dat ook voor hém de *Reinaert* een symbool is van de zoo zeer gewenschte samenwerking van Noord en Zuid.

— Op voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Vergadering, dat de studie van Prof. Dr. MULLER in de *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden.

De vergadering wordt te 4 uren gesloten.

ADDENDUM.

Bij het bewerken van het artikel over *Goele*, heb ik tot mijn spijt en schade verzuimd, de welbekende *Faune populaire de la France* van EUGÈNE ROLLAND na te slaan : in dl. VI, blzz. 180 en 181, vermeldt deze *goulu* als naam van den jongen eend en het lokgeroep *goulus! goulus!* voor het Morvan (Nivernais), op gezag van E. DE CHAMBURE, *Glossaire du Morvan* (Paris 1878). Daardoor worden dus de mededeelingen van JAUBERT nader bevestigd.

WILLEM DE VREESE.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

SECRETARIE.

BOEKERIJ.

VERSLAG OVER HET DIENSTJAAR 1907.

MIJNE HEEREN,

Ingevolge de voorschriften van het art. 16 van het Reglement van inwendige orde voor de Secretarie der Academie, heb ik de eer verslag uit te brengen over den toestand onzer Boekerij gedurende het dienstjaar 1907.

Aanwinsten. 352 boeken en 50 verschillende tijdschriften zijn ingekomen.

Daarvan werden 303 boeken en 45 tijdschriften aan de Academie geschonken, nl.

	Boeken	Tijdschriften
Door de Regeering :	38	20
Door openbare besturen, letterkundige en andere genootschappen, onderwijsinrichtingen, enz., uit België :	33	9
Door academiën, hoogescholen en openbare bibliotheken uit het buitenland :	44	5
Door werkende en briefwisselende Leden der Academie :	62	3
Door buitenlandsche eereleden :	13	
Door bijzondere personen, uit België :	98	8
Door id., uit den vreemde :	15	

Aangekochte boeken. 49 boeken en 5 tijdschriften werden aangekocht, waaronder verschillende werken van groote beteekenis, zooals:

Dr H. GROTEFEND, *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit;*

C. M. BRICQUET, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des Marques du papier dès leur apparition vers 1282*, een hoogst merkwaardig boek, dat versierd is met 16112 fac-simile's van papiermerken en onontbeerlijk is geworden voor het identificeeren van handschriften en oudere drukken.

De *Veröffentlichungen* en de *Mitteilungen* van het *Gesellschaft für Typenkunde des XV Jahrhunderts*, dat te Halle an der Saale tot stand is gekomen voor het uitgeven van eene verzameling reproducties van incunabeltypen, tot welke Vereeniging de Academie als lid is toegetreden.

Die vornehmsten kunstdenkmäler in Wien. Von G. F. WAAGEN, Direktor der königl. Gemälde-Gallerie, Professor an der Universität in Berlin.

Die Psalterillustration im Mittelalter, von J. J. TIKKANEN.

The Utrecht Psalter. Reports addressed to the Trustees of the British Museum on the age of the Manuscript. By E. A. BOND, E. M. THOMPSON, Rev. H. O. COXE, Rev. S. S. LEWIS, Sir N. DIGBY WYATT, Professor WESTWOOD, F. H. DICKINSON, and Professor SWAINSON.

Illuminated Manuscripts in the British Museum. Miniatures, borders and initials, reproduced in gold and colours. With descriptive text by George F. WARNER, M. A., D. Litt., Assistent Keeper of Manuscripts. (De vier verschenen reeksen. Londen, 1900-1901.)

Gérard David, Painter and Illuminator, By W. H. JAMES WEALE, Keeper of the National Art Library. London, 1905.

British Museum. Reproductions from Illuminated Manuscripts. (De twee verschenen reeksen. Londen, 1907.)

Sammlung von Initialen. Band I. Herausgegeben von ARNOLD u. KNOLL.

Grundriss der Patrologie mit besonderer Berücksichtigung der Dogmengeschichte, von GERHARD RAUSCHEN, Dr. theol. et phil., a. o. Professor der Theologie an der Universität und Religionslehrer am Königlichen Gymnasium zu Bonn. 1906.

Geschichte der Evangelienbücher in der ersten Hälfte des Mittelalters. Von STEPHAN BEISSEL S. J. Mit 91 Bildern. 1906.

Ruildienst. Uit België heeft de Academie 19 tijdschriften ontvangen; uit Holland, Duitschland, Frankrijk en Italië, 16.

Boekenrekken. Ik was zoo vrij den weledelen Heer Minister van Financiën en Openbare Werken, namens het Bestuur, te verzoeken de ver-

schillende plaatsen in ons Academiegebouw tot inrichting der *Boekerij* aangelegd, met de noodige ijzeren boekenrekken te laten voorzien, in den trant van de rekken, die door de zorgen van zijn Departement in het gebouw van het Staatsarchief te Gent werden geplaatst. Mocht aan die vraag het gewenschte gevolg gegeven worden, dan zou het mij toegelaten zijn, aan de bepaalde inrichting van onze steeds aangroeiende boekerij de hand te slaan.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

8e VERSLAG

OVER DE

VAN DE VEN-HEREMANS' STICHTING (1907).

Ingevolge het bepaalde bij art. 4 van het Koninklijk Besluit van den 18n Mei 1905, wordt dit verslag uitgebracht, door de *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde,* over de werkzaamheid en den geldelijken toestand van dat *Fonds.*

***

In den loop van het jaar 1907, is verschenen de in 1906 aangekondigde verhandeling *Over Melk en Melkvervalsching. Eene studie tot voorlichting van burger en ambtenaar,* door den heer Dr. A.-J.-J. VANDE VELDE, 110 blz.

Van denzelfden Vlaamschen geleerde, bestuurder van het stedelijk Laboratorium te Gent, die steeds werkzaam is in den geest van het *Fonds* en van zijnen edelen Stichter, ontving de Commissie *drie* verhandelingen ter beoordeeling.

De Commissie betreurde dat zij al te beknopt waren om opgenomen te worden onder de uitgaven van het *Fonds.* Zij werden, op verzoek van den Schrijver en op voorstel der Commissie, gedrukt in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie.

Het zijn de voortreffelijke Verhandelingen :

1° *Over den invloed van hulpmeel en hulpgist op de broodgisting,* door Dr. J.-J. VANDE VELDE en J. MASSON. (Zie *Verslagen en Mededeelingen,* 1907, blz. 566-576.)

2° *Scheikundige en bacteriologische studie over de oesters,* door Dr. J.-J. VANDE VELDE. (Zie *Verslagen en Mededeelingen,* 1907, blz. 733-768.)

3° *Over de werking van koolhydraten op de gisting van het brooddeeg*, door Dr. A.-J.-J. VANDE VELDE en L. BOSMANS. (Zie *Verslagen en Mededeelingen*, 1907, blz. 1045-1071.)

Dr. VANDE VELDE en zijnen geachten Medewerkers zij, in dit Verslag, de hartelijkste dank der Commissie betuigd voor hunnen verdienstelijken arbeid.

Moge hun voorbeeld al spoedig nagevolgd worden door velen die, in Vlaamsch-België en Nederland, de wetenschap beoefenen!

***

Geldelijke toestand.

In Kas en Ontvangsten.

In kas op 9 Januari 1907	Fr.	923.16
Ontvangen : 1907, 1 Juli : 1e halfjaar rente 1907.	»	300. »
1908, 2 Januari : 2e » » » .	»	300. »
» 5 rentebriefjes Gent en Luik	»	10. »
Te zamen	Fr.	1533.16

Uitgaven.

1907, 5 Maart : Uitgewisseld vier loten stad Gent 1896 (Nrs 17139-25, 17894-11, 18369-3 en 23509-13), tegen 91.50 fr. — Daarop verloren	Fr.	4. »	
Betaald aan den Hr Siffer, drukker te Gent, voor Nr 3 der uitgaven van het Fonds : *Over Melk en Melkvervalsching*, door Dr. A.-J.-J. Vande Velde.	»	345.25	
Te zamen	Fr.	349.25	
			» 349.25
Blijft in kas			Fr. 1183.91

Toestand der Kas op 9 Januari 1908.

1°) Twee loten stad Gent (N°s 12962-12 en 17139-24) aangekocht tegen fr. 92.50	Fr. 185. »	
2°) Drie loten stad Luik (N°s 4896-5 en 6, en 4900-12), aangekocht tegen fr. 98.50	» 295.50	
3°) Geld in kas	» 703 41	
Te zamen	Fr. 1183.91	1183.91

***

Aldus voorgelezen in de Commissie-vergadering van den 19 Februari 1908 en goedgekeurd door de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.

Namens de Commissie :

De Ondervoorzitter,
WILLEM DE VREESE.

De Voorzitter,
H. CLABYS.

De Leden,
JULIUS OBRIE,
J. MUYLDERMANS.

De Secretaris,
TH. COOPMAN.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE
VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE, TE GENT.

VAN DE VEN-HEREMANS'
STICHTING.

BEKENDMAKING.

Namens het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie heeft de ondergeteekende de eer kenbaar te maken, dat er in die Koninklijke Instelling een Fonds bestaat, met name **Van de Ven-Heremans' Stichting,** waarvan het doel is « *de Nederlandsche Taal en Wetenschap te bevorderen, door het uitgeven, in het Nederlandsch, van nieuwe werken over Natuur- of Geneeskundige Wetenschappen, over Rechtsgeleerdheid en over het Vak van den Ingenieur* ».

Dankbaar ontvangt de Koninklijke Vlaamsche Academie alle Nederlandsche handschriften van geleerden ter uitgave. Ingezonden verhandelingen worden met de meeste zorg nagezien door drie Commissarissen van de *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren*. Na kennisneming van de uitgebrachte verslagen, beslist de Academie over het al of niet laten drukken van de aangeboden handschriften.

Tot verdere inlichtingen verklaart de ondergeteekende zich volgaarne bereid.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD

EEN NIEUW HANDSCHRIFT VAN DEN REINAERT

DOOR

J. W. MULLER.

Ondanks herhaalde beschaming vervallen wij telkens weer in de begrijpelijke dwaling, dat het tijdperk der belangrijke ontdekkingen op het gebied onzer middeleeuwsche letteren thans wel gesloten is : immers de meeste boekerijen, meenen wij allicht, zijn nu toch wel doorzocht en min of meer behoorlijk gecatalogiseerd. Ondanks herhaalde beschaming, zeg ik : hebben de laatste jaren ons toch niet verschillende nieuwe en gewichtige werken of brokstukken gebracht? Om slechts het voornaamste te noemen : het (literair-historisch en metrisch zoo belangrijke) oudere *Leven van Sinte Lutgart*, den *Spiegel der Sonden*, de *Pelgrimage der mensceliker naturen*, DIRC POTTER's *Blome der Doechden*, GERIJT POTTER VAN DER LOO's vertaling van *Froissart*, en fragmenten van oudere, betere handschriften van VELDEKE's *Servaes*, *Renout van Montalbaen*, *Perceevael*, MAERLANT's *Merlijn*, *Van den Levene ons Heren*, van geestelijke en wereldlijke liederen, mystieke geschriften enz. (1)

(1) Zie VERDAM's besprekingen van vele dezer nieuwe aanwinsten in de *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen*, 3de reeks VI, 88 vlgg.; VIII, 14 vlgg.; XII, 134 vlgg.; 4de reeks III, 288 vlgg.

Slechts weinige dezer vondsten echter zouden, dunkt mij, in belang opwegen tegen eene oorspronkelijker redactie of ook maar een ouder handschrift van onzen onvergelijkelijken *Reinaert*. Slechts weinige jaren geleden schreef VERDAM nog : « Indien wij het voor het zeggen hadden gehad, dan zouden wij uit het kostbare pakket (t. w. de door den Prins der Nederlanden aan de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde geschonken Middelnederlandsche stukken) liever fragmenten hebben zien te voorschijn komen van den kostelijken *Reinaert* (1) ».

Welnu, mij valt heden het voorrecht te beurt U eene blijde tijding te kunnen brengen, die nogmaals laaggestemde verwachtingen beschaamt. Inderdaad, « annuncio vobis magnum gaudium » : er is een nieuw, volledig handschrift van onzen *Reinaert* ontdekt!

I

Toen onze vriend DE VREESE eenige jaren geleden wederom gereed stond voor een nieuwen ontdekkingstocht, ditmaal naar Spanje, ter opsporing en beschrijving van Nederlandsche handschriften, verzocht ik hem lachend, wanneer hij, daar of elders, ooit een handschrift van den *Reinaert* mocht vinden, mij aanstonds per telegram daarvan kennis te geven, waarna ik dan per

(1) *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.* XXIV, 1.

eersten trein zou overkomen. Het was maar in scherts gezegd : ik had eigenlijk geen hoop dat hij ooit in de gelegenheid zou zijn zulk een bericht te zenden. Wie onzer had de vondst van een volledig handschrift van den *Reinaert* nu nog mogelijk geacht ? Maar het lot is soms gunstiger dan men verwacht heeft. Niet lang geleden ontving ik een brief van de hand van DE VREESE, uit Munster in Westfalen. Hij was dus alweer op reis, zeker voor zijne dierbare en veelbelovende «Bibliotheca Neerlandica manuscripta », waarvoor hij zich zooveel beslommeringen, vermoeienissen, ja ontberingen getroost. Wat had hij mij te zeggen? Nog voordat ik den brief opende, vloog 't mij door 't hoofd : als hij nu eens een handschrift van den *Reinaert* gevonden had! En ja waarlijk: hij meldde mij, met begrijpelijke vreugde, dat hij op reis naar Burg-Steinfort ten onderzoek der boekerij aldaar, te Munster van onzen ambtgenoot JOSTES had vernomen, dat zeer onlangs een jong philoloog zoo gelukkig was geweest een nieuw, volledig en gewichtig handschrift van ons gedicht te ontdekken.

Gelijk bekend is, heeft de Pruisische Academie der Wetenschappen aan eene Commissie uit haar midden, onder leiding van Prof. BURDACH en Prof. ROETHE, opgedragen een onderzoek in te stellen naar alle in verschillende binnen- en buitenlandsche boekerijen nog aanwezige en onuitgegeven (Hoog- en Neder)Duitsche handschriften, daar-

van een summieren inventaris op te maken, en de diplomatische uitgave aan te stichten van al wat den druk waardig maar nog niet gedrukt is, en — moest het wachten op eene critische uitgave naar de strenge eischen der hedendaagsche philologie — nog lang ongedrukt zou blijven. Een soortgelijk onderzoek dus als hetgeen sedert eenige jaren op zoo voortvarende wijze door De Vreese is ondernomen, doch op uitgestrekter gebied, op grooter schaal, en ook met ruimer middelen; tevens met meer en verderliggende doeleinden. Zoo is van den aanvang af gewezen op het nut van dergelijke diplomatische uitgaven in Duitschland (tot dusverre bij uitstek 't land der critische, genormaliseerde edities) voor de juister kennis en het levendiger besef van den eigenlijken toestand der teksten in de meeste handschriften, vooral op 't stuk van taalvormen, spelling en versbouw (eigenlijk die der afschrijvers). Met het voorbereidend onderzoek, het doorsnuffelen van openbare en vooral bijzondere boekerijen en archieven, is een heerleger van philologen in alle oorden des lands belast en bezig. Een van hen, Dr. H. Degering, assistent aan de Universiteits-Bibliotheek te Munster, had de opdracht de boekerijen der geheele Rijnprovincie te doorzoeken en kwam zoodoende ook op het kasteel van den Vorst van Salm-Reifferscheidt-Dyck te Dyck nabij Nuis (tegenover Dusseldorp). Twee der drie aldaar aanwezige handschriften

waren Middelnederlandsch van taal; een er van bleek, behalve MAERLANT's *Der Naturen Bloeme*, een volledigen *Reinaert* te bevatten!

Over de waarde dezer vondst in 't algemeen behoef ik, in dezen kring, niet in den breede uit te weiden. Een volledig tweede handschrift van het meesterstuk onzer middeleeuwsche letterkunde, van een dier weinige Nederlandsche werken die in de wereldliteratuur zijn overgegaan; een nieuw handschrift, dat, ook al bevatte het geen ouderen tekst, geen « Ur-Reinaert », toch niet alleen wellicht over vele duistere, twijfelachtige, aan critiek onderhevige en ook onderworpen plaatsen door een betere lezing licht zou verspreiden, maar dat ook — hetgeen nog zwaarder weegt — misschien de oplossing zou brengen van meer dan één literair-historisch vraagstuk met betrekking tot ons dierenepos... ik geloof niet te veel te zeggen wanneer ik beweer dat er na de ontdekking van MAERLANT's *Troyen* en WILLEM VAN AFFLIGHEM's *Sinte Lutgart* nauwelijks een belangrijker vondst is gedaan! Wel geldt het hier geen nieuw werk; maar een handschrift, dat ons onzen *Reinaert* beter doet kennen, zal allicht niet lager geschat worden dan een nieuw fragment van een ridderroman of — wat thans misschien meer de aandacht zou trekken — van geestelijk, mystiek dicht of ondicht. Gij kunt U derhalve mijne groote blijdschap voorstellen.

Natuurlijk heb ik mij onmiddellijk na het heuglijk bericht in betrekking gesteld met den gelukkigen schatgraver, Dr. DEGERING, die mij zijn voornemen mededeelde om zoodra mogelijk, immers binnen enkele maanden, eene diplomatische uitgave van den *Reinaert*-tekst in het licht te geven, doch mij met groote, door mij zeer gewaardeerde welwillendheid verschillende mededeelingen over en uit het handschrift deed, met vergunning die alvast in Reinaert's vaderland (1) openbaar te maken. Alvorens daartoe over te gaan, betuig ik hem hier gaarne mijn oprechten dank voor zijne bereidvaardige mededeelzaamheid, en niet minder aan mijne ambtgenooten JOSTES en DE VREESE voor hunne uiterst vriendschappelijke, belangelooze bemiddeling, die mij het voorrecht verschaft heeft het eerst na den vinder van zijne vondst kennis te nemen en thans daaruit het volgende gemeen te maken.

Het is een perkamenten handschrift in klein folio formaat, in twee kolommen, elk van 40 regels zeer duidelijk schrift, naar Dr. DEGERING's schatting uit het midden der 14de eeuw, eer ouder dan jonger; althans vrij wat ouder dan dat van het Comburgsche hs., dat volgens KAUSLER uit het

(1) Eene korte mededeeling over het nieuwe handschrift is ook te vinden in het verslag van de Deutsche Kommission in de *Sitzungsberichte der Kön. Preuss. Akad. d. Wissensch.* 1908, IV, blz. 99.

begin der 15de eeuw dagteekent (1). Het schrift van het pasgevonden handschrift is kleiner, meer ineengedrongen; enkele bestanddeelen zouden zelfs misschien aan de 13de eeuw kunnen doen denken.

De Vreese, in dezen allicht de beste kenner en meest bevoegde beoordeelaar, besluit uit de mij door Dr. Degering gezonden photographische reproductiën van drie bladzijden (het begin, het slot en een blz. uit een passage, waar de vergelijking met *e* mogelijk is) eveneens tot de 14de eeuw, doch niet vóór 1340; en hij voegt er bij: « hoe noordelijker geschreven, hoe verklaarbaarder enkele oudere, inderdaad in de 13de eeuw thuishoorende lettervormen (eener kapitale *N* en *D* b. v.) naast een meerderheid van jongere zijn. » Dat het hs. nog in de 13de eeuw zou geschreven zijn acht hij echter beslist onmogelijk; daarvoor zijn o. a. alle beenen en schachten der letters te gelijk van dikte.

Hoe het handschrift op het slot van den Vorst van Salm te Dyck beland is zal misschien te gissen zijn uit enkele inschriften, aanteekeningen van de hand of uit den tijd der vroegere eigenaars, waarin sommige personen genoemd worden die Dr. Degering hoopt te kunnen thuisbrengen. Mogelijk ware b. v. dat een der voorvaderen van

(1) Zie zijne *Denkm. anl. Spr. u. Lit.* I, XXXIV en XLII.

den tegenwoordigen eigenaar (in den tijd van het Beiersche gravenhuis?) verwant is geweest met Hollandsche adellijke geslachten.

Vanzelf herinnert de ontdekking van dit handschrift op een kasteel nabij Nuis allereerst aan soortgelijke vondsten als die van MAERLANT's *Merlijn* op het slot van den Vorst van BENTHEIM te Steinfort, van zijn *Troyen* op het kasteel van den Graaf van LOË te Wissen-Weeze (bij Kevelaer, tusschen Kleef en Gelder), beide in een « overlandsch » Duitsch omgeschreven; verder aan de boekerij van des eerstgenoemden voorvader, meerendeels bestaande uit ridderromans (1), hetzij in dergelijk omschrift, hetzij zuiver Dietsch van taal; eindelijk aan dergelijke van elders bekende overlandsche, Middelnederduitsche (-sassische) of Middelnederrijnsche (-frankische) omschriften, vertalingen of bewerkingen van Dietsche werken als *Karlmeinet, Reinolt, Malegijs, Ogier*, MAERLANT's *Alexander*, hs. *B* van den *Roman van Limborch*, den *Spiegel der Sonden, Der Leyen Spiegel* en *Der Leien Doctrinâl, Van deme holte des hilligen Krützes*, bijna alle geschriften van RUUSBROEC, en ten slotte — *Reinke Vos* (2).

---

(1) Zie de opsomming, aangehaald in VAN VLOTEN's Inleiding tot zijne uitgave van den *Merlijn*, VIII.

(2) Zie hierover o. a. VERDAM in *Tijdschr. voor Nederl. taal- en letterk.* XXIII, 156 en in zijne uitgave van den *Spiegel der Sonden* II, XXII; TE WINKEL, *Inleiding tot de geschiedenis der Nederlandsche taal*, 452 en 466.

Al deze bewerkingen mogen wij zeker wel beschouwen als zoovele blijken van den invloed der literaire beschaving van de zuidwestelijke, Westnederfrankische (« Dietsch » sprekende) gewesten, met name Vlaanderen en Brabant, op de « overlandsche » of oostelijke, Nedersassische, Oostnederfrankische en ook Middelfrankische (« Duitsch » sprekende) streken : Munsterland, Kleefsland en den Nederrijn. Terwijl in Vlaanderen en Brabant de adel reeds alleen of meestal Fransch las (en sprak), de burgerij haar geestelijken honger stilde met Dietsche vertalingen dier Walsche werken, moest men zich in de streken der « wilde, rude Sassen » — nog twee, drie eeuwen later voor de Hollanders het land der Westfaalsche jonkers, « knoeten » en « poepen » — tevredenstellen met geïmporteerde bewerkingen of omschriften van die Dietsche werken, met vertalingen dus veelal uit de tweede hand van Fransche origineelen ; een beeld van het doordringen der literaire cultuur uit het half Romaansche zuidwesten naar het zuiver Germaansche noordoosten.

De aan den Nederrijn gevonden *Reinaert* zou nu aanvankelijk een nieuwe getuige dier cultuurstrooming kunnen schijnen.

Evenwel, « er is meer gelijk als eigen » : bij nader inzien blijken de gevallen niet dezelfde te zijn. Immers wij hebben hier niet met een dergelijk « omschrift » te doen, maar met een

hetzij Dietsch of Duitsch, maar in allen gevalle zuiver « Middelnederlandsch » geschrift, dat dus niet een rechtstreeksche nieuwe getuige van den bovengenoemden invloed behoeft te zijn, immers ook op toevallige wijze, b. v. door eene aanhuwelijking of vererving als boven aangeduid, uit onze gewesten verdwaald kan zijn naar dit Nederrijnsche kasteel.

Toch is de aanwezigheid van dit Middelnederlandsch handschrift aldaar wellicht geen louter toeval. De bewoners van dit nog juist op Nederfrankisch taalgebied gelegen slot zullen, althans vroeger, de taal van dit handschrift — indien zij er althans ooit naar omzagen! — wel zonder bezwaar hebben kunnen lezen en verstaan. En in verband b. v. met de herkomst der nieuwe, zuiver Vlaamsche fragmenten van den *Merlijn* uit een kasteel bij Ahaus (1), nabij onze hedendaagsche (Gelderschc-Overijselsche) grenzen, is dit aan den Nederrijn opduikende Dietsche handschrift toch misschien weder een bewijs van de bekendheid, de verbreiding onzer Nederlandsche schrijftaal ook beoosten onze hedendaagsche staatkundige grenzen. Wie bestudeert en beschrijft eens de voor ons droevige geschiedenis van het achteruitdringen der Nederlandsche taal en beschaving door de Hoogduitsche in heel die oostelijke grensstrook, van Emden tot Kleef?

---

(1) Zie VERDAM in *Tijdschr.* XIX, 65.

Opmerkelijk, althans niet geheel toevallig is misschien ook de omstandigheid dat de *Reinaert* hier in één codex vereenigd is met *Der Naturen Bloeme*, die er (met dezelfde hand geschreven) onmiddellijk, op dezelfde bladzijde, aan voorafgaat. Mag men hieruit afleiden dat het dierenepos en de (populaire) natuurlijke historie door den afschrijver of diens lastgever toch als soortgelijke werken, handelende over « het leven der dieren », als twee soorten van « *Bestiaris* » beschouwd zijn? Ik stel die vraag op 't gevaar af den schijn op mij te laden in 't gevlij te komen van J. F. WILLEMS, die den in MAERLANT's *Naturen Bloeme* vermelden schrijver van een *Bestiaris*, WILLEM UTENHOVE uit Aardenburg, met WILLEM, den auteur van den *Reinaert*, wilde vereenzelvigen (1). Hoe dit zij, al zien wij thans een hemelsbreed verschil tusschen dierenepos en bestiaris, is het daarom zoo zeker dat men dit ook in de middeleeuwen altijd en overal duidelijk beseft heeft? Niet toevallig (maar, ik erken het, iets anders) is het in allen gevalle dat de meeste handschriften van *Der Naturen Bloeme* zijn samengebonden met zoölogische, botanische en astronomische of cosmographische (2) werken als de

(1) Zie MARTIN, Einl. tot zijn uitgave van den *Reinaert* XIX; maar ook BROESE VAN GROENOU in de *Mededeelingen van de Maatsch. der Nederl. Letterk.* 1878-1879, 185, en DE PAUW in de *Versl. en Meded. d. Vl. Acad.* 1901, II, 22-53.

(2) Zie VERWIJS, Inleiding op zijne uitgave van *Der Naturen Bloeme*, LI, vlgg.

Natuurkunde van het Geheel-Al, de *Cracht der Mane* enz.

Nog eene enkele opmerking, naar aanleiding dezer vondst op een Duitsch kasteel. Het lot is ons niet gunstig geweest, in zooverre alle drie de thans bekende (volledige of gedeeltelijke) handschriften van *Reinaert I*, waarschijnlijk reeds vroeg, uit de Nederlanden zijn uitgevoerd en thans in Duitschland bewaard worden (*a*, *f* [1], *e* te Stuttgart, op het slot van den Vorst van SALM te Dyck en te Darmstadt), terwijl het eenige volledige handschrift van *Reinaert II (b)* in de vorige eeuw uit Amsterdam naar Brussel verhuisd is, en het fragment van den rijmdruk met de glosse *(d)* te Cambridge berust, zoodat Noord-Nederland alleen een handschrift-fragment van *Reinaert II* (*c*, te 's-Gravenhage) en het Utrechtsche incunabel der Latijnsche vertaling van *R. I (l)* bezit. Ik zou deze opmerking, die immers alleen uit een bekrompen « lokalpatriotisch » standpunt belang zou kunnen hebben, niet maken, ware het niet dat men uit deze omstandigheid, in verband met eene andere, t. w. dat er in de beide Nederlanden vier volledige handschriften van *Der Naturen Bloeme* bewaard zijn (2), de gevolgtrek-

---

(1) Zoo noem ik het nieuwe hs., na het Darmstadtsche fragment (*e*).

(2) Trouwens ook hier is Duitschland, met vier (thans vijf) volledige hss., benevens eenige fragmenten, nog rijker dan wij zijn.

king zou kunnen maken dat handschriften van den *Reinaert* òf nooit in zoo grooten getale bestaan hebben als van didactische werken òf wel in de Nederlanden reeds vroeg (door Katholieke of Protestantsche kerkelijke machthebbers) aan de schaar en den lijmpot overgeleverd zijn. Op zich zelf beschouwd, is de eerste gissing allicht niet onjuist (1) en ook de tweede niet onwaarschijnlijk. Maar dat vroeger ook in Noord-Nederland, met name in Holland en Utrecht, de *Reinaert* wel degelijk lang populair gebleven is en de handschriften er van dus niet zoo heel schaarsch geweest zijn blijkt wel hieruit dat de Latijnsche vertaling *(l)* omstreeks 1473 te Utrecht, de prozabewerking in 1479 te Gouda en in 1485 te Delft gedrukt, de rijmdruk met glosse *(d)* door den Hollander Henric van Alcmaer bewerkt, en zeker wel uit Noord-Nederland naar Nedersassenland gebracht en daar vertaald (2), eindelijk het (nu) Brusselsche handschrift van *Reinaert II (b)* stellig in Holland geschreven is. Bij deze blijken der populariteit in het Noorden komt nu nog dat ook dit nieuwe hs. van *Reinaert I (f)* even waarschijnlijk van Hollandsche (of wellicht Zeeuwsche, in allen gevalle noordelijke) herkomst is, als het Comburgsche *(a)* Vlaamsch, en het Darmstadtsche *(e)* Brabantsch.

---

(1) Verg. VERDAM in *Tijdschr.* XXI, 3.

(2) Zie *Die Hystorie van Reynaert die Vos*, uitgeg. door MULLER en LOGEMAN, VIII-X.

Die noordelijke, wellicht Hollandsche herkomst van *f* blijkt reeds voldoende uit de proeven, mij door Dr. DEGERING in afschrift of in reproductie medegedeeld. Eveneens dat het naar een Vlaamsch « voorschrift » (1) is afgeschreven : een in onze Middelnederlandsche letterkunde gewoon en eigenaardig verschijnsel, dat er wel op wijst dat ook de Hollanders, evenals de Sassen (zij 't ook in mindere mate en gedurende korter tijd) op 't stuk der « fraaie letteren » voornamelijk hebben geteerd op invoer uit de vroeger en hooger ontwikkelde zuidelijke gewesten. Of er daarentegen wel veel of zelfs eenige Vlaamsche of Brabantsche handschriften van Hollandsche werken bestaan? Ik durf vermoeden van neen.

Als stellig of vermoedelijk niet (of althans minder eigenaardig) Vlaamsch, respectievelijk Westvlaamsch zijn in *f*, naar ik meen, aan te merken vormen of spellingen als (2) : *Tibert* (1816), *Tybaert* 107 (a : *ee*); *misdaet* 1837, *mit* 1849, 1854;

---

(1) Mijn gebruik van dit woord, ter vertaling van hd. *vorlage* en in tegenstelling met *afschrift*, is niet willekeurig : het is bij schrijfmeesters vanouds, naast *exempel*, de kunstterm geweest (zie de wdbb. van KILIAAN tot VAN DALE). Verg. verder de hierboven gebezigde woorden *omschrift* en *inschrift*, en ook *uitschrift*, bij de Redactie van het *Ned. Wdb.* welbekend voor : uitgeschreven aanhaling.

(2) De cijfers zonder hoofdletter er achter zijn die der overeenkomstige verzen in den nagenoeg diplomatischen afdruk van hs. *a* in de Zwolsche Herdrukken. Die met *a*, *b* enz. achter het cijfer wijzen overscharige, in *a* niet voorkomende versregels uit *f* aan.

harde 3 (a : *ae*); *heft* 1821 *d*; *Willam* 1, *starc* 1843, *Harmanne* 2735 (a : *e*); *haer* 1855, *har* 3393 (a : *heere* of *her*); wellicht ook het ontbreken der in *a* bijzonder zuivere onderscheiding van *e* en *ê* als *e* en *ee*; *beide* 13, 42 (a : *ee*); *hiet* praes. (?) 2577, 2580, 2598; *onvolmaket* 5, *vollesen* 1080 (a : *u*), *boc* 1858 *c* (wvl. *u*); daarentegen *busch* 42 (?); *soeken* 7 e. e. (a : *ou*); *suete* 2259 (a : *oe*); *teblouwen* 1824, *vrouwe* 1861 (a : *au*); het zoogoed als geheel ontbreken van procope eener *h* (of prothese eener abnormale *h*) als in *harde* 3, *uwe* 1814 (a onophoudelijk : *huwe*, *arde* enz.); *laster* 1821 *c* (a : *lachter*); *graft* 451 (a : *graf*); *si* 30 (a : *soe*); *onboret* 124; *pijnsterdage* 41 (a : *sinxen-*); *huden* 1820 (a : *heden*) enz.

Enkele hieronder schijnen bepaaldelijk zóó typisch Hollandsch (of Zeeuwsch), althans noordelijk, dat zij volstaan ter kenschetsing van het hs. als zoodanig; zoo vooral *Willam* (zie tal van Hollandsche oorkonden en Stoke), *pijnsterdage*, *huden*, *laster*, *heft*, *starc*, *Harmanne*, *graft* en *onboret*. Is ten slotte de spelling van *g* iplv. *gh* ook vóór *e* en *i* niet eer als een jongere Hollandsche dan als een Vlaamsche schrijfwijze te beschouwen?

Als (vrij schaarsche) overblijfsels uit een Vlaamsch voorschrift daarentegen zou ik willen aanmerken vormen als *dietsche* 5, 9, *emmer* 19, 3368, *es* (1846, elders meestal *is*), *clene* 1844, 1864 (elders *ei*), *awi* 1850 (voor *Hawi*), *gone* 33, *vlo* (1826) en derg.

Natuurlijk zal later, na de uitgave van het hs., hier nader onderzoek dan van deze geringe gegevens (uit de mij medegedeelde proeven), vergelijking met de rijmen enz. noodig zijn.

Voor 't overige schijnen in dit hs., hoezeer van Hollandsche herkomst, de (oudvlaamsche) taalvormen over 't algemeen vrij wat beter bewaard dan in het eveneens Hollandsche, maar zeer slordige (trouwens allicht meer dan een eeuw jongere) hs. *b* van *Reinaert II*, dat, behalve op verschillende plaatsen de geheele lezing, ook doorgaans de taalvormen naar zijn (d. i. des afschrijvers CLAES VAN AKEN's) jonger Hollandsch idioom wijzigt. Hier daarentegen zijn de buigingsvormen over 't algemeen nog zuiver oudvlaamsch; alleen de klanken (of liever hunne spellingen) zijn veelal veranderd. Niet zelden heeft *f* zelfs — ten gevolge van zijn of zijns voorschrifts hoogeren ouderdom — in spijt van zijn Hollandsche herkomst oudere vormen bewaard dan *a*; zoo b. v.: *makede : wakede* 1 : 2, *keret* 29, *gelucke* 1833, *helpe* 1844, *deser selver* 1847; meestal *Brune(n)* (de echte, oude, zwakke verbuiging), *daden* enz.

Vormen als *Ermelijn* 3175, *(ic) ben* 2657, *(ic) wil* 33, 1818 daarentegen zullen wel van den jongeren, Hollandschen afschrijver zijn. Ook misschien *had hire* 2440, *heb ic* 1807; maar deze kunnen ook louter van graphischen aard zijn, d. w. z. andere spellingen voor *hadde hire* (of *haddire*), *hebbic*, met enclise en elisie der *-e* vóór het geinclineerde vnw.

Maar genoeg over het handschrift op zich zelf. Welke is de innerlijke waarde der vondst?

II

Het nieuwe handschrift zou, in 't algemeen gesproken, uit tweeërlei oogpunt van belang kunnen zijn : 1° voor het critisch herstellen van den vermoedelijken oorspronkelijken tekst; 2° voor de geschiedenis van het gedicht. Inderdaad, in beide opzichten belooft het nieuwe handschrift, naar hetgeen ik er nu van weet en kan mededeelen, gelukkig een rijken oogst. Alleen zal ook hier GOETHE'S woord gelden : « Da muss sich manches Rätsel lösen, Doch manches Rätsel knüpft sich auch ».

Wat nu het eerstgenoemde punt betreft — en dit is al aanstonds van belang — bevestigt en rechtvaardigt het nieuwe hs. op menige plaats de critiek, door JONCKBLOET, DE VRIES, MARTIN, VERDAM, FRANCK, VAN HELTEN, mij en anderen geoefend. Eene niet zoo heel dikwijls voorkomende en ook niet geringe voldoening voor hen die, als ik, tegenover de hyperconservatieve reactie, in Noord- en Zuid-Nederland (en ook in Duitschland) op de hypercritiek van vroeger, tegenover hen die alleen streng diplomatische uitgaven gewettigd, alle critiek uit den booze achten, het recht der gezonde, bezadigde tekstcritiek, zoowel der handschriftelijke en grammatische, als (subsidiair, waar noodig) der zuiver conjecturale, zou willen bepleiten en handhaven.

Het is hier noch de plaats noch de tijd voor een breede verdediging(1); slechts dit. Toegegeven 1° dat onze voorgangers uit de eerste drie kwartalen der 19de eeuw niet zelden te veel en te vroeg, te boud en te stout tekstcritiek geoefend en daardoor soms eigenaardige, oude en echte Middelnederlandsche woorden, zinswendingen, taalvormen en spellingen tijdelijk verdonkeremaand hebben; 2° dat de eigenlijke lezingen der hss. hare eigene waarde hebben, als getuigenissen voor den tijd en de plaats der afschrijvers; 3° dat ook thans nog, ondanks onze verder gevorderde kennis der middeleeuwsche taal, niet alleen nog menig onzeker geval zal overblijven, waarin aarzeling en weifeling den voorzichtigen uitgever bevangen, maar ook menige misgreep onvermijdelijk blijft — in weerwil van dit alles blijf ik volhouden dat eene critiek, gegrond op de vergelijking der handschriften, bronnen, bewerkingen en vertalingen, op de bestudeering van de taalvormen, den woordenschat en den stijl van het geschrift (vergeleken met die van tijd- en gewestgenooten) en op het gezond verstand (liefst in verband met scherp vernuft), geoorloofd, gewettigd en vereischt is; mits natuurlijk de gegevens voorhanden zijn en de inleiding rekenschap geve van alle regelmatige veranderingen, de varianten of de aanteekingen

(1) Ik veroorloof mij te verwijzen naar *Taal en Letteren* X, 495-506.

van alle conjecturen. En dit nieuwe handschrift heeft mij in die meening opnieuw krachtig versterkt. Blijven staan bij angstvallig diplomatische afdrukken schijnt mij een testimonium paupertatis, door de philologie aan zich zelve uitgereikt. Het spreekt vanzelf, dat men moet durven dwalen : ook hiertoe is moed vereischt.

Het ideaal dat beide partijen zou verzoenen : eene diplomatische uitgave van alle handschriften van een werk, gevolgd en bekroond door eene daarop gegronde critische editie, is niet alleen natuurlijk, om practische redenen, slechts in enkele, zeer zeldzame gevallen mogelijk, maar ook m. i. alleen in die gevallen noodig of wenschelijk.

Zulk een zeldzaam geval doet zich nu echter hier, bij onzen *Reinaert*, inderdaad voor. Wij bezitten nu een zoogoed als diplomatischen afdruk van het Comburgsche handschrift *(a)* in de Zwolsche Herdrukken, een diplomatischen afdruk der Darmstadtsche fragmenten *(e)*, gevolgd door een nieuwen critischen tekst dier passages, van MARTIN, en zullen nu weldra van de hand van Dr. DEGERING een, naar wij mogen vertrouwen, nauwkeurigen (1) afdruk van het nieuwe handschrift *(f)*

(1) Hoewel classiek philoloog, heeft Dr. DEGERING, een geboren Hannoveraner, het duidelijke schrift zeker wel goed gelezen en de taal verstaan, gelijk mij uit de vergelijking zijner mij gezonden afschriften en reproductiën reeds gebleken is. Voor zijne acribie staan zijne classieke opleiding en zijne bibliotheeks-werkzaamheid borg.

ontvangen. Op deze afdrukken der drie volledige of gedeeltelijke handschriften, vergeleken met die van *Reinaert II (b, c, d)* (1) en met de Latijnsche vertaling *(l)*, kan nu — maar ook eerst nu — met tamelijke zekerheid een critische tekst van het gedicht, zooals het uit de pen van WILLEM gevloeid is, gebouwd worden.

Ik vermeld dus eerst, bij wijze van proeve, eenige plaatsen — slechts eenige, uit bescheidenheid tegenover Dr. DEGERING, die mij omtrent de lezing van een aantal controverse plaatsen heeft ingelicht —, waar *f* een lezing heeft die kennelijk beter is dan die van het Comburgsche *(a)*, en die ook veelal door de critiek reeds voordezen als de ware, oude is gegist.

Natuurlijk besef ik wel dat de overeenstemming der lezing van dit handschrift met de door de critiek gegiste nog geen streng bewijs harer deugdelijkheid is. Immers ook de lezingen van dit handschrift kunnen verknoeid, die overeenstemmingen kunnen toevallig zijn. Maar vooreerst is dit handschrift ouder en over 't geheel stellig beter; en dan — er is toch ook nog zoo iets als gezond verstand en klaarblijkelijke juistheid! (2)

---

(1) Van *b* bezit ik een, met het origineel gecollationneerd, afschrift van GROEBE's afschrift (indertijd in bezit van Prof. DE VRIES); evenzoo van *c*. En *d* is opnieuw, diplomatisch, afgedrukt door PRIEN, *Zur Vorgeschichte des Reinke Vos*, 10-16.

(2) Wie zich mocht verwonderen hoe ik hier met kennelijke voldoening vaststel, dat de critiek een heel wat ruimer veld beslaan

105 Ende hem Reynaert die selve nam
Tybaert de kater hi waert gram
Ende spranc *enz.* (1)

gelijk VERDAM en FRANCK (2) reeds wilden lezen (*Tijdschr.* I, 5) en VAN HELTEN overnam; het door JONCKBLOET en MARTIN behouden, door BUITENRUST HETTEMA (*Tijdschr.* XII, 15) nader verdedigde viertal assoneerende (of klinker)rijmen blijkt — wel verre van een merkwaardig overblijfsel van ouder, primitiever rijmkunst (3) te zijn — alleen veroorzaakt, doordat de afschrijver van *a* (of diens voorschrift) in plaats van *die selve nam*, door eene (graphisch zeer verklaarbare) vergissing, schreef *die felle man*, zoodoende *die*

---

en een heel wat verderen sprong wagen mag dan haar in den toch mede op mijn naam staanden, nagenoeg diplomatischen Zwolschen Herdruk is toegestaan — hem verwijs ik naar het Voorbericht dier uitgave, waarin met voor deskundigen voldoende duidelijkheid te lezen staat dat ik die diplomatische uitgave alleen als een voorloopige, als grondslag voor eene latere critische beschouw (en door anderen beschouwd wensch), dat ik zeer vele door mijn medeuitgever gebillijkte en verklaarbaar geachte lezingen niet voor mijne rekening neem.

(1) Ik geef hier en verderop den tekst met oplossing der afkortingen en met hoofdletters, doch zonder leesteekens.

(2) Ik geef hier zooveel mogelijk suum cuique; maar telkens juist ieders aandeel vermelden gaat, in een klein bestek, soms bezwaarlijk. Met GRIMM, JONCKBLOET, MARTIN, VAN HELTEN enz. zonder meer bedoel ik telkens hunne uitgaven van *Reinaert I*; met VERDAM zonder meer natuurlijk zijn onvolprezen *Mnl. Wdb.*

(3) Die ik in 't algemeen niet loochen; zie merkwaardige voorbeelden daarvan in de brokstukken van den *Renout van Montalbaen*, onlangs uitgegeven door ROETHE in *Zeitschr. f. deut. Altert.* XLVIII, 129-146.

selve (worst) nam overhield, daarmede den volgenden regel vulde, en toen zich redde door na dit onnauwkeurige klinkerrijmpaar er een tweede van hetzelfde allooi bij te flansen.

De overige (consonantisch onzuivere) klinkerrijmen schijnen al evenmin door *f* bevestigd te worden als de vocalisch onzuivere rijmen. Althans :

451-454 luiden hier : *graft* (Hollandsche vorm voor het oorspronkelijke *gracht*, in beteekenis = *graf* [1]) : *gewracht, gras : glas*; ook hier dus volkomen zuiver rijm, zooals men in *Reinaert I* recht heeft te verwachten. Evenzoo :

2931 : 2932 *smaren : te voren waren*; juist gelijk FRANCK (a. w. I, 26), naar *b* en *l*, vermoed en VAN HELTEN ook hersteld heeft (in plaats van *snoeren : te voren*). Hierbij behoort nog :

3415 : 3416 *soenen : den wolf ende Brunen den coenen*; gelijk reeds JONCKBLOET, naar *r* (Reinke Vos), gelezen heeft (in plaats van *doen comen*). Ten slotte :

3417 Ende ver Erswinden also wel
Ouer scoen ende ouer uel
Gelden mitten ram Belline
Ouer toren ende ouer pine
Sint dat hi selue heuet beliet
Hi heuet hem seluen an getiet
Dat hi Cuarde den hase verriet
Des es hem qualike gesciet.

---

(1) Ik erken dat de meeste voorbeelden bij VERDAM van *gracht* in dien zin naar Holland of Brabant, die bij STALLAERT naar Brabant schijnen te wijzen en dit woord of deze beteekenis in een Vlaamsch gedicht ons misschien mag bevreemden.

In plaats van het door FRANCK (*Mnl. Gramm.*, s. 165 noot) en door mij (*Ojb.* [1] 94; *Literaturbl. f. germ. u. rom. Philol.* IX (1888), 11) verdachte rijm *ghelyet : verriet* (*î-ë : ie*; in *a* ook verschillend gespeld), vindt men hier twee onberispelijke rijmparen *(îe : îe, ie : ie)*, al moet ik erkennen dat de 2de regel een vrij lamme herhaling en de 4de min of meer een stoplap lijkt.

Over 3045 : 3046 zie beneden. Waarschijnlijk zal er van al de « onzuivere rijmen » geen enkel overblijven.

124 Hets best dat onboret si

eene lezing, die kennelijk in *f* — misschien onder invloed van een in de noordelijke gewesten als rechtsterm gebruikelijk zw. ww. *ontboren (ö)* : zie VERDAM — ontstaan is uit de oorspronkelijke, reeds door JONCKBLOET gegiste en in den tekst geplaatste lezing *ontberet* (zwak vervoegd), waaruit ook de lezing van a : *omberecht* (mede door een vooruitlezen en -schrijven van *recht* uit het volgende vers) te verklaren is. Zie reeds VERDAM a. w. I, 6; VAN HELTEN a. w. V, 245.

234 Nochtan is meere ongeuoech

gelijk MARTIN reeds, naar *b*, heeft (a : *om meer o.*)

242 Ende oftie scone vrouwe

---

(1) D. i. mijn academisch proefschrift : *De oude en de jongere bewerking van den Reinaert.* Amst. 1884.

Zie reeds *Ojb.* 26, en verg. ook de overeenkomstige regels 249 vlgg. (a : *om dat*).

502 Durt donkerste vanden woude

als reeds MARTIN, VERDAM (a. w. I, 10) en VAN HELTEN, naar *b* en *l*, lazen. Zie daarentegen later VERDAM III, 1258 op *Keer*; de latere ommezwaai tot een — in casu moderner — conservatisme (behoud van *den keer*, naar *a*) wordt hier niet gerechtvaardigd.

786 Die droech enen verhoernden cloet

eene schitterende bevestiging van DE VRIES' vernuftige en klaarblijkelijke (trouwens ook nog op andere wijze gesteunde en te steunen) verbetering, naar *l*, van het dwaze *verboerden* uit *a*, dat nu toch wel geen verdedigers meer vinden en voorgoed van de baan zijn zal.

1789 Die nv der vroeder hant hebben gewonnen

zijdelings bevestigend de reeds door JONCKBLOET aan *b* ontleende lezing : *die vorderhant* (a : *ter rechter hant*).

1806 Dien vrede dien ic had gesworen

zooals reeds GRIMM en na hem de latere critische uitgaven, naar *r* = *b*, gelezen hadden (a : *eede*).

1945 Doedi Tiberde oec mede gaen
Ghi hebt vele des teer gedaen (*l.* vele teer?)
Tibert can climmen *enz.*

eene lezing, die in allen gevalle niet den koning de volgende regels in den mond legt (zooals in

a 't geval is), maar Reinaert gewoon aan 't woord laat, hetgeen JONCKBLOET ook, naar den samenhang, in den tekst gebracht had; zie ook FRANCK, a. w. I, 17.

2172 Op een wel grote ongereyde
Ende in vresen *enz.*

verg. 3158 Dar is een deel wel gerede

welke lezingen van twee duistere verzen ik voorshands zonder verderen commentaar mededeel.

1821 Nomine domine christum file
Her coninc wat bestaet mi dat
Of hi Lamfreits honich at
Ende hem die dorper laster dede
Noch heft Brune so grote lede
Was hi *enz.*

Men ziet: *a* heeft de vier laatste dezer regels (*dat: at, dede : lede*), *f* daarentegen de twee daaraan voorgaande (*Brune : crune*) overgeslagen; de volledige lezing is alleen in *bd* (en *l*) bewaard, en hiernaar in een critischen tekst van I te herstellen, gelijk FRANCK (a. w. I, 16) reeds voorgesteld, en VAN HELTEN gedaan heeft.

2394 Daer sine voete hadden gestaen

zooals sedert GRIMM alle critische edities, naar *b*, hebben gelezen (a : *vore*).

2439 Dat hijs .iij. hellinge ne had gewonnen
Al had hire mede de scat van Lonnen *enz.*

Zie VERDAM, a. w. I, 24; FRANCK, a. w. II, 21, noot; VAN HELTEN, a. w. V, 259, en *Mnl. Wdb.*

V, 1064. VERDAM's, ook na FRANCK's verdediging gehandhaafde twijfel aan de echt- of juistheid der uitdrukking *scat ontgonnen* wordt hier gerechtvaardigd; *so* van 2438 krijgt den verwachten consecutieven bijzin; bovendien is de (graphisch zoo begrijpelijke) lezing *scat* voor *stat* opmerkelijk, al durf ik ze niet klakkeloos voor de echte houden.

3156 Ic weet een wildenisse ru
Van langen gagel ende van hede
Dar is een deel wel gerede
Van goden legere van spisen
Dar sijn hoenre ende partrisen

gedeeltelijk met *e*, gedeeltelijk ook met *b* overeenstemmende.

Op sommige andere plaatsen echter — het dient erkend — wordt de critiek niet bevestigd, of heeft het nieuwe hs. zelfs een buiten kijf slechter lezing dan *a*. Zoo vinden wij er, vs. 804, helaas niet de door VERDAM zoo Columbisch-eenvoudig in eer en stand herstelde *outmakigghe*, maar alleen :

Ende was een maker van lanternen

hetgeen mij echter niet beletten zal VERDAM's verbetering klaarblijkelijk te blijven achten.

Zoo leest het hs. in 1643, in plaats van het veel besproken *vyuer gat* van a : *hemel gat*, dat wel verklaarbaar zal zijn en een goeden zin geven, maar dat toch kwalijk de oude echte lezing is, waaruit ook die van *b* en de zonderlinge van *a* te verklaren zijn.

Tot mijn leedwezen (moet ik wel zeggen) wordt in het nieuwe hs. ook de fabel van de « pude » (2301-2330) aangetroffen, die ik echter, in spijt van de overeenstemming van *a*, *f*, *b* en *l* voor een (zeer oude) interpolatie durf blijven houden.

In 2596 wordt het zonderlinge ἅπαξ εἰρημένον *gehidet* uit *a* en *e* ook hier teruggevonden.

En in 3045 : 3046 vinden wij hier weliswaar niet het onzuivere rijm *voeten : cleene ende grote* van *a*; evenmin echter het door JONCKBLOET herstelde en door VAN HELTEN overgenomene, stellig eenig echte *beene : grote ende cleene*, maar wel het door VERDAM (a. w. I, 9) subsidiair voorgestelde, en in *e* inderdaad later gevondene *poten : clene ende groten* (1); welke lezing ik evenwel, op grond van het *Ojb.* 87 aangevoerde, niet voor de ware kan houden.

Zoo heeft ook dit hs. natuurlijk zijn gebreken; ook deze afschrijver heeft wel eens gesuft. Inderdaad komen er, luidens Dr. DEGERING's mededeelingen, vooral in het midden en tegen het eind verscheidene slordigheden in voor, vooral uitlatingen van één of meer verzen, zóó zelfs dat het, naar 't schijnt, alleen reeds hierdoor, ondanks eenige overscharige regels die in *a* ontbreken, toch 35

(1) *b* heeft het rijm opgelapt (*voeten : groot ende cleyn myt moeten*) : een bewijs zoowel van den betrekkelijken ouderdom der lezing *voeten* als van den aanstoot, dien een afschrijver aan zulke onzuivere rijmen in zijn voorschrift nam.

verzen minder telt dan het Comburgsche hs. Maar — de beide hss. vullen elkander telkens aan; en « als de eene hand de andere wascht worden beide schoon ». En niet alleen is het nieuwe handschrift zelf ouder dan het Comburgsche; maar ook zijn voorschrift is, zooals wij verderop zullen zien, stellig ouder en, over 't algemeen genomen, beter geweest dan het Comburgsche, zoodat ook daar waar de lezing van *a* niet kennelijk foutief maar toch anders is, die van het nieuwe veelal de voorkeur zal blijken te verdienen.

Niet het minst merkwaardig zijn de plaats- en persoonsnamen, omdat deze, in verband met de taalvormen, voor de bepaling der herkomst van dichter of (en) afschrijver gegevens kunnen verschaffen. Omtrent de voornaamste heeft Dr. DEGERING mij op mijne aanvrage welwillend ingelicht; de afwijkingen (van de bekende lezingen van *a*) laat ik hier volgen.

273 In plaats van het (alleen hier) genoemde *Malcroys* het meer bekende *Maperthus*, dat verder hier, evenals in *b*, doorgaans in dezen vorm voorkomt; noch *Mau-*, als in het Oudfransche origineel, noch *Mal-*, als in *p* (de jongere Hollandsche prozabewerking), noch ook het dwaze *Man-* (als in *a*, eens voor al verschreven uit een ouder *Mau-* of uit een denkelijk jonger *Ma-*, met een toevallig doch noodlottig streepje boven de *a*).

301 *Bartanghen ende Pollanen*; *a* : *Portaengen ende Polane*. Op deze plaatsnamen hoop ik later

terug te komen; zie voorshands *Ojb.* 201 en VAN DEN BERGH, *Mnl. Geographie*[2] 247 *a* (*Bertengen* = *Portengen*).

785 *Otram*, evenals *b*, en als Ofr. *Renart I*, 659 : *Otrans*; a : *Lottram* (ontstaan uit ofr. *l'Otrans*?).

788 *vrouwe Wimar*; a : *Vrauwe Vulmaerte* In Noord-Holland is wel een mans-, doch geen vrouwennaam *Wimer*, *Wijmer* bekend; is hier inderdaad een Hollandsche naam bedoeld (zie WINKLER, *Friesche Naamlijst* 442 *b*), of is de oorspronkelijke naam door den afschrijver alleen bij ongeluk verkeerd gelezen en verschreven?

796 *Grindemont* in de plaats van *Ludolf*, die zelf die van *Ludmoer* (793) heeft ingenomen. Beteekent deze naam : schurftmond, dan is hij waarschijnlijk Hollandsch, althans niet Vlaamsch (zie VERDAM en *Ned. Wdb.*). In allen gevalle zou een personage met zulk een naam niet misplaatst zijn in dit Breughelsche of Brederodiaansche « Boeren-geselschap » van langvoeten, langneuzen en kromvingers!

1510 Het raadselachtige *vanbloys* (of volgens VAN HELTEN, wellicht *umi-* of *unubloys*) (1) van *a*, waarvan JONCKBLOET alleen ... *blois* liet drukken, MARTIN (naar 1 : *Amplosis*) een tot dusverre noch door hem noch door mij (2) op eenige kaart gevonden *Amblois* maakte, luidt hier : *van boloys*. Ook

(1) Zie het tweede facsimile in de Zwolsche Herdrukken.

(2) Wel door den heer TEIRLINCK, gelijk deze mij indertijd meldde : wanneer zal hij zijne vondst gemeen maken?

over dezen naam ware meer te zeggen dan mijn bestek hier toelaat. Voorloopig alleen dit: *Boloys* is een der vormen (1), onder welke de naam *Blois* in de 14de eeuw in Holland herhaaldelijk gevonden wordt (zie b. v. het register op de *Regestenlijst voor Rotterdam en Schieland*, uitgegeven door UNGER, en WALVIS, *Beschr. van Gouda* I, 22); en in *d* staat ook inderdaad *Blois* (b : *Vianoys*). Liefst zou men hier denken niet aan Blois in Frankrijk, maar aan een der later aldus geheeten landstreken in Holland en Zeeland (bij Gouda en Schoonhoven, bij Beverwijk, op Schouwen en op Tolen). Dit past ook wel in een Hollandsch afschrift uit de 14de eeuw, gelijk dit hs. kennelijk is. Op zich zelf zou 't misschien ook wel van den dichter kunnen zijn (die immers meer Hollandsche plaatsnamen kent en bezigt : zie *Ojb.* 201 en beneden, blz. 178 en 184), ware er niet een m. i. onoverkomelijk bezwaar gelegen in de omstandigheid dat die naam *Blois* eerst door den vermaarden graaf JAN VAN BLOIS (2), of op zijn vroegst door diens moederlijken grootvader JAN VAN BEAUMONT, d. i. in den aanvang der veertiende eeuw, naar de Nederlanden is overgebracht, dus een heele of op zijn vroegst een halve eeuw na den tijd waarin *Reinaert I* (althans de oorspronkelijke vorm er van) moet zijn geschreven. In dit alles is, ook in

(1) Ook *Bal(l)oys* enz.; lat. : *comes Bulosii* (zie GUICCIARDINI).
(2) Zie over hem b. v. *Tijdschr.* VIII, 271.

verband met de overige Hollandsche plaatsnamen, nog iets raadselachtigs. Zooals de zaken nu staan zie ik geen kans *Blois* voor iets anders of meer te houden dan voor een veertiende-eeuwschen Hollandschen plaatsvervanger van den oorspronkelijken, door den dichter bedoelden en geschrevenen, ons echter nog steeds onbekenden plaatsnaam.

Misschien is echter reeds hier de herinnering niet misplaatst aan het boven reeds aangehaalde, doch naar ik meen, niet algemeen bekende opstel van BROESE VAN GROENOU (in de *Mededeelingen van de Maatsch. der Nederl. Letterk.* 1878-1879, 177-193), waarin o. a. wordt betoogd dat met « dat lant van Vermendoys » in vs. 1511 waarschijnlijk ook niet Vermandois in Frankrijk bedoeld wordt, maar de streek tusschen Sluis en Brugge, het Oostkerker ambacht, waarvan de abt van St.-Quintin in Vermandois patroon was. Alleen in DE PAUW's artikel *Guillaume*, in de *Biographie nationale* vind ik hetzelfde vermeld.

Zijn deze naamsverklaringen juist, dan zijn beide *Blois* en *Vermandois* dus Fransche plaatsnamen, door middeleeuwsche leenheerlijke en kerkelijke betrekkingen van Fransche edelen en prelaten op Nederlandsche landstreken overgebracht (verg. namen als *Charlois, Marquette* enz.). Alleen zou het — nog afgezien van het bovengenoemde chronologisch bezwaar – een weinig bevreemden hier in één adem twee toch tamelijk ver van elkaar, in Holland of Zeeland en in Vlaan-

deren, gelegen streken of plaatsen genoemd te zien. Immers men verwacht eigenlijk dat ... *blois* in het « lant van Vermendoys » gelegen is. Ook volgens *l* (696-697) is het nog niet aangewezene, noch echter van onechtheid verdachte *Amplosis* een « villa, » blijkbaar gelegen in de « terra quae fertur Viromandia ».

1856-1862 Foret adent dat euerswijn
Entie rauen Tiselijn
Pancer dat dier octer Bruneel
Daer na die vischpute peel
Blacart die boc. Brisaert de stier
Cuwart die hase dat blode dier
Dat eencorn die ruceel
Dat watermael mucereel
Die wesel mijn vrouwe fine
Cantecleer *enz.*

d. i. twee regels meer dan in *a*, en ten deele andere dieren en (evenals in *a*, *b* en *d*, blijkbaar verknoeide) dierennamen, waaruit het niet gemakkelijk, maar toch ook misschien niet onmogelijk zal zijn de oorspronkelijke lezing terug te vinden en te herstellen, doch van welker nadere bespreking ik voorloopig moet afzien. Alleen zou ik reeds nu willen vragen of in *Foret adent* (a : *Forcondet*) wellicht de Fransche naam van den « sangler » *Baucent* (*Ren.* I, 1561-1562) zou kunnen schuilen; voorts opmerken dat *Blacart die boc* (1)

(1) Verg. den naam *Blankaert* (*Blanchaert*), voor een paard, in *Mnl. Ep. Fragm.* VI, 33, 170; XIV, 43; ook in verklein- en vleivorm : *Blanchardijn* VI, 26 (verg. *Roelandijn* VIII, 63; *Rigaudijn* Lorr. M. 420; *Reinaerdijn* Rein. I, 1412).

stellig *Blancaert* moet luiden en dan dezelfde is als « *Blanchart* le cheurel » (I, 1558 *a*, in hss. BHLa), en dat *Brisaert die stier* graphisch zeer goed uit « *Bruanz* li tors » (I, 1563, verg. 1321 BH) te verklaren is (bruāt > brîsāt > brisa't > brisaert).

2099 *Belsele*, welke plaatsnaam reeds door MARTIN XVI uit SANDERUS, *Flandria illustrata* III, 224 aangehaald (benoorden Waasmunster in het land van Waas; zie ook BROESE VAN GROENOU, a. w. 193), en achter het (in dezen vorm nog nergens gevonden) *Besele* van *a* vermoed is. *bp* laten den naam weg; *l* heeft : *Uancellae*, dat ook nog niet verklaard is. Op een zeer oude kaart van Vlaanderen, bij SMALLEGANGE, *Cron. van Zeeland* 209, vond ik wel *Valcellae* (aan de Opper-Schelde bij Kamerijk); maar dit zal wel te ver weg zijn. *Belsele* schijnt trouwens eigenlijk *Belcele* te zijn, mlat. *Bella cella* (zie SANDERUS t. a. p.).

2251 *Ardeuene* (a : *Arttinen*, b : *Ardennen* = l).

2259 *in waerts* (a : *in Waes*; in *b* is de naam weggewerkt); kende de Hollandsche afschrijver van *f* het Vlaamsche « soete lant van Waes » niet?

2264 *Ijste* (in rijm op *wijste*; a : *Hijfte : vijfste* of *vijffte*).

2444 *Ronne* (d. i. toch *Rhône*?) : geen verbetering van het stellig oude, echte *Somme* van *a* en *b*.

2577 Een berch staet ende hiet Hulsterloe

(ab : *bosch* = l : *silva*), hetzij alleen een verschrijving, hetzij een verbastering, die zeker wel

op rekening van den in de Vlaamsche topographie onbedreven Hollandschen afschrijver gesteld moet worden.

Ik neem deze gelegenheid te baat om, naast de reeds herhaaldelijk besproken (1) plaatsen van dien naam, nog een derde of vierde *Hulsterloo* in Vlaanderen aan te wijzen, t. w. tusschen Damme en Moerkerke (dus zeker in het bovengenoemde « lant van Vermendoys »), voorkomende op een merkwaardig gezicht uit de vogelvlucht op den ouden loop en de monding van het Zwin, naar eene schilderij der 14de eeuw (2).

2580 Een tromp boem hiet Criecpit

eene op 't eerste gezicht allerwonderlijkste lezing (a : *borne*, b : *water*), die ik nog niet kan verklaren, maar die zeker de aandacht verdient en misschien, wanneer men leest *trompborne*, meer waarde verkrijgt, in verband met twee plaatsnamen *Trompe* en *Trompbrugge*, juist bezuiden Hulst, dus inderdaad niet zeer ver van het gewone Hulsterloo bij Kieldrecht (zie de kaarten van het

---

(1) Zie laatstelijk I. TEIRLINCK in *Dietsche Warande*, N. R. XI, 416-424, 458-469; en verg. *Versl. en Meded. der Kon. Vl. Acad.* 1901, I, 113-138.

(2) Nummer 160 der tentoonstelling van Vlaamsche primitieven te Brugge in 1902. Aan Dr. LEONARD WILLEMS, met wien ik een paar jaar geleden op het stadhuis van Damme een reproductie dier kaart zag hangen, dank ik een ander ex. daarvan, dat thans voor mij ligt. Dit Hulsterloo staat er als een kleine kerk (kapel?), zonder huizen, afgebeeld.

land van Waas en van de Vier Ambachten, in SANDERUS, *Flandria illustrata* III, 200 en 256) (1).

2615 *Ermeric die keyser* (e : *Heimeric*, a : *Ermelijnc*).

2670 *Symon die sies* : overeenstemmende, wat den laatsten soortnaam *sies* betreft, met *e* (zie over *sies* MARTIN, *Neue Fragm.* 29 en MULLER in *Tijdschr.* XIX, 244), wat den eigennaam *Symon* betreft met *b (Simonet)*, maar niet met *e* (... *munt* of ... *imuit* : MARTIN, a. w. 4), noch met *l (Tibundus)*, welke laatste naam mij tot dusverre tot *Tybout* (waaruit *Reynout* van *a* en [*Rey*]*munt* (?) van *e*?) als den oorspronkelijken hondennaam deed besluiten. Zie tal van Oudfransche hondennamen in *Renart* V en ook het boven aangehaalde opstel van TEIRLINCK in *Dietsche Warande*, N. R. XI, 424.

2955 *meister Gelijs* (= b : *Gelis*; a : *Jufroet*).

3393 *har Firapeel* (= b; a : *Syrapeel*!).

Uit een en ander moge blijken dat er bij de oude weer nieuwe stof is gevoegd voor toponymische en « zoönymische » studiën.

Ziehier enkele plaatsen, waaromtrent reeds thans, dank zij der welwillendheid van Dr. DEGERING, zoo niet overal zekerheid, dan toch meer

(1) Naar de Eerw. Heer AM. JOOS mij, na de vergadering, welwillend mededeelde, is er te Kemseke, aan de grens van Zeeland, thans nog eene wijk, *De Tromp* geheeten, blijkbaar op of bij de plaats waar de bovengenoemde namen thuishooren.

gegevens verkregen zijn : een voorproef van hetgeen ons te wachten staat, wanneer zijn afdruk — hopen wij spoedig — het licht zal hebben gezien.

In welke betrekking staat nu het nieuwe handschrift tot de reeds bekende : tot *a* en *e*, (*R. I*), tot *b* en *d* (*R. II*) en tot *l* (de Lat. vertaling)?

Vooreerst stemt het nieuwe handschrift *f*, in 't algemeen genomen, overeen met *a* en *e*, niet met *b* en *d*. M. a. w. het bevat het oudere gedicht *Van den vos Reinaerde (Reinaert I)*, niet de omwerking, *Reinaerts historie (Reinaert II)*; maar evenmin een nog oudere, oorspronkelijker redactie dan wij tot dusverre in het Comb. hs. bezaten. Kortom, hoe groot onze winst ook moge blijken voor de juistere lezing van tal van plaatsen, voor de helderheid van stijl en scherpte van uitdrukking in détail, de loop van het verhaal, de groote lijnen en het samenstel van het kunstwerk, in zijn geheel genomen, worden door de vondst van het nieuwe hs. niet gewijzigd. Dit is mij op afdoende wijze gebleken zoowel uit de vergelijking van den proloog, dien Dr. DEGERING geheel voor mij uitgeschreven en mij later in reproductie toegezonden heeft, als uit zijne mededeeling dat *f* over 't geheel (kleine varianten daargelaten) met *a* en *e*, niet met *b* en *d* overeenstemt in die passages, waar de omwerking niet enkele woorden, uitdrukkingen of versregels, maar den geheelen gang van het verhaal heeft aangetast.

Zoo 627 vlgg. × II, 585, 675 vlgg. (Brune's komst voor Mapertuus : zie *Ojb.* 109); 707-776 (836) × II, 765-817 (Brune's ontmoeting met de boeren : zie *Ojb.* 33); 2030 vlgg. × II, 2023 vlgg. (R.'s overpeinzingen vóór zijn groote autobiographische verdedigingsrede) en 2052 vlgg. × II, 2054 vlgg. (R.'s al dan niet aanstonds medegaan naar de strafplaats : zie *Ojb.* 111); 3143 vlgg. × II, 3139 vlgg., 3169 vlgg. × II, 3183 vlgg., 3320 vlgg. × II, 3336 vlgg. (het slot : R.'s vlucht, in II weggewerkt om het vervolg te kunnen doen aansluiten : zie *Ojb.* 113).

In al deze gevallen staat *f* aan de zijde van *a (e)*; het hs. behoort stellig niet tot de omgewerkte redactie.

Binnen deze grenzen staat voorts, volgens Dr. DEGERING en naar hetgeen ik zelf er van gezien heb, *f* dichter bij *e* dan bij *a*. Al kan, streng genomen, alleen eene doorloopende vergelijking, waarbij vooral op gemeenschappelijke blijkbare fouten of interpolaties gelet wordt, eene nauwere verwantschap bewijzen, ik geloof dat deze in de bovenstaande proeven reeds op voorloopig voldoende wijze is gebleken, weshalve ik mij hier van een onnoodige (en noodwendig geheel onvolledige) vergelijking van alle mij bekende verzen onthoud.

Doch *f* stemt in de lezing der in II niet omgewerkte versregels tegenover *a* niet alleen doorgaans met *e* overeen, maar ook, hoezeer stellig

een handschrift van het oude gedicht *(Reinaert I)*, niet zelden met *b* (en *d*), d. w. z. met den omgewerkten *Reinaert II*. Hoe is dit te verklaren? Zonder twijfel aldus, dat *b* en *d*, of liever het autograaf der omwerking, dus de omwerker, voor zich had een hs. van *R. I*, dat nauwer verwant was met, behoorde tot de groep van *ef*, niet tot de groep van *a*. Hetzelfde geldt van *l*, waar deze met *ef* en *b* overeenstemt tegenover *a*.

Het behoeft geen betoog dat de onderlinge betrekking dezer handschriften (resp. incunabelen) en der door hen vertegenwoordigde drie redacties (het oude gedicht, de omwerking en de vertaling) van het hoogste belang, ja de eigenlijke grondslag is voor de herstelling van den oudsten bereikbaren tekst van onzen *Reinaert*.

In mijne dissertatie (*Ojb.* 7-14) heb ik, met de toenmalige gegevens (ook *c* was toen nog niet ontdekt), na beredeneering der verschillende mogelijkheden, getracht mij zelf en anderen in een schema eene voorstelling te geven van de meest waarschijnlijke onderlinge betrekking der bewerkingen en handschriften. Of die voorstelling in allen deele juist is, heb ik thans reden te betwijfelen. In allen gevalle is een hernieuwd onderzoek der oude en der nieuw ontdekte gegevens, in verband met elkander, nu noodig geworden. Zoolang het nieuwe hs. nog niet volledig bekend is, zou eene uitvoerige bespreking van dit vraagstuk en ook eene schematische voorstelling der waar-

schijnlijke betrekking tusschen de verschillende redacties en handschriften natuurlijk voorbarig zijn.

Slechts dit meen ik reeds nu te kunnen zeggen : 1° dat uit de herhaalde overeenstemming van het nieuwe hs. met *e*, maar ook met *bd (R. II)* en met *l* (de Lat. vertaling) tegenover *a* blijkt, dat de critiek terecht in die omwerking en die vertaling telkens de sporen heeft gezien eener andere lezing van het oude gedicht dan ons in *a* bewaard is; 2° dat die met elkander overeenstemmende, doch van *a* afwijkende lezingen van *efbl* zeer vaak de voorkeur boven die van *a* verdienen en den stempel der echtheid dragen; zoodat dus *a* een in vele opzichten van den oorspronkelijken tekst afwijkend hs. genoemd mag worden (1).

Doch dit reeds vrij ingewikkelde vraagstuk van handschriftenfiliatie en tekstcritiek hangt ook samen met een ander, niet minder belangrijk, van literair-historischen aard : de geschiedenis der wording van het gedicht. Ook hiervoor doet het hs. van den Vorst van SALM, nieuwe, gewichtige, en ik durf gerust zeggen verrassende gegevens aan de hand, die echter niet aanstonds de volledige oplossing brengen, veeleer nieuwe vragen doen rijzen.

---

(1) Verg. hiermede mijn academisch proefschrift, blz. 7-14.

III

Tot dusverre heb ik steeds gesproken van « het nieuwe volledige handschrift ». Volledig is het, naar ik ten slotte geloof, ook inderdaad; ja — maar toch korter dan het Comburgsche! Niet alleen door het bovengenoemde overslaan van enkele regels, maar ook doordat de 46 laatste verzen van het gedicht, zooals wij het uit *a* kennen (juist de blz. 98 en 99 van den Zwolschen Herdruk) hier ontbreken. Na de boven, blz. 130, aangehaalde verzen vervolgt het nieuwe hs. (in de volgorde der eerste twee regels wederom met *b* overeenstemmende):

3423 Hi heuet misdaen hi salt becopen
Ende dar na sulwi alle lopen
Na Reinaerde ende sullen vangen
Ende sullen sine kele hangen

Daaronder, midden in de kolom, staat, evenals onder het slot (vs. 3472) van *a* (1), alleen: « Nota »; verder is de kolom (en ook de keerzijde van het blad) onbeschreven gelaten. Er is niets uit- of afgescheurd: dit hs. is niet verder geschreven. Hoe dit te verklaren? Mag men het wijten aan een laatste, finale en kapitale slordigheid van den afschrijver, in den trant der hierboven vermelde? Ik geloof het niet: dit is wat heel kras! Wat dan? Voor de beantwoording dezer vraag ware

(1) Zie den Zwolschen Herdruk, blz. 99.

het gewenscht de juiste beteekenis en bedoeling van dit ondergeschreven « Nota » te kennen. Zoover ik weet, heeft het, waar het elders voorkomt, niet eigenlijk de beteekenis van : einde, slot (waarvoor, later althans, veeleer « Finis » gebezigd wordt), maar wordt het wel veelal aan het slot gebruikt, b. v. ter inleiding eener aanteekening in den trant van : « lang zooveel verzen » of iets dergelijks. Het aannemelijkst schijnt het mij dat « Nota », hier en in *a*, feitelijk gelijk staat met een later « Finis », dat het onderscheid tusschen beide hss. inderdaad hierdoor ontstaan is dat de afschrijver van *f* in zijn voorschrift 46 verzen minder vond dan die van *a*, en dat deze verzen in dat voorschrift ook geenszins toevallig ontbraken. Daar nu *f* en zijn voorschrift in 't algemeen reeds oudere hss. zijn gebleken, dichter bij den archetypus staande dan *a*, zouden wij dus tot de gevolgtrekking komen, dat *f* ook hier den oorspronkelijken vorm bewaart, m. a. w. dat de 46 laatste regels in *a* een later toegevoegd slot behelzen.

Deze uitkomst ware merkwaardig, zoowel op zich zelf, als ook omdat zij, althans ten deele, wederom zou bevestigen wat sommige vossenjagers in vroeger en later tijd, zij het ook op verschillende gronden, gegist hebben. Uit een overzicht dier meeningen aangaande het slot moge dit blijken.

Reeds JAN FRANS WILLEMS had — uitgaande van de sedert onjuist gebleken meeningen, dat

1° de oorspronkelijke, oude Dietsche *Reinaert I* nog uit de 12de eeuw dagteekende en het origineel der Oudfransche branche (I van MARTIN) geweest was; 2° dat « WILLEM die *Madoc* maecte » dezelfde was als WILLEM UTENHOVE uit Aardenburg; 3° dat deze WILLEM niet de dichter van dat origineel, maar « de schryver van het vervolg *(R. II)*, en slechts de verbeteraer of omwerker van het eerste boek » was — gemeend dat het oude gedicht oudtijds eindigde met vs. 3394 (zijner uitgave = 3392 van den Zwolschen Herdruk): « Ghene diere waren vervaert ». Het is onnoodig al zijne bewijsredenen hier te herhalen : grootendeels berusten zij op een valschen grondslag en zijn zij ook door dit nieuwe hs. niet bevestigd. In hoofdzaak komen zij hierop neer. In de in het Comburgsche hs. (en in het Brusselsche hs. van *R. II*) op laatstgenoemden regel volgende verzen treedt een gansch nieuw personage, Firapeel, op; de regels :

> Ende daerna sullen wi alle loepen
> Na Reinaerde, ende sulne vangen
> Ende bi sine kele hangen (1)

wijzen op een plan, dat eerst in het vervolg (van *R. II*) zijn beslag krijgt. Een en ander schijnt den

---

(1) 3426-3428 zijner uitgave (2de druk, 1850) en ook van den Zwolschen Herdruk; door W. aangehaald naar, en in de volgorde van het Brusselsche hs. (en van het nieuwe *f*, waarvan zij juist de slotregels vormen).

overgang tot de gebeurtenissen van het tweede boek reeds voor te bereiden. Met hetzelfde doel is dan ook het oorspronkelijke slot van het oude (volgens WILLEMS door een onbekende vervaardigde) gedicht door WILLEM, den omwerker, in dien zin gewijzigd, dat Reinaert niet met zijn gezin Maupertuus verlaat om naar elders te trekken. Volgens WILLEMS « valt nog daerby in het oog, dat de afschryver van het codex Comburgensis den *ouderen* text van *Reinaert* kopyeerde, schoon hy zich voorgesteld had ook het vervolg van WILLEM te leveren. Waerom hy by vs. 3474 is blyven staan, kan ik niet doorgronden. Men heeft meer zulke voorbeelden van afgebroken stukken en het zelfde codex bevat er nog andere (1) ».

Tegen deze, vooral in haar slot, zeker wonderlijke en verwarde voorstelling is JONCKBLOET opgekomen. Hij acht vs. 3394 (3374 zijner uitgave) geen slot, Firapeel's optreden als middelaar, evenals het niet volvoeren van Reinaert's bestraffing, zeer begrijpelijk, en is, evenals reeds vroeger GRIMM, van oordeel « dat het gedicht

(1) A. w. XXXIV-XXXV. WILLEMS voerde ook ten voordeele zijner voorstelling, op gezag van GRÆTER's ouden afdruk, aan « eene groote versierde voorletter in het Comburgsche handschrift... toonende dat eene nieuwe afdeeling en geenszins een bloote paragraf, begint » juist bij vs. 3395 (zijner uitgave). Die groote initiaal is echter gebleken niet te bestaan : zie reeds JONCKBLOET XXXIX, en alle verdere uitgaven.

met 3454 (3474 W.), en eerst met dit vers, volmaakt besloten wordt » (1).

MARTIN beaamt JONCKBLOET's meening en ondersteunt ze nog door de inmiddels ontdekte en uitgegeven Latijnsche vertaling, die WILLEMS' z. i. op zich zelf reeds onwaarschijnlijke onderstelling ten volle wederlegt. Immers ook daar wordt het slot van het Comb. hs. wel degelijk gevonden : *l* 1797 = 3476 M. (3474 W., 3454 J.) (2).

VAN HELTEN daarentegen, WILLEMS' redeneering weder opnemende, komt ten deele tot eene andere gevolgtrekking. Firapeel's raad (3128-3139 zijner uitgave, 3415-3428 van den Zwolschen Herdr.) bestaat uit twee deelen : 1° vrede sluiten met wolf en beer en hen verzoenen, 2° gevangennemen en bestraffen van Reinaert; het eerste geschiedt inderdaad, het tweede blijft geheel achterwege. Zoo groote slordigheid is in WILLEM onaannemelijk; derhalve moet het oorspronkelijk slot ontbreken, dat den tocht naar Maupertuus moet hebben bevat. Deze meening wordt krachtig bevestigd door de Latijnsche vertaling, waar, behalve het slot van het Comb. hs. (en een paar blijkbare invoegsels in den trant der dierenfabelen, benevens eene moralisatie), bovendien nog de tocht naar « Malepertusium », de vogelvrijverklaring en verbanning van den (aldaar niet

(1) Blz. XXXVI-XLI zijner uitgave.

(2) Blz. XIX zijner uitgave.

aangetroffen) Reinaert en de slechting van diens kasteel, eindelijk het uiteengaan van het hof gevonden worden (*l* 1826-1834) (1).

Eindelijk heb ik zelf, met VAN HELTEN twijfelende of in het Comburgsche hs. het eigenlijke, logische (en allicht ook oorspronkelijke) slot niet ontbreekt, gevraagd of toch ook, gelijk reeds WILLEMS meende, inderdaad het tegenwoordige slot, zooals het daar gevonden wordt, ongeveer van 3107 (van VAN HELTEN, 3393 der Zw. Herdr.) af, niet als onecht, in- of aangelascht beschouwd moet worden. Ik voedde dien laatsten twijfel op de volgende gronden : 1° het plotseling afbreken van het gedicht, zonder de in een middeleeuwsch gedicht schier onmisbare bede tot God of aanspraak aan den lezer (hetzij dan van dichter of van afschrijver); 2° de fabel der veete tusschen wolven en schapen, die niet alleen in den vorm dien ze in II heeft gekregen (zie II, 3468-3475), maar ook zóó als ze in I voorkomt, niet in den geest van het oude gedicht, veeleer in dien van den interpolator der fabel van de kikvorschen en hun koning ooievaar, of van den Latijnschen vertaler BALDUINUS, kortom van een omwerker is; evenzoo het bezigen der soortnamen *wulf* en *bere* (vs. 3416), zonder eigennaam er bij; 3° het optreden van nieuwe personen en namen : *Firapeel, Botsaert* (?) en *Lioen*; 4° de volgende,

(1) Blz. 155 zijner uitgave.

nergens elders in het gedicht dan juist in de laatste 80 (reeds door WILLEMS verdachte) verzen voorkomende taalvormen en onzuivere rijmen : *bēre : hêre, ghelyet : verriet, zoenen : comen,* en verder *vanghen, verbit, domsdaghe* (1).

BUITENRUST HETTEMA en L. WILLEMS laten zich over het slot niet uit (2).

Gelijk men ziet worden verschillende hier vermelde gissingen ten deele door het nieuwe handschrift bevestigd. Daar ontbreken wel niet de 80, maar toch de 46 laatste verzen van het gedicht, waarin de door mij verdachte veete tusschen wolven en schapen en een der drie onzuivere rijmen voorkomen (in plaats van de twee andere rijmen leest men er zuivere : zie boven, blz. 130) (3). Doch het gedicht breekt even plotseling af; ja eigenlijk is 3426 als slotregel nog minder bevredigend dan 3472, dat op

---

(1) *Tijdschr.* VII, 13, noot 4, en *Literaturbl. f. germ. u. rom. Philol.* IX (1888), 11.

(2) *Tijdschr.* XII, 1 vlgg.; XVI, 258 vlgg.

(3) Wat *wulf* en *bere* aangaat, de eerste soortnaam komt ook 1576, 1969 (hier naast *Tybeert*), de laatste ook 710, 717 (zonder eigennaam) voor; toch blijf ik 3416 waar, ook in *f*, naast *Brune* de *wulf* gebleven is, (zie boven, blz. 131), vreemd vinden. — Wat *lioen* betreft zag ik destijds over 't hoofd dat dit woord in I niet, als in II, eigennaam, doch soortnaam is (verg. ook 1834), gelijkstaande met een (in I trouwens niet voorkomend) *lewe* of *liebaert*, met *vos*, *wulf* en *bere*; zie echter *Ojb.* 197-198, maar ook VERDAM op *lioen*.

De drie hierboven ten slotte genoemde taalvormen, op zich zelf niet bevreemdend, zijn indertijd door mij ook alleen à la suite der onzuivere rijmen als in dit gedacht zeldzaam genoemd en gewraakt.

zich zelf een goed, harmonieus slotakkoord doet hooren. Firapeel (en Botsaert?) verschijnt ook hier in het slottooneel min of meer als deus ex machina. En bovenal : de door Firapeel aangekondigde, althans aangeraden — en door onze logica toch ook geëischte — straf- of wraakexpeditie tegen Reinaert blijft ontbreken; een logisch ons geheel bevredigend slot wordt m. i. inderdaad alleen in BALDUINUS' Latijnsche vertaling gevonden (natuurlijk behoudens de kennelijk ingelaschte didactische en moraliseerende verzen 1797-1825).

Welke slotsom valt nu uit het bovenstaande te trekken? Mij dunkt : tenzij men aanneemt (waarvoor m. i. geen voldoende grond is) dat (de 46 laatste verzen van het Comburgsche hs. alleen toevallig in het nieuwe hs. ontbreken — ligt het 't meest voor de hand zich den gang van zaken aldus voor te stellen.

1° Het gedicht *(Reinaert I)* eindigde vroeger met vs. 3426, zóó als het in *f* staat (en ook in *e* gestaan heeft?) (1).

2° Een ander dichter of (af)schrijver — de grenzen tusschen beide klassen zijn, zooals men weet, in de middeleeuwen minder scherp dan wij philologen, met onze piëteit, onze acribie en onze

(1) Of toch (als J. F. WILLEMS en ik gisten), nóg vroeger en oorspronkelijker, reeds met vs. 3392 (+ een ander, nu vervangen slot)? Zie beneden, blz. 185.

stelselzucht, allicht zouden meenen en wenschen! — dichtte er, gevoelende dat het gedicht met 3426 toch eigenlijk niet geheel af was, op reeds eenigszins « fabuliseerenden », d. i. didactischen trant, vs. 3427-3472 bij (en laschte wellicht ook de fabel der « pude » in) : de 2de « staat » der ets, zóó als we die in *a* vinden.

3° In dezen staat werd het gedicht tusschen 1270 en 1280 gevonden door BALDUINUS, die er, in zijne vertaling, zijnerzijds weer een paar eveneens fabuliseerende toevoegsels, eene moralisatie, benevens een gepast slot aan toevoegde.

4° In denzelfden staat werd het een eeuw later aangetroffen door « den omwerker », die het hier en daar min of meer wijzigde, van een ander slot voorzag en voortzette : *Reinaert II.*

Ik erken echter dat ook eene andere voorstelling mogelijk, misschien zelfs niet onaannemelijk is. Voorshands, zoolang wij het nieuwe handschrift nog niet geheel kennen, spreek ik liever geen beslist oordeel uit. Mocht echter mijne bovenstaande voorstelling juist blijken, dan zouden wij dus, behalve met den Latijnschen vertaler BALDUINUS, reeds met drie Nederlandsche dichters te doen hebben : 1° dien van 1-3426, 2° dien van 3427-3472 (en 2301-2330?), 3° dien van 3473 (resp. 1)-7794. Wie hunner is nu WILLEM, de dichter van den *Madoc*? Wat is zijn aandeel geweest? Daartoe moeten wij ten slotte den proloog beschouwen.

IV

Gelijk bekend is, luiden de tien eerste regels van dien proloog :

het Comburgsche hs. (*a*) van *R. I* (1) :	in het Brusselsche hs. (*b*) van *R. II* (2) :
Willem die vele bouke maecte	Willam die Madock maecte
Dair hi dicken omme waecte	Dair hi dicke om waecte
Hem vernoyde so haerde	Hem iamerde zeer haerde
Dat die auonture van Reynaerde	Dat die geeste van Reynaerde
In duetsche onghemaket bleuen	5 Niet te recht en is gescreuen
Ende Willem niet heuet vulscreuen	Een deel is dair after gebleuen
Dat hi die vijte van Reynaerde soucken	Daer om dede hy die vite zoeken
Ende hise na den walschen boucken	Ende heeftse wtten walschen boeken
In duetsche dus heuet begonnen	In duutsche aldus begonnen
God moete ons ziere hulpen jonnen *enz.*	10 God wil ons sijn hulpe gonnen *enz.*

Over deze en enkele der volgende verzen is reeds veel te doen geweest. Laat ik wederom beginnen met een overzicht der verschillende meeningen en gissingen daaromtrent, dat mij, met het oog op de nieuwe gegevens, niet ongewenscht schijnt.

J. F. WILLEMS — zooals ik boven, blz. 150, in herinnering bracht, uitgaande van de meening, dat onze *Reinaert (I)* het uit de 12de eeuw dagteekenende origineel der Oudfransche branche (I) was, in de 13de eeuw door WILLEM (UTENHOVE,

(1) Naar den Zwolschen Herdruk, met hoofdletters en met oplossing der afkortingen, doch met weglating der leesteekens.

(2) Naar mijn afschrift, overigens als *a*.

den dichter ook van den *Madoc*) verbeterd en aangevuld (omdat het « niet te recht en is gescreven »), en van een vervolg « wtten walschen boeken » voorzien : *Reinaert II* — WILLEMS acht, op grond van het ontbreken van den proloog in de jongere Hollandsche bewerking *(p)* en in den Nederduitschen Reinke Vos *(r)*, twijfel aan de echtheid van den ganschen proloog niet ondenkbaar, maar ziet in allen gevalle in vs. 9 (« aldus begonnen ») en 40 (« Nu hoort hoe ic hier beginne ») een dubbel begin. Ook is er eene dubbele bedoeling. WILLEM (volgens W. de omwerker) schreef, omdat het hem speet dat er nog zooveel aan de historie van Reinaert ontbrak; de oorspronkelijke dichter daarentegen schreef alleen, omdat zekere dame het hem verzocht had. Derhalve : *R. I*, 11-3394 (W.) zijn van één, den oorspronkelijken, bij name ons onbekenden dichter; WILLEM (UTENHOVE, de dichter van den *Madoc*), de omwerker en voortzetter van *Reinaert II*, dichtte er de eerste tien regels van den proloog (alsmede vs. 3395-7794) bij. Dergelijke nieuwe prologen, door vervolgschrijvers vóór het werk hunner voorgangers geplaatst, zijn b. v. ook in de verschillende handschriften der *Brabantsche Yeesten* te vinden (1).

JONCKBLOET begint — zeker wel kenschetsend — met den proloog, zooals hij in het

(1) Blz. XXVI-XXVII zijner uitgave.

Comburgsche hs. staat, te emendeeren. Behalve dat hij in vs. 1 in plaats van *vele bouke* van *a den Madoc* leest (zie straks, blz. 170), verandert hij de lezing van vs. 4-7. Die lezing is onverstaanbaar, blijkbaar bedorven; vs. 6, zooals het daar staat, onbegrijpelijk (« Die Willem niet heuet vulscreuen », door WILLEM zelf gezegd in den aanhef van zijn werk!), heeft oorspronkelijk geluid : « Die hi hier heuet vulscreuen » (1). Voorts loochent hij het dubbele begin. Vooreerst zou, naar zijne meening, ook al werden vs. 1-10 geschrapt, vs. 11 (« in dit beghin ») toch met vs. 40 (« Nu hoert hoe ic hier beghinne ») « een dubbel begin » vormen. Maar bovendien zal een onbevooroordeeld lezer van den geheelen proloog geen aanstoot nemen aan die herhaalde vermelding van het begin, die b. v. in HEELU's (inderdaad sterk overeenkomenden) proloog eveneens te vinden is (2). Neen, de geheele proloog (1-40) is van WILLEM, den dichter van het oude gedicht, *Reinaert I* (1-3454 J.), dat echter ten deele naar eene Oudfransche branche — en niet omgekeerd — bewerkt is, gelijk JONCKBLOET verder, tegenover WILLEMS, betoogt (3).

---

(1) In vs. 7 vervangt hij *van Reynaerde* (uit vs. 4 door den afschrijver gedachteloos herhaald) door het onmisbare *dede* (naar *b*), hierin natuurlijk en te recht door alle verdere critische uitgaven gevolgd.

(2) Over de tegenspraak der twee beweegredenen tot dichten laat J. zich niet uit.

(3) Blz. XXXII-XLIII zijner uitgave.

Daarentegen heeft kort na JONCKBLOET W. KNORR, in eene hier te lande weinig opgemerkte program-verhandeling, op WILLEMS' voetspoor de verschillende oogmerken en beweegredenen in beide deelen van den proloog opnieuw doen uitkomen; bovendien ziet hij in het tweede gedeelte reeds een begin van de later zoo breed weidende didactische strekking. Hoewel ten deele van dezelfde præmissen uitgaande, komt hij nu echter tot eene uitkomst, juist tegenovergesteld aan die van WILLEMS, t. w. : 1-10 is van WILLEM (volgens K. den dichter van R. I), van 11-40 daarentegen is dat ten minste twijfelachtig (1).

MARTIN vereenigt zich, ook wat den proloog betreft, geheel en al met JONCKBLOET, zonder nieuwe gronden aan te voeren (2).

VAN HELTEN erkent, evenals WILLEMS en KNORR, de tegenspraak, bepaaldelijk van vs. 25-31 (de vermelding der inspireerende « eene ») met 1-9 (de spijt over het « onghemaket » of « niet vulscreuen » zijn van R. 's avonturen). Daar echter van onechtheid, van ontleening aan *R. II* dezer laatste verzen geen sprake kan zijn — immers dan waren ook het vervolg en het in verband hiermede gewijzigde slot van *I* wel over-

---

(1) *Reinaert de Vos und Reinke Vos.* Gymn.-Progr. Eutin 1857, 19.

(2) Blz. XIX zijner uitgave.

genomen — werpt hij 25-31 uit en verandert vs. 6 (zooals 't in *a* staat, kennelijk van den afschrijver, die hiermede aan nog andere avonturen van R. herinnert) : *willem niet heuet vulscreuen* in : *wel nutte ware bescreven*, doet dit vers van plaats verwisselen met vs. 5, waarin hij, om het enkelvoud *avonture* in 4 te kunnen behouden, *was* inlascht, en leest in vs. 10 *mi* in plaats van *ons* (1), terwijl eindelijk de afwisseling van 3den en 1sten persoon door hem met analoge voorbeelden gestaafd wordt (2).

Ik zelf heb mij indertijd er toe bepaald te wijzen op de eenige onzuivere rijmen van *ē* op *ê*, voorkomende in het slot (zie boven, blz. 154) en in het tweede gedeelte van den proloog (*wēten : hêten* 21 : 22), voorts op den elders in *R. I* niet gevonden vorm *of* voor *af* (21) : welke rijmen en vormen misschien den door anderen geopperden twijfel aan de echtheid van (een deel van) den proloog zouden kunnen versterken (3). Overigens heb ik later alleen nog eene nieuwe opvatting voorgesteld van *onghemaket* in vs. 5, t. w. : tot een geheel verwerkt en in literairen vorm, in

---

(1) Blz. 105, 103, 104 zijner uitgave.

(2) Zie hierover ook BUITENRUST HETTEMA in *Tijdschr.* XII, 6, slot van noot 1.

(3) Zie *Tijdschr.* VII, 7, 13, doch ook 11; en XIV, 159 en 305 vlgg. Den afschrijver van *a* klonken de beide *e*'s, blijkens zijne verschillende spelling, zeker niet gelijk. — In plaats van *of* heeft hs. *f* echter inderdaad *af*.

dichtmaat te boek gesteld (in tegenstelling met de toen in Vlaanderen zeker reeds bestaande mondelinge overlevering van verhalen over Reinaert) (1).

BUITENRUST HETTEMA komt — uitgaande van het op zich zelf zeker billijke en loffelijke streven om liever eerst te trachten het in de hss. geschrevene te verklaren dan aanstonds rouwelijks te emendeeren, en steunende op de juiste opmerking, dat in vs. 1-11 (uitgezonderd 5) en ook in vs. 6 van beide hss. *(a* en *b)* hetzelfde gezegd wordt — tot de slotsom, dat noch JONCKBLOET noch VAN HELTEN recht had in vs. 6 te veranderen; welk vers bovendien, naar zijne eveneens juiste opmerking, den indruk maakt een nagalm te zijn van vs. 4 uit de Ofr. branche I : « (Perrot) Lessa le mues de sa matere ». Maar vs. 1-9 kunnen naar zijn (toenmalige) meening niet afkomstig zijn van WILLEM, den oorspronkelijken ouden dichter, die in dit verband niet aldus, in den derden persoon en vooraf, zou mededeelen dat hij zijn stuk niet afgewerkt had. Deze verzen moeten vóór den ouden tekst geschoven zijn door een omschrijver, die nog geen plan behoeft te hebben gehad om een vervolg bij *R. I* te voegen, maar die (zooals ook VAN HELTEN meende) kennis kan hebben gedragen van de overige avonturen van R., hetzij (waarschijnlijk) uit de overige Oudfransche bran-

(1) *Taal- en Letteren* XIV, 492.

ches, hetzij ook (mogelijk) uit eene Dietsche vertaling. Vandaar diens vs. 5, dat later door den omwerker, die zich wel voorgenomen had het stuk om te werken en voort te zetten *(R. II)*, veranderd werd in : « niet te recht en is gescreuen ». Derhalve, meent BUITENRUST HETTEMA (evenals vroeger WILLEMS), begint met vs. 10 (l. : 11?) de tweede (d. w. z. : de oude, oorspronkelijke) proloog, evenals de verdere tekst vrij nauwkeurig afgeschreven door den omschrijver (van *R. I*), die alleen de aan vs. 10 (11?) voorafgaande regels verving door de tien, welke wij nu in *a* lezen en welke daaruit (d. i. uit een hs. van die familie) ook, lichtelijk gewijzigd, in de omwerking en voortzetting overgingen. Zoo zijn conjecturen overbodig, en is ook de overgang van den 3den persoon (door den omschrijver, met betrekking tot den oorspronkelijken dichter, zeer natuurlijk gebezigd) in vs. 1-9, over (het op dichter en omschrijver beiden toepasselijke) *ons* van vs. 10, tot den 1sten persoon enkelvoud *ic* (door den oorspronkelijken dichter van zich zelf gezegd) in vs. 11-40 volkomen begrijpelijk (1).

Eindelijk heeft LEONARD WILLEMS nogmaals betoogd dat er in den geheelen proloog niet alleen geen dubbel begin is te vinden, maar ook geen tegenspraak tusschen vs. 1-9 en 10-40. Met behulp van eene opvatting 1° van *onghemaket* (vs. 5)

(1) *Tijdschr.* XII, 5-9.

als : onafgemaakt, onvoltooid, dus = *onvolmaket* (1); 2° van *ghestille* (vs. 26) hetzij als : einde (WILLEM zou een einde aan zijn reeds begonnen dichten gemaakt hebben, er niet mede voortgegaan zijn, indien eene dame hem niet om dit laatste verzocht had), hetzij als : stilzwijgen (W. was in stilte en voor zich zelf aan 't dichten geweest, en zou dit gedicht in de stilte gelaten, het niet aan 't licht gebracht hebben, indien eene dame hem niet om dit laatste verzocht had) (2), geeft hij eene gansch nieuwe verklaring van vs. 5 en 6. Niet alleen acht hij JONCKBLOET's conjecturale emendatie overbodig; maar hij is ook niet

---

(1) Eene m. t. gewrongen, door W.' beredeneering geenszins bewezene, en sedert door VERDAM i. v. ook niet gestaafde noch ondersteunde opvatting.

(2) De laatste uitlegging lijkt mij modern en vrij onaannemelijk. Minder onaannemelijk dan deze (en dan zij zelve aanvankelijk schijnt) is wellicht de eerste. Inderdaad wordt althans *een ghestille maken eere dinc* in dien ruimeren zin van : ergens een einde aan maken door VERDAM gestaafd; zie ook FRANCK, *Mnl. Gramm.*, *Gloss.* en diens *Etym. Wdb.* op *Stil*, en verg. *stille-houden*, « cessare, sistere, desistere» (KIL.). En een krachtigen steun voor deze verklaring had WILLEMS nog kunnen ontleenen aan de prologen van boek II-IX van den *Roman van Limborch*, waarin de dichter telkens, tot vervelens toe, betuigt dat hij zich niet de zware moeite zou getroosten dit gedicht te « volscriven » (« volmaken », « volbringhen » enz.), deed hij 't niet ter wille van « eene » die 't hem « riet » of « hiet ». Ook *Lutgart* III, 19-22 (denkelijk trouwens eene der niet zeldzame herinneringen aan den *Reinaert* in dit werk) zouden tot steun van W.' gevoelen aangevoerd kunnen worden. Desalniettemin schijnt ook deze verklaring mij onnatuurlijk, vergeleken met de gewone, tot dusverre gangbare : ik zou niet (nooit) gedicht hebben, niet begonnen zijn met dichten, indien niet enz.

(zooals VAN HELTEN en BUITENRUST HETTEMA) van oordeel dat vs. 6 in dezen vorm afkomstig moet zijn van een afschrijver of omschrijver, die hier naar Fransche branches zou verwijzen. De ware uitlegging dezer veelbesproken verzen is volgens hem deze. WILLEM, de dichter van den *Madoc*, verdrietig dat een ander Vlaamsch gedicht over Reinaert's avonturen onvoltooid gebleven is, heeft, met behulp van Walsche boeken een nieuw gedicht gemaakt, waarin hij den ouden *Reinaert* heeft ingelascht, weshalve hij ons waarschuwt dat hij zelf het werk niet « volschreven » (immers slechts een gedeelte, het begin er van gedicht) heeft. Wat is nu WILLEM's werk? Ongetwijfeld juist het in vs. 40 nogmaals aangekondigde en onmiddellijk daarop volgende « begin » van het werk *(R. I)*, zooals wij het nu bezitten, m. a. w. juist de bewerking der Oudfransche branche I (« na den walschen boeken »), loopende tot omstreeks 1750 (Ma.) : *Reinaert I A*. Het volgende, *Reinaert I B* (1751-3476), is dan het werk van een ouderen, niet naar Walsche boeken werkenden Dietschen dichter. Zoo wordt verklaard : 1° hoe (schijnbaar) één en dezelfde Vlaamsche dichter eerst als vertaler heeft gewerkt en later op eigen vleugelen is gaan drijven — waaraan SUDRE e. a. zich, begrijpelijk genoeg, gestooten hebben (1) —; 2° hoe tegen 't eind van

(1) Zie *Taal en Letteren* V, 158-159; XIV, 495.

het (door den oorspronkelijken dichter onafgewerkt gelaten) gedicht *(R. I B)* een nieuw personage, Firapeel, optreedt (wien dus in het vervolg eene grootere rol was toegedacht); 3° hoe in ditzelfde gedicht toespelingen voorkomen op gedichten (?) over Rijn, over Rume en Widelanke enz. die wij niet meer bezitten, maar die WILLEM voor zijne bewerking *(R. I A)* wellicht ook niet gebruikt heeft.

LEONARD WILLEMS stelt dus voor in zooverre terug te keeren tot het stelsel van J.-F. WILLEMS, die in *Reinaert I* het werk van twee dichters wilde zien (1). Hij houdt zich dus voorloopig aan den tekst, die z. i., strikt genomen, geen verbetering behoeft, al zou hij ook in vs. 30 duidelijkheidshalve liever *vulmaken* willen lezen; « en wat vs. 6 betreft... zou men toch eerder den naam van den dichter van *Reinaert I B*, dan dien van WILLEM verwachten. Naar onze overtuiging heeft er ook vroeger in vs. 6 de naam van den schrijver van

(1) Dit laatste is eigenlijk eene scheeve, onjuiste voorstelling van J.-F. WILLEMS' meening. Volgens dezen was WILLEM wel « de schryver van het vervolg en slechts de verbeteraer of omwerker van het eerste boek » (en dus ook de schrijver van vs. 1-10 van den proloog, en van vs. 3395-3474 [W.]: zie boven, blz. 158 en 150); maar niet, zooals zijn jongere genan wil, de dichter der eerste of tweede helft van het werk : op blz. XXXI zijner *Inleiding* zegt hij integendeel uitdrukkelijk : « daer men onmogelyk in het eerste boek het werk van twee dichters zien kan *enz.* ».

Reinaert I B gestaan, en is *terecht* van *Reinaert II* eene verknoeiing daarvan » (1).

Volgens L. WILLEMS bestaat dus *Reinaert I* uit twee helften, door verschillende dichters geschreven : een ouder, oorspronkelijk stuk *(B)*, en een jonger, vertaald *(A)*, dat vóór het oudere gevoegd is. Kan dit verschil van herkomst nog aan den woordenschat of aan de taalvormen bespeurd worden? Moeilijke vraag; te meer, daar wij niet weten in hoeverre WILLEM (de vertaler van *A*) ook *B* heeft omgewerkt.

Ten slotte betoogt WILLEMS dat, indien men zijne uitlegging der beginverzen niet aanneemt, vs. 6, ook verbeterd als door JONCKBLOET, niet in den mond past van een middeleeuwschen dichter, die zijn proloog niet (gelijk thans) na, doch vóór zijn werk schreef (2), als wanneer hij niet kon weten of hij het ooit volschrijven zou, veel minder zeggen dat hij het hier volschreven heeft (3).

Zooveel hoofden zooveel zinnen! Stelt het nieuwe handschrift, dat in dit geding wel niet als scheidsrechter vonnis velt, maar als oudere getuige toch zwaar gewicht in de schaal legt,

---

(1) Deze overtuiging is evenwel in strijd met de eerstgemelde omtrent de overbodigheid eener verbetering van dit vers.

(2) Zie echter BUITENRUST HETTEMA's verwijzing (*Tijdschr.* XII, 7, noot 1) naar VERDAM's aanhaling van *Floris en Blanc.* 22, ten bewijze van het omgekeerde.

(3) *Tijdschr.* XVI, 263-267.

een of meer dezer vernuftige critici geheel of gedeeltelijk in 't gelijk? Ten antwoord laat ik eerst den geheelen proloog, met de eerste regels van het eigenlijke verhaal, zooals zij in het nieuwe handschrift luiden, volgen (naar Dr. DEGERING's afschrift en reproductie):

Willam die Madocke makede
Daer hi dicke omme wakede
Hem vernoyde so harde
Dat ene auenture van Reynaerde
5 In dietsche was onvolmaket bleuen
Die Arnout niet en hadde bescreuen
Dat hi die vite dede soeken
Ende hise vten walschen boeken
In dietsche heuet begonnen
10 God moet hem sire hulpen onnen
Nv keert hem dar toe mijn sin
Dat ic bidde in dit begin
Beyde den dorpers ende den doren
Oftsi comen dar si horen
15 Dese rime ende dese woert
Dien si onnutte sijn gehoert
Dat sise laten onbescauen
Te vele slachten si den rauen
Die emmer es al euen malsch
20 Si maken sulke rime valsch
Daer si niet meer af ne weten
Dan ic doe hoe die gene heten
Die nv in Babilonien leuen
Daden si wel si soudens begeuen
25 Mijns dichtens ware oec gestille
Dat ne seg ic niet dur haren wille
En hads mi niet gebeden
Die in groter houescheden
Gherne keret hare saken
30 Si bad mi dat ic soude maken
Dese auenture van Reynaerde
Al begrepent die grinsarde

Ic wil wel dat se de gone horen
Ende daer toe geuen har oren
35 Die gaerne plegen der heren
Ende haren sin daer toe keren
Sijn si arme sijn si rike
Dat si leuen houeslike
Dit verstaet in goeden sinne
40 Nv hoert hoe ict beginne
Het was an enen pijnsterdage
Dat beide busch ende hage
Met groenen loueren was beuaen *enz.*

Deze op meer dan één punt nieuwe lezing van den proloog is van het hoogste belang.

Vooreerst : evengoed als in *a* en *b* is ook hier de geheele proloog te vinden, met het zoogenaamde dubbele begin en de dubbele beweegreden : noch vs. 1-10, noch 11-40, noch ook 25-31 ontbreken hier op 't appèl; de gissingen omtrent interpolatiën enz. worden althans door dit nieuwe hs. geen van alle bevestigd. Wat het zoogenaamde dubbele begin betreft, schaar ik mij gaarne aan JONCKBLOET's zijde; en wat de dubbele beweegreden aangaat, was ik reeds lang, evenals KALFF (1), geneigd in het gewag der inspireerende vrouwe eene parodie der prologen van ridderromans te zien.

Verder mij tot de gewichtigste tien eerste regels bepalende, wijs ik allereerst op vs. 1 : *Madocke.* Zooals men weet, heeft JONCKBLOET

(1) *Geschiedenis d. Ned. Letterk.*, I, 201-202; zie ook boven, blz. 164, noot.

't eerst in plaats van *vele bouke*, dat blijkens de kleinere, meer ineengedrongen en eenigszins uitgevloeide letters van een jongere hand, op de plaats van één of meer uitgeschrabde woorden was geschreven, naar *b* in zijne uitgave de lezing *den Madoc* (1) opgenomen. Wellicht omdat dit gebruik van het lidwoord vóór den titel van een werk te modern is, schreef VERWIJS, in hoofdzaak JONCKBLOET's critiek volgende, in zijne *Mnl. Bloemlezing* reeds *van Madoc*; om deze reden in allen gevalle liet MARTIN alleen *Madoc* drukken (verg. blz. 345 zijner uitgave). VAN HELTEN schreef *Madock*, dat de (door hem hermeten) ruimte eveneens vulde (zie blz. 103 zijner uitgave). BUITENRUST HETTEMA en ik eindelijk drukten *Madok*, op grond van FRANCK's stellige verzekering (*Tijdschrift* XVII, 269) dat de ruimte ten hoogste voor vijf letters van het oorspronkelijk schrift voldoende was; tegen mijn zin echter, die een spelling *Madok* evenzeer in strijd achtte met (de gewone en ook) *a*'s spellingwijze als *Madock*. Op mijn college heb ik dan ook sedert, vooral op grond van vormen als (de reeds door MARTIN t. a. p. vergeleken) verbogen namen *Lancelote* en vooral *Toerecke* (2), mijne meening geuit dat

---

(1) Omdat *Madoc* alleen de afgekrabde ruimte niet geheel vulde (zie blz. XXXIII zijner *Inleiding*, noot).

(2) Zie verder FRANCK, *Mnl. Gramm.* § 199; VAN HELTEN, *Mnl. Spraakk.* § 291.

Madocke de oorspronkelijke lezing was geweest, onder opmerking evenwel dat dan de vier laatste letters *-ocke* hadden kunnen (doch niet moeten) blijven staan (*-ouke*), zoodat het uitkrabben ook dier letters althans niet vóór deze gissing pleitte (1). Doch het nieuwe handschrift komt nu niet alleen wederom JONCKBLOET's critiek, doch ook deze laatste gissing bevestigen. Kennelijk is *Madocke* de echte, oorspronkelijke lezing van *Reinaert I* (2), *Madock* slechts een der vele « Hollandsche afbijtsels » van *b*; *f*, hoewel eveneens een noordelijk handschrift, bewaart hier, evenals elders, beter den ouden Vlaamschen vorm.

Over den naam *Madoc* zou meer te zeggen zijn; ik bewaar dit echter, kortheidshalve, voor eene andere gelegenheid.

---

(1) Zijn althans *-ke* in *a* niet inderdaad blijven staan? De *k* schijnt wel overgeschreven, maar staat iets verder van de *u* af dan noodig was, alsof de afschrijver de nieuwe letters *vele bou-*, uit overgroote voorzorg, al te dicht ineen geschreven en zoodoende een kleine ruimte vóór *-ke* overgehouden had; zie het photographisch facsimile vóór den Zwolschen Herdruk, dat nauwkeuriger is dan het lithographische voor JONCKBLOET's uitgave. Ook DE VREESE meent dat althans de *-e* inderdaad de oude, niet geheel uitgekrabde slotletter van *madocke* is. Voor 't overige kan, naar mijne meting, *madocke* wèl op dezelfde ruimte als *vele bouke* (c. 17 mm.) in *a* gestaan hebben.

(2) Hier blijkbaar met de klem op de tweede lettergreep te lezen (*Madócke*), in strijd met de andere plaatsen waar de naam gevonden is (zie voorshands MARTIN XIV); welke verschillende klemtoon echter bij een (vreemden) naam geen verwondering behoeft te wekken (zie MARTIN's uitgave, blz. 423; VAN HELTEN, *Mnl. Versb.* § 221.

Maar het belangrijkste nieuws is stellig vervat in vs. 4-6.

Vooreerst vinden wij daar in vs. 5, gelijk VAN HELTEN gegist had, *was*, dat het enkelvoud van vs. 4 (in *a* en *f* beide) mogelijk maakt en bevestigt; ook in plaats van *onghemaket* van *a*: *onvolmaket*, dus inderdaad het woord, welks beteekenis L. WILLEMS, m. i. zonder afdoend bewijs, aan het eerstgenoemde heeft willen leenen en dat hij liever zou gevonden hebben in vs. 30 (waar het echter ook in *f* niet staat).

Wat staat er nu verder in die drie regels? Dat « ene aventure van Reynaerde » in 't Dietsch « onvolmaket » (d. i. onvoltooid, niet voleindigd, niet afgemaakt [1]) was gebleven; dat zekere ARNOUT die aventure « niet bescreven » (d. i. niet geschreven) had; en dat dus WILLEM, hierover verdrietig, de levensbeschrijving (a. h. w. de heiligenlegende) van Reinaert heeft laten opzoeken en aangevangen heeft ze, uit de Walsche boeken, te bewerken.

Ziedaar wel de grootste verrassing! Terwijl Nederlandsche geleerden zich het hoofd braken met den proloog, vooral met die wonderlijke regels 4-6, sluimerde op het kasteel van den Vorst van SALM-REIFFERSCHEIDT te Dyck in « het stof der eeuwen » het handschrift rustig voort, dat zoo al niet de volledige oplossing, dan toch meer licht

(1) Zi: VERDAM V, 1519 en 1518; en voorts beneden, blz. 179.

en een nieuw aangezicht aan het vraagstuk kon geven. En nu wordt noch JONCKBLOET's, noch VAN HELTEN's conjectuur op de lezing van vs. 6 in *a*, veeleer BUITENRUST HETTEMA's en L. WILLEMS' gedeeltelijke verdediging dier lezing, alsmede des laatsten gissing, dat die regel oorspronkelijk den naam van een ouderen dichter bevat moet hebben, bevestigd door het nieuwe hs., aan welks hoogeren ouderdom en meerdere echtheid ook op dit punt wel niemand zal willen twijfelen. Immers terwijl de lezing van *a* kennelijk bedorven is (1), geeft de nieuwe van *f*, hoe men de woorden ook opvat, een gezonden zin.

Wij hebben dus voortaan, behalve met de boven, blz. 155, genoemde vier personen nog met een vijfden, oudsten dichter ARNOUT te rekenen. « WILLEM, die *Madocke* makede », naar wiens persoon zooveel gegist is (2), die door ons allen vrij wel eenstemmig als onze voortreffelijkste

---

(1) *Willem* van vs. 6 in *a* is zeker te wijten aan dezelfde, hier bijzonder noodlottige, tot herhalen van een pas geschreven woord (verg. vs. 1) nopende sluimervalligheid des afschrijvers, die hem ook noopte in het volgende vs. 7 het onmisbare *dede* te vervangen door het uit vs. 4 herhaalde *van Reynaerde*. — Misschien is echter de naam *Arnout* in meer hss. van *R. I* weggelaten of weggewerkt: was hij of zijn werk slechts in kleinen kring bekend gebleven? Immers dat ook *b* geenerlei gewag meer van hem maakt kan zijn oorzaak vinden in het ontbreken van zijn naam reeds in het voorschrift van den omwerker van *R. II*; zijn naam kan echter ook door dien omwerker of een der afschrijvers van *R. II* verwijderd zijn.

(2) Zie NAP. DE PAUW's artikel in de *Biographie nationale* i. v. *Guillaume* (a° 1883), alsmede *Taal en Letteren* XIV, 494-498.

middeleeuwsche dichter op een voetstuk gezet is, voelt dit voetstuk onder zich wankelen, moet de hem tot dusverre wedervaren eer misschien deelen met... helaas een tweeden grooten onbekende! Tenzij men er in mocht slagen onder de meer of minder bekende, in oorkonden genoemde ARNOUT's (wier getal in Vlaanderen al niet zóó heel veel kleiner dan dat der WILLEM's geweest zal zijn) iemand aan te wijzen, die meer aanspraken dan zijne talrijke genannen heeft op de eer de dichter te zijn van het oudste Mnl. dierenepos, zijn wij alleen een blooten naam rijker geworden, een dier wel « genaamde » maar onbekende dichters, zooals onze Mnl. literatuurgeschiedenis er al zoovele kent; ons literair bezit en onze historische kennis blijven nagenoeg onveranderd (1). Toch, al is dit een teleurstelling, durf ik de nieuwe lezing eene belangrijke ontdekking

(1) Eén oogenblik is bij mij, naar aanleiding van dezen naam, de gedachte gerezen, of hij in eenig verband zou kunnen staan met den patroon van « Sinte ARNOUTS broederscap », waarvan sprake is in de *Rose* 8625 (zie VERWIJS' aant. en VERDAM i. v.), in de merkwaardige stukken uit de *Veelderhande Geneuchlijcke Dichten* (zie hierover *Tijdschr.* XVIII, 205 en ook *Anz. f. deut. Altert.* XXVI, 330), in *Tijdschr.* XXI, 76, en zeker ook in *In Dulci Jubilo* s. 100. In dat geval zou de geheele persoon van den dichter ARNOUT samenschrompelen tot eene personificatie, b. v. van eene soort van « clerici vagantes ». Doch — daargelaten de vraag of juist een gedicht als de *Reinaert* geschreven zou kunnen zijn door iemand van dat slag — wie durft, op zoo losse gronden, zooveel onderstellen aangaande een stand of klasse van menschen, van wie wij uit onze letterkunde, vooral in de 13de eeuw, zoo bitter weinig, eigenlijk nagenoeg niets weten?

noemen, die onze wetenschappelijke weetgierigheid in hooge mate prikkelt. Immers, al aanstonds rijst voor ons de vraag : wat is het werk geweest van dien onbekenden ARNOUT, die plotseling beslag komt leggen op een deel onzer belangstelling? Bezitten wij dit stuk nog? En zoo ja : is het te scheiden of te onderscheiden van dat van WILLEM ?

Wanneer men zich de boven, blz. 157 vlgg. vermelde gissingen herinnert, is er zeker geene die zóó wel met de nieuwe vondst schijnt te strooken als die van L. WILLEMS, die hiermede scherpzinnig het wit getroffen, de door het nieuwe handschrift gegeven oplossing vooruit geraden zou hebben. Immers in dien ARNOUT schijnt juist de door hem gezochte oudere, in hoofdzaak oorspronkelijke dichter van *Reinaert I B* (1754-3472) inderdaad gevonden, terwijl WILLEM dan alleen de bewerker, naar de 1ste Fransche branche, zou blijven van *R. I A* (1-1753).

WILLEM zou dan vóór het oorspronkelijke werk van zijn voorganger zijne vrije bewerking der Oudfransche branche geplaatst hebben. Daar het slot van *a* echter, zooals wij boven, blz. 149, zagen, ook niet van hem, maar van een jongeren (af- of om)schrijver schijnt te zijn, zouden wij de volgende voorstelling van den gang van zaken krijgen, vrij wat ingewikkelder dan wij tot dusverre meenden :

(c. a° 1220?) ARNOUT : *R. I B*, c. 1754-3426 (naar herinneringen aan Oudfransche branches, inheemsche sagen en sprookjes, parodie van Mnl. ridderromans enz. (1).

(c. 1260?) WILLEM : *R. I A* (+ *B*), 1-3426 (naar de Ofr. branche I); als in hs. *f* (en *e*?).

(vóór 1270) ? : *R. I* (*A* + *B*), 1-3472; als in hs. *a* en het origineel van *l*.

(1270-1280) BALDUINUS : Lat. vertaling; incun. *l*.

(c. 1375?) ? : *R. II*, 1-7794; hss. *b*, *c*, *d* enz. (2).

Inderdaad ware dit voor onzen WILLEM eene aanmerkelijke degradatie. Hoe voortreffelijk ook die eerste helft is, blijft zij, vergeleken met de tweede, meer oorspronkelijke, toch slechts eene vrije bewerking naar een Fransch origineel; van een geniaal scheppend kunstenaar zou hij afdalen tot den rang van een talentvol bewerker. Onbetwist bleef alleen zijn auteurschap van den roman (?) van *Madoc*, dien wij echter helaas niet bezitten.

---

(1) Zie *Taal en Letteren* XIV, 491-498 en KALFF, *Gesch.* I, 196-202, 215-216.

(2) Ik laat hier kort- en zekerheidshalve de onderlinge betrekking tusschen de hss. van *R. I*, *R. II* en *l* nu rusten (zie boven, blz. 144 vlgg.); ook de jongere bewerkingen (zie de graphische voorstelling hiervan in *Ojö.* 11).

Doch deze personenquaestie is ten slotte voor ons van ondergeschikt belang; meer gewicht heeft de vraag of deze voorstelling juist is. Onbetwistbaar schijnt zij veel voor zich te hebben.

Vooreerst is zij, in 't algemeen genomen, niet onwaarschijnlijk, daar zij geenszins indruischt tegen wat wij weten van de middeleeuwsche literaire zeden en gewoonten, integendeel ten volle strookt met de toenmalige afwezigheid van het begrip van literairen eigendom, in 't algemeen met het geringe individualisme der middeleeuwsche kunstenaars en geleerden, voor wie immers de woorden *plagiator*, *compilator*, *interpolator*, *continuator* nauwelijks bestonden, voor wie de daardoor aangeduide begrippen (indien zij ze al kenden) althans niet dezelfde hatelijke beteekenis en kleur hadden als voor ons (1). Ik behoef slechts te herinneren aan Dietsche werken als *Walewein*, *Merlijn*, *Troyen*, *Spieghel Historiael*, *Rinclus*, *Reinaert II* zelf, misschien ook *Ferguut*, of aan den Franschen *Roman de la Rose*, — er zijn er nog meer — om te doen beseffen dat het voortzetten, het omwerken en ook het inlijven van eens anders in zijn eigen werk in de middeleeuwen niet alleen door niemand misprezen werd, maar ook niet zelden voorkwam, ja gewoon was.

---

(1) Die hatelijkheid was veeleer het deel der « niders » en « begripers », door de dichters allicht voor « dorpers » en « doren » gescholden : de voorloopers onzer hedendaagsche hooggeëerde heeren recensenten en literaire critici!

Deze onderstelling zou ook, gelijk boven, blz. 165, reeds opgemerkt werd, eene afdoende verklaring geven van het toch altoos bevreemdende feit van twee zoo verschillende wijzen van bewerking, door denzelfden dichter, der twee gedeelten van een werk : het eerste vrij vertaald, het tweede zoogoed als oorspronkelijk (1).

Zou misschien ook het gewag der Hollandsche plaatsnamen, bijna alle in *R. I A* (zie boven, blz. 137, 138), zoo zijn verklaring vinden, door nl. aan te nemen dat ARNOUT een geboren en getogen Vlaming uit de omstreken van Hulst was, WILLEM daarentegen, hoezeer een eveneens uit de Vier Ambachten afkomstige clerc, door den bisschop van Utrecht — tot wiens dioecese, naar men weet, de Vier Ambachten gedurende de middeleeuwen, tot aan de oprichting der nieuwe bisdommen onder PHILIPS II, behoorden — in eenig kerkelijk ambt, als prochiepape of als koster, in een dorp der noordelijke gewesten, hetzij Holland of ook het Sticht zelf, geplaatst was? De parallel van MAERLANT's verblijf in dergelijke betrekking op

(1) Weliswaar meen ik in *Taal en Letteren* XIV, 481-489 aangetoond te hebben dat het onderscheid tusschen de twee helften niet zóó groot is als men het dikwijls voorstelt, daar immers eenerzijds de eerste niet vertaald, maar zeer vrij naar 't Ofr. bewerkt is, anderzijds de tweede vrij wat meer dan men gewoonlijk meent aan herinneringen uit Ofr. branches te danken heeft. Maar toch blijft — tenzij SUDRE's boven, blz. 165 en beneden, blz. 187, vermelde gissing waarheid blijke — het verschil in bewerking groot en opmerkelijk genoeg.

Voorne en van diens vriendschap met den te Utrecht wonende MARTIJN en broeder ALAERD ligt voor de hand. Deze gedachte, reeds vroeger naar aanleiding dier Hollandsche plaatsnamen bij mij opgekomen, sedert ook door BUITENRUST HETTEMA uitgesproken (1), heeft sedert meer steun ontvangen; ter vermijding van verdere uitweidingen bespaar ik dit echter liever voor eene afzonderlijke behandeling der plaatsnamen in den *Reinaert*.

Evenwel — bij nader inzien blijkt niet alles zoo glad in elkaar te passen. Er rijzen verschillende bedenkingen tegen deze uitlegging, in verband met L. WILLEMS' hypothese, van vs. 4-6, die trouwens ook nog andere opvattingen toelaten.

Vooreerst : hoe moet men, bij deze onderstelling, vs. 4-6 eigenlijk verstaan? Wat is met die « ene aventure », die « onvolmaket bleven », door ARNOUT « niet bescreven » was, dan bedoeld? Naar de gewone opvatting zouden deze woorden m. i. moeten beteekenen dat één of een zeker verhaal over Reinaert onvoltooid gebleven (2) was; waarbij dan, strikt genomen, kwalijk past de mededeeling dat dit verhaal door ARNOUT « niet bescreven » was (immers deze had het weliswaar niet voltooid, maar toch be-

(1) *Tijdschr.* XII, 10-12.
(2) Verg. b. v. vs. 96-97 en 165.

gonnen en dus althans ten deele wèl « bescreven ») (1). Men zou hier eigenlijk, in plaats van *niet bescreven*, veeleer *niet volscreven*, als in *a*, verwachten, dat echter vlak na *onvolmaket* (2) van vs. 5 weer een ondraaglijke tautologie ware, alleen vermeerderd met het gewag des oorspronkelijken auteurs. Indien dit echter, hoezeer onnauwkeurig uitgedrukt, inderdaad de bedoeling is, zou men onder die « ene aventure » inderdaad *Reinaert I B* (1754-3426) kunnen verstaan.

Een tweede bedenking, hierin bestaande dat 1754 een vreemd begin van een afzonderlijk werk ware, zou op zich zelf zeker gemakkelijker te weerleggen zijn. Immers, indien WILLEM inderdaad zijn eigen werk vóór dat van ARNOUT heeft geplaatst, kan men zonder bezwaar aannemen dat hij dit laatste niet onveranderd gelaten heeft, maar zoo al niet het geheel, dan ten minste het begin omgewerkt heeft. ARNOUT's gedicht ware dan oorspronkelijk begonnen met R.'s — op

---

(1) Of kan bedoeld zijn dat deze avonture door ARNOUT in 't geheel niet, door een anderen (ongenoemden) dichter slechts ten halve of ten deele beschreven (en nu door Willem voltooid) is?

(2) De opmerking is misschien met geheel overbodig, dat *onvolmaket* niet kan slaan op het later toegevoegde slot (3427-3472), dat immers in WILLEM's werk, zooals wij het in *f* vinden, juist ontbreekt. Zie echter straks, blz. 185. — Evenmin kan natuurlijk gedacht worden aan eene toewijzing van den geheelen *R. I* aan ARNOUT, van *R. II* (omwerking en vervolg) aan WILLEM (zooals J. F. WILLEMS indertijd wilde) : immers *f* bevat juist, als het werk van WILLEM, den onomgewerkten *R. I*.

welke wijze ook gemotiveerd (1) — verschijnen ten hove; zonder groote moeite, met eenige niet ingrijpende weglatingen en wijzigingen in dit begin en ook in het vervolg, zou WILLEM dan ARNOUT's gedicht aan zijn eigen werk hebben aangesloten (2). Vs. 41-60 zouden dan eene uitbreidende (en voorafgaande) herhaling zijn van 1754-1760 (of wel van 1848 vlgg., waar men ook den omgewerkten aanhef van een ouder gedicht zou kunnen vermoeden).

Nog is hierbij het volgende te overwegen. Al staan de twee gedeelten in zekeren zin elk op zich zelf, in het tweede *(B)* komen verscheidene toespelingen voor op het in het eerste *(A)* verhaalde : zie b. v. 1812-1833, 1935-1940, 1960-1961 enz. Deze zouden bij W.' onderstelling (3), alle door WILLEM in ARNOUT's werk ingelascht moeten zijn, wat mogelijk maar toch altijd hachelijk blijft. Immers niet alleen zou WILLEM ARNOUT's werk grondig omgewerkt kunnen hebben, maar ook zou ARNOUT omgekeerd een en ander van het (door WILLEM later) in *A* verhaalde reeds vroeger, uit Oudfransche bron of uit mondeling verhaal,

---

(1) Men denkt onwillekeurig aan de oudere phasen van het verhaal, zooals b. v. in de 1cde Fransche branche (zie *Taal en Letteren* V, 157-158).

(2) Ook L. WILLEMS gewaagde reeds (*Tijdschr.* XVI, 267) van eene mogelijke omwerking van *R. I B* door WILLEM.

(3) In eene plaats als 2847 zou men misschien eene toespeling kunnen verwachten en missen.

gekend en gebruikt kunnen hebben; zulke gewaande toespelingen in *B* op *A* behoeven dus, strikt genomen, niet bepaald tegen (maar stellig niet vóór) WILLEMS' hypothese van twee auteurs van *R. I* te pleiten.

Alles wel beschouwd, lijkt die hypothese, hoe vernuftig ook, op den duur mij niet waarschijnlijker te worden. Ook indien men ze aanneemt echter, zal men een groot talent moeten blijven toekennen aan WILLEM, die de verbinding, ineensluiting en overeenstemming tusschen de beide deelen op zóó voortreffelijke wijze zou hebben weten tot stand te brengen, dat geen naad en geen voeg meer te bespeuren valt en de artistieke eenheid van het kunstgewrocht altijd door alle beoordeelaars om strijd geroemd is (1).

Verwonderlijk zou het echter wel zijn — zelfs al neemt men eene omwerking aan —, indien zich in taalvormen en woordenschat geen verschil openbaarde tusschen twee van verschillende dichters afkomstige gedeelten (zie boven, blz. 167). Men kan vermoeden dat zij gewesten taalgenooten geweest zijn, dat er van een dialectisch verschil tusschen hen dus nauwelijks sprake was. Maar bij twee zulke hoogstaande dichters zou een eenigszins nauwlettend onderzoek toch wel eenig individueel verschil aan den dag gebracht hebben. Tot dusverre is echter

(1) Zie b. v. *Taal en Letteren* XIV, 496.

zoodanig onderscheid niet ontdekt; noch door mij bij mijn vergelijkend onderzoek van « De Taalvormen van Reinaert I en II » (1); noch door den heer G. KNOTHE, die verleden jaar te Straatsburg gepromoveerd is op eene dissertatie, getiteld « *Untersuchungen über den Wortschatz von Reinaert I und II* », waarin hij het door mij indertijd voorshands ter zijde gelaten lexicographisch gedeelte der vergelijking tusschen beide gedichten op zich genomen en ten uitvoer gebracht heeft. Het is waar, beide onderzoekingen beoogden alleen eene vergelijking tusschen *Reinaert I* en *II*, zijn ter hand genomen zonder eenig vermoeden van een verschillenden oorsprong der beide helften van het oude gedicht. Maar nogmaals, er zou in die tweede helft toch denkelijk, ondanks de mogelijke omwerking, wel een en ander van den ouderen dichter zijn blijven staan, dat afweek van het gewone taalgebruik in de eerste helft; het tweeslachtig karakter ware niet geheel onopgemerkt gebleven.

Doch het dient herinnerd : reeds JONCKBLOET heeft inderdaad, zonder eenig vermoeden van WILLEMS' hypothese of van ARNOUT, een oogenblik de mogelijkheid van twee verschillende dichters van *R. I* overwogen. Hij noemt dan als woorden die alleen in het tweede gedeelte t. w. na de eerste 2000 verzen, voorkomen :

(1) *Tijdschr.* VII, 1-85.

als ende als, altoos, bedi (in het eerste deel: *dor dat*), *bedraghen, beghien* (1), *bliken, erre, iet, indien, claren.* Doch een zeer omstandig onderzoek heeft hem van de onjuistheid dezer gissing overtuigd: volgt eene reeks van « zeer bijzondere eigenaardigheden » (in woordgebruik, stijl, versbouw en rijm), in het geheele gedicht, van het begin tot aan het einde, terug te vinden (2). Ik moet erkennen de bewijskracht noch van al de eerstgenoemde woorden, noch van al de daartegen aangevoerde « eigenaardigheden » te gevoelen; vele van deze laatste althans schijnen mij niet zoo « afwijkende van wat men in alle andere Mnl. geschriften aantreft. »

Maar ook dit punt, als zoovele andere, zal nader herzien moeten worden, wanneer het nieuwe handschrift volledig bekend is: tot dien tijd is het zaak zijn oordeel op te schorten.

Hetzelfde geldt van de Hollandsche plaatsnamen. *Polane, Portaengen* en *Portegale* worden alle in *R. I A* (301, 599) genoemd, ook het in de 13de eeuw onverklaarbare *B(o)loys* (1510). Maar *Pollanen* wordt, met *Scouden*, toch ook in *B* (3021) vermeld. Als dit laatste iets bewijst, pleit het zeker eer tegen dan vóór de hypothese der splitsing van het gedicht in een oudere helft van ARNOUT en een jongere van WILLEM.

---

(1) Aldus blijkbaar te lezen in plaats van *beghaen*. *Wout*, door J. ook genoemd, komt 1807 voor.

(2) Zie zijne *Inl.* XXIII-XXVII.

Alles wel overwogen durf ik mij derhalve nog niet geheel gewonnen geven aan de oogenschijnlijk zoo verleidelijke gissing van L. WILLEMS.

En dit te minder, omdat zij immers volstrekt niet de eenige, noch zelfs de voor een onbevooroordeelden, met die gissing onbekenden lezer meest voor de hand liggende verklaring der nieuw ontdekte lezing van den proloog geeft. Over enkele der vele mogelijkheden nog een paar woorden.

Vooreerst zou men — de hypothesen van J. F. en van L. WILLEMS met elkaar verbindende — kunnen gissen dat 1° ARNOUT een gedicht had geschreven over R. 's terechtstelling (met voorafgaande korte, door WILLEM later weggelaten inleiding), zijn verzinsel over Ermelinc's schat enz., tot aan Belijn's terugkomst ten hove (ongeveer 1754-3392 of wel 3363, hetzij « onvolmaket », hetzij met een ander slot); 2° WILLEM niet alleen het eerste gedeelte daarvóór gevoegd en ARNOUT's werk hier en daar er mede in overeenstemming gebracht, maar er ook een slot (resp. een nieuw slot) aan toegevoegd heeft waarin Firapeel (en Botsaert?) voor 't eerst optraden; derhalve 1-1753 (1754-3392, min of meer aangepast en omgewerkt) en 3393-3426; en verder zooals boven, blz. 155 vlg. is gezegd.

Maar ook dient de vraag overwogen of men wellicht, L. WILLEMS' stelling omkeerende, onder die « ene aventure » juist het eerste gedeelte,

Reinaert I A (1-1753), zou kunnen verstaan. Dan zou « onvolmaket » juist slaan op dit, door ARNOUT onvoltooid gelaten, eerst door WILLEM van een slot voorziene stuk. Doch hiertegen gelden twee gewichtige bezwaren. Eenerzijds zou « ene (1) aventure » al bijzonder oneigenaardig gebezigd zijn juist van dit eerste gedeelte, dat immers, veel meer dan het tweede, kennelijk uit verschillende avonturen bestaat: hofdag met de klachten tegen R., de drie zendingen van Brune, Tibeert en Grimbert, en R.'s biecht en tocht ten hove. En anderzijds is het tweede gedeelte, dat dan WILLEM's werk zou zijn, juist niet, of althans in veel geringere mate « uten walschen boeken » bewerkt. Op geen der beide helften zou het daarvan gezegde zeer toepasselijk zijn. Deze oplossing althans schijnt dus nagenoeg onmogelijk.

Hetzelfde geldt van eene andere, t. w. dat het geheele gedicht, in zijn oorspronkelijken staat, van ARNOUT afkomstig zou zijn, WILLEM daarentegen het geheel, maar inzonderheid de eerste helft, naar de Walsche boeken omgewerkt zou hebben (dus gelijk indertijd J. F. WILLEMS meende (2), die daarbij echter dacht aan de omwerking en voortzetting, zooals wij die in II voor ons

(1) Waarbij toch natuurlijk niet gedacht kan worden aan het deictische vnw. *een*, besproken door BEETS (*Tijdschr.* VI, 94-102): dit schijnt zoogoed als alleen in oorkonden voor te komen, tot de kanselarijtaal beperkt te blijven.

(2) Zie boven, blz. 150, 157, 166 (noot).

hebben). Deze opvatting stuit m. i. af 1° op de beteekenis van *onvolmaket*, dat m. i. hier niet, als vereischt zou zijn (en als elders in het Mnl. inderdaad wel het geval is) : onvolkomen, gebrekkig, maar, in verbinding met *bleven*, als verl. deelw. : onafgemaakt beteekent; 2° op de overweging dat die eerste helft juist in den geheelen gang van het verhaal eene zóó blijkbare (zij 't ook vrije) navolging der Ofr. branche I is, dat deze er stellig vanouds, en niet eerst bij eene omwerking het voorbeeld voor geweest is. Ook deze uitlegging schijnt onaannemelijk.

Dit kan men daarentegen niet zeggen van eene andere opvatting, t. w. dat ARNOUT een zeker (thans geheel verloren, althans onbekend) verhaal over Reinaert onvoltooid gelaten, WILLEM daarentegen een nieuw, gansch verschillend, nl. dit ons bekende geheele gedicht (*Reinaert I*, 1-3426) naar het Fransch bewerkt zou hebben. Het laatste is weliswaar op de tweede helft er van minder toepasselijk dan op de eerste, maar bij eene ruime opvatting kan men van het geheel toch wel zeggen dat het « uten walschen boeken » bewerkt is; terwijl hierbij ook altoos de mogelijke juistheid van SUDRE's gissing omtrent een verloren Fransche branche I met een ander slot, waarbij het Mnl. zich nauwer aansloot, in 't oog dient gehouden. In dit geval zou aan WILLEM het auteurschap van onzen *Reinaert I* ten volle verzekerd blijven, ARNOUT zich moeten tevreden stellen met den

roem, de onbekende dichter te worden van een onbekend gedicht! Dat deze opvatting ongerijmd is valt, dunkt mij, bezwaarlijk aan te toonen.

Ik eindig derhalve met een « non liquet ». Voorshands zie ik niet welke der verschillende mogelijke oplossingen de waarschijnlijkste is. Het vraagstuk van de herkomst, de oorsprongen en het samenstel van onzen *Reinaert*, reeds ingewikkeld genoeg, doordat het eenerzijds samenhangt met de vraag hoe het Oudfransche voorbeeld, dat onze Dietsche dichter voor oogen (of liever in 't oor, in 't geheugen) had (*Renart*, br. I) er heeft uitgezien, anderzijds met de omwerking en voortzetting van ons Dietsche gedicht (*Reinaert II*) — dit vraagstuk schijnt vooralsnog door het nieuwe handschrift eer ingewikkelder geworden dan opgelost te zijn. Misschien zal dit echter, is het eenmaal geheel bekend, nog tot zijne oplossing bijdragen.

Hoe 't zij, in allen gevalle mogen wij ons van harte verheugen over de kostelijke vondst en Dr. Degering daarmede gelukwenschen, in de hoop, dat hij ons eerlang in staat stelle over het geheel te oordeelen. Dan zullen wij weder een eind kunnen vorderen in de juistere kennis en betere waardeering van onzen *Reinaert*, het werk dat, als tot dusverre, het voorwerp der gemeenschappelijke studie en bewondering blijve van Zuid- en Noordnederlandsche kunstenaars en geleerden.

Vergadering van 18 Maart 1908.

Aanwezig : de heeren DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Prof. Dr. J. MAC LEOD, Dr. HUGO VERRIEST, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden.

De heer Mr. EDW. COREMANS, werkend lid, heeft laten weten, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de Februari-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Afsterven van Juffrouw Sophie Boury, medestichtster van het KAREL BOURY-FONDS. — Den 14 Maart heeft het Bestuur der Academie het droeve bericht ontvangen, dat Juffrouw SOPHIE BOURY, den 12n dezer te Brugge overleden is. Tot teeken van rouw, heeft de Bestendige Secretaris onmiddellijk aan den gevel van het Academiegebouw de vlag halfstok laten hijschen.

Bij het openen der vergadering, brengt de heer bestuurder D. CLAES hulde aan de gezusters BOURY, welke zoo vroom den wensch van hunnen broeder KAREL BOURY vervulden. De Academie, zegt hij, trekt de rouwvlag in, maar van heden af zal zij, door het getrouw uitvoeren van KAREL BOURY's laatsten wil, zich beijveren om het eerbiedwaardig drietal in Vlaanderen te doen voortleven.

MIJNE HEEREN,

Van de twee zusters, welke zoo vroom den laatsten wil van hunnen broeder KAREL BOURY ten opzichte onzer Academie vervulden, is nu ook de oudste heengegaan. SOFIA BOURY is den 12n Maart in den ouderdom van twee en tachtig jaren te Brugge overleden.

Een gevoel van weemoed doet mij aan bij de gedachte, dat zulk een echt Vlaamsch gezin nu voorgoed afgereisd is; want Vlamingen waren zij van top tot teen, ontwikkelde Vlamingen in hunne burgerlijke eenvoudigheid, eene dichterlijke drievuldigheid, verknocht aan de Vlaamsche zeden, de Vlaamsche taal, het Vlaamsche lied. Vlaamsch was hun denken, hun spreken, hun zingen, en daar zij geene afstammelingen achterlieten, was hunne groote bezorgdheid dat Vlaanderen zou blijven gelijk zij waren : Vlaamsch in zijne gedachten, in zijne spraak, in zijn lied.

En voordat zij heen zouden gaan, legden zij die bezorgdheid neder in den schoot onzer Academie en stichtten het BOURY-FONDS als eenen voortdurenden oproep tot Vlaanderens letter- en toonkundigen, opdat ons volk opgewekt, veredeld, verzedelijkt worde door het Vlaamsche lied.

De Academie trekt de rouwvlag in, maar van heden af zal zij, door het getrouw uitvoeren van KAREL BOURY's

laatsten wil, zich beijveren om het eerbiedweerdig drietal in Vlaanderen te doen voortleven.

Namens het Bestuur der Academie, heeft de heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, in het sterfhuis de volgende lijkrede uitgesproken :

MIJNE HEEREN,

Hoe nauw toegehaald waren de teedere en reine liefdebanden, die de gezusters SOPHIE en MARIE BOURY, wier dood wij betreuren, aaneengesnoerd hielden! Wie onder ons, bloedverwanten en vrienden, weet niet hoe innig de liefde was, welke die twee beminnelijke wezens elkander toedroegen, hoe diepgevoeld de vriendschap, die beiden aan haren broeder, KAREL BOURY zaliger, samenbond?

Pas drie maand geleden, treurden wij om het afsterven van juffrouw MARIE BOURY, de jongere zuster. Voor de oudere gezellin van haar stil, gemoedelijk en rustig leven, moest de slag hard, ja verpletterend zijn. Ook heb ik heden den droeven plicht te vervullen, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, als Bestendige Secretaris dier Koninklijke Instelling en tevens als oud-vriend, aan de thans afgestorven juffrouw SOPHIE BOURY, de laatst overgeblevene van het zoo voorbeeldig Gezin BOURY, een welverdiende hulde te brengen en tevens vaarwel te zeggen.

MIJNE HEEREN,

De Koninklijke Vlaamsche Academie, die bij deze treurige plechtigheid door haren onderbestuurder, hoogleeraar Dr. Willem de Vreese, door haren oud-bestuurder, den heer Karel de Flou, en door mij vertegenwoordigd is, heeft aan de Geachte Familie BOURY de stichting van haar eerste Fonds te danken. Voor KAREL BOURY zal het te eeuwigen dage een eeretitel zijn, de eerste van

allen onze toen pas gestichte Instelling met eene gift vereerd te hebben : op de mildste wijze gaf hij haar aldus een onschatbaar blijk van diepe toegenegenheid en van vleiende belangstelling in hare werkzaamheid. Maar de Academie en het Vlaamsche Land zullen ook zijne geliefde Zusters steeds dankbaar blijven, want zij zijn het die het voornemen van haren deugdrijken Broeder hebben ten uitvoer gebracht, toen hem de gelegenheid ontging, het zelf te verwezenlijken.

Op de Koninklijke Vlaamsche Academie rust voortaan de zware plicht, de edelmoedige inzichten van KAREL BOURY uit te voeren. Wat de brave man door het stichten van zijn Fonds beoogde, was de uitbreiding der Vlaamsche taal en der Vlaamsche zeden, inzonderheid door het aanmoedigen van het dichten en verspreiden van Vlaamsche liederen, gesteld op liefelijke, eenvoudige, gemakkelijke en zangerige wijzen. Onze Koninklijke Instelling zal niets verzuimen, dat strekken kan om die heilzame inzichten te verwezenlijken. Moge zij in haar doen en streven slagen, nu vooral dat ons Vlaamsche Volk, onze Vlaamsche jongens en meisjes zoo veel onvlaamsch zingen, dat een hooggestemd gemoed met droefenis vervult! Voor KAREL BOURY en zijne edele Zusters zal het een welverdiende eer zijn daaraan te hebben gedacht!

Juffrouw SOPHIE BOURY, vaarwel! Rust in vrede bij God!

Eerbiedig, breng ik een laatste en weemoedige hulde aan U, tevens aan uwe diepbetreurde zuster MARIE en aan uwen broeder KAREL, die weleer een mijner beste vrienden was. Nooit worden uwe namen door de Koninklijke Vlaamsche Academie vergeten : bij ons zal uw aller aandenken steeds in eere blijven.

Hebben de lijkplechtigheid bijgewoond de heeren : Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, onder-

bestuurder; KAREL DE FLOU, oud-bestuurder, en de bestendige Secretaris.

— Op voorstel van het Bestuur, beslist de Vergadering dat aan de familie van de overledene, in naam onzer Koninklijke Instelling, een brief van rouwbeklag zal gezonden worden.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. Section de la Statistique. — *Salaires et Durée du travail dans les industries des métaux au mois d'Octobre* 1903. Bruxelles, 1907.

Id. *Exposé de quelques résultats.* Id.

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail et Inspection de l'Industrie. Monographies industrielles. Aperçu économique, technologique et commercial. Groupe VI. *Industries du Caoutchouc et de l'Amiante.* Bruxelles, 1907.

Bibliothèque Coloniale Internationale. Institut colonial international. Bruxelles, 7me série. *Les différents systèmes d'Irrigation. Documents officiels précédés de notices historiques.* Tome III : *Espagne.* Bruxelles, 1908.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Zesde deel, negende aflevering (*Humeur-In*). Bewerkt door Dr. A. BEETS en Dr. J.-A.-N. KNUTTEL. 's-Gravenhage, 1908.

Loquela van Guido Gezelle tot Woordenboek omgewerkt. Aflevering 5. Antwerpen, z. j.

E. SOENS. *De Kerk van Ninove en haar mobilier.* Gent, 1907.

TIJDSCHRIFTEN. — *Bibliographie de Belgique.* 1907 : *Table alphabétique de la première partie : Livres; Id. de la deuxième partie : Périodiques.* 1908 : Première partie : *Livres,* nos 3 et 4; Deuxième partie : *Publications périodiques,* nos 3 et 4. *Bulletin des sommaires des périodiques,* no 12, 1907. — *Bulletijn der*

Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 15e jaar, nr 7. — *Bulletin des Musées Royaux*, no 2, 1908. — *Revue Sociale Catholique*, no 5, 1908. — *Sommaire idéologique des ouvrages et revues de Philosophie*. Février 1908. — *Annales des travaux publics*, no 1, 1908. — *Arbeidsblad*, nr 1, 1908. — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw*, nr 1, 1908.

Door het Bestuur der Vlaamsche Natuur- en Geneeskundige Congressen :

Handelingen van het Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres, gehouden te Aalst, den 23en en 24en September 1905. Uitgegeven door het Bestuur. Antwerpen, Brugge, 1906.

Idem van het Tiende Congres, gehouden te Brugge, den 29en en 30en September 1906. Id. Ie deel : *Natuurlijke Wetenschappen*. 1e en 2e Afdeeling. IIe deel : *Geneeskunde*. 3e en 4e Afdeeling. Id. 1907.

Door de Katholieke Universiteit te Leuven :

Annuaire de l'Université catholique de Louvain, 1908. Soixante-douzième année. Louvain.

Door de Rijks-Universiteit te Groningen :

Jaarboek der Rijks-Universiteit te Groningen, 1906-1907. Groningen, 1907.

Bijdrage tot de Beoordeeling van den Willehalm. Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Nederlandsche Letterkunde, aan de Rijks-Universiteit te Groningen, op gezag van.... door JOHANNA MARIA NASSAU NOORDEWIER. Delft, 1901.

Verklarende en Tekstcritische Aanteekeningen op Maerlants « Historie van den Grale » en « Merlijns Boeck ». Proefschrift enz. (als boven)... door HENDRIK BOUWMAN. Groningen, 1905.

Het Pronomen in het Nederlandsch der zestiende eeuw. Proefschrift enz. (als boven)... door BRONGER VAN HALTEREN. Wildervank, 1906.

Proeve eener kritische verzameling van Germaansche Volks- en Persoonsnamen, voorkomende in de litteraire en monumentale overlevering der Grieksche en Romeinsche oudheid. Proefschrift enz. (als boven) .. door MORITZ SCHÖNFELD. Groningen, 1906.

Robinson Crusoe in Nederland. Een bijdrage tot de Geschiedenis van den roman in de XVIIIe eeuw. Academisch proefschrift

enz. (als boven)... door WERNER HENDRIK STAVERMAN. Groningen, 1907.

Het Vocalisme der beklemde lettergrepen van den Metslawierschen tongval, historisch uiteengezet. Een bijdrage tot de kennis der historische grammatica van het Nieuwwestfriesch. Proefschrift enz. (als boven). . door PIETER KLOOSTERMAN. Groningen. 1907.

Door The Hispanic Society of America :

Catalogue of Publications. New York, z. j.

Door den heer J. MUYLDERMANS, werkend lid der Academie, te Mechelen :

L'Eglise est-elle une boutique, oui ? ou : non ? Dialogue entre un voyant, un aveugle et un myope. — Handboek voor elken Christen. — De Tienden. — Moeten er kloosters zijn ? — Hoe kerken herstellen ? — Hoedanig kerken bouwen ? — Zonder hulpgeld van den Staet, kan men veel en gemakkelijk verrigten. — Een middel om, tot in onze Gehuchten toe, zulke boekverzameling kosteloos te bekomen. — Iets over het bouwen en het huisraed der Pastooryen. — Tydwyzer (1860). — *Tydwyzer goed voor* 15 *jaren. — Almanach catholique, pour les années* 1864 à 1880. — *Aan alle regtzinnige menschen. Wederlegging van al wat, of de Onwetendheid of de Boosheid inbrengt tegen den pauselijken Omzendbrief* (*Encyclick*) door Mgr DE SÉGUR. — *De Eijerboer van Antwerpen. Twee voorzeggingen. — Over de H. Communie* door Mgr. DE SÉGUR. 1862 en 1866. — *De Schaper uit Everbosch. — Een Toonbeeld voor de Schoolmeesters — Sint-Anna's Maand. — Aan de Leden van het Taalgenootschap « Met Tijd en Vlijt » in de katholieke Hoogeschool te Loven en aan alle onze Roomsch Katolijke Taalbroeders van Noord en Zuid. Oproep. — Een woord over de Kerkhoven door een vriend der Waarheid. — Ode à Monsieur Malou, Président de l'Association Le Baume.*

(Een reeks van 23 oorspronkelijke vlugschriftjes en vertalingen door M. DAVIDTS, pastoor te Droogenbosch, alle verschenen van 1849 tot 1875)

Door den heer J. VERDAM, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden :

Middelnederlandsch Zakwoordenboek door J. VERDAM, hoogleeraar te Leiden. 1e aflevering. 's-Gravenhage, 1908.

Door den heer ALEX. BAUMGARTNER, buitenlandsch eerelid der Academie, te Luxemburg :

Lucius Flavus. Historisch roman, in twee deelen, uit de laatste dagen van Jerusalem, door JOSEPH SPILLMANN S. J., uit het Duitsch vertaald door A. F. JACOBS, bestuurder der Katholieke Jongensschool en der Nijverheidsschool van Turnhout. Derde uitgaaf, Eerste deel. Freiburg im Breisgau, 1901.

Door den heer C. MARESCAUX, notaris te Dilbeek :

Tijdschrift voor Belgische Notarissen. Studiën over burgerlijk en fiscaal Recht, Rechtspleging, Notariaat, Opstel der Akten Wetgeving en Rechtspraak, onder het bestuur van C. MARESCAUX. Zevende jaargang 1906-1907. (Zelfde titel in het Fransch. Elsene-Brussel, 1906.

Door den heer L. MAETERLINCK, bewaarder van het Museum van Schoone Kunsten, te Gent :

Les Imitateurs de Hieronymus Bosch. A propos d'une œuvre inconnue d'Henri de Bles. (Extrait de la « *Revue de l'Art* » de Paris. Février 1908.)

Door den heer A. FIERENS, lid van het Belgisch Instituut voor Geschiedenis te Rome :

La Question franciscaine. Les écrits des zélateurs de la Règle aux premiers temps de l'histoire franciscaine d'après les récentes controverses, par A. FIERENS. (Extrait de la *Revue d'histoire ecclésiastique*, VII, nº 2.) Louvain, 1906.

Université catholique de Louvain : *Les Origines du Speculum perfectionis* d'après M. A. FIERENS. Extrait du *Rapport sur les Travaux du Séminaire historique pendant l'année Académique* 1905-1906. Louvain, 1907.

Id. *Les problèmes de la Legenda trium sociorum*, d'après A. FIERENS. Id. pendant l'année 1906-1907. Louvain, 1908.

Door den heer LEONARD LEHEMBRE, onderwijzer te Schelle :

« *De Schoolkolonie op den buiten.* » *Kindertooneel in 6 tafereelen*, door PIETER PAUWELS, onderwijzer.

Door den heer A. VAN DER SCHELDEN, Drukker-Uitgever te Gent :

Nieuwe Nederduytsche Spraekkonst, door J. DES ROCHES. Derden Druk, oversien en verbetert dóor den Autheur. T'Antwerpen, bij J. Grangé Stads-drukker en Boek-verkooper op d'Eyer-merkt. Z. j. (1761.)

Nieuwe Vlaemsche Spraek-konst, geschikt na de spelling der hoogleeraeren SIEGENBEEK en WEILAND, *voor zoo veel die niet tegenstrijdig zij aen de woordgronding en regels onzer Vlaemsche Moeder-tael, en gestaefd op het gezag der beste Tael-bebouwers van Vlaenderen en Braband. In het licht gegeven, tot onderrigting van alle Schoolmeesters, doch bezonderlijk ten platte lande,* door F. L. N. HENCKEL, Priester, Leeraer der vlaemsche, fransche en latijnsche Taelen, Onderbestierder der Koninglijke Konst-Schoolen te Gent; alwaer men met grond-regelen leert de vlaemsche. fransche, latijnsche, grieksche, engelsche en hoogduitsche Taelen, als ook de Wiskunde. Te Gent, Uit de Drukkerij van P. F. de Goesin-Verhaeghe, op de Hoog-poort, nº 37, 1815.

Grammaire hollandaise, à l'usage des collèges et des institutions, rédigée d'après la grammaire adoptée par le gouvernement pour les provinces septentrionales du royaume, par G. VAN LENNEP, Membre de la société de littérature hollandaise, à Leyde; publiée avec consentement de M. le Commissaire de l'Instruction, des Arts et Sciences. A Bruxelles, chez le Charlier, Libraire de l'Académie, Montagne de la Cour, 1816.

Nederlandschen Weg-wyzer of Fakkelligt, aentoonende, den stiel ende maniere op de welke de Jongheyd moeten Spellen en Lezen, de eerste beginzelen der Cyfferkonst, hoe zy moeten schryven alle sorten van Brieven, Rekeningen, Wissel-Brieven, Endossementen van Wissel-Brieven, briefkens van Assignatie, Obligatie en verscheyde sorten van Quitancien, de kortste maniere van Boekhouden dienende voor alle Stielen, Neiringen en Lands-Lieden. Mids men in dees zal vinden hoe zy hunnen opstel moeten maken van al het gone zij noodig hebben, zonder aen iemands hulpe onderworpen te zijn. Men heeft er bygevoegd eenige regels van de Welgemaenierdheyd. Dit werk is verçierd met 60 geestige plaetjens konstig gesneden; zeer vermaekelijk voor de Jeugd. Tot Gend, bij J. Snoeck, Boekdrukker en Boekverkooper op de Predikheeren-leye, nº 350. *Z.* j.

(De vier bovenstaande werkjes zijn bijeengebonden.)

Grondregels der Nederduitsche Spelling, door WILLEM VANWEST. Sint-Truiden, 1853.

Door den heer I. DE VREESE, klerk der Koninklijke Vlaamsche Academie, te Gent :

Jaarboek van het Davidsfonds voor 1908. (Boekdeel nr 155 der uitgaven van het Davidsfonds.) Yper, 1908.

Door den heer F. BUITENRUST HETTEMA. te Zwolle :

Taal- en Dichterstudies. door F. BUITENRUST HETTEMA. Zwolle, 1908.

De Aanspreekvormen in 't Nederlandsch I. De Middeleeuwen. Proefschrift tot verkrijging van den graad van Doctor in de Nederlandsche Letterkunde aan de Rijks-Universiteit te Utrecht... te verdedigen... door JAN AREND VOR DER HAKE. Utrecht. 1908.

De Beroepsmisdadigers en hunne strafrechterlijke behandeling. Proefschrift ter verkrijging van den Graad van Doctor in de Rechtswetenschap aan de Rijks-Universiteit te Utrecht... te verdedigen... door LAURENS WILLEM EGBERT MARIE LASONDER. Doetinghem, 1908.

Door de Redactie :

De Tuinbode, nr 3, 1908. — *Het Boek*, nr 12, 1908. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen*, nrs 2 en 3, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Handboek voor Steenhouwers, Metselaars en Bouwkundigen. De bouw- en kunstwerken van den Steenhouwer. Geschiedkundig Overzicht. Constructie en Decoratie. Naar het Hoogduitsch van THEODOR KRAUTH en FRANZ SALES MEYER, Architecten en Professoren aan de Grossh. en Baugewerkschule en de Kunstgewerbeschule te Karlsruhe. Voor Nederland bewerkt en vermeerderd door F. LZ. BERGHUIS, Directeur van de Ambachtsschool en van de Gemeente-Avondschool voor Handwerkslieden te Arnhem. Leiden, z. j.

Practisch Handboek voor Bouwkundigen en Ambachtslieden, omvattende nagenoeg alle, bij de uitvoering van bouwwerken, voorkomende werkzaamheden, gereedschappen, materialen en hulpmiddelen, alphabetisch gerangschikt, beschreven, verklaard en door talrijke afbeeldingen nader toegelicht. Naar G. A. SMIT, geheel opnieuw bewerkt en belangrijk uitgebreid door P. H. SCHELTEMA. Rotterdam, z. j.

De practische Metselaar. Handboek voor Metselaars, Onderbazen, Opzichters en aanstaande Architecten, door G. A. SCHOLTEN, Architect en Leeraar M. O. te Tiel. 's-Gravenhage, 1902.

Id. *Atlas met 32 platen*. Id.

Handboek voor Timmerlieden, tevens ten dienste voor Bouwkundigen, Inrichtingen voor Ambachtsonderwijs en voor eigen studie, door H. J. DE GROOT. Met ruim 1346 afbeeldingen. Amsterdam, 1900.

Kleine Schriften und Studien zur Kunstgeschichte von FRANZ KUGLER. Mit Illustrationen und andern artistischen Beilagen Erster Theil. Stuttgart, 1853. Zweiter und dritter Theil. Id., 1854.

Die Verehrung der Heiligen und ihrer Reliquien in Deutschland bis zum Beginne des 13. Jahrhunderts. Von STEPHAN BEISSEL S. J. Freiburg im Breisgau, 1890.

Id. *während der zweiten Hälfte des Mittelalters*, von STEPHAN BEISSEL S. J. Id., 1892.

Die Verehrung U. L. Frau in Deutschland während des Mittelalters, von STEPHAN BEISSEL S. J. Freiburg im Breisgau, 1896.

Entstehung der Perikopen des Römischen Messbuches. Zur Geschichte der Evangelienbücher in der ersten Hälfte des Mittelalters, von STEPHAN BEISSEL S. J. Freiburg im Breisgau, 1907.

Studien über Miniaturen niederländischer Gebetbücher des 15 und 16. Jahrhunderts im Bayerischen National-Museum und in der Hof-und Staatsbibliothek zu München. Von BERTHOLD RIEHL. (Mit 7 Tafeln.) Aus den Abhandlungen der K. Bayer. Akademie der Wiss. III. Kl. XXIV. Bd. II. Abt. München, 1907.

HEINRICH SEUSE. *Deutsche Schriften im Auftrag der Wurttembergischen Kommission für Landesgeschichte, herausgegeben* von Dr. KARL BIHLMEYER. Stuttgart, 1907.

A History of the Art of Bookbinding. With some account of the book of the ancients. Edited by W. SALT BRASSINGTON, F. S. A., Author of « Historic Bindings in the Bodleian Library », etc. Illustrated with Numerous Engravings, and Photographic Reproductions of Ancient Bindings in Colour and Monotints. London, 1894.

Foreign Bookbindings in the British Museum. Illustrations of sixty-three examples selected ou account of their beauty or historical interest with introduction and descriptions by WILLIAM YOUNGER FLETCHER, F. S. A. late assistant keeper,

department of printed books, British Museum The plates printed in facsimile by W. GRIGGS, chromo-lithographer to her Majesty the Queen. London, 1896.

Bibliographica. Papers on books. Their History and Art. Volume I. Parts I-IV. London, 1895. — Volume II Parts V-VIII. Id. 1896. — Volume III. Parts IX-XII. Id. 1897.

Facsimiles of Biblical Manuscripts in the British Museum. Edited by FREDERIC G. KENYON, M. A . D. LITT. Assistant Keeper of Manuscripts. London. 1900.

Early Oxford Bindings. By STRICKLAND GIBSON. Oxford, 1903.

Histoire générale de Paris. Le Cabinet des Manuscrits de la Bibliothèque impériale. Etude sur la formation de ce dépôt, comprenant les éléments d'une Histoire de la Calligraphie, de la Miniature, de la Reliure, et du Commerce des livres à Paris avant l'invention de l'Imprimerie, par LÉOPOLD DELISLE, Membre de l'Institut, Bibliothécaire au Département des Manuscrits de la Bibliothèque Impériale. Tome I. Paris, 1868. — Tome II Id. 1874. — Tome III. Id. 1881. — Planches. Id. 1881.

Manuels de Bibliographie historique. — IV. *Bibliographie générale des Cartulaires Français ou relatifs à l'Histoire de France*, par HENRI STEIN. Paris, 1907.

Association pour la publication des Monuments de l'Art Flamand, fondée en souvenir de l'Exposition des Primitifs Flamands et d'Art ancien de 1902, à Bruges. Les Arts anciens de Flandre dédié à Sa Majesté le Roi des Belges. *Les Chefs-d'Œuvre de l'Art Flamand à l'Exposition de la Toison d'Or.* Etudiés par un groupe de Savants sous la Direction de CAMILLE TULPINCK, président de l'Association. *Z.* pl. of j.

N. P. LICHATSCHEFF : (In het Russisch) *De palaeographische Beteekenis der Papiermerken.* Sint-Petersburg, 1899. 3 deelen lex 8°, met een atlas folio. — Dl. I : CCXII + 510 blzz. met 17 platen. — Dl. II : 424 + 248 blzz. — Dl. III : 635 platen met 4258 watermerken. — Atlas : 4 platen, reproducties van vellen papier op de ware grootte.

Nomenclator Literarius Recentioris Theologiae Catholicae theologos exhibens Aetate, Natione, Disciplinis distinctos. Tomus

IV. Edidit et commentariis auxit H. HURTER S. J. s. theolog. et philos. Doctor, ejusdem s. theolog. in c. r. Universitate Oenipontana professor p. o. Oeniponte, 1899.

De Gids. Maart 1908.

Bulletin des Métiers d'art. Maandelijksche Bijdragen tot verspreiding van de kunst in 't Ambacht : Fransche uitgave, nrs 1, 2. 5, 6, 7 en 8, 1907-1908 ; Id. van de Vlaamsche uitgave.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen*, heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de volgende afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

Archives suisses des Traditions populaires, Revue trimestrielle, nos 1-4. 1907. — *De Belgische School*, nrs 6-10, 1907-1908. — *Biekorf*, nrs 4 en 5. 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Februari 1908. — *Christene School*, nrs 9 en 10. - *Den Gulden Winckel*, nr 2. 1908. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 5, 1908 — *Natuur en School*. nr 11, 1908. — *Neerlandia*, nr 2. 1908. -- *Onze Kunst*, nr 3, 1908. — *De Opvoeder*, nrs 6 en 7, 1908. — *De Opvoeding*, nr 3, 1908. — *De Schoolgids*, nrs 7-10, 1908. — *St.-Cassianusblad, Bijvoegsel*, nr 4, 1908. — *Studiën*, nr 2, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur*, nr 2, 1908. — *De Vlaamsche Arbeid*, nr 3, 1908. — *De Vlaamsche Gids*, nrs 5 en 6, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 2, 1908. — *Vragen van den Dag*, nr 3, 1908.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met de volgende ingekomen brieven en stukken :

1°) **Levensschets van wijlen Prof. Dr. J. H. Gallée**, *afgestorven buitenlandsch eerelid*. — *Antwoord van den Weled. heer Dr.* A. BEETS. — Brief van 26 Februari, waarbij Dr. A. BEETS, buitenlandsch eerelid, ter beantwoording van een schrijven van den Bestendigen Secretaris (22 Fe-

bruari), het Bestuur der Academie bericht, dat hij meent zich niet te mogen onttrekken aan de eervolle opdracht van de Koninklijke Vlaamsche Academie, in hare vergadering van 19 Februari hem gedaan, om voor het *Jaarboek* voor 1909 of voor 1910, een Levensbericht te schrijven van haar buitenlandsch eerelid, Prof. Dr. J. H. GALLÉE, onlangs te Utrecht overleden.

« Ofschoon ik, » — aldus schrijft Dr. BEETS, — « in de laatste twintig jaren, door woonplaats « en werkkring van hem gescheiden, maar zelden « meer in persoonlijke aanraking kwam met den « overledene, mijn vroegeren Leermeester aan « de Hoogeschool, zoodat ik zijn leven sedert, « om zoo te zeggen, niet dan op een afstand heb « gevolgd, verklaar ik mij bij dezen bereid aan « het vereerend verlangen der Koninklijke Vlaam- « sche Academie, naar kennis en vermogen, te « voldoen. » — (*Dankbetuiging.*)

2°) **Rijks- Universiteit te Groningen. Voorstel tot ruiling.** — Brief van 2n Januari 1908 (bij een pak boeken gevoegd, door tusschenkomst van het « Service Belge des Échanges internationaux » verzonden en den 11 Maart aan de Academie besteld), waarbij de Weled. heer A. G. ROOS, bibliothecaris der Rijks-Universiteit te Groningen, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie laat geworden eenige der jongste uitgaven op het gebied der Nederlandsche taal- en letterkunde,

die aan deze Universiteit verschenen zijn, benevens het *Jaarboek* over 1906-1907. « Het zou mij « hoogst aangenaam zijn, — schrijft de heer Roos, « — eenige der door Uwe Academie uitgegeven « geschriften in ruil te ontvangen, en, voor het « vervolg, in eene geregelde wisseling van publi- « caties met uwe Koninklijke Instelling te tre- « den. » — Aan dit verzoek werd, namens het Bestuur, het gewenschte gevolg gegeven.

3°) **Internationaler Kongress für historische Wissenschaften.** — Het inrichtingscomiteit van het Congres, dat te Berlijn, in Augustus 1908, zal gehouden worden, deelt aan de Academie het programma van zijne werkzaamheid mede.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Verzending der uitgaven in het tweede halfjaar 1907** (*10n Augustus tot 31 December*) **van de pers gekomen** : a.) *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd* door TH. COOPMAN en J. BROECKAERT, 4e deel; -- b.) *Middelnederlandsche Gedichten en Fragmenten*, door Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, 2e deel; – c.) *Jaarboek voor 1908*.

Den 11 Maart, zijn door de zorgen van den Bestendigen Secretaris de bovenvermelde uitgaven aan de Buitenlandsche Eereleden der Academie gestuurd geworden, alsook, — hetzij die drie uitgaven, hetzij een gedeelte daarvan, – aan

4 ministeriën; aan 43 genootschappen, boekerijen en onderwijsinrichtingen in België; aan 14 openbare boekerijen, hoogescholen en letterkundige genootschappen uit den vreemde, alsmede aan 44 bijzondere personen zoowel in het binnen- als in het buitenland. — 10 exemplaren van de *Biographie van den Vlaamschen Taalstrijd* werden ter recensie aan tijdschriften uit den vreemde gezonden, en 34 exemplaren van het *Jaarboek*, bij wijze van ruiling, aan tijdschriften in België en uit den vreemde.

2°) **Geschiedkundige oorsprong van den aflaat van Portiuncula.** *Door den heer* A. FIERENS, *doctor in wijsbegeerte en letteren, lid van het Belgisch Instituut voor Geschiedenis te Rome* (Piazza Rusticucci, 18), **ter uitgave aangeboden verhandeling.** Bij brieve van 13 Maart werd het handschrift van het eerste deel dezer studie aan de Academie gestuurd. Namens het Bestuur, had de Bestendige Secretaris de eer het handschrift naar de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie te verzenden, met verzoek drie commissarissen te benoemen, welke belast zullen zijn over de ter uitgave aangeboden verhandeling verslag uit te brengen.

Mededeeling namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** — *a.*) *Lezingen in de*

morgen vergadering. — De heer JAN BROECKAERT, secretaris der Commissie, brengt ter kennis der Vergadering, dat de heer EDW. GAILLIARD, in de morgenzitting, eene lezing gehouden heeft over *De « Gave Gods »*, of *De « Gave Goids genoemt de Pestelencie »*, in welke verschillende teksten in oogenschouw genomen worden, aan oorkonden uit de 17e eeuw (berustende op het Staatsarchief te Antwerpen) ontleend.

Namens den heer Dr. K. VAN DEN HAUTE, onderarchivaris van den Staat, te Brugge, heeft de heer GAILLIARD, ter opname in de *Verslagen en Mededeelingen* aangeboden een belangwekkende mededeeling over de voormalige rederijkerskamer « *Altijts doende* », welke, in de 18e eeuw, te Leffinghe (eene gemeente nabij Oostende) gevestigd was. De heer Dr. K. VAN DEN HAUTE haalt een archiefstuk aan, waarin er spraak is van een spel betiteld *De kloekmoedige Martelie van dheylige magd Barbara* en van het « *Kluchtspel van den boeren edelman* », welke door het gild, ten jare 1769, te Leffinghe werden opgevoerd.

De Commissie stelt aan de Vergadering voor, beide stukken in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten drukken. — (*Aangenomen.*) (Zie op blzz. 258-269.)

b.) **Ter uitgave aangeboden verhandeling :** *Studie betreffende den Geschiedkundigen Oorsprong van den aflaat van Portiuncula,* door den heer

A. FIERENS, doctor in wijsbegeerte en letteren, lid van het Belgisch Instituut voor Geschiedenis te Rome. — In hare morgenvergadering heeft de Commissie tot verslaggevers benoemd de heeren : Dr. JAC. MUYLDERMANS, J. BOLS en D. CLAES.

2°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris der Commissie, legt ter tafel het volgende verslag over de morgenvergadering :

Zijn aanwezig, de heeren G. SEGERS, voorzitter, D. CLAES, ondervoorzitter, J. BOLS, A. DE CEULENEER, A. JOOS, Dr. MAC LEOD, Dr. J. MUYLDERMANS en J. OBRIE, leden, en de secretaris JAN BOUCHERIJ.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de vorige vergadering, houdt de heer J. MUYLDERMANS eene lezing over den *Eerbied voor de Taal.*

De voorzitter wenscht spreker geluk met zijne hoogst belangrijke voordracht, en stelt voor ze in het *Bijblad* der Commissie te laten drukken. — (*Aangenomen.*)

Na eene bespreking over deze lezing, waaraan de heeren SEGERS, MAC LEOD en CLAES deelnemen, wordt de zitting te half één gesloten.

DAGORDE.

1°) **Nieuwe uitgave der Vak- en Kunstwoordenboeken.** *Verslag door de bijzondere Commissie uitgebracht.* (Leden der Commissie de heeren TH. COOPMAN, K. DE FLOU en EDW. GAILLIARD.

De heer TH. COOPMAN houdt lezing van het volgend verslag, door de Commissie uitgebracht

Vergadering van den 27 Januari 1908. — Aanwezig: de heeren TH. COOPMAN, K. DE FLOU, EDW. GAILLIARD.

Met het eigenlijk nut of de noodzakelijkheid eener heruitgave van de *Vak- en Kunstwoordenboeken*, heeft de Commissie gemeend zich niet verder te moeten onledig houden, na de afdoende redenen, welke de Heer Bestendige Secretaris, in de algemeene December-vergadering 1907, ten voordeele eener tweede uitgave heeft laten gelden. — Toch acht zij het wenschelijk aan te teekenen, dat sedertdien, nog aanvragen om exemplaren, vanwege leeraars die belast zijn met het vak- of beroepsonderricht, onbeantwoord zijn moeten blijven; en dat er zelfs, van enkele dier boeken, geene exemplaren meer te verkrijgen zijn bij die samenstellers, welke destijds de gelukkige gedachte hebben gehad gebruik te maken van het recht, dat hun verleend wordt bij §§ 3, 4 en 5 der Academische wet om, bij den drukker, boven de hun toegekende 100 prijs- of presentexemplaren, afdrukken — sommigen bestelden er tot 500 — voor eigen rekening te nemen.

Ook dit feit mocht niet onvermeld blijven. Het bevestigt eens te meer den bijval, welken die uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie te beurt valt; en daar zij, met de toenemende uitbreiding van het vak- of beroepsonderricht, veel nut s ichten, zij het de Commissie veroorloofd den wensch uit te drukken, dat het de Koninklijke Vlaamsche Academie behage telken jare geregeld, ten minste *twee* prijsvragen uit te schrijven tot het bekomen van Vak- en Kunstwoordenboeken. Niet alléen de woordenschat onzer taal wordt er door verrijkt; maar ook het vak- en kunstonderwijs in en door het Nederlandsch zal er, hier te lande, baat bij vinden.

*
* *

Ten einde het werk der Commissie makkelijker te maken, had de hooggeachte Bestendige Secretaris, uit Alf. van Houcke's met goud bekroonden *Loodgieter en*

Zinkbewerker, twee bladzijden, t. w. 633 en 634, laten overdrukken, in het formaat en met de letter der uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' fonds.*

Die proeve werd onderzocht en besproken.

In de nieuwe uitgave zal alleen het *hoofdwoord* met *vetjes,* en de overige woorden, als synoniemen en vertalingen, zullen *cursief* gedrukt worden.

De *letterspiegel* van de eerste uitgave blijft behouden: maar, ten gevolge van den kleineren druk, zullen ± 37 regels per bladzijde de plaats innemen van ± 32. Soms blijkt de aanwinst nog aanzienlijker : zoo b. v. op blz. 635 (van het woord *Schijf* tot en met *Schijve*) worden 9 regels ingewonnen. Kortom, volgens nauwkeurige berekening, worden, door den band, 3 blz. van de eerste uitgave verminderd tot 2 blz. in de nieuwere.

De Commissie stelt tevens voor dat het zwaar papier (1e uitgave) vervangen worde door het papier der uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds,* dat slechts 42 fr. de 16 bladzijden kost.

De Heeren Schrijvers zullen aanzocht worden tot het geven van hunne schriftelijke toestemming tot heruitgave; tevens tot herziening d. i. verbetering en vollediging van hun werk.

De Heer Bestendige Secretaris zal zich volgaarne van dien last kwijten vóór de Maart-vergadering der Academie.

Oplaag der 2e uitgaaf.

Na de verschijning der eerste Vak- en Kunstwoordenboeken, werd, in de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, herhaaldelijk betreurd, — inzonderheid door onze afgestorven Medeleden Dr. Aug. Snieders, Kan. Daems en Dr. de Vos, — dat de Academische wet niet veroorloofde vulgarisatiewerken op ruimere schaal te verspreiden, d. w. z. daarvan een grooter aantal exemplaren te laten drukken. Uit de verslagen dier Commissie blijkt, dat, ook in dat opzicht,

herhaaldelijk aangedrongen werd op wetsherziening. Deze bleef tot heden een vrome wensch. Gelukkig heeft onze hooggeachte Heer Bestuurder laten verhopen, dat die herziening in 1908 mogelijk is.

In afwachting, kan de Commissie niet anders voorstellen, dan elk *Vak- en Kunstwoordenboek* in 350 exemplaren te herdrukken, met inbegrip der 100 presentexemplaren voor de Heeren Schrijvers; maar, daar de Werkende en Briefwisselende Leden, alsmede de Buitenlandsche Eereleden, de 1e uitgave hebben ontvangen, meent de Commissie te moeten voorstellen dat de nieuwe uitgave enkel naar de Werkende Leden zal worden gestuurd.

Krachtens de wet, zijn wij verplicht, voor de boekerijen, 74 exempl. te sturen naar den heer Minister van Wetenschappen en Kunsten. De Commissie stelt voor, dat de Academie oorlof vrage, ten bate van een aantal instellingen, welke die uitgaven nog niet ontvangen hebben, — zooals blijkt uit den brief van den WelEd. Heer Minister van Nijverheid en Arbeid, — over die 74 ex. te mogen beschikken.

Ten slotte, zouden er 150 ex. overblijven voor den handel.

De Leden der Commissie:

TH. COOPMAN.
K. DE FLOU.
EDW. GAILLIARD.

Ons ijverig medelid, de heer TH. COOPMAN, die, ten jare 1890, tot proeve van de door de Academie ontworpen *Vak- en Kunstwoordenboeken*, met de meeste bereidwilligheid, op zich genomen had een Vakwoordenboek over de *Steenbakkerij* te bezorgen, en zijn arbeid, als nr 1 der Reeks, in 1894

liet verschijnen, heeft zich bereid verklaard zijn eerste werk aan te vullen en te verbeteren. Hij hoopt binnen kort de kopij aan de Academie te kunnen overmaken

Na de Academie met de toetreding van den heer COOPMAN in kennis gesteld te hebben, deelt de Bestendige Secretaris de antwoorden mede, welke hij vanwege de heeren Schrijvers van de verschenen *Vakwoordenboeken*, betreffende den ontworpen herdruk ontvangen heeft.

a.) Brief van 1 Februari, waarbij de heer JOS. VUYLSTEKE, thans snelschrijver bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers te Brussel, verklaart zich volgaarne ten dienste der Academie te stellen voor het overzien en verbeteren van zijn *Vakwoordenboek over het ambacht van den Smid.*

b.) Brief van 3 Februari, waarbij de heer FRANS BLY, ontvanger der zeevaartrechten te Antwerpen, zegt bereid te zijn, zijne medewerking te verleenen tot uitbreiding en verbetering van zijn werk over de *Visschersloep.*

c.) Brief van 7 Februari, waarbij de heer ALF. VAN HOUCKE, bouwkundig ingenieur aan het Ministerie van Spoorwegen (dienst der gebouwen van Posterijen en Telegraphie) te Brussel, de Academie bericht, dat een nieuwe uitgave van zijn *Vakwoordenboek over het ambacht van den Loodgieter en Zinkbewerker* reeds in bewerking ligt, en dat hij gaarne eene heruitgave van dat over het *Ambacht van den Metselaar*, met zijnen medewerker

den heer JOZEF SLEYPEN, bureeloverste aan hetzelfde Ministerie, zal voorbereiden.

d.) Brief van 8 Februari, waarbij de heer V. VAN KEIRSBILCK, dienstoverste aan de Buurtspoorwegen, te Assebroek bij Brugge, in eigen naam en in dien van zijnen broeder JULIUS VAN KEIRSBILCK, er in toestemt hun *Vakwoordenboek over het ambacht van den Timmerman* en over dit *van den Metselaar* te herzien en te verbeteren.

2°) **Nieuwe uitgave van de « Gallicismen », door den heer Dr. W. de Vreese.** *Voorstel door den Bestendigen Secretaris.* — De heer EDW. GAILLIARD doet aan de Vergadering het voorstel tot het herdrukken van gezegd werk te laten overgaan :

Ik neem de vrijheid voor te stellen nog een ander werk heruit te geven. Ik bedoel het welbekend. nog dagelijks gevraagd werk van Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, over de « *Gallicismen* », dat, nog kort geleden, door Prof. Dr. SALVERDA DE GRAVE een « magistraal werk » werd genoemd (1), en bij zijn verschijnen in min dan vier maand was uitverkocht. Natuurlijk wordt verstaan, een vermeerderde en verbeterde uitgave.

Ik stel voor het herdrukken van bedoeld werk ter bespreking te leggen en eene bijzondere Commissie van drie leden te benoemen, belast met daarover verslag uit te brengen.

— Worden tot leden dier Commissie benoemd de heeren TH. COOPMAN, Dr. C. LECOUTERE en EDW. GAILLIARD.

---

(1) J. J. SALVERDA DE GRAVE, *De Franse woorden in het Nederlands* (Amsterdam, 1906), blz. 26.

3°) **Lezing door den heer J. Bols** : *Michi Davidts.* — Spreker doet het leven kennen va dezen schrijver, die in 1808 te Leuven geboren e in 1875 te Drogenbosch overleden, zich doo een vijftigtal schriften over godsdienst, taal e christene kunst verdienstelijk maakte. Na d levensschets en een overzicht van die werken worden vooral drie kenmerkende hoedanighede beschreven, die iedereen in den braven ma bewonderde: eene nietsontziende rechtzinnighei een weergalooze werklust en eene vurige liefd tot het geringe volk. De menigvuldige schrifte van DAVIDTS waren bestemd voor de massa, ni voor de ontwikkelden van zijnen tijd : 't is va dat standpunt dat men ze moet beoordeelen.

De Bestuurder stelt voor de lezing van de heer BOLS in de *Verslagen en Mededeelingen* op t nemen. — *(Goedgekeurd.)*

De vergadering word te vier uren gesloten.

MICHIEL DAVIDTS

door JAN BOLS.

MIJNE HEEREN,

Het schijnt sedert eenigen tijd mode te zijn de honderdste verjaring te vieren der geboorte van beroemde mannen.

Aldus, anderhalf maand geleden, vierden de Katholieken van Duitschland eenen hunner beste pennevoerders, priester Alban Stolz.

Onder de Nederlandsche schrijvers zijn er bijzonder twee, die in 1808 werden geboren en die mij altijd nauw aan 't herte lagen en nog liggen : Jan Michiel Dautzenberg en Michiel Hendrik Davidts.

Ik verneem dat de gedachtenis van Dautzenberg, gestorven in 1869 te Elsene, dit jaar op zijn geboortedorp Heerlen, in Hollandsch Limburg, plechtig zal gevierd worden, en bemerk nu ook met vreugde op den uitnoodigingsbrief tot de vergadering van heden, dat ons geacht medelid M. Jan Boucherij den beminnelijken dichter in onze Novemberzitting zal herdenken.

Ik heb gemeend dat onze MICHIEL DAVIDTS, in 1875 als pastoor van Drogenbosch overleden, ook verdiende te worden herdacht, — al is het maar in deze mijne eenvoudige lezing, — zoowel voor zijn verdienstelijk en ongemeen werkzaam

leven, als voor zijne talrijke schriften over god
vrucht, christene kunst en Vlaamsche Bewegin

Zooveel te meer voelde ik mij tot dit onde
werp getrokken, omdat, alhoewel ik DAVIDTS no
gezien heb, persoonlijke herinneringen mij a
hem vasthechten : immers, toen ik over 51 ja
student was van de 5de Latijnsche klas in 't Kle
Seminarie van Mechelen, was het allereers
werk waar ik mijne centen aan besteedde en d
ik (in 't genipt, natuurlijk) in de studiezaal la
juist de verzameling van een tiental kleine deeltj
vóór eene dikke halve eeuw door pastoor DAVID
ter inschrijving aangeboden; ook sta ik sede
een' 40 jaar in de vriendelijkste betrekkingen m
twee van DAVIDTS' neven, alsdan mijne leerling
in 't Sint-Romboutscollege van Mechelen; ik vo
er nog bij, dat ik, in de geburen van Droge
bosch — te Alsemberg namelijk — pastoor wo
dende, in de gelegenheid was om dikwijls ov
DAVIDTS te hooren spreken door mijne en zij
parochianen, en de door hem herstelde kerk
deels herbouwde pastorij (1) met levendige belan
stelling te bezichtigen.

Volgens het woord van Edward van Eve
schrijvende in zijn werk *Lodovico Guicciardini* (2

---

(1) Drogenbosch heeft sedert eenige jaren eene gansch nie
pastorij gekregen; met die gelegenheid verdween een deel van
bouw onder DAVIDTS uitgevoerd. Zie verder blz. 244.

(2) P. 81.

« On a dit avec raison que l'histoire d'un écrivain se trouve dans ses œuvres », — putte ik de bijzonderheden van DAVIDTS' leven grootendeels uit zijn 50-tal boeken en boekjes, waar ik eene der zeer zeldzame verzamelingen van bezit; voorts raadpleegde ik met vrucht de archieven van Sint-Germanuskerk te Tienen (1), *De Vlaamsche Vlagge* (2), *De Student* (3), het *Biographisch Woordenboek* (4), en bijzonder een artikel voor *De Nieuwe School- en Letterbode* (5) opgesteld door den geschiedschrijver Pieter Vincent Bets zaliger, deken van Zout-Leeuw in 1897 overleden, die als Tienenaar met onzen DAVIDTS zeer bevriend was. Andere inlichtingen werden mij verschaft door wijlen M. Winnen, deken van Ukkel, die DAVIDTS eene oprechte vereering toedroeg, en hem niet alleen te Tienen als onderpastoor in zijne eigene geboorteparochie Sint-Germanus gekend had, maar met den braven man, — toen deze pastoor van Drogenbosch was, — van 1868 tot 1875 op den vertrouwelijksten voet omging.

Eindelijk eenige anekdootjes heb ik links en rechts, te Alsemberg, te Tienen, te Drogenbosch

---

(1) Dank aan den geleerden heer Fr. de Ridder, onderpastoor aldaar, die er mij veel belangrijks uit mededeelde.

(2) Blzz. 13-15, Brugge, 1875, art. door LODEWIJK DE KONINCK.

(3) Blzz. 155-163, Lier, 1903.

(4) *Biogr. Woordenboek*, door HUBERTZ, ELBERS en VAN DEN BRANDEN. Deventer, 1878.

(5) 1875, blzz. 419-426, en 484-486.

en elders uit den mond van gansch vertrouwbare personen kunnen afluisteren, en laschte ze gansch letterlijk in deze levensschets in : zoo iets immers beeldt ons iemand gewoonlijk beter af dan de netste fotografie en de langste beschrijving.

Mijne Heeren, van dit samenraapsel trachtte ik een geheel te maken, dat ik de eer zal hebben u voor te lezen, en dat, hoop ik, voor de Nederlandsche Bio- en Bibliographie niet gansch nutteloos zijn zal.

MICHIEL HENDRIK DAVIDTS werd den 8 Juni 1808 te Leuven in de Sint-Jakobsparochie (Brusselschestraat) geboren.

Zijne ouders, Nikolaas Jan Jozef Davidts en Anna Catharina Hermans (1), eenvoudige, diep godsdienstige burgers, menschen van den ouden eed, wonnen treffelijk hun brood met eene bakkerij en eenen winkel in specerijen (2).

Van het ballingsoord Cayenne sprekende, schrijft hij in *Eenige bladzijden uit het Zakboekske van* M. H. DAVIDTS (3), dat hij « eenen oom telt onder de slachtoffers der helsche verlichters ». Die oom, Jakob Hermans, kanunnik van Sint-

(1) Zijn vader was van Sint-Jakob, zijne moeder van Sint-Michiel. Hij werd den 9den gedoopt; peter en meter waren Michiel Hendrik Pelckmans en Joanna Catharina van Oppen.

(2) De menschen die er nu wonen, oefenen nog hetzelfde bedrijf uit, en houden daarbij herberg. Het huis draagt thans nummer 96.

(3) Blz. 72.

Germanus te Tienen, werd in 1794 als gijzelaar te Maubeuge gevangen gezet (1).

Hij had ook eene tante, die onder den *Besloten Tijd* uit haar klooster was gejaagd geweest, en nu bij hen inwoonde : zij was het die de ouders krachtdadig bijstond om haar neefje,

(1) De eerweerde heer Jakob Hermans, kanunnik van Sint-Germanus' kapittel te Tienen, wordt in het archief dier kerk vermeld als *cantor capituli* van 1785 tot 1797, wanneer de kapittels door de Fransche Republiek werden afgeschaft.

Na den veldslag van Fleurus (26 Juni 1794) sloegen de Franschen ons land met eene brandschatting van 60.000.000 *livres*, en « by depêche vanden representant van het Fransche Volk, François Hausmann, de date 3 Vendemiaire » (24 September 1794), vernam het magistraat van Tienen dat « de stadt, haer kwartier ende arrondissement » in die schatting waren aangeschreven voor 400.000 *livres*. Die schatting was ten laste van de edellieden, geestelijken, kloosters, rijken en groote eigenaars der stad, en moest op weinige dagen in de handen der republikeinen betaald worden. Om de betaling te verzekeren, werden de voornaamste burgers als gijzelaars medegevoerd en gevangen gezet. Daaronder waren « d'heeren *Hermans* ende Clavers, twee kanoniken van het voorzeyd kapittel van Ste Germeyns, als gyselaers in hechtenis gestelt te Maubeuge. »

Luttel tijd daarop maakte het magistraat van Tienen bekend dat het had « de respectieve quote gemaeckt om dese volle somme te vinden ; doch bemerckt hebbende dat er veele reclamatien sullen geschieden, waerdoor het staet te geschieden dat er eenighe duyzende nyet souden incomen, waerdoor de peynelyke afwezendheydt van onse gyselaers te Maubeuge soude connen ten uyterste verlangt worden, soo hebben die magistraet goedgevonden hunne contributie eenige duyzende livres te verhoogen... ». (1*).

Tijdens de Fransche Omwenteling leefde Hermans verborgen in de Spiegelstraat te Tienen, en woonde daar nog in 1814 (2*).

(1*) Arch. van Sint-Germanuskerk te Tienen, A sect. I, n^r 33, en A sect. IV, n^rs 88 en 94.

(2*) Dit blijkt uit brieven hem door zijne familieleden uit Leuven gezonden. Arch. van Sint-Germanuskerk te Tienen, A sect. IV, n^r 99.

— alsook dezes zuster en drie broeders Frans Hendrik en Jan Baptist, — in deugd en braaf heid op te voeden.

Michiel, de jongste van de vijf, ging van tot 9 jaar ter school bij de *Zusters van Liefde*, waa hij de voorname vakken van 't lager onderwijs i dien tijd, — christelijke leering, gewijde geschie denis, lezen, schrijven en een beetje rekenen, - met zulk goed gevolg aanleerde, dat hij aa 't hoofd stond zijner klas.

Weldra bereidde hij zich tot zijne Eerste Communie, en werd tot primus van zijne klein gezellen uitgeroepen (1).

Twee jaar ging de jonge DAVIDTS naar een verfranschte lagere school, en daarna nog dr jaren naar eene even verfranschte *Ecole moyenn* waar de moedertaal aan de deur bleef (2).

Het zij mij toegelaten hier eenige regels u DAVIDTS' *Zakboekske* (3) aan te halen over het vroeg aanleeren van het Fransch aan de Vlaan sche kinderen : zoo hebben wij reeds een staalt van zijnen eigenaardigen vloeienden schrijftra en van de openhertige uiting zijner gevoelens :

« Bij geen volk der geheele wereld *vloekt* men z tegen de natuur gelijk in onze uitzinnige *écoles primair ecoles moyennes*. De heilige zending, het opleiden der jeug

(1) Blz. 28 van *Eenige Bladzijden uit het Zakboekske.*

(2) Blz. 29, id.

(3) Blz. 29, id.

is heden eene broodwinning geworden, niets anders. Het is waar, de hooveerdigheid der ouders wil, zonder uitstel, dat hun Janneke, hun Mietje, Fransch *parleeren, declameeren*... De opleiders der jeugd zouden die pest moeten vermietigen met vlakaf aan de ouders de WAARHEID te zeggen : « Het is beter eenen vogel in de hand dan 7 in de lucht. Laat mij aan uwe kinderen eerst goed de moedertaal leeren, de jonge boomen met den wortel, en *niet* met de takken in den grond planten; wilt gij ze mij zóó niet laten handelen, gij weet, vader en moeder, waar de kwakzalvers, de tandentrekkers wonen, leidt er uwe kinderen naar toe. Ik ken mijne EIGENWEERDE, *ik* trek geene tanden. »

In hetzelfde *Zakboekske van* M. H. DAVIDTS lees ik betreffende zijne humaniora, die hij in het alsdan bloeiend stadscollege van Diest voltrok (1):

« Gelukkig dat mijne moeder mij in een college bracht, waar men den weg niet op 7 aflegde, dit is te zeggen, waar men het Latijn bij middel onzer moedertaal leerde. Och! hier denk ik met tranen in de oogen en met een diepst gevoel van eeuwigen dank in de ziel, aan den eerweerden man die mij in de 1ste en 2de school van 't college zoo vaderlijk voorlichtte met de fakkel der moedertaal op de baan naar kennis en wetenschap. Die goede engelbewaarder trok mij de wiek uit de ooren, rukte mij den blinddoek af, en ik begreep *eindelijk*... in den ouderdom van 16 jaren dat dit gedommel : *participe présent, futur etc.* een reesem ledige blazen was. Ik was niet meer doof, en mijne stekeblindheid was genezen. Gij weet, lezer, als de kwakzalverij lang geplaasterd heeft, dat er altoos iets van die ellendige ziekten (blindheid en doofheid) overblijft door de schuld der kwakzalvers.

(1) Zie blz. 32 van *Uit het Zakboekske.*

Gansch genezen, daarvoor was het te laat! Intusschen kan ik God niet genoeg bedanken dat ik niet gansch mijn leven steendoof, steekblind gebleven ben, en mijne moedertaal nog half leerde. Met bijziende oogen moet ik gansch mijn leven sukkelen! Welk geluk had het voor mij en voor 't geluk mijner medemenschen kunnen zijn, indien de kwakzalverij 't gezicht, 't gehoor niet gekrenkt had!

In de Poësis en Rhetorica (1) ontmoette ik eenen tweeden vader, die Neerduitsche dichter, Neerduitsche redenaar was, *in den vollen zin des woords.* »

Hier wordt zeker Jan de Jonghe bedoeld, wiens lof dikwijls in de pen en op de lippen van DAVIDTS kwam, en die vele verdienstelijke werken schreef als dichter, taal-, geschied- en tooneelkundige (2).

---

(1) De 3de zijner Latijnsche scholen kon DAVIDTS overslagen.

(2) Jan-Antoon de Jonghe geboren den 6 October 1797 te Lokeren, en overleden te Brugge den 2 September 1861, werd achtervolgens leeraar te Diest, te Brugge, te Luik en te Lier. Zie *Biographisch Woordenboek door* HUBERTZ, ELBERTS *en* VAN DEN BRANDEN. Deventer, 1878. — In zijn *Zakboekske*, blz. 72, noemt DAVIDTS hem onder de martelaars der Vlaamsche Beweging: « Jan de Jonghe werd van den hoogleeraarsstoel afgeroepen en te Lier in de klein-kinderenschool op droog brood gezet. » En blz. 75 (nota) « De Jonghe, wiens boek *Schola latina* alom vermaard is in de geleerde wereld, moest uit de oogen der *pekins* weg. Jammer dat de man, die zijn leven lang Homerus bestudeerde, door de doos verrast is, terwijl hij de *Kattenverhuizing* aan het afwerken was. In den *Taelsleutel* heb ik gelukkig den inhoud bewaard. » Zie *Taelsleutel* (in het tijdschrift *Hekel en Luim*, Hasselt, 1856), blz. 173-176), en *Wederlegging van al wat of de onwetendheid, of de boosheid inbrengt tegen den pauselijken omzendbrief door* Mgr DE SÉGUR, *vert. door* M. H. DAVIDTS, 3e uitg., Brussel, 1865, blz. IV van 't *Nawoord*. Zie de Jonghe's gedicht *Een Traen aan Pius IX* in *Is de Kerk een winkel?* blz. 72.

DAVIDTS voltooide zijne hoogere studies te Mechelen, en werd priester gewijd den 22 December 1832.

Hoe hij zijn verheven ambt verstond, tot welke verplichtingen hij zich verbonden gevoelde, bewees hij wanneer hij, een jaar nadien, den 27 December 1833, door zijne overheid tot onderpastoor van Waalsch-Waver benoemd werd.

Hij was er niet lang of hij stond er beroemd voor eenen der welsprekendste predikanten die men er ooit gehoord had. Niet alleen van uit al de hoeken der stad, maar ook van uit de naburige dorpen kwam men naar zijne sermonen toegestroomd.

Wat den braven onderpastoor nog kenmerkte, was zijne liefde voor de armen en verlatenen. Op zekeren dag werd hij bij eenen zieke geroepen... de arme man lag op stroo! DAVIDTS hielp hem aanstonds zoo goed hij kon, maar het hert in huiswaarts keerende, zei hij bij zich zelven : « Hier moet een gasthuis komen! »

Hij sprak van zijn ontwerp. « 't Is er noodig, » antwoordde men hem, « hoogst noodig, zeker! maar het tot stand brengen, dat kan niet : waar het geld gehaald om een gasthuis te bouwen, in

---

Die de Jonghe en DAVIDTS gekend hebben (zoo meldde mij deken Winnen) kunnen getuigen dat de eerste van zijnen leerling niet kon spreken dan met ontroerde stem, en dat DAVIDTS zijnen professor de diepste dankbaarheid toedroeg : al wat ik weet van t Vlaamsch, zei hij, ben ik aan de Jonghe verschuldigd.

te richten, de toekomst ervan te verzekeren? Dus, onmogelijk, heel en gansch onmogelijk! »

Zij kenden DAVIDTS niet. Hij bleef onwankelbaar in zijn voornemen, en in 1837 zette hij zich aan 't werk, dat is, aan 't inzamelen van geldmiddelen. Zijne eerste rondhaling deed hij in eene vergadering van arme schoenmakers op den feestdag van hunnen patroon, Sint Crispijn, en 't bracht hem de som op van 6 fr. 51 centiemen: 't was de kleine eekel die den eik moest voortbrengen, volgens de leus welke DAVIDTS reeds voor het te stichten gasthuis gekozen had en die thans nog op den zegel der besturende commissie te lezen staat : *Le gland produit le chêne* (1). Nu schoot hij volop aan 't bedelen : geene deur of hij klopte er; rijken en armen, zonder onderscheid van politieke gezindheid, aangevuurd door den welsprekenden onderpastoor, die toch zoo nederig hun medelijden voor de arme menschen inriep, — allen gaven zoo mild zij konden. De eene rondhaling volgde op de andere in kerk en herberg en vergaderzaal van maatschappijen; hij richtte eene prachtige tentoonstelling in van kunst- en nijverheidsvoorwerpen; hij deed ja eenen oproep aan gansch België (2), — en een gunstige uitslag bekroonde zijne pogingen : een huis en stukken

(1) Zie *M. H. Davidts*, door P. V. BETS, blz. 419, in *Nieuw School- en Letterbode*, 1875.

(2) Zie BETS, id., blz. 420.

land werden voor het goed werk afgestaan (1), en wat er nog van geldwege te kort schoot, werd door hem aangevuld uit eigen beurs. DAVIDTS' wensch was verwezentlijkt! En thans prijkt nog in eene der zalen van 't Waversche gasthuis het geschilderd portret van den stichter, door de besturende commissie uit dankbaarheid geplaatst. En thans ook bewaart de familie van dien ieverigen en milddadigen onderpastoor nog eene gouden medalie, door den gemeenteraad in 1838 aan den jongen weldoener vereerd, met de beeltenis er op gedreven van eenen priester staande bij eenen op stroo liggenden zieke en dees opschrift: *Au révérend vicaire* DAVIDTS *la ville de Wavre reconnaissante* (2).

Het hert van den braven DAVIDTS mocht alsdan poppelen van rechtmatige vreugde : zijn droom was waarheid geworden, de ellendigen van Waver hadden hun paleis en zegenden zijnen naam, terwijl eene gansche stad hem eene openbare hulde van erkentenis bewees. Een ware triomf!

Eilaas, zijne vreugde was van korten duur.

Ik las eens van den Franschen dichter en bakker Jan Reboul, *le poète-boulanger de Nîmes,*

---

(1) Een huis namelijk door Juffr. Donglebert, stukken land voor den onderhoud van het huis door den E. H. Van Doren, priester te Waver. Zie P. V. BETS, id., blz. 420.

(2) Eene der vóór eenige jaren nieuw aangelegde straten van Waver heet : *Rue Davidts.*

dat hij op zekeren dag, als overwinnaar in eenen grooten wedstrijd onder dichters naar huis keerende, zijne behaalde lauwerkroon aan den muur van zijn studiekamerken hing en er seffens dit opschrift bijhechtte : « *A expier tôt ou tard!* »

Zoo gaat het gewoonlijk, en zoo ging het ook na den triomf van DAVIDTS.

De afgunst stak het hoofd op en roerde de tong. Was hij bij 't bedelen onvoorzichtig, al te voortvarend geweest? Rezen er bij het stichten van 't gasthuis moeilijkheden die nog meer deden babbelen? Dat heb ik niet kunnen onderscheppen. Wat er van zij of niet, de geestelijke overheid oordeelde wijs te handelen, met M. DAVIDTS uit Waver weg te nemen en als onderpastoor van Sint-Germanus te Tienen te benoemen. Dat gebeurde den 27 Juli 1840.

Het nieuws zijner verplaatsing bracht de heele stad Waver in rep en roer. Eene afveerdiging reed te peerd naar Mechelen, om van den aartsbisschop te bekomen dat hun welbeminde onderpastoor zou mogen blijven. Maar 't was verloren moeite.

Die slag viel hem schrikkelijk hard.

Zijn doel — een gasthuis te Waver — was bereikt. Als hij er wel op nadacht, wat gaf hem de rest?

Doch de mensch is altijd mensch, en het hert volgt niet aanstonds gedwee de meest overtuigende redeneering van den geest.

Zijne krachtdadigheid nochtans nam de bovenhand op zijn ontsteld gemoed; het gebed streek balsem op de wonde; de beslommeringen om zijne nieuwe woonst in te richten en het stipt vervullen van al de plichten zijner versche bediening brachten hem weldra geheel op zijne plooi.

Van zijne 2-3 eerste sermonen af, stond hij in de gansche stad als de beste der gekende predikanten te boek. Indien hij te Waver in eene vreemde taal zulken diepen indruk maakte, wat moet het dan te Tienen geweest zijn, waar hij zijne dierbare moedertaal gebruiken mocht, op wier studie hij zich van in zijne humaniora met bijzondere voorliefde had toegelegd! Die alleen kunnen er over oordeelen welke alsdan, gelijk onze geachte Bestuurder, oorgetuigen waren van zijn krachtig, zijn soms wat ruw, zijn altijd wonder eigenaardig woord (1), zijne verrassende, overtuigende bewijzen, zijne zielschokkende beschrijvingen, dit alles uitgegalmd met eene doordringende, welluidende en naar alle gevoelens plooibare stem, en indrukwekkender gemaakt door eene edele houding en gezaginboezemende gestalte.

Het is te Tienen dat hij voorgoed begon te werken met de pen. (2)

---

(1) *Non nova, sed novè*, zei hij, *niets nieuws, maar op eene nieuwe wijze.*

(2) Van 1836 dagteekent een dichtstukje van 128 versjes, getiteld *De Schaper uit Everbosch*, aangehaald in *Pachter Jan, Belgische Almanak voor 1848*, en in DAVIDTS' *Zakboekske*, blz. 117.

Op de 12 jaren die hij aldaar overbracht, verschenen verscheidene schriften van zijne hand.

Eerst, in 1841, een voorzichtig en bescheiden pogen, namelijk de simpele heruitgave van een Fransch werkje dat de verdediging van 't Vlaamsch voor doel had : *Essai sur les langues française et nationale. Supériorité de celle-ci sur la première, par* J. J. DE CLOET, *instituteur du jeune duc de Brabant* (1). — Het werkje had aftrok.

Dan volgden artikels in *De Middelaer* (2), onder den deknaam *Michiel van Loven :* een vriendelijke pennestrijd tusschen DAVIDTS en Jan David over de schrijfwijze *Loven* of *Leuven*. DAVIDTS verkoos *Loven*, en riep met geestdrift *Loven-boven*. Jan David keurde beide vormen goed, maar schreef liever *Leuven*.

In 1844 kwam een boekje in 't licht, dat, met den naam van Brussel's oudsten burger betitelde de toen nieuwe spelling tegen de Desrochistes warm verdedigde. In zijne zoo belangrijke redevoering over den *Spellingsoorlog* bespreekt ons geacht medelid M. Jan Broeckaert dat boekske aldus volgt : « Een der verweerschriften zij hier ver-

---

(1) Tirlemont, imprimerie De Wilde, 1841. — 't Was een overdruk van artikels, in 1820 verschenen in *Le Spectateur belge*. DAVIDTS noemt dit boekje (in *Mannekenpis*, blz. 20) : « Deftig oorvaeg aen de fransquillons... ailerbeste geneesmiddel voor sommige Belgen die fransche buikpijn hebben. »

(1) 1841-1842, blzz. 158-159; 1842-1843, blzz. 40-42. — 184 1842, blz. 385, staat er een ander fraai gedichtje van DAVIDTS m titel : *De Wijntros*.

meld, omdat het uiterst zeldzaam geworden is : het verscheen onder den zonderlingen titel *Mannekenpis, doctor* (1), door M. VAN LOVEN, deknaam van den pastoor van Drogenbosch, M. H. DAVIDTS, die zich later door meer andere werkjes, in verband met de taalbeweging, verdienstelijk maakte. Alhoewel van moeilijk te begrijpen zinspelingen krielende, haalde hij in dit schotschrift de « Des Rochisten » niet weinig over den hekel » (2).

DAVIDTS' twee eerste boekjes kwamen uit ten bate van het Vlaamsch. Wij zullen zien dat hij met zijn laatste schriftje hetzelfde doel beoogd heeft.

Dit jaar nog liet hij een gedicht drukken met titel *De Roomsch Catholyke Priester*, verveerdigd voor de Eerste Mis van den E. H. Ed. van Doren, van Leuven 3).

In 1845 droeg hij eenen lierzang op aan den Leuvenschen hoogleeraar J. B. Malou, voorzitter van het genootschap *De Balsem*, dat voor doel had goede boeken onder het volk te verspreiden (4).

---

(1) Thienen, P.-J. Merckx, VII-39 blzz. in-24. Zonder jaaraanduiding; het moet in of kort na 1844 gedrukt zijn : z. blz. 26.

(2) Zie *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, blz. 557, 1906. — Zie nog eene beoordeeling in *School- en Letterbode*, blz. 345, S. Truiden, 1844.

(3) Het stuk bevatte 84 alexandrijnen, en werd te Mechelen gedrukt bij van Velsen-van der Elst. 6 blzz. in-8. Dien Ed. van Doren noemt DAVIDTS zijnen « wiegvriend » in den *Catalogus der Boekverzameling van Droogenbosch.*

(4) De titel luidt : *Lierzang opgedragen aan den Welcerw. Heere J. B. Malou, hoogleeraer aen de Katholieke Hoogeschool en Voorzitter des genootschaps* DE BALSEM. In-24, Sint-Truiden,

DAVIDTS vertaalde voor dit genootschap eenige godvruchtige werkjes handelende over twee zaken waar hij tot aan zijne dood in zijne schriften zal voor ieveren, te weten over het Gebed en over de veelvuldige Communie (1).

Zonder zijnen naam gaf hij in 1847 en 1848 uit *Pachter Jan, Belgische Almanak,* beide politieke schriftjes (2).

In 1849 en 1850 geeft DAVIDTS twee werken uit - *Is de Kerk een winkel?* en *Wat doet de priester in den biechtstoel?* (2) — die zijnen naam, ook op

---

Vanwest, 1845. — Eene 3de uitgave verscheen in 1849. — DAVIDTS vertaalde zijn gedicht in Fransche proza, onder dezen titel : *Ode à Monsieur Malou, Président de l'Association* LE BAUME, par M. Davidts. Saint-Trond, Vanwest-Pluymers, 1847. De 2de uitgave is van 1849. In deze schriftjes kan men allen uitleg lezen betreffende gezeid genootschap. — J. B. Malou werd later bisschop van Brugge.

(1) In 1845 : *Het Gebed, de groote middel ter zaligheid door den H. Alphonsus de Liguori* (Sint-Truiden, Vanwest-Pluymers, 66 blzz. in-32) : zonder naam van den vertaler; maar dat het van DAVIDTS is, blijkt uit blz. 46 : *L'Eglise est-elle une boutique, oui? ou : non?* — In 1847 : *De heilige Communie, bron der zaligheid (of de hemel open), door* FAVRE.... *vertaeld door* M. H. DAVIDTS. Sint-Truiden, Vanwest, 160 blzz. in-23. In eene uitgaaf van na 1852 en vóór 1864 leest men (blzz. 154-160) *Een woord over het 2de Balsemboekske :* FAVRE, — dat in 1848 afzonderlijk verscheen. — In 1848 : *Brief van zyne hoogweerdigheid* DE FÉNELON, *over de dagelyksche Communie, vertaeld door* M. H. DAVIDTS. Thienen, Merckx, 25 blzz. in-32. — Zie verder nog vertalingen van boekjes door FAVRE, in 1852, en door Mgr. DE SEGUR, in 1861.

(2) De almanak van 1847, 6-46 blzz. in-16, werd gedrukt bij Vanwest, te Sint-Truiden; die van 1848, 38 blzz. in-16, bij Boisacq, te Brussel. In beide deeltjes komen eenige niet onverdienstelijke

letterkundig gebied, meest hebben bekend gemaakt: het tweede is het verdienstelijkste; het eerste werd door den schrijver in het Fransch vertaald (1). Hoe geerne zou ik u hier eenige uittreksels voorlezen! Maar de tijd laat het niet toe.

Spoeden wij ons dus voort!

In 1852 verscheen zijn *Handboek voor elken Christen* (2), grootendeels een uittreksel van zijn *Wat doet de priester in den biechtstoel*, en bezorgde hij eene Fransche uitgave van FAVRE's werk, waar wij hooger van gewagen (3).

---

gedichtjes voor : o. a. *De goede uitval* (vroeger ook verschenen in *Het Belgisch Leeuwken*, van Hasselt), en *De Schaper uit Everbosch* (zie hooger blz. 225).

(1) De volledige titels luiden : A. *Is de Kerk een winkel, ja? of : neen. Samenspraek tusschen een' ziende, een' blinde en een' byziende, door* H. M. DAVIDTS. Thienen, P. J. Merckx, 1849, 80 blzz. in-16. Eene 2de uitgave verscheen bij denzelfden drukker op 't einde van dit jaar (96 blzz. in-16), en eene 3de in 1862, te Sint-Truiden bij Joachims-Claes (Z. BETS, blz. 484). Men leze beoordeelingen van dit werkje op de laatste bladzijden der 2de en 3de uitgaven. Het werd door den schrijver in 't Fransch vertaald in 1849 en gedrukt bij P. J. Merckx te Tienen, 112 blzz. in-16. — B. *Wat doet de priester in den biechtstoel? Samenspraek tusschen een' ziende, een' blinde en een' byziende, door* M. H. DAVIDTS. Thienen, P. J. Merckx, 1850, 256 blzz. in-16. Het boek, op 6000 exempl. getrokken, was in 1862 uitverkocht. Zie omslag van *Over de H. Communie.*

(2) Sint-Truiden, Vanwest-Pluymers, 1852. Bij denzelfden drukker verscheen nog eene uitgave na 1864, zooals blijkt uit de spelling, 64 blzz. in-16. — Zie beoordeeling van dit boekje op den omslag van *Onderrichting over den duivel.*

(3) *Théorie et pratique de la Communion fréquente et quotidienne, par le vénérable* MARIE-JOSEPH FAVRE, *ancien supérieur des missionnaires.* 2 boekd. in-8, Sint-Truiden, Vanwest-Pluymers,

Alsdan telde DAVIDTS ruim 19 jaren priesterlijken dienst, en hij bekwam, op zijne vraag, den 25 September 1852, de pastorij van Drogenbosch.

Hier hoopte hij de tong te laten rusten, en meer te kunnen werken met de pen (1). Doch zijne faam als predikant was daar ook sedert lang doorgedrongen, en de naburige pastoors kwamen bij hem vragen en zagen om in hunne kerken met alle bijzondere gelegenheden te preeken. DAVIDTS wist van geen weigeren, en weldra klonk zijne nog kloeke stem op den kansel te Ukkel, Hal, Alsemberg, Dendermonde, zelfs te Brugge. Te Brussel sermoonde hij niet zelden dagelijks gedurende eene geheele maand.

Maar zijne pen rustte ook niet, en de werken over taal, kunst en godsdienst wisselden met elkander af.

In 1854 verschijnt de *Neerduitsche Taelsleutel*, en in 1856 de *Taelherstelling*, als een tweeling waarvan het laatste naar mijn oordeel zijn ouder broertje overtreft (2).

1852. Of eene uitgave van *Cadeau à l'ouvrier* (Droogenbosch, A. Kestemont, 1853, 24 pp. in-24) door DAVIDTS ook bezorgd werd, is te vermoeden, naar den naam te zien van den boekhandelaar Kestemont, van Drogenbosch.

(1) Zie BETS, *Nieuwe School- en letterbode*, 1875, blz. 420.

(2) *De Neerduitsche Taelsleutel. Samenspraek tusschen een' Ziende, een' Blinde, een' Byziende, een Schoolmeester, een' Burgemeester, enz., door* M. H. DAVIDTS. Brussel, Boisacq, 1854, 80 blzz. in-24. Eene 2de uitgave in-8 verscheen in 1855, bij P. F. Milis, te Hasselt. — *De Taelherstelling. Samenspraek tusschen een' Ziende, een' Blinde, een' Byziende, een' Schoolmeester, een'*

Toen *De Neerduitsche Taelsleutel* verscheen, oordeelde Jan David met zulken lof over dit boekje, dat zijne woorden — vooral die betreffende de taalgeleerdheid — als overdreven voorkomen. Men houde nochtans rekening met den tijd waarop ze geschreven werden. Die lof past evenveel op *De Taelherstelling* (1). Ik neem er eenige regelen van over :

« Wy belyden regtzinnig dat al wie over *den Taelsleutel* eene waerdige recensie wil geven, eene zeer moeijelyke taek onderneemt. Het boek is wel klein... maer in den geest is het een lyvige foliant. Men weet niet waer men beginnen, waer eindigen moet; by welke plaetsen men by voorkeur zal stilstaen; welke men het liefst onder het oog zou brengen... Hebt gy het op waerheid? Zy is er overal, onder alle gedaenten komt zy u voor : hier lachend en boertend, ginds spottend en bytend, elders stemmig en dreigend. Is het u om geleerdheid te doen? In elken regel ontmoet gy die : taelkundige, wysgeerige en geschiedkundige geleerdheid; doch altyd in het eenvoudige volkskleed, tastbaer voor iedereen, verstaenbaer zelfs voor kinderen. Hangt u de vlaemsche tael aen het hart! O! dan zyt gy volop in uwen schik : hare oudheid, haar rykdom, hare macht, hare klaerheid, hare welluidendheid, hare buigzaemheid, ziet gy er ten volle, ten duidelykste bewezen, en tegen hare eigene en vreemde

---

Burgemeester, en « Mr le Professeurrr de langue, » enfin ; door M. H. DAVIDTS. Hasselt, P. F. Milis, 1856, 76 blzz. in-8. — Beide werken werden overgedrukt in het Hasseltsch tijdschrift *Hekel en Luim*, 1856.

(1) *De Taelherstelling* werd in het blad *De Schelde* geprezen, maar met gewichtige voorbehoudingen. DAVIDTS antwoordt er op in *De Tyd*, en zijn artikel verscheen als boekje : DAVIDTS *en* DE SCHELDE. Brussel, G. Adriaens. 12 blzz. in-24 : zonder jaartal.

vyanden zegepralend verdedigd en gewroken. Was de E. H. DAVIDTS niet reeds door zyne vorige werken in den rang van onze voorname letterkundigen eene eervolle plaets komen bekleeden, dan zou hy die door zynen *Taelsleutel* alleen verkregen hebben » (1).

In 1856 deed hij tevens eenen *Oproep aen de Tael- en vaderlandminnende Belgen*, om te Brussel niet alleen een tijdschrift voor het Vlaamsche land, maar ook nog een dagblad te stichten (2). Voorwaar, Mijne Heeren, die eenvoudige dorpspastoor koesterde stoute ontwerpen!

Nu kom ik aan dit tiental kleine boekdeeltjes, waar ik, gelijk ik hooger zeide, in 't Klein Seminarie van Mechelen student zijnde, op ingeschreven was, te weten :

1. *De Tienden.*
2. *Moeten er kloosters zyn?* 2 deeltjes.
4. *Over de kerkverfraeijingen in het algemeen.*
5. *Hoe kerken herstellen?*
6. *Hoedanig kerken bouwen?*
7. *Zonder hulpgeld van den Staet kan men veel en gemakkelyk verrigten.*
8. *Iets over het bouwen en het huisraad der pastoryen.*
9. *Welke volkslezing is de beste?*
10. *Een middel om, tot in onze gehuchten toe, zulke boekverzameling kosteloos te bekomen* (3).

---

(1) Uit *Hekel en Luim* (Hasselt, 1856), blz. 50.

(2) Dit klein schriftje (10 blzz. in-24) is eene ontwikkeling van hetgeen DAVIDTS in *De Taelherstelling*, blzz. 48 en 49, had voorgesteld.

(3) De nummers 1, 2, 4, 5 en 6 verschenen in 1857, — 7 in 1858, — 8, 9 en 10 in 1859; 1, 2 (1ste deeltje), 4, 5 en 6 bij J. Vandereydt (Brussel), — 2 (2de deeltje), 7 en 10 bij G. Adriaens (Brus-

In 1858 verscheen *Wederlegging van al wat òf de onwetendheid, òf de boosheid inbrengt tegen den pauselijken omzendbrief, door Mgr* DE SEGUR. *Vertaling van* M. H. DAVIDTS. (1)

In 1859 kwam de *Tydwyzer* in 't licht, een plak-almanak, waar DAVIDTS de heidensche of stoffelijke maandnamen door godsdienstige namen in vervangt, en zelfs eene poging waagt om ook de namen der dagen van de week te verchristelijken. (2)

In 1861 zette hij het boekje over van Mgr DE SÉGUR, dat voor titel draagt : *Over de H. Communie* (3). God weet op hoeveel duizenden en dui-

---

sel), — 8 en 9 bij Joachims-Claes (St-Truiden). Daar waren eerst 12 boekdeeltjes aangekondigd. Ik ken er geene dan de opgenoemde, alsook het 11ste, waar ik 9 regels lager van gewaag.

(1) Ik bezit enkel de *derde uitgaaf*, gedrukt bij E. en I. van Moer, Mechelen, 1865, 30-VI blzz. in-32. Achter de inhoudstafel der vertaling zijn er nog 5 bladzijden open : DAVIDTS maakt er gebruik van om bij dit godsdienstig werkje ook eenige goede dingen tegen het verfranschte onderwijs te voegen. Zelfs op de keerzijde van den omslag zijner schriften zet hij altijd de eene of de andere raadgeving : « Als gij iets doet drukken, laat er nooit een wit blaadje in », schrijft hij.

(2) Benevens dien 1sten druk bezit ik nog eene zeer vermeerderde uitgave, de 22ste van een schrift, dat ook als boekje in 1860 gedrukt werd (32 blzz. in -32) en het 11ste deeltje uitmaakt der bovengenoemde verzameling.

Daar verscheen in 1860 eene Fransche vertaling van. Eene uitgave in vorm van boekske (*Almanach catholique pour les années 1864 à 1880*) verscheen bij K. Peeters te Leuven in 1864 (64 pp. in-32).

(3) Van de twee uitgaven die ik er van heb, werd de eene in 1862 te Brussel, bij G. Adriaens, en de andere in 1866 te Brussel bij J. Nys gedrukt; beide tellen 64 blzz. in-32.

zenden exemplaren deze Vlaamsche vertaling van het overbekend werkje getrokken is geweest! 47 jaar na deze eerste uitgave wordt het nog alle Zondagen in het weekblad *De ware Volksvriend* van Mechelen aangekondigd, en heeft nu, tengevolge van een pauselijk dekreet over de veelvuldige communie, verleden jaar uitgeveerdigd, als eene verjongde belangstelling opgewekt.

Tegen hoogergezeide verchristelijking en tegelijkertijd tegen het gothiek kwam een Antwerpsche advokaat Th. van Lerius op in eene *Revue d'histoire*. Op dezen persoonlijken aanval, in 't Fransch gedaan, antwoordde DAVIDTS met zijn vlugschrift *A bas le paganisme dans la forme de nos édifices religieux et civils, dans la dénomination des mois etc. Réponse du curé de Droogenbosch à maître Th. van Lerius, avocat à Anvers* (1). DAVIDTS schreef het tot verdediging van zijn eigen en van zijne geliefkoosde gedachten in zake van christene kunst : oprecht, de man valt niet pluis, en zweept met striemende slagen in 't Fransch zoowel als in 't Vlaamsch. Hij sluit met deze woorden : « Doré-navant plus de réponse qu'en *flamand*, MYNHEER Je suis dans mon droit ».

In 1863 verdedigde hij zijnen christelijken *Tydwyzer* in een 8-tal bladzijden verschenen onder den titel *M. en N., samenspraek* (2).

---

(1) Bruxelles, Emm. Devroye, 1862. 32 pp. in-16.

(2) Brussel, G. Adriaens, 1863, 8 blzz. in-24.

Het jaar nadien laat de werklustige volksman een aardig boekje drukken : het hiet *De Eijerboer van Antwerpen, twee voorzeggingen,* en verscheen zonder zijnen naam (1). Dat politiek-godsdienstig schrift was geheel gericht tegen het staatsbestuur, aan wiens hoofd alsdan Frère-Orban stond. « In weinige maanden », schrijft Davidts (2), « werden er twee doorslaande wetten gestemd, eene over de studieborzen, eene over de kerkgoederen!... Moet men dan stom staan dat men het volk hoort dansen, springen, zingen :

Het zal wel gaan, wel gaan!
Haast moet de bank er aan!... »

Gansch het werkje is de ontwikkeling van de gedachte dat er nu geen eigendom meer zal geëerbiedigd blijven.

In 1866 verscheen het vlugschriftje : *De duivel en zijne apen : de progrèsmannen (kreeften) der XIXe eeuw en aller eeuwen* (3), een klein werkje, waar een verder aan te halen boek de uitbreiding van is (4).

---

(1) DAVIDTS gaf het eerst uit in het Brusselsch weekblad *Het Algemeen Nut;* het boekje werd er van overgedrukt bij F. Haenen, 1865, 40 blzz. in-24. — Later (in *Kerkhofschenderij*, 1873, bl. 19) erkende hij dat papieren kind voor het zijne. — Waarom hij het zonder zijnen naam uitgaf? Denkelijk om vanwege het staatsbestuur moeilijkheden in zijn ambt te vermijden. Voor zich zelven kende hij geenen schrik.

(2) Blz. 5.

(3) 8 blzz. in-24, gedrukt bij J. Nys, te Brussel.

(4) Namelijk *Onderrichting over den Duivel.* Zie blz. 236.

In 1868 : *La Vérité, rien que la Vérité, toute la Vérité, dite concernant l'église de Droogenbosch* (1). Dit werkje geeft niet alleen belangrijke bijzonderheden over Drogenbosch en zijne zeer nette kerk; maar de liefhebbers der schoone kunsten vinden er ook eene macht nuttige aanmerkingen in op de herstelling en verfraaiing der kerken over 't algemeen. Waarom DAVIDTS het in 't Fransch opstelde? Hij antwoordt dat hij het doet om de waarheid te verspreiden, ook bij zoovele Vlamingen die geen Vlaamsch lezen; hij schrijft : « Convenez, lecteur, que j'ai bien fait d'employer le jargon de ces messieurs : me faisant imbécile avec les imbéciles pour les gagner à la vérité. (1) »

In 1869 : « *Weg met de kloosters !* » *is de schreeuw der hel.* (1)

Daar deed hij twee, verre dezelfde, propaganda-uittreksels van verschijnen onder de titels : 1° *De Genootschappen* (2), en 2° *Wie blazen het vuur aan tegen de kerk, priesters, kloosters, koningen en... eigendom? De Vrijmaçons.* (3)

Nog in 1869 : *Onderrichting over den Duivel* (4) een sermoon gedaan te Vorst op de dekanale vergadering der Xaverianen.

---

(1) Brussel, J. Nys, 1869, 89 blzz. in-16. Zie beoordeeling op den omslag van *Onderrichting over den Duivel.*

(2) Brussel, J. Nys, 1869, 16 blzz. in -16.

(3) 3de uitgave : Brussel, J. Nys, 1869, 16 blzz. in -16. Dit 2de propaganda-boekje telt lange nota's meer dan het 1ste, en zal daarom na het andere gedrukt geweest zijn.

(4) Loven, C. J. Fonteyn, 1869, 48 blzz. in-16.

Was zijn gedwongen vertrek uit Waver hem bitter gevallen; leed hij veel, als vooral zijne confraters hem van overdrevenheid beschuldigden juist in die zaken welke hem zoozeer aan 't herte lagen en wier deugdelijkheid en nut hij met de diepste overtuiging zijner ziel verdedigde, — zwaardere kruisen drukten op hem de leste jaren van zijn leven.

In 1867 lag de sterke man neergeveld door twee gevaarlijke ziekten, waar hij eventwel nog van genas (1).

Toch voelde hij van dan af dat de ouderdom zijn lichaam voorgoed was aan 't sloopen (2).

Maar eer wij de jammerlijkste kwaal van zijn leven vermelden, hebben wij nog een woord te zeggen over een nuttig werk, waar wij reeds van gewaagden en dat ook in 1869 verscheen : *Eenige Bladzijden uit het Zakboekske van M. H. Davidts, pastoor van Droogenbosch* (3). Het handelt over Vlaamsche spelling en Vlaamsche Beweging.

Wilt ge er een kort uittreksel van hooren?

« Ziehier den uitslag der Vlaamsche en Fransche sermonen die in onze Vlaamsche steden en dorpen gepredikt worden ; en indien het eene waarheid is dat de stem des volks de stem Gods is, beluister dan het volk :

---

(1) Zie *La Vérité, rien que la Vérité....*, p. 26.

(2) Id., ibid.

(3) Sint-Truiden, bij Vanwest-Pluymers, 128 blzz. in-16. Zie beoordeeling van dit boekje op blz. 95 van *Wie zijn de oprechte kerkratten en kerkuilen?* Zie verder blz. 239.

Na een Vlaamsch sermoon :	*Na een Fransch sermoon :*
Wij gaan te biechten en te communie.	Quel beau français! Quelle belle prononciation C'est sublime, hein!

Men denke niet : « dit is *overdreven!* » Neem uw twee oogen als *getuigen :* na een goed Vlaamsch sermoo zijn de biechtstoelen bestormd, — en na een Fransc sermoon? CONFESSIONS? COMMUNIONS? Allons don PRONONCIATION, à la bonne heure! (1). »

Hij schreef zijn *Zakboekske,* toen hem een allerergste krankheid reeds bedreigde, en een waar hij niet meer zou van genezen : hij wer blind!

Van in 1868 lezen wij op den omslag van h boek *La Vérité, rien que la Vérité, toute la Vérité co cernant l'église de Droogenbosch,* de aankondigin van een soortgelijk werk « concernant *la cure d Droogenbosch* » met de volgende woorden : « Pou paraître plus tard (si Dieu nous prête vie, *vue...* santé) », en hij onderlijnt *vue.*

Tijdens den oorlog tusschen Frankrijk e Duitschland onderstond hij te Dusseldorf een heelkundige bewerking aan zijne oogen, en wi hij bij zijne terugkomst te vertellen, dat hij zo geerne met de gekwetste Duitschers in 't hospita ging klappen. Die heelkundige behandeling ha wel voor eenen tijd zijn gezicht merkelijke bete nis gebracht. Eilaas, die beternis hield niet aa

(1) Blz. 18. In steê van « *Vlaamsche* steden, *Vlaamsche* serm nen » enz. staat er in den tekst *Neerduitsche.*

In Januari 1871 was hij blind. Ik lees immers in het voorwoord van zijn werkje *De Kerkhoven* den volgenden volzin : « Ongelukkiglijk blind geworden en bij poozen bedroefd, dikteerde ik, om mijn verdriet door te zetten, eenige regelen over *de kerkhoven* »... Hij had toch nog hoop op genezing; want in zijn boekje over *Kerkhofschenderij* (1), verschenen in 1873, staat : « Ter oorzake mijner blindheid was ik, om den oogmeester te raadplegen, naar Brussel moeten gaan, begeleid door mijnen eerweerden coadjutor (2) ».

De geneeskundige zorgen vermochten niet hem het gezicht weer te geven. Hij was en bleef, och arme, blind.

Toch liet hij den moed niet zakken en, gelaten in zijn lot, staakt hij geene enkele zijner plichten : hij spreekt en « maakt » boeken gelijk te voren.

In 1871 schreef hij... 'k wil zeggen, dikteerde hij :

1° *Een Toonbeeld voor de Schoolmeesters* (3);
2° *Wie zijn de oprechte kerkratten en kerkuilen* (4);
en 3° *De Kerkhoven* (5).

---

(1) Blz. 6.

(2) Die coadjutor of helper was de E. H. Lievens, na de dood van DAVIDTS pastoor geworden te Korbeek-Loo, waar hij stierf.

(3) Cureghem, G. Vekeman, 1871, 16 blzz. in-38.

(4) Cureghem, G. Vekeman, 1871, 98 blzz. in-32.

(5) 2de druk : Cureghem, G. Vekeman, 1871, 82 blzz. in-32.

In 1873 : *Kerkhofschenderij is duivelarij* (1).

Op den omslag van dit werkje (2de blz.) lez wij de aankondiging der twee volgende schrifte

« Om te verschijnen :

1° *Gedachten van eenen blinde op de kerkhofsknielban*

2° *Onderrichting over de moedertaal aan mijne scha gegeven in de kerk van Droogenbosch (Allerheiligenmaa 1873).* »

Voor zooveel ik weet, kwamen deze boek nooit in 't licht. Zeker nochtans werden ze op steld: in *Kerkhofschenderij* immers spreekt DAVID over de in het 1ste werkje verhandelde stof, duidt zelfs het getal bladzijden aan, dat dit boe bevatten zou (2). Wat de aangekondigde ond richting over de moedertaal betreft, die w stellig gepreekt : aan M. Isidoor Teirlinck, alsd te Drogenbosch onderwijzer, had DAVIDTS gez dat hij den volgenden Zondag over het Vlaam zou sermonen; ons geacht medelid verwitti zijne vrienden van Brussel, en 's Zondaags zat kerk vol toehoorders, die vast niet zonder o roering dien ouden, blinden pastoor zullen bel terd hebben, met vuur de verdediging voord gende van Vlaamsche taal, Vlaamsche zeden Vlaamsch onderwijs.

---

(1) Elsene, Fr. Matthyssens, 1873, 20 blzz. in-24. Zie beoordeeling op den omslag.

(2) Het boekje bevatte 25 blzz., schrijft DAVIDTS op blz. 1

In 1874, het jaar vóór zijne dood, verscheen : *Sint-Anna's maand.* (1)

Mijne Heeren, wij zijn het jaar 1875 ingetreden, 3 maanden vóór het afsterven van MICHIEL DAVIDTS.

Den 9den Januari 1875 dikteert de nooit vermoeide man uit Drogenbosch eenen oproep, om...

Maar ik laat den blinden pastoor liever zelven spreken in het laatste stuk dat hij heeft laten drukken (2).

Het draagt voor titel :

« Aan de Leden van het taalgenootschap *Met Tijd en Vlijt* in de Katholieke Hoogeschool te Loven en aan alle onze Roomsche Katholieke Taalbroeders van Noord en Zuid, oproep door M. H. Davidts, pastoor van Droogenbosch. »

[Rechts in kleine letters 2 versjes, zijne laatste, is te peinzen!]

« Bereik ik niet wat ik betracht,
'k Heb toch een heilge plicht volbracht! »

« Blind geworden, doch volkomen onderworpen aan den wil van den altijd voor ons zoo goeden God, rustte ik hier in mijnen leunstoel, stil biddend tegenover het groot Christusbeeld (3) aan den wand mijner zitkamer gehecht.

« Onverwachts trad mijn vriend Lodewijk de Koninck onze stille, christenvormige kluis (pastorij) binnen, ver-

---

(1) Elsene, Fr. Matthyssens, 1874, 32 blzz. in-24.

(2) Het schriftje telt 8 blzz. in-32°, en werd gedrukt bij Fr. Matthyssens, Edimburgstraat, te Elsene, 1875.

(3) Een afgietsel van het nog bestaande groot kerkhofskruisbeeld.

gezeld door zijnen broeder, mijn' parochiaan. De groot dichter had de goedheid mij uit zijn boek *Het Mensch dom Verlost* voor te lezen. Daar zat de blinde pastoor, d dichter aan de rechterhand, de parochiaan (helaas, oo blind geworden) aan de linkerhand (1), en tegenove mijn eerweerdige coadjutor.

« Wat mijn hert en ziel gevoelden onder dit voo lezen, kan noch zal ik ooit kunnen beschrijven noch ui spreken. Een stroom van warme tranen ontrolde aa mijne oogen. Mijn hert klopte nooit zoo hevig in mijne boezem Ik verhief de zielsoogen ten hemel, en bad sti « *Heer, laat nu uwen dienaar maar in vrede heengaan* »....

Uit het slot geven wij nog het volgende :

« Aan ons allen nu eene heilige plicht te volbre gen.... Dit heldendicht vraagt nog vijf jaren arbeid, voo aleer het zal voltrokken zijn.... Dichter de Koninck mo en zal met medewerking van elk Nederduitsch ede moedig hert een deftig buitengoedje bekomen, met wat er verder noodig is om kommerloos te bidden, leven en te werken aan het voltrekken van zijnen reuze arbeid.... En nu de hoofden bijeengestoken, de hand der Noord- en Zuiderbroeders samengedrukt tot h volkomen bereik van dit ontwerp...

M. H. DAVIDTS,

oud-lid van het genootschap *Met Tijd en Vlijt* » (

---

(1) Die broeder, M. Jozef de Koninck, leeft nog te Drogo bosch. Hij bleef gelukkiglijk niet blind: hij verloor toch één oog t gevolge zijner ziekte.

(2) Wij geven enkel een uittreksel : in de overgeslagene reg komen wij o. a. de missing tegen, dat DAVIDTS de voorgeleze beschrijvingen van de Renaissance (de *vleeschwinkelarij*, zoo hij ze noemt) en van Voltaire ontleend denkt aan *Het Menschd Verlost*; ze maken deel uit van DE KONINCK's *Vaderlands Tafereelen*. Hij doet er ook wondere zij-sprongen : aan zijne alt opgewekte verbeelding vrijen loop latende, wijkt hij op de zond

Deze oproep bleef niet alleen zonder gunstigen weerklank, maar werd zelfs bespot.

Ik begrijp dat de grootmoedige poging van DAVIDTS tot geenen uitslag kwam. Zelfs zijn vriend pastoor Schuermans keurde zijn voorstel openlijk, doch vriendelijk, meer af dan goed (1). Maar een spotlach moest DAVIDTS pijnlijk in de ooren klinken. Wat men ook over *Het Menschdom Verlost* als epos denken moge, niemand zal betwisten dat het overvloeit van verrukkelijke schoonheden, en wat den oproep zelven betreft, ik kan toch niet nalaten dien edelaardigen DAVIDTS te bewonderen, als hij, reeds met éénen voet in 't graf en blind, nog geestdriftig als eene jonkheid, in de laatste bladzijden die hij in 't licht gaf, ten voordeele van een hoogbegaafd dichter zonder fortuin eene daad pleegt welke zijn Vlaamsch leven weerdiglijk heeft bekroond.

---

lingste wijze van zijn onderwerp af. Och, men vergete niet dat hij, blind zijnde, alles moest dikteeren, en niets op stade verbeteren kon! — In het *Nawoordje* geeft hij nog eene praktische regeling om tot de verwezentlijking van zijn doel te geraken, gevolgd van eene ook in andere schriften gedane warme aanwakkering tot Vlaamschgezindheid, vooral in zake van onderwijs.

(1) Zie *De Veldbloem van Vlaanderen* (Sotteghem), in een artikel van 27 Febr. 1875, onderteekend *Jan Rechtuit*. In 1901 ontving de wereldberoemde schrijver van *Quo Vadis*, Hendrik Sienkiewicz, van zijne Poolsche landgenooten een buitengoed ten geschenke, bij inschrijving aangekocht en hem te midden van eene algemeene betooging door den bisschop van Warschau in naam van allen aangeboden. Sienkiewicz is wereldberoemd, dit is waar; maar zeker is het toch dat de Polakken ons, Vlamingen, vóór zijn in taalliefde, nationale fierheid en... eensgezindheid.

Drie maanden later, den 9 April 1875, twee dagen vóór den Zondag van den Goeden Herder, stierf MICHIEL DAVIDTS van eene geraaktheid, die betreurd door zijne talrijke vrienden en voora door zijne beminde en hem beminnende parochianen (1).

---

(1) Volledigingshalve vermeld ik hier nog eenige schriftjes waa ik hooger geen gewag van maakte, ofwel omdat ze, zonder jaarta in 't licht gekomen, op geen bepaald tijdstip van DAVIDTS' leve hunne plaats vonden, ofwel omdat ze hem met geene volle zekerhei kunnen worden toegeschreven, ofwel omdat ze, aangezien hun a te kleine omvang of geringe gehalte, naar mijn gevoelen beter hie bijeen worden aangehaald :

Christene Kunst, afdruk uit *De Tijd* (Brussel). 1 blz. in-24 Zonder jaartal of naam des schrijvers. Rond 1857.

Catalogus der Catholieke Boekverzameling van het Genoot schap der Broeders van den H. Franciscus Xaverius te Droogen bosch. Thienen, E. Merckx, 1861. 8 blzz. in-16.

Eene Wandeling naar Droogenbosch (getrokken uit het blad *De Tyd*). Brussel, G. Adriaens, 1862, 18 blzz. in-24. Onderteekend N. — Dit schrifije handelende vooral over de nieuwe pastorij spreekt van DAVIDTS in den 3den persoon. BETS (blz. 485, *Nieuw School- en Letterkunde*, 1875) en het *Biographisch Woordenboek* tellen het onder zijne werken : stijl en verhandelde stof geven inder daad te vermoeden dat het van DAVIDTS is.

Het Vlaemsch (uit het blad *De Onafhankelyke van Hasselt*) Zonder jaartal of naam des schrijvers. 't Werd geschreven in 186 of 1864.

Gedenkenis voor de godvruchtige bezoekers der kerk va Droogenbosch. 4 blzz. in-32. Zonder jaartal of naam van den schrij ver. 't Werd gedrukt na 1864.

Bewaar dit godvruchtig aandenken zorgvuldig in uw kerk boek (aanmerking tot het bidden van den Rozenkrans). Schaerbeek, Fr. Matthyssens, 2 blzz. in-24. Zonder jaartal of naam des schrijvers 't Werd gedrukt na 1864.

Een klein schrifije over de beelden van O. L. V. van Berm hertigheid en van den H. Nicolaüs, beide beelden vereerd in de kerk van Drogenbosch. 1 blz. in-24. 't Werd gedrukt na 1864.

MIJNE HEEREN,

Uit zijn leven en schriften, waar ik de eer had u eene kleine schets van te geven, hebben wij gepoogd DAVIDTS in vele opzichten te leeren kennen, en hem reeds met eenige lijnen vóór uwe oogen te teekenen.

Er blijft mij nog een paar pennetrekjes bij te voegen, om zijn afbeeldsel duidelijker, meer gelijkend voor te stellen.

Ik bezit enkel van hem een portret van toen hij, zoo mij dunkt, rond de 50 jaar oud was. Met de oogen daarop en geholpen door de inlichtingen die ik van verschillige zijden over hem mocht krijgen, kan ik me hem best voorstellen zooals hij er de eerste jaren van zijn pastoorsschap te Drogenbosch in zijnen handel en wandel uitzag.

Alsdan nog in den vollen fleur van zijne ijzersterke gezondheid, en vóórdat die groote, bruine,

---

Le remède souverain contre le choléra de l'âme et du corps : LA S. COMMUNION. 4 blzz. in-24. 't Is eene drukproef zonder jaartal of naam van den schrijver. Het verscheen zeker na 1854; denkelijk in 1864.

Een plakschrift om giften te vragen voor de versiering van de doopkapel der kerk van Drogenbosch, 1868.

Godvruchtig aandenken op de dood van den heer H. Rey. 4 blzz. in-32, Cureghem, G. Vekeman, 1870.

De katholieke-liberalen en de liberale-katholieken, door M. van Loven, 1 1/2 kolom druks verschenen in de *Vrije Vlaming*, Cureghem, 1871.

Eene groote waarheid (aanbeveling tot het aankoopen van Vlaamsche prijsboeken), 2 kolommen druks verschenen in *De Veldbloem*, zonder jaartal of naam des schrijvers.

blinkende oogen, waar gij zijne ziel in laast, door zijne ongelukkige blindheid verduisterden en uitstierven, verbeeld ik mij hem, in zijne zitkamer vóór de studeertafel aan 't schrijven, met smakelijk gepaf uit zijne lange Duitsche pijp de rookwolkjes blazende, en van tijd tot tijd eens slurpende aan zijn kopje koffie, waar hij danige liefhebber van was.

Als ge te zijnent kwaamt in zijne herbergzame pastorij, was zijn onthaal eenvoudig, vriendelijk, gemeend. Hij stond dan vóór u in zijne volle groote gestalte, den ietwat gebogen kop bekroond door eenen dikken langen haarbos een beetje grijs, of, volgens zijne voor anderen gebezigde uitdrukking, « met eenige witte kerkhofbloemekens bezaaid ». Aanstonds begon hij dan, met zijne gevoelvolle stem, de samenspraak, die hij altijd ernstig van aard wenschte. Immers van nutteloos geklap was hij een aartsvijand. « Veel vrienden zijn veel tijddieven », zei en schreef hij (1). Maar na een nuttig gesprek toonde hij zich toch zóó blij. Dan was 't : « 'k Heb vandaag weeral bijgeleerd ! » Nochtans, al hield hij zich voor alles wat niet leerzaam was gansch onverschillig, dit belette niet dat hij bij gelegenheid eens hertelijk lachen kon : die opgeruimdheid straalt door in zijne werken, vooral in die pittige, dikwijls koddige gesprekken tusschen

(1) Zie o. a. blz. 101 van *Wat doet de priester in den biechtstoel;* blz. 61 van *Handboek voor elken christen.*

eenen ziende, eenen blinde en eenen bijziende (1); dit straalt door in zijne spreuken over de christene blijmoedigheid (2); dit straalt door tot in zijn grafschrift toe, lang vóór zijne dood (3) door hem zelven opgesteld in dezer voege :

« Hier ligt Michiel in 't graf,
Zijn rolleken is af!
Hij heeft in 't werkzaam leven
Gesticht,
Gedicht,
Geschreven.
Nu is Michiel van Loven
Daar boven
Aan God gaan reekning geven.
Al lachend kroop hij in zijn graf,
Terwijl hij elk zijn zegen gaf. »

Hij kon ja bijzonder lachen — luidop of in de vuist — als hij zich ergens door een snedig gezegde uit eene moeilijkheid had gered.

Aldus trok hij op zekeren dag met zijne Xaverianen naar Scherpenheuvel. Te Leuven in de statie schoof het niet naar zijne goesting : de statiebedienden waren volstrekt niet beleefd en gewillig. « Mijnheer de graaf, teeken op hoe wij hier behandeld worden », riep Davidts met donderende stem tot eenen zijner bestgekleede makkers... (er was geen graaf omtrent!). En de bedienden sprongen, ze vlogen, en op 'nen omzien was alles veer-

(1) Blzz. 25-26 van *L'Eglise est-elle une boutique* legt DAVIDTS uit wie hij door zienden, blinden en bijzienden bedoelt.

(2) Zie o. a. blz. 57 van *Handboek voor elken Christen.*

(3) In 1856 stond het reeds in de *Taelherstelling*, blz. 73.

dig. De Xaverianen waren geplaatst, de trein floot en stoomde op Scherpenheuvel af. En of de pastoor er pleizier van had!

In dien tijd schimpte men nog op het gothiek, waar Michiel (de priesters noemden hem veel *Michiel*) een geestdriftige voorstander van was. Eens kwam een confrater uit de geburen de zitplaats van DAVIDTS binnen, en stond te kijken naar de teekening van eene remonstrantie die daar aan den muur hing. « Michiel », zoo merkte hij half spotlachend op, « dat is zeker weer gothiek? » — « En waar ziet ge dat aan? » vroeg de pastoor. — « Wel », zei de andere, « aan de torekens die er opstaan. » En DAVIDTS zei : « Aan de torekens die er opstaan? Dan is een ezel ook gothiek! »

DAVIDTS had er buitengewoon deugd van, menschen te ontvangen wier gedachten met de zijne overeenkwamen. Onverschilligheid, en vooral minachting voor wat hij geerne zag, waren bij hem minder welkom. Als men hem ernstig en met gegronde reden te recht wees, — waar het ook in zijn mocht, — nam hij het goedwillig en dankbaar aan. Soms hoorde men hem dan goêlijk zeggen :

« Het kruis en weesgegroet er af,
't Was een sermoon dat hij mij gaf. »

Tot getrouwer voltooiing van 's mans portret, geven wij nog eenige woorden over drie kenschetsende hoedanigheden, die iedereen in hem bewon-

derde : hij ging recht naar zijn doel ; — hij was een onvermoeibare werker ; — hij was een ware volksman.

Ten 1e : « Recht voor de vuist », zei hij, en dan stak hij zijnen reusachtigen arm vooruit : zoo zei hij en handelde hij, niets ontziende waar de plicht gebood, vrank en vrij de waarheid voorstaande tegen wien ook, nooit *ja* zeggende waar hij *neen* peinsde. Zekerlijk spaarde hij, in zijne schriften b. v., de personen zooveel het doenlijk was, en had hij het enkel tegen wat hij als dwaling aanzag.

Eene 2de hoedanigheid was zijn werklust. Die was gansch buitengewoon. Zijn iever tot den arbeid kwam voort uit het diep besef van zijne plichten : dat besef is de drijfveer geweest van al zijn doen en laten, de slinger in dat rusteloos uurwerk. Hij dacht op anders niets.

Een zijner confraters zei hem eens : « Michiel, ik moet u bewonderen : ik versta niet hoe gij zoo gemakkelijk preekt, en dat schier zonder voorbereiding ». — « Wat? zonder voorbereiding? » antwoordt hij. « Wel, ik bereid mij gedurig aan. Ik peins en overweeg aanhoudend. » En 't was wel waar. Onverpoosd was zijn geest aan 't woelen en werken, om zijne gedachten in sermonen en schriften uit te storten.

In 't voorbijgaan gezeid, met alles zoo gedurig te overpeinzen, schouwde hij de zaken die eenigs-

zins met zijne plichten in betrekking stonden, altijd dieper en dieper in, en zag hij verder en klaarder dan vele anderen.

Om hier maar enkel van de taal te spreken, is 't niet aanmerkensweerdig dat hij, van in 1844, 20 jaar vóór het verschijnen der eerste afleverin van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, kla gende over de onvolledigheid der gewone woor denboeken, schrijft als volgt (1) : « Ik hoop dat he Staatsbestuur eens wat zal vinden op het budjet om eene *vloot* uit te zenden, niet om haring t vangen, maar om de perels, die alom onder wate liggen, op te visschen en in de landkroon t steken » ; en zonder beeldspraak voegt hij er dez nota bij : « een algemeen neerduitsch woorden boek », tevens de wenschelijkheid der Idioticon met klaren blik inziende (2).

DAVIDTS' verbazende werklust schijnt no aan te groeien naarmate hij in jaren klimt. Zel zijne jammerlijke blindheid houdt hem niet tege Blind zijnde preekt hij, blind zijnde geeft hij werk jes uit, die hij aan knecht of schoolkinderen dik teert en wier drukproeven een vriend verbeter

Daarover het volgende voorvalletje :

Rik, zijn eerste knecht van Tienen — eer meid heeft hij nooit gehad — was nogal geleer

(1) Zie blz. 5 van *Mannekenpis*.

(2) Het was eerst in 1859 dat *Met Tijd en Vlijt* op voorstel v Jan David zijnen wedstrijd uitschreef voor de beste verzamelin van gewestwoorden.

maar is bij hem te Drogenbosch gestorven. De pastoor huurde er eenen anderen, na hem te voren gevraagd te hebben of hij lezen en schrijven kon. Den eersten dag legde hij hem zijn werk van 't huishouden op, en den tweeden moest de nieuwe knecht — 't was ook een Rik — aan 't schrijven vallen. DAVIDTS begon dan te dikteeren; en Rik weerde zich om met de pen bij te blijven, toen er in ééns een kladdeken Fransch tusschen kwam. Daar bot de knecht op, en, zweetend van verlegenheid, weet hij met dat Fransch geenen weg. Wat doet hij? Hij verlaat stillekens de kamer, en loopt den zoon van den koster halen : « Jefke! Fransch schrijven! kom! » roept hij buiten adem. De blinde pastoor dikteert intusschen voort, maar ondervindt spoedig dat zijn sekretaris is gaan vliegen. « Rik », roept hij, « waar zijt gij toch? » Rik komt eindelijk met den jongen koster binnen, die zich vlijtig aan 't kribbelen zet en alles in orde brengt (1).

Nog een ander voorval is mij verteld geweest:

Alhoewel de geestelijke overheid hem alsdan eenen coadjutor had toegestaan, moest men hem (hij wilde het, kost wat kost) alle Zondagen naar den preekstoel geleiden, die nevens eenen pilaar staat : zekeren keer had de blinde DAVIDTS, in

(1) Dezen kon DAVIDTS alle dagen niet hebben om zijnen knecht in tijd van nood te vervangen. Hij deed dan voortaan op beurt de beste schoolkinderen bij hem komen, waar hij aan dikteerde : den volgenden dag werd het geschrevene herlezen, en het dikteeren werd voortgezet.

zijn volle vuur aan 't preeken, den rug naar het volk gekeerd, en was hij aan 't schermen tegen den pilaar. Hij hoorde het anders zoo aandachtig volk gichelen, en toen hij na 't sermoon sukkelen moest om den trap van den preekstoel te vinden en beneden te komen, giste hij reeds de reden van 't gelach. Hij kwam t' huis, en nauwelijks had hij zijnen coadjutor de pastorij hooren binnentreden, of het klonk al : « Mijnheer! Mijnheer! ». De coadjutor die zijnen baas kende, had er zich op verwacht, en komt schaterlachend binnen. « Eh wel? Eh wel? » — « Michiel » [zoo mocht de coadjutor ook zijnen pastoor in dergelijke gevallen geerne noemen], « Michiel, nu hebt ge ze gelapt, hoor! » — « Wat is 't? wat is 't? » — De zaak werd zonder doekskens verteld.

Michiel had geluisterd zonder er zich in het minste aan te storen. De schrijnwerker werd seffens ontboden. « Jan, beitel morgen een kruiske in den rand van den preekstoel, volgens dees model » (een gothiek, dat spreekt!). Alles werd 's anderendaags op 5 minuten geregeld, en de pastoor zal in 't vervolg zijne preekplaats wel vinden, en fiks staan.

Het kruiske is er thans nog.

De derde hoedanigheid, waar DAVIDTS in uitmuntte, was zijne liefde voor het volk. Hij was een volksman of, gelijk ze dat tegenwoordig al eens noemen, een sociale pastoor. Van over 50-60

jaar verstond hij de noodwendigheid der maatschappelijke werken. Hij ging meê met zijnen tijd. Hij zag ver! hij zag vooruit!

En het is van zijn standpunt van volksman, van vriend der geringen, dat men ook zijne menigvuldige schriften moet beoordeelen. Hij werkte, hij schreef voor de massa, niet voor de intellectueëlen van zijnen tijd. Zijn oogwit was niet, eene volledige verhandeling over 't een of 't ander vak te schrijven (een' Tractatus over godgeleerdheid of ascetisme, een studieboek over christene kunst, eene klassieke handleiding over de taal — godsdienst, kunst en taal, de drie vakken tot dewelke schier al zijne schriften kunnen teruggebracht worden), neen, hij had het *volk* vóór oogen, voor het *volk* schreef hij, niet voor de klassieke studiën, nog minder voor de geleerden (1). « Ik ben een filozoof op holleblokken », zegt hij. — En voor de taal doet hij eene soortgelijke bekentenis. Overigens had hij in alles een klein gedacht van

(1) Men leze de Latijnsche voorrede van *Handboek voor elken christen*: welke roerende bede tot de priesters (opdat een verstandig en bekwaam man onder hen het verveerdigen van een boek ten dienste der biechtelingen op zich zou gelieven te nemen) reeds van in 1847 door DAVIDTS gericht werd! Daar zijn verzoek onbeantwoord bleef, heeft hij het zelf pogen te doen; maar dit zijn werkje aanziet hij slechts als eene inleiding van een vollediger boek, door iemand anders te voltrekken. Zoo dát gebeurt, zegt hij, zal ik al doen wat eenigszins mogelijk is om het onder het volk te verspreiden, en volgeerne wil ik, eene hot vol exemplaren als een ezel dragende, er overal meê rondleuren!

zich zelven; hij aanzag zich als eenen sukkela
die deed wat hij kon voor godsvrucht, taal
christene kunst, eenen verspreider, eenen zaa
van goede gedachten onder het volk.

Met dit doel was zijne taal zoo bij uits
volksch. Hij schrijft volkstaal, eenvoudig
klaar, — eenvoudig, en toch met zwier en sma

Zijn stijl, zijne manier van schrijven is v
het volk (1): vandaar, in verscheidene schrift
de voorstelling, bij wijze van gesprekken, van h
geen hij leeren of verdedigen wil, zijne kwi
slagen, zijne gedurige overgangen « du plais
au sévère » en omgekeerd, al die middeltjes
opwekking der aandacht van den lezer, zi
printjes, al die geteekende vingerwijzingen,
mengeling van proza en verzen en muziek, zi
grillige manier van drukken, al die soorten
groote en kleine letters in denzelfden volzin, ja
hetzelfde woord.

Zijne vertalingen ter zij gelaten, schijnen
boeken en boekjes van DAVIDTS geschreven al
men er met de zweep had achter gezeten, leven
ge kunt niet meer, als in ééne geut uitshert
verstand op 't papier gestort: dat loopt en rent
stoomt vooruit. Zonder moeite vloeien de woor
uit zijne pen, of krachtig en wild, of vader
teeder en roerend, of snedig en bijtend, of sc

(1) Zoo ook preekte hij, of liever sprak hij op den kansel. «
preeken », vermaande hij, « maar spreken moet men ».

derachtig en dichterlijk, en worden ze met wondere afwisseling schier op elke bladzijde overvloedig rondgesprenkeld.

Men heeft DAVIDTS wel eens met Pater Poirters vergeleken. Zekerlijk hebben beide volksschrijvers vele trekken van gelijkenis met elkander, alhoewel Poirters, naar mijn bescheiden oordeel, over onzen DAVIDTS als dichter en prozaschrijver de kroon spant.

Om te sluiten nog één woord, Mijne Heeren, één trek, die het gouden hert van den braven pastoor DAVIDTS volmaaktelijk afschildert.

Hooger zeide ik het reeds, hij had, in zijne liefde voor het volk, eene voorliefde voor de armen.

Wij weten wat hij te Waver deed voor de zieken. Overal, te Tienen, te Drogenbosch kenmerkte hem diezelfde liefde voor de ongelukkigen en verlatenen. Spreekt nu nog met de menschen van Drogenbosch; ze verhalen u met ontroering wat hij deed voor eenen armen ouden man, *Peken* genaamd. Ik beken het ronduit, toen ze mij dat verhaaltje vertelden, ben ik tot tranen toe bewogen geweest. Luistert!

Te Drogenbosch was dus een arm manneke, oud en versleten, die dikwijls op de pastorij kwam voor eene aalmoes. Sedert eenige dagen had de pastoor hem niet meer gezien. « Rik », zei DAVIDTS tot zijnen knecht, « waar is peken? » — « Peken... peken..., M. Pastoor »,... stotterde de

knecht... Hij dorst het niet goed zeggen. — « W
is er? Wat is er? Zeg het me! » — « Wel, peke
is wat ziek, en ligt nu in een klein-klein kruipi
neke gemaakt in de biehalle bij den koster! »
« Wel hemel!... Roep op staanden voet Jan de
timmerman en Tist den metser! » — Ze kome
« Jan, Tist » — (en hij wees op een gebouwke d
aan de pastorij vast was) — « daar is de remize
maakt daar seffens een net kamerke voor onze
armen man! » 't Was gauw geflikt... bed, tafe
stoelen stonden er even ras, — en peken kwa
in de pastorij wonen.

« Rik, luister nu goed! vooraleer ge mijn ete
op tafel zet, moet *peken* gediend zijn! » En zo
wierd het gedaan ook.

Kortnadatum kwam de broêr van den pastoo
met zijne twee zonen te Drogenbosch aan. Z
zien daar in den hof eenen ouden versleten man
met zijn stoksken, wandelen... « Rik, wie is da
daar? » vroegen ze. — « Da' 's ons peken », z
Rik; « die woont hier! »

En de drij bezoekers zagen in den namidda
peken, in de herberg, bij den koster, zijn pintj
pakken, en tegen den avond, zijn slaapmutsken
de pastoor wou dat zoo... En peken woonde e
stierf op de pastorij.

Mijne Heeren, bij zulken akt van liefde tot de
naaste, echte liefde niet alleen met woorden, maa
ook, maar vooral met de daad, voeg ik geene
verderen uitleg. Ik bewonder, en zwijg.

En als men daarbij weet dat DAVIDTS, die een schoon burgersfortuin bezat, tengevolge van zijne liefdadigheid arm gestorven is, dan is het ook natuurlijk dat de menschen van Drogenbosch hunnen herder zouden gedragen hebben, dat zij er nu nog, zooals de tegenwoordige pastoor mij schrijft, met den allergrootsten lof van spreken, en dat in elk huisgezin zijn portret met eerbied en erkentelijkheid bewaard wordt.

Zijne gedachtenis blijft er in zegen. En daar niet alleen! Ik heb gepeinsd, Mijne Heeren, dat wij ook, met de honderdste verjaring van zijne geboorte, de gedachtenis mogen vieren van dien deugdzamen man, van eenen der baanbrekers voor de christene kunst, van den verdienstelijken schrijver, van den vurigen flamingant, van den onvermoeiden werker voor 't geluk van het volk.

DE « GAVE GODS »,

door EDW. GAILLIARD.

In mijn *Keure van Hazebroek van 1336*, 5e dee
blz. 26 en 305, heb ik de aandacht gevestigd op
zonderlinge uitdrukking « *Haestige ziekte, diem*
noemt de Gave Gods ». Zij komt voor in eene « O
donnancie », die, omstreeks of op 30 April 153
« omme der pestelencien wille », door de sch
penen van Hoogstraten werd afgekondigd. H
stuk, alsook de oorkonden waarover wij weld
zullen spreken, berust thans op het Staatsarch
te Antwerpen, waarvan de inrichting mij, in h
jaar 1896, door het Gouvernement werd opg
dragen.

In de door mij aangehaalde teksten (op.
loc. cit.), treft men nog de volgende uitdrukking
aan, welke even eigenaardig mogen heeten :
« *Gave Goids genoempt de Pestelencie* », — *Met*
« *gave bynnen synen huyse gevisiteerd* » *worden*,
« *Van Onsen Heere Godt met deser gaven* (de « peste
gevisiteert » *worden*.

« *Die Gave Gods* », of ook alleen « *Die Gave*
— of « *De Gave* » — was, zegt VERDAM, in z
Middelndl. Wdb., » een euphemistische benami
voor de gevreesde ziekte, nl. de pest » : « E
arm huysghesin, daer de man ende vrouwe

de gave siec was ». (*Vaderl. Mus.*, III, 374.) Te Tiel (Overijsel) was het woord ook bekend en aldaar luidde onze uitdrukking : « *Pestelencie offte Gaetz gaeve* ». (J. S. VAN VEEN, *Rechtsbronnen der stad Tiel*, blz. 112, in een oorkonde van 1518.) De « *Gave Gods* » was, met andere woorden, een zware beproeving door God gezonden, of, voor vrome lieden, een geestelijke gave door den Heer geschonken. Vandaar de uitdrukking « *Begaeft zijn metter smettelycke siecten der pesten* », waarvan een voorbeeld verder zal volgen.

Het is overbekend, wat schrik de pest vroeger overal verspreidde en wat al middelen er werden aangewend, om de voortzetting van de plaag te stuiten. Daarvan getuigen de talrijke plakkaten en stedelijke reglementen, door prins of door schepenen, naar aanleiding van die vreeselijke ziekte uitgevaardigd.

Verder hoeven wij daarover niet uit te weiden. Overigens, ons doel is enkel en alleen een paar bijzonderheden aan te halen, welke, naar wij meenen, tot nog toe nergens werden geboekt.

Niemand durfde het bestaan, in een huis binnen te gaan waarin een pestzieke lag. Een voorbeeld :

Zekere « Andries Adriaen Verrijt, out 15 jaren ende daerover », « begaeft metter smettelycke siecten der pesten », was « in desen synen vuytersten noot » door de schepenen van Hoogstraten ter verpleging in het gasthuis opgenomen en hem

was « eenen bewaerder gegeven om te doen genesen ». De jonge man, « ingevalle hij geraect te comen overlijden », wil, uit erkentenis zijn testament ten voordeele « van die vander vriheyt » maken. Den 23 Juni 1585 wordt daartoe overgegaan door eenen notaris, in het bijzijn van getuigen, edoch het stuk wordt « gedaen, bekent ende gepasseert », niet in het hospitaal zelf, waarin de zieke lag, maar wel « voor eenen kelder achter tgasthuys » :

Staatsarchief te Antwerpen, Fonds van het Kwartier van Hoogstraten, in een pak met testamenten : « Andrie Adriaen Verrijt, out 15 jaren ende daerover, daer moeder aff was Elisabeth..., begaeft metter smettelycke siecten der pesten..., heeft onbedwongen..., ingevalle hy geraect te comen overlyden, gegeven, gelaten ende gemaect... der vriheyt van Hoochstraeten... allen alsulcken somme van penningen... als wylen Adriaen Verrijinden raede van Brabant toegewesen is op ende tegen L...., ende dat in recompense van dat die vander vriheyhem comparant in desen synen vuytersten noot opgenomen, aengeveert ende eenen bewaerder gegeven hebben om te doen genesen ende hem voorts belooft hebben ende beloven oic by desen... den selven Andriessen ende oic synen bewaerder voortane van cost ende dranck, brandinge ende alle andere nootdruften te versien om den selven te cureren ende genesen... De voors. Andrie belooft ooc, ingevalle hy byden wille Goids coemt te genesen, dat hy der voors. vriheyt van heur moeyte trouwe, verleet gelt ende vacatie aen hem gedaen ende te doene duechdelycken ende ten vollen sal vergelden... Aldus gedaen, bekent ende gepasseert voor eenen kelder achter tgasthuys, ten daghe ende jaere als boven, te presentien van ... »

Uit teksten dagteekenende uit 1608, schijnt te blijken dat de zoo geduchte kwaal alsdan te Hoogstraten hevig heerschte en dat velen door de ziekte waren aangetast. Groot was de schrik! Ook vinden wij, dat zelfs het laatste gerecht aan de zieken voor de deur van hun huis werd toegediend. Hier zij herinnerd, dat op een merkwaardige schilderij van Gillis Baeckereel, in de hoofdkerk van Sint-Salvator te Brugge bewaard en die in 1612 gemaakt werd, de heilige aartsbisschop Carolus Borromeus is voorgesteld, terwijl hij aan de op straat liggende zieken het H. Sacrament uitreikt, tijdens de pest die de stad Milanen ten jare 1576 zoo deerlijk teisterde (1).

Inderdaad, in een getuigenverhoor gedagteekend van 14 Januari 1608, gaande bij de stukken van een burgerlijk proces, lezen wij, dat een genaamde « Jan Peeter Ots, ten tijde als hij sieck ende besmet was vander haestighe siecte der peste », uit de handen van den pastoor van Meerland van Hoogstraten) « voor zijn deure, opde straete » het Heilig Sacrament ontving, en dat hij vervolgens, met een stok in de hand, op een

(1) Op blz. 182 van zijn *Het Collegium medicum van Dendermonde* (in : *Gedenkschriften van den Oudheidkundigen Kring van Dendermonde*, deel VIII, 2e reeks, 1900), spreekt de heer JAN BROECKAERT van eene schilderij die zich in het Gasthuis dier stad bevindt en de pest te Dendermonde in 1569 voorstelt : « Niets « zoo huiveringwekkend dan de er op afgebeelde ongelukkigen, met « den dood worstelende, te midden van afschuwelijke lijken, welke « op aangebrachte karren worden weggevoerd. »

houten blok op de straat was gaan zitten, om vo
denzelfden pastoor en voor getuigen daartoe g
roepen zijn testament te maken :

Staatsarchief en Fonds u. s., Burgerlijke Process
pak met Getuigenverhooren, stuk van 14 Januari 160
« Meester P., coster tot Mer..., seet ende vercla
... hoe dat waer ende hem wel kennelyck is, dat wy
Jan Peeter Ots ten tyde als hy sieck ende besmet v
vander haestighe siecte der peste, daer aff hy gerae
te sterven, den selven Jan ontfanghen hebbende v
syn deure tot Meer, opde straete, het Heylich Sac
ment, dwelc hem geadministreert wert by wylen h
Jan Peltanus, ter dijer tyt pastoir tot Meer, is met ee
stock die hy in syn hant hadde gaen sitten midden
de straete op een hout, ende heeft aldaer voor den s
ven pastoir, in presentie van hem getuyghe, Aert
mons, Roelandt Bertrans ende Jacop Schuermans, s
testament ghemaect, daer by de voors. Jan Peeter Ots

« Dat de voors. Jan Peeter Ots, saligher, ten ty
als hy het voors. testament heeft ghemaect, is gewe
by goeden verstande, memorie ende sijn vijff sinn
wel machtich synde, by hem selven alleen gaende, n
een stocxken in sijn hant gecomen buyten den hu
op de straete ende aldaer vuijt synen eyghen vri
wille syn voors. testament ende vuytersten wille gema
ende verclaert voorden voors. heer Jan Peltanus... »

Naar de getuigenis, op 22 Januari 1608, de
den ziekenbewaarder afgelegd, welke « Jan Pee
Oths » gedurende zijne ziekte had « gade ges
ghen ende bewaert », had deze, nadat hij
Heilige Communie « buyten die deure » ontva
gen had, aldaar, ten voordeele van zijne echt
noote « Adriaentken Swaenen », zijn testam

gemaakt. De vrouw, die ook al haren zieken man was ontvlucht en het huis uitgevlogen, wenschte echter te vernemen of de zaak toch goed in orde was en liet derhalve den lijder nogmaals « vuyten huyse opt straet » roepen. Op haar aandringen, alhoewel met tegenzin, deed de ongelukkige alles wat de vrouw van hem vergde :

Staatsarchief u. s., id. : « J.... seet ende verclaert... hoe dat hy getuijghe, ten tyde als wylen Jan Peeter Ots sieck ende cranck is geweest vander haestighe siecte der pesten, hy getuyghe den selven in syn siecte heeft gade geslaghen ende bewaert, ende dat alsoe ten tyde als die voors. Jan Peeter Oths soude ontfanghen het Heylich Sacrament, hy getuyghe den selven, midts hy heel sieck was, heeft moeten leyden tot buijten die deure, alswanneer hy oyck seker testament maecte, ende daer by hy sijne huijsvrouwe gemaect hadde syne goeden; ende daer naer wederomme jn huys gegaen sijnde, hebben alsdoen den voors. Jan Peeter Ots wederomme comen roepen, soe dat hy getuyghe den selven wederomme vuyten huyse opt straet heeft geleyt, tegens den welcken syne voors. huysvrouwe seyde, dat hy haer syn goet soude maecke te minderen, te meerderen ende heuren vrijen wille daer mede te moghen doen, seggende tegens haren man : « Vader, daer syn veel schulden, als ghyt my soe nyet en soudet maecken, soe en begeere ickt « nyet te hebben ». Het welcke die voors. Jan alsdoen soe dede. Ende wederomme met hem getuijghe in huys comende, heeft die voors. Jan swaerlijck gesucht seggende : « Ick en meynden het soe nyet gedaen te heb- « ben.... »

« Heer Jan Peltanus, » pastoor te Meer, voor wien « Jan Peeter Ots » zijn testament gemaakt had, was kort nadien ook « sieck geworden van-

der haestighe siecte der peste ». Heer Matheeu van Ierssel, « landtdeken ende pastoir tot Minder hout », kwam algauw naar Meer en ging de zieken pastoor « inde kercke » bezoeken. Vrouw « Adriaentken Swaenen » maakte van de gelegen heid gebruik om hem te bidden aan « Heer Ja Peltanus » te vragen, of hij het testament va haren man wel degelijk « by gescrifte » had gesteld De zieke moest bekennen zulks verwaarloosd t hebben : hij verzocht evenwel den deken « vóo het nutten van den Eerw. Heiligen Sacramente » dat hem toen door dezen werd toegediend, van he testament akte op te maken zooals hij dit, zo zeker « als hij het Eerw. H. Sacrament daero begeerde te ontfanghen », uit den mond van « Ja Peeter Ots » had ontvangen. Bij getuigenis doo hem, op 14 Januari 1608, afgelegd, verklaar « Heer Matheus van Ierssel » bedoeld testamen opgesteld te hebben. zooals het hem door de stervenden pastoor was gedicteerd geworden, e hij overigens vernomen had van de getuigen, di bij het maken van het eerste testament ware tegenwoordig geweest. De getuigenis van den hee « landtdeken ende pastoir tot Minderhout » luidd in dezer voege :

Staatsarchief u. s., id. : « Heer Matheeus van Ier sel, lantdeken ende pastoir tot Minderhout ..., seet end verclaert by synen eede, nemende syn hant op sy borste, hoe dat waer is, dat hy getuijghe, ten tijde a wijlen heer Jan Peltanus, in synen leven pastoir tot Me is sieck geweest vander haestighe siecte der peste, h

getuyghe by hem inde kercke tot Mer is gegaen, ende derwaerts gaende is Adriaentken Swaenen... by hem getuyghe gecomen biddende dat hy den voors. pastoir eens soude gelieven aff te vraghen, oft hy het testament, dwelck wylen Jan Peeter Ots, haren man, gemaect hadde, by gescrifte gestelt hadde. Het welck hy getuijghe byden voors. pastoir gecomen synde, den selven heeft aff gevraecht. Die welcke verclaerde neen, begeerende van hem getuijghe, midts hy alsdoen was gevisiteert mette voors. siecte, ende hem onmogelyck van te schryven, dat hy tselve vuijt synen monde ende verclee-ren by geschrifte soude stellen, verclarende den selven pastoir voor het nutten vanden Eerw. H. Sacramente, het welcke hy getuyghe hem administreerde, dat het selve testament soe waerachtich gelyck hy seyde ende tselve van hem getuyge versocht geschreven te hebben was gemovert als hy het Eerw. H. Sacrament daerop begeerde te ontfanghen; hebbende, hy getuyge oversulcx, oyck ierst gehoort hebbende de getuyghen daer present geweest hebbende, tselve by geschrifte gestelt ende daer aff behoorlycke instrument gemaect onder syn signatuere ende de voors. wedue overgegeven omme haer te dienen daer ende alsoe het des behooren soude. »

Een Register van de voormalige Rederijkerskamer « ALTIJTS DOENDE » te Leffinghe

door Dr. K. VAN DEN HAUTE,

ONDERARCHIVARIS VAN DEN STAAT, TE BRUGGE.

Op het Staatsarchief te Brugge (Fonds van het Brugsche Vrije, voorloopig nr 107), berust een register voortkomende van de voormalige Gilde van Rhetorika, gevestigd te Leffinghe, eene gemeente nabij Oostende gelegen, welke thans ongeveer 1929 zielen bevat.

Dit register, op 4°-papier, beslaat 69 bladen, waarvan 21 zijn wit gebleven, en behelst hoofdzakelijk de inschrijvingen der leden, te beginnen met het jaar 1715 tot en met 1796. Het formulier, dat elk « gildebroeder » bij zijne intrede in de « camer » moest onderteekenen, en dat zonder merkelijke wijziging geheel de achttiende eeuw door gebruikt werd, luidt als volgt :

« De onderschrevene verkent hem als gildebroeder onder de eerlicke Confrerie van Rhetoryka *Jesusten* der *Fonteyne* van Ghent gheseyt *Altyts doende*, ghefrequenteert ter camer der voorseyde prinselyke tytel binnen de prochie van Leffinghe, onder de spreuke van *Altyts doende*, ende sal onderstaen alle de voorschreven condy-

tien van de voorschreven gilde ende quaerte ende boeck, ende sal gheven voor dootschult een flype (of twee pattacons, tien schellingen enz.) Actum den..... »

Gedurende bovengemeld tijdstip, werden er 200 leden ingeschreven.

Op blad 8 r°, treft men den inventaris aan van de goederen aan de Gilde toebehoorende, opgesteld ten jare 1776 en 1796. De « Confrerie » bezat namelijk « *een silver schilt, ghildebouck, rekening boek, coperen trommel, stocken, rouwe busse, caerte* » en de « *printe der vaenkens* ».

Met het opschrijvingsboek zijn onder een en denzelfden omslag samengebonden twee rekesten gericht door de « Confrerie » aan de magistraat van 't Vrije van Brugge : Leffinghe, gelegen in 't « Camerlynckx-ambacht », was immers een der parochien, die het « Platte Land » van het Vrije uitmaakten.

In het eerste verzoekschrift, gedagteekend van 1715, vraagt de Gilde dat het de schepenen behage hare « constitutie » goed te keuren. Het antwoord, op den rand van het stuk geschreven, luidt gunstig : « *Ghehoort 't rapport van d' heeren schepenen van hooftmannen, ende ghesien de caerte van constitutie van daetem 10 September 1688...., 't Collegie continueert dezelve constitutien* ».

Het tweede rekest (1769), dat van meerder belang is, betreft het opvoeren van tooneelstukken door de « Gilde ». Wij laten het stuk in zijn geheel volgen :

« Aen edele ende weerde heeren burghemeeste
ende schepenen 's Lants van den Vrijen.

« Supplierende verthoonen reverentelyck de respe
tive jonckheyt ende confraters de Gulde van Rhetori
binnen de prochie van Leffinghe, dat sy geerne d
vierentwintighsten, vyfentwintighsten en sesentwintighst
Juny van desen jaere seventhien hondert negenentse
tich, ter gemelder prochie van Leffinghe op het thonne
souden verthoonen *de kloekmoedige martelie van d'heyl
magd Barbara,* benevens *den klucht van den boeren ed
man,* volgens de twee geapprobeerde exemplaren t
desen annex; ende vermits sulckx niet en vermag
ghebeuren ten sy met speciael consent van U^den^, oorsac
sy supplianten hun humble recours nemen tot
selve.

« Ootmoedelyck biddende believe gedient te wes
overghemerckt t' ghonne voorschreven, te consenter
dat sy supplianten op den gheseyden vierentwintighste
vyfentwintighsten ende sesentwintighsten Juny seventhi
hondert neghentsestich, ter gemelde prochie van Leffingh
sullen vermogen op het thonneel te verthoonen
voorschreven kloeckmoedighe martelie ende kluchtsp
volghens de beropen en gheexhibeerde exemplaire, al
buyten de goddelycke diensten ende naer prealab
advertentie aen den beryder (1). Welcke doende enz

(Onderteekend) QUETSTROEY.

Op den rand van het stuk leest men
volgende aanteekeningen : zij laten toe zich e

(1) De « beryder » was de afgevaardigde van 't Vrije,
aan het hoofd stond van een ambacht. Een ambacht begreep
zeker getal parochien: zoo maakten Steene, Snaeskerke, Leffing
Middelkerke, Wilskerke, Slype, Mannekensvere, Westende,
Camerlynckxambacht uit. Elk dier parochien was onder
gebied van een hoofdman, insgelijks ter benoeming van 't V

juist denkbeeld te vormen van de proceduur, welke in dergelijke omstandigheid gevolgd werd :

« Zij gheleyt in handen van d' heeren schepenen van hooftmannen, ten fine van examinatie ende rapport. Actum in camer den 1 Mye 1769.

(Onderteekend) C. DE GHELDERE. »

Verder staat er nog :

« Naer 't rapport van d' heeren schepenen van hooftmannen, 't Collegie consenteert supliant's versoeck op de conditien ende modificatien bij de conclusien deser vervat. Actum in camere den 7 Juny 1767.

(Onderteekend) SIMON. »

« Vidi den 8 Juny 1769.

(Onderteekend) HUBERTUS DEVYNCK, 1769 Beryder. »

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

HANDELINGEN

VAN DE BESTENDIGE COMMISSIE

VOOR HET ONDERWIJS

IN EN DOOR HET NEDERLANDSCH.

Nr 8.

OVER DEN

EERBIED VOOR DE TAAL

door Dr. JAC. MUYLDERMANS.

Toen ik onlangs de redevoeringen van wijlen Hoogleera
DAVID herlas, trof mij andermaal de practische strekking, e
elke dezer kenmerkt. 't Is echter, in den grond, altijd dezelfe
doch met andere woorden komt hij dan weêr op zijne hoof
bedoeling gelijk een verstandig meester doet, die zijne leerst
op verschillende wijzen weet voor te houden, ten einde zekerd
op al zijne leerlingen indruk te maken, en ze allen te zaâm m
te trekken. Zijne synthesis valt dan ook licht te vatten, en
luidt : « Hebt eerbied voor uwe moedertaal, gij vooral o
naar de pen grijpt; gij insgelijks die kansel of spreekgestoel
beklimt! » Zijn leven lang ieverde de geleerde Professor o
den jongeren dien eerbied in te boezemen, en voor de ouder
van dagen die dorsten vergeten wat die eerbied vereisch
spaarde hij desnoods het harde woord niet, om hun de stren
doch gerechte wet er van te herinneren. Dit getuigen zij
critiseerende aanmerkingen en zijne taalkundige bijdragen
De Middelaer en *De School- en Letterbode.*

« Goede schrijvers, die hun taal kennen », zoo sprak h
« onderwerpen zich aan hare wetten en aan het gebruik d
« door het gezag der eeuwen is ingevoerd; maar knoeie
« kunnen geen tien dichtregels op het papier brengen, of e

« helft der woorden zijn er in geradbraakt, en het krielt er « van zoogezegde *licenties*, die inderdaad niet anders zijn dan « taalfouten » (1).

En elders lees ik nog : Om den grond te leggen eener nationale letterkunde, en de zoolang miskende taal der vaderen opnieuw te doen waardeeren, « is het hoofdvereischte de eer- « bied voor de taal, niet een bespiegelende eerbied, die moeite « noch inspanning kost; maar een werkelijke eerbied, be- « staande in de ernstige studie der taal en het nakomen harer « wetten, in het doorgronden van haren aard en hare eigen- « schappen, in het gemeenzaam worden met haren rijken woor- « denschat, in het gebruiken van hare bijzondere spreekwijzen « en wendingen (2) ».

Die woorden zijn maar de vertolking der gezonde rede : bekent het met mij; niettemin werden zij hem in sommige kringen nog al dier betaald gezet ! Zoo gaat het in de wereld : de waarheid valt doorgaans licht te zeggen, doch vaker is zij zwaar om dragen. En zeker is het nochtans, dat niemand toen meer recht had dan hij, als Mentor en Aristarchus op te treden. Zij zelven die wat tegenmorden, erkenden dit onwillens; zelfs volgden zij hem nog al trouw, al lieten zij 't niet blijken, en David's lessen hebben dan ook, naar ik meen, aan het schrijversgilde zijner dagen dienst bewezen en veel dienst.

Edoch, hebben die lessen thans geen zin meer? Slachten zij werkelijk van die zaadkorrels, die mettertijd hunne levenskracht en kiem verloren ? — Het wordt beweerd, en zij het in zeldzame gevallen waarheid, b. v., wanneer de man zijn oordeel over de afstamming en het gebruik van dit of gene woord uitspreekt, toch is die bewering wat al te kras en ongegrond, wanneer het de beginselen zelven geldt waar hij op steunt, en de wetten der kunst welke hij inroept. Hoe oud zijn woord ook zij, blijft zijn gezag in dat opzicht immer even jong en eerbiedweerdig, en acht ik die luitjes wat al te eigendunkelijk, die zijne wijze raadgevingen zoo maar lichtzinnig in den wind slaan, en David's naam schokschouderend uitspreken.

---

(1) Zie *De School- en Letterbode*, 1ⁿ jaargang, 1844. Uitgever van West te St. Truiden; blz. 132.

(2) Zie *Tael- en Letterkundige Aenmerkingen*, door J. DAVID, Pr. Uitg. van Linthout et Cᵇ, 1856, voorrede, blz. VI.

Zooals op menig ander veld, waait er op het gebied d letterkunde een geest van opgevijzelde nieuwigheid, van ve keerde nieuwzoekerij ; bij velen echter is 't louter een geest va aanstellerigheid, die zich het recht veroorlooft het *raka* uit brengen over al hetgeen min of meer hunne onervarenhe hindert, op gevaar af stellig bewijs van diepe onkunde leveren; het recht, zeg ik, in den ban te slaan hetgene ouderen ons overmaakten, en het voorbeeld der beste schri vers bekrachtigd heeft; het recht, de wetten van taal stijl te wijzigen naar grillig believen, of beter gezeid, die schenden op eigen krank gezag, dat nauw over den dag va gisteren te spreken weet, doch niettemin met schamper-mi prijzenden eigenwaan zich tegen de rijpe ondervinding en h wijs gezag der meesters opwerpt...

Voere men nu aan, dat wij ons niet mogen misgrijpe nopens de meening, de goede meening van die nieuwere scho dan eigenen wij ons David's antwoord toe, in dergelijke om standigheid uitgesproken : « Maar goede meening en goed « smaak zijn twee, en die twee kunnen soms hemelsbree « gescheiden zijn » (1).

Ja, rijst nu de vraag op, of wij dien schadelijken geest zulle onverlet maar laten voortdringen, en onze opkomende jeug laten op hol jagen?

Ik maak geene aanspraak op het noodig gezag om besli send antwoord te geven en in aller naam te spreken; doc meen ik de tijd gekomen, dat alwie met de opleiding d studiejeugd belast is de oogen opene, en zich regelrecht tege die buitensporige strekking in taal en letterkunde verzette.

Let op hetgeen ik zeg : de buitensporige, losbandig strekking.

Daar valt immers niet te loochenen, dat sommige liede — en zij behooren tot de geruchtmakende bent — met de ta omspringen gelijk de kat met het arm vogeltje, en buitendie nog de zedelijkheid afmeten naar hun eigen laatdunkend oo deel. Is het onkunde? is het voorbedachtzaamheid? dit kom niet ter sprake. Doch het openbaar terrein waar zij door hunn schriften zich op wagen; de taal welke zij ontsieren; de zed lijkheid, eergevoel van een volk dat zich eerbiedigt, welke

(1) Zie *De School- en Letterbode*, 1ᵉ jaargang, 1844, blz. 129.

zoo onbesuisd durven schenden, ah! die dingen zijn gemeen eigendom : eigendom van mij en van u, zoowel als van hen, en derhalve kan men ons het recht niet ontkennen vrij ende vrank ons oordeel uit te spreken, ja, en verzet aan te teekenen, wanneer van dat openbaar terrein wordt misbruik gemaakt om 's lands taal te krenken in hare bestanddeelen en 's lands zeden te bederven in hetgeen het levenszout, de levenskracht, de grootheid is eener natie.

Dat verzet is het recht van al wie zijne taal en zijn vaderland bemint... ik durf vragen : Is het zijne plicht niet?

Wie zal, wie kan mij dan euvel opnemen, dat ik in oprechten gemoede erkenne, hoe het mij ergert, dat eenige onzer schrijvers zich verlustigen in « dat afzichtelijke en onbetamelijke, 'twelk » — zooals Jan Frans Willems zei (1) — « in de « meeste Fransche schriften dezer dagen op den voorgrond « staat », en dat hij « den pestwalm » heette, « die ons van Frankrijk toewaait ». Is het « *l'art pour l'art*, de kunst om haar zelve », toch kan ik mij niet verbeelden, dat die schrijvers door hunne aanstootelijke « kunstdrijverij » ons volk willen of zullen opheffen, veredelen en beschaven ; mij verbeelden, zeg ik, dat slijk geestesvoedsel is.

En wat nietigheden, wat zouteloosheden anderdeels! « Wij « vragen » — zoo herhaal ik met Jan David — « wij vragen « het aan al wie geen vreemdeling is in gezonde literatuur, zou « hij tien boekdeelen opgevuld van historiën gelijk bij X. en Z. « voorkomen, een penning meer betalen dan pondpapier? « Hoe is het mogelijk, dat die schrijvers hunne talenten aan « dolligheden van zulken aard verkwisten.... en niet afzien van « die armzalige avonturen even strijdig met onzen volksaard « als met onze volkstaal, die veel te deftig is om nietigheden « te omkleeden? » (2).

Ei lieven! wat zou de vrome man verontweerdigd opgesprongen zijn, hadde hij onze tijden beleefd! hadde hij gezien, gelijk wij, wat voor een augiasstal sommige menschen van ons tooneel en van onze letterkunde willen maken!

---

(1) Men zie 's mans redevoering *Over den geest, waardoor de Vlaamsche Letterkunde zich moet doen onderscheiden*, op blzz. 178 en vlg. van MAX ROOSES' uitgave : *Keus uit de Dicht- en Prozawerken van Jan Frans Willems*, II D. Gent, Rogghé, 1873.

(2) Zie *De School- en Letterbode*, 1ᵉ jaargang, 1844, blz. 128.

Doch het is mij op dit oogenblik niet te doen daar op t wijzen, en ik bepaal mij de aandacht te vestigen op het gebre aan eerbied voor de taal, dat in zoo talrijke schriften onz jongeren tegen de borst stoot. Niet dat ik mij zelven vermete zal als onfaalbare meester op te treden, o neen! maar nieman kan mij toch ten kwade duiden eene plaag aan te klagen, well dreigt de beste vruchten te zullen verderven.

En vooreerst bedoel ik die valsche woordsmederij, wa David alreeds de studiejeugd van *Met Tijd en Vlijt* voor waa schuwde. Luistert :

« Ieder roemt de wondere vatbaarheid onzer moedertaal t het samenstellen van nieuwe woorden, waarvoor zij niet, als ande talen, de bestanddeelen uit den vreemde moet gaan halen, ma die in hare eigen bronnen vindt, en ze op ontelbare wijzen weet koppelen en te verbinden. Dit is inderdaad een der voornaams en uitmuntendste eigenschappen onzer spraak; maar daaro juist moeten de schrijvers er zich met bescheidenheid van bedi nen, want hier, meer nog dan in vele andere punten, ligt h misbruik naast het gebruik. Men bedriegt zich volstrekt met denken, dat het genoeg is grondwoorden aaneen te knoopen : m moet oordeelen of ze samen passen, dat is, of de koppeling gelij vormig is aan den aard der taal, of de denkbeelden welke ied deel der samenstelling medebrengt, met elkander niet strijden, ze niet te ver van elkander liggen om in één woord vereenigd worden. Maar dat onderzoek en die oordeelvelling onderst kundigheden, die niet dan door studie en lange oefening bekom worden.

Indien onze jonge taalminnaars, in stede van nieuwe woord te smeden, den oneindig rijken voorraad wisten te benuttige die in de schrijvers van vroegeren dag opgesloten ligt, zij zoud aan taal en letterkunde groote diensten bewijzen (1) ».

Werpe men nu op, dat « nieuwe denkbeelden nieu termen vorderen, welke men bij de ouden niet vindt »; o dit spreekt vanzelf : maar de woordvorming moet daar tegen bestaande taalregels niet aandruischen. Trouwens l

(1) Zie DAVID's voorlezing « *Taalstudie* » in de jaarlijksche plech zitting van *Met Tijd en Vlijt*, gehouden den 24 van Wijnmaand 18 Het stuk staat aangehaald in wijlen Prof. P. WILLEMS' uitgave : *Ne landsche Gedichten met taal- en letterkundige aanteekeningen van P J. B. David.* Uitg. gebroeders van Linthout, Leuven, 1869 ; blz. 6.

veld der taal is breed genoeg : Men kan er zich vrij op bewegen, zonder in keus en vorming van woord en zin door al te enge grenspalen belemmerd te zijn.

Wat leerde een onzer vroegere taalkenners? — « Zijt voorzichtig met het smeden van nieuwe woorden », schreef Lulofs (1). Om die les bekreunt men zich niet meer, en woorden smeden, welke de proef niet kunnen doorstaan, is eene ware aanstekelijke ziekte geworden.

Och arme! wat wordt er dan ook lichtzinnig en onredelijk tegen de zuiverheid der taal gemist! wat slordigheid bij sommige zoogezeide « woordkunstenaars »! wat gewrongen zinsbouw en wat ongelukkige woordenkeus! wat « lijmerij » van woorden tegen alle taalgevoel, tegen alle taaleigen in! Meenen die liefhebbers van zulke onhebbelijkheden het recht te hebben zich het gezag daartoe te mogen aanmatigen, dan vragen wij : « Hola! waarop steunt dat recht? In wier naam handelt gij? » — De wetten der taal veranderen gebeurt immers niet volgens het onbezonnen goeddunken van menschen die nog gisteren op de schoolbank zaten...

Namen opgeven en zal noch mag ik : ik heb het immers op geene personen gemunt, maar op de zaak zelve : op gebrek aan eerbied voor de taal niet bij deze of gene alleen, maar bij zoovelen, eilaas! die te onzent aan « kunstschrijverij » doen, en er in slagen hunnen noodlottigen invloed op tal van begaafde jongelui te doen gelden. Mijne voorbeelden greep ik echter in 't wilde niet : onder elk konde een naam staan...

Zoo b. v. wat gezeid van zegswijzen als de volgende :

Over de *lampbeschenen* mantels; — de *kroosbegroeide* beek; — een *staalgekleed* ros; — in het *zon-doorsprieteld* loover, enz.?

Woordvormingen van dien aard beginnen als onkruid in de taal te woekeren, zóó talrijk. Men bemerkt licht, dat sommige jongeren daar met opzet in te werk gaan. Ziet, hier is er nog eene handvol :

Uwe *bloedbewaasde* oogen; — de *goudbestikte* vanen; — het werkw. *smartberusten;* — de *zweet-gedrenkte* aarde; — een jonge dichter *die zijn Godbezielde ziel geschrijnd in gulden remonstrance*

---

(1) Cfr. *Nederlandsche Spraakkunst. Stijl en Letterkennis*, enz.; blz. 266.

droeg; — hun ruggen krommen moe naar *zweet-bedropte aarde;* jongens die eene *Rijnreis* maakten; — *snelheidbezeten* ruiters, e

Edoch, dit zij voldoende; wilde men echter nog m voorbeelden van dat slag, 't viele gemakkelijk er gansche bl zijden van op te geven.

Nu, ik heb me in den goeden ouden tijd laten wijsmak dat « dergelijke samenstellingen uit een verleden deelwo met een zelfstandig naamwoord, waarin de betrekking van bepalend woord tot het hoofdwoord door geen naamval afleidingsuitgang kan worden uitgedrukt, maar slechts met hulp van een voorzetsel als *door, met* en *uit,* dat zulke sam stellingen zijn af te keuren » (1); — en ik weet niet of die uit onze spraakkunst moet verdwijnen. Het is waar, en ik er het, soortgelijke koppeling is niet zeldzaam in de andere G maansche talen. De Hoogduitschers gebruiken ze veel, « zelfs Bilderdijk, die tegen derzelver invoering, als tegen « hoogduitschachtigs, bij herhaling het harnas heeft aangesc « ten, heeft er enkele gesmeed » (2). Lulofs bejammert dan o dat zulke samenstellingen geen burgerrecht verkrijgen; d daar is : verstandig gebruik en misbruik. « Zulke compos « met mate en op hun tijd gebruikt », zegt hij, « kunnen « korte, krachtige en schilderachtige van den dichtstijl z « bevorderen, en dikwijls niet dan op eene matte wijze o « schreven worden ». Evenwel behooren daartoe smaak oordeel... en die heeft de eerste de beste jongeling niet : bewijzen zijn daar. Ik houde 't dan ook met David : « M « kan niet te voorzichtig zijn in het samenstellen van woord « De bestanddeelen moeten ongedwongen betrekking hebl « met elkander : anders dient men het ding analytisch uit « drukken, of men vervalt in barbarismen » (3).

En wilt ge nu staaltjes van een tweede slag van neolo men of nieuwgesmede woorden? In sommige tijdschriften

---

(1) *Nederlandsche Spraakleer* door D. De Groot; 4e druk. U H. J. Otto, te Haarlem, 1894; blz. 181; — en ook in *De Taal* 5e jaargang, 1863, blz. 212, een art. van W. G. Brill.

(2) Cfr. *Gronden der Nederlandsche Woordafleidkunde*, door B Lulofs. Uitg. Hemelsoet, Gent, 1842; blz. 213.

(3) Cfr. *Tael- en Letterkundige Aenmerkingen.* Uitg. van Linth Leuven, 1856; blz. 19.

bundels schieten zij even dik uit als paddestoelen in malschen boschgrond na een lauwen zomernacht. Doch past op! daar zijn er niet weinig onder welke niet deugen. Deze nieuwelingen zijn — negen althans op tien — in afleiding en samenstelling met den aard onzer taal in strijd.

Eenige voorbeelden :

Het hangt een wolk van wasig-teere droomen rondom, waar het maanlicht door *zilver-lacht;* — het *echoot* keer op keer; — wanneer ik radeloos in bangen nacht *alleende;* — het maanrondeke *goudblinkt* en zwijgt; — een raaf *zwaar-wiekte* naar het Noorden toe; — het *jaaglongen* en *stamphoeven* van paarden; — bosschen die in de verte *vernevelden;* — het stof dat *opwolkte* onder den regenslag: — eene *bezonde* straat; — *gemuilscheeld* lagen die kanonnen daar, enz.

Zoo hoort ge thans ook spreken van :

Toeë bloemen; — *voorbije* vreugde; — zangen van *voorbije* grootheid; — dolle leute om den springende-levenden *hedenen dag*: *kunstenaarlijke* schepping; — *roodig* goud; — het verre beven van het licht *beleliebloemt* ons nog het aangezicht; — een koningszang *doorklankte* de lucht; — *trillerige* sterren; — *verlangerige* herten: — een in de lucht stijgende *freelheid;* — *geelig* licht; — *burgerlui-ig* zondagkleed; — 'n streek door schutsels *ontschoond;* *zachtzaam donkerblauwt* de avend; — de geheimzinnige nacht *omsomberde* ons; — het *goud-omzonde* beeld eener doode: de dag *verruischt* gelijk een lied; — de *lees-wil* der menschen behoeft niet te worden tegengewerkt; — tafereelen waar de schuime zeetaal soms *vreemd aandoenend* doorklutst; — *moederlooze droomen* die droef schreien; — blauwe bloemen die zoo wreed *voorbijen;* — ik ga door droevige *allerzielen-lanen;* — en trage *droeft* staag voort het beëgesnik: — ik voel uw zacht *geleef*, enz.

Och arme! is het zóó, dat men de muffe bekrompenheid van het letterkundig Nederlandsch dei oude pruiken moet verhelpen?...

Sommige woordjes vallen fel in de mode. Om er maar eenige uit den hoop te noemen, zoo hoort men nu gewagen b. v. van :

Blanke vrede en *blanke* blijheid; — *blanke* bedoelingen; — zonnige lentedagen die *vervagen;* — *vervagend* fluisteren; het zacht geadem van den tijd dat *vervagend overging* over 'n oude schilderij: — haar *lijzige adem* die om mijn haren gaat; — *sensitieve*

dichters; — intensief gemoedsleven; — *vizies van hoogen luister;* een *vaag* geroezemoes uit het dal *opgezweefd;* — 't aanbiddelij van onzen eeredienst in *blanke, knielende* woorden; — *vagel* zien, enz.

En weet ge 't of weet ge 't niet, doch « chic » naar laatste snuf achten het thans sommige Belgen, die niet eenma Nederland zagen, het Noordnederlandsche *je* en *beut* en di gelijke te kunnen nababbelen :

Een heerlijke geut van leven *gulpt je* tegen uit die boek *overstroomt je, baadt je, zuivert je;* - onze ruïne *ken-je,* die *hebt* gezien; — *je moet* niet uw hoofd met *bei je handen* omklemmen; dat boek *lees je* uit achter elkaar; in 't andere *moet je* vechten; *je kan* een stelsel, dat jaren, jaren *in je* gegroeid is, niet afzetten een hoed; — als *je zestig bent, kun je* niet meer gaan als jong voll

Ei! hier sta ik het woord af aan een' Noord-Nederlan zelven, wiens bijdrage over *Nederlandsche Spreek- en Schrijfl* aangehaald wordt in het Gentsche maandschrift *De Vlaams Strijd* van April 1906. Laat ik het geheel alinea overschrijve

« Dezer dagen had ik het voorrecht aan vriendendisch te geplaatst ter linkerzijde van de gevierde Vlaamsche schrijfs Virginie Loveling. Zij spreekt haar taal uitmuntend, en he mij op, hoeveel beter zij haar mooi Vlaamsch dan ik mijn minder mooi Nederlandsch sprak. Ik schaamde mij daarvoor kon het toch niet gebeteren. Zij was er fier op haar taal zuiver vol te doen opklinken; maar het zou mij geweest zijn, indien haar voorbeeld had gevolgd, of ik bezig was een dictaat op geven aan een onzichtbaren klerk. En *met opzet* sprak ik mijn even slecht als wij dat onder ons, Nederlanders, gewoon z d. w. z. de klinkers verdoffend, de uitgangen verwaarlooze vermijdend de woordjes *men, gij, zijt* en die andere nog, ge w wel! Want wij zeggen maar zelden : « men ziet »; nooit hoort »; noch « zijt u geweest? » Dat wordt « *je ziet, u hoort. geweest* of *bent u geweest* ». Ja, mooi vinden wij 't niet; maar knoeien toch maar rustig voort. En als dan een zeer bescha Vlaming rustig praat van « gij », en rustig verbuigt, en vervo en zijn klinkers geeft wat hun toekomt, en vreemde woorden gebruikt, waar goede Nederlandsche woorden voor 't kiezen zij daar « *krijg je 'n gevoel van inferioriteit op linguistisch terrein i conversatie en ga je je eige nonchalance verkeerd vinde. Verbetere k jezelf niet, want je conversatie zou niet spontaan meer weze, maar of je 'n conférence hield.* »

Ah! leefde nu nog de taalkeurige Dautzenberg, wat zoude hij, verontweerdigd, die wawelarij van *jou* en *die* naar den drommel wenschen! Is men in het Noorden op *je* en *jou* en *jij* en *de jouwe* en *het jouwe*, enz. gezet, het zij zoo : ik weet, dat men daar sedert eeuwen die vormen *in de volkstaal* gebruikt; ik bespreek het niet; — doch ik vind het belachelijk, dat wij, Belgen, deze vormen met zulke onnoozele praalzucht willen napraten en inburgeren, ja, en zelfs in den meer dan gewonen, — in den zoogezeiden deftigen stijl. Men vergeve 't mij, zoo ik dan telkenmale op 't gestreel van 't slimme dier uit La Fontaine's fabel denk. —

« 't Is waar, zegt Dautzenberg, « *je* en *jou* zijn niet alleen « enkelvoud en meervoud; maar tevens van alle geslachten « en naamvallen. Om die woordjes te gebruiken, hoeft gij u « niet om geslacht of naamval te bekreunen : *Je* vader en *je* « moeder, *je* vaders en *je* moeders, van *je*, aan *je*, bij *je* vaders « en moeders ». En de brave man voegde er bij : « Hoe wordt de taal toch door onze Noordsche broeders verbroddeld » ! (1).

O ja! doch de redelijkste onder hen betreuren het ook wel eens; het blijkt uit het daareven aangehaald alinea van *De Vlaamsche strijd*; het blijke nog klaarder uit het volgende :

« Met den tweeden persoon » — zoo schreef vóór eenige jaren *De Nederlandsche Spectator* — « zijn wij in de grootste ellende geraakt. Het oude *du*, *di* dij), *dine* (dijn) is door de zoo ongelukkige taalgeleerdheid der XVIIe eeuw afgeschaft. Nu moest *gij* voor enkel- en meervoud dienen; maar de spreektaal nam het gemeene *je*, *jij*, *jou*, *jouw*, en voor het meervoud het prachtige *jullie* of *jelie*, *jelui* aan, dat dan bovendien als bezittelijk voornaamwoord dienst moest doen, als : *jelie* hoeden en de *jelieë*. Welk een koeterwaalsch naast de schoone, rijke, redevolle vormen van het Duitsch! — Ook op eene andere wijze zitten wij in de war met dat *je*. Moet men schrijven : *je bent*, *je hebt*, *je kunt*, of : *je ben*, *je heb*, *je kan ?* Natuurlijk het eerste, antwoordt iemand, want *je* staat voor *gij*, is dus tweede persoon. Ja, maar vooreerst, zegt men : *je heb*, *je kan* ; de spreektaal schijnt dit dus te vorderen, ofschoon het ook alweer een uit luiheid — *Mundfaulheit* — ontstane afknotting is. Doch ten tweede, in den vragenden zin zegt niet alleen niemand, maar schrijft ook niemand : *kunt je? hebt je? bent je?* maar : *kan je? heb je? ben je? zag je?* Dus of ongelijkheid en willekeur in de toepas-

(1) Cfr. *De Toekomst*, jaargang 1865, blz. 342.

sing; — of men schrijve en zegge gelijkelijk : *je zag* en *zag je ben* en *ben je?* » (1).

En welkom is niettemin dat verwerpelijk inkruipsel, is onzin bij onze jongere Vlamingen. Waarlijk, hoe ongerijm het Hollandsch taaleigen zich voordoet, hoe gretiger zij er vallen! Heet dat eergevoel, taalgevoel ... of wat dan?

En dan nog ... o wat ronkende bastaardwoorden!

Ik meende altoos, en meen het nog, dat het tot eere verdienste strekt zijne taal zuiver te spreken en te schrijv en in dien opzichte herinner ik mij bij Dr. A. de Jager gele te hebben : « Indien het voor eene taal eene wenschel « zaak is, zoo min mogelijk met vreemde bestanddeeler « zijn vermengd; indien het vooral voor de Nederlands « taal, welke het aan geene middelen ontbreekt om uit ei « schatten te putten, onmoodig mag gerekend worden, de t « vlucht tot anderer bezitting te nemen; dan verdient e « poging, om al, ook het minder gevaarlijke, valsche en « rechte uit de taal te weren, goedkeuring en ondersteuning »

Maar, eilaas! zou dit nog waar zijn? Het schijnt nu t zóó voornaam geworden, taal en stijl te kunnen ontsieren d eene fijne keus van bastaardwoorden. Die klinken beter, arme!

Wij weten allen, hoe deerlijk sommige Noord-Nederl ders misbruik maken van dat vreemd goedje, zóó deerlijk, dat niet weinigen er te recht over beschaamd staan, en mer maal, b.v. in *Neerlandia*, het blad van het *Algemeen Ne landsch Verbond*, hunne gegronde klachten lucht geven. Leze weerdig is ook in dat opzicht de reeds vermelde bijdrage *De Vlaamsche Strijd* van April 1906. De Noord-Nederlan die ze schreef, verduikt de waarheid niet, en het gevolg hetgene thans te zijnent gebeurt, zegt hij, is « verslapping, « slonzing van onze mooie taal in gesprek en geschrift; daard « verwaarloozing der taal voor een vreemde en minacht

(1) Cfr. *De Toekomst*, jaargang 1876, blzz. 52-53. — Men leze daar ook nog in de *Handelingen van het Taal- en Letterkundig Cong gehouden te Antwerpen, in 1873*, blzz. 41 en vlg. Uitg. J. E. Buschma

(2) Cfr. *Nieuw Archief voor Nederlandsche Taalkunde*, verzam door Dr. A. DE JAGER ; IIe deel, 1e stuk, blzz. 97-98, jaargang 1849.

« voor het zuivere Nederlandsch van onze beste oudere en « nieuwere schrijvers. Bij het groote publiek toenemend gebrek « aan onderscheidingsvermogen op het stuk van taal-en-stijl. « Ik moet hier bijvoegen, dat schrijvers van grooten naam werk « laten drukken en herdrukken, dat wemelt van slordigheden, « waarop door de critiek volstrekt niet voldoende wordt gewe- « zen ». — Dit streng oordeel stemt overeen met hetgeen ik in eene bespreking van den heer T. H. de Beer aantref : « Stijl- loos, onlogisch, verward, dat zijn eigenschappen van den « hedendaagschen stijl » (1).

Wat daar nu ook van zij of niet, zeker werkt de invloed van zulke kromtaal noodlottig op velen onzer jongeren. Hoe wordt er niet geschermd met « woordkunst »! — « Uit angst « voor banaliteit, gaan die « woordkunstenaars » het echte « Nederlandsch geweld aandoen. De zinsbouw wordt gewron- « gen, de woordenkeus ongelukkig, tal van vreemde woorden « komen in de taal, nieuwe woorden, tegen het taaleigen in, « worden gesmeed... of gelijmd. Uit angst hun proza op alle- daagsch Nederlandsch te doen gelijken, schrijven die heeren een taaltje, dat geen der mooie eigenschappen van het goede « Nederlandsch meer heeft » (2).

Waren die woorden de bekentenis niet van een' Noord-Nederlander, maar de mijne, ongetwijfeld haalde deze of gene er de schouders bij op; doch ik veroorloof mij andermaal te vragen : Wie zou het uitzinnig gedoe van sommige menschen hier te lande niet betreuren, wanneer men de taal hoort en ziet verbasteren met vreemde lappen als deze :

Eene literatuur die gunstig op *zijn sentiment* kan inwerken door den *humaan-sympathieken* adem die haar bezielt; — dit heet men *het evolueeren* der kunst; — hij bezit de gave van *spontaan te reageeren; — de innovatiezucht* der kunst; — zijn proza *pulseert* van leven; — hij heeft Byron *geïncarneerd;* — najaarsbloemen die hunne liefde uitbloeien met hun bloed in 't zingend licht van hun *supremen* gloed den allerlaatsten van hun laatste dagen; — een aanslag plegen tegen zijne *dichtersintegriteit*; — dit boek *evoceert de atmosfeer* der streek; — 't is sterk van *suggestie-macht* en van onbepaal- de fatum-drang; — *rubeniaansche* poëzie... van mystieke *sereniteit*

---

(1) Cfr. *Noord en Zuid*, XXX^ste jaargang, Januari 1907, blz. 41.

(2) Cfr. *De Vlaamsche Strijd*, April 1906.

en van *gothieke vizie, ethnieke* teekens van ons volk; — *het symb zware* werk van Ibsen; — geweldige *desillusie;* — eene schipbr vol kalme en *tragische desperatie;* — 'n heerlijke *exaltatie* van zij geest, enz.

En die twee laatste schuimwoorden neêrschrijvend, d ik onwillekeurig op het antwoord van een braven Noo Nederlander, voor jaren toevallig mijn' reisgenoot van Leu naar Aarschot : hij kon niet langer den dollemanspraat twee jonge snaken aanhooren, en zeide me daarop kalm m streng : « Laat hen doen, heer, 't is *mankatie* van *educati*

Ei ja! gebrek aan eer- en plichtbesef! — « Dat allen « begrijpen, dat een volk verplicht is de taal zuiver te hou « en krachtig, omdat het volkskarakter zich daarin het m « volkomen uit, de pogingen steunen van hen die stri « tegen taalverarming. 't Is hoog tijd, dat de Nederlan « leeren inzien, dat slecht spreken geen verdienste mag hee « en slecht schrijven in het openbaar zondigen is tegen « der voornaamste, hoewel dan ongeschreven wetten, waard « ons volksleven moet worden beschermd! » (1).

Wijze raad van een' Noord-Nederlander tot *zijne* la genooten gericht.... en derhalve ook tot dat slag van Vla gen, die zóó uitzinnig als dom — vergeeft me 't woord : er uit — de verkeerde handelwijs, het verderfelijk voorb van het Noorden navolgen. Wat de zucht toch doet om bu het gemeen te staan! Zou men niet denken, dat al dit gek ook al een vereischte wordt om het verwijt van gelijkvloer middelmatigheid te vermijden, en onder de vlag der mode opgenomen te worden? Men zoude 't nog wel gissen.

Vroeger luidde 't zóó dikwijls : « *A Nazareth potest ali boni esse?* wat goeds al uit het Zuiden? » — en zeker in 'n van misnoegdheid zal Sleeckx geschreven hebben : « Over « gemeen heeft een Noord-Nederlander van de taalkennis « Zuid-Nederlanders eenen zeer geringen dunk. Hij koe « veelal de diepgevoelde overtuiging, dat een Hollander, « ook zijn graad van ontwikkeling moge wezen, alleen « van de taal weet dan tien Vlamingen te zamen » (2). Ik

(1) Cfr. vermelde bijdrage in *De Vlaamsche Strijd* van April

(2) Cfr. *De Toekomst*, jaargang 1876, blz. 53.

Sleeckx bij zijn gevoelen, doch het valt niet te loochenen, dat tot nu nog onze Vlaamsche schrijvers, in zake van bastaardwoorden, beter dan de Hollandsche op hunne hoede waren. Zal het blijven duren? De invloed van het Noorden wordt met den dag al machtiger, ik ontken het niet, en ik zou het zelfs niet betreuren, — in opzicht der tale, wel te verstaan, — zoo maar ons Belgisch opwassend schrijversgild zich niet eerstvooral liet verleiden door schadelijke misbruiken, alginder in zwang, en zijne zinnen niet stelde op het blindeling navolgen van al hetgene maar klank heeft in het Noorden, al ware 't nog zóó klaar uitgemaakt, dat die klank er vervalscht werd. terwijl hij nog helder en rein in het eigene vaderland voortleeft.

In alle geval kan ik het hier noch ginder eerbied voor de taal heeten haar op te tooien met alle slag van onnoodig en onooglijk smokkelgoed, en haar als eene arme bedelares voor te stellen, die aanhoudend de handen smeekend tot het Zuiden uitsteekt. Noemt gij zulke taal « modern Nederlandsch » : voor mij is het enkel verbasterd Nederlandsch.

Onbegrijpelijk is voor mij daarin het voorbeeld der Hollandsche nieuwsbladen. Bij de vleet voeren zij die vreemde waar overal uit! Ach, wierde dat slecht voorbeeld maar niet zóó besmettelijk! (1).

---

(1) Daar viel me toevallig een nummer van 't Amsterdamsche *Centrum* (20 Meert '05) in de hand. De eerste bladzijde telt vijf kolommen, en — ter zijde latend de gewone basterdwoorden als : *interview*, *socioloog*, *revolutionaire*, *economisch*, *contract*, *element*, *propagandist*, *productie*, *absoluut*, *energiek*, *concentratie*, *idealisme*, enz. — trof ik de volgende perels op die bladzij aan :

Een *debat* beleggen ; — het *imponeeren* en zoo mogelijk in verwarring brengen van den spreker ; — met *applaus ;* — een *cachet* geven ; — geen *accent* in den klank zijner *sonore* stem ; — een zweem van *ironie ;* — de *eloquente* redenaar ; — knappe *repliek ;* — *eminente* volksleider ; — eene *reminiscentie* aan de *stakingsperiode ;* — de *strike* der havenwerkers beëindigen (?) ; — de *positie* der regeering ; — *raison* hebben ; — oplossing der *conflicten ;* — de *abnormale positie* van ons spoorweg-*personeel ;* — de *enquête-commissie ;* — alle *détails ;* — overlaten aan de *agitatie ;* — het *agitatie-comité ;* — ernstige *oppositie ;* — eene geweldige *râclée* tegen de liberalen — *poseeren* als *revolutionairen* tegenover de *bourgeoisie ;* — hunne *electorale campagne ;* — men acht dat *urgent ;* — *malcontenten* in de partij ; — met *motieven* te rekenen heeft ; — in *contact* brengen ; — dagen van *invaliditeit ;* — ondersteuning *tout-court ;* — *simulatie* veroorzaken ; — onder de *contrôle ;* — een *reëele* kijk ; — in één zelfde *organisatie ;* — *federatief* optrekken ; — eene *definitieve* regeling ; — eene *coalitie* mogelijk achten ; — de hoogste *principiële* beteekenis ; — de herha-

Doch waarom hierbij nog stilgebleven? Zoo menigma werd over die verbastering op onze Nederlandsche Congre sen geklaagd; zoo vinnig werd er reeds mede gespot. Jammer! ondanks verzet en spotternij krijgt dat kakelbo taaltje al meer en meer aanhangers onder onze « cultuu Vlamingen ». God betere het! (1).

Wat nu nog gezeid over de afknottingsplaag, waar z menig schrift onzer dagen door aangetast is? — Wij kend van voorlang de afkappingen *'k* en *'t* en *'n* en *d'* voor *ik* *het* en *een* en *den*; zij zijn nagenoeg in algemeen gebru Edoch, hoeveel andere die thans in de taal sluipen! en da stoot ge nu op *ie* voor *hij*, *'m* voor *hem*, *'r* of *d'r* voor *ha* Ik vind die zelfs zonder eenige afkeuring opgegeven in laatst verschenen *Nederlandsche Spraakleer* der heeren Allegae en Abeele (2), — wat spijtig is. Zulke afkappingen goe willig opnemen acht ik een vergrijp tegen de taal. — Elde nog vindt men *m'n*, *z'n*, enz. voor *mijn*, *zijn*, enz. Dit zi

---

ling van een *partij-constellatie;* — de *actie* is zeer gezond; — *circuleerde* de dagen een bericht; — het *tendentieuze* stuk; — de beslissing is *gepubliceerd;* — bestuur *adviseert*, enz.

Of dat ook geen *pompeus* proza mag heeten! Willen schrijvers aldus de taal radbraken, zich daardoor eenen glimp van beschaafdheid wereldtoon geven, eilaas! hoe uitzinnig en ongerijmd! — « Busken Hu (zoo getuigde een Hollandsch schrijver in *Het Dompertje van den oud Valentijn*, 30e jaargang 1898, blz. 227) verlangde maar altijd, « dat « cosmopolitisch, en hoe hij het al meer genoemd heeft, zouden worde « Nu, we zijn goed op weg. Het gewone Hollandsch verdwijnt zoowel « taal als opvatting, en de nieuwe school slaat de laatste taalmonument « kort en klein, en vervangt ze door eigen maaksel, die in schoonheid « cosmopolitische uitdrukking — of wezenloosheid — kunnen wedijver « met de nieuwe beurs van Amsterdam ».

(1) Cfr. in *De Toekomst*, 1876, blz. 49, eene bijdrage daarover, uit *Nederlandsche Spectator*; — id. 1877, blz. 392. — Raadpleegt nog o. de *Handelingen* der taal- en letterkundige Congressen van Brussel (185 van Rotterdam (1865), Gent (1899), enz.

(2) Cfr. *Nederlandsche Spraakleer* ... Normaal en Middelba Onderwijs, door E. ALLEGAERT, Rijksopziener over het Normaal Onde wijs, en H. ABEELE, Leeraar in de Nederlandsche Taal aan de Lagere Middelbare Rijksnormaalschool te Gent. Uitg. wed. Verheyen, Tien 1907; blz. 85.

waarlijk ontvormingen, welke, mijns erachtens, onvergeeflijk zijn; en wat Dom. Sleeckx weleer op het negende Nederlandsch Congres met gerechte strengheid zeide, dient meer dan ooit herhaald : « Onder voorwendsel welluidender te zijn, « knotten en kappen sommige schrijvers nu ongenadig alles « af, wat hun ongeoefend of bedorven gehoor in den weg staat, « en springen met onze verbuigingen zóó lichtvaardig om, dat « zij eindigen met ware toonbeelden van stroefheid en wanlui- « dendheid te worden » (1). De man bedoelde vooral de afgeknotte verbuigingsuitgangen; doch hadde hij kunnen vermoeden hoe ergerlijk-slordig het nu gaat, dan zeker ware zijne afzweeping nog bloediger geweest.

Laten wij echter die afkapping van verbuigingsuitgangen thans onverlet, alhoewel het mag geweten, dat Dr. A. de Jager erkende : « Mijns bedunkens hebben onze Vlaamsche broe- « ders gelijk, dat zij prijs stellen op het behoud van de ver- « buigingsuitgangen die onze taal nog bezit, en die in hunne « spreektaal beter dan elders zijn bewaard gebleven. Zij heb- « ben reden tot beklag, wanneer zij, hetzij dan in poëzij of « proza, de buigingsvormen stelselmatig en met opzet zien « verwaarloosd, en in leerboeken voor de jeugd als onnutte « en verwerpelijke aanhangsels zien verworpen, wat, naar « hunne overtuiging of liever naar hun taalinstinkt, als eene « der wezenlijkste eigenschappen der moederspraak moet « beschouwd en gewaardeerd worden » (2).

Edoch, waar dit misbruik van ontvormen zal bij eindigen, weet ik niet. Leest nu onze nieuwerwetsche dichters, en ja de beste :

't Leve' is een kus op lippen van den dood; — voor *mij-zelve'* en u schreef ik dit stuk; — het zaligst *englenzinge'* in stillen nacht; — ik heb zoo luid *geroepe'* om u; — droeve schaûwen *schuive'* om ons gescheiden leên; — geen *vrede-dage'* als stille

---

(1) Cfr. *Handelingen van het negende Nederlandsch Congres*, gehouden te Gent, den 19e, 20e en 21e Augusti 1867. Uitg. W. Rogghé, Gent, 1878; blz. 197; — en van het dertiende, gehouden te Antwerpen, in 1873, blz. 55 (getuigenis van T. de Beer).

(2) Cfr. *Over de Afkapping van den Verbuigingsuitgang*. Voorgedragen op het Xe taal- en letterkundig Congres (1868); opgenomen in *De Toekomst*, jaargang 1869, blz. 54.

tuinen; — zegen *deze'* avond; — in de *ooge'* en op uw aan zichte, enz.

Alzoo dichten, alzoo met de taal omspringen, alzoo sonnetje « tot een taalmonument stempelen » valt, blikse gemakkelijk, en Beets zou nog gelijk halen :

« Sonnetten hier, sonnetten daar,
Een wereld vol sonnetten!
Men is er machtig gauw meê klaar
In spijt der stipte wetten ».

Heeft daar Pieter of Pauwel vrede meê, althans worde 't vergeven, dat ik, op die en dergelijke « dichterlijke vrijhed nadenkend, me Bormans' striemenden zweepslag herin « Nu loopt de kunst langs de straat. 't Is vastenavond in « letterwereld, en zij is er naar uitgedost. Zij was grootsch « eenvoudig; thans is ze bedekt met papieren strikken en « tergoud, of zij loopt op klompen » (1).

Waarlijk, dit zou men ook van onzen tijd mogen getuig Dat kunst, ook woordkunst, moeite en kennis vereischt, sch men te vergeten. Wie gisteren als schooljongen slapen g staat vandaag als taalkundige of als dichter op, ja, en al aanmatigend, zóó eigenzinnig als het papier verduldig is er pennen goedkoop. O! geestdrift en liefde voor taal en let kunde schijnen den jongeren niet te ontbreken; — en wie zo er zich niet in verheugen? Het doet aan 't herte deugd, w wij hebben er de verzekering door, dat ons volk nog niet staat te verdwijnen van de wereldkaart; maar niettemin lij zoovelen toch ook aan de kwaal des tijds, aan gemakzucht eigenwaan. « De mensch schuwt den arbeid en de moeit zeide Bormans (1), « en het zekerste middel om hem te on « nuwen is hem daarin toe te geven en aan te moedige 't En is dan uit bedilzucht niet, dat ik X. of Z. op de kneu tik; maar ter aanwakkering en aanmaning tot werken en stadig werken diene dit schrijven : Men eerbiedige de taa onthoude, dat van den kunstenaar niet alleen rechtschapenl en overtuiging vereischt worden, maar tevens ook eene or twistbare meesterschap over den vorm.

---

(1) Cfr. *Onze Letterkunde* in *De School- en Letterbode*, 2e jaar 1845. Uitg. van West, St. Truiden; — blzz. 101 en vlg.

En is 't bij velen niet spijtig om zien, hoe die vorm gemarteld en verknoeid wordt? Houde men den klank der woorden rekening, o ja! dit is noodig; doch ook met de beteekenis en vorming der woorden mag men naar willekeur niet handelen. Beeldspraak en verhouding hebben eveneens wat te zeggen, en hetgene met de gezonde rede overhoop ligt. zal in mijne oogen nimmer kunst heeten. Waar las ik ergens :

« Natuurlijkheid is de eer der kunst,
En eenvoud haar vermogen;
En zonder eenvoud en natuur
Is al wat kunst heet, logen »?

Natuurlijkheid en klaarheid gaan hand in hand : 't zijn onafscheidbare tweelingszusters. En hoe jammer! toch zóó licht wordt dit vergeten. Ik acht het gebrek aan studie, gebrek aan gelouterden smaak.

Onbegrepen zijn! kan zoo iets in de bedoeling liggen van een met rede en verstand begaafden dichter? « Muziek voor-al! » ei lieven!... doch als uwe muziek den weg des herten, den weg der ziel niet vindt, wat baat zij al?... — « 'k Zou willen leven als een schoone God!... en onbegrepen zijn! » Die zóó spreekt, passe maar op, dat hij den zot in den kop niet krijge!

Eilaas!

Wat dienden sommige woordkunstenaars den gulden raad van onzen Ferguut indachtig te blijven : « Met te veel te willen zeggen, mist men somtijds zijn doel : den lezer aangrijpen, medesleepen, verrukken, dit zal niet gebeuren, zoo deze één oogenblik moet zoeken naar des dichters gedacht » (1).

Weest klaar en duidelijk, luidde het voorschrift der ouden : het was de les der gezonde rede. Hij die ze niet aanneemt noch er zich naar schikt, ah! diens rede zal niet gezond zijn : er hapert iets. Trouwens, waarom schrijft gij? waarom deelt ge uwe innigste gevoelens, uwe diepste gedachten door pen en papier aan anderen meê? Zoo gij niet wilt verstaan worden, och Heere! spaart u zelven dan moeite en kosten; sluit alles op in het heiligdom des herten : daar kunt ge u naar goeddunken verlustigen in de zelfzuchtige voldoening uw eigen te verstaan,

(1) Cfr. *Nederduitsch Tijdschrift*, II D., 1866, blz. 168.

te bewonderen en te bewierooken; — doch, in 's Hemels na
kwelt de lezers niet, die uwen sibyllischen prietpraat wi
ontwarren.

Zoude waarlijk ook die Fransche kanker sommige Vlan
gen hebben besmet : te schrijven om niet te worden begrep
Althans zoude men 't vermoeden naar de staaltjes te oord
len, die in sommige tijdschriften pronken. En dat zoude po
zijn! moderne poëzie! « Iets dat als droomen vaag is, zacht
lijze » — zoo hoor ik zeggen — maar droomen die opg
gelijk nevelwolkjes, onvatbaar, wegdampend als men ze a
raakt : eilaas, ja! dat is voor velen moderne poëzie. En vo
daarbij wat verwijfd aaien en wanhopig schreien, gelijk hy
rische juffertjes, ziek van verveling en gevoelerigheid; kli
klank zonder gedachten, zonder beteekenis; nieuwzoeker
belachelijke of aanstootelijke beeldspraak; woordkunst
opgeschroefdheid : dat ook is voor veel anderen mode
poëzie. En komt gij er eventjes aan met het mes der crit
o dan springen zij op, Apollo's jongeren, verontweerdigd
ge ze in uwe drieste domheid kwetsen durft in de individue
expressie hunner allerindividuëelste emotie.

Edoch, zoude 't geen tijd worden, dat het gezond versta
van ons volk, dat de gezonde lettercritiek met dien klom
van godheden eens terdege afrekende? dat de goede sm
wederom tot zijn recht kwame, en dat er door het krachtig ver
van allen die het wel meenen met onze vaderlandsche letter
paal en perk gesteld wierde aan zoo grillige losbandigheid,
niet weinigen onder het jonge volk verlokt en meêsleept,
zooveel schoone gaven ellendig doet verknutselen?

Verknutselen, 't is wel het echte woord.

Ik wil hier niet bespreken wat de moderne school v
« literaire kunst » houdt. Eenigen loopen er hoog meê
anderen toetsen de nieuwbakken bepaling er van aan het gezo
verstand, en roepen er bij uit : Wat onzin! — Dit gaat me n
aan. Ik hoor en zie enkel wat de hedendaagsche dichtersch
ons voorlegt, wel niet in ál hare bundels, maar toch in zoove
zoovele! Geen blijde levenslust, geen krachtige levensmo
spreekt in die verzen, maar leed, nameloos wee — in kerni
pittige taal, o neen! — maar in eene taal die regelre
indruischt tegen de algemeen heerschende begrippen, tegen
wetten der kunst. Doch, zooals Dr. Kalff eens schreef, « ze

inkeer leidt niet zelden tot zelfverheerlijking », en voorbeelden daarvan ontbreken niet. « Zulke poëzie » — zoo schrijft hij nog, en wij stemmen er meê in — « geboren uit warm medege-« voel, eerbiedigen en bewonderen wij, waar zij zich uit in « edele vormen; doch zij kan de menschen niet blijde maken, « zij kan de rimpels niet wegstrijken, de zorgen niet wegkussen. « Toch, ook dat verlangt, hoopt, vraagt de menigte van de « kunst, en — binnen zekere grenzen — met volle recht; want « de kunst voor de kunstenaars » is een valsche, onrechtmatige leus » (1).

Vóór een twintigtal jaren vroeg de heer Max Rooses zich af, wat de jongste richting in de Nederlandsche poëzie ons voor de toekomst beloofde. En hij antwoordde :

« Zij wil, dat de uiterlijke vorm overheersche; dat daaraan de meeste zorg worde besteed; dat de dichter een kunstenaar in klanken, een drijver van woorden wezen; dat hij zijne handigheid vooral toone in de kostelijke bewerking van zijn onderwerp, zoodat zijn gewrocht niet schittere door de innerlijke, maar door de uiterlijke waarde. Hoe nietiger het onderwerp, hoe treffender komt de gevatheid uit der hand, die van niets iets weet te maken. — Voor die verfijnde wezens en hunne verfijnde indrukken is de ronde taal van den gezonden mensch te boersch; zij moet beschaafd en herschaafd, glad geslist, haar fijn gesplitst en dan nog eens gekloven en afgestoven worden, totdat zij verpeuterd en verkleuterd daar staat te bezwijmen van louter voornaamheid en bloedeloosheid » (2).

Welnu, ja, wat ligt er voor het hert in die waanzinnige vergoding van den vorm? wat goeds in die dolle minachting van de gedachte? wat voedzaams in die ziekelijke gevoelerigheid? wat sierlijks in die vormlooze woordsmederij? wat geniaals in die gezochte onvatbaarheid? — En waar het meer bepaald ons proza geldt, wat reden om den aard en de eigenschappen onzer taal zóó grof te schenden? Is het onkunde of moedwilligheid? — Wat reden om in wildwoeligen woordenstroom oprecht gevoel en deftige eenvoudigheid te versmoren? Is het gebrek

---

(1) Cfr. *De Gids*, Januari 1900; in Dr. KALFF's bijdrage over de *Lyriek van Hooft*.

(2) Cfr. *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 1C^e jaargang, 1888, blz. 466.

aan smaak of pocherij? — Wat reden om onze taal te verb
teren met uitheemsche, zoo vaak onnoodige bedellappe
Is het verstomping van vaderlandsch eergevoel of gel
naäperij?

Naar mijn inzien ligt het antwoord op die vragen niet
te zoeken, en, op het minst geschat, is het voorzeker mo
willig gebrek aan eerbied voor de taal, waar die zorgloosh
dat mangel van taalgevoel, kortom die verslonzing der taal
voortkomen.

En worde mij nu opgeworpen, dat goede schrijvers in
buitensporigheden niet overslaan, o! met vollen mond roep i
« God-dank! » toe. God dank, zeker! dat de goede lessen
overlevering niet heel en al te loor geraken, en nog me
eerlijke schrijver den bloei onzer taal betracht gelijk het
moet; dat hij den eerbied voor de taal nog in den rech
zin verstaat, en hare eigenschappen naar weerde schat
immer dieper doorgrondt; dat in woord en schrift van vel
o ja! onze taal al meer gezuiverd wordt van uitheemsch onkr
en van ontaalkundig gevormde woorden, vroegertijds al
dikwijls binnengesmokkeld langs de school en door het dagbl
God dank, uiter herte! trouwens, wat ware somber de toekon
zoo onze schrijvers en sprekers, zoo zij allen plichtbesef
eergevoel aan de nieuwe mode opofferden!

God dank ook nog, omdat niet *alle* jongeren derwijze
en gaven versnipperen aan broddelwerk!

Ware het mij om namen te doen, ik zoude hier op knap
prozaschrijvers en treffelijke dichters kunnen wijzen, die l
en taal tot eer verstrekken, die de volle kracht des levens,
innigste gewaarwordingen, de geestdrift en frischheid hun
jonge ziel in heerlijke klanken weten te openbaren, zonder
eerbied te kort te doen, welken zij en wij en allen aan
moedertaal verschuldigd zijn. Die eerbied hindert hen in g
enkel opzicht, waar het past, met allernieuwst palet en al
nieuwste verven te schilderen wat zij zien, en met allernieuw
harp, op allernieuwste tonen te zingen wat zij gevoelen. H
zij eer! Wij huldigen wat zij huldigen : het schoone, het w
en het goede, elk naar zijn' tijd, elk naar zijn' stand, gelijk in
nature lente- en zomer- en herfstbloem eigene schoonh
eigene frischheid van den Heer ontvangt om den Heer te lov

Mijne gispingen bedoelen dus geene personen, noch, zekerlijk in de verste verte niet, jongere kunstbroeders, omdat zij jonger zijn, en zij misschien, ja 't kan wel gebeuren, een geestdriftiger hert dan wij nog in de borst dragen. O neen! wij gispen enkel gebreken en misbruiken, welke wij bepaald weten gebreken en misbruiken te zijn.

Heet gij den hedendaagschen toestand onzer letteren een betrekkelijk weligen bloei, ik zal het u niet betwisten; doch op het veld der tale gaat het zoo al gelijk elders : Nevens malsch ontkiemende en opwassende planten schiet onkruid op, door wind of kwade hand gezaaid, en zijt ge er op tijd niet bij om het uit te rukken, dan kan dit menige kosbare kiem verstikken en den geheelen akker vergeven.

Nu, 't is zeker dat in onze hedendaagsche letterkunde verderfelijk zaad werd en wordt rondgestrooid, hetwelk al te tierig opwast. Bewijzen gaven wij op. En van waar waaide het over?

Van nergens anders dan langs Nederland uit Frankrijk. Zoo meen ik toch, en wel met reden. Inderdaad, het is algemeen bekend, dat de Fransche taal op onze dagen fel worstelen moet tegen immer machtiger insluipende verbastering — althans naar 't gevoelen van geloofweerdige schrijvers is dit zoo — en, gelijk de *Correspondant* van den 10 April 1905 daarover getuigde:

« Les écrivains modernes sont pressés de produire : il faut publier, publier.... les livres doivent succéder aux livres.... ils sont avides d'étonner, de surprendre. Comment étonner, comment surprendre, si l'on écrit en bon français? Tant de hâte et tant de prétention gâtent leur style ».

Alzoo zijn ook bij onze zuiderburen de *neologismen,* de nieuwigneidswoorden, 'n echte plaag geworden. Het tijdschrift haalt er eenige aan, en schrijft dan nog :

« Quel homme de lettres ne s'efforce aujourd'hui de rendre personnel son style — oh! pardon, son écriture — avec des mots si prétentieux, si grotesques et surtout si inutiles? « Ah! s'écrie-t-on, N.. connaît sa langue à la perfection : ouvrez son livre, il sait tous les mots ». On ouvre le livre et, en effet, tous les mots s'y entassent, mots de patois exhumés des glossaires, mots techniques empruntés aux dictionnaires de métiers, mots nouveaux que créa l'auteur avec prodigalité, mais avec maladresse et balourdise. Cela stupéfie, indigne, irrite. La passion du néologisme ou du mot rare cache une affligeante impuissance »....

Ziet! is dat niet treffend van gelijkenis met den toest alhier? En al dat bastaardgoed uit het Zuiden, hetwell onzent getroeteld wordt om *superbe inspiratiën* en *enthous exaltatiën,* en *harmonieuse innovatiën* in te kleeden, is dat ge *moderne evolutie* der taal? is dat geene *preuve* van *cultuu* 't oude suffend Vlaanderen?

Noord-Nederland gaf ons in die taalverknoeiing wel d lijk het voorbeeld : 't is er de mode, de mode van den d « *Il lui faut du nouveau, n'en fût-il plus au monde!* » Eilaas zoovele jongeren hier te lande gapen en apen het na, in pl van het juist-passende woord te zoeken in eigen schat e eigen bodem! Waarlijk, *cela stupéfie, indigne, irrite.*

Andere kwalen wijst de *Correspondant,* na den heer Ma Boulenger, nog aan : « Ce sont la monotonie de la syntax « la veulerie dans les descriptions ».

Hier wederom moet hetzelfde van tal onzer jong gezeid.

In steê van uit de frissche bronne der gelouterde volks te putten, smeden zij te pas of te onpas nieuwigheden om en oor te streelen — zoo heet het, ja — doch op zin en teekenis wordt weinig gelet; onder voorwendsel van wo kunst maken zij niet zelden jacht op het vreemdklinkend wo ergens hier of ginder ontdekt bij schrijvers wier naam hen verrukking sloeg, en wat daarmeê gedaan? Zij rijgen dan woôrden te zamen tot een' volzin met onderwerp, werkwo gezegde of voorwerp, menigmaal zóó eentonig, zóó stijf, arlekijnsch, zóó levenloos, dat de lezer er hoofdzeer van kri zou.

En beschrijvingen, hemel! ge zoudt er arm en beer breken om ze voorbij te geraken.

« Aujourd'hui la moindre description se traîne en une p les détails s'accumulent, menus, infinis, successifs : les nota des plus petites choses et des plus indifférentes se multipli ce sont des inventaires de commissaires-priseurs. Tout, enfi tellement détaillé qu'on ne voit rien. Vainement essaie d'unifier, de saisir l'ensemble : tout échappe. Qui donc, à heure, s'arrête à lire une description? »

Geen uitleg, geene voorbeelden hoeven bij die woo van het Fransche tijdschrift aangebracht. Het is alhier erbarmelijk gesteld als te zijnent.

Och arme! en zoo liggen vele jonge lieden, die nochtans met gebalde vuist tegen den zuidenlandschen invloed in 't harnas staan, zoo liggen zij zelven aan de Fransche touwe vast, begoocheld door 'n nieuwe Parijsche mode.

En die mode schijnt met tooverkracht gewapend en onwederstaanbaar op hen te werken, op onze rijpere studiejeugd vooral, op hen die buiten anderen wilskracht met aanleg paren.

Daar steekt juist het gevaar in : men loochene het niet;— en om dien schadelijken invloed eener misplaatste nieuwzoekerij in de mate mijner krachten te verijdelen; om vooral de meesters onzer scholen terdege opmerkzaam te maken op die noodlottige strekking ga ik er toe over, die zaak in onze Commissie van Onderwijs te verhandelen.

Ik zie wel, dat ik mij dus doende blootstel aan wat steenen naar het hoofd te krijgen : de ondervinding van anderen moeste mij immers tot les dienen; maar *ictus praevisi minus feriunt,* wat voorzien is, kwetst zóó bloedig niet. Laat de dingen haren loop dus gaan : 't is geweten, dat zij die onervaren zijn, niet zelden aan erge oogziekte lijden, welke hen dan ook met misprijzen op eene vriendelijke terechtwijzing doet nederzien? — « Niemand (echter) die belang stelt in het be« waren van de zuiverheid zijner moedertaal », zoo sprak Dr. de Jager op het Nederlandsch Congres van Antwerpen, in 1873, « zal het ongepast vinden te wijzen op verbasteringen, die op « haar gebied zich vertoonen en als bij insluiping dreigen zich « voorgoed te vestigen » (1).

De waarheid eischt haar recht; — en in gemoede zal het dan niemand afkeuren, dat wij jongere kunstgenooten aanzetten tot werkelijken eerbied voor de taal, en hen waarschuwen voor het ijdel marktgeschreeuw en de wanbegrippen van zoovele klein- en halfheden onzer dagen. Wenschelijk ware 't, ja noodig is het, dat allen die den bloei onzer moedertaal behertigen, haar dus ook tegen allen gevaarlijken aanslag beschermen; wenschelijk, dat zij allen de handen ineenslaan, ik zal niet zeggen, om den storm der jongeren te bedaren, — o neen! want in dien storm zelven ligt geen eigenlijk gevaar; — maar de handen ineenslaan om te beletten, dat die storm buiten

(1) Cfr. *Handelingen* van dat Taal- en Letterkundig Congres, blz. 359.

paal en perk voortholle en boom en vrucht verniele. Eerb
voor taal en zeden zij die paal waar hij niet te buiten mag,
kan die met vereenigde krachten van alle menschen met goe
wil worden recht gehouden, voorzeker! dan mag van o
jongeren veel goeds en veel schoons verwacht.

Dit herinnert mij een schrijven van wijlen Schimmel
den heer Taco H. de Beer: O neen wanhopen wij niet;
« blijf moed houden », schreef de geleerde man, « en
« gelooven, dat een gistende baaiert altijd eene nieuwe h
« monie voorbereidt... Wij moeten het oog openhouden v
« het goede en schoone, dat uit de windselen van het he
« zich loswikkelen kan en zal » (1).

Ja, wij moeten het oog openhouden voor dat goede
schoone, opdat het booze en het slordige het van eerst af
overlommeren en verstikken; wij moeten derhalve onze je
aanwakkeren, vooral ter schole, dat zij op hare hoede w
en tijd en gaven niet versnippere aan broddelwerk, hetw
harer onweerdig is. Nooit of nergens schiep immers slor
heid eenig meesterstuk; integendeel werkt zij verderfelijk
den kunstzin en het hoogere leven der menigte; trouw
slordigheid is gebrek aan eergevoel, is gebrek aan plichtbes
Zij gaat samen met gemakzucht en luiaardij, die den me
en inzonderheid de jeugd onteeren.

Zoo wij dus eerbied voor de taal in den jongen schrij
vereischen, o dan vereischen wij een werkelijken eerbied,
eerbied met onverdroten werkzaamheid gepaard.

De taal moet gekend wezen in hare innigste bestandd
len, in hare fijnste schakeeringen, in hare honderdvoud
klanken en kleuren, zinnen en beelden. — En zou dat he
het werk geworden zijn van eenige maanden tijds, als o
ouderen er een menschenleven bijna voor te kort achtt

Ik voeg er bij: Derwijze moet de taal gekend zijn, wi
onze jongeren eenigszins het doel bereiken dat zij zel
hun doel heeten.

En dit doel?

---

(1) Cfr. Brief van den 4 December 1889, overgedrukt in *Noor*
Zuid, Januari 1907, blz. 7.

Ik laat een hunner eigene aanleiders dit bepalen (1). — Zij willen dus drij zaken : Ten 1e, « meer frischheid en juistheid door eigene beeldspraak ». — Welnu, zoo ik niet mis ben, zijn daartoe noodig schranderheid in de vinding en smaak in de keuze, helderheid in de voorstelling en verhouding tusschen de deelen van den zin, kortom een welgeoefend oordeel, dat onderscheid weet te maken tusschen het lage en het deftige, zonder over te slaan tot het stijve en het onwaarschijnlijke. —

Ten 2e willen zij « meer samenklank der woorden volgens den aard der uit te drukken zaak ». — Is dit niet eenigszins hetgene Bilderdijk reeds getuigde : dat er moet overeenstemming zijn tusschen den stijl en het onderwerp, en dat het vers als het kleed van den stijl is? (2) Beteekent dit niet, ja, dat er innige overeenkomst moet betracht worden tusschen gevoel en uitdrukking : wat dan ook in den schrijver fijn oordeel en scherp gehoor onderstelt? —

En ten 3e willen zij « meer stoffelijke bearbeiding der taal op eigenlandsche wijze ». — Wordt daarmede bedoeld, dat de schrijver zijn eigen-zijn met eigen stempel in zijn werk prente? dat hij zijne taal knede naar alle vormen en plooie naar alle gevoelens, zonder nochtans haar te vervreemden van het volk dat haar spreekt, zonder haar te berooven van 't gene zij eigenaardigs uit dat volk opneemt, en 't geen haar tot een' spiegel maakt van 's lands wezen en 's lands zeden ? Onderstelt dit wederom niet, dat men haar moet ontwikkelen en beschaven volgens haar natuurlijk geregelden gang, zonder hare eigenschappen te krenken of aanslag te plegen op hetgeen haar natuurlijke rijkdom is? Bearbeiding is toch geene verminking of verarming... Ik mag er dan gerust bijvoegen, niet waar? dat dit alles diepen eerbied onderstelt voor hare wetten.

En ware het, dat ik mijne afleidingen hierin te verre dreve, toch zal er onder de ouderen niemand zijn, die met deze drij bedoelingen der jongere school niet instemt. Natuur-

---

(1) Cfr. *Willem Kloos*, door E. P. Linnebank, kruisheer te Uden (Holland). Uitg. Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, Antwerpen, 1907, blz. 5.

(2) Cfr. Voorrede van Bilderdijk's *Bloemtjens*, blz. 116.

lijkheid en frischheid, weiluidendheid en juistheid en al wat toe bijdraagt, laten geen welmeenend schrijver onverschilli het waren en zullen altoos dingen zijn, welke hij uiter he betrachten zal; het waren en blijven immers strenge vereisch der kunst.

Doch wat daartoe behoort? Zij vorderen van den jon stylist, evenals van wie ook, eene grondige kennis van de t een diep gevoel van klank en rythmus : hetgene men ec maar bekomen kan door jarenlange oefening. — Vrijheid ontaarden zou in bandeloosheid, losheid die slordigh zou worden, o neen! in geenen gevalle zullen die geduld iemand die den eerenaam van goed schrijver verdienen Taalbeoefening op eigenlandsche wijze, voorzeker; maar daar zij niet toegelaten, in geenen deele! de taal te ontvormen o verderven. De taal is en blijft een werktuig, dat men wel verschillenden zwaai en draai hanteeren kan en mag; d wordt dit werktuig verwrongen of geschonden, dan deugt weldra niet meer. Het gezag op taalgebied worde geëerl digd gelijk alle wettig gezag; wat vermeden worde vermed wat verbannen en gelaakt moet, worde gelaakt en verbann en zonder te hechten aan eene geringeloorde of stijf verstee schrijf- en spreektaal, o neen! weze toch erkend, dat er wet zijn welke de taal zelve stelt en men niet te buiten mag.

Wat zei reeds Dr. Nassau in zijne *Taalmijmeringen* v een vijftig-, zestigtal jaren? — « Maar al te dikwijls neemt n « de taal en hare regeling voor eene liefhebberij, waarmede « beoefenaar kan handelen naar zijne inzichten. Nogma « eene levende taal is 't eigendom der geheele natie. Dat eig « dom is haar niet « geoctrooiëerd » : zij bezit het daadw « kelijk. Die eene levende taal wil kennen, vooral die haar « helpen, leiden en veredelen, moet die taal in 't leven bes « den, op heeter daad betrappen, haar nagaan in al hare op « baringen » (1). Kortom, moet onze taal dus verfrischt en jongd worden, dan staat ons ten dienste de onuitputbare b onzer dialecten, het springende levende Dietsch van Oost West, van Zuid en Noord. Moet zij leniger en zwakker gema

(1) Cfr. *Magazijn van Nederlandsche Taalkunde*, zesden jaarg blz. 104. Uitg. Gebr. Belinfante, 's Gravenhage, 1852.

nog eens, dan vindt zij al het noodige daartoe in de volkstaal en in de taal onzer degelijke schrijvers van nu en vroeger.

Zou het echter, om met Dr. Nassau te spreken (1), « een « vergrijp wezen tegen de nationaliteit en tegen 't gezond ver- « stand, de taal te willen verplooien naar vroegeren trant, haar « terug te brengen op 't standpunt, waar ze vóór eeuwen op « stond », een niet minder ergerlijk vergrijp zoude 't zijn, door verkeerde of kwalijk aangewende uitdrukkingen, door ongepaste epitheten en valsche woordsmederij, door koppeling van tegenstrijdige of elkaar uitsluitende denkbeelden ons zinrijk en kernvol Nederlandsch te misvormen tot eene ellendige brabbeltaal (2).

Onze moedertaal heeft recht op eerbied vanwege jongeren als van ouderen. Werkelijke eerbied ligt in de studie en de kennis der taal, in 't volgen harer wetten... En voor genen als voor dezen zullen David's woorden immer waarheid zijn : « Zonder grondige taalkennis brengt men niet voort dan wild- « zang in de poëzij, en brodwerk in de proza » (3).

---

(1) Cfr. *Magazijn van Nederlandsche Taalkunde*, loc. cit.

(2) Cfr. David's voorrede zijner *Tael- en Letterkunde Aenmerkingen*, blz. VII. Uitg. Van Linthout, te Leuven, 1856.

(3) Cfr. David's verhandeling *Taelstudie*, 1847.

Vergadering van 15 April 1908.

Aanwezig de heeren : Jhr. Mr. NAP PAUW, die op verzoek van Dr. H. CLAEYS, ou benoemd lid, welke de vergadering vroeg moeten verlaten, en bij afwezigheid van heer DES. CLAES, als bestuurder fungeert; H. CLAEYS, dd. onderbestuurder, bij afw heid van Prof. Dr. W. DE VREESE, en E GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Prof. Mr. JULIUS OBRIE, COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KA DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, A. PRAYON-VAN ZUYLEN, Prof. ADOLF DE CE NEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERM JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Prof. Dr. J. LEOD, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, kende leden;

de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid

De heeren D. CLAES, Mr. EDW. COREM Prof. Dr. WILLEM DE VREESE en Dr. HUGO V RIEST, werkende leden, hebben laten weten, zij verhinderd zijn de vergadering bij te wo

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige se taris, leest het verslag over de Maart-verga ring. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Ministère des Sciences et des Arts *Catalogue des Estampes d'Ornement, faisant partie des collections de la Bibliothèque Royale de Belgique, classé par nature d'objets, suivi d'un index alphabétique des noms d'auteurs et accompagné de planches*, publié par HENRI HYMANS, Conservateur en chef. Bruxelles, 1907.

Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction Publique. *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique*, par J. VAN DEN GHEYN, S. J., Conservateur à la Section des Manuscrits. Tome sixième : *Histoire des Ordres religieux et des Eglises particulières*. Bruxelles, 1906.

Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et Classe des Beaux-Arts. Mémoires (collection in-8o). Deuxième série, tome III, fascicule II (dernier). NYS (DÉSIRÉ), *La nature de l'espace d'après des théories modernes depuis Descartes*. (Médaille d'or en 1907, 209 pages.) Bruxelles, 1908.

Id., tome IV, fascicule I. MAGNETTE (FÉLIX), *Les Emigrés français aux Pays-Bas* (1789-1794); 144 p. Bruxelles, 1907.

Annuaire de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 1908. 74e année. Bruxelles, 1908.

Biographie Nationale, publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. Tome dix-neuvième. 2d fascicule (Robert-Romunde). Bruxelles, 1907.

Institut International de Bibliographie. *Annuaire de la Belgique Scientifique, Artistique et Littéraire. Services administratifs, Associations, Instituts, Musées, Archives, Bibliothèques, Collections publiques et privées, Enseignement supérieur, Documentation*. Publié avec la collaboration des Associations et des Institutions. Bruxelles, 1908.

Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier de Gand. Tome XIV. *Coutumes de la Seigneurie de Saint-Bavon-lez Gand*, par D. BERTEN, conseiller à la Cour d'appel de Gand, membre de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances de la Belgique. Bruxelles, 1907.

Commission Royale des anciennes Lois et Ordonnances d Belgique. Procès-verbaux des séances. Huitième volume, Ier e IIme cahier. Bruxelles, 1907.

La Toison d'Or, par le Bon H. KERVYN DE LETTENHOVE président de l'Exposition de la Toison d'Or. (Bruges, Juin Septembre 1907.) Bruxelles. 1907.

De Vlaamsche Kunstbode. Maandelijksch Tijdschrift voo Kunsten, Letteren en Wetenschappen, onder Hoofdredactie va JAN BOUCHERIJ. 37ste Jaargang. Antwerpen, 1907.

TIJDSCHRIFTEN. Académie Royale de Belgique : *Bulleti de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et d la Classe des Beaux-Arts.* 1907, nos 9-12 : *Bulletin de la Com mission Royale d'Histoire*, no VI, 1907. — *Bibliographie d Belgique*, 1908. Première partie : *Livres*, no 5 ; Deuxièm partie : *Publications périodiques*, no 5 : *Bulletin mensuel de Sommaires des Périodiques*, nos 1-2. — *Wallonia*, nos 1-2, 1908 — *Bulletin des Musées Royaux*, no 3, 1908. — *Revue Néo-Sco lastique*, no 1, 1908. — *Revue Sociale Catholique*, no 6, 1908. — *Arbeidsblad*, nr 2, 1908. — *Maandschrift van het Beheer va Landbouw*, nr 2. 1908.

Door de Société d'Emulation, te Brugge :

Annales de la Société d'Emulation de Bruges. Revue trimestrielle pour l'Etude de l'Histoire et des Antiquités de la Flandre Tome LVIII de la collection, 1er fascicule, Février 1908 Bruges, 1908.

Door den Cercle Archéologique, Littéraire et Artistique, te Mechelen :

Bulletin du Cercle Archéologique, Littéraire et Artistiqu de Malines. Tome dix-septième, 1907. Malines. 1907.

Malines jadis et aujourd'hui. Zonder titelblad, p. noch j.

Door de Académie Royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen :

Bulletin, nr V, 1907 en nr I 1908. Anvers, 1908.

Door de Rijks-Universiteit, te Groningen :

Over de Verbuiging van het Werkwoord in het Nederlandsch der 16de eeuw. Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Nederlandsche Letterkunde, aan de Rijks-Universiteit te Groningen... door ADOLF LUBACH. Groningen, 1891.

De Tegernseeër Glossen op Vergilius. Proefschrift... (als boven), door HENDRIK JACOB VELTHUIS. Id., 1892.

Het Middelnederlandsche Leerdicht Rinclus. Proefschrift... (als boven), door PIETER LEENDERTZ. Amsterdam. 1893.

Taalkundige aanteekeningen naar aanleiding van de Werken van G. A. Bredero. Bijdrage tot de kennis der grammatica van het Nederlandsch der 17e eeuw. Proefschrift... (als boven), door GERRIT ANNE NAUTA. Groningen, 1893.

Het Substantief in het Nederlandsch der 16e eeuw. Proefschrift... (als boven), door ISRAEL BENEDICTUS KOLTHOFF. Id., 1894.

Aanteekening op de Middelnederlandsche berijming van Sinte Franciscus' Leven. Proefschrift... (als boven), door TJAPKO DETMERS DETMERS. Id., 1894.

Het Vocalisme van den Tongval van Noordhorn, een bijdrage tot de kennis der hedendaagsche Saksische dialecten. Proefschrift... (als boven), door WOBBE DE VRIES. Id., 1895.

Over het gebruik van den conjunctief en de casus bij Maerlant. Een bijdrage tot de Middelnederlandsche Syntaxis. Proefschrift... (als boven), door GERARD ENGELS. Id., 1895.

Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlijc, critisch uitgegeven en van een inleiding en aanteekeningen voorzien. Proefschrift... (als boven), door K. H. DE RAAF. Id., 1897.

Over de Romans van Wolff en Deken, beschouwd in verband met de romantische scheppingen van Richardson. Proefschrift... (als boven), door HERMINE CHRISTINE HÉLÈNE MOQUETTE. Rotterdam, 1898.

Over de Tooneelspelen van den Leidschen Rederijker Jacob Duym. Proefschrift... (als boven), door KLAAS POLL. Groningen, 1898

De gedwongen Vereeniging van Stad en Lande in 1594. Proefschrift... (als boven), door EPPE WIERSUM. Id., 1898.

De Oudoostnederfrankische Psalmen. Klank- en Vormleer. Proefschrift... (als boven), door ANDRIES BORGELD. Id. 1899.

Gotische Casus-Syntaxis. Proefschrift... (als boven), door MARTEN JAN VAN DER MEER. Leiden, 1901.

Door de Société Historique et Archéologique dans le Limbourg, te Maastricht :

Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg à Maestricht. Tome XLIII. Nouvelle Série, tome XXIII, 1907. Maestricht, 1907.

Door het Kongelige Danske Videnskabernes Selskal
Kopenhagen :

Bornholmsk Ordbog, af J. C. S. Espersen. *Med Ind ning og Tillæg udgivet af Det Kgl. Danske Videnskabe Selskab.* Kobenhavn, 1908.

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Sels Forhandlinger. (*Bulletin de l'Académie Royale des Scienc des Lettres de Danemark.*) 1907, nrs 5 en 6; 1908, nr 1.

Door het Departamento de Sanidad de la Habana (Re blica de Cuba), te Havanne :

Informe Sanitario y Demográfico del Termino Munic de la Habana, correspondiente al año 1902, *y presentad Secretario de Gobernacion* Sr. Eduardo Yero Buduén, po Dr. C. J. Finlay, Jefe de Sanidad de la Isla de Cuba. 1

Door den heer Jan Broeckaert, werkend lid der A demie, te Dendermonde :

Geschiedenis van O. L. Vrouw van Lebbeke, door Broeckaert. Gent. 1908.

Door den heer Dr. Jac. Muyldermans, werkend lid Academie, te Mechelen :

Redevoering van Frederik Christiaan de Greuve over allerheilzaamste vruchten, die van het opgerigte Collegium l losophicum te wachten zijn, ter inhuldiging van hetzelve 't openbaar uitgesproken den XVII October MDCCCXXV, de aanvaarding van het Hoogleeraarsambt in de Algem Geschiedenis en in de Geschiedenis der Wijsbegeerte, aan Hoogeschool te Leuven. Leuven, 1825.

Hulde aan de Nagedachtenis van Hollands Zeeheld J. C van Speyk, door Mr J. van Lennep. Amsterdam, 1831.

Het Vlaamsch in de Kamer van Volksvertegenwoordig (Januari en Februari 1869.) *Redevoeringen van* MM De Mae Kervyn de Lettenhove, Gerrits, Pirmez, Coremans De Laet, uitgegeven door het Studenten-genootschap « Tijd en Vlijt ». Leuven, z. j.

Volksverhalen en Legenden door Lodewijk Heeren, ka lieke onderwijzer, lid van den Bond : « De Ware Vlaminge van Hoogstaede te Graesen. Leuven, 1882.

L'Esclavage Africain. Conférence sur l'Esclavage dan Haut Congo, faite à Sainte-Gudule de Bruxelles par le Cardi Lavigerie. Bruxelles, Paris, 1888.

Door den heer AM. JOOS, werkend lid der Academie, te Sint-Niklaas :

Eenige zielkundige bevindingen betreffende een toevallige doofheid, door Kan. AM. JOOS.

De Uiterlijke Willekeurige Bewegingen, door Kan. AM. JOOS. (Nr 103 der *Verhandelingen van de Algemeene Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding.*)

Door bemiddeling van den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid der Academie, te Antwerpen, vanwege het Gemeentebestuur van Deventer :

De Cameraars-rekeningen van Deventer, uitgegeven door M. J. ACQUOY, archivaris van Deventer. Zesde deel. Titelblad en Bladwijzer. (Niet in den handel.) Deventer, 1908.

Door de heeren J. W. MULLER, buitenlandsch eerelid der Academie, en H. LOGEMAN, hoogleeraar te Gent :

Die Hystorie van Reynaert die Vos, naar den druk van 1479, vergeleken met WILLIAM CAXTON's Engelsche vertaling, met Inleiding en Aanteekeningen uitgegeven door J. W. MULLER en H. LOGEMAN. Zwolle, 1892.

Door Z. E. den Kardinaal-Aartsbisschop van Mechelen :

La Vie diocésaine. Bulletin du Diocèse de Malines. 1907. — Met de afleveringen I-III van 1908.

Id. *Documenta.* 1907. — Met aflevering I van 1908.

Door den Z. E. heer Kan. Dr. CH. CAEYMAEX, professor aan het Groot Seminarie te Mechelen :

Notices bio-bibliographiques (1). Door den Z. Eerw. H. Kan. Dr. CH. CAEYMAEX, Prof. aan het Groot Seminarie te Mechelen. (Overgedrukt uit de *Revue bibliographique belge*, jg. 1902-1908.)

Wijsheid. Drie Sermonen uitgesproken te Leuven voor het St-Thomas genootschap der Studenten van de Katholieke Hoogeschool, den 10, 11 en 12 Meert 1908, door Kan. Dr. CH. CAEYMAEX. Gent, 1908.

---

(1) Met levensschetsen van de volgende Heeren Leden der Academie : Dr. H. CLAEYS, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, D. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden, — en FRANK LATEUR, briefwisselend lid.

Door den heer G. d'Hondt, beambte bij het Stadsbestu
te Gent :

Dramatisch Overzicht. In den Nederlandschen Schouwb
van Gent. Rosa Bernd, tooneelspel in vijf bedrijven, d
GERHART HAUPTMANN. — Vertaling van MARTIN LIK
(Overdruk uit *Nieuw Leven*, nr 1, Maart 1908.)

Door den heer A. H. L. VAN HOUCKE, bouwkundig in
nieur te Brussel :

Florentië. Kunstbeschouwingen en reisherinneringen, d
A. H. L VAN HOUCKE. Brussel, 1908.

Door den heer L. MAETERLINCK, bewaarder van
Museum van Schoone Kunsten, te Gent :

Les Peintres rhétoriciens flamands et le « Maître des F
mes à mi-corps », par L. MAETERLINCK. (Extrait de la *Ga*
des Beaux-Arts. Paris, Mars 1908.)

Door den heer G. J. RENS Hz., te Kaprijke :

Echos mijner Luit. Gedichten door GUSTAAF-JOHAN RI
Hz. Gent, 1908. (Tweevoud.)

Door den heer I. DE VREESE, klerk der Academie :

I. DE VREESE. *Nog Slaven! Nieuwe reeks Schetsen naa*
Leven geteekend. Gent, 1908.

Open brief over het IXe Nederlandsch Letterkundig Con
gestuurd aan den heer L. v. R door MAX ROOSES. Gent, 1

Door de Redactie :

Onthouding, nr 1, 1908. — *Onthoudersblad van* I
Vlaanderen. nr 4. 1908. — *De Tuinbode,* nr 4 1908. — (
heid en Kunst, nr II, 1907.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij
Academie zijn ingekomen :

Initial-Ornementik des VIII. bis XIII. Jahrhunderts. I
undvierzig Steindruck-Tafeln meist nach rheinischen H
schriften nebst erläuterndem Text, von Dr. KARL LAMPRE
Privatdozenten der Geschichte an der Universität B
Leipzig, 1882.

Mittelalterliche Kirchenfeste und Kalendarien in Ba
von Dr. ANTON LECHNER, Dom-kapitular in München. I
burg im Breisgau, 1891.

Kunstvolle Miniaturen und Initialen aus Handschriften des 4. bis 16. Jahrhunderts mit besonderer Berücksichtigung der in der Hof-und Staatsbibliothek zu München befindlichen Manuskripte Geschichtliche Beiträge von L. v. KOBELL. München, z. j.

Christliche Ikonographie. Ein Handbuch zum Verständniss der christlichen Kunst von HEINRICH DETZEL. Erster Band : *Die bildlichen Darstellungen Gottes, der allerseligsten Jungfrau und Gottesmutter Maria, der guten und bösen Geister und der göttlichen Geheimnisse.* Anhang : *Die Weltschöpfung. — Die Sibyllen. — Die apokalyptischen Gestalten. — Judas Iskariot.* Mit 220 Abbildungen. Freiburg im Breisgau, 1894. Zweiter (Schluss-) Band : *Die bildlichen Darstellungen der Heiligen.* Mit 318 Abbildungen. Id. 1896.

Le Patois Boulonnais comparé avec les Patois du nord de la France. Introduction, Phonologie, Grammaire. Par feu M. le Chanoine D. HAIGNERÉ. Paris, Boulogne-sur-Mer, 1901.

Id *Vocabulaire.* Boulogne-sur-Mer, 1903.

Deutsches Wörterbuch von JACOB GRIMM und WILHELM GRIMM. *Fortgesetzt* von Dr. HERMANN WUNDERLICH, Dr. KARL VON BAHDER, Dr. RUDOLF MEISZNER, Dr. MORIZ HEYNE, Dr. RUDOLF HILDEBRAND, Dr. MATTHIAS LEXER, Dr. KARL WEIGAND und Dr. ERNST WÜLCKER. Dreizehnten Bandes Siebente Lieferung (*Waldicht-Wallung*). Bearbeitet von Dr. K. VON BAHDER. Leipzig, 1908.

Id. Vierten Bandes Erste Abtheilung, III. Theil Achte Lieferung (*Gewierigkeit-Gewinnen*). Bearbeitet von Dr. H. WUNDERLICH. Id.

De Gids, April 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen,* heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, nr 11, 1908. — *Biekorf,* nrs 6 en 7, 1908 en *Bijblad I.* — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het Aloude Hertogdom Brabant,* Maart 1908. — *Christene*

School, nr 11, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort*, nr 3, 1
— *De Katholiek*, nr 4, 1908. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1
1908. — *Korrespondenzblatt*, nr 1, 1908 — *Natuur en Sch*
nr 12, 1908. — *Neerlandia*, nr 3, 1908. — *Onze Kunst*, n
1908. — *De Schoolgids*, nrs 11 tot 14, 1908. — *De Opvoe*
nrs 9-11, 1908. — *De Opvoeding*, nr 4, 1908. — *St. Cassian*
blad, nrs 3-5, 1908, *Bijvoegsel*, nrs 5-7, 1908. — *Studiën*, n
1908. — *Het Vlaamsch Bestuur*, nr 3, 1908. — *De Vlaam*
Gids, nr 1, 1908. — *Vragen van den Dag*, nr 4, 1908. — *Z*
schrift des Vereins für rheinische und westfälische Volksku
nr 1, 1908.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Sec
taris stelt de Academie in kennis met de volge
ingekomen brieven en stukken :

1°) **Van de Ven-Heremans' Stichting.** *V*
slag over 1907. — Brief van 18 Maart, waarbij
Weledel. Heer Minister van Wetenschappen
Kunsten ontvangst bericht van het hem toe
zonden afschrift van het verslag betreffende
werkzaamheid van dit Fonds en dezes geldelijk
toestand voor het jaar 1907.

2°) **Koninklijke Academie van Wetensch**
pen, te Amsterdam. Wedstrijd « ex Leg
Hœufftiano », voor 1909. — Gedrukte brief v
15 Maart 1908, onderteekend H. KERN, vanw
de Koninklijke Academie van Wetenschap
(*Academia Regia Disciplinarum Neerlandica*),
Amsterdam, houdende mededeeling van den u
slag van den Wedstrijd « *ex Legato Hœufftian*
voor 1908 uitgeschreven, en van het program
voor den Wedstrijd voor 1909.

3°) **Rijks-Universiteit te Groningen.** – Brief van 30 Maart, waarbij de Weled. heer A. G. Roos, bibliothecaris der Rijks-Universiteit te Groningen, de Koninklijke Vlaamsche Academie zijn warmen dank betuigt voor de aan de Universiteitsbibliotheek toegezonden academische uitgaven. « Ik behoef u wel niet te verzekeren, » – schrijft de heer Roos, — « dat dit geschenk door mij op zeer hoogen prijs wordt gesteld. Gaarne zal ik binnen kort aan de Academie de vroeger aan deze Universiteit verschenen werken op taal- en letterkundig gebied, voor zoover deze hier nog voorhanden zijn, doen geworden. »

Brief van 11 April. waarbij dezelfde heer A. G. Roos de Academie bericht, dat hij aan haar adres verzonden heeft een pak inhoudende veertien uitgaven op het gebied der Nederlandsche taal- en letterkunde, die vroeger aan de Universiteit verschenen zijn. De heer Roos zal voor het vervolg de op dit gebied verschijnende uitgaven aan de Academie doen toekomen, en uit den wensch dat de Universiteit voortaan de werken door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgegeven moge ontvangen. – Het Bestuur heeft beslist dat aan dien wensch voldoening zal worden gegeven.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Karel Boury-Fonds.** — De Bestendige Secretaris deelt aan de Vergadering mede, dat hij,

den 23 Maart, — onder opleg van den verva
interest (1n Januari tot en met den 12n Maart
uit handen van den heer A. VERTÉ, notar
Brugge, den rentetitel Belgische schuld twe
half ten honderd, ten bedrage van tien dui
frank, ontvangen heeft, waarvoor de gea
Juffrouwen SOPHIE en MARIE BOURY zaliger,
het vruchtgebruik, en de KONINKLIJKE VLAAMS
ACADEMIE voor den blooten eigendom, op 's L
Grootboek, onder nr 13241, staan ingeschre
— De Bestendige Secretaris heeft, namens
Koninklijke Instelling, den heer Notaris V
beleefd verzocht aan de Erven BOURY nogm
den besten dank der Academie te betuigen.

2°) **Van de pers gekomen uitgaven** : *a*)
20 Maart : *De Germaansche elementen in de Rom*
sche talen, door den heer Dr. EUG. ULRIX, lee
aan het Koninklijk Atheneum te Brugge.

b.) Den 10 April : *Zuid-Oostvlaandersch*
ticon, door den heer IS. TEIRLINCK, werken
Eerste aflevering (*A-Dahlia*, blzz. 1-248).

Op gezegde dagen werd een exemplaar
die boeken aan de heeren werkende en briefw
lende Leden gezonden. De Bestendige Secre
liet ook aan den Weled. Heer Minister van We
schappen en Kunsten de 74 exemplaren ge
den, voor de verschillende inrichtingen best
welke door tusschenkomst van zijn Departen
de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Acad
ontvangen.

Mededeeling
namens de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.

Ter uitgave aangeboden verhandeling : *Practisch leerboek van Plantenkunde*, door den heer A. BUSSERS, bestuurder van 's Rijks Middelbare School te Ieperen, aan de Academie aangeboden, ter opname onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds*. — De heer TH. COOPMAN, secretaris, deelt aan de Vergadering mede, dat bedoelde verhandeling, namens de Commissie, om advies werd overgemaakt aan de heeren Prof. Dr. J. MAC LEOD, Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden, en ALF. DE COCK, briefwisselend lid. Die heeren zijn het eens om te doen opmerken dat het uitgeven van dergelijke werken, hoe verdienstelijk ook, niet op den weg van het *Fonds* ligt, en dat het verkieslijk is zulke uitgaven aan het persoonlijk initiatief over te laten. — De Academie sluit zich bij die zienswijze aan.

De heer COOPMAN legt de uitgebrachte verslagen ter tafel : op voorstel der Commissie beslist de Vergadering dat deze in de *Verslagen en Mededeelingen* zullen opgenomen worden.

1°) Verslag van Prof. Dr. J. MAC LEOD.

Ik heb de eer het handschrift van den heer A. BUSSERS terug te zenden. Ik acht het onnoodig de waarde van het werk, waarover mij een verslag wordt gevraagd, te beoordeelen, want ik meen dat het niet op den weg van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* ligt, dergelijke werken uit te geven.

Er bestaan in onze taal zeer talrijke leerboeken plantenkunde, ten gebruike bij het lager, bij het mid baar en zelfs bij het hooger onderwijs, zoodat een ni leerboek der plantenkunde voor beginnelingen geens in een bestaande leemte voorziet. Ik acht het verkie de uitgave van dergelijke werken aan het persoo initiatief over te laten. Het *Van de Ven-Heremans' F* kan betere diensten bewijzen door de uitgave mog te maken van werken, waarin de vruchten van een we schappelijk onderzoek worden medegedeeld, ofwel leerboeken waardoor een ware leemte in onze didacti letterkunde wordt aangevuld.

Ik stel voor, het werk van den heer BUSSERS uit te geven.

2°) Verslag van den heer Dr. H. VERRIEST.

Noch het *Van de Ven-Heremans' Fonds*, noch de demie zullen, hope ik, het ondernemen werken u geven die geenen nood voldoen, of geen buitenge weerde hebben. Het ware zonder einde.

Het werk van den heer BUSSERS mag wel ver stelijk zijn, het blijft buiten die twee voorwaarden, besluit, met Dr. MAC LEOD : niet drukken.

Overigens moet ik bekennen dat de plantenk en hare leerboeken mij min vertrouwd zijn.

3°) Verslag van den heer A. DE COCK.

Ik ben het volkomen eens met de twee vorige slaggevers. Het komt er immers in dit geval niet o de meerdere of mindere verdiensten van het aangeb schoolboek te wegen; hier geldt alleen de vraag : I de stichter van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* de uit van dergelijke schriften beoogd, schriften namelijk de wetenschap geen stapje vooruitbrengen, noch wezenlijke leemte aanvullen? Ik denk neen en b daarom in denzelfden zin als de heeren Dr. J. LEOD en Dr. HUGO VERRIEST.

Letterkundige mededeeling.

1°) Door den heer GUSTAAF SEGERS, werkend lid, over : *Nog Slaven! Nieuwe reeks schetsen naar het leven geteekend*, door den heer I. DE VREESE, Gent, A. Siffer, drukker, 1908.

De heer IVO DE VREESE verdient waarlijk lof om de voortvarendheid, welke hij aan den dag legt in het bestrijden van de jeneverkwaal. Zijn boek « *Slaven!* », dat hij voor een paar jaren liet verschijnen, mocht zich, vooral in de onderwijswereld, in een welverdienden bijval verheugen.

« *Nog Slaven!* » zal niet minder welkom zijn. De verhalen, waaruit de bundel bestaat, zijn belangrijk, gepast en in bevattelijke taal geschreven. Er heerscht daar eene overtuiging in, een vaste wil om goed te doen, die niet kan nalaten heilzame vruchten op te leveren. De Schrijver heeft onze arbeidersbevolking lief; hij weet dat het drankmisbruik de hoofdreden is, waarom velen ongelukkig zijn hun leven lang. Hij bestrijdt dit door voorbeelden uit het werkelijk leven, en ik herhaal het : hij doet dit op zulke manier, dat zijn boek volkomen aan zijne bestemming beantwoordt.

« *Nog Slaven!* » is vooral als prijsboek aan te bevelen; het behoort thuis in de volksbibliotheken, in de schoolboekerijen, in de matigheidsgenootschappen.

De Schrijver heeft een gebrek weten te vermijden, dat dergelijke werkjes al te dikwijls ontsiert. Onbetamelijke bijzonderheden, walgelijke tooneelen zijn in geen letterkundig werk op hunne plaats; doch vooral niet in boeken, welke voor kinderen bestemd zijn. De heer DE VREESE heeft wel gedaan dit niet te vergeten : al mochten akelige bijzonderheden doeltreffend voorkomen om afkeer voor de dronkenschap in te boezemen.

De didactische strekking is voor den Schrijver de hoofdzaak. De karakterteekening is daarentegen tamelijk

zwak. Ook mag men zeggen, dat de meeste helden al te gemakkelijk tot inkeer komen. Ware dit inderdaad het geval, zoo zou de goede strijd, dien de heer DE VREESE met zulke diepe overtuiging strijdt, heerlijker uitslagen opleveren, dan die, waarin hij zich, naast zoovele edele menschenvrienden, verheugt. Wat ervan zij : « *Nog Slaven!* » is een nuttig boek, dat ongetwijfeld veel goed zal stichten.

2°) Door den heer JAN BOLS, over : *Wijsheid. Drie sermonen, uitgesproken te Leuven voor het Sint-Thomasgenootschap der studenten van de Katholieke Hoogeschool, den 10en, 11en en 12en Meert 1908, door Kan.* Dr. CH. CAEYMAEX, *professor in het Groot Seminarie te Mechelen.* Gent, A. Siffer, 1908.

In Zuid- en Noord-Nederland worden de uitgaven van het *Sint-Thomasgenootschap* hoog geroemd, en dat zal niemand verwonderen die weet dat Schaepman, hoogleeraar de Groot, dat juffrouw Belpaire, dat prior Honhon, pater van Hasselt. Dr. Hugo Verriest, de kanunniken Drs. Claeys en Muyldermans, en Alf. Verdoodt en deken de Gryse er sedert 10 jaar het woord voerden. Bij deze reeks prachtige voordrachten zijn nu dit jaar die van kanunnik Dr. Caeymaex te noemen, welke naast de voorgaande eene dezer weerdige plaats bekleeden. Ruim zoo godvruchtig van aard als de groote hoop van de vorige, verdienen zij alzoo met den naam van *Sermonen* te worden betiteld.

Deze drie voordrachten, thans in bundel verschenen, handelen over *Wijsheid.* Die stof zelve wensch ik niet te bespreken, vooral na den uitbundigen lof door België's grootsten wijsgeer, kardinaal Mercier, aan den schrijver van dit werk gegeven.

Ik wensch enkel een woord te zeggen over den vorm, over de taal waar Dr. Caeymaex zijne gedachten meê inkleedt.

« Men heeft in de laatste jaren met nadruk gewezen op de levende en gesprokene taal, die bloeit in het harte des volks, als de eenige bron van zuivere kennis, het eenige richtsnoer voor vrije, natuurlijke ontwikkeling der taalvormen... Wie, die eenig taalgevoel in den boezem omdraagt, weet niet, hoe zich bij ons eene stijve, eentonige boekentaal heeft gevormd, telkens en overal van de gewone spreektaal afwijkende, zoodat wij werkelijk, gelijk sommige Oostersche volkeren, twee verschillende talen, eene deftige en eene voor dagelijksch gebruik, schijnen te bezitten? Het wordt tijd, hoog tijd, dat die afscheiding verdwijne; dat er tusschen de schrijf- en spreektaal eene wederzijdsche toenadering ontsta. Wij willen de taal het vermogen niet benemen om zich, naar gelang der omstandigheden, hu eens plechtiger, dan eens luchtiger uit te drukken. Wij stellen prijs op verscheidenheid van stijl. Maar wij eischen dat uit de schrijftaal die platte, koude eenvormigheid worde verbannen, die alle leven uitdooft en *aan het volk alle belangstelling ontneemt in geschriften, wier taal het niet als de zijne erkent.* Daarom beschouwen wij het als den plicht van elk, wien de taal ter harte gaat, de verfrissching van den Nederlandschen stijl uit de levenwekkende bron der gesprokene volkstaal met alle krachten te bevorderen. »

Zoo sprak de Noordnederlandsche hoogleeraar Matthijs de Vries (*Verslag der redactie van het Nederlandsch Woordenboek, 3de Nederl. Congres*), en het lezen der voordrachten van Dr. Caeymaex brengt mij die merkweerdige woorden vanher te binnen.

Hoe noodzakelijk verheven en plechtig hij zijne gedachten over een onderwerp als *Wijsheid* ontvouwen moest, hoe verstandelijk ontwikkeld zijne toehoorders ook waren, toch is zijne taal — ook waar hij ze met poëzie opsmukt — altijd verstaanbaar, kristalhelder, natuurlijk, zonder gemaaktheid, zonder bombast, zonder jacht op ongewone, ijdelklinkende woorden. « Over *Wijsheid* bedoel ik niet te handelen met keur van ronkende volzinnen », zegt hij van eerst af (1). En hij houdt zijn woord.

(1) Blz. 4.

Hij spreekt immers om zonder moeite verstaan te den? Het verstand verlichten, het hert bewegen, de versterken, is dat het doel niet van den voordrachtge

Och, mochten alle volksredenaars, mochte M. Caeymaex zijn voorbeeld alle kanselredenaa 't bijzonder, dit doel nooit uit het oog verliezen, en diep overtuigd houden dat ons Vlaamsche volk schromelijk geringe hoeveelheid woorden en uit kingen bezit, buiten die zijner dagelijksche omgangs Van de zoogenoemde boekentaal kent de *massa* va volk zooveel als niets. Veel-veel beter verstaat h omtrent driehonderd jaar oude werken van pater Po dan de schooltaal van sommige hedendaagsche spr en schrijvers, schooltaal nog onverstaanbaarder ge op tooneel en volkstribuun en predikstoel door altijd dere afwijking van de tot hiertoe als goed erkende uits

Het voorbeeld van Dr. Caeymaex zal ongetw eenen weldoenden invloed uitoefenen op zijne ta leerlingen : ik aanzie dit als een geluk voor ons vo voor de taal, en als eene zoete belooning voor den g den schrijver van *Wijsheid.*

Voorstel.

Ruusbroec : Huldiging van Jan van R broec. — De heer Prof. A. DE CEULENEER zegt de Vergadering hoe zeer het hem, en wel ook al zijn collega's, verwonderd heeft uit i Fransch geschreven dagbladen te vernemen, d Regeering het ontwerp zou hebben opgevat, i Groenendaalbosch een gedenkteeken op te ri ter verheerlijking van JAN VAN RUUSBROEC, dezer gelegenheid den heer Maurice Maeterl uit te noodigen om den genialen Vlaams schrijver te huldigen. Indien JAN VAN RUUSB

ooit gehuldigd wordt, dan moeten bij de plechtigheid in de allereerste plaats de vertegenwoordigers van het Vlaamsche volk worden gehoord, want tot het Vlaamsche volk behoorde hij én als denker én als schrijver. De Vlamingen verheugen er zich zeer zeker over, dat een hunner het tot zulk een beroemdheid heeft gebracht als met RUUSBROEC het geval is, maar hoezeer zou men zich vergissen indien men meende, dat vreemdelingen RUUSBROEC voor zijn volk hebben moeten ontdekken. Het zal tot in der eeuwigheid een verdienste blijven van David, van onzen David, dat hij, en niet een Hello, niet een Maeterlinck de werken van RUUSBROEC tot gemeen goed heeft gemaakt voor allen, die er de noodige moeite voor over hebben om hem te leeren begrijpen.

Prof. A. DE CEULENEER richt tot de Vergadering de volgende toespraak :

Niet zonder verwondering las ik het volgende in *Le Bien public* van 19 Maart 1908 :

« A LA MÉMOIRE DE RUYSBROECK L'ADMIRABLE. Le Baron Descamps vient de décider l'érection d'un monument à la mémoire de JEAN RUYSBROECK, dit l'Admirable, le mystique du quatorzième siècle. Le monument RUYSBROECK prendra la forme d'une stèle, qui sera érigée dans la forêt de Groenendaal, où, on le sait, le célèbre mystique vécut ses dernières années et ses derniers rêves. La cérémonie inaugurale aura lieu sans doute vers la mi-septembre, dans le décor somptueux qu'offre la forêt à ce moment de l'année.

« Maurice Maeterlinck viendrait en Belgique à cette occasion pour prononcer le discours qu'appelle la circonstance. C'est lui, on le sait, qui a fait connaître à nos littérateurs RUYSBROECK par sa traduction de l'*Ornement des noces spirituelles*. La nouvelle, toutefois, mérite confirmation. »

Laat het ons hopen; maar wat nog veel meer «
firmation » verdient, is wel de bewering van het Ge
Franschgezind dagblad, dat men de vertaling van
terlinck heeft moeten afwachten om RUUSBROEC t
ren kennen. Wellicht is zulks waar in Franschge
kringen; daar het echter geldt een der voornaa
Nederlandsche schrijvers, hebben wij ons met verfran
Vlamingen niet bezig te houden. Het zou nu toch
sierlijk zijn een Maeterlinck, die altoos trachtte z
Vlaamschen oorsprong te verloochenen, uit den vre
naar zijn land terug te roepen om hem te smeek
eene vreemde taal RUUSBROEC op te hemelen, hi
den grooten mysticus niet verstaat en die zijne Fra
vertaling heeft opgesteld, niet volgens den oorspr
lijken text van *Die Chierheit der gheesteliker Brulocht,*
wel volgens de Latijnsche vertaling van Surius va
jaar 1552.

Nu, op een Vlaamsch Feest kan er natuurlijk
een Maeterlinck geen spraak zijn. Maar zal dit
een echt Vlaamsch karakter hebben? Het kwam
heel aardig voor, dat de Leden der Academie do
dagbladen moesten te weten komen dat de Rege
het ontwerp had opgevat RUUSBROEC te verheerli

Reeds in zitting van 27 Maart heeft de Antwer
Volksvertegenwoordiger de heer Henderickx in de K
aan den Heer Minister gevraagd « dat aan de Neder
sche taal, waarin de roemrijke Vlaming schreef, bij de
worpen plechtigheid de eereplaats worde voorbehoud
Ik denk dat het aan de Academie toehoort de eige
letterkundige leiding van dit feest in handen te ne
De Koninklijke Vlaamsche Academie is de eenigste
cieele letterkundige instelling op Vlaamsch gebied.
den beroemden RUUSBROEC betreft, zoo heeft zij
dan een boek over de handschriften en de vormlee
den grooten prozaschrijver uitgegeven. Ik haal sl
aan de werken van onzen collega Dr. Willem de V
en van den heer H. Meert.

Indien men RUUSBROEC wil verheerlijken moet men hem als Vlaamschen schrijver huldigen en moet dit geschieden in de taal die de Monnik van Groenendaal in zijne geschriften bezigde, en die ook onze taal is.

Ik heb bijgevolg de eer aan de Academie voor te stellen een brief aan den Heer Minister te laten geworden, de Regeering dank betuigende voor het ontwerp aan RUUSBROEC een gedenkteeken op te richten, maar tevens den wensch uitdrukkende dat dit feest een echt, zuiver Vlaamsch feest weze, gelijk zulks behoort, en dat aan de Academie de letterkundige leiding er van worde opgedragen.

Bij de rondvraag wordt het woord verleend aan Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, TH. COOPMAN, SEGERS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Dr. CLAEYS, Dr. JAC. MUYLDERMANS en EDW. GAILLIARD, die allen beurtelings verklaren het voorstel van Prof. DE CEULENEER krachtdadig te ondersteunen.

De heer Prayon-van Zuylen herinnert aan de zoo kernachtige voordracht, reeds in het jaar 1894 (1), door den heer Dr. Claeys in de Academie gehouden, over *Jan van Ruusbroec's taal en stijl;* hij wijst verder op de uitmuntende studie door Prof. Dr. W. de Vreese aan *De Handschriften van Jan van Ruusbroec's werken* (1900-1902) gewijd, welke ons RUUSBROEC op waarlijk sierlijke wijze heeft leeren kennen.

Gezien de woorden door den Weledelen Hooggeboren Heer Minister Baron Descamps in de Ka-

(1) *Verslagen en Mededeelingen*, 1894, bizz. 184-235.

mer uitgesproken, als gevolg op de redevoerin
aldaar door de heeren Henderickx en H. Des
gehouden, meent de heer Th. Coopman, dat
Academie gerust mag betrouwen dat van hoo
hand aan haren wensch een allergunstigst ontl
zal worden gedaan.

De naam JAN VAN RUUSBROEC, — zegt de h
Dr. H. Claeys, — noemt onzen grootsten pr
schrijver uit de middeleeuwen. Door zijn vloe
den stijl, door kracht en innigheid van taal
voorstelling, getuigt Jonckbloet, plaatst hij
op den eersten rang. Zijne mystieke schriften
wierven hem een beroemden naam onder z
tijdgenooten. In verschillende talen werden z
werken, oorspronkelijk Nederlandsch, overge
grooter eer werd nooit aan onze taal bewe
Dat zij oorspronkelijk in onze taal werden gest
is een op te merken feit : theologische wer
hadden hunne eigene taal : het latijn. De gen
mystieker moet in onze taal, in zijn moedert
een uitmuntend werktuig erkend hebben tot
tolking zijner leeringen en verhevene denkb
den; op de machtige vleugelen dier taal kon
zijn geest in de hoogste sferen zijner bespiege
gen omzweven. Zijne weelderige verbeelding,
machtige geest, zijne geleerdheid, die in ha
omvang de gansche wetenschap van zijnen
besloot, voelden zich naar wensch gediend
die rijke, gespierde, schoone taal. Hij heeft
taal verkoren omdat hij hare schatten kende

haar beminde. Meer dan eenig ander doet RUUSBROEC blijken dat zij, tot welke verhandeling dan ook, zoo bij geestelijke als bij stoffelijke onderwerpen, goed toegerust is. Nergens blijft zij in gebreke. Zij beweegt zich even los en vrij in wijsgeerige bepalingen als in kleurige natuurschetsen.

Niemand zal ooit in twijfel trekken dat JAN VAN RUUSBROEC, zijn werk, zijn naam, zijn glorie ons, Vlamingen, toebehoort.

Als de Regeering er ooit aan denkt den grootsten mysticus der middeleeuwen te huldigen, dan zal zij natuurlijk de leiding der feesten tot verheerlijking van onzen beroemdsten man aan de Koninklijke Vlaamsche Academie toevertrouwen.

Tot den beroemden prior der abdij van Groenendaal kwamen geleerde theologen uit alle streken; tot hem kwam uit Overijsel meester Gerijt de Groote. De invloed van den Brabantschen mysticus strekte zich uit wijd en machtig. In de negentiende eeuw wordt bij enkelen belangstelling, geestdrift voor VAN RUUSBROEC wakker: Hello, Huysman en onze Belgische Maeterlinck bewonderen hem en leeren hem bewonderen. Maar het zijn onze eigene mannen, het is David, het is Serrure, die met de Gentsche Bibliophilen, hem levend en sprekend bij zijn volk hebben terug gebracht.

Zoo zij het ook bij zijne verheerlijking. Wie zich in de glorie van het Belgisch vaderland verheugt, kome bij om VAN RUUSBROEC te vieren;

maar niemand zal ooit beproeven ons onzen V.
RUUSBROEC te betwisten, zoo Vlaamsch van to
en schrift als van naam; den luister onzer m
deleeuwsche proza willen ontvreemden, wa
diep den Vlaming krenken in zijne fierheid
eigenen kunstroem.

VAN RUUSBROEC heeft door zijn werken zi
zelven een gedenkteeken opgericht eeuwiger d
het brons, *monumentum ære perennius*. De arb
van David, door Serrure volledigd, heeft dit
denkteeken voor onzen tijd weder onthuld en
zijne pracht ten toon gesteld. Honderden v
lezers meer zouden wij er bij roepen, door e
bloemlezing te bezorgen die treffende blijken z
saâmbrengen van machtige welsprekendheid, h
ge dichterlijkheid, beeldrijken stijl, meestersch
over den vorm, onovertroffen rijkdom van taal.

De heer Coopman brengt hulde aan de
boeiende, welsprekende en verhevene redev
ring van Dr. Claeys. Laten wij, zegt hij, het d
Spreker gedane voorstel eene *Bloemlezing*
RUUSBROEC's werken uit te geven, ten spoedig
mogelijk verwezenlijken. Vóor September
het een gedane zaak moeten zijn Zijns inzie
kan de Academie aan niemand beter de uitv
ring daarvan toevertrouwen dan aan Dr. CLA
en aan Dr. DE VREESE, welke ongetwijfeld
zullen weigeren, ter eere van onze Koninkli
Instelling, die opdracht te aanvaarden.

De heer Edw. Gailliard stelt de vraag of bij de voorgestelde huldiging, RUUSBROEC niet op tweederlei wijze dient verheerlijkt te worden, als mysticus b. v. door Dr. CLAEYS, en als prozaschrijver door Dr. W. DE VREESE.

De Vergadering beslist :

1°) Dat aan den Weled Hooggeboren Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten een brief zal gestuurd worden, om hem te vragen dat bij het te houden feest ter eere van JAN VAN RUUSBROEC, de eereplaats aan de Koninklijke Vlaamsche Academie zou worden toegekend.

2°) Dat de heeren Dr. H. CLAEYS en Dr. WILLEM DE VREESE zullen verzocht worden, vóor September aanstaande eene *Bloemlezing* uit VAN RUUSBROEC's werken te laten verschijnen.

DAGORDE.

1°) **Lidmaatschap der Academie. Opene plaatsen van eere- en briefwisselend lid.** *Vaststelling van het getal openstaande plaatsen.* — Staan open :

a.) Eene plaats van briefwisselend lid, ten gevolge der benoeming (15 Mei 1907) van den heer Dr. C LECOUTERE tot werkend lid.

b.) Eene plaats van buitenlandsch eerelid, door het afsterven (4 Februari 1908) van den heer Prof. Dr. J. H. GALLÉE, te Utrecht.

De Commissie tot het voorstellen van candidat
wordt derhalve verzocht het noodig getal can
daten voor te dragen.

Naar luid van art. 25 der Wet, mogen,
voorstel van werkende Leden en onder goedke
ring der Academie, op de voorgedragen lij
andere candidaten gebracht worden. De heer
Leden, die wenschen candidaturen voor te st
len, worden echter verzocht, vóor den 25 Ap
aan den Bestendigen Secretaris de namen v
hunne candidaten op te geven, met vermeldi
van de door hen uitgegeven werken.

2°) **Nieuwe uitgave van de « Gallicismen**
Verslag door de bijzondere Commissie uitgebra
(de heeren : TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD
Dr. C. LECOUTERE. Verslaggever : de heer Co
MAN). — De heer COOPMAN geeft lezing van
verslag : Dr. de Vreese's *Proeve van taalzuiveri*
zegt de verslaggever, was zoowel een boek v
de wetenschap als voor de practijk; het was
derhalve den Schrijver vóor alles om te doen
omvang van den invloed van het Fransch op
Zuidnederlandsch op het einde der 19e eeuw v
te stellen en een onwraakbaar document te le
ren, dat voor altijd zijne waarde en beteekenis
hebben voor de geschiedenis onzer moederta
De nieuwe uitgave zal echter haar zwaartep
in de practijk hebben liggen en bestemd zijn v
leeraars in het middelbaar onderwijs, studen

in de Nederlandsche philologie, onderwijzers, leerlingen van de hoogere klassen der athenea, colleges en middelbare scholen.

Het verslag der Commissie luidt als volgt :

In de maandelijksche vergadering van Maart ll., werd, door den heer Edw. Gailliard, bestendigen secretaris, een voorstel overgelegd, strekkende tot heruitgave van het werk van Dr. WILLEM DE VREESE : *Gallicismen in het Zuidnederlandsch. Proeve van Taalzuivering.*

Evenals voor de verlangde heruitgave van de *Vak- en Kunstwoordenboeken*, besloot de Koninklijke Vlaamsche Academie tot het overmaken van dat voorstel aan eene Commissie, die daarover verslag zou uitbrengen,

Ingevolge die opdracht, hield die Commissie, — samengesteld uit de heeren TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD en hoogleeraar Dr. C. LECOUTERE, — vergadering op 3 April ll.

In 1894 werden de « *Gallicismen* » met goud bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie, en onder dezer uitgaven opgenomen in 1899.

Al spoedig was de eerste oplaag uitgeput, zoodat reeds op het einde van 1900 geen enkel exemplaar meer te verkrijgen was.

In de gedachte van den Schrijver, was zijne Proeve van Taalzuivering zoowel een boek voor de wetenschap als voor de practijk, ja het eerste zelfs nog meer dan het tweede. Het was er hem vóór alles om te doen, den omvang van den invloed van het Fransch op het Zuidnederlandsch op een bepaald oogenblik (einde van de 19e eeuw) nauwkeurig vast te stellen, d. w. z. een onwraakbaar document te leveren, dat voor altijd zijne waarde en beteekenis voor de geschiedenis onzer moedertaal zou behouden. Vandaar dan ook de zorg, waarmede het bestaan van elke fout met bewijsplaatsen uit de literatuur wordt gestaafd.

Hoe volkomen dat doel werd bereikt, is genoeg
bleken uit het onthaal dat aan het werk is te beurt
vallen in de wetenschappelijke wereld. In Nederla
zijn de « *Gallicismen* » door alle bevoegde critici
uitbundigen lof geprezen, en, nog onlangs schreef
gezaghebbend geleerde op het gebied der Romaans
philologie :

« De boeken van Courouble zijn een pendant
« De Vreese's magistraal werk « *Gallicismen in het Z*
« *Nederlandsch* » : gekombineerd, stellen zij de verh
« ding van het Frans tot het Nederlands in Belgi
« het helderste licht (1). »

In Vlaamsch-België, werd, sedert 1901, herhaalde
de wensch geuit, inzonderheid door Heeren Leera
aan Middelbare Scholen, Colleges en Athenæa, dat
boek opnieuw zou uitgegeven worden.

De Commissie meent dat eene heruitgave ho
nuttig zou wezen. Edoch, de verlangde nieuwe uitg
zou, in de eerste plaats, eene *vermeerderde* en *verbet*
uitgave zijn; grootere en kleinere onnauwkeurighe
zouden worden verbeterd, leemten aangevuld, over
ligheden geschrapt.

De namen der schrijvers, en de titels der werk
waaruit de voorbeelden getrokken zijn, zouden *niet*
worden opgegeven. Was zulks wél noodig, met het
op de eischen der wetenschap, in de eerste uitgave
het door de Koninklijke Vlaamsche Academie met g
bekroond werk dat, in alle opzichten, blijven zal als
historisch document; in de nieuwe uitgave, daarenteg
zou het zwaartepunt liggen in de *practijk*.

Niet dat het de bedoeling zou zijn een *gewoon* sch
boek samen te stellen, waarin b. v. het goed Nederland
taalgebruik in ćene kolom wordt opgegeven. Dit is all

---

(1) J. J. SALVERDA DE GRAVE, *De Franse woorden in Nederlands*. (Amsterdam 1906, blz. 26.)

hierom reeds overbodig, omdat zulks gedaan is door hen, die in de laatste jaren niet geaarzeld hebben de « *Gallicismen* » met benijdenswaardigen ijver uit te schrijven, zonder (op ééne uitzondering na), de Academische uitgave en den naam van Dr. DE VREESE te vermelden. Neen, de nieuwe uitgave zou bestemd zijn voor hen, die iets meer noodig hebben, en iets meer verlangen dan een « nachslage » boekje : voor leeraars in het middelbaar onderwijs, studenten in de Nederlandsche philologie, onderwijzers, leerlingen van de hoogste klassen der athenæa, colleges en middelbare scholen; ten slotte ook voor elken beschaafden Vlaming, die eenige moeite doen wil om zijne taal behoorlijk te kennen en te schrijven, om zijn taalgevoel te versterken en zijn taalinzicht te verdiepen; met één woord, een boek, zooals de Franschen dat noemen « de haute vulgarisation ». De vraag was of de schrijver wel instemmen zou met die zienswijze.

Ons hooggeacht Medelid Dr. W. DE VREESE werd met de voorstellen der Commissie in kennis gesteld, en wèl met het gelukkig gevolg, dat hij, ter vergadering genoodigd, die voorstellen ten volle beaamde.

Hij meent het gesteld doel volgenderwijze te kunnen bereiken.

1) De aangewezen fouten zouden niet meer geillustreerd worden met zulk een groot getal voorbeelden als in de eerste uitgave is geschied : dat die fouten wezenlijk gemaakt werden en worden, daarvoor zal men de *bewijzen* ook in 't vervolg in die 1e uitgave hebben te zoeken. De voorbeelden zouden tot enkele : een, twee of drie, beperkt worden, behoudens in die gevallen, waar er bijzondere aanleiding aanwezig is om er meer aan te halen.

2) Meer dan in de 1e uitgave is geschied, zou de verbetering aangegeven worden van heele zinnen. Het komt heel vaak voor, dat een zin niet tot goed Nederlandsch is te maken, door een bepaalde fout te verbeteren; ook ná die verbetering blijft de zin maar al te dikwijls nog

geheel en al onnederlandsch. Aan dergelijke geva
zou regelmatig alle noodige aandacht worden geschonk

3) De namen der schrijvers, en de titels der werk
waaruit de voorbeelden getrokken zijn, zouden niet m
worden opgegeven.

4) De *Inleiding* zou merkelijk worden ingekort.

Ten slotte, heeft de Commissie de eer voor te ste
dat, voor de nieuwe uitgave, worden gebruikt het pap
de nieuwe letterspiegel enz. van de uitgaven van het
der Ven-Heremans' Fonds.

De Commissie hoopt en vertrouwt dat het
Koninklijke Vlaamsche Academie behagen zal tot e
2e uitgave, in den voorgestelden zin, te besluiten.

TH. COOPMAN.
EDW. GAILLIARD.
Dr. C. LECOUTERE.

Gent, 3 April 1908.

De Vergadering sluit zich bij de besluits
van de Verslaggevers aan. Een nieuwe uitg
van de « *Gallicismen* » mag derhalve ter pers ga

3°) **Karel Boury-Stichting**. *Reglement.* – V
stel door het Bestuur : het waarnemen van
Fonds aan de *Bestendige Commissie voor Nieu*
Taal- en Letterkunde op te dragen, en deze C
missie te verzoeken een ontwerp van Regler
te maken. — (*Aangenomen.*)

4°) **Lezing door den heer Omer Wattez**
Germaansche ballade. — De heer OMER WAT
briefwisselend lid, houdt eene lezing over
oorsprong en de beteekenis der Germaan
ballade. Het eerst werd het woord *ballade* gebr

in Engeland om die eigenaardige epische gedichten aan te duiden, die in de Germaansche literaturen een zoo groote rol gespeeld hebben. Waarschijnlijk zullen de geromaniseerde Noormannen na den slag van Hastings den naam *ballade* in Engeland gebracht hebben. *The ballad of ballads* werd er Salomo's hooglied geheeten in 1575. De ballade kwam in eere na Thomas Percy's verzameling oude Engelsche liederen : *Reliques of ancient English poetry*. Zij bewerkte in de literatuur in Engeland en vooral in Duitschland eene omwenteling en was een kostelijk voedsel voor 't opkomend romantisme met Scott, Uhland en anderen. In het tweede bloeitijdperk der Duitsche letteren werd de ballade hoog geprezen. Goethe, Schiller, Uhland en Bürger beoefenden ze. In Engeland later, Browning en Rosetti; in Frankrijk, Hugo en Leconte de Lisle. Bij ons, Tollens, Hofdijk, De Mont en Rodenbach. Op de muziek oefende zij een grooten invloed uit. De grootste meesters lieten er zich door inspireeren : Beethoven, Schumann, Schubert, Loewe, Brahms, Benoit, Grieg enz.

De heer WATTEZ las vertaalde balladen uit het Oud-Engelsch, uit het Duitsch en uit de Scandinavische talen, ingeleid door eenige beschouwingen over elke ballade in 't bijzonder, en over de moderniseering dier oude balladen in nieuwe spelling, om er ten minste den geest en de hooge beteekenis zooniet den verouderden vorm van te bewaren.

De heer Bestuurder stelt voor de zoo pu
voordracht van den heer OMER WATTEZ in
Verslagen en Mededeelingen te laten opnemen
(Goedgekeurd.)

De vergadering wordt te vier uur gesloten

DE GERMAANSCHE BALLADE

door OMER WATTEZ.

HAAR ONTSTAAN EN HARE BETEEKENIS.

I.

Wat wij in de poëzie der Germaansche volkeren *ballade* noemen, is een klein episch gedicht in lyrischen vorm. Het is als een epos in miniatuur, en evenals de Germaansche heldendichten heeft het zijnen oorsprong in de volkspoëzie. Misschien ook is de ballade de moeder van het epos; maar ik moet vooraf zeggen, dat het mijn doel niet is op dat gebied in het strijdperk te treden voor « verzamel- of verbrokkeltheorie ». Evenals bij de behandeling van mijne *Germaansche beelden*, wil ik mij alleen bewegen op het veld van poëzie en esthetiek.

In dat kleine strofengedicht, dat wij « ballade » noemen, is de handeling levendig, krachtig en vooral kort. De verhaaltrant snel, ja, springend. De beelden zijn scherp afgeteekend, en dikwijls grootsch van opvatting; de gedachtengang is forsch, soms hortend en stootend; de taal is eenvoudig, ongekunsteld.

De Germaansche ballade vindt hare ond werpen in de sagenwereld, in de geschieder ook soms in de gebeurtenissen van het dagelijks leven van onzen tijd. Het fantastische, gehei zinnige en bovennatuurlijke speelt in de ballade groote rol.

Evenals in het Germaansche treurspel, b bij Shakespeare, draagt het fantastische in ballade machtig bij om de verbeelding te treff de gemoederen te ontroeren. Ik spreek met op van het Germaansche treurspel om ook onc scheid te maken tusschen dit en het klassi treurspel der Ouden. Indien ik hier ondersch maak, is het omdat ik ook het verschil wil d opmerken tusschen de klassieke ballade, Romaanschen oorsprong, en de Germaans ballade. De vorm van de Germaansche ballad in den letterschat der Oudheid niet te vind

« Grieken en Latijnen », zegt E. Lichtenb ger (1), « lieten hunne gemoedsontroering niet het verhaal te beheerschen, den vorm er var regelen ; den gang te vertragen of te versnelle

De Germaansche ballade, 't is te zeggen epische lyriek, die wij in de Duitsche, Nederla sche, Engelsche en Scandinavische letteren rijk bezitten, is dus wel degelijk en oorspron lijk Germaansche kunst. Haar versvorm is moeder van hetgeen men in den laatsten tijd druk besproken heeft : het vrije vers.

---

(1) *Études sur les poésies lyriques de Goethe.* Paris, Hac

De Romaansche ballade, naar het latijn *ballare*, dat dansen beteekent, of het Italiaansch *ballata*, dat een zang aanduidt, dien men door dans begeleidde, is een gedicht met vasten vorm, gelijk het sonnet. Het heeft drie gelijke strofen, op twee rijmen gebouwd. en eene kortere, betiteld *envoi*.

Vroeger, meer dan nu, was de ballade in dien vorm bij de zuidervolkeren in eere. Petrarcha, Marot, en anderen hebben bekende balladen geschreven Met de « Renaissance » kwam die dichtvorm in verval. In *les Femmes savantes* laat Molière door Trissotin zeggen :

La ballade, à mon gout, est chose fade.

Dat is echter het geval niet met de Germaansche ballade, die geene salonlucht verspreidt, en niet aan gepruikte en gepoederde hovelingen doet denken.

Hoe is nu die Romaansche naam *ballade* naar dat kleine epische gedicht in de Germaansche poëzie overgegaan? Daarop kunnen wij niet met zekerheid antwoorden.

Er is beweerd, dat het woord met de geromaniseerde Noormannen van Willem den Veroveraar naar Engeland is overgestoken, en dat deze de zangen van de daar verblijvende Angel-Saksers met dien naam hebben aangeduid. In alle geval werd in Engeland eerst het woord gebruikt in de schrifttaal om de zangen van Salomo's « Hooglied » aan te duiden.

In 1573 verscheen een Engelsche b
waarin een bekend gedeelte genoemd wo
The ballet of ballets Salomon.

Eerst later, in het midden der XVIIIe
begint men algemeen die hooger gekenme
korte, krachtige epische gedichten in Duitsc
balladen te noemen.

Men weet, dat de Duitsche balladen-p
eerst na de verschijning van het beroemde E
sche boek van Bisschop Thomas Percy : *Re*
of ancient English Poetry, in 't leven kwam
eene hooge vlucht heeft genomen. Dat boek,
schenen in 1765, bracht eene ware omwent
in de letteren te weeg (1). Het boek van P
was eene kostelijke verzameling van oude v
zangen, die in Engeland en Schotland van
tot mond voortleefden. Die zangen werden,
de overlevering, *ballads* geheeten, en de
bleef in de literatuur zoo voortbestaan.

De beweging breidde zich vooral u
Duitschland, waar ook door Lessing en Goet
aandacht op Shakespeare gevestigd werd.
was als een stormloop tegen de verou
opvatting der poëzie. Oudheid en « Renaissa
werden duchtig aangegrepen en al wat ge
steld scheen, moest plaats maken voor natu
eenvoudigheid. De zoogenaamde groote

(1) Tal van uitgaven zijn van dat werk voorhanden. M
verder de Engelsche bibliographie.

van Racine, Corneille en Boileau, die zulk een nadeeligen invloed op de letteren in de Germaansche landen had uitgeoefend, kwam deerlijk gehavend uit den strijd.

In 1778-79 liet in Duitschland Herder zijne beroemde liederverzameling *Stimmen der Völker* verschijnen, die volledigd werd door de verzamelingen van Uhland : *Alte hoch-und niederdeutsche Volkslieder* en Arnim en Brentano : *Des Knaben Wunderhorn.*

De stoot was in Duitschland gegeven door Herder. Goethe en de schaar dichters van de « *Sturm- und Drangperiode* » waren voor de nieuwe kunst gewonnen. Toen werden die heerlijke balladen van Goethe, Schiller, Uhland en Bürger in 't leven geroepen, ingegeven door vorm en inhoud der oude Germaansche volkszangen. De Germaansche kunst heeft daarin eene hare schoonste uitingen gevonden.

De invloed van die verjongde oude poëzie onzer zangminnende voorvaderen was groot in de algemeene literatuur.

In Duitschland ontstonden tal van balladendichters. Er waren er zelfs die een gansch dichtwerk in balladen-vorm schreven, gelijk Conrad Meyer in *Huttens letzte Tage.* In Frankrijk, ofschoon een Romaansch land, vond de ballade groote bewonderaars, maar weinig beoefenaars. Toch hebben twee der grootste dichters zich aan dien dichtvorm gewaagd : Victor Hugo en Le-

conte de Lisle in *La Fiancée du Timbalier Christine*, blijkbaar door de Duitsche balla poëzie ingegeven.

In de nieuwere Engelsche letteren drong de ballade. *Margret, Margret!* van Mrs Brow en *Sister Helen* van Rosetti zijn twee prach voorbeelden.

In het Nederlandsch hebben wij ball onder de gedichten van Bilderdijk, Tollens, dijk, Pol de Mont, Rodenbach, J. de Ge Hélène Swarth en anderen.

II.

Waar ligt nu de oorsprong dier eigenaar Germaansche gedichten, die wij *balladen* noe en die niet alleen op de letteren, maar ook o beeldende kunsten, vooral op de muziek, een grooten invloed hebben uitgeoefend?

Dat kunnen wij met meer zekerheid op ren dan de benaming van die kleine epi gedichten.

De vorm is degene der oudste Germaan volkszangen, zooals wij ze ontdekt hebben i *Edda-liederen*, de *Kampeviser* der Scandinavi volkeren, de zangen van skalden en minne gers, toen deze nog niet onder den invloed het Zuiden stonden, waar de kunst altijd den vorm dan den grond inzag.

Gelijk wij hooger gezegd hebben, sto vorm waren voor de ballade in het Noorde

Zuiden zeer verschillend. Ginder « chose fade », gelijk Molière zegt; een gedichtje in bevalligen vorm, als het sonnet, en meer om den vorm dan om den inhoud vervaardigd. Hier, in 't Noorden, een kort gedicht, vol handeling en leven; de stof liefst ontleend aan de wereld van het wonderbare, het fantastische waartoe de Germaansche volkeren in de woestere natuurstreken van 't Noorden zich aangetrokken gevoelden.

De balladenvorm vinden wij in onze oude Vlaamsche liederen *Here Halewijn*, *Het daghet in den Oosten*, *Van twee Coninckskinderen* enz.

Verbeelden wij ons nu niet, dat die liederen enkel Vlaamsch zijn. De inhoud van menige ballade, gelijk door Dr. Kalff in zijn standaardwerk : *Het Lied in de Middeleeuwen* werd aangetoond, is gemeengoed in alle Germaansche gewesten en menige uitdrukking is er in de balladen-poëzie, die in de meest verschillende zangen voorkomt, bij de Vlamingen, gelijk bij de Noren en de Schotten.

De ballade, zei ik hooger, schoon episch of verhalend, heeft den vorm van een lyrisch gedicht. De balladenstrofe is echter bij de dichters zeer verschillend. De eenvoudigste vorm is de tweeregelige strofe met staande rijm, gelijk in onze wonderschoone ballade van *Here Halewijn*, en in die meesterstukjes der nieuwere letteren, Heinrich Heine's *Belsazer* en Felix Dahns *Gotentreue*. Om zijne eenvoudigheid past die vorm

misschien het best bij de soberheid in woord
de vlugheid der handeling, waardoor zich
ballade kenmerkt. Aan den balladendichter
echter de grootste vrijheid gelaten, wat den vo
betreft. De personen der ballade zijn soms bov
natuurlijke, fabelachtige of fantastische weze
Soms ook zijn het gewone menschen, die
speelbal zijn van het noodlot, van eene ramp
van hunne geweldige driften. Veelal zijn
helden, zooals in Uhlands *Des Sängers Fluch*
Taillefer; soms heldinnen gelijk in onze O
vlaamsche balladen *Here Halewijn* en *Het dag*
in den Oosten. De meest treffende tooneelen
gen elkander zoo snel mogelijk op. De ball
wordt daardoor als een kinematograaf, niet all
van de werktuiglijke bewegingen van het licha
maar ook van de innigste en diepste gevoele
de verhevenste gedachten. In de volksverb
ding ontstaan, heeft de ballade ook de gaven
de volkspoëzie. Als eenvoudige lieden uit
volk diep geschokt zijn, vinden zij soms ui
gen : woorden en beelden, die de kunstpo
onmachtig is in 't leven te roepen. De ball
teekent in onzen geest niet alleen scherp de b
den, zooals de dichter ze in oogenblikken
sterke ontroering gevat heeft; maar door h
waarheid en natuurlijkheid, doet zij al de veze
van ons wezen trillen, verrukt of treft zij on
hooge mate. Zij beweegt zich in het tragische
ontzettende wijze, gelijk b. v. in de Oudengels

ballade *Edward, Edward!* Zij toovert met het *fatum*, of met het *wild horror*, gelijk de Engelschen zeggen. Hare helden en heldinnen schijnen de wet van het noodlot te ondergaan.

De ballade, hebben wij ook gezegd, is wars van woordenpraal. Zij drukt zoo rechtstreeks mogelijk gevoelens uit, roept toestanden gansch naïf natuurlijk, in 't leven. De balladenzanger verspilt geen woordgeschetter aan bijzaken, gelijk de kunstpoëet. Toch laat die eenvoudige voorstelling niet na grootsche gedachten op te wekken, opent gezichteinders op de wijde wereld van het zieleleven, stroomingen van oneindig menschelijk gevoel, schept toestanden, waarbij de nietige mensch huivert en zich nog kleiner gevoelt dan hij wezenlijk is.

In hare soberheid met woorden is misschien de reden te zoeken, waarom de dichters van het Zuiden, die zoo gaarne schitteren met woordenpraal, zich zoo zelden op de beoefening der ballade hebben toegelegd.

Victor Hugo's voorbeeld heeft in Frankrijk, behalve Le Conte de Lisle, weinig navolgers gevonden. Ik meen, dat de Zuidervolkeren niet gevoelen gelijk wij, Germanen, om de ziel der Germaansche balladen-poëzie te verstaan. Hunne poëzie, gelijk hunne kunst in 't algemeen, is meest uiterlijk.

Onder het helle licht der Zuiderzon is hun gezichtszin meer ontwikkeld dan hun gevoel. Zij

schiepen de beeldhouwkunst, gelijk in Griek
land; — niet de harmonie, of het gevoel d
akkoorden uitgedrukt, — eene kunst, die d
Germanen tot den hoogsten top werd gevo
Dit zullen wij elders nog zien.

Die volksepiek werd integendeel door
volkeren van 't Noorden zeer geliefd. In de
denliederen, die eigenlijk balladen zijn, word
ruwe kracht geprezen, maar ook de zedel
grootheid gehuldigd. We zien het leven en
gedachten onzer Germaansche voorvaderen
in eenen spiegel. Ongelukkige liefde, doode
haat, bloedige botsing zijn meestal het onderw
der balladen. De liefde der geslachten is
de vroegste balladendichters geen voorwerp
onkieschen lust of spot, gelijk in de verfi
beschavingen. Liefde schijnt hun iets heil
lichaamsonteering iets afschuwlijks. Wij w
dat reeds uit Tacitus' *Germania* en uit Cae
De bello gallico. Wij vinden in de balladen, g
in de Germaansche heldendichten, den Germ
schen eerbied voor de vrouw, waarvan
Romeinsche geschiedschrijver spreekt; —
gevoel, dat de zedelijkheidsbegrippen der Ro
nen niet erg verontrustte.

Dit duurde zoolang de verbastering uit
Zuiden niet was gekomen, die nadien ook
minnelied, evenals het kunstheldendicht, eer
Duitschland kwam aantasten. Dien invloed be
ken wij reeds in de latere kunstliederen

Duitsche minnezangers, evenals in de kunstepen van Wolfram von Eschenbach en anderen.

Vergelijk, in zedelijk opzicht, eens de rij der helden en heldinnen uit *Gudrun* en het *Nevelingen-lied* met deze uit de kunstepen *Parzival* en *Tristan und Isolde*. En voor degenen, die de Germaansche letteren der Middeleeuwen minder kennen, zal ik het voorbeeld van onze Oudvlaamsche ballade *Here Halewijn* aanhalen. Zie dat grootsche beeld der moedige koningsdochter, die besloten heeft den zanger-vrouwendooder Halewijn ten onder te brengen, nadat haar broeder haar aanbevolen heeft hare « eer goed te bewaren, en hare kroon recht te dragen ». Kan het schooner uitgedrukt worden? Wij bevestigen het diep overtuigd : de epiek in volksepen en balladen was vroeger de glansperiode der Germaansche letteren. Deze hebben maar de ontaarding gekend, als zij in aanraking zijn gekomen met de verwijfde zuidelijke woorden-poëzie, die, gelijk meest alle Grieksche en Latijnsche kunst, de zinnen streelde, de verhevenste gevoelens van den innerlijken mensch opofferde aan de uitwendige vormen van het lichaam en aan het genot der zinnen. Toen de echt Germaansche geest in Duitschland en hier uit minnezang en kunstepen verdween, bleef hij toch over in de volksepiek der Scandinaven : in hunne *Kaempe-* en *Folkeviser*.

***

— Van de noodzakelijkheid deze zuidelij kunst zooveel mogelijk uit de Germaansche g westen te verwijderen, waren de mannen doo drongen, die in de tweede helft der achttien eeuw zich in de noordelijke landen, Engeland Duitschland, bezighielden met den schat der ou liederen van hun eigen volk op te delven.

Een Engelsch schrijver noemt Percy's *Re ques of Ancient English Poetry* « the most precio gift that ever editor or antiquary conferred lovers of literature ».

Hetzelfde kan men van Herders *Stimmen Völker* zeggen. De grootste geesten en kuns naars van hunnen tijd waren er door verruk Goethe in Duitschland en Walter Scott in En land, om er maar een tweetal te noemen. H poëtische arbeid was gansch van de alou volkskunst doordrongen, en de invloed der na volgde klassieke kunst met haar zuidelijk smaak, hare voor ons zoo onnatuurlijke uiti haar grilligen tooi, werd er door gestremd, groot voordeel van de kunst van eigen volk van eigen leven. De epicuristische genieting door de klassieke kunst te veel gehuldigd, w den beschouwd als den mensch onwaardig, en woorden- en vormenpoëzie der Ouden en hun epigonen werd krachtig achteruit gestooten.

Toen brak het tweede bloeitijdperk in Duitsche letteren aan, gansch doorgroeid

eigen gedachten en gevoelens, opbloeiend van leven, dat niet uit de boeken der Ouden was nageäapt; maar in de natuur was afgezien.

In Engeland had een Walter Scott den toon aangegeven. Door dit wijzen op de volkskunst der voorvaderen, werd de kunst van den nieuweren tijd geboren. Een Dickens was mogelijk geworden. Men hoefde geene klassieke studiën meer te hebben gedaan, om tot den hoogsten rang in de kunst der letteren op te klimmen. De tijd was aangebroken, dat men eindelijk dien reus in de letteren, William Shakespeare, zou begrijpen, nadat hij eeuwen lang door de klassieke schoolmeesters was miskend geworden. Door Goethe en anderen werd de toen heerschende pedanterie krachtig aangevallen. Hij noemde Shakespeare een reus in de kunst en den volksman, den dichter-schoenmaker Hans Sachs, een echte kunstenaar, nadat de klassieke pedanten hem eeuwen lang uit hunnen tempel hadden gehouden.

Dat alles had de Germaansche volkskunst bewerkt, en daarom zullen de namen van Percy en Herder nog lang gezegend worden. Men vond in hunne verzamelingen eenen schat van oude liederen, het eene prachtiger dan het andere; werk waarop de toonaangevende geleerden van dien tijd toch nog met misprijzen neerzagen.

Daar was die treffende ballade *Edward! Edward!* die op zulke aangrijpende en tragische

wijze den vadermoord, door moeder en zoo
verzonnen en uitgevoerd, voorstelde zooals he
nog nooit in de kunstpoëzie was gedaan geworder

Doch niet alleen vond de balladen-poëzie e
haar voordeel bij; maar kunst en wetenschap i
het algemeen voor de Germaansche volkere
Het voorhangsel der zoo lang verborgen Midde
eeuwen werd opgelicht. Onze Germaansche voo
vaderen werden gewroken op hunne onwetend
verguizers, en hunne kunst en poëzie in h
heldere licht gebracht. Het was de ontwakir
der nationale kunst Goethe schiep zijnen *Gö
von Berlichingen* en ving aan met zijnen *Faust,* -
het meesterstuk der Germaansche poëzie, on
staan uit de sage der poëtische Middeleeuwe
Hij vierde de Gothische kunst, door Latijne
gehoond, en verweet de mannen der « Renai
sance » zelfs de kunst der Oudheid, die zij z
hoog ophemelden, niet te hebben begrepen.

Doch dit alles zou ons te ver leiden in
Germaansche wereld en de studie der Germaa
sche beschaving. Wij moeten tot ons onderwe
terugkeeren; ons bepalen tot de ballade en
beschouwen als het uitgangspunt voor de wo
ding van nationale kunst en poëzie bij on
voorvaderen, die door hunne ontaarde en ve
keerd opgevoede zonen zijn miskend geworde
in zooverre, dat zij die voorvaderen, in navolgi
van Grieken en Romeinen, ook « barbaren » he
ben genoemd.

Wij zullen die « barbaren » verder aan het werk zien om hunne lichtzinnige verguizers te beschamen.

Zij legden Christelijke, verheven zedelijke gedachten en gevoelens in hunne letteren, zoowel als in hunne praalgebouwen, die heerlijke Gothische kathedralen, ideale kunstgewrochten der gelasterde Middeleeuwen.

III.

In de dagen van Goethe en Schiller, — de wedergeboorte in de Germaansche kunstwereld, — kozen de dichters den balladenvorm om aan de diepste menschelijke gevoelens eene gestalte te geven. Zoo zouden zij voor het oog des lichaams als vóór dat der ziel zichtbaar worden. Goethe en Schiller gaven het voorbeeld; Uhland en Bürger volgden. Later kwam Heine. Allen zochten, de eene beter dan de andere, het machtig werkend onbekende, het voor den mensch onbegrijpelijke, in hunne balladen te leggen. Zoo Goethe uitmuntte door zijnen fijnen vorm, door de bekoorlijkheid der opvatting in *Mignon*, *Der Sänger*, *Erlkönig* enz., Schiller scheen minder den waren toon der ballade te begrijpen. Zijne balladen zijn te veel op klassieken leest geschoeid, wat den vorm betreft, en daarom bijna allen epische verhalen in verzen, waarin de lezer alles verneemt wat over het onderwerp kan gezegd worden. Zulks komt met den aard der ballade

minder overeen. Schiller zegt het zeker meest
lijk, treffend en sterk gekleurd; doch wij mis
bij den zanger van den *Graf von Habsburg*
eigenaardige der ballade, den indruk van
geheimzinnige, het onbekende. Uhland en Bür
grepen stouter in de dramatische of tragis
stof en lieten de geheimzinnige en bovenm
schelijke machten het geweldigst op het gem
inwerken. Zoo deden zij, de eerste in *Des Säng*
Fluch en *Das Schloss am Meer,* de tweede,
Lenore. Vergelijk eens deze balladen met die
Schiller, b. v. *Ritter Toggenburg* of *Der Graf*
Habsburg.

In das *Schloss am Meer* heeft, volgens
Uhland het hoogtepunt der balladen-poëzie
reikt. Evenals in *Edward! Edward!* wordt
tragische gebeurtenis ons niet brutaal voo
steld. Wij aanschouwen haar uitwerksel in
ziel der daders of der slachtoffers. De indrul
daardoor veel dieper. De gedachte aan e
euveldaad, die onrechtstreeks opgewekt wo
overweldigt ons meer dan de nauwkeurige « m
terlijke » beschrijving van eene afzichtelijke d
gelijk in de moderne letteren. Dat is woordku
beschrijvingskunst, gewis, maar dat druischt
tegen de esthetiek, tegen de regelen van
goeden smaak en de fijngevoeligheid.

Wij meenen, dat hetgeen men thans i
letteren « naturalismus » noemt, meer de taa
van den instructierechter, den dagbladschri

of den geneesheer dan van den dichter, en dit om andere dan kunstredenen.

In de eigenaardige opvatting der balladenpoëzie ligt, meenen wij, ook het geheim van den diepen indruk, dien de balladen op ons maken, en van den grooten invloed dien zij, in 't algemeen op de kunsten uitgeoefend hebben. Een edeldenkende kunstenaar wil zijnen evenmensch in zijne afstootende dierlijkheid niet schilderen, alleen met het oog op de nauwkeurigheid der schildering zelve. Hij werpt liever den koninklijken mantel der poëzie over al dat grove en naakte, als wilde hij de tekortkomingen van den dierlijken mensch toeschrijven aan den geest van het booze, dien hij verafschuwt, of aan verderfelijke, geheimzinnige krachten, tegenover welke hij, zwak wezen, machteloos is, en die hij liever verzwijgt, of uit kieschheid met gesluierde woorden weergeeft.

Zoo heeft ook de beeldende kunst in hare hoogste uitdrukking onder den invloed van het Christendom gedaan, en naarmate zij meer, hetzij in Italië, hetzij in de Nederlanden, of elders, dat ideaal nabij kwam, is zij ook machtiger en verhevener geworden.

Zie b. v. de schilderkunst der Vlaamsche oude meesters, de madonna's der Italianen, en de kunst der preraphaëlieten in Engeland.

Als wij ons de moeite willen geven de oude balladen aandachtig te lezen, er daarna ernstig

over na te denken, en de gedachte, die ze hee
in 't leven geroepen, goed te doorgronden, zulle
wij wel overtuigd zijn van haren invloed op d
kunst in 't algemeen, gelijk wij het verder zulle
bewijzen.

De tooverroede van den balladenzanger hee
rijen beelden in ons opgewekt, soms werelden u
het verleden vóór ons oog geroepen. Wij gevo
len goed, dat zulke kunst gezond werkt, niet de
indruk der ziekelijkheid nalaat van de zoog
zegde psychologie of het naturalismus, dat toc
niets anders is dan een cynisch blootleggen va
onze innigste gevoelens, onze lagere driften, va
alles wat ons bloed en onze nieren doorwoelt, e
op verre na niet het edelste is in ons wezen noc
in de kunst.

Hoog staat die eerlijke balladen-poëzie doc
het zedelijkheidsbegrip, dat haar heeft ingegeve
Hoog is zij ook als vorm door hare soberhe
in woorden, hare kracht van uitdrukking, ha
eigenaardig ingrijpen in het leven en de dade
van het voorwerp van tegenstrijdigheid. dat d
mensch heet

Heine's *Belsazer* zegt mij meer over de broo
dronkenheid van eenen godvergeten Assyrisch
vorst dan de uitvoerigste beschrijving van eene
assyroloog zou kunnen doen. In poëzie ben ik
niet op gesteld door nauwgezette beschrijvi
alles te vernemen wat er gebeurd is, ter plaa
eener treffende daad of daaromtrent, met

opsomming van alle onbeduidende voorwerpen, als in een museum, geteld en beschreven, of gelijk men het ook doet bij de beschrijving van eenen inboedel in een handelshuis.

De weinige strofen van Uhland in *Das Schloss am Meer* toonen mij aangrijpend, om het nooit meer te vergeten, hoe nevens een schijnbaar gelukkig leven, te midden van rijkdom en weelde, de grootste smart een vorstenpaar kan treffen in het verliezen eener geliefde eenige dochter door dood of schaking.

Zoo deed ons Goethe in *Der Fischer* de geheimzinnige aantrekkingskracht van het water gevoelen, in *Der König von Thule* de gehechtheid der liefde. Schiller in *Die Bürgschaft* de trouw in de vriendschap, in *Der Graf von Habsburg* de noodzakelijkheid van poëzie en ideaal in 't leven.

Zoo werkt de ballade, hetzij dat klaar met woorden is aangeduid, hetzij de dichter het ons laat gissen, steeds een diepe, edele, of stoute gedachte uit tot een beeld, dat is omgeven met eenen stralenkrans van gevoelens en gedachten.

IV.

De balladen-poëzie inspireerde als geene andere de kunst, die bij uitnemendheid de geheimzinnig werkende krachten der natuur, het verlangend streven der menschelijke ziel laat gevoelen, daar waar alle beeldende kunsten of woordkunst te kort schieten, ja, machteloos zijn.

Ik bedoel de toonkunst.

De diepzinnige kunst van klanken en akkoo den, die muziek heet, kan de ontroering, do de balladen verwekt, vergrooten, het genot d kunst verhoogen. Doch daarvoor hoeft het zijn de Germaansche kunst, de harmonie d samenklinkende akkoorden in verrassende ove gangen en tonenbeelden, — de harmonie, (ons kan doen huiveren en trillen van vervoerin en niet de Latijnsch- Italiaansche kunst, de v tuositeit, die maar eene aangename, eene stre lende aandoening voor het gehoor is. Het m niet zijn de kunst, die alleen aandacht vergt vo de behendigheid van den uitvoerder, een v maarden solist b.v., maar de kunst, die d uitvoerder over 't hoofd ziet of wegdenkt, (ons te laten opgaan in de harmonische scheppi zelve.

Het moet zijn de kunst van Beethoven, Sch bert, Schumann, Loewe, Chopin, Brahms, Wo Benoit, Wagner, die in hunne gewrochten ballade met voorliefde hebben behandeld. harmonie der klanken kan ons treffen, zoo geene afbeelding voor het oog met lijnen en kle ren het kan. De teekenaar en de schilder kunn alleen weergeven het oogenblikkelijke, mome tane, uitwendige van wezens en voorwerpe licht en leven, zonneschijn en onweer zono polsslag, rhytmus, trilling noch beweging.

De toondichter kan ze veel beter met kla ken en akkoorden laten gevoelen.

De toonkunst kan krachtig medewerken met de balladen-poëzie, daar zij dieper in de ziel dringt dan het uitwendig uitzicht der dingen, gelijk teeken- en schilder- en beschrijvingskunst het ons voorstellen.

Hebt gij weleens de klavier-balladen van Chopin, Brahms of Benoit gehoord? Weet gij, lezer, hoe Beethoven, Schubert, Schumann, Loewe en Wolff de balladen van Goethe, Heine en andere dichters hebben bewerkt? Hoe Max Bruch de ballade *Schön Ellen* van Geibel vertolkte? Hoe Schilling muziek schreef bij Wildenbruchs *Hexenlied?* Hoe Kuntzen van Bürgers *Lenore* een « musikalisches Gemälde » poogde te maken? Hoe Wolff zich na Schumann nog waagde aan Uhlands *Des Sängers Fluch?*

Hebt gij ooit het karaktervolle klavierstuk gehoord, dat Brahms op de Oudengelsche ballade *Edward! Edward!* heeft gedicht? En dat van Humperdinck op Heine's *Wallfahrt nach Kevelaar?*

Als gij u eenige stonden hooger kunstgenot wilt bezorgen, laat u die meesterwerken voorspelen of zingen door kunstenaars, die gevoel hebben voor poëzie en voor muziek; want er zijn er vele, die beide vereenigd niet begrijpen, kunstenaars, wier literarische ontwikkeling te verre beneden hunne technische vaardigheid staat.

Geniet daar die klanken-poëzie, die onderscheiden kunstenaars uit eene en dezelfde bal-

lade hebben getrokken. Luistert hoe drie reu
in de kunst : Beethoven, Schumann en Schub
door Goethes *Mignon* werden geïnspireerd. Ho
hoe Schubert en Loewe het ontzettend tragis
van Goethes *Erlkönig* hebben doen gevoelen? H
zij er door ideale kunst toe gekomen zijn
indruk der poëtische beelden van den dichter
grooter te maken.

Ik zou u nog meer dergelijke voorbeel
kunnen aanhalen.. Dat alles behoort tot de h
gere kunst van vorsten in het rijk der ton
die met de vorsten in het rijk der poëzie of
het schoonste uit de volkskunst wedijverden
de diepste menschelijke gevoelens te vertolk
tot in de verborgenste hoeken te dringen
eene ziel, die door tragische toestanden gesch
is. De eene kunstenaar schrikte den anderen
af Het was den toondichters ook niet te d
om een lied meer in hunne verzameling te h
ben. Zij wilden hunne krachten eens beproe
aan wat zij voor het meest grootsche, het r
rendste in 's menschen leven hielden, en dat d
het genie eens dichters een zoo eenvoudig
aanschouwelijken als boeienden, aangrijpen
vorm had verkregen.

Balladen-poëzie en toonkunst schijnen elk
der sterk aan te trekken, elkander te volmak
En dat is licht te verklaren.

Balladenpoëzie ontstond door zeggers
zangers. Zij had, evenals de toonkunst, toeg

tot onze ziel door het gehoor, niet door het oog, gelijk de geschreven en gedrukte poëzie onzer dagen.

Schrijf- en boekdrukkunst hebben den aard der poëzie verwrongen en vervormd. Poëzie wordt nu gelezen: de woorden met het oog bezien. Daarnaar heeft zich de dichter moeten schikken.

De poëzie der dingen is toen verskunst geworden. De muziek voelde er zich niet meer zoo zeer door aangetrokken. De zanger droeg de harp niet meer met zich meê op zijne tochten van burg tot burg. De moderne poëet studeert zijne verzen in de studiecel.

Wie verskunst onzer dagen wil smaken, koopt een boek en gaat in stilte lezen. Luidop door iemand voorgelezen, kan men ze zelf bijna niet meer genieten; de ingewikkelde woordkunst vergt veel hoofdbrekend overdenken en nadenken en is somtijds een raadsel. Geen enkel toonkunstenaar voelt zich sterk aangetrokken door sonnettengetjingel en beschrijvings-poëzie, die alleen gewaarwordingen geeft.

Maar nog altijd laat de toondichter zich bekoren door de welsprekende ballade met weinig woorden, maar veel gevoel, — de Germaansche ballade of door de dramatiek in de opera, die de ballade in het groot is.

V.

Uit alles wat voorafgaat kunnen wij besluite
dat op het gebied der letteren de Germaansc
ballade eene eereplaats inneemt en ten zeers
onze aandacht verdient.

In onzen tijd wordt de epiek in de poëzie e
verwaarloosd. Al wat men hoort en ziet is eeuw
beschrijvende kunst, het negeeren der daad in h
menschelijk leven. Aan die beschrijvende kun
wijden over gansch de wereld duizenden dichte
hunne beste krachten. Tusschen al die bund
moderne stemmings- en beschrijvingspoëzie is
bijna geene plaats over voor epiek en dramatie
— de kunst, die de daden van den mensch, in
ballade als in het epos en het treurspel, als h
ware bovenmenschelijk maakt. Door de epi
beeldt de kunstenaar het handelen uit van de
wezens, die zich vooral door buitengewone dad
hebben onderscheiden. De natuurlijke mensch
minder bestemd tot droomen of zelf-aanbidd
dan tot handelen. Voor daden toch heeft hij lec
maten gekregen, heeft hij bloed en knoken in h
lichaam. De epiek toont ons den mensch bij zijn
evenmensch, de stemmingspoëzie ontaardt w
eens in laf egoïsm, in genieterij. De epiek stelt d
mensch in de samenleving : zuchtend, treuren
lijdend en hatend, maar ook strevend, bem
nend, strijdend en zegepralend. Overdrevene b
schrijvings- en stemmingspoëzie ontstaat in tijd

verval; epiek in dagen van heldenmoed. De eerste maakt in die tijden van verval van den mensch een zelfvoldanen genieter; de tweede voert hem soms tot zelfverloochening, soms tot verachting van wat hij het kostbaarst bezit, — het leven.

Hoe hoog de woordkunst in beschrijvings- en stemmingspoëzie ook moge staan, toch wint zij het niet bij de verhevenheid en den zielenadel, die ons uit de epiek toespreekt.

Goethe's balladen zullen langer bewonderd worden dan al hetgeen hij uit zijn eigen gewaarwordingen heeft gedicht.

Als Goethe wezenlijke, groote kunst wilde voortbrengen schreef hij epiek. Alhoewel Goethe als ontwikkeld en begaafd mensch een der voortreffelijksten is, die de wereld heeft gekend, toch beschouwen wij hem hooger staande en minder zelfzuchtig, als hij het leven en lijden, de diepe « Sehnsucht » der ongelukkige Mignon bezingt, of ons in zijn reuzenwerk *Faust* den strijd van den zoekenden, twijfelenden mensch met den boozen geest, de wereld en het vleesch afschildert.

Faust is, zeiden wij, ontstaan uit de middeleeuwsche sage. Wat de geleerdste wijsgeeren en geschiedschrijvers van alle tijden en landen ons in afgetrokken bewoordingen hebben voorgelegd, in theorieën, die maar alleen, met veel goeden wil daarbij, door zeer ontwikkelde menschen kunnen begrepen worden, maakte de groote Germaansche dichter aanschouwelijk door al wie een

open oog heeft voor 's menschen leven, naar
en naar lichaam.

En in kleinere mate zijn zoovele kunsten
der epiek, die zulk geen roemrijken naam
Goethe dragen, door hoogere ingeving, in de
lade er in geslaagd edele en onedele daden
den mensch zoo onder woorden te brengen
hun werk blijvende kunst is geworden, die
de eeuwen heen, gelijk onze oude balladen,
het volk als door hooger ontwikkelden w
genoten.

Ik kan het niet genoeg herhalen.

Als wij de oorspronkelijke Germaansche
lade goed willen begrijpen, kunnen wij da
ernstig nagaan hoe onder naïeve bewoordi
de handeling soms grootsch en treffend is voo
steld. De balladendichter doet ons soms de wr
heid der daad vergeten. We staan getroffe
vol bewondering voor het werk des volksdich
dat zonder opsmuk zoo prachtig is uitgeb
Wij groeten in de ballade den meest gelie
vorm van de Germaansche verhalende po
waaruit het beste in onze literatuur is ontst

De Duitschers, de Scandinaven en de En
schen, hebben hunne balladendichters lief
Nederlanders, meer onder den invloed van
leerdicht, dat in de Middeleeuwen jammer ger
de heldenpoëzie verdrong, later onder dien
rederijkers en der « Renaissance » met Hoo
Vondel, schijnen er minder door bezield te

geweest. En dat is jammer voor onzen stam, dat hij zoo weinig houdt van epische kunst, die als den spoorslag geeft tot handelen. Wij hebben geene groote treurspeldichters; wij hebben geene groote balladendichters!

Toen Duitschland zijne epische balladen-poëzie in 't leven had geroepen, voelde het zich kraehtig genoeg en bereid om het vreemde juk af te schudden.

En, inderdaad, als wij in den grond de Germaansche ballade leeren begrijpen, zal het ons niet meer verwonderen, dat zij de eeuwen overleeft, die nochtans zooveel kunst te niet doet.

Nu nog scheppen wij behagen en zijn wij geroerd, diep getroffen door de balladen en liederen onzer Germaansche voorvaderen. In die volkskunst legden zij alles wat hun het hart deed trillen, en die volkskunst vinden wij terug in alle landen, waar zij zich gevestigd hadden. De Germaansche balladen zijn met de volksheldendichten, ofschoon fictie, maar toch op daad gesteund, de schoonste geschiedenis van den Germaanschen stam. Die roerende poëzie is de spiegel van het leven van een ras, dat geroepen was in de wereld eene groote plaats in te nemen. Zij is het merg onzer kunst in al hare uitingen, de ziel onzer heldendichten, de zuurdeesem onzer beschaving, het voorwerp der bezorgdheid onzer geleerden, de vreugd der zangers, de verkwikking van een volk, dat dorst, niet naar woordkunst, maar naar naïeve, eenvoudige en krachtige poëzie.

— « Want het is genoeg », zegt zelfs
vurig Fransch bewonderaar (1) van de G
maansche liederen en balladen, « zich eens
« die verkwikkende bronnen te hebben gela
« om voor eeuwig de geblankette schoonheid,
« slechts leugen is, te haten, en de naïeve scho
« heid, die heilige waarheid is, uit al de kra
« zijner ziel te beminnen! »

---

(1) EDOUARD SCHURÉ, *Histoire du Lied en Allemag*
Perrin et Cie, Paris.

GERMAANSCHE BALLADEN

van Nederlandschen, Engelschen, Duitschen, en Scandinavischen oorsprong.

Om mijne studie over de Germaansche ballade te volledigen en te bevestigen ben ik genoodzaakt geweest voor degenen, die met de Germaansche talen, oude en nieuwe, niet bekend zijn, eenige balladen van verschillende Germaansche volkeren in het Nederlandsch over te brengen en uit verzamelingen, wier titels ik verder zal aangeven, datgene te kiezen wat het best mijne verhandeling zou staven. In dit werk maak ik volstrekt geene aanspraak op wat men gewoonlijk noemt *eruditie*, opsporing naar bronnen, critisch onderzoek van teksten, enz. Met al den eerbied, dien ik voor philologie over heb, moet ik eens te meer bekennen, dat ik mij op een gansch ander standpunt plaats, vooral om voortbrengselen van verbeelding, werk van volkspoëten te bespreken. Ik doe niet het werk van den *folklorist*, noch van den *philoloog*, voor welker ijver niets gering is van hetgeen zij bij hun prijzenswaardig zoeken hebben ontdekt. De estheet echter, de literator schat de uitkomst van zijn zoeken niet naar de hoeveelheid. Hij kiest uit en laat datgene liggen, wat niet door een ideaal werd ingegeven, of een parel der poëzie kan genoemd worden. Voor hem heeft het oude geene

waarde, enkel omdat het oud is; het heeft sl
waarde als het schoon is, of ingegeven door
denkbeeld dat boven het alledaagsche staat.
snuisterijen in museums of *old curiosity shops*
toongesteld hecht de estheet niet zooveel a
oudheidkundige. Somtijds, voor één meester
der kunst, zal hij eene verre reis onderne
dat meesterstuk daar uren lang bezien, het d
achtereen gaan bewonderen, en al 't ander
verlet laten.

En als hij dat meesterstuk daar zoo
aanschouwd, het op zijn gemoed heeft
werken, er over lang heeft nagedacht, za
hem misschien gelukken zijnen indruk in pass
en treffende bewoordingen weer te geven.
hij zal er dikwijls lang moeten naar zoeke
datgene te vinden, wat geen archief, noch
konde, noch doode letter hem kan onthuller
poëtische, bezielende gedachte. Ik verkeerde in
toestand. Ik had boeken kunnen vullen met
wat ik op het gebied der volkspoëzie : balla
lied, in de verschillende Germaansche talen
nagezien om mij een klaar denkbeeld ove
eigenaardige uitdrukking der Germaansche
te vormen. Veel van wat ik in woordenbo
inleidingen en nota's van verzamelingen heb
getroffen, heb ik als ballast over boord m
gooien, omdat in veel van dat geschrijf noch
noch richting ligt en het eerder de inventar
erfenis is van eenen « *antiquaire* » dan eene bes

wing over het werk van dat fijngevoelig vermogen van den mensch, dat poëzie heet, en dat met geene grove vingeren moet aangeraakt worden.

Ik had oorspronkelijke of oude teksten van Oudgermaansche balladen kunnen mededeelen en ze begraven onder eenen vloed van opklarende spraakkundige nota's, links en rechts opgeraapt. Doch ik wilde den lezer niet brengen in een huis, waar ik hem gestadig naar den kelder en den onderkelder, den zolder en den opperzolder moet voeren om zijn gerief te laten vinden en zich thuis te gevoelen. Aan zulke woningen gelijken vele van de bekende geleerde uitgaven van de werken der verbeelding onzer voorvaderen. Veel woordverklaring en gekibbel over teksten, aanduiding van bronnen en varianten, ontsloegen den schrijver zelf te denken over het werk en zijne waarde als kunstgewrocht; zijne grondgedachte, zijn doel en zijne strekking.

Daar is nog iets anders in de voortbrengselen der poëzie dan verklaring en opsporing van bijzaken, iets anders, waarover men veel en lang moet nadenken, eer men het ten volle bewust is, omdat het ligt in de diepte, als de kostelijke parel op den grond van den stroom.

Zulke parels ontdaan van het stof, ze laten schitteren in het licht; — in andere woorden : andere laten genieten wat ik zelf bij de studie van mijn onderwerp genoten heb, dat is wat ik mij heb voorgesteld bij de behandeling der Oudgermaansche balladen.

Mijn eerbied voor teksten, waar het
poëzie geldt, gaat toch niet zoo ver, dat ik m
zou toelaten die teksten te vertalen of te wij
waar juistere uitdrukking of goede smaak
volgens mij, vereischen.

Van Thomas Percy werd gezegd : « He a
rated his ballads, but he knew no better
Het is mogelijk ; ik zal over geene teksten tw
Maar men diene vooral op te merken, dat
nen, die de balladen opgeschreven hebbe
dichters dier balladen niet zijn. Ze werden miss
jaren, ja, eeuwen gezongen, eer ze opgesch
werden, en eer elke opschrijver ze naar
dunken veranderde. De philologie heeft g
vat op de poëzie, die nog niet geschreven
zij mag zich niet te streng toonen, gelijk
klassieke kunstpoëzie, waar het teksten
die elk naar willekeur uit den mond des
heeft opgeteekend.

De estheet, de dichter behandelt eer
vooral de gedachte ; hij gevoelt ze en brengt
eenen vorm, die hem best met zijne opvattin
poëzie en hare schoonheid schijnt te stro
Zoo deed Goethe, en andere balladendic
volgden hem na, — als rechter aannemend
begrip van het schoonheidsgevoel, dat de g
slag aller literatuur is.

Ik verbeeld me volstrekt niet een Goet
zijn in 't overbrengen of bewerken van Ou

(1) SAINTSBURY, *A short History of English Lite*
p. 580.

maansche balladen; maar ik meen toch door mijn werk niet te veel te hebben geschaad aan de gedachte, die deze balladen heeft in 't leven geroepen, en daarom durf ik ze zoo in 't licht zenden.

Heeft Thomas Percy de Oudengelsche « ballads » niet behandeld, gelijk een philoloog van onzen tijd het zou willen, hij heeft het gedaan als man van smaak en gevoel. De titel van zijn boek *Reliques* bewijst ons reeds, dat hij zijne stof als iets heiligs beschouwde. En inderdaad de grootste dichters van den nieuweren tijd in Engeland en in Duitschland hebben hunne toorts aangestoken aan het heilige vuur, aan het eeuwige licht, dat bij de reliquieën brandde. Walter Scott, Goethe en Schiller, om maar de grootsten te noemen, volgden het voorbeeld na van den goddelijken Shakespeare, wiens kunst doortrokken is van *old songs*, parelen der volkskunst.

Dat Thomas Percy gevoelde wat hij schreef en bewerkte, bewijst die treffende inleiding van zijn beroemd boek, getiteld : *An Essay on the ancient Minstrels*, — heerlijke bladzijden over de rol van skalden, balladendichters en minnezangers in de Middeleeuwen.

Wij zien ze daar nog eens herleven in hare poëzie, gelijk we ze zien herleven in hare gothische kerken, burger- en stadhuizen, in hare symbolische schilderwerken, in al hare thans gevierde kunst. O ja! Thomas Percy heeft, gelijk Herder, Armin en Brentano en andere verzamelaars van

middeleeuwsche reliquieën, recht op iets r
dan op miskenning van dikwijls al te droge p
logen, die 't nu meenen beter te weten dan hij
hun den weg heeft getoond. Hij zocht en von
een ziener en niet als een snuffelaar, die
nooit een zaadje poëzie deed ontkiemen, o
wiens koude, vochtige, adem eerder schin
onder het zaad bracht om het te doen bederve

De strijd tusschen philologen en litera
dagteekent niet van heden.

Geleerden, die zouden moeten te zamen
ken, die elkaar groote diensten zouden ku
bewijzen, miskennen elkanders verdienste.
eene ziet als de beterwetende met verachting
der op hem die het anders ziet, dan met het
van den stoffelijken mensch.

Nog niet lang geleden las ik de *Karolin*
Verhalen van dien fijnen letterkundige, die
Alberdingk Thijm heet.

In de voorrede van de tweede uitgave st
hij tegen de philologen van zijnen tijd voor de
de beginselen, als deze, welke ik in zake mi
eeuwsche letteren tot de mijne heb gemaak
kan niet nalaten hier de bladzijde aan te hale
daarmede mijne inleiding te besluiten.

« Heeren, wij wenschen niet, » zegt Alber
Thijm, « dat gij uw oordeel over alle middeleeu
zaken op éene leest zult schoeien; dat gij uwe hé's en
uw oogen, vonkelend, en uw wangen, glimmend, van
gevallen zult wijden aan de gebrekkelijkste voortb
selen der XIIIe, XIVe en XVe eeuwen. Wij zijn vol

zoo onervaren, ook zoo blind niet, noch zoo dom om tē gelooven, dat in de Middeleeuwen alle hout timmerhout was en alle ambachtslieden groote kunstenaars waren. Wij walgen van de onvoorwaardelijke bewondering, die dwaze ijveraars ten koste leggen van alles wat oud is, en wij gaan slechts van de éene zeeziekte in de andere, als wij, onder uwe handen van daar komende, uit uwe verzamelingen terug vluchtend in de frissche lucht en de altoos nieuwe en jonge Natuur aanlanden bij die andere kunstrechters, die meenen het heel goed met de Middeleeuwen te maken, als ze maar braaf roepen over de naïeveteit en den geest van vroomheid, die in de middeleeuwsche schepping uitkomt. Wij begeeren, voor het oordeel over de XIIIe eeuw en hare onsterfelijke *Grootheid,* noch de enthuziasten, die het axioma verkondigen oud = schoon, noch de eklectici, die het grootsche der middeleeuwsche volksopenbaringen voorbijzien en altijd roepen over het naïeve (het onnoozele) der oude artiesten en over de duurzaamheid der verven, naar hunne recepten bereid. »

Met Alberdingk Thijm verklaren wij oog te hebben voor het schoone in de middeleeuwsche letteren, omdat het *schoon* is en niet omdat het *oud* is.

Het schoone, zei Ruskin, behoort tot het gebied van het gevoel.

Ja, tot het gebied van *het gevoel* meer dan tot het gebied van *het weten.* Wie het gevoel voor het schoone bezit en daarbij weet; wie smaak en takt vereenigt met geleerdheid, zal ideaal kunstwerk van maakwerk weten te onderscheiden.

Wie weet, en daarbij begrijpt en gevoelt, draagt ook in zich de elementen der esthetiek, der

schoonheidsleer, die ons toelaat het goede van
slechte, het ware van het valsche, het ideale
het alledaagsche, het verhevene van het geme
te onderscheiden.

De geleerde vorscher geeft er dikwijls niet
of iets slecht of goed, waar of valsch, verheve
gemeen is ; het is hem genoeg als hij iets oud
zijn geheel, met gaven en gebreken, deugder
fouten heeft aan 't licht gebracht.

Dat is niet het doel van den estheet,
literator.

Hunne wegen zijn verschillend, uiteenloop
maar zij bestaan en zullen bestaan, zoolan
mensch met weten niet genoeg zal hebben, m
daarbij zal willen denken, oordeelen en gevoe

De philoloog miskent, ontkent negeert s
den literator, zonder welken hij zelf nooit best
zou hebben.

De literator, meer menschelijk, antwo
daarop bescheidener dat er voor iedereen pl
is onder de zon, en dat veel in de wereld t
zijden heeft : de rechte zijde en de keerzijde.

HEER HALEWIJN.

OUDNEDERLANDSCHE BALLADE.

Dit is eene der oudste balladen onzer Vlaamsche gewesten; dat maken wij op, niet zoozeer uit den vorm, maar wel uit den aard en de zeden der personen. Die koningsdochter die zich aangordt tot den strijd, te paard uitrijdt, den droeven held verwint en hem het hoofd afhouwt, dat daarna op de gasttafel prijkt; in dit alles schijnt ons zoo duidelijk de Germaansche heldentijd te spreken. Die Germaansche helden waren ook vaak heldinnen, zooals Brunhild en Krimhild, en zooals de vrouwen uit onze schoonste Vlaamsche balladen : *Halewijn, Van twee Koningskinderen* en *'t Daghet in den Oosten.* Nog een trek die echt Germaansch is en het blijk draagt onzer heldenpoëzie is de toespraak, die de broeder der heldhaftige koningsdochter tot haar houdt :

« 't Is mij al eens al waar ge vaart
« Als gij uw eer maar wel bewaart,
« En gij uw kroon maar recht en draagt. »

Hare eer bewaren en hare kroon recht dragen. Twee trekken van Oudgermaansche vrouwendeugd en Germaansche fierheid. Wat zijn we verre van de galanterie der troubadours uit het Zuiden.

De melodie ook is zeer oud en herinnert aan een bekend kerkgezang. De herhaling van uitdrukkingen, die in vele Germaansche balladen voorkomen, de assoneerende rijmen, de eenvoudige schilderachtige voorstelling, de natuur van den held : een soort van ridder-minnezanger, daarbij ook toovenaar en met duivelachtige gevoelens bezield, dat alles is zoo echt middeleeuwsch, en vertoont al de trekken van eene der oorspronkelijkste Germaansche balladen te zijn, welke wij bezitten.

Door zijnen zang, waarmede hij alles bekomt, l
nert ons Halewijn aan Horand uit het *Gudrunlied;*
door zijne duivelachtige natuur van vrouwendood
door het bestaan zijner moeder, die in zoo'n v
belang stelt en op zoek naar hem gaat, doet hij ons
ken aan Grendel en zijne moeder in het Angelsaks
heldendicht der VIIe eeuw, *Beowulf.* Het thema va
vrouwendooder komt voor ook in de *Blauwbaardsa*
der Mädchenräuber.

Heer Halewijn zong een liedekijn;
Al wie dat hoorde wou bij hem zijn.

En dat vernam een koningskind,
Die van hare ouders zoo werd bemind.

Zij ging al vóór haar vader staan :
« Och vader, mag ik naar Halewijn gaan? »

— « Och neen, mijn dochter, neen, gij niet;
Die derwaart gaan en keeren niet. »

Zij ging al vóór haar moeder staan :
« Och, moeder, mag ik naar Halewijn gaan? »

— » Och neen, mijn dochter, neen, gij niet;
Die derwaart gaan en keeren niet. »

Zij ging al vóór haar zuster staan ;
Och zuster, mag ik naar Halewijn gaan? »

— « Och neen, mijn zuster, neen gij niet;
Die derwaart gaan en keeren niet. »

Zij ging al voor haar broeder staan :
» Och broeder, mag ik naar Halewijn gaan? »

— « 't Is mij al eens al waar gij gaat,
Als gij uw eer maar wel bewaart,
En gij uw kroon maar recht en draagt. »

Zij is al op haar kamer gegaan,
Zij deed haar beste kleed'ren aan.

Wat deed zij aan haren lijve?
Een hemdeken fijner als zijde.

Wat deed zij aan haar schoon korslijf?
Van gouden banden stond het stijf.

Wat deed zij aan haren rooden rok?
Van steke tot steke een gouden knop.

Wat deed zij aan haren keerle?
Van steke tot steke een peerle.

Wat deed zij aan haar schoon blond haar?
Een kroon van goud die woog zoo zwaar.

Zij ging al in haar vaders stal,
En koos daar 't beste ros van al.

Zij zette zich schrijlings op dat ros;
Al zingend en klingend reed zij door 't bosch.

Als zij te midden 't bosch mocht zijn
Daar vond zij mijnheer Halewijn.

« Gegroet, » zei hij en kwam tot haar,
« Gegroet, schoon maagd, bruine oogen klaar! »

Zij reden met elkander voort,
En op den weg viel menig woord.

Zij kwamen al bij een galgenveld;
Daaraan hing menig vrouwenbeeld.

Heer Halewijn heeft alsdan gezeid :
« Mits gij de schoonste maged zijt,
Zoo kiest uw dood, het is nu tijd. »

— « Wel, als ik dan hier kiezen zal,
Zoo kies ik 't zwaard nog boven al.

Maar trek eerst uit uw opperst kleed,
Want maagdenbloed, dat spreidt zoo breed;
Zoo 't u bespreide, dat waar mij leed. »

En eer zijn kleed getogen was,
Zijn hoofd al voor zijn voeten lag,
Zijn tong nog deze woorden sprak :

« Gaat ginder daar in het koren
En blaast daar op mijnen horen,
Dat al mijne vrienden dat hooren! »

— « Al in dat koren en ga ik niet,
Op uwen horen en blaas ik niet,
Moordenaars raad en doe ik niet. »

« Gaat ginder dan onder de galge
En neemt daar een potje met zalve,
En strijkt dat aan mijn rooden hals. »

— « Al onder de galge en ga ik niet,
Uw rooden hals en strijk ik niet,
Moordenaars raad en doe ik niet. »

Zij nam dat hoofd al bij het haar
En waschtet in een bronne klaar.

Zij zette zich schrijlings op haar ros;
Al zingend en klingend reed zij door 't bosch.

En toen zij was ter halve baan
Kwam Halewijns moeder daar gegaan :
« Schoon maagd, zaagt gij mijn zoon niet gaan?

— « Uw zoon, heer Halewijn is gaan jagen
Gij en ziet hem weer uw levens dagen.

Uw zoon, heer Halewijn is dood.
Ik heb zijn hoofd in mijnen schoot;
Van bloed is mijne voorschoot rood. »

En toen zij aan de poorte kwam,
Zij blaasde den horen als een man.

En toen haar vader dat vernam,
't Verheugde hem dat zij wederkwam.

Daar werd gehouden een banket;
Dat hoofd werd op de tafel gezet.

HET DAGHET IN DEN OOSTEN.

OUDNEDERLANDSCHE BALLADE.

« De morgennevel zweeft nog over de velden en tusschen de boomen, » zegt Dr Kalff in zijn standaardwerk *Het Lied in de Middeleeuwen,* « terwijl deze welluidende strofen — de twee eerste uit *Het daghet in den Oosten* — weerklinken onder het venster eener jonkvrouw. De « ridderlijke zanger is een harer minnaars, doch weinig passen de zachte aandoeningen in zijn lied bij de bloed- « vlekken op zijn zwaard. Zooeven is hij teruggekeerd « uit een tweegevecht met zijn medeminnaar, die zich in de wederliefde der jonkvrouw mocht verheugen. De gelukkige heeft echter den dood gevonden onder de « linde, waar de strijd plaats greep en de overwinnaar « brengt nu zelf die vreeselijke tijding aan het meisje over. Zij begeeft zich daarop naar de linde, vindt het « lijk van den geliefde en barst uit in weeklacht... »

— « Het daget in den Oosten,
Het lichtet overal;
Hoe luttel weet mijn liefken,
Waar dat ik henen zal!

O waren 't al mijn vrienden,
Die nu mijn vijanden zijn,
Ik voerde u uit den lande,
Mijn lief, mijn minnekijn! »

— « Dat's waar, zoude mij voeren,
Stout ridder, welgemeid?
Ik ligge in mijn liefs armkens
Met groote weerdigheid. »

— « Ligt ge in uw liefs armkens?
Bilo! gij en zegt niet waar.
Gaat henen ter linde groene,
Verslagen zoo ligt hij daar. »

Het meisje nam haren mantel,
En zij ging eenen gang
Al totter linde groene,
Waar zij den doode vond.

« Och, ligt ge hier verslagen,
Versmoord al in uw bloed!
Dat heeft gedaan uw roemen,
En uwe hooge moed.

Och, licht ge hier verslagen,
Die mij te troosten plag!
Wat hebt ge mij gelaten
Zoo menigen droeven dag! »

Dat meisje nam haren mantel
En zij ging eenen gang
Al voor haar vaders poorte,
Die zij ontsloten vond.

Och, is hier eenige heere
Of eenig edelman,
Die mij nu mijnen doode
Begraven helpen kan.

Die heeren zwegen stille,
Zij en maakten geen geluid;
Dat meisje keerde zich omme,
Zij ging al weenende uit.

Zij nam hem in haar armen,
Zij kuste hem op den mond,
In eener korte wijle,
Tot alzoo menigen stond.

Met zijnen blanken zwaarde
Dat zij die aarde opgroef;
Met hare sneeuwwitte armen
Ten grave zij hem droeg.

« Nu wil ik mij gaan begeven
In een klein kloosterkijn,
En dragen een zwarte voole,
En worden een nonnekijn. »

Met hare klare stemme
De misse zij daar zong;
Met haar sneeuwwitte handen,
Dat zij dat belleken klonk.

HET MOEDERHART.

OUDVLAAMSCHE BALLADE.

In den derden zang van zijn epos *Keizer Karel* laat Julius de Geyter den Gentschen rederijker Hans de Raat eene Vlaamsche ballade voordragen, van welke wij laten volgen den Nieuwnederlandschen tekst, door Julius de Geyter zelf in de nota's van zijn gewrocht gegeven. De dichter voegt daarbij : « Ik ken in geene kunst iets schooners dan dit Oudvlaamsch liedje. »

Inderdaad, zoo werd de kracht der moederliefde, door smart en misdaad beproefd, nooit door eenen dichter uitgedrukt.

Waar is de oorspronkelijke tekst van dit lied, eene zuivere ballade, te vinden?

V. De la Montagne bezingt hetzelfde onderwerp in Oudvlaamschen tekst; doch hij zegt, dat hij dat lied heeft aangetroffen in de Fransche gedichten van Richepin.

Wie licht er ons in omtrent den oorsprong van dit prachtige stukje poëzie?

Ze was een zoo slechte, zoo eerlooze deerne,
Maar liefde maakt blind en hij zag ze zoo geerne.

— Gij, spotte ze, gij?
Zoo breng dan het hart uwer moeder tot mij!

Hij rukte zijn moeder het hart uit het lijf,
En liep er mee weer naar het liederlijk wijf;

Doch stronkelde, viel en verplette het hart,
Doch sprak, ja, hoe vermorzeld het werd.

Het vroeg, eer hij op was gesprongen :
— Deed ge u geen zeer, o mijn jongen?

JULIUS DE GEYTER.

Hier laten wij de ballade van V. de la Monta
volgen :

EEN OUD LIEDEKEN (1).

naar JEAN RICHEPIN.

Tsagh eens een cnape stervensgeern
een valsche, wreede, booze deern.

Sei totten cnape : « hael mi terstont
dijn moeders herte voor mienen hont ».

Hij ging en sloeg sin moeder doot
En vluchtte met het herte root.

Mer twijl hij loopt, stuict oppen steen
en valt, — dat erme hert meteen.

Al botsen op de harte baan,
ving plots dat hart te spreken aan.

Al weenen vinghet te spreken aan :
« Och jonge, hebt di seer ghedaen?

---

(1) VICTOR DE LA MONTAGNE, *Gedichten*.

TWEE ZUSTERS.

OUDVLAAMSCHE BALLADE.

Deze treffende ballade komt voor in *Honderd oude Vlaamsche liederen* van mijn hooggeachten collega in de Koninklijke Vlaamsche Academie, E. H. Bols. In eene nota voegt hij er bij, dat ze gezongen werd te St. Genesius-Rode.

De sage van het versteende brood is in de Germaansche landen bekend. Prudens van Duyse vestigde er de aandacht op in *Het Klaverblad* (Brussel, 1849).

Vergelijk daarmeê het wonder van de H. Elizabeth van Hongarije, wier brooden, welke zij bedekt aan de armen moest uitdeelen, in rozen veranderden, toen haar echtgenoot haar vroeg, wat zij in den schoot droeg, en zij hem geantwoord had, dat het rozen waren.

Vergelijk ook de wond op het lijk van Siegfried, die begon te bloeden, toen zijn moordenaar Hagen vóór hem stond. en daardoor den schuldige deed kennen. En verder de wonderen in zoovele sagen der Middeleeuwen.

Het waren twee zusters zoo ongelijk;
De eene was arm, de andere was rijk.

De arme klaagde de rijke haren nood,
En vroeg voor haar kind'ren een droog stuk brood.

De rijke zei : we geven niet meer;
En de arme ging bij haar kind'ren weer.

De rijke haar man kwam uit de kerk,
Begeerde te spijzen voor zijn werk.

Hij vond een steen in plaats van brood;
Het mes ook scheen van bloed zoo rood.

Hij schrikte bij de wond're daân;
Zag angstig toen zijn vrouwe aan.

— « Aan wie hebt gij geweigerd brood? »
— « Mijn zuster klaagt altijd haar nood. »

Haar man zag haar verwijtend aan,
En zei : — « Gij hebt niet wel gedaan. »

En toen berouwde zij haar daad
En ging met haaste al over straat.

Zij kwam al voor haar zusters deur,
Haar zuster die kwam zelve voor.

— « Zie, zuster, hier is brood en geld! » —
Zij werd verstooten met geweld :

— « Ga, vrekke, met uw geld en brood;
Mijn arme kinderkens zijn dood! »

EDWARD! EDWARD!

OUDENGELSCHE BALLADE.

Ik herinner den lezer aan wat ik in de studie de Germaansche ballade heb gezegd. Wij hebber wellicht te doen met eene der oudste balladen, onze voorvaderen, de Germanen, gezongen hebben; vorm wijst ons zulks aan. De uitroep duidt den gem toestand aan beter dan eene beschrijving het doer de spanning wordt grooter en grooter, naarmate wij de samenspraak van moeder en zoon al het ijselijk hunne euveldaad vernemen. De afschuwelijke v moord wordt ons veropenbaard, zonder duidelijk woorden te worden uitgesproken. De lezer of de h blijft onder den indruk van eene geheimzinnige r De schuldigen door hunne uitroepen schijnen getroffen door eene straffende hand, gelijk weleer die zijnen broeder vermoord had en onder zijne hoop ten verderve ging.

In andere Germaansche balladen treffen wij ui kingen aan, blijkbaar aan deze Oudengelsche b ontleend.

Hoe is uw zwaard van bloed zoo rood?
Edward! Edward!
Hoe is uw zwaard van bloed zoo rood?
Waarom zijt gij zoo droef, O!

Ik sloeg er mijnen valk meê dood,
Moeder! Moeder!
Ik sloeg er mijnen valk meê dood,
En niets heb ik nu meer, O!

Maar valkenbloed was nooit zoo rood,
Edward! Edward!
Maar valkenbloed was nooit zoo rood;
Dat zeg ik u, mijn zoon, O!

Mijn roode ros heb ik gedood,
Moeder! Moeder!
Mijn roode ros heb ik gedood;
Het was zoo trotsch, zoo trouw, O!

Uw ros was oud, dat had geen nood,
Edward! Edward!
Uw ros was oud, dat had geen nood;
Daar ligt iets anders op uw hart, O!

Mijn vader heb ik wreed vermoord,
Moeder! Moeder!
Mijn vader heb ik wreed vermoord,
Helaas! het doet me leed, O!

En welke boet daarbij behoort,
Edward! Edward!
En welke boet daarbij behoort,
Mijn zoon, zeg mij dat vrij, O!

'k Begeef mij recht van hier aan boord,
Moeder! Moeder!
'k Begeef mij recht van hier aan boord,
'k Wil varen over zee, O!

Wat doet gij met uw hof en goed,
Edward! Edward!
Wat doet gij met uw hof en goed,
Dat ligt daar heerlijk schoon, O!

Het sta tot dat het vallen moet,
Moeder! Moeder!
Het sta tot dat het vallen moet,
Ik wil het niet meer zien, O!

Wat laat gij aan uw wijf en kind,
Edward! Edward!
Wat laat gij aan uw wijf en kind,
Als gij vaart over zee, O!

Wie beed'len gaat, zijn brood ook vindt,
Moeder! Moeder!
Wie beed'len gaat, zijn brood ook vindt;
Ik wil hen niet meer zien, O!

Wat wordt er van uw moeder nu?
Edward! Edward!
Wat wordt er van uw moeder nu?
Mijn zoon, zeg mij dat vrij, O!

De vloek der hel van mij voor u,
Moeder! Moeder!
De vloek der hel van mij voor u;
Den raad dien gaaft ge mij, O!

DE TWEE ZUSTERS.

OUDENGELSCHE BALLADE.

De Oudengelsche ballade *The two Sisters* ste
voor een zustermoord door liefdenijd. De koning
vraagt de hand der oudste zuster, waarschijnlijk
zij den titel van adel en de meeste goederen haars
erven zal. Uit dien toestand is het drama goed te
klaren. Treffend en beknopt wordt het liefde

voorgesteld. Het is als een treurspel in verscheidene handelingen.

Bemerken wij, dat, naar Oudgermaansche gewoonte, de koningszoon ons voorgesteld wordt als een zanger. Vergelijken wij hem met de ridder-zangers uit onze Germaansche heldendichten. Ridderschap en zangkunst zijn innig in onze volkspoëzie verbonden.

I.

Daar zaten in 't loover twee zusters schoon,
Er kwam een zanger voor haar woon.

De oudste schonk hij zijn hand en ring;
Hij minde de jongste boven alle ding.

De oudste gaf hij speld en juweel,
De jongste zijn harte behoorde geheel.

En de oudste merkte 't en was gestoord,
Dat zijn hart haar zuster behoort.

Zij vond geen vrede meer noch lust,
Werd elken dag meer ongerust.

II.

Op eenen morgen schoon en klaar,
Riep zij haar zuster te komen bij haar.

« O zuster, kom meê naar het strand,
Ons vaders schepen varen aan land. »

Zij nam haar bij de blanke hand,
En voerde ze verre naar het strand.

De jongste stond daar op een rots,
En de oudste stiet haar in 't golfgeklots.

III.

« O zuster, red mij, neem mijn hand.
En 'k laat u erven al mijn land. »

« Uw hand beging een slechte daad;
Zij roofde mij mijn levensmaat. »

« O zuster, zuster, ik beb het berouwd;
Ik geef u mijnen gordel van goud. »

« Uw gouden gordel is niets mij waard;
Gij hebt mijn heil ook niet gespaard. »

« O zuster, red mij; 'k smeek u zeer;
Ik zie nooit uw verloofde weer. »

« Uw kersenwangen, uw geluw haar
Wordt hij nu nimmer meer gewaar. »

IV.

Zij somtijds zonk, zij somtijds zwom,
Tot dat zij dreef aan den molenkom.

En buiten kwam de mulderszoon:
Daar zag hij drijven de maged schoon.

« O vader, los den dam, komaan!
Daar is een meermeid, of een zwaan. »

De mulder opende den dam,
En de arme meid gezwommen kwam.

Toen kon men zien haar geluw haar,
Van goud en parels was het zwaar.

Toen kon men zien haar middel fijn,
Haar gordel blonk van goud zoo rein.

Toen kon men zien haar vingers blank;
Daaraan een gouden ringelijn blonk.

V.

Er kwam een zanger langs de baan;
Hij bleef daar bij den molen staan.

Die zanger was een koningszoon;
Zijn harpe ten hove klonk wonderschoon.

Hij loosde een zucht, wen hij daar zag
Die maagd, die dood in 't water lag.

Hij nam twee lokken van heur haar,
En bond ze aan zijne harp aldaar.

En 't eerste lied, dat hij nu zong :
« Vaarwel, mijn vader! » luide klonk.

En tweede lied klonk ook daarna :
« Vaarwel, mijn moeder; weg ik ga! »

Toen ging hij zuchtend, weenend heen;
Geen mensch heeft ooit hem weergezien.

DE DRIE RAVEN.

OUDENGELSCHE BALLADE.

Deze ballade komt voor in 't eerste deel van « *Popular British Ballads,* chosen by R. Brimley Johnson » (1).

De verzamelaar voegt er de volgende verklaringen bij : Deze ballade schoot sinds eeuwen wortel onder 't volk, en is in sommige deelen van Engeland nog bekend. Ik heb ze ontvangen van eenen edelman in Lincolnshire. Zijn vader, geboren in 1793, had ze als jongen gehoord van een ouden werkman, die niet kon lezen, en die ze geleerd had van zijne voorouders. Zij draagt voor titel :

(1) J. M. Dent, London.

The three Ravens; elders wordt zij *The twa Corbie* heeten.

Men kan ze vergelijken met de ridderbegrafen *Het daghet in den Oosten* en denken hoe in de mi eeuwen de stof der balladenpoëzie in de Germaan landen rondging.

Drie raven zaten hoog bijeen,
Zoo zwart als raven kunnen zijn.

En de eene opeens tot de and're zei :
— « Vriendinne, waar ontbijten wij? »

— « 'k Zie ginder in het groene veld
Een krijger liggen bij zijn schild. »

« Zijn honden waken bij het lijk ;
En blaffen bij ons wiekgestrijk. »

« Zijn valken vliegen in de weer ;
Geen onzer durft er op hem neer. »

Ginds komt een vrouwenwezen slank,
En bij den doode staat zij lang.

Zij heft zijn hoofd op, heel bebloed,
En kust hem op zijn wangen rood.

Zij neemt hem dan voorzichtig vast,
En op haar schouder laadt den last.

Begraaft hem vóór de morgen straalt,
Is zelve een lijk, eer de avond daalt.

Zulke honden, valken; zulk een vrouw
Zende God aan allen ridder trouw.

GROOTMOEDER DE SLANGENVROUW.

OUDDUITSCHE BALLADE.

De jonge Maria woont samen met hare moeder. Zij is ongehoorzaam geweest en lang van huis weggebleven. Eene oude tooverheks heeft haar het kwaad ingegeven, onder de gedaante van gebakken vischjes gegeten, die echter slangen zijn. De slang is een beeld van verleiding en boosheid.

Maria vertelt de gebeurtenis; een hondeken heeft ook van de vischjes gegeten en is in duizend stukken gesprongen. De dichter wil ons aanschouwelijk maken hoe het gift der boosheid werken kan.

Moederliefde is oneindig groot; de moeder vergeeft alles en zij biedt de dochter aan haar een beddeken te maken om te gaan rusten.

De dochter, die zich verloren gevoelt, zegt haar een beddeken te doen maken op het kerkhof. Zij onderwerpt zich vóór hare moeder aan de straf voor hare ongehoorzaamheid.

De ballade herinnert door haren vorm eenigszins aan de Oudengelsche ballade *Edward! Edward!*

— Maria, waar zijt ge zoo lange gebleven?
Maria, mijn eenig kind!

— Ik heb bij mijne grootmoeder verbleven;
O wee, vrouw Moeder, o wee

— Wat heeft zij u dan voor eten gegeven?
Maria, mijn eenig kind!

— Zij heeft mij gebakken vischjes gegeven;
O wee, vrouw Moeder, o wee!

— Waar heeft zij dan toch dat vischje gevangen?
Maria, mijn eenig kind!

— Zij heeft het in haar boomgaardeken gevangen
O wee, vrouw Moeder, o wee!

— Waarmeê heeft zij toch dat vischje gevangen?
Maria, mijn eenig kind!

— Zij heeft het met stokken en roeden gevangen
O wee, vrouw Moeder, o wee!

— Wat is er van 't overig' van 't vischje geworden
Maria, mijn eenig kind!

— Zij heeft het haar zwartbruin hondje gegeven,
O wee, vrouw Moeder, o wee!

— Wat is er van 't zwartbruin hondje geworden?
Maria, mijn eenig kind!

— Het is er in duizend stukken gesprongen;
O wee, vrouw Moeder, o wee!

— Maria, waar zal ik uw beddeken maken?
Maria, mijn eenig kind!

— Op 't kerkhof zult gij mijn beddeken maken;
O wee, vrouw Moeder, o wee!

DE ZWARTBRUINE HEKS.

OUDDUITSCHE BALLADE.

Het thema van den avontuurlijken jager, die in d horen blaast, werd door de balladendichters met vo liefde behandeld. Die gunst deelt de jager met den za lievenden ridder, en den galanten roover.

Men vergelijke met deze onze Vlaamsche ballad van *Here Halewijn* en de Engelsche balladenreeks v Robin Hood.

De geheimzinnige jager brengt niet alleen sch onder de dieren; maar ook onder de menschen. Wildh

en hoofschheid gaan bij hem dikwijls samen. Hij aarzelt niet door geweld zijnen wil aan zwakke wezens op te dringen en slachtoffers te maken, gelijk wij het in de ballade van *De zwartbruine heks* zullen vernemen.

Heks zal hier wel beteekenen verleidelijk wezen en de zwartbruine kleur van haar en oogen speelt in de balladen eene rol. De bekende Oudengelsche ballade *The nutbrown Maid* is er een voorbeeld van. Rozen en leliën op het graf, als zinnebeelden van liefde en reinheid, zijn gemeengoed in vele Germaansche balladen.

Daar blies een jager wel in zijn horen,
Wel in zijn hoorn,
En al wat hij blies dat was verloren;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
En al wat hij blies dat was verloren.

Hij spreidde zijn net al over den struik,
Al over den struik.
Daar sprong een zwartbruin meideken uit;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Daar sprong een zwartbruin meideken uit.

— Zwartbruin meisje, ontspring mij niet,
Ontspring mij niet.
'k Heb groote honden, zooals gij ziet;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
'k Heb groote honden, zooals gij ziet!

— Uw groote honden, ze halen 't mij niet,
Ze halen 't mij niet.
Ze kennen mijn hoogwijde sprongen nog niet;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Ze kennen mijn hoogwijde sprongen nog niet.

— Uw hoogwijde sprongen, die kennen zij goed,
Die kennen zij goed.
Zij weten dat gij heden sterven moet;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Zij weten dat gij heden sterven moet.

— Sterve ik nu, zoo ben ik dood,
Zoo ben ik dood.
Begraaft men mij onder de roosjes rood;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Begraaft men mij onder de roosjes rood.

Waar gras groeit en waar roosjes staan,
Waar roosjes staan,
Daar zal ik nimmermeer vergaan;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Daar zal ik nimmermeer vergaan.

Daar groeiden drie leliën op haar graf,
Op haar graf.
Daar kwam een ruiter op een draf;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Daar kwam een ruiter op een draf.

Ach, ruiter, laat de drie leliën staan,
De leliën staan.
Ginds komt een jonge jager aan;
Hop sa sa, dra ra ra ra!
Ginds komt een jonge jager aan.

VAN DEN GEWONDEN JONGELING

OUDDUITSCHE BALLADE.

De teraardebestelling van den gedooden en ve
geliefde werd in menige schoone Germaansche ba
bezongen. Men denke slechts aan de prachtige Enge
ballade *The twa corbies* en de ridderbegrafenis in
Oudvlaamsche lied *Het Daghet in den Oosten*.

In de Gricksche letterkunde kennen de gelette
het beroemde treurspel van Sophocles : *Antigone*.
hoofdthema is de begrafenis, uit plichtsgevoel, van
nices door zijne zuster Antigone.

In den eenvoudigen vorm der ballade treft on
daad niet minder dan in het klassieke Grieksche treu

Die daad van liefde, dit werk van barmhartigheid, gelijk het in de Christene leer luidt, getuigt van eerbied voor den doode, de grootheid van het gevoel, de diepte der smart.

Prachtige figuren drukken het dikwijls aan het einde der ballade uit.

Er wilde een meisje vroeg opstaan,
In groene wouden wand'len gaan.

Toen zij in 't donker bosch daar stond,
Zij een gewonden jong'ling vond.

De jong'ling was van bloed zoo rood,
En als zij toeliep, was hij dood.....

***

Waar haal ik nu jonkvrouwen twee
Die met mij weenen al mijn wee?

Waar haal ik nu och! ruiters acht
Om hem te dragen naar het graf?

Hoe lang ik hem betreuren moet?
Tot alle waters worden één vloed?

Doch alle waters komen nooit bijeen,
Er komt ook geen einde aan mijn geween!

DE KAMPERS OP DOVREFELD.

OUDDEENSCHE BALLADE.

Deze Ouddeensche ballade bezingt de « vrome daden » van een heldengeslacht, de twaalf broeders van koning Ingeborg.

De mensch wordt er ons in voorgesteld als meester over de natuur, koning der schepping door kracht en behendigheid, gebieder over water, land en lucht.

Doch hij regeert niet alleen door stoffelijke ma
hij beheerscht het gevoel door de kunst van het harps
bij de Germanen zoo geliefd; het verstand wordt ge
door de wijsheid en de klank van den horen wak
hem aan tot den strijd. Hij overwint het kwaad, on
de Germaansche mythologie vaak voorgesteld door ee
draak of lintworm.

Die eenvoudige Scandinavische ballade is, als men
wel nagaat, de geschiedenis der menschelijke beschav

Op Dovrefeld in 't Noorden
Daar lagen de kampers in orden.

Daar waren kampers in groot getal;
Ingeborgs twaalf broeders all'.

De eerste stuurde den wagen goed,
De tweede stilde den bruisenden vloed.

De derde zwom onder als een visch,
Den vierde ontbrak niets op den disch.

De vijfde sloeg de harpe fijn,
Allen die 't hoorden wilden daar zijn.

De zesde blies den horen zoo hel
Allen die 't hoorden bewoog het fel.

De zevende kon onder de aarde gaan,
De achtste kon op de golven staan.

De negende dieren in 't oerwoud vong,
De tiende nimmer de slaap bedwong.

De elfde bond den lintworm in 't gras,
Die daar de schrik der menschen was.

De twaalfde was zoo wijs een man,
Zoo wijs als een man maar wezen kan

Ik zag dat alles en 'k beweer :
Huus gelijke bestaat op aarde niet meer.

ELZENKONINGS DOCHTER.

OUDDEENSCHE BALLADE.

De geest van het kwaad is nijdig over het geluk, dat heer Oluf door zijne bruiloft zal ten deel vallen, en hij wil den jongen man ten-val brengen. Hij neemt de verlokkende gedaante aan van Elzenkonings dochter, die danst met de elven in 't groene veld. Als heer Oluf voorbijrijdt om de bruiloftsgasten uit te noodigen, wordt hij door Elzenkonings dochter verzocht bij de dansende reien plaats te nemen. Heer Oluf weerstaat aan de verleiding en weigert. Daar geeft hem Elzenkonings dochter eenen slag op het hart, stelt hem te paard, en thuis gekomen bezwijkt hij den dag zijner bruiloft. Als de bruid verschijnt, verzint Oluf's moeder eene leugen om den dood van haren zoon te verbergen; doch de bruid heft een scharlaken kleed op en ziet het lijk van haren verloofde liggen.

Deze uiterst poëtische en dramatische ballade zou eens Goethe tot voorbeeld hebben gediend voor zijnen *Erlkönig.*

Deze ballade komt voor in Herders *Stimmen der Völker,* in 't Duitsch vertaald, in *Danske Folkeviser* van Axel Olrik onder den titel van *Elverskud,* en ook in *Norske Folkevisor* van Hulda Garborg onder dien van « Olav oy Alvemoyi », in Noorschen en IJslandschen tekst.

Heer Oluf vroeg te paard uitrijdt
Ter bruiloft te nooden wijd en zijd'.

Daar dansten de elven op 't groene land;
Elzenkonings dochter reikt hem de hand.

« Welkom, Heer Oluf, hoe, ijlt gij voorbij?
Treedt hier in de reien en dans met mij, » —

« Ik wil niet dansen, niet dansen ik mag,
Want morgen is mijn bruiloftsdag. » —

« Hoor toe, Heer Oluf, kom dansen met mij,
Twee gouden sporen schenk ik dij.

Een hemd van zijde, zoo wit en fijn;
Mijn moeder bleekte't met maneschijn. » —

« Ik wil niet dansen, niet dansen ik mag;
Want morgen is mijn bruiloftdag. » —

« Hoor toe, Heer Oluf, kom dansen met mij;
Een stapel goud beloof ik dij. » —

« Een stapel goud dien nam ik wel,
Doch dansen ik niet wil, noch zal. » —

« Du wilst, Heer Oluf, niet dansen met mij;
Zal ziekte en krankheid volgen dij. » —

*
* *

Zij gaf hem eenen slag op het hart;
Nog nimmer leed hij zulke smart.

Zij hief hem doodsbleek op zijn paard :
« Rijd nu maar bij uw jonkvrouw waard. »

En toen hij kwam aan zijne deur,
Zijne moeder stond er bevend voor.

« Hoor toe, mijn zoon, zeg mij gelijk,
Hoe is uw aanzicht droef en bleek? » —

« En zou 't niet wezen droef en bleek?
Ik zwierf in Elzenkonings rijk. » —

« Hoor toe, mijn zoon, vertrouw mij luid,
Wat zal ik zeggen aan uwe bruid? » —

« Zeg haar, dat ik moest naar 't woud terstond
Daar te beproeven paard en hond. »

En 's and'ren daags bij 't morgenrood,
Daar kwam de bruid met den bruiloftstoet.

Zij schonken mede, zij schonken wijn....
« Waar is Heer Oluf, de bruidegom mijn? » —

« Heer Oluf, hij moest naar 't woud terstond,
Beproeft aldaar zijn paard en hond. »

De bruid hief op 't scharlaken rood;
Daar lag Heer Oluf, en hij was dood!

DE WATERMAN.

OUDDEENSCHE BALLADE (1).

De zee heeft ten allen tijde op den mensch eene groote aantrekking uitgeoefend; om haar te beheerschen trotseert hij de grootste gevaren, ontziet zelfs den dood niet.

De Ouddeensche ballade van den Waterman stelt ons dit aanschouwelijk voor door het beeld van een blanken ridder, die op zoek gaat om eene bruid te vinden.

Hij gaat over 't kerkhof heen naar de kerk, — alles is symbolisch in deze ballade, — en daar zien wij het schilderachtige tooneel der verloving, zoo eenvoudig als prachtig in beeld en handeling. Nooit werd de onverwachte snelheid van het treffen door liefde, hier te midden der kalme rust van den tempel, zoo eenvoudig en beeldig voorgesteld.

De bruiloft wordt gevierd, de handeling gaat snel, de bruid volgt haren bruidegom aansend naar de witte baren. Het schip verzinkt en men hoort nog, door weer en wind, van op het strand het noodgeschrei der ongelukkige bruid.

---

(1) *Agnete og Havmanden* (*Danske Folkeviser*).

« O moeder, hoor wat uw zoon u vraagt :
Hoe zal ik bekomen de schoone maagd? »

Zij bouwt hem een paard van water hel,
En toomt en zadelt dat paard zoo fel.

Zij tooit hem in 't wit als een ridder fijn,
Zoo wil hij op het kerkhof zijn.

Hij bond zijn paard aan de kerkhofdeur
En ging rond de kerk een keer of vier.

De waterman ging ter kerke heen,
Bij hem kwamen allen nu groot en klein.

De priester stond daar voor 't altaar :
« Wat blanke ridder komt er daar? »

Het schoone meisje lachte blij :
« O ware de blanke ridder voor mij? »

En over de stoelen stapt hij gauw ;
« O meisje, geef me uw woord van trouw?

Het schoone meisje nadert en beeft;
En hare trouw en hand hem geeft.

Zij gingen nu heen met de bruiloftschaar
En dansten vreugdig en blij te gaar.

Zij danste met hem tot aan het strand;
Zij stonden alleen daar hand in hand.

« Zie, lieve bruid, mijn paard hier nu;
Een aardig scheepje breng ik u.

En toen zij kwamen op 't witte zand,
Daar keerden al de schepen op 't land.

En toen zij kwamen op den Sond.
Daar zonk het schoone meisje ten grond.

Nog lange aan 't strand daar hoorden zij
Dat schoone meisje haar treurig geschrei.

Ik raad u, jonkvrouwen, wat ik kan:
Ga nooit ten dans met den waterman!

DE DOODE MOEDER.

DEENSCHE VOLKSBALLADE.

Deze Deensche volksballade werd in het Duitsch overgebracht door Börries, Freiherr von Münchhausen en komt voor in *Deutscher Balladenborn* (Fischer und Franke, Düsseldorf).

Ik meen ergens gelezen te hebben, dat hetzelfde onderwerp wordt bezongen in Fransch-Vlaanderen; echter op een minder kunstige wijze.

Die ballade welke de moederliefde zoo roerend doet uitkomen is eene der schoonste, welke wij in de verzamelingen gevonden hebben.

Scherp is de tegenstelling tusschen den onverschilligen vader, de hartelooze stiefmoeder, en de liefhebbende moeder. Akelig klinkt het hondengeblaf in de stilte van den nacht, als de dooden rondwandelen.

Jong Dyring reed te paard door 't land,
Te vragen een jonkvrouw om haar hand.

En zeven jaren tijds verzwond,
De wieg in huis niet stille stond.

Daar trad tot Dyrings vrouw de Dood;
Zeven kleinen weenden de oogen rood.

Jong Dyring trok weerom door 't land,
Te vragen een jonkvrouw om haar hand.

Haar oogen blonken hel als licht;
Geen blik werd tot de kleinen gericht.

Slechts nu en dan een schaam'le groet,
Zij stiet ze veel meer met den voet.

Zij gaf hun zelden melk en brood;
Een troostend woord ze nooit hun bood.

Aan hun geween zich niemand stoort;
Toch had het de doode moeder gehoord.

Zij heeft zich uit haar graf gerecht
En gaat tot God en weent en zegt :

— Ik moet tot mijne kind'ren heen;
Ik hoor hun klagen en hun geween.

God zegt haar : — Ga, maar als de haan
Er kraait, zult gij ten grave gaan.

En als zij 's nachts door 't dorpje voer,
De honden blaften treurig en naar.

En als zij kwam aan de duistere deur,
Hare oudste dochter stond er voor.

— Wat staat gij hier, mijn zoete kind,
Kom meê en leg u te ruste gezwind.

— Gij zijt mijn lieve moeder niet,
Mijn moeder er toch veel schooner uitziet.

— Hoe kan ik wezen wit en rood;
Ik ben toch al zoo lange dood.

En toen is ze in de kamer gegaan;
Daar zag ze zeven beddekens staan.

Terwijl het oudste tot haar loopt,
Zij 't tweede en 't derde hun hemdeken knoopt

Het vierde zij kamt, geeft het vijfde een kus,
En spreekt tot allen zoo en zus.

Het jongste in zijn wiegje had dorst;
Zij wou het laven aan hare borst.

Toen weende 't kind. De moeder zei :
— 'k Ben dood; men mij op 't kerkhof lei.

Daar kraait de haan; het oosten is rood.
Nu moet ik voort; ik ben toch dood. —

*
* *

De moeder heeft zoo menigen nacht,
Als de honden blaften, daar doorgebracht.

En Dyring sprak tot zijn jonge vrouw;
— Wat klinkt dat hondengeblaf toch rouw!

Antwerpen, 1908.

Nederlandsche Bibliographie.

Dr. G. Kalff, *Het Lied in de Middeleeuwen*. Lei
Boekhandel en Drukkerij E. J. Brill.

G. C. Kaakebeen, *De invloed der Duitsche letteren*
Nederlandsche. Culemborg, Blom en Olivierse.

Nederlandsch Volksliederenboek, samengesteld door Da
de Lange, J. van Riemsdijk en Dr. G. Kalff. Amsterd
S. L. Van Looy.

Honderd oude Vlaamsche liederen, verzameling door
Bols. Antwerpen. De Nederlandsche boekhandel.

Nederlandsch Liederboek uitgegeven door het Will
Fonds. 2 bdl. Gent. J. Vuylsteke:

Duitsche Bibliographie.

Stimmen der Völker in Liedern, gesammelt, geordnet,
Teil übersetzt durch Johann Gottfried von Herder. Ve
von Otto Hendel. Halle a. d. Saale. Bibliothek der Gesa
Literatur.

Des Knaben Wunderhorn. Alte deutsche Lieder gesam
von L. Achim von Arnim und Clemens Brentano. Leip
Druck und Verlag van Philipp Reclam jun.

Alte hoch-und niederdeutsche Volkslieder mit Abhandl
und Anmerkungen herausgegeben von Ludwig Uhland. St
gart und Berlin, J. G. Cotta'sche Buchhandlung. Bibliot
der Weltliteratur.

Deutscher Balladenborn für jung und alt, herausgeg
vom Hildesheimer Prüfungsausschusz für Jugendschriften. D
seldorf. Verlag von Fischer und Franke.

Balladenschatz. Die besten und beliebtesten Erzählung
dichte für die Jugend zusammengestellt, neu durchgesehen
mit vielen Anmerkungen vorsehen von A. H. Fogowitz. Un
Deutsche Verlagsgesellschaft in Stuttgart, Berlin, Leip
Universalbibliothek für die Jugend.

Engelsche Bibliographie.

Popular British Ballads, ancient and modern chosen
R. Brimley. 4 vol. London, Dent.

English Songs and Ballads compiled by T. W. H. CROSLAND. London, Grant Richards, 1903.

Legends and Ballads. The penny Poets. « Review of Reviews office », London.

The Ballad Book. A selection of the choicest British ballads. Edited by WILLIAM ALLINGHAM. Macmillan and C°, Ltd, London.

Reliques of ancient English poetry. Bishop PERCY, 3 vol. Tauchnitz edition, Leipzig. Ed. in 1 vol. Routledge. London.

THOMAS PERCY, *Reliques of ancient English poetry edited with a general introduction, notes, glossary by* H. B. WHEATBY, 3 vol.

Sir WALTER SCOTT, *Minstrelsy of the Scottish Border, a collection of unpublished ballads with valuable notes.*

Scandinavische Bibliographie.

Danske Folkeviser. Udvalg ved AXEL OLRIK og IDA FALBE HANSEN. Gyldendalske Boghandels Forlag. Kobenhavn. 1899.

Norske Folkevisor med ei utgreiding um visedansen av HULDA GARBORG. Norigs ungdomslag og Student-maallaget. Oslo. 105.

JOHS STEENSRUP. *Vore Folkeviser fra Middelalderen Sveriges sköneste Folkevisor* utg. of Quanten kr. 2-75. — 1882.

Svenska Folkvisor. Geijer och Afzelius. 1880.

Landstad. Norske Folkeviser. 1853.

Danmarks gamle Folkeviser. udg. of S. Grandtvig.

Danmarks gamle Ridderviser. Id.

(Al deze werken kan men verkrijgen in den : Akademisk Boghandel [Gyldendalske boghandel] 3 Klareboderne, Kobenhavn: ofwel in : Georg Chr. Ursins Boghandel, Kobmagergade 8, Kobenhavn.)

Toonkundige Bibliographie.

LOEWE. *Balladen.* 2 Bde. Edition Peters. Leipzig.

BEETHOVEN. *Lieder.* 1 Bd. Edition Peters. Leipzig.

SCHUBERT. *Lieder-Album.* 7 Bde. Edition Peters. Leipzig.

SCHUMANN. *Lieder-Album.* 3 Bde. Édition Peters. L

SCHUMANN. *Balladen für Declamation.* 1 Bd. Editi
ters. Leipzig.

HUMPERDINCK. *Die Wallfahrt nach Kevelaar.* Ed. S
Maintz. (Voor solo, koor en orkest.)

SCHUMANN. *Vom Pagen und der Königstochter.* Vi
laden von Geibel. Leipzig, J. Rieter-Biedermann.

BRUCH. *Schön Ellen.* Ballade von E. Geibel Siegel
zig. (Voor solo, koor en orkest.)

BENOIT. *Vertelsels en balladen.* 4 Been. (Voor klavie

SAINT-SAËNS. *Danse Macabre.* Durand, Paris.
orkest of klavier.)

DUKAS. *L'apprenti sorcier* (d'après une ballade de G
Durand, Paris. (Voor orkest.)

BRAHMS. *Schicksalslied* voor Fr. Hölderlein. (Vo
vier.)

BRAHMS. *Edward! Edward!* (Voor klavier.)

GRIEG. *Album.* (60 Lieder . 5 Bde. Ed. Peters, Lei

CL. DEBUSSY. *La Damoiselle élue.* (The blessed Da
d'après Rosetti. Paris, Durand. (Voor vrouwenster
solo, koor en orkest)

G. HUBERTI. *Christine.* Ballade de Leconte de Lis

SAINT-SAËNS. *La Fiancée du Timbalier.* Ballade
Hugo. Paris, Durand. (Voor zangstem en piano of ork

E. UHL. *Die Wallfahrt nach Kevlaar* (H. Heine).
kopf u. Härtel, Leipzig. (Voordracht met begeleidin
piano.)

M. SCHILLING. *Das Hexenlied* (von Wildenbruch). (
dracht met begeleiding van piano.)

W. NIEMANN. *Balladen* (voor sopraan of tenor): *a*
Knabe im Moor. (Annette von Droste-Hölshoff); *b*) *Der*
gene (M. Itzeroff). Breitkopf und Härtel.

OTTO LIESS. *Lenore.* Ballade für Soli, gem. Ch
Orchester.

Vergadering van 20 Mei 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder, Prof. Dr W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer V. DE LA MONTAGNE, briefwisselend lid.

De heeren Dr. H. CLAEYS, Mr. EDW. COREMANS en Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de April-vergadering.

Naar aanleiding daarvan vraagt de heer Dr. W. DE VREESE het woord. Met de meeste belangstelling heeft hij gehoord wat er zoo al over Ruusbroec gezegd werd, en gaarne verklaart hij zich bij de genomen beslissingen aan te sluiten, voor zoover die Ruusbroec zelf betreffen. Voor zoover Spreker in de zaak betrokken is, acht hij eenig

voorbehoud onmisbaar. Voorzeker is het e
stekende gedachte eene *Bloemlezing uit J*
Ruusbroec's werken uit te geven; echter kan
de hem gegeven opdracht, hoe vereeren
binnen de aangewezen tijdruimte niet vo
Men verlieze niet uit het oog, dat men een
lijke *Bloemlezing* niet uit zijn mouw schudt
voor iemand die met Ruusbroec niet gehe
vertrouwd is, blijft veel overweging en verge
noodzakelijk; uit de kleinere traktaten is m
iets te lichten, en b. v. het boek *Salomon* ka
niet anders dan in zijn geheel opnemen; ten
de bestaande uitgaven kunnen om versch
redenen, die door Spreker worden ontvouw
benuttigd worden en de uitgevers zullen zi
de oorspronkelijke handschriften moeten w
Deze zijn wijd en zijd verspreid. Tegen Sept
kan dan ook zulk werk niet gereed zijn. D
W. DE VREESE wil zich niet onvoorwaardeli
den hem opgelegden last onttrekken: dat
niet heusch van zijnentwege; de opdracht
echter alleen aannemen, op voorwaarde d
meer vrijheid van beweging wordt gelaten.

De heer Bestuurder meent dat de Ac
zich naar de gegeven redenen moet sch
gesteund door de gansche Vergadering, inz
heid door de heeren Jhr. DE PAUW, G. SEG
Dr. JAC. MUYLDERMANS, verzekert hij de
DE VREESE, dat de Academie hem gaarn
noodigen tijd zal laten, en uit hij verder den w

dat de ontworpen uitgave zoo spoedig mogelijk ter pers kunne gaan. — Daarna wordt het verslag goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Annuaire de la Société d'Archéologie de Bruxelles, sous le Patronage du Roi et la Présidence d'honneur de S. A. R. Monseigneur le Prince Albert de Belgique. Tome XIX, 1908. Bruxelles.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Negende deel, achtste aflevering (*Moos-Muts*), bewerkt door Dr. A. KLUYVER. 's Gravenhage en Leiden, 1908.

Loquela van GUIDO GEZELLE, tot Woordenboek omgewerkt. Aflevering 6. Antwerpen, z. j.

TIJDSCHRIFTEN. — Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts*, nos 1 et 2, 1908. — Id. *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, n° 1, 1908. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie*, nos 1-6, 1907. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, nrs 1-4, 1908. — *Bulletin des Musées royaux*, n° 4, 1908. — *Bibliographie de Belgique*. Première partie : *Livres*, nos 6-8, 1908; Deuxième partie : *Publications périodiques*, nos 6-8, 1908; *Table systématique* pour l'année 1907; *Bulletin des sommaires des Périodiques*, n° 3 1908. — *Revue Sociale Catholique*, n° 7, 1908. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, nos 1-6, 1908. — *Wallonia*, nos 3-4, 1908. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, nrs 3 en 4, 1908 — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw*, nr 3, 1908. — *Annales des Travaux publics*, n° 2, 1908.

Door de Maatschappij der Antwerpsche Bibliophilen, te Antwerpen :

Het Jonstich Versaem der Violieren. Geschiedenis der Rederijkkamer, De Olijftak, sedert 1480. *Uitgegeven met geschiedkundige aanteekeningen*, door F. DONNET. Antwerpen, 1907.

Door den Oudheidkundigen Kring, te Dendermo

Oudheidskundige Kring der stad en des voormalig van Dendermonde. Gedenkschriften : tweede reeks. d afl. 1-2. (Zelfde titel in het Fransch.) Dendermond

Door de Koninklijke Hoofdrederijkkamer *Het K ken,* te Leuven :

Letterkundige Bijdragen. Kamerjaar : Februari 19 Leuven, z. j. (Tweevoud.)

Door de Société d'Émulation, te Brugge :

Journal d'Événements divers et remarquables (176 rédigé par ROBERT COPPIETERS, Bourgmestre de Br Député des Etats de Flandre. et publié sous les aus la Société d'Émulation, par P. VERHAEGEN, Conseil Cour d'Appel de Bruxelles. Bruges, 1907.

Mélanges I. La Légende de Troie à la Cour de Bo Etudes d'Histoire littéraire et de Bibliographie, par A BAYOT, attaché à la Section des Manuscrits de la Bibli Royale de Belgique, chargé de cours à l'Université vain. Bruges, 1908.

Door de Reale Accademia dei Lincei, te Rome :

Rendiconti, nrs 9-12, 1907.

Door de Kungl. Universitets Bibliotheket, te U

Konungs Annáll « Annales Islandorum Regii ». I Handskriften N : o 2087 4 : to *i den Gamla Samling Stora Kungliga Biblioteket i Köpenhamn i diplo Avtryck utgiven av* H. BUERGEL GOODWIN. Uppsala, 19

Statwechs gereimte Weltchronik. Ms. N : o 777 Ha *Akademische Abhandlung, welche mit Erlaubnis der tischen Sektion der philosophischen Fakultät der U Uppsala... öffentlich verteidigt wird* von A. KORLÉN, lic.

Les Changements de signification des expressions et de Gauche dans les langues romanes et spécialement çais. Thèse pour le Doctorat, présentée à la Faculté de d'Upsal et publiquement soutenue... par DANIEL F Licencié ès Lettres de l'Université d'Upsal. Id , 190

Studies on the Language of Samuel Richardson. I Dissertation by WILHELM UHRSTRÖM, Licentiate in phy. Id., 1907.

Arbeten utgifna med understöd af Vilhelm Ekmans Universitetsfond, Uppsala. 6. *Etude sur l'ancien Dialecte Léonais, d'après des chartes du XIIIe siècle*, par ERIK STAAFF. Id., 1907.

Studier i Ynglingatal. Inbjudningsskrift till åhörande af den offentliga föreläsning... af HENDRIK SCHÜCK, kungl. Universitetets i Upsala N. V. Rektor. Id., 1907.

La Gaya ó Consonantes de Pero Guillén de Segovia, manuscrito inédito del siglo XV i Estudios sobre la Gaya de Segovia, capítulos de introducción á una edición crítica. Tesis presentada en la Universidad de Finlandia para el doctorado en la Facultad de Filosofía y sostenida públicamente... por OIVA JOH. TALLGREN, cand. phil. Id., 1907.

Door de University of Pennsylvania, te Philadelphia, Pa.:

The University Bulletins. Eighth series: N° 2. Part 2. *University of Pennsylvania Catalogue.* Philadelphia, 1908.

Door de Université, te Aix (Provence):

Annales de la Faculté des Lettres d'Aix, n°s 1-2, 1907. — *Annales de la Faculté de droit d'Aix*, n°s 1-2, 1907.

Door den heer Dr. H. CLAEYS, werkend lid der Academie, te Gent:

Jubelfeesten van O. L. Vrouw van Lebbeke en Pauselijke Kroning van het eerbiedwaardig Maria-beeld, 1108-1908. *Cantate en Kroningslied*, door Kan. H. CLAEYS. Gent, 1908.

Door den heer KAREL DE FLOU, werkend lid der Academie, te Brugge:

Traité de la Typographie, par HENRI FOURNIER, imprimeur. Bruxelles, 1826.

Door den heer Prof. AD. DE CEULENEER, werkend lid der Academie, te Gent:

De Landtalen voor de Grondwet. Voordracht gehouden bij de heropening van de Vlaamsche Conferencie der Balie van Gent, den 4 November 1880, door den Secretaris, Mr. CAMIEL SIFFER. Gent, 1880.

Vlaamsche Conferencie der Balie van Gent. Verslag over de werkzaamheden gedurende het rechterlijk jaar 1879-1880, door den geheimschrijver, Mr. CAMIEL SIFFER, ter Algemeene Vergadering van 4 November 1880 voorgelezen. Gent, 1880.

Id. voor het jaar 1880-1881. Gent, 1881.

Antisocialistische Werkliedenbond van Gent. *overzicht van eenige punten der Staathuishoudkund gegeven aan de leden van den Antisocialistischen Spr van Gent*, door ARTHUR VERHAEGEN. Gent, 1891.

Erkende Vakvereeniging der Vlasbewerkers en sters « Eendracht maakt Macht ». *De ongezondheic werk in de Vlasspinnerijen*. Gent, 1903.

Door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS, werken Academie, te Mechelen :

Manifest der Maatschappij De Vlamingen Vooruit tot alle de voorstanders van de eerlijke en regtzinnige der Belgische Grondwet, gestemd door het Nationaal van 1830. Brussel. 1860.

Dichterlijke Eerstelingen van K. TH. VAN HASS kocht ten voordeele der Armen, bij M. TH. DE NAYE onderwijzer te St. Martens-Lennick. Elsene, z. j.

Door den heer ERNST MARTIN, buitenlandsc der Academie, te Straatsburg :

Prager Deutsche Studien. Herausgegeben von C KRAUS und AUGUST SAUER. Achtes Heft. Sonderab *Geschichte der Tiersage im Mittelalter*, von ERNST Prag, 1908. (Tweevoud.)

Door den heer Dr. P. J. BLOK, buitenlandsch ee Academie, te Leiden :

Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en kunde. Verzameld en uitgegeven, vroeger door Mr NIJHOFF, P. NIJHOFF, Dr. R FRUIN en Dr. P. L. thans door Dr. P. J. BLOK, Hoogleeraar te Leiden. I deel VII, afl. 1. 's Gravenhage, 1908.

Door *Z.* Em. D. MERCIER, kardinaal-aartsbiss Mechelen :

La vie diocésaine. Bulletin du Diocèse de Malines. fascicule IV.

Door den heer Dr. LEO GOEMANS, opziener Middelbaar Onderwijs, te Leuven :

Conscience en het Vlaamsche Volk, door L. GOEM in Wijsbegeerte en Letteren. Leuven, 1892.

Een drietal overdrukken van L. GOEMANS. uit *des Humanités* (Février en Avril 1904), met betrekkin

werk dat door den heer GOEMANS in het Album Kern uitgegeven werd onder den titel *Voortleven van verdwenen klanken in den Sandhi.*

Eene Bijdrage tot de kennis van het Antwerpsch Dialect in de XVIe eeuw, door L. GOEMANS. (Overdruk uit de « *Leuvensche Bijdragen* ». VIe jg., 2e aflevering.) Lier, 1905.

LEO GOEMANS. *De quantiteit der Vocalen* a *en* i *in het dialect van Leuven.* Proefondervindelijke studie. (Overgedrukt uit de « *Leuvensche Bijdragen* ».) Lier, 1907.

Royaume de Belgique. Ministère des Sciences et des Arts. Enseignement moyen du degré supérieur. Commission instituée par arrêté royal du 19 Février 1906. *Rapport sur l'organisation des Humanités grecques-latines (Gymnases) en Hollande*, présenté par M. L. GOEMANS, Inspecteur de l'Enseignement moyen. Bruxelles, 1907. (Tweevoud)

Jaarboek van den Pædagogischen Kring van Leuven. *Hoe dient de Nederlandsche letterkunde in de hoogere klassen onzer Athenea en Colleges onderwezen te worden?* (Vraag gesteld door den heer L. GOEMANS.) Leuven, z. j.

Idioticon van het Antwerpsch Dialect (stad Antwerpen en de Antwerpsche Kempen), opgesteld door P. JOZEF CORNELISSEN en J B. VERVLIET. Beoordeeling door Dr. LEO GOEMANS. (Overdruk uit *Dietsche Warande en Belfort.*)

Door den heer EUG. ULRIX, leeraar aan het Koninklijk Athenæum, te Brugge :

Bibliographie de l'Histoire de Tongres, par EUGÈNE ULRIX, Docteur en philosophie et lettres, et CHARLES VAN DEN HAUTE, Candidat en philosophie et lettres. (Extrait du *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, t. XXI, 1903.)

Les Rues de Tongres à travers les siècles. Tongres, 1904.

La vie des légendes La légende de la Belle au Bois dormant. par EUGÈNE ULRIX. (Extrait de la *Revue Générale*, août 1906) Bruxelles, 1906.

Glossaire toponymique de la ville de Tongres et de sa Franchise, par EUGÈNE ULRIX et JEAN PAQUAY. (Extrait du *Bulletin de la Société scientifique et littéraire du Limbourg*, tomes XXV et XXVI.) Tongres, 1908.

Door den heer A. VAN DE VELDE, bediende aan het Provinciaal Bestuur, te Brugge :

Beschrijving van den historischen Stoet der Graven Vlaenderen, naar het Fransch van EDMOND DE BUSS Sekretaris der Koninglijke Maetschappij van Schoone sten en Letteren te Gent. Met eene plaet. Gent, 1849.

Door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestu van het gemeentelijk Laboratorium, te Gent :

Ueber Anwendung von biologischen Methoden in der rungsmittelchemie von Dr A.-J.-J. VANDEVELDE, Gent VI Congresso internazionale di chimica applicata, 1 1906. Comunicazione fatta nella Sezione VIII-C (Br tologia).

Kan het Bestaan van eene antikatalase bewezen wo door Dr. H. DE WAELE en Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE G

Over Enzymenwerkingen, door Dr A -J.-J. VANDEV Gent. (Beide laatste studies overgedrukt uit de « *Hande van het Elfde Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Cong* gehouden te Mechelen op 21, 22 en 23 September 1907.

Door den heer Dr H LOGEMAN. hoogleeraar te G

Université de Gand. Recueil de Travaux publiés Faculté de Philosophie et Lettres. 36me fascicule. *Ten Media. Over de Stemverhouding bij Konsonanten in Me talen, met een Aanhangsel over de fonetiese verklaring der ten* van VERNER en GRIMM, door Dr. H. LOGEMAN, 1 leeraar te Gent. Gand, 1908.

Door de Redactie :

De Tuinbode, nr 5, 1908. — *Oudheid en Kunst,* nr 3. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen.* nr 5, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekeri Academie zijn ingekomen :

Werken der Vereeniging tot Uitgave der Bronne het oude Vaderlandsche Recht, gevestigd te Utrecht :

EERSTE REEKS. I. *Het Rechtsboek van den Briel, b ven in vijf tractaten,* door JAN MATTHIJSSEN. Opnieuw geven door Mr. J. A. FRUIN en Mr. M. S. POLS. 's-Gr hage, 1880.

II. *Rechtsbronnen der stad Zutphen van het begi* 14de *tot de tweede helft der* 16de *eeuw.* Uitgegeven door PIJNACKER HORDIJK, hoogleeraar te Amsterdam. Id., 1

III. *De Middeleeuwsche Rechtsbronnen der stad Utrecht.* Uitgegeven door Mr. S. MULLER FZ., Archivaris van Utrecht. (Met *Inleiding* en *Glossarium.*) 4 dln. Id., 1883-1885.

IV. *De oudste Rechten der stad Dordrecht en van het Baljuwschap van Zuidholland.* Uitgegeven door Mr. J.-A. FRUIN. 2 dln. Id., 1882.

V. *De Friesche Stadrechten.* Uitgegeven door Mr. A. TELTING, Archivaris van Leeuwarden. Id., 1883.

VI. *Leidsche Rechtsbronnen uit de Middeleeuwen.* Uitgegeven door Dr. P.-J. BLOK. Id., 1884.

VII. *Westfriesche Stadrechten.* Uitgegeven door Mr. M.-S. POLS. 2 dln. Id., 1885-1888.

VIII. *Rechtsbronnen der stad Harderwijk.* Uitgegeven door Mr. J.-L. BERNS. Id., 1886.

IX. *Stadboek van Groningen* Uitgegeven door Mr. A. TELTING. Id., 1886.

X. *De Saksenspiegel in Nederland.* Uitgegeven door Mr. B.-J.-L. Baron DE GEER VAN JUTPHAAS Eerste stuk : *Oudere Tekst.* — 2e stuk : *Vermeerderde tekst met de Glosse.* Id., 1888.

XI. *Stadrechten van Nijmegen.* Uitgegeven door Mr. C.-C.-N. KROM, in leven Rijks-archivaris in Noord-Brabant. en Mr. M.-S POLS. Hoogleeraar te Utrecht. 2 din. Id., 1890-1894.

XII. *Limburgsche Wijsdommen. Dorpscostumen en Gewoonten, bevattende voornamelijk Bank- Laat- en Boschrechten.* Uitgegeven door Jos. HABETS, Rijksarchivaris in Limburg. Id., 1891.

XIII. *De Middeleeuwsche Rechtsbronnen der kleine Steden van het Nedersticht van Utrecht.* Uitgegeven door Mr. R. FRUIN TH. AZN., Rijksarchivaris in Zeeland 3 dln. Id., 1892-1903.

XIV. *Oude Rechtsbronnen der stad Breda.* Uitgegeven door Mr. W. BEZEMER, Adjunct-archivaris aan het Gemeente-archief te Rotterdam. Id., 1892.

XV. *Rechtsbronnen der stad Aardenburg.* Uitgegeven door G. A. VORSTERMAN VAN OYEN, Archivaris. Id., 1892.

XVI. *Ordelen van den Etstoel van Drenthe.* 1518-1604. Uitgegeven door Mr. J.-G.-CH. JOOSTING, Rechtskundig ambtenaar aan het gemeente-archief van Utrecht. Id., 1893.

XVII. *Drenthsche Rechtsbronnen uit de* 14e, 15e en 16e *eeuwen.* Uitgegeven door Mr. S. GRATAMA, Rijks-archivaris in de prov. Drenthe. Id , 1894.

XVIII. *Het Rechtsboek van den Dom van Utrecht,* door HUGO WSTINC. Uitgegeven door Mr. S. MULLER FZ. Id.,

XIX. *De Gilden van Utrecht tot* 1528. *Verzameling Rechtsbronnen* uitgegeven door Mrs. J.-C. OVERVOORD J.-G.-C. JOOSTING. 2 dln. Id., 1897.

XX. *Oude Rechten van Steenbergen.* Uitgegeven Mr. W. BEZEMER, Adjunct-Archivaris aan het Geme archief te Rotterdam. Id., 1897.

TWEEDE REEKS I. PHILIPPUS DE LEYDEN. *De reipublicae et Sorte principantis.* Uitgegeven door Mr FRUIN en P.-C. MOLHUIJSEN. Id. 1900.

II. *De Middeleeuwsche Keuren der stad Brielle.* Uitge door H. DE JAGER. Id., 1901.

III. *Rechtsbronnen van Tiel.* Uitgegeven door Dr. VAN VEEN. Id., 1901.

IV. *Rechtsbronnen der stad Amsterdam.* Uitgegeven Dr. JOH.-C. BREEN. Id., 1902.

V. *Rechtsbronnen van den Dom van Utrecht.* Uitge door Mr. S. MULLER FZ. Id., 1903.

VI. *Rechtsbronnen der stad Schiedam.* Uitgegeven Dr. K. HEERINGA. Id., 1904.

VII. *Het Recht der stad Reimerswaal.* Uitgegeven Mr. R. FRUIN, Rijksarchivaris in Zeeland. Id., 1905.

VIII *Bronnen voor de Geschiedenis der Kerkelijke spraak in het Bisdom Utrecht in de Middeleeuwen.* Uitge door Mr. J.-G.-C. JOOSTING en Mr. S. MULLER HZN. afdeeling, *De indeeling van het Bisdom,* door Mr. S. M HZN. Eerste deel en eerste stuk van het tweede dee 1906

Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot der bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht. (Deele en 4 afleveringen van deel V.) Id., 1880-1907.

Facsimiles of some Examples of the Art of Book-Orn tation during the Middle Ages. BERNARD QUARITCH, L 1900.

Encyclopédie des Travaux publics. Fondée par LECHALAS. Inspecteur général des Ponts et Chaussées. *tecture et Constructions civiles : Maçonnerie,* par J. D architecte prof. à l'école centrale. Paris, 1891, (2 tom

Id. *Charpente en bois et menuiserie,* par le même. *Les bois. Leurs assemblages. — Résistance des bois. Tableaux, calculs faits. — Linteaux et planchers. — Pans de bois. — Combles. — Etaiements, échafaudages, appareils de levage, travaux hydrauliques, cintres. — Ponts et passerelles en bois. — Escaliers. — Menuiseries en bois : parquets, lambris, portes, croisées, persiennes, devantures. Décoration.* Paris, 1892.

De Honte en het eiland Borssele, alsmede eene verhandeling over de heerlijkheden, ambachten of leenen in Zeeland, door A. HOLLESTELLE, oud-Opzichter van 's Rijks Waterstaat, te Tholen. Tholen, 1907.

Nuttelyk Mengelmoes, Bestaande uyt alderhande Zeldzame en wonderlyke Geschiedenissen ; Smakelyk, Voedsaam en Vermaakelyk Gemaakt, Met Veelerley Scherpzinnige en Zeedevormende Aanmerkingen, ter stoffe dienende, opgedist door Pr. ABRAHAM VAN ST. CLARA. Met aardige Figuren en Opschriften. Tweede druk. Te Amsterdam, by Gerrit de Groot, Boekverkooper op de Heilige Weg. 1752.

Der Mecklenburgische Haken, ein vorzüglicheres Ackerwerkzeug als der gewöhnliche Pflug, beschrieben nach Schumacker und dargestellt nach fremden und eigenen fünfzigjährigen Erfahrungen nebst Notizen über von Thünen's Hakenpflug mit 2 Abbildungen und 29 Figuren in Steindruck, von FRIEDERICH GOTTHARD VON BODDIEN, in früheren Jahren ausübendem Landwirthe... (Auf kosten des Verfassers zum Besten unbemittelter Ackersleute.) Oldenburg, 1840.

Amsterdamsche Studenten-almanak voor het jaar 1908. 78ste jaargang. Z. pl. of j.

Id. *Adreslijst.*

Deutsches Wörterbuch von JACOB GRIMM *und* WILHELM GRIMM. *Fortgesetzt* von Dr. MORIZ HEYNE, Dr. HERMANN WUNDERLICH, Dr. KARL VON BAHDER, Dr. RUDOLF MEISZNER, Dr RUDOLF HILDEBRAND, Dr. MATHIAS LEXER, Dr. KARL WEIGAND und Dr. ERNST WÜLCKER. Vierten Bandes Erste Abtheilung III. Theil. Sechste Lieferung. (*Gewehr-Gewerbsam.*) Bearbeitet von H. WUNDERLICH. Leipzig, 1906.

De Gids, Mei 1908.

Bulletin des Métiers d'Art. Maandelijksche Bijdragen tot verspreiding van de Kunst in 't Ambacht, nr 9, 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Versla en Mededeelingen,* heeft de Bestendige Secreta voor de boekerij der Academie de laatst v schenen afleveringen van de gewone tijdschrif ontvangen :

De Belgische School, nr 12, 1908. — *Biekorf,* nrs 8 e 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van Aloude Hertogdom Brabant,* nr 4, 1908. — *Christene Sch* nrs 12-14, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort,* nr 4, 19 — *De Katholiek,* Mei-Juni, 1908. — *Het Katholiek Onder* nr 7, 1908. - *De Maasgouw,* nrs 6-12 en *Inhoudstafel.* 19 nrs 1 en 2, 1908 — *Natuur en School.* nr 1. 1908. — *Ne landsch Archievenblad,* nr 3. 1908. — *Neerlandia,* nr 4, 1908 *Onze Kunst,* nr 5, 1908. — *De Opvoeder,* nrs 12-14, 1908. *De Opvoeding,* nr 5, 1908 — *De Schoolgids,* nrs 15-20. *St.-Cassianusblad,* nr 6 1908. — *De Student,* nr 2, 1908. *Studiën,* nr 4. 1908. — *Tijdschrift voor Boek- en Biblioth wezen,* nr 2, 1908. — *De Vlaamsche Arbeid,* nr 4. 1908. — *Vlaamsche Kunstbode,* nrs 3-4. 1908. — *Vragen van den D* nr 5, 1908. — *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde,* nr 2. 19

Ingekomen brieven. — De Bestendige Sec taris stelt de Academie in kennis met de volger ingekomen brieven :

1°) **Storting in 's Lands schatkist.** — Br van 22 April, waarbij de Weled. Heer Minis van Wetenschappen en Kunsten de ontvan bericht van het bewijs der storting in 's Lan schatkist der som van 222,57 fr., zijnde de net opbrengst van de boeken voor rekening der Ac demie, gedurende het afgeloopen dienstjaar 19 verkocht.

2°) **Jaarlijksche Plechtige Vergadering 28 Juni.** — *a.*) Gezien de werken aan hare groo

vergaderzaal nog niet voltooid zijn, is de Academie dit jaar nogmaals verplicht hare Plechtige Vergadering buiten het Academiegebouw te houden. De Bestendige Secretaris was derhalve zoo vrij, namens het Bestuur den Hoogedelgeboren Heer Baron RAYMOND DE KERCHOVE d'EXAERDE, gouverneur der Provincie Oost-Vlaanderen, bij brieve van 11 Mei te verzoeken, andermaal de Groote Feestzaal van het Gouvernementshotel, tot het houden dezer vergadering, ter beschikking onzer Koninklijke Academie te willen stellen.

Bij zijn schrijven van 14 Mei, laat de Heer Gouverneur aan het Bestuur weten, dat aan dit verzoek gevolg zal gegeven worden. — (*Dankbetuiging.*)

b.) Brief van 12 Mei, waarbij de Weled. heer Prof. Dr. A. BEETS, buitenlandsch eerelid der Academie, het Bestuur bericht, dat hetgeen hij in de Plechtige Vergadering hoopt voor te dragen tot titel hebben zal : *Volkswijsheid over het weêr.*

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Van de pers gekomen uitgave** : Den 1n Mei : *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd,* door de heeren TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT, werkende leden, *Vijfde deel* (1868-1872).

Op gezegden dag werd een exemplaar van dat boek aan de heeren werkende en briefwis-

selende Leden gezonden. De Bestendige Sec
taris liet ook aan den Weled. Heer Minister
Wetenschappen en Kunsten de 74 exempla
geworden, voor de verschillende inrichtin
bestemd, welke, door tusschenkomst van
Departement, de uitgaven der Koninklijke Vla
sche Academie ontvangen.

Het Bestuur wenscht de heeren COOPMAN
BROECKAERT geluk met het verschijnen van
vijfde deel van hunnen reuzenarbeid. Gaa
brengt het een overigens welverdiende hulde
den onbaatzuchtigen ijver die zij steeds aan
dag leggen, voor het voortzetten van hun we
waarvan een in het Fransch gesteld dagb
moest getuigen dat « ce simple receuil de do
« ments donne la conviction à tout esprit
« prévenu, que la cause flamande est une ca
« nationale, digne de toutes nos sympathies
« encouragements » (1).

2°) **Van de Ven-Heremans' Stichting.**
de *Lijst der door de Academie uitgeschreven P*
vragen voor 1909-1914, aan de Hollandsche Hoo
scholen gezonden, heeft de Bestendige Secret
eene bekendmaking laten voegen, betreffende
bestaan in de Koninklijke Vlaamsche Acade
van een fonds, met name *Van de Ven-Herem*
Stichting, waarvan het doel is de Nederlands

(1) *Le Bien Public*, 12 November 1905, n° 314.

Taal en Wetenschap te bevorderen. Aldus wordt aan bedoelde Stichting alle wenschelijke ruchtbaarheid gegeven. In het vervolg zal overigens dezelfde bekendmaking bij alle te zenden *Lijsten van Prijsvragen* gevoegd worden.

3°) **Prijsvragen : Lijst der uitgeschreven Prijsvragen.** *Verzending.* — De heer Bestendige Secretaris geeft lezing van de volgende mededeeling : « Het is meermalen gebleken, dat in Holland de studenten niets afweten van de Prijsvragen die door de Academie zijn uitgeschreven. Nu zijn het wel de studenten, die in de eerste plaats op de hoogte dienen te zijn : onder hen moeten wij vooral de beantwoorders verwachten, en onder hen hoeven wij dus onze *Lijst der uitgeschreven Prijsvragen* te verspreiden.

« Voor België en voor het Vlaamsche Land is, sedert het jaar 1905, daarin ruimschoots voorzien. Men leze in de *Verslagen en Mededeelingen,* jaarg. 1905, blz. 766-767, de mededeeling dienaangaande door mij gedaan in de vergadering van 15 November van dat jaar.

« Voor Holland bleef echter alles te doen. Wel wordt, sedert 1905, jaarlijks de *Lijst* aan 40 Hollandsche tijdschriften en bladen gestuurd, met verzoek ze in het blad of tijdschrift op te nemen. De uitslag was evenwel in het geheel niet bevredigend, daar er aan dat verzoek weinig of geen gevolg gegeven werd. Het beste was derhalve, —

wat ik dan ook gedaan heb, — de *Studentenal*
nakken der Hollandsche Universiteiten aan
koopen, omdat alle noodige adressen aldaar
vinden zijn.

« Ik heb thans het genoegen aan de Ver
dering mede te deelen, dat in den loop van
verleden maand April de *Lijst der Prijsvragen*
1909-1914, met de vermelding « *Met beleefd*
zoek om mededeeling aan belanghebbenden »,
1,272 leeraars en studenten uit de Hollands
hoogescholen is gezonden geworden :

A) *Hoogeschool, te Leiden :* aan 62 gewone en 4
tengewone hoogleeraren; 10 lectoren en 16 privaat-
centen; aan 55 korps- en andere gezelschappen
vereenigingen, alsook aan 298 studenten in de Facu
der Letteren en Wijsbegeerte en in die der Godgele
heid.

B) *Gemeentelijke Hoogeschool, te Amsterdam :*
57 gewone hoogleeraren, 37 privaat-docenten en 4
toren; aan 49 seminaria, dispuut- en andere gezelsch
pen; alsook aan 102 studenten in Godgeleerdheid e
Letteren en Wijsbegeerte.

C) *Vrije Universiteit, te Amsterdam :* aan 13 h
leeraren, 10 studentenvereenigingen en 174 studente

D) *Hoogeschool, te Delft :* aan 59 gewone en 3 bui
gewone hoogleeraren; aan 5 privaat-docenten, 2 lecto
55 assistenten en 50 repetitoren, alsook aan 21 ko
en andere gezelschappen.

E) *Hoogeschool, te Groningen :* aan 46 gewone h
leeraren, 1 buitengewoon hoogleeraar, 8 privaat-docen
en 4 lectoren; aan 25 vereenigingen en gezelschap
alsook aan 102 studenten in Godgeleerdheid en in
teren en Wijsbegeerte.

« Ik mag aan de Vergadering gerust beloven, zegt ten slotte de heer GAILLIARD, dat voortaan jaarlijks aan de *Lijst der uitgeschreven Prijsvragen,* zoowel hier te lande als in Noord-Nederland, alle noodige en gewenschte ruchtbaarheid zal gegeven worden. »

4°) **De ambachten der Timmerlieden en der Schrijnwerkers, te Brugge**. *Door den heer* ARTHUR VAN DE VELDE, *uit Brugge,* **ter uitgave aangeboden verhandeling.** — Het Bestuur heeft bedoelde verhandeling aan de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie verzonden, met verzoek drie commissarissen te benoemen, welke belast zullen zijn over de ter uitgave aangeboden studie verslag uit te brengen. (Zie verder op *Mededeelingen namens Commissiën.*)

5°) **De Germaansche Elementen in de Romaansche talen**. door den heer Dr. EUG. ULRIX, leeraar aan het Koninklijk Athenæum te Brugge. — Met een innig genoegen zal voorzeker de Vergadering den bijval vernemen, dien het werk van Dr. ULRIX, door de Academie uitgegeven, in de wetenschappelijke wereld te beurt valt. Dr. DIETRICH BEHRENS, professor aan de Hoogeschool van Giessen, een der bijzonderste specialisten, heet het een « Stattliches Buch ». Al wie weet, schrijft Dr. WILHELM BRUCKNER, professor aan de Hoogeschool van Bazel, hoe lastig het is, op het gebied der Romaansche taalstudie de zoo

verstrooide als veelvoudige literatuur op t
ken, zal den heer ULRIX voor zijn moei
arbeid dankbaar zijn. Het boek is zeer pra
ingericht en zal den werkers zeer te stade k

Met evenveel lof spreken Dr. GUST. C
lector aan de Hoogeschool te Leipzig, Dr.
NEUMANN, leeraar aan de Hoogeschool te H
berg en Dr. GEORG STEFFENS, privat-dozer
de Hoogeschool te Bonn. Prof. Dr. J. J. SAL
DE GRAVE wenscht den Schrijver geluk m
voltooiing van zijn werk : « Het zal », zeg
« zoowel Germanisten als Romanisten var
« nut zijn, als een krachtig hulpmiddel
« studie ».

Ook hier te lande is het werk van der
ULRIX bij taalkenners als de heeren hooglee
COUNSON, VERCOULLIE en WILMOTTE bijz
welkom, inzonderheid bij de Leden van den o
raad van het *Dictionnaire général Wallon*, de h
AUG. DOUTREPONT, JULES FELLER en JEAN H.
« Votre Dictionnaire sera pour nous, —
wij in een brief van dezen laatste, — un
de chevet auquel nous aurons sans cesse rec
autant qu'à Diez .et à Körting. C'est vous
l'estime que j'en fais dès le premier abor
vous félicite vivement d'avoir entrepris et
courage de terminer cet ouvrage nécessair
ne saurait avoir trop de répertoires de ce ger

6°) **Société Liégeoise de Littérature**
lonne (Secrétariat : Rue Fond Pirette, 75, Li

Voorstel tot ruiling van uitgaven. — Brief van 5 Mei, waarbij de heeren AUG. DOUTREPONT, hoogleeraar te Luik, JULES FELLER, leeraar aan het Athenæum te Verviers, en JEAN HAUST (secretaris), leeraar aan het Athenæum te Luik, leden van de redactie van het *Dictionnaire Wallon*, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoeken aan hun Comiteit de werken te willen schenken, door haar op lexicologisch en toponymisch gebied uitgegeven : door de *Société Liégeoise de Littérature Wallonne* met de uitgave belast van het *Dictionnaire général des parlers romans de la Belgique*, wenschen die Heeren zich in kennis te stellen met de verschillende Belgische en Vlaamsche dialecten, daar zij overtuigd zijn dat deze alle in nauw verband staan en dat, vooral in de aan elkander grenzende streken, het eene dialect aan het andere menig woord ontleend heeft, waarvan derhalve de kennis wederzijds onontbeerlijk is. Gezegde Heeren stellen overigens voor, de uitgaven van hun genootschap, bij wijze van ruiling, aan de Academie te laten geworden. — Het Bestuur heeft, namens de Academie, dat voorstel aangenomen.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie. Aan de Academie ter uitgave aangeboden verhandelingen** : *a.*) *Geschiedkundige oorsprong van den aflaat van Portiun-*

cula, door Dr. A. FIERENS, lid van het Bel
Instituut voor Geschiedenis te Rome. (Zie b
blzz. 204 en 205-206.) — De heer J. BROECK
secretaris der Commissie, deelt aan de Vergad
mede, dat in de morgenvergadering de h
Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOLS en DES. C
van het door hen uitgebrachte verslag lezing
ben gegeven : alle drie zijn het eens om tot d
gave van de aangeboden verhandeling te besl

De heer BROECKAERT legt de verslage
tafel : op voorstel van de Commissie besl
Vergadering, dat het werk van den heer FI
mag ter pers gaan, en dat de verslagen in d
slagen en Mededeelingen zullen worden opgen
alsook vooraan in het uit te geven boek ge

1o) Verslag van Dr. J. MUYLDERMANS.

De heer FIERENS biedt ons een handschrift
gaaf aan, zijnde het eerste deel eener studie ov
Geschiedkundigen oorsprong van den Aflaat van Porti
Zooals een bijliggende brief van den schrijver te
zegt, is dat onderwerp « alleszins actueel ». Inde
't en zijn alleen de katholieke hagiographen niet, d
met den Portiunkelschen Aflaat ophouden ; m
Engeland en Amerika zelfs ziet men onder de gel
Protestanten genootschappen samenstellen ten ein
Franciskaansche studiën » te bevorderen. En w
meer verwondering baart, 't en is onder de Ritu
noch onder de aanhangers der Hooge Kerk niet,
beweging ontstaan is, maar voornamelijk onder de
gelische standen. Onder hen onderscheidt zich vo
geleerde — Calvinistische dominee, naar ik meen -
Sabatier. Zijn *Leven van St. Franciscus van Assis*

uitnemend veel ophef verwekt. Talrijke historici hebben zich ondertusschen hetzelfde vraagstuk aangetrokken, en onder hen mag reeds de heer FIERENS met eere vermeld. Zijne studie er over verwierf hem onlangs de eerste plaats bij den prijskamp voor de reisbeurzen.

Het eerste deel van zijn werk — hetwelk hij ons toezendt, — geeft een volledig overzicht der bronnen en eene kritische opgave der teksten, welke tot nu nog niet beproefd werd. Het tweede deel zal in drij afzonderlijke hoofdstukken handelen : 1) over de weerde van een onuitgegeven tekst uit Hs. II, 2326 der Kon. Bibliotheek van Brussel, in het eerste deel opgenomen ; 2) over de geleidelijke ontwikkeling der Portiunkelsche legende ; en 3) over den historischen oorsprong des Aflaats.

« Verwonderen zal het misschien — zegt de schrijver — dat ik heden enkel het eerste deel mijner verhande-« ling voorstel ; ik doe het, omdat het onderwerp zoo « brandend actuëel is, en het eerste deel als ware 't een « op zich zelf bestaande geheel vormt, daar het de volle-« dige « dokumentatie » bevat — men vergeve het bas-« taardwoord, — van het onderwerp : eene blijvende « objectieve waarde is aan dat gedeelte verzekerd. Ik doe « het nog, omdat ik hoop dat, mocht de Academie mijn « werk waardig keuren, er zonder uitstel met den druk « zou kunnen begonnen worden... Het tweede deel, waar-« van ik het opstel in 't Nederlandsch reeds nu onder de « hand heb. zou dan gereedelijk volgen. »

De heer FIERENS voegt nog een voorloopig opstel der Inleiding bij het handschrift van het eerste deel, opdat de Academie eene juiste gedachte zou hebben en over de actualiteit van het onderwerp, en over de wijze waarop hij het behandelt. De vereischte bibliographische aanduidingen echter laat hij hier tijdelijk ter zijde. Zijn brief deelt ons tevens de inhoudstafel mede van zijne geheele studie.

Naar mijne bescheiden meening wordt ons hier degelijk werk ter uitgave aangeboden, en zal het niemand kun-

nen der Academie euvel opnemen de lofwcerdige p
gen van een jongen begaafden historicus te onderste
die in onze tale de vrucht van zijne ieverige opzoek
wil aan 't licht brengen. Met reden getuigt hij, o
einde zijner Inleiding, dat de Portiuncula-kwestie
bloot godsdienstig vraagstuk is, maar uitgebreider b
aanbiedt dan men wel zou vermoeden. Ik zage dez
handeling geerne onder de uitgaven der Academie
nomen.

2°) Verslag van den heer JAN BOLS.

Ik ben het volkomen eens met mijn geacht m
den heer kanunnik J. MUYLDERMANS om voor te
dat de Academie het werk van Dr. A. FIERENS z
geven.

3°) Verslag van den heer D. CLAES.

Ik ben niet op de hoogte om, gelijk de twee
verslaggevers, met volle kennis van zaken dit hand
te beoordeelen; ook de drie dagen, welke mij g
werden om het na te zien, waren zelfs ontoereike
het behoorlijk te lezen; zij waren echter voldoen
mij te overtuigen, dat de schrijver volkomen berek
om over dit ernstig betwist vraagstuk mede te spre

Daarom sluit ik me bij de heeren MUYLDERM.
BOLS aan om de onmiddellijke uitgave van het we
den heer FIERENS aan de Academie voor te stellen
ofschoon menigeen onder ons den tijd, misschie
lust niet zal hebben om die reeksen van bron
teksten en tekstbeschrijvingen na te gaan, valt het
betwijfelen of deze uitgave zal eene schoone plaat
men onder wat er in 't begin dezer eeuw merkw
werd aan het licht gebracht.

*b) De ambachten der Timmerlieden e
Schrijnwerkers te Brugge, van de 14de tot d*

eeuw : hunne wetten, gebruiken en gewrochten, door den heer ARTHUR VAN DE VELDE, beambte aan het Provinciaal Bestuur, te Brugge. — Het handschrift van deze verhandeling werd, namens de Academie, aan de Commissie om advies verzonden. Dientengevolge zegt de heer J. BROECKAERT, secretaris, benoemde het Bestuur der Commissie tot verslaggevers de heeren KAREL DE FLOU, EDW. GAILLIARD en JAN BROECKAERT. In de morgenvergadering werd de Commissie in kennis gesteld met de verslagen door die heeren uitgebracht : eenparig besluiten zij tot de opname van de aangeboden verhandeling onder de uitgaven der Academie, onder beding dat de schrijver aan de door hen gegeven wenken en gestelde voorwaarden gevolg zal geven.

Op voorstel der Commissie belast de Vergadering den Bestendigen Secretaris, de verslagen aan den heer A. VAN DE VELDE mede te deelen. Vervolgens wordt beslist, dat gezegde verslagen in de *Verslagen en Mededeelingen* en, bij de uitgave, vooraan in het boek zullen opgenomen worden.

1o) Verslag van den heer K. DE FLOU.

Door den heer ARTHUR VAN DE VELDE werd aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aangeboden het handschrift van een vrij uitgebreide historische *Studie over de ambachten van timmerlieden en schrijnwerkers in het oude Brugge*. Het is een werk dat in handschrift verre over de 200 bladen groot papier beslaat en waar tal van photografiën en schetsen bijgevoegd zijn.

Schrijver schijnt van de studie der oude ambach
en neringen zijner geboortestad eene specialiteit
willen maken. Achtereenvolgens verschenen im
onder zijnen naam eene studie over de bouwtype
Brugge in de middeleeuwen en tijdens de Renaissa
eene historische verhandeling over de schilders, beel
makers, enz.; eene reeks artikelen over de aloude nij
heid van den potbakker, en eene andere over de r
ling van den vischhandel. Thans is er van hem
eene geschiedkunde schets van het ambacht der b
en schachtmakers onder de pers gegaan. Doch zijne i
diende verhandeling over de houtbewerkers van voo
wint het, in omvang als in nauwkeurigheid, verr
al zijne hooger genoemde schriften.

Het hier besproken gewrocht is in vier afdeeli
gesplitst : 1° de ontwikkelingsgang van het ambachtsl
der eigenlijke timmerlieden; 2° de bijzondere v
geling der schrijnwerkers; 3° de verdere geschie
tot aan de unie van beide beroepen; 4° de nage
kunstgewrochten, namelijk : a) de brugsche huis
belen; b) de brugsche kerkmeubelen.

« Wij hebben ons niet afgevraagd, » zegt Schr
« of ons werk bestaande meeningen zou komen
« sterken of verstoren. » En daaraan heeft hij zee
gedaan; want het vooraf aankleven van een stelsel
altijd tot misrekening, en vaak ook tot het verm
van de daarbij min te pas komende waarheden.
licht had de heer Van de Velde tevens het oog o
velen, wien steeds, bij het hooren noemen van « amb
nering of gilde », allerlei heldenfeiten en groo
beelden uit eenen onbepaalbaren voortijd voor den
komen, en die dan ook uit de geschiedenis de
bachten ik weet niet wat voor een heldenleve
politieke grootdadigheid verwachten, die kwalijk te v
zijn. De wezenlijke grootheid dier aloude instell
ligt op een geheel ander gebied en doet zich
eene geheel andere gedaante voor, dan die, aan

men uit de romanachtige historieschrijving wat al te gewoon geraakt is. *C'est au pied du mur que l'on connaît le maçon!* En zóó komen dan ook voor timmerlieden en schrijnwerkers de gewrochten die zij ons nalieten en de schriftelijke oorkonden, die hun vakleven betreffen, eene onwraakbare getuigenis over al hun goed en kwaad afleggen. Valt nu die getuigenis min in den smaak van den bevooroordeelden lezer, dan wijte men dit den historicus niet, maar wel de heerschende dwaalbegrippen. Welke ook de indruk zij, door dergelijk vooroogenleggen van stukken en feiten achtergelaten; en hoe geringe opvatting wij van vaak al te hoog geroemde instellingen behouden, toch zal het ons genoegen doen den sluier te hebben zien lichten waarachter de naakte, niet altijd schoone, Waarheid, verborgen zat. Het eeuwig menschelijke komt alzoo weer schitterend tot zijn recht! Als we zien hoe timmerlieden en schrijnwerkers haast onafgebroken, ruim 130 jaar lang, met elkaar twisten en allerlei gedingen voeren wegens het recht om al of niet voor hun werk den lijmpot te bezigen; of als we andere dingen zien bepraten en bepleiten waar heden geen mensch zich om bekreunen zou, dan vinden wij dat alles zeer in overeenstemming met de kleinzieligheid der XVIIe en XVIIIe eeuw, en bespeuren wij ook gaandeweg de uitingen van eenen kunstzin, die, nu eens hooger en vrijer van vlucht, dan weer bekrompen en peuterachtig wordt, al naar gelang van menschen, moden en momenten. Belangwekkend is dan ook het gedeelte der monografie, die aan de kunstgewrochten van timmerlieden en schrijnwerkers gewijd is. Met allerhande tektsten en uittrekselen van oorkonden wordt ons de herkomst van vele nog bestaande kunstgewrochten, met den naam der vervaardigers, veelal ook met de som die ze gekost hebben, en de reden van hun ontstaan, duidelijk gemaakt. Voor de kunsthistorie zijn die gegevens van het hoogste gewicht.

Van naderbij beschouwd, heeft het werk van
heer VAN DE VELDE vooral waarde om de vele teks
welke het voor de eerste maal tot gemeengoed maakt,
om de vele kleinigheden waarover een vrij aardig l
opgaat. Min ben ik met den te lossen schrijftrant in
nomen. De kopij ziet er haastig gemaakt uit. Schri
zal hier en daar zinnen moeten herzien; andere
ledigen.

Mits deze voorbehouding, ben ik van oordeel
de Koninklijke Vlaamsche Academie de kennis van
geschiedenis der oude ambachten, en tevens ook
kunstgeschiedenis, bevorderlijk wezen kan, met het l
aangeboden werk onder hare uitgaven op te nem

2°) Verslag van den heer EDW. GAILLIARD.

De studie van den heer A. VAN DE VELDE over
ambacht van de Timmerlieden en van de Schrijnwerl
te Brugge mag een voortreffelijk werk heeten. Schri
steunt immers alleen op oorspronkelijke oorkonde
Staats- en Stadsarchief aldaar opgezocht, voor het m
onuitgegeven stukken, die tot nog toe onbekend wa
gebleven.

Uit historisch oogpunt beschouwd, mogen wij ge
verklaren, dat het boek ons met vele bijzonderhe
zal in kennis stellen, die van het meeste belang zijn
de geschiedenis van het ambacht zelf, en tevens
voor die der ambachten in het algemeen. Aan een and
kant zullen wij in de aangehaalde stukken kennis ma
met tal technieke woorden, die met het oog op
taalschat uiterst belangrijk zullen zijn. Oude volk
bruiken worden ook in die studie in herinnering gebra

Schrijver moet echter zijn commentaar vrij
breiden; de oude woorden in de aangehaalde stuk
voorkomende meer uitvoerig verklaren; zich voor ette
archiefstukken niet tot enkele uittreksels bepalen,
bij plaatsen zijn schrijftrant verbeteren.

Hij néme zorg, dat de uit te geven oorkonden, in palaeographisch opzicht, met de meeste zorgvuldigheid worden afgeschreven en dat daarbij het thans in voege zijnde stelsel worde toegepast : hij schrijve nl. *v* en niet *u* in *ouer* = *over*, enz.; hij vervange de *j* door *i* aan het hoofd van een woord : *in*, niet *jn*; en door *u* de beginletter *v*, in woorden zooals *vp* = *up* (= op), enz.

Wil de heer VAN DE VELDE de gegeven wenken in aanmerking nemen, dan stel ik aan de Academie voor, zijn werk te laten drukken.

3o) Verslag van den heer JAN BROECKAERT.

Na, op mijne beurt, de studie van den heer A. VAN DE VELDE over het ambacht van de timmerlieden en de schrijnwerkers te Brugge met aandacht te hebben onderzocht, aarzel ik niet het gunstig oordeel er over uitgebracht door de heeren De Flou en Gailliard, bij te treden. Zij behelst, inderdaad, eenen schat van allerlei wetenswaardige bijzonderheden over het vroegere, nog zoo weinig gekende ambachtswezen, en zal, ik twijfel er niet aan, met de meeste belangstelling gelezen worden.

Indien ik mij niet bedrieg is dit werk het volledigste van dien aard, dat tot hiertoe geschreven werd. De schrijver, men ziet het, heeft zijn onderwerp met voorliefde behandeld; geene bron, hoe schijnbaar onbeduidend, werd door hem verwaarloosd, en zoo is hij er toe gekomen ons in een paar honderd bladzijden met de inrichting van twee der voornaamste ambachten der stad Brugge in kennis te stellen.

Reeds vóór eene halve eeuw werd de aandacht onzer geschiedschrijvers gevestigd op het hooge nut van soortgelijke monographiën.

« Waarom toch, » — schreef de Noord-Nederlander J. TER GOUW in 1866, — « hebben de geleerde mannen, die « zich de edele taak hadden opgelegd, de geschiedschrijvers « van hun volk te zijn, ons boeken gegeven vol met oor-

« logen en gevechten, die ons vermoeien en vervelen
« bladzijden druipende van bloed, alsof de edele muz
« historie eene helsche furie ware, die slechts lust s
« in moord en verwoesting! — Waarom hebben zij de
« den opgevuld met namen van Vorsten en Staatsliede
« al 't gewar der politiek en den ganschen vervele
« nasleep van besognes en resolutiën en eeuwige tract
« waarin de edele muze der historie verscholen zit als
« spin in haar web?

« Zulke historie willen wij niet. Wij willen het
« zien, — het levendig en krachtvol volk in zijn
« karakter en woelig leven, met zijne deugden en gebr
« — ruw en dwaas dikwijls, maar altijd karakteristi
« zeden en begrippen.

« Daarom doorzoeken wij charterkamers en best
« archieven, daarom snuffelen wij in oude handveste
« keuren, in gildebrieven en oude kluchtspelen, in
« rekeningen en justitieboeken, omdat we daarin de
« bronnen vinden voor de geschiedenis van het volksl

« En 't is een waar woord, dat de oudheidkenner
« bertsma sprak : « Een opmerker van gevoel en sn
« die in den waren volksgeest onzer voorouders wil
« gen, heeft dikwerf meer aan eenige oude charters, in h
« naïve taal geschreven, dan aan honderden bladzijde
« een geschiedschrijver, die aan de schors hangt h
« lotgevallen. De meeste geschiedschrijvers kennen
« den geest noch de kleur der eeuw, welke zij beschr
« omdat zij wel de groote staatsgebeurtenissen, maar
« het huiselijk leven, noch de beginselen, noch de ta
« uitdrukkingswijze der burgers kennen » (1).

De heer Van de Velde, die op het gebied geschiedenis onzer oude ambachten en neringen meer aan zijn proefstuk is, heeft dit volkomen begr en het ware te wenschen dat zijn voorbeeld door an werde gevolgd. Heden, meer dan ooit, moeten w over onze voormalige vakvereenigingen de algen belangstelling gaande maken.

---

(1) *Overijsselsche Almanak voor oudheid en letteren* blz. 184.

Onzes erachtens hadde de schrijver wel gedaan zijn werk te doen voorafgaan door eene beknopte studie over het gildewezen in het algemeen, waartoe de bronnen genoegzaam bij de hand liggen. Wijze ik hem slechts op het boekje van den even genoemden geschiedschrijver J. TER GOUW, getiteld: *De gilden, eene bijdrage tot de geschiedenis van het volksleven* (Amsterdam, G. Portielje, 1866), alsmede op *De Ambachten of neringen in vroegeren tijd*, door FR. DE POTTER, verschenen in het *Jaarboek van het Davidsfonds* voor 1894.

In allen gevalle ware het niet ongepast, dunkt me, in de Inleiding ook eenige woorden te zeggen over de andere ambachten en neringen der stad Brugge, om des te beter die van de timmerlieden en de schrijnwerkers te doen uitkomen.

Het spijt me, niet met evenveel lof te mogen gewagen over den schrijftrant der ons aangeboden verhandeling. Zinnen, zooals : « verscheidene vonnissen van den Grooten Raad van Mechelen konden wij, spijtig genoeg, van het Rijksarchief te Brussel *niet verkrijgen* », drukken in 't geheel niet uit wat de schrijver gemeend heeft; immers het blijkt uit eenen brief van den algemeen rijksarchivaris, welke bij het handschrift gaat, dat alle opzoekingen om de bedoelde vonnissen te vinden, vruchteloos zijn gebleven.

Het handschrift dient derhalve zorgvuldig te worden herzien. Werken aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aangeboden, moeten, wat taal en stijl betreft, onberispelijk wezen.

2°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** — De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris der Commissie, legt het volgende verslag over de morgenvergadering ter tafel :

Zijn aanwezig de heeren G. SEGERS, voorzitter; DES. CLAES, ondervoorzitter, J. BOLS, A. DE CEULENEER, Dr.

W. DE VREESE, A. JOOS, Dr. J. MUYLDERMANS, J. O
en de secretaris JAN BOUCHERIJ.

Na voorlezing en goedkeuring van het verslag
de vorige zitting, houdt de Vergadering zich bezig
de bespreking van de voordracht des heeren Dr.
MUYLDERMANS. *Eerbied voor de taal.*

Als gevolg van deze gedachtenwisseling wor
besloten aan de Academie voor te stellen den
Minister van Wetenschappen en Kunsten eenen br
sturen om de aandacht van het Hooger Bestuur o
merkwaardige voordracht van M. MUYLDERMANS te
tigen. Tevens zou men den Heer Minister onder he
brengen, dat sommige boeken, door den Verbete
raad aangenomen en zelfs aanbevolen, regelrecht in
zijn met de voorschriften van de wet op de spelling
taal, welke door het Koninklijk besluit van 1864 zijn
voerd. Men zou den heer Minister verzoeken de no
maatregelen te nemen, opdat aan dien toestand
einde zou worden gemaakt.

(Het ontwerp van den te schrijven brie
aan de Academie, in hare eerstvolgende verg
ring, voorgelegd worden.)

DAGORDE.

1°) **Wedstrijden voor 1908.** *Lezing der
slagen.* (Art. 31 der Wetten van 15 Maart
gewijzigd door Koninklijk Besluit van 25 M
1891). — De heeren verslaggevers leggen de
hen uitgebrachte verslagen ter tafel : de
gadering neemt er kennis van en beslist d
zullen gedrukt worden en vóor de Juni-ver
ring aan de heeren werkende Leden medege

2°) **Jaarlijksche Plechtige Vergadering, op Zondag 28 Juni.** *Vaststelling van het Programma.* Op voorstel van het Bestuur wordt het Programma als volgt vastgesteld :

A) Opening van de vergadering. Toespraak door den heer DES. CLAES, bestuurder der Academie.

B) Voordracht door den heer Dr. A. BEETS, redacteur van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal,* buitenlandsch eerelid : *Volkswijsheid over het weêr.*

C) Algemeen verslag over de Academische Wedstrijden voor 1908, door den Bestendigen Secretaris. — Uitreiking der prijzen.

D) Verslag door den Bestendigen Secretaris over den *Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche tooneelletterkunde,* Zeventiende tijdvak (1904-1906). — Overhandiging van een eeremetaal met diploma aan den heer RAPHAEL VERHULST, in dien wedstrijd bekroond.

E) Verslag door den Bestendigen Secretaris over den uitslag der verkiezingen.

F) Dankrede door den heer Bestuurder.

3°) **Jaarlijksch Feestmaal der Academie.** — De Vergadering beslist de inrichting daarvan aan de heeren Dr. W. DE VREESE en EDW. GAILLIARD toe te vertrouwen.

4°) *Geheime Vergadering.* **Lidmaatschap in de Academie : Candidaten.** *Voorstelling van candidaten voor de openstaande plaatsen. Verslag namens de Commissie tot voorstelling van candidaten. Bespreking der candidaturen.* — De Bestendige Secretaris leest het verslag door de Commissie den 8 Mei

ingediend. (Dit verslag werd in druk, den 15
aan de heeren werkende Leden vertrouw
medegedeeld.)

Vervolgens geeft de Bestendige Secre
lezing van de verslagen over de vergaderi
door de Commissie den 18 en den 31 Maart
houden, ter bespreking van de aan de Acad
voor te stellen candidaten.

5°) **Lezing door den heer Victor de la M**
tagne, briefwisselend lid : *Een pamflet.* — He
te ver gevorderd zijnde, wordt, op verzoek
den heer V. A. DE LA MONTAGNE, de lezing to
aanstaande vergadering verschoven.

De vergadering wordt te 4 1/2 gesloten.

Letterkundige Wedstrijden

voor 1908.

VERSLAGEN DER KEURRADEN.

VIERDE PRIJSVRAAG.

VAK- EN KUNSTWOORDEN (Zeevisscherij).

Gevraagd werd : *Eene volledige Nederlandsche woordenlijst van de* **Zeevisscherij**, met afbeelding van de vermelde voorwerpen en met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen.

Prijs : 800 fr. of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Eén antwoord werd ingezonden met de kenspreuk *Rust roest.*

Tot leden van den keurraad werden aangesteld : de heeren Prof. Dr. C. LECOUTERE (ter vervanging en op verzoek van den heer TH. COOPMAN), Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD en Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE.

1°) Verslag van den heer Prof. Dr. C. LECOUTERE.

Het handschrift *Rust roest* bestaat uit twintig schrijfboeken (« bundeltjes » heet ze de schrijver), samen 1005 bladzijden tellende. De inhoud er van is als volgt :

Blzz. 1 *titel;* — 2-3 *inhoud;* — 4 *aangehaalde bro*
— 5-6 *lijst der verkortingen;* — 7-23 *lijst der woor*
dit werk vervat en die de alphabetische orde niet volg
24-1005, de woordenlijst zelve, in alphabetische vol

Verreweg de meeste artikelen zijn zeer kort e
slaan nog geene bladzijde; sommige anderhalve to
bladzijden; één enkel (nl. *haring*) beslaat iets mee
twee bladzijden. Ruim honderd vijftig, allemaal
lijke afbeeldingen van de behandelde voorwerpen
ren den tekst op (1); een veertigtal er van zijn sc
van schepen of gedeelten van schepen; omtrent 7
beelden visschen en enkele andere zeedieren (n
schelpdieren); voorts treffen wij ongeveer 25 teeken
aan van allerhande vischtuig en ten slotte een twi
die gereedschap en voorwerpen van anderen aard
stellen.

* * *

Wat de schrijver heeft willen leveren, moete
bij gebrek aan eenigen naderen uitleg, opmaken
bijna anderhalve bladzijde « Inhoud », die onmid
op het titelblad volgt. Ik schrijf letterlijk af wat d
lezen staat :

« Deze *volledige Nederlandsche vakwoordenlijst*
zeevisscherij bevat onder andere :

1° de namen van de vischtuigen en hunne toebeh
die in *volle zee, langs de kust* en *het strand* gebezigd w

2° de namen van de visschersloepen, hunne
tuigage en alle voorwerpen die aan boord in gebru

3° de namen der voorwerpen en materialen die v
bouw eener Westvlaamsche visschersloep gebruikt w

4° de woorden die betrek hebben op visch- en ze

---

(1) Of die teekeningen ook nauwkeurig de voo
afbeelden, kan ik echter niet beoordeelen; daarover zulle
geachte medeleden van den keurraad, bevoegder personen
uitspraak moeten doen.

5° de gezegden en uitdrukkingen den visschers eigen;

6° de kommando's;

7° de namen der vischgronden en der banken; en

8° de namen der visschen die in de Noordzee aangetróffen worden. »

Deze indeeling, die voortreffelijk schijnt (1), bewijst ons, dat de schrijver zijn onderzoek over een ruim gebied heeft uitgebreid, en niet te veel naar de letter van de prijsvraag heeft gearbeid. Voorzeker heeft hij daarin gelijk gehad. Toch mag de vraag gesteld worden, of het wel noodig was, in een vakwoordenlijst van de zeevisscherij, allerlei woorden en uitdrukkingen op te nemen, die de schepen en de scheepvaart in het algemeen betreffen, die volstrekt niet eigen zijn aan de zeevisscherij en ons over deze dan ook niemendal leeren, als o. a. *anker, roer, dek, kiel, boeg, diepgang, duim, vadem, voet, boei, ebbe, vloed, hoog water, in zee steken, in volle zee, kim, strand, havenmeester, waterschout* en een lange reeks dergelijke (2). Vond de schrijver het niet overbodig aan die woorden een plaats te verleenen, waarom heeft hij er zooveel andere van denzelfden aard weggelaten? Waarom ontbreken *draailicht, kustvuur, lichtschip, uitligger* (=wachtschip), *baak, magnetische koers* enz.? Als *dukdalf* wordt vermeld, waarom worden verwaarloosd de benamingen van de overige dingen, die zich op de kaaien, aan de havens, op het strand bevinden, zooals de woorden rakende de lichttorens, de stormsignalen, de toestellen voor het vastleggen, het lossen en het laden der schepen, enz.? In de letter A worden o. a. opgeteekend : *aan boord leggen, aan den ketting leggen, aandoen, aanhouden, aan*

(1) Nagenoeg alles wat in deze woordenlijst voorkomt, behoort tot eene van de acht opgesomde afdeelingen. Het *o. a.* van den eersten volzin kan dus maar ten hoogste op een half dozijn artikelen slaan, die in geen van die reeksen passen.

(2) Ook uitleggingen als die bij *kaaigeld* konden gerust achterwege blijven.

't drijven gaan, aap, enz.; doch *aanvaring* staat er niet, evenmin als *achtermast, avarij* e. a.

Aan den eenen kant meer geven dan eigenlijk gevraagd wordt, maar aan den anderen daarbij zoo onstelselmatig te werk gaan, zoo maar rechts en links een greep doen, op goed geluk af, dat verraadt stellig een gebrek aan methode. De methode hebben wij echter nu niet te bespreken; daarover straks.

Eerst van al zouden wij moeten nagaan of in elk van de acht afdeelingen, door den schrijver gemaakt, *alles* werd behandeld en *nauwkeurig* verklaard — afgezien natuurlijk van woorden als de daar even vermelde, die uit een werk als dit heelemaal hadden mogen wegblijven. Doch, zooals het van zelf spreekt, moet ik, als te eenen male onbevoegd in zake van zeevisscherij, aan mijne geachte medeleden van den keurraad het antwoord overlaten op de vraag, in hoeverre deze verzameling *volledig* en *betrouwbaar* is. Ik mag mij nochtans de opmerking wel veroorloven, dat zij mij, in dit dubbel opzicht, lang niet onberispelijk lijkt (1).

Het ware van mijnentwege zeer vermetel, uitspraak te willen doen over het meer of minder nauwkeurige van het hier medegedeelde. Ik beken zelfs gaarne, dat het werk op mij den indruk heeft gemaakt, samengesteld te zijn door iemand, die vertrouwd is met de zaken waarover hij spreekt, die ze kent door eigen aanschouwing en niet enkel van hooren-zeggen. Doch bij het lezen van sommige artikelen ben ik, misschien geheel ten onrechte, er toch gaan aan twijfelen, of de door hem gegeven verklaringen wel in elk opzicht juist waren, daar ik, soms gansch toevallig, elders iets had aangetroffen, dat eenigszins anders luidde, beter omschreven of scherper onder-

(1) Ik denk er dan ook niet aan, dat te willen bewijzen door hetgene volgt; ik wil enkel aantoonen, dat deze opmerking geen bloote gissing is, die op niets steunt.

scheiden scheen (1). Maar ik durf niet aandringen, en verkies bevoegde beoordeelaars te laten beslissen.

Wat de volledigheid betreft, hier waag ik het stouter te spreken, en beweer, dat er nog al wat aan deze woordenlijst ontbreekt.

Het heeft mij vooreerst getroffen, dat er zoo weinig voorbeelden in voorkomen van « gezegden en uitdrukkingen den visschers eigen ». Men verwacht een overvloedigen oogst. Immers, als er eene vaktaal is, rijk aan eigenaardige, schilderachtige woorden en beelden, dan is het wel, zou men zeggen, die van visschers en zeelui. Welnu, *patatten* en *blauwen* is daaromtrent alles wat onze verzamelaar heeft gevonden, want al het overige moet veeleer tot de afdeeling der « kommando's » gebracht worden. En dan nog! *Patatten* is misschien een echt visscherswoord, te Oostende bekend, maar *blauwen*, d. i. smokkelen, zeer zeker niet; het wordt nog door allerlei ander volk gebruikt en ook elders dan langsheen de kust.

Voorts mag men onderstellen, dat bij de visschers der verschillende Belgische havens, niet enkel een groot aantal merkwaardige woorden, zegswijzen en spreuken gehoord worden, maar dat er nog afwisselende benamingen voor dezelfde of soortgelijke voorwerpen in omloop moeten zijn. Ik bedoel, dat allerhande benoodigdheden bij de vischvangst, alle soort van gereedschap en vischtuig, ook voorwerpen op de vaartuigen, ja visschen en zeedieren anders geheeten worden b. v. te Oostende dan

(1) Ik bepaal mij bij een enkel voorbeeld. *Smelt* en *zandaal* worden door onzen schrijver geïdentificeerd. Valt er geen onderscheid te maken tusschen de twee, en is niet *smelt* = Fr. *lançon*, Eng. *greater sandeel*, terwijl *zandaal* = Fr. *équille*, Eng. *smaller sandeel*? — *Abschauwer* zou in 't Fr. *lyre*, *doucet* geheeten worden (= Eng. *dragonet*). Is *abschauwer* niet in 't Fr. *cornard* (*callionymus lyra* L.), D. *Leierfisch*, en het Fr. *lyre* niet het Eng. *piper*, D. *Leier Knurhahn* (*trigla lyra* L.)? — Kleine onnauwkeurigheden (wellicht eenvoudige verschrijvingen) als *lauçon* voor *lançon* (blz. 732), Eng. *hazij* (blz. 177), *aspidopherus* (blz. 637) en dergelijke, laat ik ter zijde.

te Nieuwpoort, te Blankenberge of te Antwerpen. In dat opzicht vinden wij wederom minder dan wij ons hadden voorgesteld. De aanwijzingen **A** (= Antwerpsch) en **O** (= Oostendsch) zijn nog al talrijk; daarentegen betrekkelijk zelden de overige. **P** (= *de Panne*) komt — als ik goed heb geteld — nog geen dertigmaal voor; **Bl** (= *Blankenberge*) en **H** (= *Heyst*) ieder bijna twintigmaal; slechts driemaal **N** (= *Nieuwpoort*) en maar ééns (nl. op blz. 787) **C** (= *Coxyde*) en **Oostd.** (= *Oostduinkerke*).

Ook in de andere afdeelingen zal alles niet zijn opgeteekend. Althans over het bouwen zelf van eene Westvlaamsche sloep, over de « voorwerpen en materialen » daarbij gebruikt, over het kalefaten, teren, herstellen der vaartuigen is bijna niets te vinden. En tot de voorwerpen, die aan boord er van in gebruik zijn, en welke de schrijver beweert *alle* opgesomd te hebben, behooren zeker wel de in de woordenlijst ontbrekende *kompas, octant, zandglas* (of *zandlooper*), *handlog* en *patentlog*, enz. En waarom werden niet opgeteekend *derivatie, peilen* en *kruispeiling* en zooveel andere? Waarom niets van alles wat de *donkey* betreft?

De lijst van de visschen is, voor zoover ik kan nagaan, vrij volledig. Toch zoekt men te vergeefs *zeeluis, kakkerlak* (of *kokerlots*), *negenoog, schrapper, don Pedro, poetassue, haaizuiger* (1); wellicht werden er nog andere over het hoofd gezien (2).

* * *

(1) Dezelfde visch heeft vaak verschillende benamingen; het kan dus wel gebeuren, dat een van de hier opgesomde visschen toch voorkomt, maar met een anderen naam. Dikwijls teekent onze verzamelaar die op, maar niet altijd. Zoo wordt b. v. bij *stekelbaars* den Westvl. naam *kraaivisch* opgegeven, niet dien van *paddesteker*, die, als ik mij niet vergis, te Oostende gebruikelijk is. *Zeebrasem* wordt vermeld, niet de andere naam er van, *steenpost* of *pos*; evenmin *vlaswitting* naast *gulle*.

(2) *Wullok* (Ndl. *wulk*) komt wel voor, maar niet *rateldutsen*, benaming voor de eieren er van (in de Panne gebruikelijk). Had de

Doch toegegeven, dat de schrijver het materiaal volledig genoeg heeft bijeengebracht en met de noodige nauwgezetheid bestudeerd, dan komt nog iets anders: hoe heeft hij zijne taak opgevat, volgens welke methode heeft hij gearbeid?

Het is zeer zonderling, dat onze verzamelaar geen enkel woord uitleg geeft over de wijze waarop hij gemeend heeft de gestelde prijsvraag te moeten beantwoorden. Zooals ieder weet, wordt de zeevisscherij uitgeoefend op sloepen, kotters, hoekers, noordvaarders of hoe die zeilvaartuigen ook mogen heeten, maar bovendien nog op stoombooten. Hoe gaarne nu zouden wij vernomen hebben waarom de schrijver uitsluitend handelt over vischvangst op zeilschepen; de prijsvraag immers is niet zoo opgesteld, dat die beperking er van zelf uit voortvloeit. — Hoe gaarne nog zouden wij de reden willen kennen, waarom hij zijn geheel werk in alphabetische volgorde rangschikt, waarom hij de voorkeur geeft aan zoo'n alles-door-malkaar, dan aan een systematische indeeling (bestaande b. v. uit een zeker getal alphabetisch bewerkte afdeelingen, als eene met de namen der banken en vischgronden, een andere met die van de visschen, enz.). Ik beweer niet, dat hij verkeerd heeft gehandeld door aldus zijn onderzoek te beperken of door de uitkomsten er van op de door hem gekozen wijze aan te bieden; de vermelding van het waarom van zijn doenwijze zou echter niet overbodig geweest zijn.

Hierover, en over belangrijker zaken nog zijn methode betreffende, deelt hij ons niets mede. Dat alleen pleit al niet voor een wetenschappelijke behandeling, ofschoon het natuurlijk ons ook niet veroorlooft eene ongunstige uitspraak te doen. Doch als wij het geleverde

---

schrijver zich de moeite gegeven de verhandeling van Prof. J. MAC LEOD over *Vlaamsche volksnamen van zeedieren- en planten* te raadplegen, hij zou er, behalve *rateldutsen*, nog wel andere welkome inlichtingen aangetroffen hebben.

werk van een weinig nabij beschouwen, blijkt het al spoedig zeer onmethodisch te zijn samengesteld en in wetenschappelijk opzicht beneden de eischen te blijven, die de Academie het recht heeft te stellen.

Ik heb twee groote bezwaren tegen de voorliggende verhandeling; het eene geldt de opvatting er van, het andere de uitvoering.

Vooreerst . *de schrijver heeft zijne taak niet goed opgevat;* hij heeft ze nl. te licht opgevat, het zich te gemakkelijk gemaakt. Hij heeft gemeend, dat het voldoende was met vlijt alles te verzamelen wat onder zijn bereik kwam en dat zoo goed mogelijk te verklaren.

Over de zeevisscherij, en wat er mede in verband komt is, gelijk bekend, een vrij omvangrijke litteratuur voorhanden. Er bestaan talrijke werken (waaronder zeer degelijke) over scheepsbouw en zeevaart, over de dieren der zee, over de vischvangst zelve. Jaarlijks verschijnen in de verschillende landen, die aan de Noordzee grenzen, verslagen over den toestand van de zeevisscherij; ook speciale tijdschriften deelen voortdurend allerlei wetenswaardigheden mede, die dat vak aanbelangen. Zoo goed als niets van dit alles schijnt onze schrijver te kennen (1). Hij heeft het blijkbaar onnoodig geacht een voorbereidende studie te maken van zijn onderwerp. Op blz. 4 van zijn woordenlijst staat, op een twintigtal regels, alles bijeen wat hij bij de samenstelling van zijn werk heeft gebruikt. Ik schrijf het letterlijk af.

« **Aangehaalde bronnen :**

1° *Placcaert-boeken van Vlaenderen;*

2° *Westvlaamsch Idioticon,* door priester L. De Bo, leeraar aan 't Bisschoppelijk Collegie, te Brugge;

3° *P. Weiland's woordenboek.*

---

(1) De Kon. Vl. Academie zelve heeft een werkje op dat gebied uitgegeven nl. *Onze Zeil-vischsloepen* van Fr. Bly (Gent, 1902). Onze verzamelaar kent het blijkbaar niet eens!

Geraadpleegd :

1° *Reeders* en *Scheepsbouwmeesters*, ook behendige *zeevisschers* die met korre, beeg of netten omgegaan hebben;

2° De *Noordzeekaart;*

3° *Een Boekske voor de visschers en voor de visschersscholen*, door J. De Grave en H. Pype;

4° *Scheepswoordenboek* door kapn. H. Paasch; en

5° *Woordenboek van Scheepsbouw*, door ingenieur E. J. Tideman. »

Dat is alles.

Het was volstrekt noodig die gansche bladzijde aan te halen; zij is leerrijk genoeg op zich zelf en ontslaat mij van alle verdere beschouwingen Gelijk de Franschen zeggen : *sans commentaire.*

En hoe worden nu de « aangehaalde bronnen » (1) gebruikt? — Een zeker getal artikelen bestaan enkel uit een paar regels uit WEILAND of DE BO overgeschreven, als b. v. *in volle zee, mijnen, bij den wind* (uit WEIL.), *djiepe, kateie* (uit DE BO), enz. De « placcaert-boeken » werden herhaaldelijk benuttigd, doch alleen de stukken dagteekenende uit de jaren 1752-1785. Doorgaans wordt er eenige bijzonderheid aan ontleend uit een reglement van dien tijd, telkens met het doel te bewijzen, dat het besproken woord of gebruik vanouds bij de Westvlaamsche visschers bekend was. Aldus wordt bij *afslaan* vermeld, dat die wijze van visch verkoopen een « oud gebruik »

(1) Het zonderling onderscheid, door den schrijver gemaakt tusschen « aangehaalde » bronnen en « geraadpleegde », beteekent niets anders, meen ik, dan dat hij de eerste vrij dikwijls aanhaalt, en de overige niet. Waarom hij die laatste niet aanhaalt, blijkt niet. Doch behalve de bronnen, die hij als « aangehaalde » opgeeft, maakt hij nu en dan gebruik (veel te weinig, trouwens) van enkele officiëele stukken, als b. v. het *Belgisch Staatsblad.* Waarom vermeldt hij die niet bij de « aangehaalde bronnen »?

is; immers, het woord « afslaan » komt voor in het *Regt. der Vrye Visscherye van Blankenberghe, a° 1767.*

Had de schrijver eens VERDAM'S *Mdl. Wdb.* opengeslagen, hij had zich kunnen vergewissen, dat *afslaen,* met de bewuste beteekenis, al veel ouder is; in verschillende andere gevallen (b. v. bij *boeg, reeder,* enz.) had hij hetzelfde kunnen waarnemen. Maar voor hem bestaat VERDAM niet eens, evenmin als alle andere tegenwoordige woordenboeken in welke taal ook. Nochtans had hij daaruit, o. a. uit het *Woordenboek der Nederlandsche taal* van DE VRIES e. a., vrij wat meer kunnen halen dan uit zijn WEILAND.

Is het niet onwetenschappelijk in den hoogsten graad, al die bestaande hulpmiddelen zoo maar te verwaarloozen (1)?

Mijn tweede bezwaar betreft de uitvoering : *de bewerking geschiedt niet naar een vaste en onberispelijke methode;* de schrijver heeft geen wetenschappelijken arbeid geleverd.

Laat ik vooreerst wijzen op het ongelijkmatige, onstelmatige, ja zorgelooze van de behandeling. Hierboven hebben wij al ter loops aangestipt, dat de schrijver, wat sommige afdeelingen betreft, zich bepaalt bij het doen van eenige grepen, zonder dat er een reden schijnt te bestaan waarom hij juist die, en niet andere woorden, kiest. — Sommige artikelen geven hem aanleiding om verschillende voorwerpen te vermelden, waaraan hij echter vergeet een afzonderlijk plaatsje toe te staan. Zoo bepaalt hij b. v. *davidlooper,* maar zegt niet wat een *david*

---

(1) Aan mijnen ambtgenoot prof. G. GILSON alhier, aan mijne collegas der Akademie den heer K. DE FLOU en prof. J. MAC LEOD, ben ik de opgave verschuldigd van eene lange reeks werken, die handelen over zeevisscherij en wat er mede in verband staat. Daarvoor betuig ik hun hier openlijk mijn oprechten dank. Zij hebben mij aldus mijne taak als verslaggever zeer vergemakkelijkt.

(d. i. meen ik, *davits*) is; *patentlog* wordt vermeld bij *glas*, maar niet afzonderlijk behandeld. *Steenkrab* wordt bij *krab* besproken; maar *waterkrab* maakt een artikel op zich zelf uit; waarom?

Bij eene reeks woorden ontbreekt alle verklaring of uitleg; zoo o. a. bij *fokkeschoot, kluiverinhaalder, kluiverval, sjorklamp, lanteernval, teerkwast,* enz. Ofwel er ontbreken schetsen, als bij *botervisch, hiek, lamprei, lompje, doornhaai, mooi meisje, doodshoofd, log, zuigers, vissing, schaarstok,* enz.

De verklaringen zijn doorgaans zeer beknopt; meestal enkele regels. Wijdloopig moest de schrijver niet wezen; maar toch zou men wel wat meer bijzonderheden gewenscht hebben bij sommige artikelen, zooals b. v. bij die welke de vischvangst zelve betreffen. Wat hij zegt bij *haringvangst, kabeljauwvangst* en dergelijke is werkelijk te weinig en te oppervlakkig. Ook de benamingen van gereedschappen en voorwerpen van verschillenden aard worden menigmaal niet duidelijk genoeg omschreven of voorgesteld. Bij *dieplood* wordt tamelijk goed uiteengezet wat dit voorwerp is; bij *log* luidt het eenvoudig: « klein werktuig om de vaart of snelheid van een schip te berekenen ». Dat is te onbepaald. Een afbeelding was, bij zoo'n vagen uitleg, onmisbaar; zij ontbreekt. Natuurlijk verlangt niemand dat de verzamelaar telkens eene heele verhandeling zou schrijven over de zaken die hij moet bespreken; maar tusschen al te groote uitvoerigheid en uiterste beknoptheid ligt een gulden middelweg.

Meer dan eens ook zijn de bepalingen of omschrijvingen gebrekkig gesteld. Bij *diezig* b. v., dat blijkens de daarbij opgegeven vertalingen (Fr. *brumeux*, Eng. *hazy*, D. *nebelig*) ongetwijfeld een adjectief moet zijn, leest men: « dunne mist ». Bij *bootsmast*: « Staat niet bestendig in de boot; kan gestreken en er gemakkelijk uitgehaald worden ». Bij *zout*: « Om kabeljauw of haring te zouten, gebruiken de Wvl. visschers » enz.

Zelfs weet de schrijver zijne artikelen niet eens naar behooren te rangschikken. Telkens hij een uitdrukking moet opnemen, plaatst hij ze, niet volgens het daarin voorkomend werkwoord of substantief, maar volgens het woord waarmede zij begint (voorzetsel, adjectief enz.), als b. v. *aan boord leggen, op den uitkijk staan*, enz. Dat is maar eene kleinigheid; doch dat bewijst, dat hij niet eens bekend is met de vereischten van een lexicographischen arbeid.

Het ergste gebrek echter, met betrekking tot de methode, is hierin gelegen, dat onze verzamelaar, in het opnemen van zijne woorden, zegswijzen enz. geen vast beginsel volgt.

Wat toch is zijn uitgangspunt?

Men zou onderstellen: de algemeen Nederlandsche benamingen, althans daar waar alle aanwijzing ontbreekt, dat de voorkomende term niet algemeen Ndl. is. Dat is wezenlijk zeer vaak het geval, maar niet altijd, zooals reeds dadelijk in het begin van de woordenlijst, waar *afzetboom* vermeld wordt, zonder eenigen naderen uitleg over het gebruik van het woord. Nu is, meen ik, *afzetboom* volstrekt niet een overal gebezigde visschersterm. Hetzelfde moeten wij opmerken bij *apekalle, bijthaai, riggen* enz.; ook daar ontbreekt alle aanwijzing. — Dikwijls gaat de schrijver uit van de Wvl. benamingen, ofwel zet, naast den Wvl., den algemeen Ndl. vorm. Maar al even dikwijls voegt hij, bij een behandeld woord, het daaraan beantwoordende Ndl. (telkens heet dat dan: « Noordnederlandsch »), als b. v. *helebut*, Nndl. *heilbot; kal, logistkap,* Nndl. *vooronderhuisje,* zonder echter te vermelden waar het door hem opgegeven thuis hoort of in gebruik is (1). — Sommige aanwijzingen zijn van aard

(1) Bij *mooi meisje* voegt de schrijver Nndl. *meulen*. Misschien komt die benaming wel voor; maar het *Ndl. wdb.* kent die niet,

om ons heelemaal van de wijs te brengen. Wat toch is de beteekenis van een opgave als : « *Snotvisch, lompe*, Wvl. *zuiger*, Ndl. *snotdolf* » ? *Snotvisch* en *snotolf* (niet *snotdolf*) zijn alle twee Ndl. benamingen, maar geenszins, als ik mij niet vergis, van denzelfden visch. Bewijst dit alles niet, dat onze verzamelaar te werk gaat, niet volgens een vooraf bepaald en wel doordacht stelsel, maar nu eens zoo, dan weer eens anders, al naar gelang het uitvalt?

Wij moeten er nog bijvoegen — dat is terzelfdertijd een gevolg van zijn niet kennen of niet willen raadplegen van andere bronnen — dat de schrijver nog al eenige malen, als eigen aan de Panne of als Wvl. enz., woorden opgeeft die algemeen Ndl. zijn of elders dan in West-Vlaanderen in gebruik. Aldus komen *fok* en *fokkemast* wel elders voor dan bij Wvl. schuiten; *fokkezeil* is niet alleen te Blankenberge en te Heyst bekend; *marszeil* is niet iets dat eigen zou zijn aan eene schuit uit de Panne; *bassin* is niet uitsluitend een Wvl. woord voor *dok*, maar wordt ook dagelijks gehoord te Antwerpen en niet alleen daar. Een *zootje visch*, een *ben*(*ne*) zijn evenmin Antwerpsch of Oostendsch, maar algemeen Ndl.

Ik laat het hierbij. De taal van de verhandeling, hoewel nog al goed verzorgd in het algemeen, laat hier en daar wat te wenschen over (1); maar dat is, vergeleken bij het overige, van zoo ondergeschikt belang, dat ik het onnoodig acht daar verder over uit te weiden.

Uit het bovenstaande zal, naar ik hoop, duidelijk genoeg gebleken zijn, dat het ingezonden werk *Rust roest*, ofschoon het aan den samensteller heel wat moeite en

---

daarentegen wel *mooi meisje* (IX, 471). Op blz. 955 staat « *zeeëngel*, Ndl. *schoorhaai*. » De twee benamingen zijn algemeen Ndl. (Vgl. bij VAN DALE).

(1) Dat heeft de lezer reeds kunnen afleiden uit de eenige regels, die wij hierboven uit de verhandeling hebben overgeschreven.

arbeid moet gekost hebben, in wetenschappelijk opzicht al te gebrekkig is, om met goud bekroond te worden. Derhalve heb ik de eer aan de Akademie voor te stellen daaraan den uitgeloofden prijs niet toe te kennen. Maar onmiddellijk voeg ik er een tweede voorstel aan toe, nl. de prijsvraag over de *Zevisscherij* aan te houden voor een volgend jaar. Het onderwerp is belangrijk genoeg, en wellicht vindt de schrijver van *Rust roest* intusschen gelegenheid om zijn werk te verbeteren en aan te vullen, zoodat zijn verzamelen niet vruchteloos zal geweest zijn.

C. LECOUTERE.

Leuven, 29 Maart 1908.

***

2° Verslag van Prof. J. MAC LEOD.

Het oordeel van den geachten eersten verslaggever Prof. Lecoutere over het ingezonden handschrif « *Rust roest* » treden wij volkomen bij.

Bij het doorbladeren van de 1005 bladzijden, waaruit het handschrift bestaat, zijn wij diep bedroefd geweest. De vrucht van veel arbeid en veel geduld wordt hier immers grootendeels bedorven door de onbekendheid met de literatuur van het vak en met de Nederlandsche wetenschap, waarvan de schrijver herhaaldelijk blijken geeft.

Op het titelblad staat geschreven : *Volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van de zeevisscherij*. Die lijst is echter noch Nederlandsch noch volledig, en uit een zuiver wetenschappelijk oogpunt laat de bewerking veel te wenschen over. De sierlijke, duidelijke, streng- nauwkeurige taal der Nederlandsche wetenschap, die door generatiën geleerden werd opgebouwd, kent de schrijver niet.

Het zij ons vergund hier enkele voorbeelden aan te halen :

Makreel. — Wij lezen in het handsehrift : « Ronde visch van 45 cm. lang, die in de Noordzee, meest in April, Mei, Juni en Juli gevangen wordt en zeer goed is om eten; zijne kleuren : schoon wit op den buik, donker blauw gestreept op den rug. Zie schets ». — *Ronde visch :* wat wordt daarmede bedoeld? Moet dit rolrond (cylindrisch) beteekenen? In dit geval is het eene dwaling, want de makreel is geenszins rolrond. *Rond* zou ook kunnen beteekenen dat de visch de gedaante heeft eener schijf, in welk geval een onderscheid zou dienen gemaakt te worden tusschen *cirkelrond* (orbiculaire), *langrond* (oblong), *eirond* (ovale), enz. Dit alles is trouwens geenszins toepasselijk op den Makreel. Schr. houdt hier geen rekening met de stiptheid der wetenschappelijke terminologie. Men vergelijke nu de bovenstaande beschrijving met de volgende (SCHLEGEL, *Handleiding tot de beoefening der dierkunde,* II, blz. 71) :

« De gewone Makreel bewoont de kusten van Europa en in het algemeen de Noordelijke helft van de Atlantische zee. Hij is van boven prachtig zeegroen, met vele schuinsche slangvormige zwarte streepjes, van onderen parelkleurig, maar met den dood gaat de groene kleur in een fraai blauw over. De makreel wordt..... ofschoon zijn vleesch zeer tranig is, hooggeschat. »

Marsbanker (*Caranx trachurus*). De Nederlandsche naam *Hors* zoeken wij te vergeefs. Schr. zegt hier alweêr : *ronde visch.* Schlegel zegt : *samengedrukt, langwerpig.* — Schr. zegt : *wit langs onder, blauw langs boven.* Schlegel zegt daarentegen : *olijfgroen, van onderen geelachtig.* — Men vergelijke.

Meivisch (*Schot ; N. Ned. Finte ; Fr. Alose, Finte)* : waarom wordt de algemeen Nederlandsche naam *Elft* niet medegedeeld? Had Schr. het woordenboek van Kramers geraadpleegd, hij zou het woord *Elft* gevonden

hebben, en hij zou daarenboven uit dat « HOLLANDSCH » woordenboek vernomen hebben dat het Fransch *Feint* de naam is van de *kleine gevlekte elft (Alausa finta).*

Elftnet. Dit woord (zie Van Dale) werd vergeten.

Pier, zeepier. Deze beide woorden ontbreken. Elke Vlaamsche Visscher kent nochtans de aldus genaamde worm (*Arentcola piscatorum*) die als aas wordt gebruikt.

Witing. — VAN DALE, KRAMERS en SCHLEGEL schrijven *Wijting.* — Waarom *Witing*?

Indien Schr. den West-Vlaamschen vorm wilde aangeven, zoo moest hij schrijven *wietink.*

Dorsch ontbreekt.

Garnaal (onder Geernaat!!). De garnaal wordt een *zeeschaalvischje* genaamd.

In een wetenschappelijk werk is het waarlijk niet toegelaten een dergelijk woord te gebruiken.

Waterkrab. Schr. zegt : « Krab met weeke rugschelp (karkas), die nogal langs de kust gevangen wordt; wordt niet geëten ». — Het valt moeilijk uit die beschrijving op te maken welke soort hier bedoeld wordt. Waarschijnlijk is hier sprake van eene krab, die pas eene huidverwisseling heeft ondergaan en waarvan het *rugschild* dienvolgens *tijdelijk* week is. De verklaring van den Schrijver doet daarentegen de meening ontstaan dat het hier een bijzondere krabbesoort met een week rugschild geldt. Een dergelijke krabbesoort bestaat evenwel niet. Van de *rugschelp* (*karkas*) eener krab te spreken is niet toegelaten in een wetenschappelijk werk, waar elk voorwerp een stipt bepaalden naam moet hebben. En waarom geëten in plaats van gegeten?

Slabberaai. Waarom wordt hier de Latijnsche naam (*Portunus holsatus*) verzwegen, alsook de naam *waterkrab* (De Panne) en de algemeen Nederlandsche naam *zwemkrab,* dien wij trouwens ook te Oostende en in De Panne hebben gehoord?

Afbeeldingen : Vele afbeeldingen van dieren laten veel te wenschen over. Zie bij voorbeeld de afbeelding van de Wulk.

De lezer zal misschien meenen dat wij naar fouten hebben gezocht, en dat wij de bovenstaande voorbeelden met opzet hebben uitgekozen. Dit is geenszins het geval. Ten einde ons een denkbeeld te vormen van de waarde van het boek waarover ons oordeel werd gevraagd hebben wij een zeker aantal woorden gezocht, voor de hand weg, naarmate zij ons voor den geest kwamen. Wij hebben daarbij herhaaldelijk dwalingen, onnauwkeurigheden en leemten aangetroffen.

Wij sluiten ons aan bij de voorstellen van ons geacht medelid Prof. LECOUTERE, en wij veroorloven ons den Schrijver aan te raden de Nederlandsche literatuur van het vak te bestudeeren, en zich daarenboven een paar goede woordenboeken aan te schaffen. Bij voorbeeld de Woordenboeken van Kramers, van Van Dale, de reeds verschenen deelen van het *Groot Nederlandsch Woordenboek* alsook de *Geïllustreerde Encyclopædie van* WINKLER PRINS zullen hem reeds bekend maken met talrijke woorden die in zijne *vakwoordenlijst* niet voorkomen.

J. MAC LEOD.

Gent, 15 April 1908.

***

3°) Verslag van Jhr. Dr. K. de GHELDERE.

De taak van een derden verslaggever is over 't algemeen niet al te zwaar, maar in onderhavig geval is zij bijzonder gemakkelijk, eensdeels omdat ons zoo geleidelijk de weg werd gebaand door de twee eerste zeer geleerde keurheeren, en anderdeels omdat de gebrekkigheid van het Antwoord *Rust roest* werkelijk zoozeer in

het oog vallend is, dat wij geen oogenblik moeten aarzelen om de besluiten van de eerste verslaggevers bij te treden, en aan de Academie voor te stellen aan het aangeboden werk den uitgeloofden prijs niet toe te kennen. Wij verhaasten ons nochtans er toe bij te voegen dat wij van herte het voorstel steunen van Prof. Dr. LECOUTERE om de prijsvraag aan te houden voor *het* volgende jaar; want niettegenstaande al zijne leemten, niettegenstaande al hetgeen het te wenschen overlaat in opzicht van schikking, van taal- en natuurwetenschap, is dat werk « de vrucht van veel arbeid en veel geduld » (Prof. Dr. MAC LEOD) en « maakt het op den lezer den indruk samengesteld te zijn door iemand die goed vertrouwd is met de zaken waarover hij spreekt, die ze kent door eigen aanschouwing en niet enkel van hooren zeggen (Prof. Dr. LECOUTERE) ». Maar het draagt ook, naar onze bescheiden meening, duidelijke sporen van haast en overijling. Talrijke plaatsen waar benamingen, van zeedieren inzonderheid, ontbreken, leveren het klaar bewijs dat aan den schrijver de tijd heeft ontbroken om met die aanvullingen klaar te komen, iets wat alleszins doenlijk is, ook voor iemand die zich met de natuurkunde niet heeft ingelaten. Dat Schrijver overigens geen natuurkundige is, hoeft geen betoog, want zijne artikelen, uit wetenschappelijk oogpunt beschouwd, verloopen meestal in onvoldoenden, ja, in onbeduidenden uitleg. En nochtans kunnen, bij eene volgende bewerking, al die zaken veranderd en verbeterd worden, want die woordenlijst, « die vrucht van een ijverig verzamelen » (Prof. Dr. LE COUTERE) schijnt ons toe van zulken aard te zijn, dat zij tot stevigen grondslag kan dienen om voor zeer degelijken opbouw verwerkt te worden. Laat Schrijver zich de bemerkingen te nutte maken van onze geleerde medeleden van den keurraad, dat hij tevens kennis neme van de hem aangewezen boekwerken, en de Academie, verhopen wij, zal zich het toekomende jaar, in een welgelukt antwoord op de Prijsvraag mogen verheugen.

Om aan ons verslag een einde te maken, zullen wij zoo vrij zijn de aandacht van den schrijver te vestigen op sommige eigenaardige *gebruiken* van de visschers, als daar zijn : de *ex-votos* of geloftebeelden die de visschers offeren in kerken en kappelletjes en die meestal bestaan in kleine opgetuigde pronkscheepjes welke aan het gewelf worden opgehangen (b. v. in het « kapelletje van Breedene » in de duinen bij den hoogen Blekker. Mr. Demaecker, hoofdonderwijzer te Breedene, heeft over het kapelletje van Breedene veel naspeuringen gemaakt); het gebruik dat bestaan heeft en misschien ergens nog bestaat, om in de mijn den visch niet te verkoopen voor 30, uit eerbied voor de 30 zilveren penningen waarvoor O. H. werd geleverd; op aantrekkelijke Legenden : b. v. de Legende van het O. L. Vrouwbeeld van Meetkerke, hetwelk alle jaren te Meetkerke door de visschers van Blankenberghe in de Processie wordt gedragen; op bijzondere bijgeloovigheden : zoo b. v. zullen de visschers niet uitvaren wanneer zij een vrouwspersoon het eerst tegenkomen, toen zij naar hunne sloepen trekken; met een woord, op alle wetensweerdigheden die reeders en zeelieden beter kennen dan

Dr. K. DE GHELDERE.

Couckelaere 26 April 1908.

VIJFDE PRIJSVRAAG.

VAK- EN KUNSTWOORDEN.

Een volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van het **Drukkersvak,** zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.

Prijs : 700 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Vijf antwoorden zijn ingekomen, onder motto: A.) « *BoekDrukKunst Bloeie* »; — B.) « *Rond den heerd* »; — C.) « *Words! Words! Words!* »; — D.) « *Arbeid* »; — E.) « *Labore et Constantia* ».

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD en J. BROECKAERT.

1°) Verslag van den heer Th. COOPMAN.

A. — « *BoekDrukKunst Bloeie* » bevat ± 700 Nederlandsche woorden, die meestal betrekking hebben op het vak. De Fransche, Duitsche en Engelsche *vertaling* staat er doorgaans bij. Vele goede Nederlandsche woorden worden er in aangetroffen. Het werk is opgeluisterd met 16 bladzijden afbeeldingen, waaronder de Nederlandsche benamingen (± 86) voorkomen.

De Fransche, Engelsche en Duitsche woorden zijn, soms vrij onjuist, eenvoudig uit woordenboeken overgeschreven, en daar, ongelukkig genoeg, geen enkel woord is verklaard, kan « *BoekDrukKunst Bloeie* » volstrekt niet in aanmerking komen.

Het is te betreuren, dat schrijver vooraf geen inzage heeft genomen van de door de Academie met goud bekroonde en uitgegeven vakwoordenlijsten.

***

B. — « *Rond den heerd.* » In 't geheel 55 bladzijden; daarbij figuren uit prospectussen.

Schrijver bekent zelf, dat zijn werk onvolledig is, en nog heel wat omwerking en bijvoeging behoeft.

***

C. — « *Labore et Constantia.* » — Schrijver heeft veel tijd aan zijn handschrift besteed, maar tevens is hij ongenadig geweest voor den beoordeelaar. Van dezen heeft hij een echt benedictijnerwerk gevergd. Het handschrift is bijna onleesbaar. Er komen een aanzienlijk aantal overschrijvingen in zwarten, rooden, blauwen inkt in voor; een even aanzienlijk aantal verwijzingen; tallooze doorhalingen; aanvullingen op ingeschoven stukjes papier, en al dies meer.

De beste drukker wordt er niet wijs uit.

De inzage van dat werk, zooals het daar reilt en zeilt, heeft meer tijd gevergd, dan de stipte en nauwkeurige overlezing van de drie of vier overige antwoorden op de gestelde prijsvraag.

In vollen ootmoed, dient bekend, dat, in weerwil van de grootste krachtinspanning, het mij gansch onmogelijk is geweest, de waarde van « *Labore et Constantia* » te toetsen aan die van « *Arbeid* » en van « *Words! Words! Words!* ».

Het laat den indruk na, dat het stellig niet van verdienste ontbloot is, maar de slordige bewerking (Schrijver veroorlove mij dat woord) maakt dat het, tot mijn groote spijt, dient ter zijde gelegd.

***

D. en E. — Blijven dus twee werken over : « *Words! Words! Words!* » en « *Arbeid* ».

Beide gewrochten zijn hoogst verdienstelijk.

Schrijvers zijn op verschillende manier te werk gegaan :

« *Arbeid* » geeft, wel is waar, meer woorden dan « *Words! Words! Words!* », maar « *Words* » wint het op « *Arbeid* » door practische opvatting, stelselmatige indeeling en bondige uitlegging.

Zoo geeft « *Arbeid* », om maar enkele voorbeelden aan te halen, o. a. de volgende woorden, die te vergeefs in « *Words* » worden gezocht.

Aanmaken; aanstemmen (der kleuren bij den drie- en vierkleurendruk); aanvangspagina; aanwitten; aanzetsel; A-B-plank; afbramen; afloogen; afloop; afnemen; afpunten; afrollen; afronden; afscheiden; afscheiding; afscheren; afschrobben; afsluitlijntje; afstand; afsteller (hoewel geen eig. drukkersterm); aftrappen; aftrekken (in den zin van « den vorm op de pers reinigen »); afvouwen; afzetten; enz., enz.

Voor het geheele werk, kan het getal van die woorden wellicht op tienmaal zooveel worden geschat.

Daarentegen, worden in « *Words* » woorden aangetroffen, die, tot mijn groote verwondering, in « *Arbeid* » ontbreken, als :

Aanhangsel; aankloppen; aankondigen; aanslaander; adverteeren; aerograaf; enz., enz.

Sommige artikelen in « *Words!* » zijn bijzonder kunstig opgesteld, als b. v. :

Afbreken (daar geeft schrijver èn de *taal*regels èn de *vak*regels op); — *Boekdrukkunst; Letterkasten; Alphabet; Lettersoorten; Afdrukken* enz., enz.

De lijst der afkortingsteekens, achteraan Deel V, is vrij goed bewerkt.

't Is eene nieuwigheid, die groote diensten kan bewijzen, niet alleen aan drukkers, maar tevens aan schrijvers en proeflezers.

Eene aanmerking nochtans : er ontbreekt : « vlg. of verg. = vergelijk », waarvoor doorgaans te onzent, onder den invloed van het Fransch, « z. » = zie (voir) wordt geschreven.

Practische wenken schieten in het werk niet te kort : zie o. a. *Eindvignet* en *Enzoovoorts;* en beknopte geschiedkundige aanteekeningen zijn er alom in verspreid, inzonderheid bij de beschrijving der lettersoorten.

Schrijver blijkt te zijn een man van 't vak, en alleszins een ontwikkeld mensch.

« *Words! Words! Words!* » zal, naar mijn bescheiden meening, hoogst welkom zijn bij alwie zich in het Nederlandsch wil bekwamen in het edel drukkersvak.

Schrijver weze echter gewaarschuwd tegen mogelijke neiging tot woordsmederij. Hier en daar, meen ik daarvan sporen te hebben aangetroffen. o. a. bij zijn « *Aap* » en zijn « *Beer* ».

« *Arbeid* » heeft stellig de uitdrukkingen opgeteekend in verscheidene drukkerijen des lands. Of hij ook in Nederland geoogst heeft, valt te betwijfelen.

« *Words* » heeft dat wèl gedaan. En uit zijn keurige Fransche, Engelsche en Duitsche termen schijnt te blijken dat de man allerminst in den geest gereisd heeft.

In geen der ingezonden werken worden vele oude drukkerstermen aangetroffen. Enkele in « *Words* ». Schrijvers kan dit niet euvel worden opgenomen, aangezien die eisch niet door de prijsvraag wordt gesteld.

BESLUIT :

Ik heb de eer voor te stellen :

A. — Den uitgeloofden prijs toe te kennen aan *Words! Words! Words!* en het werk zoo spoedig mogelijk te laten drukken.

B. — Uit aanmerking van den geleverden « arbeid » en van dezes onmiskenbare verdienste, ook een prijs te verleenen aan den schrijver van « *Arbeid* ».

Wellicht zal het de Koninklijke Vlaamsche Academie behagen ook dat werk onder hare uitgaven op te nemen, zooals ze vroeger heeft gedaan met de dubbele Vakwoordenlijst van het *Metselaarsambacht*. Immers, van versmelting der beide werken kan geen sprake zijn.

TH. COOPMAN.

Brussel, 20 Maart 1908.

***

2°) Verslag van den heer Edw. GAILLIARD.

Sprekende van het prijsantwoord met kenspreuk « *Words! Words! Words!* », schrijft de heer TH. COOPMAN, eerste verslaggever, als volgt : « Schrijver weze « echter gewaarschuwd tegen mogelijke neiging tot woord- « smederij. Hier en daar meen ik daarvan sporen te « hebben aangetroffen, o. a. bij zijn *Aap* en zijn *Beer* ».

Ik twijfel er niet aan, of beide benamingen zijn nooit in het Vlaamsche land bekend geweest en zijn doodeenvoudig vertalingen van het Fransche *Singe* et *Ours*, o. a. door EUGÈNE BOUTMY aangehaald, in zijn boek *Les Typographes parisiens, suivis d'un petit dictionnaire de la langue verte typographique* (1).

Reeds in zijn eerste verslag — bij de beoordeeling van de prijsantwoorden voor 1905 ingezonden (2) — was de heer COOPMAN tegen alle woordsmeden krachtdadig opgetreden. Ikzelf, in mijn verslag toen ter tijd opgemaakt had er ook op gewezen hoe onbillijk het was, woorden op te geven « welke niet eigenlijk tot den wezen- « lijken Vlaamschen taalschat van het Drukkersvak « behooren en buiten twijfel door den schrijver zijn uit-

(1) Paris, chez l'auteur, 72, rue Notre-Dame des Champs, et chez Joudé, libraire, 63, rue de Sèvres. 1874.

(2) Zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaarg. 1905, blz. 248-256.

« gedacht of gesmeed geworden, als vertolking van be-
« paalde Fransche termen, die alhier zijn ingedrongen ».
En ik voegde alsdan daarbij : « Hoe verdienstelijk, hoe
« gepast zij ook zouden kunnen zijn, acht ik dat zulke
« woorden in een boek zooals het gevraagde niet mogen
« worden aangestipt, tenzij onder vermelding dat ze
« slechts *voorgesteld* worden tot vervanging van uit-
« heemsche ».

De door mij geuite wensch werd niet eens door de schrijvers van de ingezonden antwoorden in acht genomen. Andere wenken werden insgelijks uit het oog verloren. Het spijt mij dan ook thans te moeten verklaren, dat de zoo gepaste aanmerking van den heer TH. COOPMAN, evenzeer op « *Labore et Constantia* » en op « *Arbeid* », als op « *Words! Words! Words!* » toepasselijk is.

Het schijnt mij overigens toe, dat de inzenders van de te bespreken antwoorden zich geen juist denkbeeld hebben gevormd van wat de Academie door *Vak- en Kunstwoordenboek* bedoelt, en welke hare eischen zijn.

Naar mijn bescheiden oordeel, moet een dergelijk woordenboek enkel en alleen de woorden bevatten, welke bij de techniek van het ambacht thuis hooren of daarmede in onmiddellijk verband staan.

Derhalve, geen benamingen opgenomen van de verschillende soorten van voorwerpen en andere voortbrengselen van het ambacht, — en inzonderheid, wat het drukkersambacht betreft, geen woorden zooals b. v. *aanbesteding, aanklever* (nl. van een vakvereeniging), *aankondigen* (Fr. : faire une annonce dans un journal), *aankondiger, aankondiging, aanteekenboekje* enz., enz.

Zulke woorden, en namen van boekdrukkerswerk, behooren tot de algemeene taal : zij hebben niets bijzonders met het drukkersvak als techniek te doen.

Ware overigens het door onze inzenders ingevoerde stelsel op alle *Vakwoordenboeken* toe te passen, — en

waarom op het eene, en niet op het andere, — dan zou nl. een *Vakwoordenboek over het ambacht van den timmerman,* de namen met uitlegging moeten bevatten van de menigvuldige voorwerpen, die door een timmerman kunnen vervaardigd worden, — en daarbij nog een aantal woorden, waaronder b.v. zooals boven *aanbesteding, aanklever, aankondigen, aanteekenboekje,* enz, welke bij alle ambachten kunnen te pas komen en dus ook in alle andere *Vakwoordenboeken* zouden dienen aangehaald en uitgelegd.

Wil men voorbeelden?

In « LABORE ET CONSTANTIA » komen o. a., onder de letter *A*, de volgende woorden voor : *aanhalen, aanhechtsel, aanmerking, aanplakker, aanplakking, aanteekenboekje, aanteekening, aanvoeren* (Aanhalen). *aanvoering* (Aanhaling), *aanvulsel* (spr. van gazetartikels), *aardrijk. aardrijkskundige kaart, addenda, adres, adresboek, afdanken* (b. v. een knecht afdanken), *afschaffing* (uitlating van woorden in kopij), *afschrijver, almanak, arbeidsloon, artikel, as, automatisch,* enz.

In « WORDS! WORDS! WORDS » : *aanbesteding. aanklever* (spr. van vakvereenigingen), *aankondigen, aankondiger, aanplakker, aanteekenboekje, addenda, adverteeren, advertentie, almanak, ambachtschool, analecten. apocrief, artikel, as, auteur* enz.

In « ARBEID » : *A-B.plank, acht* (getalteeken), *afgebroken, afloogen, aflooging, afronden, afscheiden, afsteker. afval* enz.

***

Wat de gesmede woorden betreft, — ofwel blooie vertalingen van Fransche of Hoogduitsche woorden. ofwel toepassingen van overigens bestaande woorden op bepaalde bewerkingen in het Drukkersvak, — deze worden ook al niet gevraagd. Het is ten anderen wel bekend, dat het smeden van woorden een gevaarlijke lief hebberij is,

Inderdaad, de Academie wenscht niet te vernemen hoe, naar de meening van den inzender van een antwoord, een zaak of een werking, b. v. uit de Fransche terminologie, in het Nederlandsch kan uitgedrukt zijn of het dient te worden, — maar hare bedoeling is alleen de woorden te zien opnemen, welke door ambachtslieden werkelijk gebruikt worden of werden, en onder hen mondgemeen zijn.

Aan alles wat buiten dat programma gaat, kan en mag de Academie hare goedkeuring niet hechten.

In het maken van *Vak- en Kunstwoordenboeken* dient derhalve met de meeste omzichtigheid te werk gegaan.

Welnu, zulke gesmede woorden komen maar al te veelvuldig in de ingezonden antwoorden voor.

In « LABORE ET CONSTANTIA » hebben wij nl. : *aandachtsteeken, aanlegblad, aanhechtbriefje* (Fr. : Etiquette), *aankondigingsmeester, aanlegnaald* (Fr. : Pointure), *aanlegnaaldenvijs, aanlegwinkelhaak, aannaderingsteeken, aansluitingsvignet* (Fr. : Vignette de combinaison), *aansprekingsteeken, aanstrijkingstoestel, aanvangstitel, afdeelingstitel,* enz., enz.

In « WORDS! WORDS! WORDS! » : *aandikkingschrift, aanlegger, aanlegspeld, aanlegtafel, aap, afbrekingspunten, afleggen* (Fr. : Distribuer), enz.

In « ARBEID » : *aandachtsteeken, aanleg, aanlegrand, aanstemmen* (der kleuren), *aanvangspagina, aanvullingsstuk, accoladenvorm, adelaar-papier, afdeelingsteeken,* eenige afleidingen en samenstellingen van *afgieten, afkaptuig, afpunten* (regels met punten volledigen), *afscheidingsfilet, afscheidingslijn, afsluitlijntje,* enz.

***

Bij zekere woorden geeft de Schrijver van « *Words! Words! Words!* » als het ware een soort van leergang voor den zetter of voor den drukker. Het is het geval o. a.

met het woord *afbeelding,* waaronder de verschillende wijzen worden aangewezen waarop « figures » in den tekst kunnen geplaatst worden; — met *afbreken,* waarbij de algemeene regels voor het afbreken van woorden voorkomen; — met *afkorten,* met het oog op « de gewoonten die voor « het zetten van afkortingen bestaan en soms van de eene « drukkerij tot de andere verschillen »; — met *afleggen* (?), fr. Distribuer; — met *algebra,* wat de moeilijkheden betreft welke het zetten van algebra « voor den oningewijden letterzetter » oplevert; — enz., enz.

Mijn inziens heeft de schrijver van « *Arbeid* » de zaak beter begrepen, « Wij hebben niet uit het oog verloren », schrijft hij in zijn *Voorbericht,* « dat er eene *Nederlandsche* « *lijst van vakwoorden,* niet een *handboek* gevraagd wordt: « daarom hebben wij ernaar gestreefd onze verklaringen « en ophelderingen bondig, maar toch duidelijk te « maken ».

Opperbest!

Wat er van zij, wil de schrijver zulk een *Handleiding* of leergang bij zijn werk voegen, — wat echter niet gevraagd werd, — zulks kan van groot nut zijn, maar dan zou hij zich niet tot eenige bijzondere werkingen mogen beperken. De lezer zou immers aan menige teleurstelling blootgesteld zijn, daar hij het eene zou vinden, en het andere niet.

***

In mijn verslag over de in 1905 ingezonden prijsantwoorden, schreef ik in dezer voege : « Voor mij ligt hier « een gansche lijst door mij vroeger verzamelde termen, « meest van Westvlaamschen, of liever van Brugschen oor- « sprong, die ik in geen der ingezonden stukken heb aan- « getroffen. Indien een der vier verdienstelijke Mededin- « gers bekronenswaardig werk had geleverd, zou ik die « lijst hier mededeelen tot aanvulling van zijnen arbeid. » Wat ik alsdan kieschheidshalve niet mocht doen, mag thans wel gebeuren. Derhalve laat ik hier bedoelde

woorden volgen, met den wensch, mochten zij van goed allooi erkend worden, ze in het uit te geven boek te zien opnemen.

Achterblad en **Voorblad**. Bij het maken van registers, waarvan de tabel uit twee verschillende zijden is samengesteld, wordt gemeenlijk een VOOR- en een ACHTERBLAD gedrukt; in het Fr., *Feuille de tête* en *Feuille de queue*. VOOR- en ACHTERBLAD blijven onbedrukt Op het VOORBLAD staat de « KOP » (Fr. *En-tête*) of titel van het register.

Tot nadere uitlegging dient gezegd, dat het VOORBLAD bestaat uit : 1°) een witte zijde, 2° en 3°) de zijden 1 en 2, en 4°) de zijde nr 1; — en het ACHTERBLAD, uit 1°) zijde nr 2, 2° en 3°) de zijden 1 en 2, en 4°) een witte zijde. — De BINNENBLADEN, Fr. *Intercalaires*, hebben de tabel langs beide kanten.

Te Kortrijk, zegt men « ACHTERSTE » en « VORENSTE ».

Afbijten. Bij de in de ingezonden antwoorden gegeven uitlegging voege men, dat, wanneer het geval zich voordoet, de drukker b. v. zegt « *Het bijt hier af* », met aanwijzing van de plaats welke afbijt, — of b. v. ook « *De signature bijt af* », enz.

Afnemen en **Opnemen**. EENEN VORM AF- of OPNEMEN. Fr. *Enlever* en *Lever* (une forme).

OPNEMEN wordt gezegd, wanneer een ter pers liggende vorm nog niet is afgedrukt, en de drukker dien van de pers moet nemen om een haastig werk op te leggen. — Men zegt integendeel AFNEMEN, wanneer de vorm is afgedrukt. « *Neem op* », « *Neem af* ». (« Arbeid » heeft alleen *Afnemen;* « Words! » alleen *Opnemen.*)

Afwrijven : EEN VORM AFWRIJVEN, d. i. dien, vooraleer te beginnen drukken, en alhoewel hij vóor het maken van de « mise-en-train » behoorlijk werd gewasschen, met een wat vochtigen loogborstel lichtjes afwrijven, om de letter heelemaal te zuiveren : gedurende de « mise-en-train » kan immers een vorm meer of min bevuild worden. Fr. *Brosser*.

« **Balance**. » Naam van het papier, waarop vroeger, nl. te Brugge, de *Stuiversalmanakken* en kleine goedkoope schoolboekjes (o. a. de « *Kruiskens a. b. c.* ») gedrukt werden.

Binnenblad. *Zie op Achterblad*.

Blad. Het geheele getal vellen waarin een blad getrokken wordt : Gij moet van avond nog een blad natten; — Is het blad gekeerd? — Is het blad af (= afgedrukt)? —

Gij moet het blad ophangen (om te drogen); — ... afnemen (nadat het droog is); — ... inleggen (tusschen de « satineerkartons »); — ... uithalen, uitpakken (van tusschen de « satineerkartons », wanneer het behoorlijk gesatineerd is).

Bloemletters. (Dial. « *Blomletters* »). Te Kortrijk, voor versierde letters, in tegenstelling met « BOEKLETTERS » (d. i. voor boekwerken). Fr. *Fantaisies, Caractères de fantaisie.*

Blokletters. Zware, vierkantige vette letters. Cfr. *Zwartje* (« Arbeid » heeft het woord.)

Bom (**Bomme**). Fr. *Petit tympan* Met het oog op de handpers, lichte vergadering in ijzer, met lijnwaad overspannen, en die de doeken in den « *Tympan* » gesloten houdt (Vgl. met de uitlegging door « Arbeid » gegeven.)

Bovenkas(t). De hoofdletters zelve, die in de bovenkast liggen. Fr. *Capitales* — Zet dat woord in bovenkas(t).

Breken. Te Kortrijk, den gedrukten vorm vaneen doen, losmaken.

« **Cartouche.** » Naam van een papiersoort, die vroeger diende voor het drukken van adresbanden.

Degel. In de « satineer-pers », het platte stuk dat, door het draaien van de schroef, naar beneden komt.

Doortrekken. Spr. van het natten van papier : het papier, in pakjes van een zeker getal vellen, door het water trekken. — Het natten kan ook op een andere wijze geschieden, nl. met het papier bij middel van een borstel met water te besproeien.

Doortrekken. Bij steendrukkers : een vel papier doortrekken, d. i. het op een drogen steen een-, twee- of driemaal onder de pers trekken, opdat het naderhand, b. v. bij het drukken van kleurdruk, niet meer zou « uitlangen » (uitrekken).

Draaier Wordt gezegd van een letter die omgekeerd staat : ender (= ander).

Drukbank (Kortrijk), **Druktafel** (Brugge). Breede tafel, die bezijden de pers (handpers) staat, en waarop de drukker het genatte papier legt, bestemd om bedrukt te worden, alsook daarnevens datzelfde papier nadat het bedrukt is. (Vgl. met de uitlegging gegeven door « Arbeid » vo *Drukbank*.)

Druktafel. Zie op *Drukbank*.

Dubbel-pers (Geh. te Brugge.) Fr, *Presse à retiration*. (Staat bij « *Labore et Constantia* » geboekt.)

Formaat : Het formaat. Het geheele stel, — wit, houten, « regletten ». schenen, kooien en ijzeren raam, — dat dient tot het overslaan van een vorm. Bij het drukken van boekwerken, wordt, na het afdrukken van een blad. het « *formaat* » op eene plank in een rek weggezet, om nogmaals voor het drukken der volgende bladen gebruikt te worden. — « Waar staat het formaat van het *Idioticon ?* »

Gezetsel. (*Zetsel.*) Fr. *Composition*. — Van wien (van welken zetter, b. v.) is dit gezetsel? — (Het woord staat in « Labore et Constantia. »)

Goede blad (**Goê blad**). Schoon blad, Schoon vel, of exemplaar van een afgedrukt blad (van een boek). Fr. *Bonne feuille*.

Handdrijver, ook **Kooidrijver.** (Dit laatste staat bij « Labore et Constantia », « Arbeid » en « Words! Words! Words! ».) Dient om de kooien, nl. bij het overslaan van een vorm, tusschen de « reglette » en de scheen te drijven. Fr. *Chasse-coin*. — Zie op *Toeslaan*.

Handetjespapier, ook **Minutepapier**. Oude naam van de papiersoort in het Fr. *Papier Lys*, of eenvoudig *Lys* geheeten.

Hoog e) staan. Wordt gezegd van een letter in een vorm, welke gerezen is, d i. welke hooger staat dan de andere letters, en bijgevolg te veel inzet zou hebben. Fr. *Lever*. — Die *a* staat hoog. steek ze neder. Vgl. met *Hoog(e) zitten*.

Hoog(e) zitten, Opzitten (te Kortrijk). Wordt alleen gezegd van wit, quadraten of van spatiën, die gerezen zijn, en mede zouden drukken, zoo zij niet nedergeduwd werden. Fr. *Lever*. — Te Gent OMHOOG KOMEN : Het wit is omhoog gekomen.

Hout. 1°) Breede houten « reglette », die in het overslaan van vormen gebruikt wordt. — Te Gent LAT : Geef mij eene lat van 2, 4, 6 ciceros, enz.

2°) Ook, stuk hout, dienende om kleine vormen op de drukpers vast te zetten. Er zijn « houten » van verschillende grootten. — Te Gent KALE (van het Fr. *Cale*).

Huizetje. Holvormig vierkant van groote lettersoorten, van « gros-canon » b. v.

In- en uitzetten. Bij zetters, aan het begin en aan het einde van elken regel b. v. een vierkant of een pasje zetten, hetzij omdat de « interligne » te breed is, hetzij opdat de letters van voren of van achter niet zouden kunnen « wegloopen » (wegvallen). Fr. *Cadratin*, of *Demi-cadratin devant et derrière*. — Te Gent b. v. VIERKANT ACHTER EN VOOR : (bij het geven van kopij aan een zetter) Op 25 (= Zet op een « interligne » van 25 cicero, een vierkant achter en voor.

INZETTEN en UITZETTEN worden ook afzonderlijk gebruikt : zet een vierkant in; zet een vierkant uit.

Inleggen : Een blad inleggen. De gedrukte vellen, een voor een, tusschen « satineerkartons » leggen, om ze vervolgens in pakken tusschen planken in de « satineerpers » te steken. (Staat bij « Labore et Constantia ».)

Het uithalen der bladen, nadat ze behoorlijk gesatineerd zijn, heet **Uitnemen** en **Uitpakken** : Neem (Pak) dat blad uit.

Invoeren en **Uitvoeren.** Bij boekdrukkers, spr. van de handpers, het heen- en terugvoeren van den « wagen » onder den degel : wanneer de vorm « gerold » is en het te bedrukken blad op den « tympan » ligt, dan slaat de drukker het « frisket » neder en voert hij den wagen onder den degel, d. i. INVOEREN; — het blad nu getrokken zijnde, voert de drukker den « wagen » of « karre » terug, d. i. UITVOEREN. Fr. *Rouler, Dérouler (le train, le chariot)*. — Gij zoudt wat rapper kunnen uit- en invoeren! (Bij « Labore et Constantia » : INVAREN en TERUGVAREN.)

Inzet. Ook **Moet.** Fr. *Foulage*. Bij het drukken, de prenting van de letter in het papier. De inzet wordt door den drukker, tijdens de « mise-en-train » geregeld. — Moet,

Inzet geven. Gij moet meer inzet geven. Dit blad, die bladzijde heeft te veel inzet. Geef zooveel inzet niet. (Bij « Labore et Constantia » geboekt, met de vermelding : mondgemeen te Leuven voor *Indruk.*). — Te Gent, PRESSING *(Persing)* : Ge moet meer pressing geven. – (« Arbeid » heeft MOET ; bij « Words! Words! Words! », wordt bij MOET naar DRUKMOET verwezen. Zou dat laatste woord wezenlijk gebruikt worden?)

Inzetten. Fr. *Fouler*. Die vorm, Die bladzijde zet te veel in (= heeft te veel inzet).

Inzetten. Bij het zetten van een alinea, b. v. met één, met twee vierkanten inzetten. Fr. *Enfoncer, Renfoncer* (une ligne).

Kale. Zie op *Hout*.

Kapel. Spr. van de handpers, het stuk waaraan de degel vast is en waarin de noot zit : door het rechten van de noot, wordt de degel naar beneden gehaald, wanneer de drukker « trekt ».

Kar. Zie op *Wagen*. (Bij « Arbeid », ook KAR ; bij « Labore et Constantia » en « Words! Words! Words! », PERSKAR.)

Kas(t). De onder- en bovenkas te zamen. Dat is mijne kas. Waar is uwe kas? Ook, de plaats in den winkel waar een zetter staat : Blijf aan uw kas. Gij zijt al weder weg van uw kas. Fr. *Banc*.

Keeren : **Papier keeren**. Fr. *Remanier* (le papier). Wanneer papier genat is, moet het na eenige uren, en vooraleer het gebruikt wordt, gekeerd worden, opdat het eene vel niet natter zij dan het andere. Het papier wordt in pakjes genat van een zeker getal vellen, naar gelang van zijne dikte; elk pakje wordt derwijze gelegd, dat men de pakjes gemakkelijk van elkander kan onderscheiden. Wanneer men het keeren wil, wordt ieder pakje in tweën verdeeld en van onder naar boven gekeerd. — Gij moet het papier keeren. Is het blad al gekeerd? Keert uw papier. — (Bij « Labore et Constantia » : « Het genat en geperst papier bij « grepen omslaan, om het gelijkmatig te laten doortrekken ».)

Kloppen : *Proef kloppen*, met den borstel. (Zie *Afkloppen* in de ingezonden antwoorden.)

Kopje. Fr. *En-tête.*

Kopletters. Fr. *Lettres de deux-points.*

Koppe-galei. De galei, waarop de folio's, en ook de kopjes, die dikwijls in een en hetzelfde werk terugkomen, bijeen worden gezet, opdat zij niet zouden moeten herzet worden telkenmale de zetter er een noodig heeft.

Kramme, ook **Krans.** Kerf. Verbastering van het Fr. woord *Cran.* (« Arbeid » heeft *Krang.*)

Lat. Zie op *Hout.*

Ligger (Elders : **Legger**). Fr. *Marge, Feuille de marge.* Blad, dat op den tympan der pers (handpers), of op den cylinder van de snelpers, geplakt wordt, en waarop de drukker zijne « mise-en-train » maakt. — Ligt uw ligger al? Plak den ligger. (Vgl. LEGGER, bij « Arbeid ».)

Lijmen. Werd vroeger gezegd van de rollen, wanneer, ten gevolge van groote hitte of van langdurig gebruik, er de lijm van los kwam. (Thans wordt de oude rolspijs, uit lijm en siroop vervaardigd, niet veel meer gebruikt. Men vervangt ze door een fabrikaat.)

Loodje. Fr. *Interligne.* — Fijn, grof (dik) loodje. (Interligne fine, grosse, de 8 ou 4 au cicero). Vroeger te Brugge in gebruik.

Looper : **De Loopers.** De richels in de hand- of snelpers, waarop de kar heen en wêer schuift.

« **Mediaen.** » Vroegere naam van de lettersoort thans « *Cicero* », of Fr. *Corps douze*, geheeten. Anderen beweren dat het de huidige « Philosophie » of Fr. Corps onze is.

Meulentje. Zie op *Molentje.*

« **Meunink** » (Wvl.). Zie *Monnik.*

Moet. Zie op *Inzet.*

Molentje (Meulentje) draaien. Bij het drukken op de handpers, het frisket van de pers vlug toeslaan, terwijl men

den « tympan » zelven toelegt. Fr. *Faire le moulinet*. Een drukker, die goed « molentje draait », kan veel tijds sparen. Het dient echter met veel behendigheid gedaan, zoo niet zou het te drukken vel van den « tympan » afvallen, of zou er gevaar zijn dat het frisket den vorm en de letters kwetst. — Bij BOUTMY, *Les Typographes parisiens*, blz. 11 : « Plus loin « sont les imprimeurs, dernier vestige de l'ancienne impri- « merie, qui font le moulinet en racontant leurs intermina- « bles histoires ».

Monnik rollen. Fr. *Moine* : Endroit sur une forme qui n'a pas été touché par le rouleau et qui, par suite, n'est pas imprimé sur la feuille. (EUG. BOUTMY, *Les Typographes parisiens*, h. v.) — (De uidrukking komt in de ingezonden prijsantwoorden voor.)

Omhoog komen. Zie op *Hoog(e) zitten*.

Onderkas t). De letter zelve. Zet dit in onderkas.

Openleggen. Het drogen van gedrukte vellen, door ze hetzij, op den grond, hetzij op de kasten te leggen.

Openleggen. Het rangschikken van de bladen van een werk dat afgedrukt is, op een tafel b. v., om tot het vergaderen dier bladen tot exemplaren over te gaan : Leg de bladen open Zie verder *Oprapen*.

Opkomen. Fr. *Lever*. Er is daar een spatie opgekomen, steek ze néer. (Geboekt bij « Labore et Constantia ».) — Te Gent OMHOOG KOMEN.

Opleggen Een vorm opleggen. Fr. *Mettre sous presse*. Dit is, den vorm op de pers leggen en al het noodige doen, — wat gemeenlijk « *Mise-en-train* » geheeten wordt, — om tot het drukken te kunnen overgaan.

Oppak (Wvl. « **Uppak** »). Eenige regelen « distributie », inzonderheid zooveel als men in eens met de hand nemen kan. Wanneer een zetter naar kopij wacht, en men hem voor het oogenblik geen ander werk weet te geven, dan zal b. v. de meesterknecht zeggen : « Distribueer » een oppak of twee. « Labore et Constantia » haalt het woord aan.)

Oprapen. Het Fr. *Remanier*. OVERLOOPEN wordt echter veel meer gebruikt.

Oprapen. Het vergaderen van afgedrukte bladen van een boek tot exemplaren, om over te gaan tot het naaien daarvan op de hand. Begin maar op te rapen; opgelet in het oprapen, jongen. — Zie op *Openleggen.*

Opsteken. Er steekt hier een spatie op. (Er is een spatie gerezen.)

Opvullen : Een kas opvullen. Wanneer in een kas lettersoorten ontbreken, zal men aan den zetter zeggen : « Vul uw kas op », d. i. neem de noodige letters uit het « magazijn » (bak waarin voorraad van zekere letters – van de meest gebruikte letters in bewaard wordt), of uit andere kassen.

Opzitten. Zie op *Hoog(e) zitten.*

Overzetten. Fr. *Maculer.* Wanneer, onder het weerdrukken, de « ligger » niet bij tijds verschoond wordt, dan prent langzamerhand de inkt der versch geschoondrukte vellen daarop over; op den duur geraakt de « ligger » derwijze bevuild, dat hij op den geschoondrukten kant overprent, d. i. overzet : De ligger zet over.

« **Page** »-**maat.** Fr. *Réglette de longueur.* (Staat bij « Labore et Constantia ».)

« **Pintje** » (*Pinnetje*), **Pinture.** Verbastering van het Fr. *Pointure.* Vandaar **Pintuursleutel,** en **Pinturen,** ww. Fr. *Pointer.*)

De « pointure » van de handpers is een ijzeren lemmertje met veer en met een pinnetje op het uiteinde, dat langs beide kanten op den « tympan » wordt vastgehecht Voor den schoondruk, staat de veer open : door het toesluiten van de veer bij de persing, wordt het pinnetje door het te drukken vel gedreven; — voor den weerdruk sluit men de veer, en dan wordt het vel door de eerstgemaakte gaatjes op de « pinturen » gevestigd.

Plakje. Uitgesneden stukje papier, dat, bij het maken van de « mise-en-train », hier en daar op den ligger wordt geplakt om zekere plaatsen van den vorm duidelijker te doen drukken. Fr. *Hausse.* Leg er een plakje op. (Bij « *Labore et Constantia* » geboekt.) (Vgl. met ONDERLEGGEN, bij « Arbeid » en bij « Words! Words! Words! ».)

Poetse. Een onzuiver, te vet gedrukte letter, inzonderheid waarvan b. v. het oog vol zit. Daar is een poetse. (Zie bij De Bo, *Westvlaamsch Idioticon.*) (Vgl. met Vlieg, bij « Words! Words! Words! » en bij « Labore en Constantia ».)

Poetsen. Onzuiver afdrukken. Fr. *Bavocher* (nl. Etre empâté). Daar is een letter die poetst, Die letters poetsen. (Zie bij De Bo, op. cit.)

Pressing. Zie op *Inzet.*

Proef kloppen. Zie op *kloppen.*

Raam. Fr. *Chassis.* Eertijds werden op de handpers ook houten ramen gebruikt.

Rapen. Hij kan goed rapen, zal men van een zetter zeggen, die rap (maar daarom niet noodzakelijk « goed ») zet. « Rapen » leert men vooral in de gazetdrukkerijen, waar alles vlug moet gaan, zonder dat men er veel op de goede uitvoering van het werk let. Fr. *Lever.* Bij Boutmy, op. cit., blz. 44 : « *Lever les petits clous,* Composer.

Raper. Een goê raper. Zie op Rapen. Fr. *Leveur.* Bij Boutmy, op. cit., « Un bon *leveur* est un ouvrier qui compose habilement et vite ».

Rol : Bus van de rol. Fr. *Mandrin,* d. i. de houten cylinder, waarop de spijs gegoten wordt : zij is doorboord, om op de spillen der « garniture » geschoven te worden (wanneer het de rol voor de handpers geldt).

Rollen. Fr. *Encrer.* Een vorm rollen (Handpers) : Met de rol den vorm inkt geven.

Roller. (Dial. **Rolder.**) De werkman die rolt. (Handpers.)

Roltafel. (Bij de handpers.) Tafel met inktbak voorzien, waarop de roller den inkt met de rol verwerkt, vooraleer den vorm te rollen. Elders Inkttafel. (Zie « *Arbeid* », « *Labore et Constantia* » en « *Words! Words! Words!* ») De roltafel staat aan den kop der pers; de drukbank of druktafel, aan den voet.

Rondse. Bij « *Labore et Constantia* » **Rons.** De handhave of handvat waarmede de trommel van de handpers in beweging wordt gebracht. Fr. *Manivelle, Poignée.*

Rijzen. Fr. *Lever.* Het wit is gerezen, spr. b. v. van een vorm die overgeslagen is. — Heel de vorm is gerezen (wat somwijlen in het toeslaan of toedraaien kan gebeuren). — Er is daar een spatie gerezen. — Te Gent, OMHOOG KOMEN.

Schoondrukken. Den schoondruk verrichten. Fr. *Tirer en blanc.* (Staat bij « Labore et Constantia ».)

Slagpage. Recto-bladzijde. Gij moet dat kapittel op een slagpage beginnen.

Smodderen. Dubbeleeren. Fr. *Friser, Papilloter.* (Zie DE BO, *Westvl. Idioticon,* onder *Smodder.*)

Steen. Fr. *Marbre.* Wordt gezegd van het platte van den wagen of kar van de pers (hand- en snelpers), waarop de vorm wordt gelegd. Kuisch den steen af (opdat onder den op te leggen vorm geen vuiligheid zou geraken.) — Een vriend doet ons opmerken, dat in Canada, het Fr. *Marbre* niet gebruikt wordt en dat men aldaar *Pierre* zegt. (Vgl. met hetgene « Labore et Constantia » zegt vo *Steen,* met het oog op de « voormalige drukpers ».)

Steert. (**Staart.**) Een bladzijde met een steert, is een bladzijde die niet heel en al vol is. (Vgl. met STAARTPAGINA. bij « Labore et Constantia » en bij « Arbeid »)

Steken. Wanneer een regel te vast is opgesloten en dat dientengevolge de vorige of volgende regels schijnen los te staan, dan zegt men : Die regel steekt. — Er steekt iets in dien vorm. — Is een regel niet vast genoeg opgesloten, dan steekt de interligne.

Stuk. Fr. *Paquet.* Een mindere of meerdere hoeveelheid zetsel. In stukken zetten, — opbinden, — opmaken. Fr. *Composer, Lier, Mettre en pages en paquets.* Wordt gedaan wanneer b v. een deel kopij ontbreekt. zoodanig dat de zetter voorloopig het zetsel in stukken van een zekere lengte moet opbinden of opmaken. (Vgl. met STUK, bij « Labore et Constantia ».)

Takeerberd. Fr. *Taquoir.* Houten blokje, met hard hout boven, en zacht hout onder. (Bij « *Arbeid* », *Takeerhout.*) — Gent, **Takeerplank.**

Toeslaan. Een vorm toeslaan. (Staat bij « Labore et Constantia » en bij « Arbeid ».) Sedert het invoeren der « coins mécaniques » zegt men **Toedraaien.**

Trek. Hoeveel treks (te Brugge als mv. gebruikt) kunt gij van dien vorm per uur doen? Fr. Combien de feuilles tirez-vous à l'heure?

Trek. Fr. *Tirage* (Action de faire passer les feuilles sous la presse pour les imprimer; *résultat de cette action*). Dat is een schoone trek. Fr. Voilà un beau tirage (un tirage bien soigné).

Trek. Spr. van rollen. Fr. *Amour.* Er is, zit geen trek in die rolle (er zit geen leven in, zij neemt niet goed den inkt aan, zij spreidt den inkt slecht op den vorm).

Trekken. Spr. van rollen. Fr. *Avoir de l'amour.* Die rol trekt goed. Zie op *Trek.*

Trekken. Fr. *Tirer.* Zooveel als Drukken. Welken vorm hebt gij gisteren getrokken? Dat blad is goed getrokken.

Trommel. In de handpers, de ijzeren of houten cylinder, waarop de riemen gespannen zijn, welke de kar in beweging brengen.

Uit- en inzetten. Zie op *In- en uitzetten.*

Uithalen. Een gedrukt werk uit de satineerpers halen, de vellen van tusschen de satineerkartons halen, nadat ze genoegzaam gesatineerd zijn. Haal uit; haal het blad uit. Men zegt ook *Uitnemen.*

Uitnemen. Zie op *Uithalen*

Uitnemen. De gezette regels uit den haak nemen, om ze op de galei over te brengen. Neem uwen haak uit.

Uitzetten. Hetzelfde als boven *Uitnemen* — Zet uwen haak uit, wil ook zeggen : Zet voort totdat uw haak vol is en neem dan uit (om een ander werk te beginnen .

Vagen Niet zuiver drukken, zoodanig dat de letters minder of meer dubbelceren. Fr. *Frisotter.* De pers vaagt; 't Vaagt; 't Is heel gevaagd.

Verschoonen. In den weerdruk, opdat de schoondruk niet zou overzetten, een verschoonblad (een vel ongelijmd papier) op den ligger plakken. – Op de snelpers, verschoont men met eenige verschoonbladen een voor een door te steken. Fr. *Passer des décharges.*

Vierkant achter en voor. Zie op *In- en uitzetten.*

Vliegblad. Zie op *Waaiblad.*

Voorblad. Zie op *Achterblad.*

Vorenste. Zie op *Achterblad.*

Vorm. Het getal bladzijden zetsel, welke een blad uitmaken : 4, 8, 12, 16, 24, 32, enz., naar het formaat van het te drukken boek. – Er is genoeg voor een vorm (d. w. z. er is zetsel genoeg voor het noodig getal bladzijden). – Sla dien vorm over (naar de opgemaakte bladzijden wijzende)

Vorm Hetgene moet gedrukt worden, zonder onderscheid te maken tusschen het drukken van een boek of van eenig ander drukwerk. Leg dien vorm op

Waaiblad De witte helft van een vel papier, dat in tweëen geplooid zijnde, maar op een of twee bladzijden bedrukt is (de derde en vierde onbedrukt blijvende). Moet die « circulaire » met of zonder waaiblad gedrukt worden? Fr. *Feuille volante.* Elders : *Vliegblad*

Wagen, ook **Kar.** Fr. *Chariot, Train.* Het stuk in handen snelpers waarop de te drukken vorm geiegd wordt.

Watergeprent. De gothische letter waarmede vroeger vele boeken gedrukt werden Hij kan watergeprent lezen.

Witte bladzijde. Bladzijde in een vorm, alleen uit « garnituren » samengesteld Er komen twee witte bladzijden in dien vorm, maak ze maar gereed.

Wrijven. Zie op *Vagen.*

Zwartje. Zwarte letter in het algemeen Men maakt, te Brugge nl., onderscheid tusschen *Blokletters, Vetjes* en *Zwartjes.* (Bij « *Labore et Constantia* » staat *Zwartje* geboekt, als zijnde mondgemeen in Vlaamsch-België voor Vette letter.)

Gerust mag ik betuigen, dat ik al de bovenaangehaalde woorden onder boekdrukkersgasten heb afgeluisterd. *Zóo moet er te werk worden gegaan :* onder het werken, boeke men de woorden en uitdrukkingen, door de gasten gebruikt, hetzij om een of ander stuk alm aan te duiden, hetzij om op een werking te wijzen. Naar onze meening, is zulks het beste en eenige middel om werk te leveren, dat vertrouwbaar is en, voor het doel door de Academie beoogd, nut kan stichten.

***

Een laatste wensch zij nog geuit. Zou bij het uit te geven boek niet een beknopte historische inleiding over de Boekdrukkunst dienen gevoegd? Bij « Words! Words! Words! », onder het woord *Boekdrukkunst,* komt een belangwekkend artikel voor, als antwoord op de vraag « Wie is de uitvinder van de boekdrukkunst? ». Integendeel in « Arbeid » worden, benevens een algemeene schets, eenige notities aangetroffen over Faust (Fust), den eersten medewerker van Gutenberg, over Gutenberg zelven, over Manuce, Martens, enz., welke niet van verdienste ontbloot zijn maar misschien beter in de Inleiding tot een algemeen overzicht z uden worden verwerkt. Merkwaardige bijzonderheden komen ook in dit opzicht voor, in een studie van den heer A. SIFFER, betiteld *Schrijven en drukken,* welke verschenen is in : *Syndicaat der Boekn̄jverheden van Oost-Vlaanderen. Gent. Cataloog der Tentoonstelling van het Boek* (1). Verdere bronnen dienen niet aangewezen en zijn overigens de Schrijvers genoegzaam bekend. Alleen zij herinnerd aan het *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* dat met de meeste vrucht zal worden geraadpleegd en waarin zich (5de jaargang, 1907) een zeer gedocumenteerde verhandeling

(1) Gent, Eug. van der Haeghen, 1904.

voordoet van den heer J. W. ENSCHEDÉ, over de « *Vlaamsche drukkerswoorden in 1567* » (1).

Als te raadplegen bron, zij nog ten slotte o. a. aangehaald het werk van Dr. HEINRICH KLENZ, met titel *Die deutsche Druckersprache* (Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner, 1900).

***

Besluit en voorstel. — Met den heer TH. COOPMAN, eersten verslaggever, stel ik voor de twee antwoorden « *Words! Words! Words!* » en « *Arbeid* » te bekronen, met dien verstande :

1°) Dat de schrijvers verzocht worden hunne antwoorden gezamenlijk tot één boek te verwerken, dat onder hun beider naam zou verschijnen. Worden immers de twee bekroonde antwoorden afzonderlijk uitgegeven, dan loopt de Academie gevaar minstens voor de drie vierden hetzelfde (al zou het onder min of meer andere bewoordingen zijn) tweemaal te laten drukken.

2°) Dat uit het werk geweerd worden alle woorden die niet tot de eigenlijke technick behooren of in de vaktaal niet wezenlijk bekend zijn. Minder lijvig zal het boek wel worden, maar de innerlijke waarde zal erdoor vergrooten.

3°) Dat bij alle woorden waarvan het gebruik niet algemeen is, uitdrukkelijk vermeld worde vanwaar ze herkomstig zijn.

Als de schrijvers met een eventueele beslissing der Academie in dien zin vrede hebben, dan stel ik verder voor :

---

(1) Bij JOHAN VAN NIJENBORGH, *Tooneel der ambachten*, Groeningen, 1659, in het vervolg betiteld *Den winckel der handwercken*, blz. 2, komen eenige namen van lettersoorten voor.

4°) Dat aan den schrijver van het antwoord met kenspreuk « *Words! Words! Words!* de uitgeschreven prijs van 700 fr., en aan den schrijver van « *Arbeid* » een tweede prijs van 500 fr. worde toegekend.

5°) Dat vóor of op 31 December 1908 een behoorlijk gewijzigd handschrift bij de Academie worde ingediend, en dat dit aan een laatste onderzoek van den keurraad worde onderworpen.

6°) Dat de Academie beslisse, dat de twee uitgevers ieder 100 present-exemplaren zullen ontvangen, en dat aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de noodige toelating zal worden gevraagd om, te dien einde, de oplaag voor dit werk met 100 exemplaren te mogen vermeerderen.

EDW. GAILLIARD.

***

3°) Verslag van den heer J. BROECKAERT.

Ik ben het met mijne geachte collega's, de heeren COOPMAN en GAILLIARD, volkomen eens, om aan den schrijver van *Words! Words! Words!* den uitgeloofden prijs, en aan den opsteller van *Arbeid* eenen tweeden prijs toe te kennen.

Liever dan beide werken afzonderlijk uit te geven, wenschte ik met den heer GAILLIARD dat ze konden ineengesmolten worden. Mits eenige toegevendheid vanwege de schrijvers schijnt mij dit niet onmogelijk.

In allen gevalle dienen de woorden, die niet tot de eigenlijke techniek van het drukkersvak behooren, weggelaten te worden.

JAN BROECKAERT.

BERICHT.

BIBLIOGRAPHIE

VAN DEN

VLAAMSCHEN TAALSTRIJD.

Heeren Leden of Bijzondere personen, die in hunne boekerij, boeken, brochuren, overdrukken enz., bezitten, welke in de **Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd** zouden dienen benuttigd te worden, wezen zoo goed ze te zenden aan den Bestendigen Secretaris, die zich belasten zal met ze in hunnen naam aan de Heeren COOPMAN en BROECKAERT mede te deelen.

Mochten aanplakbiljetten, *met betrekking tot den Vlaamschen Taalstrijd,* in welke omstandigheid ook, in hunne stad verschijnen, dan worden de heeren Leden der Academie verzocht den Bestendigen Secretaris een exemplaar daarvan, voor het Archief onzer Koninklijke Instelling, te bezorgen.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 17 Juni 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder, Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer V. DE LA MONTAGNE, briefwisselend lid.

De heeren Dr. H. CLAEYS, Mr. EDW. COREMANS, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN en Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de Mei-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Bibliotheca Neerlandica Manuscripta. « Ik heb voor een paar dagen iets vernomen, Mijne Heeren, » — zegt de Bestendige Secretaris, — « dat ik niet beloofd heb te zwijgen, en waarvan ik mij voorstel dat het U evenveel genoegen zal

doen als het mij gedaan heeft. Het is U bekend, dat de Koninklijke Academie van Pruisen, naar het voorbeeld van de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* van Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, voor de Duitsche Handschriften ondernomen heeft, wat ons geacht Medelid sedert jaren doet voor de Nederlandsche. Het op touw zetten van dezen inventaris der Duitsche Codices, naar dezelfde beginselen en methode als die door Dr. DE VREESE gevolgd, is een benijdenswaardige hulde aan de degelijkheid van zijn werk. Die hulde van de Duitsche geleerde wereld is thans herhaald onder een anderen vorm : ons Medelid heeft vanwege het Bestuur van het *Internationaler Kongress für historische Wissenschaften*, dat onder de hooge leiding der Pruisische Academie in Augustus aanstaande te Berlijn wordt gehouden, een uitnoodiging ontvangen om voor de uitstekendste Duitsche geleerden een voordracht te komen houden over doel, inrichting en staat der onderzoekingen, die hij sedert zoovele jaren, met een zeldzame standvastigheid, ondanks de vele moeilijkheden, ten behoeve zijner *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* heeft ingesteld. Het is, naar mijn bescheiden meening, een groote eer voor onzen hooggeachten Onderbestuurder, een eer die ook uitstraalt over de Koninklijke Vlaamsche Academie en over het Vaderland. Ik voel er behoefte aan, ik acht het een plicht, hem deswege in deze vergadering geluk te wenschen. » — (*Algemeene instemming.*)

De heer Dr. DE VREESE, zichtbaar getroffen door de onverwachte hulde hem door de Academie gebracht, dankt al zijn Medeleden en inzonderheid den Bestendigen Secretaris, voor zooveel vriendschap; hij herinnert er aan, dat een niet gering deel van de hem toegekende verdienste eigenlijk toekomt aan Regeering en Academie, die hem sedert verschillende jaren door hun krachtigen steun het werk verlichten en mogelijk maken.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

TIJDSCHRIFTEN. — *Bibliographie de Belgique*, 1908. Première partie : *Livres*, nos 9 et 10. Deuxième partie : *Publications périodiques*, nos 9 et 10. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge*, no 5, 1908. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, nr 5, 1908. — *Bulletin des Musées royaux*, no 5, 1908. — *Le Musée belge*, no 2 1908. — *Revue Néo-Scolastique*, no 2, 1908. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, nos 7-8, 1908. — *Revue Sociale Catholique*, no 8, 1908. — *Sommaire idéologique des Ouvrages et Revues de Philosophie*, Mai 1908. — *Arbeidsblad*, nrs 5-8, 1908. — *Annales des travaux publics de Belgique*, nr 3, 1908.

Door het Gemeentebestuur van Gent :

Oorkondenboek der stad Gent. Gentsche stads- en baljuwsrekeningen (1280-1336), bezorgd door J. VUYLSTEKE. (*Cartulaire de la ville de Gand. Comptes de la ville et des baillis de Gand.*) Register door A. VAN WERVEKE. Gent, 1908.

Door de Société Liégeoise de Littérature Wallonne, te Luik :

Bulletin de la Société Liégeoise de Littérature Wallonne. Deuxième série. tomes XI-XIX (1889-1892). — Te beginnen met tome XX tot en met tome XXVI, is op het titelblad

bijgevoegd, « Tome XXXIII des publications » tot en met tome XXXIX (1893-1899). — Te beginnen met het jaar 1900, worden de boeken alleen genummerd « tome XL » tot en met « tome XLIX » (1900-1908). — Tome XLVII draagt als bijtitel : « 1856-1906, *Liber memorialis* (1re *partie*) » ; t. XLVIII die het 2e deel van het *Liber memorialis* zal uitmaken, verschijnt in den loop van 1908.

Projet de Dictionnaire général de la Langue Wallonne, publié par la Société Liégeoise de Littérature Wallonne. Liége, 1903-1904.

JULES FELLER. *Règles d'Orthographe wallonne adoptées par la Société Liégeoise de Littérature Wallonne.* Liége, 1905.

Bulletin du Dictionnaire général de la Langue Wallonne, publié par la Société Liégeoise de Littérature Wallonne. 1re année, 1906; 2e année, 1907. Liége, s. d.

Door de Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg, te Maastricht :

Publications : Tables générales des tomes I à XL, rédigées par P. DOPPLER, Secrétaire de la Société. Maastricht, 1908.

Door het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden :

79ste *Verslag van het Genootschap.* 1906-1907, Leeuwarden, 1908.

Door de Reale Accademia delle Scienze, te Bologna :

Memorie della R. Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna. Classe di Scienze morali. Serie I. tomo I, 1906-1907. *Sezione di Scienze Storico-Filologiche.* Fascicolo secondo. Bologna, 1908. — Serie I, tomo I, 1906-1907. *Sezione di Scienze Giuridiche.* Fascicolo secondo. Id.

Door den heer Kan. Dr. J. MUYLDERMANS, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Bondigen oogslag op den Zegeprael van het Kruys van Jesus-Christus, gepredikt door den Vicaris-generael F. G. VERHEYLEWEGEN, *in de Kerk van den H. Rumoldus, te Mechelen, den 4 Meert* 1821, *alsmede : Den steen des aenstoots wechgeruymd, betrekkelyk déeze zaek.* Loven, 1821.

Tegen-vergif of zaekelyke wederlegging van zeker drogschift, getiteld : De vreemde geloofs-genoot en pligten jegens den zelven, een pendant van het sermoon op den Zegenprael van het Kruys enz. Antwerpen.

Redevoeringen van Jan Baptist David. Met Inleiding en Aanteekeningen, heruitgegeven door Kan. Dr. J. MUYLDERMANS. (Nederlandsche Schooluitgaven 4.) Rousselare, 1908.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid der Academie, te Antwerpen :

Dr. A. VAN GEHUCHTEN, Hoogleeraar in de Zenuwleer, te Leuven. *Het Zenuwgestel. (Met afbeeldingen.)*

Eerw. Heer A. VAN ROEY, Doctor in de Godgeleerdheid, de Wijsbegeerte en het Kerkelijk Recht, Leeraar aan het Sint-Rombout's college te Mechelen. *De Goddelijke Alwetendheid.*

Kan. AM. JOOS, Bestuurder der Normaalschool van Sint-Niklaas (Waas), Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. *De Uiterlijke Willekeurige Bewegingen.*

Dr. Fr. MEEUS, Geneesheer der Krankzinnigen-Colonie, te Gheel. *Menschenkunde.* VI. *De Synthesis van den Genialen Mensch.*

(Deze vier werkjes maken de nummers 101-104 uit der *Verhandelingen van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding*, te Antwerpen.)

Liederen voor ons Volk. Maandelijksche Uitgave. 3e Jaargang : (1907). Nr 2 : *Volkslied.* Woorden van JAN VAN NYLEN; Muziek van JOS. VAN HOOF. — Nr 3 : *Klein Lied.* Woorden van HELENE SWARTH; Muziek van FERD. GRIMBERS. — Nr 4 : *Er kwam...* Woorden van JAN VAN NYLEN; Muziek van JOS. VAN HOOF. — Nr 5 : *Minneliedeken.* Woorden en Muziek van KAREL WEYMANS. — Nr 6 : *Drinckliedeken.* Gedicht van J. M. DAUTZENBERG; Muziek van JOS. VAN HOOF. — Nr 7 : *Kuipersliedje.* Gedicht van J. M. DAUTZENBERG; Muziek van WILLEM DE LATIN. — Nr 8 : *Van 't Spinsterken.* Gedicht van KAREL CASTEELS; Muziek van CÆSAR HINDERDAEL. — Nr 9 : *Wat zal ik u geven.* Gedicht van FRANS LIEKENS; Muziek van KAREL CANDAEL. — Nr 10 : *Er woonden.* Gedicht van LOUISE STRATENUS; Muziek van JOZ. VAN BAELEN. — Nr 11 : *Avondlied.* Gedicht van KAREL QUAEDVLIEG; Muziek van H. VAN DEN ABEELE. — Nr 12 : *Het Kerelskind.* Gedicht van ALBRECHT RODENBACH; Muziek van JAAK OPSOMER.

Door den heer IS. TEIRLINCK, werkend lid der Academie, te Sint-Jans-Molenbeek :

Het Vaderland. Tijdschrift voor Letterkunde en Geschiedenis. Eerste jaergang. *Uitgegeven onder de bestendige medewerking der Heeren gewoone leden van het Nederduitsch Taal- en Letterkundig Genootschap van Brussel en der byzonderste Letterkundigen van Belgie, onder de bestiering van* MICHIEL J. T. VANDERVOORT, Sekretaris van het Brusselsch Genootschap, corresponderend lid van de Maetschappij *De Taal is gansch het Volk.* Antwerpen, 1844.

Door den heer Dr. J. VERDAM, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden :

Middelnederlandsch Handwoordenboek, door J. VERDAM, Hoogleeraar te Leiden. 2e Aflevering, 's Gravenhage, 1908.

Door *Z.* E. D. MERCIER, kardinaal-aartsbisschop van Mechelen :

La Vie diocésaine, Bulletin du Diocèse de Malines, t. II, fasc. V, en *Documenta,* II.

Door den heer C. CAEYMAEX, leeraar aan het Groot Seminarie, te Mechelen :

C. CAEYMAEX. *Cours de Méthodologie à l'usage des élèves du Grand Séminaire de Malines.* Malines, 1907.

Door den heer L. MAETERLINCK, bewaarder van het Museum van Schoone Kunsten, te Gent :

La Sculpture à l'Exposition de la Toison d'Or, par L. MAETERLINCK, Conservateur du Musée des Beaux-Arts de Gand. Extrait de « *Les Chefs-d'œuvre d'Art Ancien à l'Exposition de la Toison d'Or à Bruges en* 1907 ». Bruxelles, 1908.

Door den heer JEAN HAUST, leeraar aan het Koninklijk Athenæum te Luik, Secretaris van de Société Liégeoise de Littérature Wallonne :

JEAN HAUST. *Etymologies wallonnes.* Liége, 1908. (Overgedrukt uit *Mélanges Godefroid Kurth.*)

Door den heer ALFRED DE GROOTE, substituut der krijgsauditeurs van Oost-Vlaanderen en Henegouwen :

Justice militaire. La Langue des Plaidoiries et des Réquisitoires, par ALFRED DE GROOTE, Substitut des Auditeurs militaires de la Flandre Orientale et du Hainaut. Bruxelles, 1908.

Door den heer BAUR FRANK, leeraar aan het Sint-Jozefsgesticht, te Turnhout, bibliothecaris der Keurboekerij van Mechelen :

René de Clercq. Eene letterkundige Studie, door ARAN BURPS. Brussel, z. j. (1908.)

Door den heeren A. en V. VAN DER SCHELDEN, boekhandelaars te Gent :

Natuurlyke Historie voor kinderen, gedeeltelyk ingericht naer de Hoogduitsche uitgaave van... M. GEORG CHRISTIAN RAFF, Hoogleeraar in de Historie en Geographie, te Göttingen. Aanmerklijk verbeterd... door J. LE FRANCQ VAN BERKHEY, M. D. Eerste deel. Leyden, 1781.

Latijnsche Grammatica, ten gebruike der Athenæa, Collegiën en Latijnsche Scholen. Eerste deel, bevattende de *Etymologia.* Brussel, 1823.

Nederduijtsche Spraekkunst. Eerste deel : *Spelling en Vormleer.* (Tweede deel : *Woordvoeging en Prosodie.*) Door J. DAVID, Pr. Mechelen, 1836-1837.

Grammaire Flamande à l'usage des Collèges et des Pensionnats, par P. HEIDERSCHEIDT, Docteur en Philosophie et Lettres, Docteur en Droit romain et moderne, Professeur à l'Institut de Saint-Louis à Malines. Malines, 1841.

Nederduitsche Spraekkunst voor eerstbeginnenden, ingerigt naer het spellingstelsel door het Taelcongres, gehouden te Gent den 23 October 1841, vastgesteld en aengenomen. Door MUSSELY-BOUDEWYN. Derde druk. Kerkelijk goedgekeurd. Kortrijk, 1843.

Beginselen der Vlaemsche Spraekkunst, door P. J. RENIER. Vijfde verbeterde uitgaef. Kortrijk, 1845.

Door den heer A. VAN DE VELDE, beambte aan het Provinciaal Bestuur, te Brugge :

Liefde en Haet, door K. VAN DEN BROUCKE-DE VOOGHT (uit Brugge). Brugge, z. j. (Vóor 1860.)

Door de Redactie :

Oudheid en Kunst, nr 4, 1907. — *De Tuinbode,* nr 6, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

An index to the early printed books in the British Museum : from the invention of printing to the year MD. with notes of those in the Bodleian Library. By ROBERT PROCTOR. First section, *Germany;* — Second section, *Italy;* — Third section, *Switzerland to Montenegro;* — Fourth section, *Registers.* London, 1898-1899. 4 deelen.

Appendices ad Hainii-Copingeri Repertorium Bibliographicum. Additiones et emendationes edidit DIETERICUS REICHLING, Dr. Phil., Gymnasii Regii Paulinii Monasteriensis professor. Monachii, 1905-1907. 3 deelen.

Die Pariser Miniatur-malerei, von der Zeit des hl. Ludwig bis zu Philipp von Valois und ihr Verhältnis zur Malerei in Nordwesteuropa. Von Dr. GEORG GRAF VITZTHUM, Privatdozent an der Universität Leipzig. Leipzig, 1907.

Die Malereien in den Handschriften des Königreichs Sachsen. Herausgegeben von Dr. ROBERT BRUCK, a. o. Professor für Kunstwissenschaft an der Kgl. Techn. Hochschule zu Dresden. Dresden, 1906.

Recherches sur la Librairie de Charles V, par LEOPOLD DELISLE, Membre de l'Institut, Administrateur général honoraire de la Bibliothèque nationale. Partie I. Paris, 1907. — Partie II : *Inventaire des livres ayant appartenu aux rois Charles V et Charles VI, et à Jean., Duc de Berry.* Paris, 1907. — (Partie III : 26 planches in-folio.)

Heortologie oder die geschichtliche Entwicklung des Kirchenjahres und der Heiligenfeste von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart, von Dr. K. A. HEINRICH KELLNER, o. ö. Professor der katholischen Theologie an der Universität zu Bonn. Zweite, vollständig neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Freiburg im Breisgau, 1906.

British Museum. Reproductions from Illuminated Manuscripts. Series III. Fifty Plates. London, 1908.

Album belge de Paléographie. Recueil de Spécimens d'écritures d'auteurs et de manuscrits belges (VIIe au XVIe siècles), par J. VAN DEN GHEYN, S. J., Conservateur des manuscrits à la Bibliothèque royale de Belgique. Jette-Bruxelles, 1908.

Livres d'heures imprimés au XVe et au XVIe siècle, conservés dans les Bibliothèques publiques de Paris. Catalogue par PAUL LACOMBE, Bibliothécaire honoraire à la Bibliothèque Nationale. Paris, 1907.

Oorkondenboek van Holland en Zeeland. Uitgegeven van wege de Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Eerste afdeeling : tot het einde van het Hollandsche Huis, bewerkt door Mr. L. PH. VAN DEN BERGH. Amsterdam, 's Gravenhage, Eerste deel, 1868; Tweede deel, 1873.

De Oude Tijd. Geschiedenis — Maatschappelijk en Huiselijk Leven — Monumenten — Volkseigenaardigheden — Overleveringen — Kunst — Nijverheid — Gebruiken — Kleeding — Volksverhalen — Spreekwoorden — Liedjes uit Noord- en Zuid-Nederland. Onder leiding van DAVID VAN DER KELLEN JR., met medewerking van Noord- en Zuid-Nederlandsche Geschied- en Oudheidkundigen en Kunstenaars. Jaargangen: 1869-1874. — Te beginnen met 1871 wordt de titel: *De Oude Tijd,* door J. TER GOUW, met medewerking van Vaderlandsche Geschied- en Oudheidkundigen. Haarlem.

De hedendaegsche Lang-tonge. Af-gebeeld in twaelf zinne-beelden, De Bezonderste Eygendommen van eene Ongeregelde Tonge betreffende: Met aengenaeme Poësie het Zinne-beêld ontvouwende en klaerlyk voór oogen stellende verciert, en Op-geheldert: in 'tlang en breed, tot meerder begryp van den eygen Zin, bondiglyk Uytgeleyd: Alles tot Onderwyzinge van den Lezer, om hem sijne Fouten te ontdekken, en aldus, door het aentoonen van de Leelykheyd der zelve van de Ongeregeltheyd der Tonge in toekomende te verhouden, tot sijn groot geluk. Door J. A. F. PAUWELS. t'Antwerpen, 1774.

De noodzakelyke Wel-geregeldheyd der Tonge, Aengetoont in twaelf zinne-beelden, De Bezonderste Eygendommen van eene Goede Tonge bevattende: Met Vermakelijke Poësie, het Zinne-beêld opentlijk voór-oogen-stellende, opgeluystert: in 'tLang en Breed tot genoegzaem begreyp van Een-ider bekwâemelijk afgebeêld: Alles tot stigtinge van den Lezer, om hem tot het betragten van sijne Pligt in zoo-gewigtige zaek aen-te-moedigen, ende voortaen de groote Konst, van wel sijne Tonge te besteden in te planten. Door J. A. F. PAUWELS. Tweede deel. t'Antwerpen, 1774.

Den Wegh der Deughden, Beset met scherpe Dornen van quellinghen en onrechtveerdighe vervolginghen naer d'eeuwicheijt. Waer in te vinden is den Regel der Volmaecktheyt en den Spieghel van sijn eyghen selven, om daer door Te vercijghen(sic)de Hope van Salicheyt. Door CORNELIO DE BIE. Tot Lier Anno 1687. Waerheydt baert Nijdt. t'Antwerpen, 1697.

Sedelyck Vermaeck Tonneel. Verthoonende door Sinne-beelden Den leersamen Handel van de onredelijcke Dieren aen de verkeerde, en Beest-aerdighe Werelt. Op-gherecht Van verscheyden soo Griecksche als Latijnsche Schrijvers, verciert Met aer-

dighe Preuten, vermaeckelijcke Poësie, en Sedelijcke Leeringh n, door F. JACOBUS MOONS, Religieus der Canonicklijke Orden van Premonstreyt in d'Abdije van S. Michiels tot Antwerpen, 1675.

Het Leven van den H. Vader Franciscus, Ende der vernaemste Heylighen, Salighen, ende Godtvruchtighen van sijnen derden Reghel. By·een vergadert door P. F. JACOBUS RAPS, Guardiaen van het Convent der Minder-broederen tot Brussel. *Den II. Druck, Verbetert ende vermeerdert met vele Levens van verscheyde Heylighen ende Salighe Persoonen der derde Orden, T'samen met den Reghel, Aflaten, Gratien ende Privilegien der selve derde Orden hier achter byghevoeght.* Tot Brussel. By François Vivien, Ghesworen Boeck-drucker, 1662.

Handboek der Boekdrukkunst voorafgegaan van eene inleiding over dezes oorsprong en uitvinding, door JAN JACOLET, letterzetter. Leuven, 1890.

De Gids, Juni 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen,* heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, nr 1, 1908-1909. — *Biekorf,* nrs 10-11, 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant,* Mei, 1908. — *Christene School,* nrs 15 en 16, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort,* nr 5, 1908. — *Het Katholick Onderwijs,* nr 8, 1908. — *Neerlandia,* nr 5, 1908. — *Onze Kunst,* nr 6, 1908. — *De Opvoeder : Opvoeding, Onderwijs,* enz. nrs 15-17, 1908. — *De Opvoeding,* nr 6, 1908. — *De Schoolgids,* nrs 21-24, 1908. — *St. Cassianusblad,* nr 7, 1908; *Bijvoegsel,* nrs 9 en 10, 1908. — *Studiën,* nr 5, 1908. — *De Vlaamsche Gids,* nr 5, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode,* nr 5, 1908. — *Volkskunde,* nrs 5-6, 1908. — *Vragen van den Dag,* nr 6, 1908.

Ingekomen brief. — De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met den volgenden ingekomen brief :

Ter uitgave aangeboden verhandeling. — Brief van 26 Mei 1908, waarbij de heer OSCAR VAN DOORSSELAER, leeraar aan het Koninklijk Athenæum te Mechelen, aan de Academie ter uitgave aanbiedt een Nederlandsche vertaling van het *Nibelungenlied*, door hem bewerkt. (Zie verder op *Mededeelingen namens Commissiën.*)

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Vak- en Kunstwoordenboeken.** *Afsterven van den heer Alfons van Houcke, bouwkundig ingenieur, te Brussel.* — Met innig leedwezen zal de Vergadering het zoo vroegtijdig afsterven vernemen van den heer ALFONS VAN HOUCKE, bouwkundig ingenieur aan het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, den 13 Juni te Brussel overleden. ALFONS VAN HOUCKE genoot de eer twee zijner werken door de Koninklijke Vlaamsche Academie bekroond te zien. Met de meeste bereidwilligheid had hij zijne ijverige medewerking beloofd aan de door de Academie ontworpen nieuwe uitgave van zijn *Vakwoordenboek over het ambacht van den Loodgieter en Zinkbewerker* en van dat over het *Ambacht van den Metselaar,* dat hij te zamen met den heer JOZEF SLEYPEN had bewerkt. Bij brieve van 7 Februari ll., schreef de heer VAN HOUCKE : « De tekst van « het *Vakwoordenboek van den Loodgieter* kan bin- « nen enkele weken in gereedheid worden ge-

« bracht; die voor het *Ambacht van den Metselaar,* « binnen vier a vijf maanden : ik ben het hier« over eens met den heer SLEYPEN ». Laat ons hopen, dat de arbeid van den betreurden overledene voor onze Koninklijke Instelling niet zal verloren zijn, en dat wij hiervoor op de zeer gewaardeerde medehulp van den geachten heer JOZEF SLEYPEN zullen mogen rekenen.

2°) **Ter uitgave aangeboden verhandelingen : *a*) Nibelungenlied.** — *Nederlandsche vertaling van het Nibelungenlied,* door OSCAR VAN DOORSELAER, leeraar aan het Koninklijk Athenæum te Mechelen, door den Schrijver aan de Academie ter uitgave aangeboden. — Namens het Bestuur, werd deze verhandeling naar de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde verzonden, (Zie verder op *Mededeelingen namens Commissiën.*)

b.) **De Vlaamsche Pseudoniemen,** door den Heer V. A. DELA MONTAGNE, briefwisselend lid der Academie. — Namens het Bestuur, werd deze verhandeling naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde verzonden.

c.) Ter opname in de *Verslagen en Mededeelingen : Onderzoekingen over de gisting van het brooddeeg,* door Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeentelijk Laboratorium te Gent, L. BOSMANS en A. REVYN, bakkers, leerlingen aan de Beroepsschool voor voeding te Gent (af-

deeling Bakkerij). — Namens het Bestuur, werd deze verhandeling, om advies, naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde verzonden. (Zie verder op *Mededeelingen namens Commissiën.*)

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnelandsche Taal- en Letterkunde.** — De heer K. DE FLOU, secretaris, legt ter tafel het volgende verslag over de April-vergadering :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter, BROECKAERT, CLAES, COOPMAN, Jhr. Dr. DE GHELDERE, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Dr. LECOUTERE, leden, en K. DE FLOU, secretaris.

Het verslag van de vorige bijeenkomst wordt door den secretaris der Commissie voorgelezen en door de Vergadering goedgekeurd.

De heer DE FLOU leest eene notitie over zijn plan van bewerking van een *Toponymisch Woordenboek van Oud- Vlaanderen, Guines en Boulogne,* en vraagt dat de Leden der vergadering, die oude land- of renteboeken uit die gewesten bezitten of kunnen aanwijzen, hem die zouden gelieven kenbaar te maken.

Dezelfde Spreker stelt de Commissie in kennis met een charter van 12 December 1334, waarbij zekere « Diederic Pieterssoone », van Ghistel, zijnen neef « Hannekin Jans soene », onder meer, begiftigt met « de vive deel van den *Spyegel istoriale* ». De tekst van dat bezet luidt, parte in quâ, als volgt :

« Vort, so ghevic Hannekine Jans soene Pieters soens, mijns broeder kinde, in beternesse ende in alemoesen,

de *vive deel van den spyegel istoriale;* ende vort so ghevic hem .xxx. s. groten tornoyse, ende ic bidde minen wive ende mire dochter dat si willen vorsorghen dit vors. kint van houdnessen, van dedinghen, van ate ende van dranke, ende van sire bedurste .x. jaer gedurende, ende als dese vors. .x. jaer verleden zullen zijn, so willic dat dese vors. .xxx. s. grote, die ic hem hier voren ghegheven hebbe, quite zullen sijn ende *de vive deel van den speghel istoriale* die zullen bliven Hannekins vors. »

Deze mededeeling leidt tot eene gedachtenwisseling, waaraan de HH. de Flou, Jhr. Nap. de Pauw en Dr. Lecoutere deel nemen, en die vooral de beteekenis der woorden « *vive deel* » voor onderwerp heeft.

Verder deelt de heer K. DE FLOU aan de Academie mede, dat de Commissie in hare morgenvergadering beslist heeft :

a) De door den heer OSCAR VAN DOORSSELAER ter uitgave aangeboden *Nederlandsche vertaling van het Nibelungenlied*, aan het oordeel te onderwerpen van Dr. B. SYMONS, hoogleeraar te Groningen, buitenlandsch eerelid der Academie, en van de heeren Dr. L. SIMONS en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden.

b) Aan de Academie voor te stellen, de verhandeling getiteld : *Kyrieleison : Eene studie over het ontstaan van het Duitsche vers,* door den heer Dr. FRANS JOSTES, hoogleeraar te Munster in Westfalen, ons hooggeacht buitenlandsch eerelid, ter uitgave aangeboden, en door den heer Dr. DE VREESE voorgelezen, in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. — (*Goedgekeurd.*)

c) Dat, mits nadere goedkeuring door de Academie van het voorstel door den heer EDW. GAILLIARD gedaan, omtrent het opnemen in de *Verslagen en Mededeelingen* van een rubriek met name *Kleine verscheidenheden*, de twee artikels over *Breekspel* en *Vleeschjeugd*, door dien heer aan de Commissie voorgelezen, onder bedoelde rubriek mogen worden opgenomen.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — Verslag door den heer TH. COOPMAN, secretaris, over de morgenvergadering. De Commissie heeft beslist :

Aan de Academie voor te stellen, de studie getiteld : *Onderzoekingen over de gisting van het brooddeeg*, door de heeren Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, L. BOSMANS en A. REVYN, ter uitgave aangeboden, in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. — (*Goedgekeurd.*)

Letterkundige Mededeeling.

Door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS over : C. CAEYMAEX, *Cours de Méthodologie à l'usage des élèves du Grand Séminaire de Malines*. Malines, H. Dessain, 1907.

In den naam van den heer KAN. Dr. CAEYMAEX, professor in het Groot Seminarie te Mechelen, heb ik de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar meê te deelen van zijn *Cours de Méthodologie à l'usage des élèves du Grand Séminaire de Malines*. Dit

boekje heeft wel degelijk meer waarde dan men, naar 't uiterlijke te oordeelen, gissen zou; in een van hare laatste nummers heette de *Revue des Humanités en Belgique* (Mei 1908, blz. 106) het « un modèle du genre; il « possède toutes les qualités qu'on est en droit d'exiger « d'un livre destiné à l'enseignement ». Ook voor het onderwijs onzer taal geeft het nuttige wenken en menige bibliographische nota : wat eene zijner bijzonderste verdiensten is, en het loffelijk onderscheidt van andere dergelijke boeken, voor het onderwijs onzer humaniora bestemd. In dat opzicht vooral zij hier den heer Dr. CAEYMAEX hulde betuigd.

Voorstel door den Bestendigen Secretaris.

Kleine verscheidenheden van taalkundigen aard. — Meermalen gebeurt het dat er in de *Verslagen en Mededeelingen* bladzijden voorkomen, welke niet heel en al voldrukt zijn. Ware het niet raadzaam de aldus beschikbare plaats te laten benuttigen voor kleine verscheidenheden van taalkundigen aard, voor het bekend maken b. v. van woorden, die nergens geboekt zijn en welke dienst zouden kunnen doen, om uitheemsche woorden te vervangen? De uitgelegde of bekendgemaakte woorden zouden in het Register opgenomen worden en derhalve voor verloren gaan gevrijwaard zijn.

Wie dergelijke mededeelingen ter opname wenscht te doen, late deze aan den Bestendigen Secretaris geworden. Het ware echter wenschelijk, dat aan de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde de last

zou worden opgedragen over het al of niet opnemen van de aangeboden mededeelingen te beslissen. — (*Aangenomen.*)

DAGORDE.

1°) **Openstaande plaatsen van Briefwisselend Lid en van Buitenlandsch Eerelid.** *Verkiezing.* — De Vergadering gaat tot de verkiezing over.

a.) Verkiezing van een Briefwisselend Lid, tot vervanging van Prof. Dr. C. LECOUTERE, *thans werkend lid.* — Worden door den Heer Bestuurder tot stemopnemers aangewezen : de heeren K. de Flou en Jan Broeckaert.

Wordt verkozen : de heer Dr. LEO GOEMANS, opziener van het Middelbaar Onderwijs, te Leuven.

b.) Verkiezing van een Buitenlandsch Eerelid, tot vervanging van wijlen Prof. Dr. J. H. GALLÉE. — Worden door den Heer Bestuurder tot stemopnemers aangewezen : de heeren Th. Coopman en Jan Boucherij.

Wordt verkozen : de heer Dr. GUSTAV ROETHE, gewoon hoogleeraar in de « Deutsche Philologie » aan de Koninklijk-Keizerlijke Universiteit, te Berlijn.

2°) **Wedstrijden voor 1908.** *Lezing door den Bestendigen Secretaris, over de verslagen betreffende de ingezonden antwoorden.* — Van de vijf prijsvragen voor het jaar 1908 uitgeschreven, werden er slechts twee beantwoord.

a.) **Prijsvraag over de Zeevisscherij.**

De heeren Prof. Dr. LECOUTERE, Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD en Dr. Jhr. KAREL DE GHELDERE zijn het eens om te verklaren, dat het eenig ingezonden antwoord niet van verdienste ontbloot is. In wetenschappelijk opzicht laat het stuk echter te wenschen over; leemten dienen ook aangevuld en de taal moet beter verzorgd zijn. De Heeren Verslaggevers stellen dan ook voor de vraag voor een volgend jaar aan te houden.

De Vergadering sluit zich bij dit voorstel aan. Zij beslist evenwel de zaak, om verder advies, naar de *Commissie voor Prijsvragen* te verzenden.

b.) **Prijsvraag over het Drukkersvak.**

De heer COOPMAN, eerste verslaggever, wenscht dat aan « *Words!* » de uitgeloofde prijs (700 fr.) worde toegekend, en dat de Academie aan « *Arbeid* » ook een prijs verleene. Hij stelt voor, de twee ingezonden handschriften te laten drukken.

Het voorstel van den tweeden verslaggever luidt als volgt:

α) Dat de Schrijvers zullen verzocht worden hunne antwoorden gezamenlijk tot één boek te verwerken, dat onder hun beider naam zou verschijnen.

β) Dat uit dit werk geweerd worden alle woorden die niet tot de eigenlijke techniek behooren of in de vaktaal niet wezenlijk bekend zijn.

γ) Dat bij alle woorden, waarvan het gebruik niet algemeen is, uitdrukkelijk vermeld worde vanwaar ze herkomstig zijn.

δ) Dat aan « *Words!* » de uitgeschreven prijs van 700 fr. worde toegekend en dat « *Arbeid* » met een tweeden prijs van 500 fr. worde vereerd.

8) Dat de twee uitgevers ieder 100 present-exemplaren zouden ontvangen.

De heer JAN BROECKAERT, derde verslaggever, sluit zich bij de twee eerste verslaggevers aan; met den heer GAILLIARD, wenscht hij evenwel dat de te bekronen prijsantwoorden ineengesmolten worden en dat men de woorden weglate, welke niet tot de eigenlijke techniek behooren.

De heer Dr. W DE VREESE vraagt het woord. Hij heeft de drie voornaamste antwoorden onderzocht, en kan zich met de heeren verslaggevers eens verklaren. Het verschil tusschen « *Words!* » en « *Arbeid* » komt hem echter niet zoo groot voor, terwijl hem, aan den anderen kant, is gebleken dat het inderdaad vaak moeilijk te lezen antwoord « *Labore et Constantia* » een even verdienstelijk werk is als de twee andere. Dr. DE VREESE stelt derhalve voor, deze drie werken op gelijken voet te bekronen en tot één boek te laten omwerken.

De heeren TH. COOPMAN, GAILLIARD en BROECKAERT verklaren zich bij het voorstel van den heer Dr. DE VREESE aan te sluiten.

Daarop wordt door de Academie in dien zin beslist, en aan elk der drie bedoelde antwoorden een gelijke prijs van 500 fr. toegekend. De bekroning blijft evenwel afhankelijk van de voorwaarde, dat de schrijvers gevolg en voldoening zullen geven aan de aan- en opmerkingen door de Heeren Verslaggevers gemaakt en aan de wenschen door hen geuit.

Na de omwerking van de drie bekroonde antwoorden tot één boek, zal het aldus verwerkte prijsantwoord, om advies, opnieuw verzonden worden naar den eerst aangestelden keurraad, wien, op verzoek van de Heeren Verslaggevers, de heeren Dr. DE VREESE en V. A. DELA MONTAGNE worden toegevoegd.

Er wordt, ten slotte, overgegaan tot de opening van de gesloten brieven bij de bekroonde prijsantwoorden gevoegd. Uit die brieven blijkt, dat de schrijvers zijn :

Van « *Words! Words! Words!* » : de heer PROSPER VERBAERE, typograaf te Brussel;

Van « *Arbeid* » : de heeren ALBRECHT en LEO BOUCHERIJ, te Antwerpen;

Van « *Labore et Constantia* » : de heeren A. QUICKE, leeraar in Germaansche talen, te Andenne, en G. QUICKE, proevenlezer, te Brussel.

3°) **Plechtige Vergadering op Zondag 28 Juni.** *Lezing van de voordrachten op die vergadering te houden.* (Als toepassing van art. 11, § *Zittingen*, der wet van 15 Maart 1887.) — De Heer Bestuurder geeft aan de Heeren Leden kennis van de toespraak door hem op de Plechtige Vergadering te houden.

De vergadering wordt te 4 3/4 uren gesloten.

ONDERZOEKINGEN

OVER DE

Gisting van het Brooddeeg

(2de mededeeling)

door Dr A.-J.-J. VANDEVELDE,

BESTUURDER VAN HET GEMEENTELIJK LABORATORIUM,
LEERAAR AAN DE BEROEPSSCHOOL VOOR VOEDING
EN AAN HET HOOGER INSTITUUT VOOR GISTINGNIJVERHEDEN, TE GENT

en L. BOSMANS en A. REVIJN,

BAKKERS,
LEERLINGEN AAN DE BEROEPSSCHOOL VOOR VOEDING, TE GENT
(AFDEELING BAKKERIJ).

(4e *Mededeeling uit de Beroepsschool voor Voeding, te Gent*)

In een eerste mededeeling (1) over dit onderwerp, werd de invloed der koolhydraten op de gisting van het brooddeeg onderzocht: zetmeel en oplosbaar zetmeel werken schadelijk; dextrine heeft geen merkelijken invloed; rietsuiker en druivensuiker oefenen een vrij aanzienlijk gunstige werking uit.

« Door de toevoeging van zetmeel, werd het « kleefstofgehalte in het meel op kunstmatige wijze « verminderd; in geen enkel geval kon een betere « uitslag daardoor worden aangetroffen. Dit schijnt

---

(1) Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE en L. BOSMANS: *Over de Werking van koolhydraten op de gisting van het brooddeeg.* (*Versl. en Med.* der Kon. Vl. Acad., 1907, blz. 1045-1071.)

« dus een bewijs te leveren dat de invloed van de « kleefstof op de deeggisting van zeker belang is; « ten minste indien die werking, wat waarschijn- « lijk is, niet aanzien moet worden als van che- « mischen, maar wel als van mechanischen aard « zijnde. » In deze regels van onze eerste (1) mededeeling bevond zich stellig een thema voor verdere onderzoekingen : in den loop der laatste maanden hebben wij derhalve opgezocht, welke de echte rol is van de kleefstof in de gisting en in het bakken van het brooddeeg.

In deze tweede mededeeling wenschen wij de uitslagen van dit onderzoek vast te stellen, alsmede eenige resultaten te doen kennen over de werking, in evenredigheid met de hoeveelheid, van de drie belangrijkste bakkerij-bijproducten, namelijk water, gist en zout (chloornatrium).

I.

Proeven over kleefstof.

De kleefstof is een mengsel van verscheidene proteïnen die zich in het zaad der graangewassen bevinden; die kleefstof onderscheidt zich van andere plantenproteïnen hierdoor, dat een gedeelte van de bestanddeelen er van in alcohol oplosbaar

---

(1) Op. cit., blz. 1063.

is. Aangaande de kleefstofproteïnen zelf, zijn de onderzoekers het nog niet eens (1).

Volgens BOUSSINGAULT (2) en TADDEI (3), is de kleefstof samengesteld uit *gliadine* (ook plantenlijm), oplosbaar in alcohol, en *zymom*, dat als niet oplosbaar overschot overblijft. Volgens DUMAS en CAHOURS moest ook een derde stof in het mengsel bestaan, namelijk *caseïne*, die oplosbaar is in warmen verdunden alcohol, en door afkoeling neerslaat; volgens DE SAUSSURE bestaat in de moederloog van de gliadine ook een vierde stof, namelijk de *mucine* (slijmstof). Daarom wijst RITTHAUSEN (4) in de kleefstof vier hoofdbestanddeelen aan : *gliadine* (ook plantenlijm), *glutenfibrine*, *glutencaseïne* (of *zymon* van TADDEI) en *mucedine*.

MORISHIMA (5) neemt de aanwezigheid aan van een enkele proteïne, waaraan hij den naam geeft van *artoline*. Voor KOSSEL en KUTSCHER (6) maken mucedine en gliadine dezelfde proteïne uit, en door hydrolyse geven dan de drie hoofdproteïnen de volgende hoeveelheden, per 100 gr. stof :

---

(1) Zie F. CZAPEK, *Biochemie der Pflanzen*, 1905, II, blz. 150 ; — A.-J.-J. VANDEVELDE, *De kieming der Spermatophyten*, 3e deel, 1903. (Uitgave van het Kruidkundig Genootschap Dodonæa.)

(2) *Ann. chim. phys.*, 1837, 65, blz. 301.

(3) *Schweigg. Journ.*, Bd. 29, blz. 514.

(4) *Eiweisskörper*, 1872, blz. 1.

(5) *Arch. exp. Pathol.*, 1898, 41, blz. 345.

(6) *Zeitschr. phys. Chem.*, 1900, 31, blz. 212, en 1903, 38, blz. 133.

	Ammonia	Histidine	Arginine	Lysine	Tyrosine	Glutamine
Glutencaseïne (in alcohol niet oplosbaar)	2,64	1,56	4,54	2,00	2,75	9,00
Glutenfibrine (in kouden alcohol à 60 V °/o weinig oplosbaar)	3,89	1,53	3,05	0	4,43	13,07
Gliadine (in kouden alcohol à 60 V °/o oplosbaar)	4,10	1,20	2,75	0	2,09	18,54

Over het algemeen wordt nu de kleefstof, in afwachting van nieuwe beslissende proefnemingen, als een mengsel aanzien van twee stoffen, *gliadine* en *glutenine*; — gliadine is oplosbaar in alcohol à 70 V °/o, en in zeer verdunde zuren en alkaliën, waaruit zij door neutralisatie wordt neergeslagen; zij is een weinig oplosbaar in chloornatriumoplossingen; — glutenine blijft als onoplosbaar overschot en bezit de rekbaarheid niet van de gliadine.

In het tarwe- en roggemeel vindt men ongeveer 4 °/o gliadine; de samenstelling van glutenine en gliadine uit deze twee meelsoorten schijnt dezelfde, namelijk volgens Osborne (1), in procenten :

	Koolstof	Waterstof	Stikstof	Zuurstof	Zwavel
Gliadine uit tarwe	52,72	6,86	17,66	21,62	1,14
Gliadine uit rogge	52,75	6,84	17,72	21,48	1,21
Glutenine	52,34	6,83	17,49	22,26	1,08

(1) *Journ. amer. chem. Soc.*, 1895, 17, blz. 539.

Eindelijk dient hier aangehaald te worden, dat, buiten de kleefstof, het meel nog andere stikstofverbindingen inhoudt, die in het water oplosbaar zijn, en bijgevolg door kneden, niet met de kleefstof als onoplosbaar gedeelte overblijven (1). Zoo werd gevonden dat, tusschen het totaal proteïnengehalte en de hoeveelheid door kneden bereide kleefstof, steeds een aanzienlijk verschil bestaat, zooals door de volgende cijfers wordt vastgesteld :

Meel met	10,40 %	proteïnen	en	9,60 %	droge	kleefstof
»	10,27	»	»	9,80	»	»
»	11,00	»	»	9,40	»	»
»	11,25	»	»	9,45	»	»
»	12,00	»	»	10,38	»	»
»	11,88	»	»	10,23	»	»
»	7,32	»	»	6,05	»	»
»	10,81	»	»	9,32	»	»

Hier moeten nog, over de houding van de gliadine en glutenine, de volgende feiten opgemerkt worden : het meel dat door extraheeren met alcohol van de gliadine is bevrijd geworden, kan geen kleefstof vormen; gliadine, met maïs-zetmeel vermengd, geeft geen kleverige massa; gliadine, met meel vermengd, geeft aanleiding tot een veel vaster deeg, en de toegevoegde gliadine wordt kwantitatief in de kleefstof teruggevonden.

---

(1) A.-J.-J. VANDEVELDE en F. LEPERRE : *Over de doseering van de kleefstof in tarwemeel.* Handel. 5e Vl. Natuur- en Geneesk. Congres, Brugge, 1901.

Onze proeven over de houding van de kleefstof kunnen tot twee reeksen teruggebracht worden; in een eerste reeks werden, op dezelfde wijze als in de onderzoekingen over den invloed van de koolhydraten, deegproeven genomen met vijf meelsoorten, met verschillend kleefstofgehalte, namelijk meel S en L, met 8.8 °/₀, en meel Mo, Moo en Mooo, respectievelijk met 9.8 °/₀, 10.0 °/₀ en 9.0 °/₀ droge kleefstof, uit hetzelfde graan tot het bereiden van de bekende fijnheidsoorten 0, 00 en 000, gezeefd. Die vijf meelsoorten hadden de volgende samenstelling in procenten :

	VOCHTIGHEID	VOCHTIGE KLEEFSTOF	DROGE KLEEFSTOF
S	16,1	25,6	8,8
L	14,9	26,4	8,8
Mo	15,0	29,2	9,8
Moo	14,6	30,2	10,0
Mooo	15,5	25,2	9,0

Te gelijker tijd werden bakproeven gedaan, met de genoemde meelsoorten, alsook met het meel nr 11 met 9.0 °/₀ droge kleefstof. Voor de bekomene broodstukken werd het uitwendig soortelijk gewicht (1) bepaald, de vergelijkende wijze van uitdroging onderzocht, alsook het watergehalte der bereide broodstukken vastgesteld.

(1) A.-J.-J. VANDEVELDE en J. MASSON : *Over den invloed van hulpmeel en hulpgist op de broodgisting.* — *Versl. en Med.* der Kon. Vl. Acad., 1907, blz. 546.

In een tweede serie werd nagegaan, welke invloed door de verwarming van het meel op de eigenschappen van de kleefstof wordt uitgeoefend; de op deze wijze behandelde meelsoorten werden dan, zooals voor de eerste reeks, ten opzichte van deegproef en bakproef onderzocht.

—

EERSTE REEKS.

Proeven met meelsoorten van verschillend kleefstofgehalte.

a.) Gistingproef.

De gistingproef werd in dezelfde voorwaarden en met dezelfde meelsoorten, te gelijker tijd zesmaal uitgevoerd; voor iedere meelsoort werd het deeg bereid met :

1200 gr. tarwemeel,
600 gr. gedistilleerd water,
12 gr. chloornatrium,
12 gr. gist;

en in ieder gistingbuisje werden 40 gr. deeg gebracht.

De resultaten worden in de volgende tabel opgesomd, met opgave van de gemiddelde aangroeiing.

MEELSOORT	HOOGTE IN MM. VAN HET DEEG IN DE BUIZEN			GEMIDDELDE AANGROEIING IN MM	
	na 0 u.	na 4 u.	na 24 u.	na 4 u.	na 24 u.
S met 8.8 % kleefstof	57 57 55 56 55 55 335	74 73 72 74 72 74 439	145 145 144 147 139 146 866	$\frac{104}{6}=17.3$	$\frac{531}{6}=88.5$
L met 8.8 % kleefstof	56 55 55 57 57 57 337	71 70 71 74 75 74 435	141 140 141 145 145 147 859	$\frac{98}{6}=16.3$	$\frac{522}{6}=87.0$
Mo met 9.8 % kleefstof	56 55 55 56 57 57 336	72 71 70 71 71 75 430	141 141 136 141 141 145 845	$\frac{94}{6}=15.7$	$\frac{509}{6}=84.8$
Moo met 10 % kleefstof	57 55 57 55 55 55 334	67 73 75 70 73 70 428	140 135 143 136 140 140 834	$\frac{94}{6}=15.7$	$\frac{510}{6}=85.0$
Mooo met 9.0 % kleefstof	53 54 55 55 56 56 329	66 75 66 70 72 76 425	135 139 145 138 146 140 843	$\frac{96}{6}=16.0$	$\frac{514}{6}=85.7$

De gemiddelde aangroeiing der hoogte van het deeg in de gistingbuisjes is bijgevolg :

MEELSOORT	KLEEFSTOFGEHALTE	NA 4 UREN	NA 24 UREN
S	8.8	17.3	88.5
L	8.8	16.3	87.0
Mo	9.8	15.7	84.8
Moo	10.0	15.7	85.0
Mooo	9.0	16.0	85.7

Indien wij deze cijfers in een afnemende reeks brengen, kunnen wij de volgende tabel opstellen :

NA 4 UREN		NA 24 UREN	
AANGROEIING	KLEEFSTOFGEHALTE	AANGROEIING	KLEEFSTOFGEHALTE
17.3	8.8	88.5	8.8
16.3	8.8	87.0	8.8
16.0	9.0	85.7	9.0
15.7	9.8	85.0	10.0
15.7	10.0	84.8	9.8

Daaruit volgt, dat op een enkele uitzondering na, die zelfs onbeduidend is, de waarden voor de aangroeiing omgekeerd evenredig zijn met de aangroeiing van het kleefstofgehalte, zoowel na 4, als na 24 uren; hetgeen met andere woorden kan uitgedrukt worden als volgt : een hoog kleefstofgehalte vermindert de gistingskracht; een laag kleefstofgehalte verhoogt deze kracht. Het was althans het geval bij een onderzoek gedaan in de

opgegeven voorwaarden. Dit feit stemt gansch overeen met de veronderstelling dat de werking van de kleefstof, niet van chemischen, wel van mechanischen aard is.

b.) Bakproef.

Met de vijf meelsoorten werd brood gebakken in de bakkerij van de Beroepsschool (gasoven), alsook in de bakkerij Revijn (houtoven). Van iedere meelsoort werd 1000 gr. meel met 515 gr. water op 40° C, 10 gr. chloornatrium en 30 gr. gist bewerkt. Voor ieder der twee serieën werd natuurlijk hetzelfde water en dezelfde gist benuttigd, ten einde de producten te kunnen vergelijken. Bij iedere reeks werd het deeg op dezelfde wijze en in dezelfde voorwaarden bereid, en van elk deeg werd een klomp van 1100 gr. gebakken.

Een uur na het bakken werden de ronde broodstukken gewogen en daarvan het uitwendig soortelijk gewicht bepaald (1). Zij werden daarna in het laboratorium, op dezelfde temperatuur, op de kant bewaard, en van tijd tot tijd werd het gewicht vastgesteld, ten einde het bedrag van het waterverlies te bepalen. Eindelijk werd, door middel van uitgesneden stukken, die men tot op constant gewicht liet uitdrogen, het watergehalte gedoseerd.

---

(1) Zie A.-J.-J. VANDEVELDE en J. MASSON, op. cit.

Bepalen van het uitwendig soortelijk gewicht.

A. — BAKKERIJ DER BEROEPSSCHOOL.

MEELSOORT	GEWICHT P	VOLUMEN V	UITWENDIG SOORTELIJK GEWICHT, $D = \frac{P}{V}$
S	1009 gr.	3110 kcm.	$\frac{1009}{3110} = 0.324$
L	1007 gr.	3080 kcm.	$\frac{1007}{3080} = 0.327$
Mo	1025 gr.	3146 kcm.	$\frac{1025}{3146} = 0.325$
Moo	982 gr.	3290 kcm.	$\frac{982}{3290} = 0.298$
Mooo	1000 gr.	3144 kcm.	$\frac{1000}{3144} = 0,318$

B. — BAKKERIJ REVIJN.

MEELSOORT	GEWICHT P	VOLUMEN V	UITWENDIG SOORTELIJK GEWICHT, $D = \frac{P}{V}$
S	988 gr.	3162 kcm.	$\frac{988}{3162} = 0.312$
L	1002 gr.	3177 kcm.	$\frac{1002}{3177} = 0.316$
Mo	1002 gr.	3207 kcm.	$\frac{1002}{3207} = 0.312$
Moo	982 gr.	3277 kcm.	$\frac{982}{3277} = 0.299$
Mooo	986 gr.	3218 kcm.	$\frac{986}{3218} = 0.307$

In een derde reeks C werd, in de bakkerij Revijn, met de noodige voorzorgen, eene proef gedaan voor dezelfde vijf meelsoorten, alsook voor een zesde soort (meel nr 11), met 30 % vochtige kleefstof, 9.0 % droge kleefstof en 15.1 % voch-

tigheid. Van iedere der zes meelsoorten werd een deeg gemaakt uit 600 gr. meel, 310 gr. water à 40° C, 6 gr. zout en 25 gr. gist, en van ieder deeg werden, in dezelfde voorwaarden, 850 gr. in den bakoven gebracht.

C. — Bakkerij Revijn.

MEELSOORT	GEWICHT P	VOLUMEN V	UITWENDIG SOORTELIJK GEWICHT, $D = \frac{P}{V}$
S	751 gr.	2590 kcm.	$\frac{751}{2590} = 0.290$
L	750 gr.	2503 kcm.	$\frac{750}{2503} = 0.259$
Mo	743 gr.	2699 kcm.	$\frac{743}{2699} = 0.275$
Moo	749 gr.	2748 kcm.	$\frac{749}{2748} = 0.272$
Mooo	749 gr.	2458 kcm.	$\frac{749}{2458} = 0.304$
Nr 11	752 gr.	2449 kcm.	$\frac{752}{2449} = 0.307$

c.) Waterverlies.

De vermindering van het gewicht was als volgt :

A. — Bakkerij der Beroepsschool.

De broodsoorten hadden het volgend gewicht :

MEELSOORT	VERSCH	Na 2 d.	Na 4 d.	Na 6 d.	Na 8 d.	Na 11 d.
S	1009	965	942	915	890	857
L	1007	968	950	920	895	865
Mo	1025	986	962	935	910	875
Moo	982	945	926	900	875	842
Mooo	1000	960	939	910	885	850

Het verlies aan water is dus na iedere periode, van het begin af, als volgt :

MEEL-SOORT	VERSCH	Na 2 d.	Na 4 d.	Na 6 d.	Na 8 d.	Na 11 d.	In % Na 11 d.
S	0	44	67	94	119	152	15.0
L	0	39	57	87	112	142	14.1
Mo	0	39	63	90	115	150	14.6
Moo	0	37	56	82	107	140	14.2
Mooo	0	40	61	90	125	150	15.0

B. — Bakkerij Revijn.

De broodstukken hadden het volgend gewicht:

MEELSOORT	VERSCH	Na 2 d.	Na 4 d.	Na 6 d.	Na 8 d.	Na 11 d.
S	988	965	932	905	870	855
L	1002	975	947	920	885	870
Mo	1002	977	949	918	885	869
Moo	982	955	925	898	864	847
Mooo	986	960	928	900	864	847

Het verlies aan water is dus na iedere periode, van het begin af, als volgt :

MEEL-SOORT	VERSCH	Na 2 d.	Na 4 d.	Na 6 d.	Na 8 d.	Na 11 d.	In % Na 11 d.
S	0	23	56	83	118	133	13.4
L	0	27	55	82	117	132	13.1
Mo	0	25	53	84	117	133	13.2
Moo	0	27	57	84	118	135	13.7
Mooo	0	26	58	86	122	139	14.1

C. — Bakkerij Revijn.

De broodstukken hadden het volgend gewicht:

MEELSOORT	VERSCH	Na 2 d.	Na 4 d.	Na 6 d.	Na 8 d.	Na 11 d.
S	751	732	710	688	680	665
L	750	735	710	690	685	672
Mo	743	725	700	680	670	655
Moo	749	730	707	688	675	665
Mooo	749	726	700	680	670	654
Nr 11	752	732	705	688	675	659

Het verlies aan water is dus na iedere periode, van het begin af, als volgt :

MEEL-SOORT	VERSCH	Na 2 d.	Na 4 d.	Na 6 d	Na 8 d.	Na 11 d.	In °. Na 11 d.
S	0	19	41	63	71	86	11.4
L	0	15	40	60	65	78	10.4
Mo	0	18	43	63	73	88	11.8
Moo	0	19	42	61	74	84	11.2
Mooo	0	23	49	69	70	95	12.6
Nr 11	0	20	47	64	77	93	12.3

d.) Watergehalte.

Aangaande het watergehalte werden, den elfden dag, stukken brood van ieder meelsoort gewogen en gedroogd :

MEELSOORT	Stuk vóór het drogen	Stuk na het drogen	Gewicht van het brood na 11 d.	Gewicht van het brood, versch	Het versch brood houdt in °.	
					vaste stof	water
A. — S	210	152	857	1009	61.5	38.5
L	198	145	865	1007	63.0	37.0
Mo	187	138	875	1025	63.0	37.0
Moo	196	145	842	982	63.3	36.7
Mooo	182	134	856	1000	62.9	37.1

B. — S	139	98	855	988	60.8	39.2
L	182	127	870	1002	60.5	39.5
Mo	180	130	869	1002	62.8	37.2
Moo	167	125	847	982	64.7	35.3
Mooo	177	127	847	986	61.3	38.7
C. — S	172	133	665	751	67.1	32.9
L	157	115	672	750	65.4	34.6
Mo	111	80	655	743	63.5	36.5
Moo	102	73	665	749	62.4	37.6
Mooo	119	84	654	749	62.6	37.4
Nr 11	109	81	659	752	65.0	35.0

e.) Gevolgtrekkingen der proeven b, c en d.

De gedane bakproef leidt tot de volgende gevolgtrekkingen :

UITWENDIG SOORTELIJK GEWICHT.

MEELSOORT	KLEEFSTOF-GEHALTE	A	B	C
S	8.8	0.324	0.312	0.290
L	8.8	0.327	0.316	0.299
Nr 11	9.0	—	—	0.307
Mooo	9.0	0.318	0.307	0.304
Mo	9.8	0.325	0.312	0.275
Moo	10.0	0.298	0.299	0.272

Op enkele uitzonderingen na leeren ons deze cijfers dat het soortelijk gewicht met het kleefstofgehalte vermindert; hetgeen beteekent dat, voor hetzelfde gewicht, het volumen der broodstukken toeneemt. Dit komt nog eens overeen met eene werking van mechanischen aard : als gevolg van de aanwezigheid van de kleefstof blijven de

gassen langer in het deeg; en gedurende het bakken, als de temperatuur verhoogt, zetten zich die gassen uit zonder echter in vrijheid gelaten te worden, hetgeen stellig het volumen van het brood verhoogt.

WATERVERLIES.

MEELSOORT	KLEEFSTOF-GEHALTE	A	B	C
S	8.8	15.0	13.4	11.4
L	8.8	14.1	13.1	10.4
Nr 11	9.0	—	—	12.2
Mooo	9.0	15.0	14.9	12.6
Mo	9.8	14.6	13.2	11.8
Moo	10.0	14.2	13.7	11.2

Uit deze proef kan enkel afgeleid worden, dat het waterverlies van het kleefstofgehalte onafhankelijk is.

WATERGEHALTE.

MEELSOORT	KLEEFSTOF-GEHALTE	A	B	C
S	8.8	38.5	39.2	32.9
L	8.8	37.0	39.5	34.6
Nr 11	9.0	—	—	35.0
Mooo	9.0	37.1	38.7	37.4
Mo	9.8	37.0	37.2	36.5
Moo	10.0	36.7	35.3	37.6

Deze cijfers leveren het bewijs op, dat het kleefstofgehalte op het watergehalte van het brood geen invloed heeft.

—

TWEEDE REEKS.

Proeven over den invloed van de verwarming van het meel, op de eigenschappen van de kleefstof.

Alhoewel het totaal gehalte aan proteïnen door de verwarming van het meel constant blijft, toch ondergaan de eigenschappen van de kleefstof door een dergelijke behandeling diepe veranderingen. Ten einde vast te stellen, op welke wijze de gisting daardoor gewijzigd wordt, hebben wij den invloed van de verwarming grondig bestudeerd, en te gelijker tijd materiaal voor een deegproef verzameld.

Dat onderzoek werd op tweeërlei wijze gedaan, namelijk 1° met droog meel, in de droge stoof verwarmd, en 2° met meel in aanwezigheid van waterdamp, dus vochtig, verwarmd. Voor ieder geval werden te gelijker tijd, van het meel nr 11, 50 gr. en 100 gr. meel behandeld : het eerste gewicht, om de kleefstof kwantitatief te doseeren, het tweede, om de deegproef te doen.

Het gebruikte meel nr 11 gaf na onderzoek :

30 °/o vochtige kleefstof (bepaald door kneden [1]),
9.0 °/o droge kleefstof (uit de vochtige kleefstof),
15.1 °/o vochtigheid.

---

(1) Het deeg werd bereid uit 50 gr. meel met 25 gr. water.

a.) Droge verwarming van het meel.

Hier werden de invloed van de temperatuur, alsook die van den tijdsduur der verwarming onderzocht. Aangaande de kleefstof en de vochtigheid kon het volgende vastgesteld worden :

Gewichtsveranderingen van 50 gr. meel :

Nr van de proef	Wijze van verwarming		Gewicht van het meel na de verwarming	Verandering in het gewicht
	Temperatuur	Tijd		
1	100° C	10 uren	42.5 gr.	—7.5 gr.
2	120° C	2 uren	42.4 gr.	—7.6 gr.
3	120° C	6 uren	42.5 gr.	—7.5 gr.
4	120° C	10 uren	42.1 gr.	—7.9 gr.
5	150° C	30 min.	43.6 gr.	—6.4 gr.
6	150° C	1 uur	43.3 gr.	—6.7 gr.
7	150° C	2 uren	42.2 gr.	—7.8 gr.
8	175° C	15 min.	45.3 gr.	—4.7 gr.
9	175° C	30 min.	42.7 gr.	—7.3 gr.

Kleefstofgehalte door kneden :

Nr van de proef	Wijze van verwarming		Noodig water tot het vormen van het deeg	Vochtige kleefstof %	Droge kleefstof %
	Temperatuur	Tijd			
1	100° C	10 uren	32 gr.	0	0
2	120° C	2 uren	32 gr.	15.2	7.6
3	120° C	6 uren	34 gr.	0	0
4	120° C	10 uren	42 gr.	0	0
5	150° C	30 min.	30 gr.	24.6	8.6
6	150° C	1 uur	31 gr.	17.8	6.6
7	150° C	2 uren	34 gr.	0	0
8	175° C	15 min.	30 gr.	22.2	7.6
9	175° C	30 min.	32 gr.	0	0

Door de verwarming vermindert het gehalte aan kleefstof dus zeer snel; de hoeveelheid water door het meel opgeslorpt verhoogt in evenredigheid met den tijdsduur der verwarming en met de verhooging der temperatuur; toch houdt de vochtige kleefstof, in verhouding, minder water in, als in den normalen toestand. Eene verwarming op 100° C gedurende 10 uren, op 120° C gedurende 6 uren, op 150° C gedurende 2 uren en op 175° C gedurende 30 minuten, heeft als gevolg die bijzondere eigenschap van de kleefstof, die men rekbaarheid noemt, te vernietigen. Wel kan een klompje deeg gevormd worden, doch het brokkelt, door kneden onder water, zoodanig af, dat, na de behandeling, alles door het waterstraaltje wordt medegespoeld.

b.) Vochtige verwarming van het meel.

De invloed van de temperatuur en van den tijd werd insgelijks onderzocht; het meel werd verwarmd in de stoof van Roux, alsook, onder drukking tot het bekomen der temperaturen boven de 100° C, in de autoclaaf.

Gewichtsveranderingen van 50 gr. meel :

Nr van de proef	Wijze van verwarming		Gewicht van het meel na de behandeling	Veranderingen in het gewicht
	Temperatuur	Tijd		
11	100° C	30 min.	50.6 gr.	+ 0.6 gr.
12	100° C	1 uur	51.5 gr.	+ 1.5 gr.
13	110° C	30 min.	50.8 gr.	+ 0.8 gr.
14	110° C	1 uur	51.8 gr.	+ 1.8 gr.
15	125° C	30 min.	50.8 gr.	+ 0.8 gr.
16	125° C	1 uur	52.0 gr.	+ 2.0 gr.

Kleefstofgehalte door kneden :

Nr VAN DE PROEF	WIJZE VAN VERWARMING		NOODIG WATER TOT HET VORMEN VAN HET DEEG	VOCHTIGE KLEEFSTOF %	DROGE KLEEFSTOF %
	TEMPERATUUR	TIJD			
11	100° C	30 min.	30 gr.	0	0
12	100° C	1 uur	30 gr.	0	0
13	110° C	30 min.	29 gr.	0	0
14	110° C	1 uur	32 gr.	0	0
15	125° C	30 min.	35 gr.	0	0
16	125° C	1 uur	40 gr.	0	0

De vochtige verwarming werkt de rekbaarheid van de kleefstof veel heviger tegen, dan de droge verwarming, daar de doseering met meel, dat gedurende 30 minuten op 100° C verwarmd is, reeds tot de afwezigheid van kleefstof leidt. Ook kan men doen opmerken, dat de noodige hoeveelheid water tot het vormen van het deegklompje, sneller aangroeit, alhoewel de hoeveelheid aanwezig water ook hooger wordt; dit verschijnsel is wellicht toe te schrijven aan omzettingen van het zetmeel zelf, waardoor het aantrekkingsvermogen naar water versterkt wordt.

c.) Bereiding van het meel voor de deegproef.

Zooals wij hooger zeiden, werd voor ieder geval 100 gr. meel benuttigd; de volgende veranderingen werden vastgesteld :

Nr van de proef	Wijze van verwarming			Gewicht van het meel na de behandeling	Veranderingen in het gewicht
	Temperatuur	Droog of vochtig	Tijd		
1	100° C	droog	10 uren	84.8 gr.	— 15.2 gr.
2	120° C	»	2 uren	86.8 gr.	— 13.2 gr.
3	120° C	»	6 uren	85.6 gr.	— 14.4 gr.
4	120° C	»	10 uren	84.4 gr.	— 15.6 gr.
5	150° C	»	30 min.	86.6 gr.	— 13.4 gr.
6	150° C	»	1 uur	86.0 gr.	— 14.0 gr.
7	150° C	»	2 uren	85.7 gr.	— 14.3 gr.
8	175° C	»	15 min.	91.4 gr.	— 8.6 gr.
9	175° C	«	30 min.	85.6 gr.	— 14.4 gr.
11	100° C	vochtig	30 min.	101.3 gr.	+ 1.3 gr.
12	100° C	»	1 uur	103.2 gr.	+ 3.2 gr,
13	110° C	»	30 min.	101.5 gr.	+ 1.5 gr.
14	110° C	»	1 uur	103.2 gr.	+ 3.2 gr.
15	125° C	»	30 min.	101.2 gr.	+ 1.2 gr.
16	125° C	»	1 uur	103.0 gr.	+ 3.0 gr.

Het deeg werd telkens bereid uit 100 gr. oorspronkelijk meel, en eene hoeveelheid water, op zulke wijze berekend, dat zij met de 60 gr. van het normaal meel overeen kwam (proef nr 10, controle). Aan het deeg werd 1 gr. van dezelfde gist en 1 gr. zuiver chloornatrium toegevoegd. Alleen in proef nr 4 (120° C droge verwarming gedurende 10 uren), moest de hoeveelheid water met 5 gr. verhoogd worden, om het deeg te kunnen vormen. De samenstelling en de eigenschappen van de deegklompjes waren aldus de volgende :

Nr VAN DE PROEF	WIJZE VAN VERWARMING	MEEL gr.	WATER g.	ZOUT gr.	GIST gr.	EIGENSCHAPPEN VAN HET DEEG
1	100° C droog 10 uren	84.8	15.2 + 60	1	1	weinig rekbaar
2	120° C » 2 uren	86.8	13.2 + 60	1	1	weinig rekbaar, licht.
3	120° C » 6 uren	85.6	14.4 + 60	1	1	weinig rekbaar, licht.
4	120° C » 10 uren	84 4	15.6 + 60 + 5	1	1	zeer hard, zeer brokkelig, br[illegible]
5	150° C » 30 min.	86.6	13.4 + 60	1	1	weinig rekbaar, licht, bruinachtig.
6	150° C » 1 uur	86.0	14.0 + 60	1	1	brokkelig, licht, bruinachtig.
7	150° C » 2 uren	85.7	14.3 + 60	1	1	weinig rekbaar, licht.
8	175° C » 15 min.	91.4	9.6 + 60	1	1	licht, vloeiend, weinig rekbaar
9	175° C » 30 min.	85.6	14.4 + 60	1	1	hard, brokkelig, bruin.
10	normaal	100.0	60	1	1	normaal.
11	100° C vochtig 30 min.	101.3	58.7	1	1	vast, weinig rekbaar.
12	100° C » 1 uur	103.2	56.8	1	1	vast, weinig rekbaar.
13	110° C » 30 min.	101.5	58.5	1	1	licht, weinig rekbaar.
14	110° C » 1 uur	103.2	56.8	1	1	licht, weinig rekbaar.
15	125° C » 30 min.	101.2	58.8	1	1	licht, weinig rekbaar.
16	125° C » 1 uur	103.0	57.0	1	1	vast, weinig rekbaar, bruinachtig

Buiten proef nr 4, waar, om hooger genoemde reden, een kleine supplementaire hoeveelheid werd toegevoegd, was dus het totaal watergehalte overal hetzelfde.

d.) Gisting van het deeg.

Van iederen deegklomp, werden nu twee klompjes van 40 gr. afgezonderd, en te gelijker tijd en op dezelfde wijze als in onze vroegere proefnemingen (1) onderzocht. De hoogte van het deeg in de gistingbuizen werd na 4 en 24 uren vastgesteld.

Nr van de proef	Wijze van verwarming van het meel	Hoogte in mm. van het deeg in de buizen			Gemiddelde aangroeiing in mm.	
		na 0 u.	na 4 u.	na 24 u.	na 4 u.	na 24 u.
1	100° C droog 10 uren	58-59	58-59	69-72	0	12.0—
2	120° C » 2 uren	58-57	84-80	146-142	24.5	86.5—
3	120° C » 6 uren	59-52	79-70	124-112	19.0	61.5—
4	120° C » 10 uren	62-60	62-60	66-62	0	3.0—
5	150° C » 30 min.	57-58	83-86	122-119	27.0	63.0—
6	150° C » 1 uur	63-58	84-83	86-85	23.0	25.0—
7	150° C » 2 uren	57-54	85-82	113-113	28.0	57.5—
8	175° C » 15 uren	57-59	85-86	132-132	27.5	74.0—
9	175° C » 30 min.	60-59	77-64	80-73	11.0	17.0—
10	normaal	55-56	74-73	145-145	18.0	89.5—
11	100° C vochtig 30 min.	58-56	65-63	76-84	7.0	13.0—
12	100° C » 1 uur	55-55	62-70	72-82	11.0	20.0—
13	110° C » 30 min.	57-60	67-68	105-106	9.0	47.0—
14	110° C » 1 uur	57-57	67-68	80-82	10.5	24.0—
15	125° C » 30 min.	58-57	72-72	86-90	14.5	20.5—
16	125° C » 1 uur	60-59	70-69	82-77	10.0	20.0—

De gemiddelde aangroeiing is dus, zooals gemakkelijk kan vastgesteld worden, het grootst, wanneer de kleefstof niet of weinig veranderd is;

(1) A.-J.-J. Vandevelde en L. Bosmans, op. cit.

zij is veel minder, wanneer de kleefstof, ten gevolge van de verwarming, diepe wijzigingen heeft ondergaan, zoodanig dat de eigenschap, noodig om een rekbaar deeg te kunnen vormen, verdwenen is. Dit wordt duidelijker door het onderzoek van de resultaten, wanneer deze in afnemende reeks gebracht worden; met uitzondering van een enkel geval (nr 6, droge verwarming gedurende 1 uur op 150° C), waarvoor wij tot nu toe geen verklaring hebben gevonden, mag de regel algemeen genoemd worden.

Nr VAN DE PROEF	WIJZE VAN VERWARMING	AANGROEIING NA 24 UREN	KLEEFSTOF-GEHALTE %
10	normaal	89.5 mm.	9.0
2	120° C droog 2 uren	86.5 »	7.6
8	175° C » 15 min.	74.0 »	7.6
5	150° C » 30 min.	63.0 »	8.6
3	120° C » 6 uren	61.5 »	0
7	150° C » 2 uren	57 5 »	0
13	110° C vochtig 30 min.	47.0 »	0
6	150° C droog 1 uur	25.0 «	6.6
14	110° C vochtig 1 uur	24.0 »	0
15	125° C » 30 min.	20.5 »	0
12	100° C » 1 uur	20.0 »	0
16	125° C » 1 uur	20.0 «	0
9	175° C droog 30 min.	17.0 »	0
11	100° C vochtig 30 min.	13.0 »	0
1	100° C droog 10 uren	12.0 »	0
4	120° C droog 10 uren	3.0 «	0

Deze resultaten bevestigen de veronderstellingen, welke wij uit de proeven met meelsoorten

van verschillend kleefstofgehalte afgeleid hebben, en waardoor de mechanische werking van de kleefstof op den voorrang wordt gebracht. De volgende bakproef leidt trouwens ook tot dezelfde gevolgtrekkingen, zooals het bepalen van het soortelijk gewicht der broodstukken het klaar en duidelijk bewijst.

e.) Bakproef.

Er werden drie broodstukken te gelijker tijd gebakken, in dezelfde voorwaarden, met dezelfde hoeveelheid gist en zout, en op dezelfde temperatuur. Ook werd gezorgd dat de hoeveelheid totaal aanwezig water dezelfde was.

Brood nr 1. Gebakken uit :

900 gr. meel nr 11,
465 gr. water op 40° C,
9 gr. zout,
40 gr. gist.

Het deeg is normaal en malsch.

Door het bakken van 1100 gr. deeg wordt een normaal broodstuk bekomen, dat de volgende eigenschappen heeft :

Gewicht, P = 990 gr.
Uitwendig volumen, V = 2562 kcm.
Uitwendig soortelijk gewicht, $D = \frac{P}{V} = \frac{990}{2562} = 0{,}386$.

Brood nr 2. Gebakken uit :

600 gr. meel nr 11, zonder behandeling,
289 gr. op 175° C droog gedurende 30 min., verwarmd meel nr 11 (uit 300 gr. meel),
476 gr. water op 40° C,
9 gr. zout,
40 gr. gist.

Het deeg is normaal, doch minder malsch dan in het vorig geval

Door het bakken van 1100 gr. deeg bekomt men een broodstuk, bleek van kleur en plat :

Gewicht, P = 995 gr.
Uitwendig volumen, V = 2272 kcm.
Uitwendig soortelijk gewicht, $D = \frac{P}{V} = \frac{995}{2272} = 0{,}437$.

Brood nr 3. Gebakken uit :

600 gr. meel nr 11, zonder behandeling,
309 gr. op 100° C, vochtig gedurende 30 min., verwarmd meel nr 11 (uit 300 gr. meel),
456 gr. water op 40° C,
9 gr. zout,
40 gr. gist.

Het deeg is brokkelachtig, scheurt geweldig, en als men het afzet, laat het de gassen ontsnappen.

Uit 1100 gr. deeg wordt een broodstuk bekomen, bleek van kleur, zwaar en plat :

Gewicht, P = 994 gr.
Uitwendig volumen, V = 1780 kcm.
Uitwendig soortelijk gewicht, $D = \frac{P}{V} = \frac{994}{1780} = 0{,}558$.

Het is hier voldoende op de waarden 0,386, 0,437 en 0,558 van het uitwendig soortelijk gewicht de aandacht te vestigen.

***

De proeven die in de twee voorgaande reeksen zijn beschreven, bewijzen dat de werking van de kleefstof in de gisting van het brood, in de

eerste plaats van mechanischen aard is. Doch er moest insgelijks worden onderzocht, of er ook niet zekere — zeer geringe — scheikundige werking kon vastgesteld worden. Uit de volgende proefnemingen, blijkt inderdaad dat de scheikundige werking niet mag uitgesloten worden, daar het doseeren tot een minder kleefstofgehalte leidt; toch is die werking zeer gering, zelfs nog na een langen tijd, namelijk 24 uren.

Om dit vast te stellen, werden de volgende mengsels door zorgvuldige kneding met meel L (8.8 % droge kleefstof) bereid, en gedurende 24 uren bewaard onder een glazen stolp, boven water (vochtige kamer), ten einde aldus de uitdroging te beletten :

GR. MEEL L	GR. WATER	GR CHLOORNATRIUM	GR. GIST
50	25	—	—
50	25	—	1
50	25	—	2
50	25	—	3
50	25	0.5	—
50	25	0.5	1
50	25	0 5	2
50	25	0.5	3

De doseering van de kleefstof, gedaan op 50 gr. meel L en 25 gr. water, gaf, zonder bewaring van het deeg :

vochtige kleefstof : 26.4 %;
droge kleefstof : 8.8 %.

Na 24 uren, gaven de voornoemde deegmengsels, wat de kleefstof betreft, de volgende waarden:

GR. ZOUT	GR. GIST	VOCHTIGE KLEEFSTOF %	DROGE KLEEFSTOF %
—	—	27.8	8 6
—	1	26.8	8.0
—	2	27.0	8.6
—	3	26.0	7.8
0.5	—	27.2	8.2
0.5	1	26 4	8.0
0.5	2	26.5	8.0
0.5	3	25.5	7.8

II.

Proeven over den invloed van de hoeveelheid water.

In de gistingproef met de buisjes, konden slechts 4 gevallen worden onderzocht, daar het maken van het deeg slechts binnen zekere grenzen mogelijk is; het onderzoek werd met meel L gedaan, namelijk als volgt :

Nr VAN DE PROEF	MEEL L	WATER	ZOUT	GIST
1	100 gr.	50 gr.	1 gr.	1 gr.
2	100 gr.	55 gr.	1 gr.	1 gr.
3	100 gr.	60 gr.	1 gr.	1 gr.
4	100 gr.	65 gr.	1 gr.	1 gr.

In deze voorwaarden werd, telkens met 40 gr. deeg, de deegproef in de gistingbuizen uitgevoerd.

GR. WATER PER 100 GR. MEEL	HOOGTE IN MM. VAN HET DEEG IN DE BUIZEN			GEMIDDELDE AANGROEIING IN MM.	
	Na 0 u.	Na 4 u.	Na 24 u.	Na 4 u	Na 24 u.
50	55-55	110-109	155-156	54.5	100.5
55	55-55	110-108	160-160	54.0	105.0
60	55-55	112-112	165-165	57.0	110.0
65	56-57	110-125	169-187	61.0	121.5

Uit deze cijfers blijkt, dat met de verhooging van het watergehalte, ook de waarde van de gemiddelde aangroeiing toeneemt; op deze wijze wordt de ervaring uit de alledaagsche practijk door eene met cijfers uitgedrukte vaststelling bevestigd.

III.

Proeven over den invloed van de hoeveelheid gist.

De invloed van de hoeveelheid gist werd met meel L bestudeerd; de hoeveelheden gebruikte gist waren 6, 12, 18, 24, 30, 36, 42, 48, 54 en 60 gr. gist per kgr. meel. Ten einde te vermijden, dat 10 verschillende deegsoorten te gelijker tijd zouden moeten bereid worden, — hetgeen bijna onmogelijk is, — werden slechts twee deegen gemaakt, die daarna, volgens het noodig gistgehalte, onder tien gevallen werden verdeeld.

De twee gronddeegen A en B waren als volgt samengesteld :

A. — 500 gr. meel,
250 gr. water,
5 gr. zout,
0 gr. gist.

B. — 500 gr. meel,
250 gr. water,
5 gr. zout,
30 gr. gist.

Van deeg A en van deeg B werden de volgende hoeveelheden gebruikt en onder elkander zorgvuldig gemengd, om de verschillende gevallen van gistgehalte te bekomen :

GR. GIST PER K° MEEL	GR. DEEG A	GR. DEEG B
6	36	4
12	32	8
18	28	12
24	24	16
30	20	20
36	16	24
42	12	28
48	8	32
54	4	36
60	0	40

Van iedere deegsoort benuttigde men telkens tweemaal 40 gr. en de klompjes werden in de gewone gistingbuizen gebracht. De uitslag was de volgende :

GR. GIST PER K° MEEL	HOOGTE IN MM. VAN HET DEEG IN DE BUIZEN			GEMIDDELDE AANGROEIING IN MM.	
	Na 0 u.	Na 4 u.	Na 24 u.	Na 4 u	Na 24 u.
6	55-55	60-58	121-111	4	61
12	55-55	91-95	129-130	38	74.5
18	55-55	113-118	141-146	60.5	88.5
24	56-54	125-138	148-154	76.5	96.0
30	60-60	138-147	156-160	82.5	98.0
36	58-60	149-150	163-163	90.5	104.0
42	60-60	141-165	156-171	93.0	98.5
48	62-58	150-145	160-155	87.5	97.5
54	60-56	145-141	160-147	85.0	95.5
60	60-61	149-142	159-149	85.0	94.5

In het gebruik van verschillende hoeveelheden gist treffen wij dus, voor hetgeen de gisting van het deeg betreft, een optimum. In de voorwaarden waarin de proef genomen werd, ligt dat optimum rond 36 gr. gist per kgr. meel. Het gebruik van 24 gr. of van 54 gr. gist geeft nagenoeg dezelfde uitslagen; doch de gunstige werking bij het vermeerderen van de hoeveelheid gebruikte gist stijgt trager, als dit het geval is met het afnemen dier werking, wanneer de hoeveelheid gist het optimum overschrijdt. In allen gevalle dient opgemerkt te worden, dat in de gisting van het brooddeeg een optimum van gistconcentratie bestaat; boven dit optimum, blijft het toenemen van de hoeveelheid gist zonder invloed, ja, het komt zelfs tot een ongunstige werking uit.

IV.

Proeven over den invloed van de hoeveelheid zout.

Deze proeven werden ook met het meel L uitgevoerd; de gebruikte hoeveelheden chloornatrium waren 0, 0.5, 1.0, 1.5, 2.0, 2.5, 3.0, 3.5, 4.0, 4.5, 5,0 en 5.5 gr. voor 100 gr. meel. Er werd een deeg bereid uit 1200 gr. meel L, 600 gr. water en 12 gr. gist; dat deeg werd in klompen van 150 gr., overeenstemmende met 100 gr. meel, verdeeld, en aan elk dezer klompen werd de noodige hoeveelheid zout toegevoegd. Van iederen klomp werden telkens twee klompjes van 40 gr. afgescheiden, om in de gistingbuizen gebracht te worden. Wij kwamen tot de volgende resultaten:

GR. ZOUT PER 100 GR MEEL	HOOGTE IN MM. VAN HET DEEG IN DE BUIZEN				
	Na 0 u	Na 4 u.	Na 24 u.	Na 48 u.	Na 72 u.
0	58-54	115-110	155-161		
0 5	58-56	107-106	156-151		
1.0	56-56	93-98	142-151		
1.5	57-60	91-100	151-156		
2.0	55-53	82-81	151-145		
2.5	54-57	73-79	147-152		
3.0	57-57	70-74	145-151	154-155	
3.5	55-56	65-67	132-137	145-147	
4.0	57-56	60-61	137-134	149-146	
4.5	57-54	60-58	120-118	136-140	
5.0	52-53	55-53	82-86	109-127	116-120
5.5	58-54	58-54	76-70	102-95	115-111

De gemiddelde aangroeiing in mm., van het begin af, is de volgende :

GR. ZOUT PER 100 GR. MEEL	NA 4 UREN	NA 24 UREN	NA 48 UREN	NA 72 UREN
0	56.5	102.0		
0.5	49.5	96.5		
1.0	39.5	90.5		
1.5	37.0	95.0		
2.0	27.5	94.0		
2.5	20.5	94.0		
3.0	15.0	91.0	97.5	
3.5	10.5	59.0	80.5	
4.0	4.0	79.0	91.0	
4.5	3.5	63 5	72.5	
5.0	1.5	31.5	60.5	65.5
5.5	0	17.0	42.5	57.0

Dezelfde proef, genomen met ander meel en andere gist, gaf de volgende uitslagen :

GR. ZOUT PER 100 GR. MEEL	HOOGTE IN MM. VAN HET DEEG				GEMIDDELDE AANGROEIING IN MM.		
	Na 0 u.	Na 4 u.	Na 24 u.	Na 48 u.	Na 4 u.	Na 24 u.	Na 48 u.
0	61-60	147-146	169-168		85.0	108.0	
0.5	60-57	145-139	165-158		83.5	103.0	
1.0	58-58	143-140	161-160		63.5	102.5	
1.5	55-55	129-126	154-154		72.5	99.0	
2 0	62-61	125-130	160-158		66.0	97.5	
2.5	57-59	111-112	153-155		53.5	96.0	
3.0	55-56	96-102	156-151		43.5	98.0	
3.5	55-55	84-80	150-149		27.0	94.5	
4.0	55-58	68-75	137-147	144-155	15.0	85.5	93.0
4.5	55-55	65-65	131-127	140-139	10.0	74.0	84.5
5.0	53-55	61-62	125-121	131-131	7.5	69.0	77.0
5.5	53-55	57-60	122-112	131-128	4.5	63.0	75.5

De twee reeksen proefnemingen geven dus dezelfde resultaten : chloornatrium werkt ongunstig op de gisting zelve, met het oog op hetgeen men heeft genoemd de gistingenergie (1), namelijk de snelheid waarmede de gisting verloopt; wat de gistingkracht, namelijk het eindresultaat van de gisting betreft, mag gezeid worden dat deze van de zoutconcentratie onafhankelijk is. Een dergelijk resultaat werd trouwens ook opgeleverd door gistingproefnemingen (2) met suikeroplossingen, bij aanwezigheid van verscheidene zouten, die in zwakke en in sterke concentratie werden benuttigd.

Mei 1908.

---

(1) A.-J.-J. VANDEVELDE, *Onderzoekingen over den invloed van sterke zoutoplossingen op de gistingkracht en de gistingenergie*. Handel. Vl. Nat. Gen. Congres, 1e mededeeling 1902; 2e mededeeling 1903.

(2) Op. cit.

PLECHTIGE VERGADERING

van 28 Juni 1908

IN DE GROOTE FEESTZAAL

VAN HET

GOUVERNEMENTSHOTEL.

De vergadering vangt te 11 1/4 uren aan.

Aanwezig : de heeren DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. NAP. DE PAUW, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Prof. A. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, IS. TEIRLINCK en Prof. Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer Dr. ADRIAAN BEETS, buitenlandsch eerelid; alsook de heeren Mr. PAUL BELLEFROID en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren Dr. H. CLAEYS, Prof. Mr. J. OBRIE, Mr. EDW. COREMANS, JAN BOLS, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, Dr. L. SIMONS, J. HELLEPUTTE, Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD en Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden; V. DELA MONTAGNE en ALF. DE COCK, briefwisselende leden, alsook de heer Dr. LEO GOEMANS, den 17 Juni tot briefwisselend lid verkozen, hebben laten weten dat zij tot hun groote spijt verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

*
* *

Vereeren de plechtigheid met hunne tegenwoordigheid : de afgevaardigde van den Weledelgeboren Baron DESCAMPS, minister van Wetenschappen en Kunsten, de heer G. EECKHOUT, afdeelingshoofd, secretaris van het kabinet aan dit Ministerie; — de afgevaardigde van den Weled. Heer SCHOLLAERT, minister van Binnenlandsche Zaken, hoofd van het Kabinet, de heer ALFR. DELCROIX, bestuurder aan dit Ministerie; — de afgevaardigde van den Weled. Heer DELBEKE, minister van Openbare Werken, de heer VERSTRAETE, ingenieur der eerste klasse van Bruggen en Wegen, te Gent; — Baron DE

KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der Provincie Oost-Vlaanderen; — Z. E. kanunnik SEGERS, aartsdiaken, als vertegenwoordiger van Z. D. H. Mgr STILLEMANS, bisschop van Gent; — de heeren : ARTHUR VERHAEGEN, volksvertegenwoordiger; — D. BERTEN, raadsheer aan het Hof van Beroep; — K. STASSINET, majoor-bevelhebber van de artillerie der Burgerwacht; — A. SIFFER en G. EYLENBOSCH, gemeenteraadsleden; — Prof. A. COUNSON en Prof. Dr. H. LOGEMAN, hoogleeraren; — A. VAN HERSTRAETEN, hoofdschoolopziener van het Lager Onderwijs; — ROEGIERS, bestuurder van 's Rijks Middelbare en Lagere Normaalschool; — A. VERMAST, bestuurder van 's Rijks Middelbare School; — Dr. VICTOR FRIS, E. H. ERN. SOENS en Dr. LEO VAN PUYVELDE, leeraars aan het Koninklijk Athenæum; — E. DE SORGHER, LAMBRECHT LAMBRECHTS en KAREL VAN ACKER, leeraars aan 's Rijks Normaalschool; — Eerw. Pater O. STEYAERT, S. J., rector van het Sint-Barbaracollege; — R. BEYLS, bestuurder van het Sint-Lievenscollege; — Eerw. heeren AUDENAERT, EECKMAN, GOETHALS en VAN DE KEERE, leeraars aan het Sint-Lievenscollege; — Eerw.

Pater DE GHELDERE, S. J., leeraar aan het Sint-Barbaracollege; — VERKEST, regent aan 's Rijks Middelbare School; — A. DE GROOTE, substituut der Krijgsauditeurs van Oost-Vlaanderen en Henegouwen; — Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium; — JULES DRUBBEL en OSCAR ROELS, leeraars aan de Koninklijke Muziekschool; — Mr. EDG. DOBBELAERE, secretaris van de Vlaamsche Balie, te Gent; — Mrs. DAUWE, JONCKX en L. WILLEMS, advocaten; — J. SLEYPEN, ambtenaar aan het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen; — ERN. VAN DEN BERGHE, ingenieur aan hetzelfde Ministerie; — Eerw. Paters AXTERS en SCHOTS, S. J., en E. H. DUMOLIN, onderpastoor; — EG. DE BACKER, GABRIEL DE MOOR en ALFR. FRETIN, apothekers; — ED. CRIEL en K. DE SUTTER, toonkundigen; — GUST. D'HONDT, letterkundige; — STIJNS en DE COSTER, leeraars; — ook de Heeren vertegenwoordigers van: *Fondsenblad*, *Gazette van Gent*; — *Burgerwelzijn* (Brugge); — *Le Patriote* (Brussel); — verder nog een dertigtal Dames, alsook verschillende Heeren geestelijken, theologanten, studenten en letterkundigen.

*
* *

De heeren J. BALLION, WILFRIED SIFFER, VICTOR VERMAST en IVO DE VREESE, waren zoo goed, evenals voorgaande jaren, als Commissarissen op te treden.

*
* *

De heer DES. CLAES, bestuurder, opent de vergadering:

Mevrouwen, Mijne Heeren,

Ik verklaar de jaarlijksche openbare zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie geopend.

Wij hadden gehoopt U dit jaar in ons eigen lokaal te zullen welkom heeten; dat genoegen is ons echter ontzegd, daar de herstellingen, aan onze feestzaal toe te brengen, nog niet gansch voltrokken zijn.

Wij hebben dus nogmaals de herbergzaamheid ingeroepen van den Weledelgeboren Baron DE KERCKHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie, en met de meeste welwillendheid heeft hij deze prachtige feestzaal te onzer beschikking gesteld. Het is mij bijzonder aangenaam den hoogedelen heer Gouverneur daarvoor, en tevens omdat hij onze vergadering met zijne tegenwoordigheid vereert, uit naam der Academie hier in het openbaar dank te zeggen.

Wij zijn ook erkentelijk jegens de talrijke personen, dames en heeren, die onze uitnoodiging

vriendelijk beantwoorden en door hunne tegenwoordigheid alhier hunne toegenegenheid voor onze moedertaal bevestigen.

Dit zou mij aanzetten om den toestand onzer Vlaamsche Zaak met mildere oogen aan te zien.

Sedert meer dan vijftig jaren heb ik met zoovele vrienden aanhoudend gestreefd om ons volk te bewijzen, dat het alleen door zijne moedertaal zich volledig kan ontwikkelen ; — maar het volk ondervond, dat het alleen met het Fransch tot iets kon geraken, en het offerde zijne ontwikkeling op — aan het Fransch. Onder de hoogere standen waren er die, rijk begaafd, met geestdrift naar onze dichters en redenaars luisterden en met bewondering over hen spraken, doch gelijk men nu ook spreekt over Botrel, Sienkiewicz en andere vreemde talenten.

Die tijd nochtans schijnt nu voorbij.

Een ander verblijdend verschijnsel is het welkom onthaal onzer toondichters, wier liederen in hoogere en lagere kringen eveneens gesmaakt worden.

Hier kan men nog bijvoegen, dat er in sommige gestichten voor jonge juffers meer zorg besteed wordt aan de zuivere uitspraak onzer taal.

Kon dit de algemeene regel worden ! Leerden onze dochters in hunne scholen de moedertaal maar vloeiend spreken ! Konden onze vrouwen zich van stad tot stad, van provincie tot provincie in dezelfde sierlijke taal uitdrukken, onze

Zaak zou dra gewonnen zijn en de Vlaamsche Taalstrijd geëindigd, eene Vlaamsche hoogeschool gesticht, de gelijkheid van alle Belgen voor de wet eene wezenlijkheid.

Zoozeer ben ik overtuigd, dat de vrouw tot de zegepraal onzer moedertaal moet medewerken.

Aan de hand der vrouw moet zij de woonkamer worden binnengeleid, en daar met het huisgezin keuvelen en beraadslagen, zingen en treuren.

Vlaamsche huisgezinnen, ook rijke Vlaamsche huisgezinnen moeten wij hebben : daarmede dringt het Vlaamsch door in school en kerk, in gerechtszaal en statenkamer; daarzonder, wij zien het vóór onze oogen, is al ons streven liefhebberij.

Verschoont mij, bid ik U, Mevrouwen, Mijne Heeren, zoo ik hier dat punt heb aangeraakt : de mond spreekt waar het hart vol van is.

Ik eindig met de Dames, hier aanwezig, dringend te bidden tot den bloei van onzen stam liefdadig bij te dragen, door aan onze moedertaal de eereplaats te schenken in hun gezin, en voor hunne dochters scholen te verkiezen, waar zij behoorlijk aangeleerd en zuiver gesproken wordt.

De Heeren, die mij het genoegen doen naar mij te luisteren, verzoek ik in de maat hunner krachten mede te werken om mijne bede bij de Dames te doen ingang vinden.

Zoo moge deze feestzitting een blijvend nut stichten

Thans verleen ik het woord aan den Heer Bestendigen Secretaris, tot mededeeling van ingekomen brieven.

Vanwege verschillende hooggeachte personen, — zegt de heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, — heeft het Bestuur der Academie schriftelijk bericht ontvangen, dat het hun ten zeerste spijt deze Plechtige Vergadering niet te kunnen bijwonen. Het zijn de Heeren : Baron DESCAMPS, minister van Wetenschappen en Kunsten, die zich echter laat vertegenwoordigen door den heer G. EECKHOUT, secretaris van zijn kabinet; — SCHOLLAERT, hoofd van het Kabinet en minister van Binnenlandsche Zaken, die zich laat vertegenwoordigen door den heer A. DELCROIX, bestuurder aan zijn Departement; — DELBEKE, minister van Openbare Werken, die zich laat vertegenwoordigen door den heer VERSTRAETE, ingenieur der 1e klasse van Bruggen en Wegen, te Gent; — J. HELLEPUTTE, minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, dd. minister van Landbouw, werkend lid der Academie; — LIEBAERT, minister van

Financiën; — RENKIN, minister van Justitie; — G. COOREMAN, voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers; — C. VAN OVERBERGH, algemeen bestuurder aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten; — H. VAN MAELE, eerste voorzitter bij het Hof van Beroep; — CALLIER, procureur-generaal aan het Hof van Beroep; — Baron GREINDL, luitenant-generaal, opperbevelhebber der Burgerwacht van Oost- en West-Vlaanderen; — DELÉE, luitenant-generaal, bevelhebber der eerste omschrijving; — Z. D. H. Mgr. STILLEMANS, bisschop van Gent, die zich evenwel laat vertegenwoordigen door den Z. E. kanunnik SEGERS, aartspriester; — Graaf DE BAILLET-LATOUR, gouverneur der provincie Antwerpen; — Baron RUZETTE, gouverneur der provincie West-Vlaanderen; — BRAUN, burgemeester van Gent, volksvertegenwoordiger; — BEGEREM, oud-minister, en MAENHAUT, volksvertegenwoordigers; — CAM. DE BAST, DE KERCHOVE D'OUSSELGHEM, DIERMAN en 't KINT DE ROODENBEKE, senators; — VERBEKE, kamervoorzitter aan het Hof van Beroep; — DE BAST, raadsheer aan het Hof van Beroep; — LIGY, generaal-majoor der

Burgerwacht; — Z. E. Pater VAN DE VEN, S. J., te Aalst, stichter van het *Van de Ven-Heremans' Fonds*; — LEBOUCQ, rector der Hoogeschool; — CAM. DE BRUYNE, schepene der stad; — STROOBANTS, adjunct van den Staf. kolonel van het eerste regiment Voetvolk; — MALEVEZ, kolonel van het eerste regiment Artillerie; — Z. E. kanunnik A. DE BOCK, vicaris-generaal van het Bisdom en aartspriester; — ALB. SOLVYNS, arrondissements-commissaris van Gent-Eekloo; — X. STAINIER, hoogleeraar; — Ingenieur EDM. FABRI, hoofdopziener van den Arbeid; — DUTORDOIR, hoofdingenieur der provincie Oost-Vlaanderen; — H. FRAEYS en KAREL LYBAERT, gemeenteraadsleden; — HERMAN RONSE, bestuurder der Hofbouwschool van den Staat; — ROB. SCHOORMAN, onderarchivaris van den Staat; — J. H. LAATSMAN, predikant bij de Vlaamsche Evangelische Kerk van het Rabot; — Z. E. Pater C. DE BECK, S. J.; — GUST. CLAEYS BOUUAERT, oud-provincieraadslid; — AM. CASSIERS, opperdeken der stad Gent; — JOZ. PIENS, bestuurder van het Werk der Vlaamsch-Katholieke Drukpers.

*
* *

Vervolgens zegt de heer Bestuurder:

Het is mij een waar genoegen aan deze uitgelezen Vergadering ons hooggeacht Buitenlandsch Eerelid Dr. A. BEETS, uit Leiden, voor te stellen, die onze uitnoodiging, om hier eene voorlezing te komen houden, bereidwillig heeft aangenomen.

Dr. BEETS is redacteur van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, en door de taaie studie van zijn uitgestrekt onderwerp in dagelijksch verkeer met al de standen van Noord- en Zuid-Nederland; daar heeft hij gewis gaandeweg de bijzonderheden betreffende de *Weerwijsheid van het volk* opgezameld, die hij de goedheid zal hebben ons mede te deelen.

Ik verleen het woord aan Dr. BEETS.

De heer Dr. BEETS spreekt over « *Volkswijsheid over het weer* ».

Spreker heeft zijn onderwerp gekozen naar aanleiding van een, voor een paar jaar verschenen, doch bij ons nog weinig bekend, boekwerk (waarop hij aan het eind zijner lezing terugkomt), dat zeer veel nieuws over deze stof bevat, en waarin de Nederlandsche « volksweerwijsheid » slecht vertegenwoordigd is. Na enkele algemeene opmerkingen, geeft Spreker in een aantal voorbeelden, hier en daar met

enkele uitweidingen, een vlug overzicht van hetgeen het volk, in allerlei opzichten, denkt over, — of eischt van het weder in de onderscheidene maanden van het jaar, en laat dit overzicht volgen door enkele opmerkingen over de « volksweerwijsheid » tegenover de wetenschappelijke weerkunde (de meteorologie), en de meerdere of mindere beteekenis van de eerste voor de laatste. Spreker meent te kunnen zeggen dat er, over 't algemeen, tegenwoordig een minder onvoorwaardelijke afkeuring van, — of geringschatting voor deze « wijsheid » van het volk bestaat. Men wil (want hier betreft het natuurlijk alleen deze) de populaire weervoorspellingen wel aan de wetenschap toetsen, en er is en wordt getoetst. Doch, van het standpunt der « folklore », doet het er in den grond weinig toe, of het veel of weinig wezen zal waarin de wetenschap, ten slotte, een meer of minder degelijke kern van waarheid zal kunnen erkennen, en van dit standpunt verheugt men zich over alles, van wat aard ook, wat onze kennis van de volksweerwijsheid vermeerdert. Spreker wijst nu op het vroeger bedoelde, belangrijke boek van den Rus Alexis Yermoloff, sedert 1905 in eene

Duitsche vertaling algemeen toegankelijk geworden, en herinnert opnieuw aan het ontbreken, of zoo goed als ontbreken, van de Nederlandsche « volksweerwijsheid » in dit werk. — Uit al het reeds verzamelde en het los opgeteekende bijeengebracht, met het sedert gevondene of opgezochte vermeerderd, stelt hij zich een kritisch en misschien vergelijkend werk over de *Nederlandsche volkswijsheid over het weer* voor; en in den kring voor welken hij optreedt, en met de rij der prijswerken van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor den geest, ontveinst hij zich, ten slotte, de gedachte niet, dat zulk een werk eenmaal zal tot stand komen.

De heer Bestuurder brengt hulde aan het talent van den heer Dr. Beets. Met de meeste aandacht heeft de Vergadering Sprekers zoo gedocumenteerde en boeiende voordracht aanhoord: aan menige echtvlaamsche spreuken en plaatselijke wetenswaardigheden wordt er overigens in herinnerd. Moge de wensch door Dr. Beets geuit weldra verwezenlijkt worden! Verder betuigt de heer Bestuurder den schranderen Spreker den besten dank der Academie — en daarmede zal ongetwijfeld de

heele Vergadering instemmen — voor zijn voortreffelijke studie, welke in onze *Verslagen en Mededeelingen* eene eereplaats zal bekleeden.

*
* *

Nu komt de heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, aan de beurt, tot bekendmaking van den uitslag der wedstrijden door de Academie voor het jaar 1908 uitgeschreven en tot het doen van verdere officieele mededeelingen.

Voor het jaar 1908 had de Koninklijke Vlaamsche Academie vijf prijsvragen uitgeschreven, waarvan een over taalkunde, twee over gewesttaal en twee over de vak- en kunstwoorden. Er werd nl. gevraagd : voor de taalkunde, een onderzoek naar de chronologie van de ontwikkeling van Middelnederlandsch *î* en *û* tot Nieuwnederlandsch *ij* en *ui*; — voor de gewesttaal, een verklarende studie over de tongvallen van Oost-Vlaanderen en een Gentsch Idioticon ; — voor de vak- en kunstwoorden, een Nederlandsche Vakwoordenlijst voor de Zeevisscherij en eene voor het Drukkersvak.

De drie eerste prijsvragen zijn, jammer genoeg, onbeantwoord gebleven. Met de meeste belangstelling zag nochtans de Academie naar een antwoord uit op de vraag over taalkunde,

omdat het eene studie geldt die van groot belang is voor de Middelnederlandsche Letteren.

Even gretig werd een antwoord ingewacht over de tongvallen van Oost-Vlaanderen en over het Gentsch dialect, daar bedoelde studies een geheel moeten uitmaken met het *Zuid-Oostvlaamsch Idioticon* van den heer Is. TEIRLINCK, ons geacht medelid, dat door de Academie in 1903 werd bekroond en waarvan, een paar maanden geleden, de eerste aflevering van de pers is gekomen. Mocht de Academie er toe besluiten, bedoelde prijsvragen voor een volgend jaar opnieuw uit te schrijven, laat ons dan op een meer voldoenden uitslag hopen.

Voor de prijsvraag over de *Zeevisscherij* werd één antwoord ingezonden, met kenspreuk *Rust roest.* Met lof spreken de Heeren Verslaggevers over dat werk : « De indeeling », — aldus schrijft Dr. LECOUTERE, eerste verslaggever, — « bewijst « ons dat de Schrijver zijn onderzoek over een « ruim gebied heeft uitgebreid .... Zienlijk is het « werk samengesteld door iemand die vertrouwd « is met de zaken waarover hij spreekt, die ze « kent door eigen aanschouwing en niet enkel « van hooren-zeggen ..... ». Volgens Dr. JULIUS MAC LEOD, tweeden verslaggever, is het ingezonden werk « de vrucht van veel arbeid en veel geduld ». De drie Heeren Verslaggevers zijn het evenwel eens om te verklaren dat, kan de Academie aan gezegd antwoord den uitgeloofden prijs

niet toekennen, het nochtans wenschelijk is dat de vraag aangehouden worde : « Laat Schrijver », zegt Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, derde verslaggever, « zich de bemerkingen te nutte « maken van onze geleerde medeleden van den « Keurraad, dat hij tevens kennis neme van de « hem aangewezen boekwerken, en de Acade- « mie, verhopen wij, zal zich het toekomende « jaar, in een welgelukt antwoord op de Prijs- « vraag mogen verheugen ». Die hoop worde verwezenlijkt! Moge de thans onvolmaakte arbeid van *Rust roest* tot een voortreffelijk boek gedijen, waarin het ons zal gegeven zijn de zoo schoone, kernachtige en veelkleurige vaktaal van onze Vlaamsche visschers te leeren kennen! Ook heeft de Academie, in hare laatste maandelijksche vergadering, den wensch door de Heeren Verslaggevers geuit, naar de Commissie tot het vaststellen van Prijsvragen om advies verzonden.

Bijzonder schitterend mag de uitslag heeten, wat de prijsvraag over het *Drukkersvak* betreft. De Academie had de vraag als volgt gesteld : « *Een volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van* « *het* DRUKKERSVAK, *zooveel mogelijk met opgave* « *van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche bena-* « *mingen en met afbeelding van de vermelde voorwer-* « *pen* ». Aanvankelijk was die vraag voor het jaar 1905 uitgeschreven geweest, en de Academie had alsdan vier antwoorden ontvangen : zij werd echter, op voorstel der Heeren Verslaggevers, tot

het jaar 1908 aangehouden, om aldus den inzenders toe te laten, hun werk te wijzigen naar de wenken door die heeren gegeven. Buiten alle verwachting zijn dit jaar vijf antwoorden ingezonden. Twee daarvan kunnen niet in aanmerking komen. De andere zijn alle drie degelijke stukken, die van kennis van het vak getuigen. Na grondige bespreking heeft de Academie besloten deze drie stukken op gelijken voet te bekronen, te weten de antwoorden met de kenspreuken « *Words ! Words ! Words !* », « *Arbeid* » en « *Labore et Constantia* ». De Academie heeft zich bij dat voorstel aangesloten.

De schrijver van « *Words ! Words ! Words !* » is de heer PROSPER VERBAERE, typograaf, te Brussel.

« *Arbeid* » is het werk van de heeren ALBRECHT en LEO BOUCHERIJ, boekdrukkers, te Antwerpen. Het doet mij een waar genoegen onzen geachten collega den heer JAN BOUCHERIJ geluk te mogen wenschen, met de welverdiende onderscheiding, die heden zijne twee zoons is te beurt gevallen. (*Toejuiching.*)

Het antwoord met motto « *Labore et Constantia* » doet eer aan zijne schrijvers de heeren A. QUICKE, leeraar in Germaansche talen te Andenne, en G. QUICKE, proevenlezer, te Brussel.

De heeren prijswinnaren worden verzocht het hun toegekende diploma te komen ontvangen.

***

De prijswinnaren ontvangen daarop, uit handen van den heer Bestuurder, het diploma aan hun bekroond werk toegekend. Zij worden door de heele vergadering hartelijk toegejuicht.

*
* *

De Bestendige Secretaris geeft vervolgens verslag over de werkzaamheid van het *Van de Ven-Heremans' Fonds.* Vooraleer daartoe over te gaan, meent hij, namens de Academie de innige spijt zijner Medeleden te moeten uitdrukken, omdat de Z. E. Pater VAN DE VEN, S. J., de milde stichter van het Fonds, welke verleden jaar de Plechtige Vergadering met zijn hoogst gewaardeerde tegenwoordigheid geliefde te vereeren, dit jaar verhinderd is de Plechtigheid bij te wonen.

De Academie had dit jaar het genoegen niet, zich vereerd te zien met het aanbod van verhandelingen, ter opname onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds.* De stichting van den hooggeachten Pater VAN DE VEN, S. J., heeft echter verschillende studies op wetenschappelijk gebied uitgelokt, aanvankelijk voor het Fonds bestemd, maar die, uit hoofde van hunne beknoptheid, liefst in onze *Verslagen en Mededeelingen* werden opgenomen. Wij noemen van den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium te Gent, een *Scheikundige*

en bacteriologische studie over de Oesters, en van denzelfden geleerde, met medewerking van de heeren J. MASSON en L. BOSMANS, eerst eene verhandeling over den *Invloed van hulpmeel en hulpgist op de broodgisting,* en vervolgens eene studie *Over de werking van koolhydraten op de gisting van het brooddeeg.*

Dit jaar werd de stichting van het Fonds, door een bijzondere bekendmaking, ter kennis der studeerende jeugd in Noord- en Zuid-Nederland gebracht. De Academie ziet dan ook met het meeste vertrouwen de toekomst te gemoet. Naar vriendschappelijke mededeelingen, die tot ons zijn gekomen, zullen binnenkort nog verschillende werken van jonge geleerden voor het *Van de Ven-Heremans' Fonds* worden aangeboden. Overigens, van den genoemden heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE mogen wij reeds een uitgebreide studie verwachten, getiteld *Het Water in het dagelijksch leven* : gerust hopen wij, dat zij den Schrijver en tevens onze Koninklijke Instelling evenveel eer zal aandoen.

***

Nu spreekt de heer GAILLIARD van de inrichting van het *Karel Boury-Fonds,* gesticht naar den naam van KAREL BOURY, uit Brugge, door dezes edelmoedige zusters de hooggeachte juffrouwen SOPHIE en MARIE BOURY, welke onlangs overleden zijn :

Mevrouwen, Mijne Heeren,

Eerbiedig breng ik, in naam der Koninklijke Vlaamsche Academie, een laatste en weemoedige hulde aan twee diepbetreurde wezens, sedert onze laatste Plechtige Vergadering overleden, de hooggeachte Juffrouwen SOPHIE en MARIE BOURY, uit Brugge, welke onze Koninklijke Instelling met haar eerste fonds, het **Karel Boury-Fonds**, op de mildste wijze hebben begiftigd.

Juffrouw MARIE BOURY stierf te Brugge den 11 December 1907. Hare oudere zuster, Juffrouw SOPHIE BOURY, volgde haar ten grave den 12 Maart van dit jaar. Aan die echt Vlaamsche en deugdrijke vrouwen, heeft de Academie de heuglijke stichting van dit eerste Fonds te danken.

Wel had hun Broeder, de heer KAREL BOURY zaliger, griffier van het Vredegerecht te Brugge, zijne geboortestad, meermalen den wensch geuit een fonds van fr. 10.000 in de Academie te stichten, ter verspreiding van het Vlaamsche lied, — maar het werd hem niet gegund dien edelaardigen wensch verwezenlijkt te zien : de man werd immers door de dood schielijk aan de zijnen ontrukt, op 21 Juli 1895.

KAREL BOURY, een voorbeeldig burger, tevens een oprechte Vlaming, getrouw aan Vlaamsche taal en aan Vlaamsche zeden, was een der warmste, een der meest overtuigde vrienden en voorstanders der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Zijn wensch werd echter door zijn waarde Zusters niet vergeten, en kort na het overlijden van den betreurden vriend, mocht zich de Academie over de stichting van het *Karel Boury-Fonds* verheugen (1).

Door het afsterven van Juffrouw SOPHIE BOURY is de Academie nu in bezit van de haar gelegateerde som getreden. Derhalve rust voortaan op haar de zware plicht de edelmoedige inzichten van KAREL BOURY uit te voeren. Wat de brave man door het stichten van zijn Fonds beoogde, was de uitbreiding der Vlaamsche taal en der Vlaamsche zeden, inzonderheid door het aanmoedigen van het dichten en verspreiden van Vlaamsche liederen, gesteld op liefelijke, eenvoudige, gemakkelijke en zangerige wijzen. Onze Koninklijke Instelling zal niets verzuimen, dat strekken kan om die heilzame inzichten te verwezenlijken. Moge zij in haar doen en streven slagen, nu vooral dat ons Vlaamsche Volk, onze Vlaamsche jongens en meisjes, zooveel onvlaamsch zingen, dat een hooggestemd gemoed met droefenis vervult! Voor KAREL BOURY en zijn edele Zusters zal het een welverdiende eer zijn, daaraan te hebben gedacht! (2).

***

(1) Lijkrede door Edw. Gailliard, bestendigen secretaris der Academie, ten sterfhuize van Juffrouw MARIE BOURY uitgesproken.

(2) Id., ten sterfhuize van Juffrouw SOPHIE BOURY.

Daarna stelt de Bestendige Secretaris de geachte Vergadering in kennis met den uitslag van den *Driejaarlijkschen Prijskamp voor Nederlandsche Tooneelletterkunde* (tijdvak 1904-1906), waarvan, sedert het jaar 1886, de beoordeeling aan de Koninklijke Vlaamsche Academie is opgedragen :

Bij koninklijk besluit van 2 October 1886, werd aan de Koninklijke Vlaamsche Academie de hoogst vereerende taak opgedragen, voortaan den *Driejaarlijkschen wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde* te beoordeelen. Van 10 Juli 1858 dagteekent de inrichting van dien wedstrijd, wier instelling alsdan met een waar genoegen door het Vlaamsche Land werd begroet. Immers, al wie den heilzamen invloed besefte, dien een degelijk Vlaamsch tooneel op het volk uitoefenen kan, moest er zich in verheugen, dat de Regeering hare krachtige medewerking tot dezes opbeuring verleenen wilde. Het mocht ook een voortreffelijke gedachte heeten, onze nationale schrijvers aan te wakkeren, voor hunne tooneelwerken de voorkeur te geven aan onderwerpen, die aan de geschiedenis van ons dierbaar vaderland en aan de zeden van ons wakker en deugdrijk Vlaamsche Volk zouden zijn ontleend. « Groot is het belang « dat het Vlaamsch tooneel inboezemt. Echter « kan men niet betwisten, » — aldus staat te lezen

in een stuk van onze Koninklijke Instelling uitgaande, — « dat onze schouwburg onder den « invloed van vreemde tooneelen gesticht werd. « Ernstige maatregelen dienen genomen te wor- « den, om op ons vaderlandsch tooneel een oor- « spronkelijken, eigenaardigen stempel te druk- « ken. » Ook schreef de Academie, reeds ten jare 1887, een wedstrijd uit voor het opstellen van eene *Verhandeling over het hedendaagsch Nederlandsch Tooneel in België*. Aan de mededingers werd gevraagd, « na een bondige historische « inleiding, de maatregelen te onderzoeken, sedert « 1830 ter opbeuring van dit tooneel genomen, « en den weg aan te duiden, dien de schrijvers « dienen te volgen om aan hunne gewrochten « eene vaderlandsche, degelijke en oorspronke- « lijke richting te geven ». Hoe jammer, dat die wedstrijd onbeantwoord is gebleven!

Voor het laatst vervallen tijdperk van den wedstrijd (1904-1906), werd de prijs door de jury aan den heer RAPHAËL VERHULST, uit Antwerpen, toegekend. Ik acht mij gelukkig er aan te mogen herinneren, dat de heer VERHULST ook in het jaar 1903 de eer genoot, den prijs voor het 16de tijdvak weg te dragen, met zijn wel bekend en heerlijk treurspel *Jezus de Nazarener*. Van dit merkwaardig gewrocht mocht alsdan de Jury getuigen, dat het « zoo wel om de majesteit van « het onderwerp, als om den adel der gevoelens,

« de degelijkheid der bewerking en de schoonheid « der taal », al de toen ingezonden werken merkelijk overtrof.

Voor het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie is de bekroning van den heer RAPHAËL VERHULST een welkome gelegenheid om, als gevolg op eene beslissing in 1905 genomen, hem, in naam der Academie, een verguld eeremetaal en tevens een diploma te schenken. Ik heb de eer den gevierden prijswinnaar te verzoeken, de hem geschonken onderscheidingen te komen ontvangen.

De heer RAPHAËL VERHULST ontvangt daarop, uit de handen van den weledelgeboren heer Gouverneur der Provincie, het diploma met verguld eeremetaal, hem door de Koninklijke Vlaamsche Academie vereerd.

*
* *

Eindelijk deelt de Bestendige Secretaris aan de Vergadering den uitslag mede van de verkiezingen, door de Academie sedert hare laatste Plechtige Vergadering gedaan :

De Academie had, sedert hare laatste Plechtige Vergadering, het afsterven te betreuren van Dr. JOHAN-HENDRIK GALLÉE, professor aan de Hoogeschool te Utrecht, den 21 Juli 1893 tot buitenlandsch eerelid onzer Koninklijke Instelling

verkozen en den 4 Februari laatstleden te Utrecht overleden. Dr. GALLÉE was een man van buitengewoon talent en van groote verdienste. Daarvan getuigen de vele werken door hem uitgegeven op het gebied der oud-Germaansche en vergelijkende taalstudie alsook der Nederlandsche dialecten.

In de laatste vergadering (17 Juni) der Academie, hebben de jaarlijksche verkiezingen plaats gehad.

Tot vervanging van hoogleeraar Dr. C. LECOUTERE, thans werkend lid, werd Dr. LEO GOEMANS, opziener van het Middelbaar Onderwijs, te Leuven, verkozen. De heer Dr. GUSTAV ROETHE, gewoon hoogleeraar in « Deutsche Philologie » aan de Koninklijk-Keizerlijke Universiteit te Berlijn, werd tot buitenlandsch eerelid verkozen, tot vervanging van den betreurden Dr. GALLÉE. Die heeren wezen welkom in ons midden!

***

De heer Bestuurder richt ten slotte tot de Vergadering de volgende woorden :

Nu blijft er mij nog over, den dank der Academie te betuigen aan al degenen, die belang genoeg in onze werkzaamheden stellen, om onze openbare zitting met hunne tegenwoordigheid te willen vereeren : den Hoogedelen Heer Gouver-

neur Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, de heeren EECKHOUT, DELCROIX en VERSTRAETE, afgevaardigden van de Weled. heeren ministers Baron DESCAMPS, SCHOLLAERT en DELBEKE; kanunnik SEGERS, afgevaardigde van Z. D. H. den Bisschop van Gent, — en die ik ook wel niet dan bij name ken, de heeren volksvertegenwoordigers, senators, hoogambtenaren van het Bestuur, van de Geestelijkheid en van het Leger, leeraren, advocaten, studenten, de hoop der toekomst, alsook en vooral de vertegenwoordigers der drukpers, die zoo krachtig medewerken tot ondersteuning onzer nationale zaak.

En (neen, ik had het niet vergeten; ik wil eindigen gelijk ik begonnen ben) ik dank de aanwezige dames die zich, ter wille van de goede zaak, de moeite getroostten om onze anders nog al strenge feestzitting met hunne tegenwoordigheid te komen opluisteren. Moge in volgende jaren hun voorbeeld vele navolgsters vinden!

Ik verklaar de jaarlijksche openbare zitting der Academie gesloten.

—

De vergadering werd te 12 1/2 gesloten.

Volkswijsheid over het Weer

door Dr. A. BEETS.

ZEER GEACHTE MEDELEDEN!

DAMES EN HEEREN!

Toen mij de uitnoodiging gewerd om in deze Plechtige Vergadering eene voordracht te komen houden, kon alleen eenige onzekerheid aangaande het onderwerp waarmede ik voor U op zou treden, mij even doen weifelen of ik aan het vereerend verzoek van het Bestuur onzer Academie zou gevolg geven Want aantrekkelijk was het vooruitzicht van deze samenkomst met U, niet slechts van den zuiver persoonlijken kant, maar ook beschouwd als eene dier ontmoetingen tusschen Zuid en Noord, op welker nut en wenschelijkheid van deze zelfde spreekplaats, en zeker meer dan eens, is gewezen en waartoe ook naar mijne overtuiging van elke gelegenheid moet worden gebruik gemaakt.

Mijn onderwerp heb ik genomen uit het gebied der « volkskunde »; het zijn namelijk eenige opmerkingen over *de volkswijsheid ten opzichte van het weder* waarvoor ik in deze bijeenkomst uwe aandacht vraag; met eenige vrijmoedigheid omdat

er, naast hetgeen er bij U en ons over is verzameld en geschreven, plaats scheen te blijven ook nog voor deze bespreking, waartoe mij de aanleiding gegeven werd door de kennismaking met een, naar mijn smaak en gevoelen hoogst belangrijk werk over de U genoemde stof. Er bestaat namelijk, maar niet in onze taal, en nog niet zoo heel lang, een dik boekdeel, waarin de spreuken, en gewoonten, en bijgeloovigheden met betrekking tot het weer en de natuur, welke gangbaar zijn bij de voornaamste stammen en volken van Rusland en West-Europa, samenvattend, stelselmatig, en vergelijkend zijn behandeld, maar waarvan ik nog geen melding ten uwent noch ten onzent zag gemaakt, en waarin dit onderdeel van Nederlandsche volkswijsheid en volksgeloof een uiterst geringe plaats inneemt (1). En wat het werk van dien aard vermeldt, heeft voor mij dikwijls nog een onwaarschijnlijken klank. Ik denk er niet aan in deze bijeenkomst pogingen te doen om dat gebrek goed te maken, maar ik heb er evenwel niet zonder bedoeling gewag van gemaakt.

***

(1) YERMOLOFF (ALEXIS), *Der Landwirtschaftliche Volkskalender*. Autorisierte Ausgabe. [Hoogduitsche vertaling van RUDOLF BLUMENFELD], Leipzig, Brockhaus, 1905. — Het vormt het *Eerste Deel* van *Die Landwirtschaftliche Volksweisheit in Sprichwörtern, Redensarten und Wetterregeln* von ALEXIS YERMOLOFF. — Het *Tweede Deel*, dat later komt, zal heeten : *Die Landwirtschaftlichen Sprichwörter, Redensarten und Wetterregeln* [zie YERM., *Landw. Volkskal.* IV en 7].

De volksweerwijsheid is natuurlijk zoo oud als de menschheid en het zou misschien weinig moeite kosten om, laat ons zeggen uit de geschriften der classieke oudheid, een schat van voorbeelden bijeen te brengen.

Zoo somt, om een betrekkelijk jonge bron te noemen, het Eerste Boek der *Georgica* van VERGILIUS (1) vooral eene heele menigte voorteekenen op van « hitte en koude en regen en wint », waar « weerwijze ackerlieden » (2) met voordeel acht op zullen geven, maar het bevat toch ook enkele van die *voorschriften* voor landbouwer of veeman *in spreukvorm*, waarop ik in deze voordracht voornamelijk het oog heb. Ik noem u als voorbeeld van zulk een regel :

Ploegh naeckt : zaei naeckt (3),

het voorschrift om bij zonnewarmte den akker te beploegen en te bezaaien. Denzelfden raad leest men ook reeds bij HESIODUS (4). maar wij weten niet of wij met eene formule van den dichter te doen hebben of met een door hem aangehaalde boerenspreuk.

---

(1) *Georg. I,* 351 vlg., aangehaald naar de vertaling van VONDEL, uitg. VAN LENNEP, Dl. 5, 84 vlg. (verg. Dl. 8, 208 vlg.).

(2) *Videntes agricolæ. Georg. I,* 354-'5 : VONDEL 5, 84 en 8, 204.

(3) VONDEL, uitg. V. L., 5, 83 (8, 202) : *Georg. I,* 299.

(4) *Werken en Dagen,* in de vertaling van D. J. VAN LENNEP (Gedichten, uitg. door J. VAN LENNEP, blz. 246) :

Ploeg en zaai met blooto schouders,
oogst en zaaiel ongekleed.

Denkbeelden aangaande sommige natuurverschijnselen zijn ons uit de Oudgermaansche wereld niet onbekend. Het woeste jagen der wolken, gedacht als Wodan's, of Herodes', of Koning Waldemar's Wilde Jacht; vrouw Holle die haar bed schudt en het sneeuwt op de aarde; de aardmannetjes, of de haas, of de moerasvrouw, die aan 't « brouwen » (koken) zijn, wanneer er op de lage weiden, — « broeken » en « meerschen », — een dichte witte nevel staat (1); het zijn bekende, hier en daar in 't volksgeloof en in de sprookjes nog voortlevende, mythologische voorstellingen.

Realistisch van opvatting, maar, bij alle nuchterheid, plastisch en niet zonder poëzie, staan daar tegenover, in Angelsaksische gedichten en oude Skandinavische rijmen, uitspraken als :

IJs is der bruggen breedste;
Regen is der wolken weenen;
Wind is in de lucht de snelste.

En van den hagel heet het, met onderscheidene varianten :

Hagel is het witste koren;

of :

Hagel is het koudste koren;
Hagel is de hardste regen.

---

(1) PAUL's *Grundriss* I, 1. Aufl., 1002, 1005, 1071; GRIMM's *D. Wtb.* op *Brauen*; ANDERSEN, *Eventyr og Historier*, het vertelsel : Lygtemaendene ere i Byen sa' Mosekonen.

En, met eene andere humoristische wending (maar ik sta niet volkomen voor de juistheid mijner vertaling in) :

Hagel is in huis het best (1).

Met even teekenende als soms krasse namen benoemden onze Germaansche voorouders, hier en daar, ook de meest kennelijke en « voelbare » winden. Zoo kennen wij « Hemelbezem » voor den Noordwestenwind, « Paardenviller » voor den Noordenwind, « Loofreiker » (« Loofbrenger ») voor den zachten Zefier (2).

En dan is er in de groote verscheidenheid der Germaansche namen voor de verschillende maanden, bij ons vertegenwoordigd door namen als Louwmaand, Grasmaand, Braakmaand, Hooimaand, vrij wat eeuwenoude weer- en natuurkennis overgeleverd, en meer dan wij waardeeren kunnen, omdat vele van die namen ons tamelijk duister zijn en wel onopgehelderd schijnen te moeten blijven (3). Zelfs het gezag van een vorst als Karel den Groote heeft die volksnamen niet kunnen bestendigen (4); ze zijn — een eigennaam moet geen al te duidelijk sprekende beteekenis

---

(1) Zie de Ags. « gnomische » poëzie, en de verschillende « runendichten », genoemd in *Tijdschr. v. Ned. Taal- en Letterkunde* XXVII, 33 noot 1.

(2) Zie *Zs. für deutsche Wortforschung* 1, 269 vlg.; 9, 169.

(3) Zie voor een samenvattend overzicht : P. LEENDERTZ Jr., in *Noord en Zuid*, 22, 321 vlg.

(4) Verg. *Noord en Zuid*, 22, 323.

hebben! (1) — gaandeweg begrijpelijkerwijze toch, of toch weer, door de Latijnsche termen vervangen en verdrongen; of zoo men ze nog gebruikt, (en 't komt mij voor dat dit hier in 't Zuiden nog wat meer geschiedt dan bij ons), het is een meer of minder gekunsteld, zeker geen volkomen natuurlijk voortleven. Ik denk in dit verband aan een latere poging om de Romeinsche namen door nationale te vervangen : aan het kunstmatige, maar zoo bevallige stel van, ook aan natuur, weder en landbouw ontleende maandnamen, uitgedacht ten behoeve van de (Eerste) Fransche Republiek, maar — practisch althans — met haar ook weer te gronde gegaan : het viertal tritsen op *-aire*, *-ôse*, *-al*, en *-or;* ik herinner U bij voorbeeld maar uit heel het welluidende twaalftal : *Brumaire, Ventôse, Germinal, Messidor.*

Uit de grap, want meer dan een grap heeft hij er stellig niet mede bedoeld, deed de Engelsche schrijver SYDNEY SMITH — voor de Fransche namen — zijnen landgenooten een, met het Engelsche klimaat in overeenstemming gebracht, dozijn aan de hand, volgens hetwelk Januari, Februari en Maart benoemd werden als *slippy*, *drippy* en *nippy;* April, Mei en Juni, wat poëtischer, als *showery*, *flowery*, *bowery*, en zoo verder (2). Voor October, November en December had hij *wheezy*,

(1) Verg. *Noord en Zuid*, 22, 324.

(2) Zie *The Academy*, 1898, July 2. *Hoppy*, *croppy*, *poppy* : Juli, Augustus, September.

sneezy en *breezy* verzonnen. Het is alsof men, voor die maanden, Hollandsche namen ging bedenken in den geest van : de *miezerige*, de *niezerige*, de *triezerige*. Doch ik ben reeds afgedwaald, eer ik eigenlijk tot mijn onderwerp ben gekomen.

***

Ik heb dan in de eerste plaats op uwe belangstelling gerekend voor enkele vergelijkingen tusschen de opvattingen en uitspraken, het weder en zijn invloed op de natuur en de samenleving betreffende, welke bij ons en bij aangrenzende of verder van ons af wonende, en al of niet stamverwante, volken gevonden worden. Vaak — men zal zeggen natuurlijk — is er, ten gevolge van het verschil in hemelsbreedte en de daarvan afhankelijke eigenaardigheden van het klimaat (1), tusschen zulke opvattingen en uitspraken groot onderscheid; soms zijn ze met elkander rechtstreeks in strijd. Maar dikwijls zijn ook de bewoners van ver uiteen liggende streken het in hunne gevoelens over het weer en wat daarmee samenhangt, verwonderlijk eens, en soms drukken zij die gevoelens uit in letterlijk dezelfde woorden, zonder dat men aan ontleening van volk tot volk en land tot land heeft te denken (2). In andere gevallen evenwel moet men zoodanige ontleening wel aannemen, namelijk wanneer men de over-

(1) Zie YERMOLOFF, *Landwirtsch. Volksbal.* blz. 11.
(2) a. w. 5.

tuiging heeft dat de spreuk of het gezegde waar het om te doen is, metterdaad onder 't volk bekend is of is geweest. Maar in onze gedrukte Nederlandsche spreukverzamelingen is er veel waarvan, naar het mij voorkomt, dit laatste niet kan worden gezegd, en dat — het zal straks ook aan een enkel voorbeeld blijken —, verdacht moet worden van uit vreemde verzamelingen eenvoudig, en dikwijls heel slecht, vertaald te zijn overgenomen, en ten onrechte dus bij het werkelijk inheemsche te zijn gevoegd. Wanneer wij, bij wijze van proeve, vluchtig nagaan, hoe in verschillende landen en landstreken gedacht wordt over de onderscheidene, iets uitvoeriger althans over enkele van de meest karakteristieke maanden, uit het oogpunt van de weersgesteldheid die er in heerscht, of die er in zou moeten heerschen, en wat deze gesteldheid heeft te beteekenen voor den landman, den veeman of den burger in het algemeen, zullen wij van het gezegde vermoedelijk reeds veel bevestigd vinden.

Ofschoon er voor te zeggen valt zulk eene beschouwing bij een jaargetijde, en dan bij het voorbereidingstijdperk in de natuur, den winter, aan te vangen, nemen wij de orde van ons tegenwoordig burgerlijk jaar, en vragen b. v. eerst : Hoe moet — in de volksopvatting — het weer in Januari wezen en hoe moet het niet zijn?

Dat wil zeggen — want het vraagstuk van een *gewenschten oogst* is nagenoeg het eenige, en

stellig het voornaamste dat aan de weerspreuken van alle volken ten grondslag ligt —, welke is voor de Louwmaand de begeerlijke, wàt eene niet begeerlijke weersgesteldheid, om zich mettertijd een goed beschot te kunnen beloven? En dan is men het er met enkele uitzonderingen over eens, dat een koude, droge, winderige Januarimaand te verkiezen, — een zachte, zoele, wakke, te verbidden is.

Droog moet Januari wezen : stuift het in die maand, dat voorspelt — in Italië — een goeden graanoogst :

In Januari polver
Graan op den zolder (1);

zoo ongeveer luidt daar te lande een rijmpje; en verder beweren de Italiaansche boeren (2) : « Maakt Januari stof, dat maakt de korenschuren van eikenhout », wat op de verwachting van een zeer overvloedigen graanoogst wijst. Bij de Franschen wordt hetzelfde op eene andere manier uitgedrukt :

Quand il ne pleut pas en Janvier,
Il faut étayer son grenier (3).

En ik zou hier wel zeggen dat onze bouwboeren van een overeenkomstig gevoelen zijn, indien ik niet het Nederlandsche « Als Januari

(1) a. w. 17 : *Polvere di Gennaio carica il solaio.*
(2) t. a. pl.
(3) t. a. pl.

« stof maakt, dan groeit het koren als een eike-
« boom » (1) te verdenken had van een geheel verkeerde vertaling te zijn van het tweede der U genoemde Italiaansche gezegden (2). Voorloopig ten minste moeten wij die Nederlandsche spreuk voor onecht en ondergeschoven houden.

Koude wordt in Januari wenschelijk, warmte ontijdig en schadelijk gerekend. « Als de muggen « in Januari dansen, dan wordt de boer een bede-« laar » (3). « Als er in Januari vliegen zijn, pas « dan op ieder kruimeltje » (4). « God beware u « voor een warme Januari-maand » (5). Zoo betuigen Nederlanders, Italianen en Franschen. En de Duitscher zegt (6) : « Ik zie in Januari liever « een (*verhongerden*) wolf (*op mijn erf*), dan een « arbeider in zijn hemdsmouwen ».

Dat ziet alles vermoedelijk op de vooruitzichten voor den oogst : geen onnatuurlijke warmte, en dus geen voorbarige wasdom, en in dit opzicht spreekt het Nederlandsche rijmpje (7) duidelijk, dat zegt :

Knapt Januari niet van kou,
Men zit in oogsttijd in den rouw;

---

(1) HARREBOMÉE op *Januarij*.

(2) *Se Gennaio fa polvere, i granai si fan di rovere* (YERM. 17).

(3) HARREBOMÉE op *Januarij*.

(4) YERM. 18.

(5) a. w. 18.

(6) a. w. 19.

(7) *Album der Natuur*, 1908, blz. 40.

evenwel, niet alleen voor den toekomstigen oogst, ook voor den mensch is een laffe, warme Januari-maand bedenkelijk. « Een zachte winter maakt een vet kerkhof. » De Duitschers beweren het meer bepaald van een regenachtige Januari-maand (1) :

Wenn der Januar viel Regen bringt,
Werden die Gottesacker gedüngt.

En bijzonder somber klinkt het oordeel over een groene Louwmaand :

Grüner Januar
Macht das Bett zur Bahr' (2).

Toch wordt er elders ook wel anders over gedacht en belooft, in een deel van Frankrijk, een Januari-maand waarin de grond week is en zich ploegen laat, een goed korenjaar :

Lorsqu'on peut labourer en janvier
On aura sept pains pour un diner (3).

Zóó vinden wij deze spreuk, en zij zal ook tegenwoordig wel zoo luiden. Maar het klinkt te overdreven : zeven brooden voor één maal. Er is dan ook, dunkt mij, wel geen twijfel aan of het slotwoord was vroeger anders, en men zei :

Lorsqu'on peut labourer en janvier,
On aura sept pains pour un denier.

***

(1) Yerm., 17.
(2) a. w. 18.
(3) a. w. 19.

In Noord-Nederland spreken wij van Februari, met zijn 28, of op zijn hoogst 29 dagen, als van « het korte maandje », en voor Zuid-Nederland vind ik eene samenstelling Kortemaand (1) bepaaldelijk als een der namen voor « den Sprokkel » vermeld. Doch mij zijn, bij uwe noch bij mijne landgenooten, gezegden bekend, waarin de hoedanigheid van kort —, aan die van dikwijls ongenadig bar te zijn, wordt tegenovergesteld. Andere volken maken die tegenstelling wel, in meer of minder vriendelijke termen (2), zooals de Duitscher met :

Der kleine Hornung ist der schlimmste,

of de Franschman, aldus :

Février entre les mois,
est le plus court, et le moins courtois.

Maar de Italianen, zooveel minder dan noordelijker volken op 't verduren van den winter ingericht, uiten zich fel tegen deze maand, en soms letterlijk met verbittering :

Februari is kort en vermaledijd.
(Febbraio è corto e maledetto.)

En de Spanjaarden zeggen : « Februari is kort; hij heeft maar 28 dagen, maar goed uitgerekend zijn het er evenwel dertig ! » Dat getuigt

(1) De Gheldere, *Dietsce Rime*, 122.
(2) Yerm., 54 vlg.

van geen ingenomenheid met wat deze maand medebrengt, en het klinkt alles heel anders dan wat schijnt te zijn uitgedrukt in den naam « Blijdemaand », voorheen bij ons in gebruik, maar waarin wij geen verheugenis over de weergesteldheid hebben te zien. Het is de *lichte*, de *heldere* maand (1), hetzij dan, omdat de dagen er zóó merkbaar langer in zijn of worden, dat de wintersche duisternis geweken wordt geacht, hetzij als de maand die met Lichtmis (zoo goed als) begint.

In Rusland alleen (2) heeft men uitsluitend goede, of gunstige gedachten over de Februarimaand, behalve over die in een schrikkeljaar. Het bijgeloof houdt dáár de Sprokkelmaand in een schrikkeljaar voor een ongeluksmaand. Het heele schrikkeljaar heeft trouwens vrij algemeen een slechten naam (3) :

Ein Schaltjahr ist des Segens bar,

heet het in het algemeen. En in bijzonderheden gaat het voor *onvruchtbaar* :

Année bissextile,
Année infertile.

Het heet een slecht *schapenjaar* :

Leap year was never a good sheep year.

---

(1) *Noord en Zuid*, 22, 329.
(2) YERM., 55.
(3) YERM., 79 vlg., 560 vlg.; *Alb. d. Nat.* 1908, blz. 34.

Het moet een *koud jaar* zijn :

Schaltjahr,
Kaltjahr.

Ongerijmdheden ; « hoofdelooze praat ». Zeker : in ons oordeel; en nog te ongerijmder omdat juist iets zoo toevalligs als het rijm er blijkbaar den oorsprong aan heeft gegeven. Maar de volksgeest denkt daar vermoedelijk anders over. Want in de pure toevalligheid van zulke rijmen als « Schaltjahr : Kaltjahr » schijnt voor 't volk wel juist iets betooverends te schuilen, dat er de geloofwaardigheid van bevestigt, zoodat men van een volksgeloof (of -bijgeloof) in de bewijskracht van het rijm zou kunnen spreken. Welke samenhang schijnt er te kunnen zijn tusschen het geboren worden van veel *koc*kalveren en een *slecht* jaar, van veel *stier*kalveren en een *voordeelig* jaar? En toch is er een Hollandsche boerenspreuk, die stellig hare geloovigen heeft, of had :

Een kui-jaar, een brui-jaar
Een bul-jaar, een smuljaar (1).

De veestapel wordt, zou men zoo zeggen, toch het meest gebaat met melkvee en moederdieren? Maar misschien zou een veehouder ons wel eene aannemelijke verklaring weten te geven.

---

(1) HARREBOMÉE 1,103*b*.

Daarom liever een ander voorbeeld. Zou men er, in Engeland, ooit op gekomen zijn, uit een veelbelovenden *peren*oogst, een *duur* jaar te voorspellen, en daartegenover uit een ruimen pluk van de *kersen*, een jaar van *vroolijkheid*, en te zeggen (1) :

A pear year, a dear year,
A cherry year, a merry year,

als niet het rijm er toe had uitgelokt of, eigenlijk gezegd, toe verleid? Evenwel, zulke rijmpjes spreken natuurlijk ook dikwijls wel eene door de ervaring geijkte waarheid uit, zooals het geval is met die waarin gezegd wordt, dat *natte* jaren, *slechte* —, *droge* jaren, *goede* (oogst)jaren zijn, gelijk bij de Duitschers in : « Ein Regenjahr ist kein Segenjahr » (2), of « Kotjahr, Notjahr », en bij ons : « Een hei-jaar (*jaar van groote droogte*) is geen schrei-jaar » (3).

Intusschen zijn wij vrij ver van de schrikkelmaand en het schrikkeljaar afgeraakt. Er is natuurlijk niets te bedenken waarom een schrikkeljaar in kwaad gerucht zou moeten staan. Of indien toch, dan alleen — gelijk iemand (mij dunkt het moet een grappenmaker geweest zijn) — heeft opgemerkt, bij de armen, « omdat die in een schrikkeljaar nog een dag meer hebben, waarop

(1) YERM., 556.
(2) a. w. 552.
(3) *Wdb. d. Ned. Taal.* VI, 449.

zij maar moeten zien hoe zij het rondschieten (1) ».

***

De slechte roep van Maart overtreft nog die van Februari. Betrekkelijk onschuldig is eene uitspraak als ons « Maart roert zijn staart », al duidt dit reeds booze eigenaardigheden aan. Erger wordt het in het voor Nederland opgeteekende :

De maand Maart
Heeft venijn in den staart (2),

dat treffende, maar misschien bedenkelijke overeenkomst vertoont met het Fransche (3) :

Soit au commencement, soit à la fin,
Mars nous montrera son venin;

in het Duitsche :

Der böse März hat ein arges Herz (4);

en nog weer in het Fransche gezegde :

Mars avec ses marteaux
fait autant de mal que la mort (5).

Dat ziet alles — meer of minder rechtstreeks — op de beruchte « Maartsche buien », zóó onberekenbaar dat ze Maart tot de wispelturigste maand

(1) YERM., 561.
(2) HARREBOMÉE op *Maand*.
(3) YERM., 121.
(4) t. a. pl.
(5) t. a. pl.

stempelen; « een Maertsche lach dient niet vertrout » (1); en de Italianen zeggen doen : « Marzo pazzo » : Maart is dol (2). Maar zóó boos is in de oogen van Italiaansche herders deze maand, dat zij, gewis meer uit bijgeloof dan uit verontwaardiging, haar naam niet eens op de lippen durven nemen, en spreken van « de maand die vóór April komt (3). » Voor het vee trouwens staat Maart óók in andere landen als moordend bekend. « Maart pakt de koeien bij den staart » heet het in Duitschland (4), en zelfs een zachte Maart wordt voor het wolvee gevreesd : « Muggendans in Maart voorspelt sterfte onder de schapen » (5). En de gedachte, dat Maart niet vele dagen langer zou moeten zijn, of hij zou al het vee te gronde richten, vindt uitdrukking in een Fransch vertelseltje :

« Er was eens een rijke boer, en die zei op « den laatsten Maart : « Ik ben die maand Maart « maar mooi doorgekomen! geen koetje of geen « kalfje ben ik kwijt geraakt ». Dat hoorde Maart, « en zei tegen April : « April, leen me één, of twee, « of drie dagen, of laten we zeggen vier, en dan « neem ik nog aan, dien boer zijn heelen veesta- « pel van kant te helpen! (6) ».

---

(1) JER. DE DECKER, *Alle de Rymoeffen*. I, 349.
(2) YERM., 121.
(3) t. a. pl.
(4) a. w. 126.
(5) a. w. 126; HARREBOMÉE op *Maart*.
(6) YERM., 153.

Maar ook voor menschen heet de Lentemaand verderfelijk. Niet alleen « die Kuh », ook « alte Leute » « nimmt März beim Sterz » (1), en wij hebben eene anecdotische *zei*-spreuk : « Kom ik door Maartje zoo leef ik nog een jaartje, zei de vent, en hij stierf op den eersten April » (2).

Van Maart wordt droogte verlangd :

Als Maerte es droghe, sonder reghen
Dat dinckt den lieden wesen goet :
Noyt was ghepresen Martse vloet,

zoo zegt uw oude, door JAN FRANS WILLEMS aan het licht gebrachte, rijmalmanak (3), en er is een gansche reeks van Nederlandsche, U welbekende, en vreemde rijmpjes en spreuken die dat met andere woorden bevestigen. Vroegtijdig gras, bloeiende heesters en vruchtboomen zijn ongewenschte verschijnselen, en dat zoo weinig, dat « (men) Maartsch groen weer met houten hamers in den grond moest kloppen », gelijk de Duitsche boeren zeggen (4), en de Spanjaarden vergelijken bloesems in Maart met den (onbeschaamden) opschik van een onzedelijk vrouwspersoon (5). Met al die voorbarigheden heeft de landman niet op :

Een inhoudende Maart is (hem) goud waard (6).

---

(1) A.w. 121.
(2) Bij DE GHELDERE, *Dietsce Rime*, 120.
(3) *Belg. Mus.*, 6, 309.
(4) YERM., 124.
(5) t. a. pl.
(6) YERM., 142; verg. HARREBOMÉE op *Geld*.

Sneeuw in Maart evenwel is een algemeen gewenscht verschijnsel. Het is in Frankrijk als eene belofte van een rijken graanoogst, en zij is « zoo goed als mest op het land » (1). Bij de Russen gaat het Maartsche sneeuwwater door voor een geneesmiddel tegen sommige uit- en inwendige ziekten (2), en in Duitschland is een schotel Maartsche sneeuw « met den losprijs voor een koning nog te laag betaald » (3). — Vergis ik mij niet, dan wordt ook bij ons aan de sneeuw en het sneeuwwater uit de Stille Week heilzame kracht toegeschreven : in Rusland wordt het vee op den Woensdag er van met sneeuwwater begoten (4). Maar ook al zou het, wat bij een heel vroege Paasch gebeuren kan, Maartsche sneeuw zijn, ieder beseft de verheven redenen waarom aan dezen « hemelval » in *die* week bijzondere beteekenis wordt gegeven.

***

Men zou, met het oog op den oogst, van « belovende « en van « vervullende » maanden

---

(1) Yerm., 121 en 123.

(2) a. w. 122.

(3) t. a. pl. — Uit mijn eigen kinderjaren herinner ik mij in den kelder van het ouderlijk huis een flesch met sneeuwwater, verzameld in Maart, om er stekende oogen mede te betten.

(4) a. w. 91.

kunnen spreken, en dan behooren April en Mei stellig nog tot de « belovende », en zijn in dat opzicht eigenlijk wel de allerbelangrijkste (1). Men heeft ze met hun beiden « den sleutel van het heele jaar » genoemd (2).

De « nukken » en « grillen » van April

Der April ist ein Schalk;

April doet wat hij wil (3);

De Heeren en de Aprillen
Bedriegen die zij willen (4);

de vaak in deze maand nog voorkomende sneeuw

April heeft oock zijn wintervlagen,
En geeft nogh wel een witten hoed (5);

het verlangen, als opvolger van « een drogen Maart », naar « een natten April » (6) : « April heeft dertig dagen, maar al regende het er één en dertig, daar zou geen mensch scha van hebben » (7), zeggen de Franschen; men vindt diezelfde thema's met allerlei variaties — het bleek reeds even — ook bij onze naburen aan alle kanten (8).

---

(1) Verg. YERM., 4 en 402.

(2) a. w. 206.

(3) YERM., 169; HARREBOMÉE op *April*.

(4) DE GHELDERE, *Dietsce Rime*, 120.

(5) JEREM. DE DECKER, *Alle de Rijmoefeningen*, I, 349. — Verg. HARREBOMÉE, *t. a. pl.* en YERM., 169-171.

(6) HARREBOMÉE op *April*.

(7) YERM., 172.

(8) a. w. 169 vlg.

Maar van den Mei is de Italiaansche spreuk

Mei is zonder weerga
(Maggio ha non paraggio [1]),

ook in dezen zin waar, dat hem de allermeeste spreuken en spreekwoordelijke uitdrukkingen gelden (2). Het nestelen, en het eerste ei der vogels, de — bij ons ook in het geloof der kinderen — zoo groeizame meiregen (3), de bloemen en bloesems, vormen er natuurlijk de liefelijke onderwerpen van. Maar ieder weet wel dat er door den volksmond van alle Meidagen niet uitsluitend goeds gezegd wordt, vooral niet met betrekking tot de kou, en de verwoestende nachtvorsten tijdens de heerschappij der « drie gestrenge Heeren » (4). Niet algemeen evenwel schijnt het mij bekend, dat de « onvolprezen » maar vaak zoo teleurstellende meimaand, — (de boeren evenwel verlangen overal een koelen Mei [5]), — in sommige landen voor een ongeluksmaand doorgaat (6); — bepaaldelijk de derde Mei is « zoo boos als een wolf » (7); — en, hoe gezocht ook als huwelijksmaand, waar men bijgeloovig

(1) a. w. 206.
(2) a. w 206-268.
(3) a. w. 211.
(4) a. w. 208-209; 228-229.
(5) a. w. 152, 209, 210.
(6) a. w. 549.
(7) In Duitschland : a. w. 549.

is kiest men, voor zijn trouwdag, eene andere (1). En zoo doen in Engeland zeer velen, en volstrekt niet uitsluitend uit het zoogenaamde « volk ». De trouwberichten in de groote bladen, schaarsch in Mei, nemen in de eerste weken van Juni dadelijk sterk in aantal toe.

Maar het heet dan ook, dat het geen goede vrouwen zijn, die in Mei trouwen :

Mense Maio nubunt malae (2);

Wat in de Meimaand trouwt daar is geen goed haar aan (3);

The proverbs teach and common people say
It's ill to marry in the month of May.

Noces de mai, tristes noces (4);

of in Uwe taal :

Mei ee, booze ee (5).

***

Ik moet mij echter bij de bespreking der overige maanden, ondanks den overvloed van gegevens, tot steeds beknopter opmerkingen beperken.

Dat men, zooals Duitschers en Italianen willen, in Juni, Juli en Augustus het water, den

---

(1) a. w. 215, 549.

(2) a. w. 215. — Zie voor Engeland : *De Nieuwe Courant* van 12 Juni 1908, Bijblad van het Avondblad, kolom I: « *Bankholiday* ».

(3) HARREBOMÉE op *Haar*.

(4) YERM., 215. 249.

(5) DE GHELDERE, *Dietsce Rime*, 121.

most en de vrouw —, bij de Franschen de kool en de vrouw, te mijden heeft (1), behoeft niet in elk opzicht op vooroordeel te berusten; ook in andere opzichten stempelt het volksgeloof « les mois sans R » tot een tijdperk voor onthouding en voorzichtigheid (2). Ik herinner U maar aan de regels die bij ons het genot van sommige visschen en schaaldieren verbieden of toelaten, al naar gelang er in den naam van de maand eene *r* voorkomt of niet. Veelal zeker zullen wij hier te doen hebben met eene beproefde populaire gezondheidsleer voor den warmsten tijd van het jaar.

De Septembermaand, in een Fransch gezegde « de Meimaand van den herfst » genoemd (3), welks eerste helft vaak zoo mooi en zoo warm wezen kan — de « oudewijvenzomer » bij de Russen (4) — en die ons omstreeks den 29^{en} vaak nog een « Michielszomertje » (5) brengt, is uit haar aard het minst rijk aan eigenlijke *boeren*-spreuken ('t komt er, voor den huisman, in de meeste streken, voor de rest van 't jaar, zoo weinig meer op aan of het weder goed of slecht

(1) YERM., 310.
(2) Zie CATS, uitg. 1726, Dl. I, 663 *a*; HARREBOMÉE op R.
(3) YERM., 394.
(4) a. w. 394.
(5) a. w. 390-391; HARREBOMÉE op *Zomer*.

is [1]) : het zijn, hoofdzakelijk, opmerkingen over de maan, de jacht, den trek der vogels, de datums voor de eerste sneeuw, en dergelijke, waar zich de volkswijsheid over uit.

Met October komen : het meer aanhoudend slechte weer en de eerste werkelijke koude; « er moeten » in deze maand « twaalf mooie dagen komen » (2), maar anders is er niet veel goeds van te hopen of te zeggen. Een oudslavische naam voor October luidt : « Vuilmaand » (3), wat overeenkomt met *Horemaand*, « slijkmaand, moddermaand » voorheen in het Dietsch (4) : de wegen worden grondeloos en moeilijk, de trekdieren hebben het hard en vallen af :

Oktober macht die Pferde pober;
Oktober ist ein Pferdebeklober (5).

Het is de eerste van de « drie donkere maanden » (6), waarin de veldarbeid nagenoeg geheel stilstaat en de bezwaren van den winter zich meer en meer doen gevoelen.

Den eersten November :

Boomen *ont*kleed,
Menschen *ge*kleed (7);

---

(1) YERM., 396.
(2) a. w. 429.
(3) a. w. 429.
(4) *Noord en Zuid*, 22, 331.
(5) YERM., 429.
(6) Fransche uitdrukking : YERM., 452.
(7) DE GHELDERE, *Dietsce Rime*, 140.

de geleidelijke veranderingen zijn zichtbaar en voelbaar geworden. De boerenknechts en -meiden ondervinden den overgang vast wel het meest merkbaar : hun middagdutje houdt op, en er wordt een keer minder geschaft. Men komt onder een ander *régime* :

Allerheiligen :
Daar zijn twee heeren dood :
Noeneslaap en Vesperbrood ;
Daar zijn drie nieuwen in 't land :
Zuipneuze, Druipneuze en Kleppertand (1).

Het nieuwe tijdperk kan daarom wel met een zoelen dag, of een aantal zachte dagen beginnen. Is dit laatste het geval, dan wil de Duitsche weerwijsheid dat zulk een « Allerheiligenzomer » duren zal, hetzij « drie uren », « drie dagen » of « drie weken » (2).

De Franschen hebben van een zonnigen eersten November een kwaden dunk : « Zooveel uren *zon* op Allerheiligen, zooveel weken dat we in de vuisten zullen moeten blazen » (3). Dus, liefst een donkere dag! Maar « brengt Allerheiligen » — bij de Duitschers — « winter », dan « brengt Sint Maarten zomer » (4).

En zulk een Sint-Maartenszomer is blijkbaar een zeer gewoon verschijnsel ; alle Westeuropee-

(1) t. a. pl.
(2) YERM., 459.
(3) t. a. pl.
(4) t. a. pl.

sche volken kennen dien en de elfde November moet in de waarnemingen van het volk wel een stellig karakter hebben, zooals blijkt uit de talrijke en zeer teekenende spreuken en regels, op dien dag betrekkelijk (1). « Sint Maarten » is in onderscheidene streken de eigenlijke winterbode: « hij rijdt graag op een wit paard » (2), dat wil zeggen, hij komt veelal met sneeuw; maar het volksgeloof weet uit de weersgesteldheid op Sint Maarten dan òòk te voorzeggen wat voor soort van winter er komen zal, een strenge, of wel een zachte, een « weezenwinter », met een roerende Russische benaming (3). Eigenaardig bij deze en dergelijke volksvoorspellingen is, dat dikwijls iets als het voorteeken wordt beschouwd juist van het tegenovergestelde of tegenstrijdige: kou op den eenen tijd is het voorbeduidsel van warmte op den anderen, warmte omgekeerd van kou, enz.

Zoo voorzegt de Duitscher (4):

An Martini Sonnenschein,
Tritt ein kalter Winter ein;

en omgekeerd meenen de Franschen dat « als op Sint Maarten het water bevriest, de winter onderweg een knieval doet », met andere woorden, nog wat uit zal blijven (5).

---

(1) a.w. 466 vlg.; *Alb. d. Nat* 1908, blz. 41.
(2) a.w. 469.
(3) a.w. 498.
(4) a.w. 468.
(5) a.w. 467.

En : zit het loof nog aan de boomen met « Sint Martijn, zoo zal 't een harde winter zijn » (1), dus zegt een Hollandsche boerenspreuk. Deze « wet van het omgekeerde verschijnsel », zooals men — heel deftig en geleerd — maar ook heel beknopt en handig dit volksgeloof zou kunnen benoemen, volgens hetwelk de toevallige weersgesteldheid van een bepaalden feest- of heiligendag, voorteeken is van het tegenovergestelde weer in het aanstaande jaargetijde of op een later feest, is evenwel geen vaste regel. Wij vonden haar bevestigd in het U genoemde (2) :

Bringt Allerheiligen Winter,
Bringt Martini Sommer ;

maar het heet óók (bij de Franschen) : « Zoo Allerheiligen, zoo Kerstmis, en zoo Paschen » (3). Maar daartegenover staan weer vele uitspraken, in verschillende talen, overeenkomende met eene Nederlandsche als :

Als Kersmis komt met blommen,
Dan zal Paschen met sneeuw kommen (4);

het Duitsche :

Lichtmesz im Klee,
Ostern im Schnee (5),

---

(1) *Alb. d. Nat.* 1908, blz. 41. Verg. YERM., 381.

(2) YERM., 459.

(3) a. w. 460.

(4) *Leidsch Predikbeurtenblad*, December 1907 ; vermoedelijk uit DRIJVER, *Mozaiek*. Zie verder HARREBOMÉE op *Kersmis ; Ons Volksleven* II, 6 (verg. I, 11, n° 17)

(5) YERM., 64.

en de Italiaansche zegswijze :

Op Vastenavond in de zon :
Te Paschen bij 't vuur (1).

***

Haast ongemerkt zouden wij zoo de verschillende datums van het kerkelijk jaar gaan volgen; bij het handelen over « volksweerwijsheid » een uitnemende — en trouwens beproefde — leiddraad (2), doch voor het bestek van een schrijver meer geschikt dan van een spreker.

Wij zouden, meer dan bij eene monstering van de maanden, stilstaan bij allerlei, in het volksgeloof, « kritieke dagen » : Sint-Jan (in den Zomer), de zooeven genoemde Sint-Maartensdag; bij tal van « ijsheiligen » en « regenheiligen ». en wat er van dien aard meer is. Maar welken weg wij ook hadden gekozen, altijd zouden wij ons, aan 't eind, eenig oordeel willen vormen over de waarde van het besprokene, én van deze uitingen van den volksgeest in het algemeen.

Al wat daarvan eenvoudig de praktijk van den landman betreft : uitspraken over de wenschelijkheid van deze of gene weersgesteldheid in dit of dat bepaalde deel van het jaar, en derge-

---

(1) a.w. 51.

(2) Verg. voor de volgorde van het kerkelijk jaar bij deze stof : VON REINSBERG-DÜRINGSFELDT, *Le calendrier belge*, en *Das festliche Jahr*, maar vooral YERMOLOFF, *Der landwirtsch. Volkskalender*.

lijke, valt dan aanstonds eigenlijk geheel buiten de beschouwing, en het is in hoofdzaak de populaire weer*voorspelling* waarvan de beteekenis te overwegen blijft.

Met « wijsheid » hebben wij dan zelfs maar in een betrekkelijken zin te doen (1); met eigenlijke wetenschap natuurlijk in geenen deele. En toch is er ook bij de geleerden, meteorologen van beroep, tegenwoordig wel een zachtere, minder onvoorwaardelijk verwerpende en afkeurende stemming ten opzichte van dit deel van de populaire weerkunde.

Het spreekt van zelf dat geen waarlijk « verstandige », óók niet onder het volk, aan velerlei dwaasheden die op dit gebied ook nu nog voor wijsheid gaan, maar het minste geloof zal geven.

Wanneer men zich in Engeland, Frankrijk en Duitschland den aard van den aanstaanden winter wil voorzeggen uit het gebeente van een op Sint-Maarten geslachten (en gebraden) gans, of uit dat van de eerste op de jacht geschoten eendvogels en bij voorbeeld zegt :

« Is het borstbeen (*van een gebraden Sint-« Maartensgans*) bruin, Dan zal er meer *sneeuw* dan

---

(1) Immers maar in zooverre als met de uitdrukking « volkswijsheid » eene vertaling van eng. *folklore* wordt bedoeld.

« *koude* zijn; Maar ziet het borstbeen wit of grijs,
« Dan komt er *weinig sneeuw*, maar *veel ijs* » (1);

of wanneer men in Rusland meent te kunnen weten, hoe de komende winter wezen zal, uit den vorm van de lever van een snoek :

« Is zulk een lever aan den kant van het « galblaasje breed, en naar voren toe puntig, dan « zal de winter lang en ongenadig wezen » (2);

dan heeft men natuurlijk zuiver te doen met heidensche wichelarij, niet verschillende van de voorspellingen der Romeinsche haruspices uit het ingewand van offerdieren.

Wie gelooft er nog of waar gelooft men het nog, dat er, als het 's Woensdags onweert, groote sterfte onder de vrouwen zal komen, maar dat een *donder*bui op *Donder*dag algemeene welvaart en ruimen oogst beduidt ? (3).

Maar zoo kras behoeft men het niet eens te stellen; men beseft ook gemakkelijk de *onwaarschijnlijkheid* — om den allerzachtsten term te gebruiken — van voorzeggingen als die welke, b. v., aan regen op een bepaalden dag nu ook eene reeks van negen, dertig, en soms veertig achtereenvolgende regendagen verbinden. « Regent het op de Zeven Slapers [dat was juist gisteren], dan

(1) Zie YERM., 471. De vertaling is, om zoo wat te kunnen blijven rijmen, nog al heel vrij.

(2) a. w. 383

(3) Uit eene Duitsche *brontologie* (« donderleer ») van het laatst der XVe eeuw, in Herrig's *Archiv* CXX (April 1908), blz. 52.

regent het zeven weken », zegt men, onder anderen, in Duitschland (1), en bij ons is Sinte-Margriet zulk een beslissende dag. Of die van voorspellingen « op langen termijn », gelijk de met U besprokene, die aan een verschijnsel op een bepaald feest, hetzelfde of het tegenovergestelde verschijnsel op een later feest verbinden.

Maar het zou wel dwaasheid zijn, aan boeren, herders, visschers, jagers, schippers, — aan den buitenman, den « openluchtmensch » in het algemeen —, eenvoudig alle kennis, of verstand, of waarnemingsvermogen in zake het weder te ontzeggen. Er is stellig, er moet zijn, voor ieder land, onder iedere luchtstreek, een populaire weerwijsheid op ervaring *ge*vestigd, zoowel als door deze *be*vestigd (2); en ook door de wetenschappelijke weerkundigen wordt dit meer en meer toegestemd, al stellen zij de zeker billijke voorwaarde dat men in het wetenschappelijk betoog aan de volksgezegden over het weder althans geen dadelijke bewijskracht toekenne (3).

Het boerenvooroordeel tegen de wetenschap en hare middelen en uitkomsten — (« de krant « [gazet] en het weerglas bedriegen alleman » [4]) — is niet overal en altijd meer even sterk; de

(1) YERM., 303, op 27 Juni.

(2) Verg. YERM., I, II en 561.

(3) Verg. R. BILLWILLER in *Zeitschrift der österreich. Gesellsch. für Meteorologie*, 19 (a° 1884), blz. 246.

(4) STARING, *Ged.*, uitg. N. BEETS, Dl. I, 152.

wetenschap wil het nu óók wel weten « dat een « boer het óók wel eens aan het rechte eind kan « hebben » (1). Men is niet meer zóó grif met de uitspraak dat al die boerengezegden en -spreuken gegrond zijn op enkele sprekende gevallen waarvan men een doorgaanden regel heeft gemaakt; al is het zeker waar dat men dikwijls alleen bij de gelegenheden dat zulke spreuken of gezegden bevestigd worden, ze aanhaalt en er elkander aan herinnert, terwijl men ze de keeren dat ze niet uitkomen eenvoudig vergeet (2). Of, zooals de beroemde KEPLER (3) het, met een onvriendelijk zetje aan het adres van de dames, al heeft gezegd : « De menschen doen net als de vrouwen: ze onthouden de keeren dat iets uitkomt, maar de keeren dat het mist, letten ze er niet op, omdat het missen de regel is » (4).

In weerwil echter van het gebruikelijk beroep op deze « oude psychologische waarheid » (5), is er toch, naar 't mij voorkomt, thans meer dan vroeger eene gezindheid om al hetgeen in

---

(1) « Bauern sagen auch etwan wahr », bij YERM., 9.

(2) R. BILLWILLER, a. w. 19, 246; EKAMA in *Alb. d. Nat.*, 1908, blz. 33; *L'Illustration*, 9 novembre 1907, n° 3376, p. 311.

(3) Overl. in 1630.

(4) « Das Treffen behält man nach der Weiber Art, das Fehlen aber vergisst man, weil es nichts besonders ist. » *Zoo* bij BILLWILLER, a. w. 19, 246.

(5) « Das alte psychologische Factum », BILLWILLER, t. a. pl.

de populaire weerwijsheid geen tastbare ongerijmdheden zijn, maar wat de vrucht wezen *kan* van eeuwenoude ervaring, ernstig te vergelijken met de uitkomsten der zuiver wetenschappelijke waarneming, en waar het kan, aan de volksuitspraken en volksmeeningen de haar toekomende eer te geven. Men erkent dat eene op handen zijnde weersverandering, met name bij eene naderende » depressie », zich kenbaar en voelbaar maken kan aan menschen en dieren; gevoeligheid in rheumatische ledematen, dofheid in het hoofd (« een sneeuwhoofd »), ongewone bedrijvigheid of woeligheid bij sommige diersoorten, zijn, b. v., de dingen waar wij hier van zelf aan denken (1). Van eene paradoxale uitspraak als « hoe wankeler wind, hoe vaster weer » (2), bevestigt de wetenschap de juistheid, want inderdaad is bij vast weer (in een « gebied van hooge drukking ») de wind zeer veranderlijk (3). Als er 's zomers zware onweders vallen, en het weer zich daarna toch telkens weer herstelt, hoort men

---

(1) Zie TRABERT, *Meteorologie*, Sammlung Göschen, Zweite, verbesserte Auflage. zweiter Abdruck, 1904 (nº 54), blz. 131-132; EKAMA, *Nederl. Meteorol. Rijmpjes* in *Alb. d. Natuur* 1908, blz. 41; KNAUER, *Weerprofeten in de dierenwereld*, uit *Himmel und Erde* vertaald in *Vragen van den dag* 23, 243 (Maart 1908). — Zie ook bij VAN HARDENBROEK, *Gedenkschr.* 2,661; LOOSJES, *Lijnslager*, 1,394.

(2) SPIEGHEL, *Hertsp.* enz., uitg. Vlaming, blz. 298.

(3) EKAMA, in *Alb. d. Nat.*, 1908, blz. 47, over *Hoe losser de wind, hoe vaster het weer.*

de menschen wel tegen elkander de opmerking maken « wat kan de lucht (van den zomer) veel verdragen »; en hoe onwetenschappelijk dat ook klinkt, het is eene wetenschappelijke waarheid, dat « warmteonweders » in den zomer géén verandering brengen in het mooie weer, zoomin als de winteronweders dat doen in het slechte (1).

Zoo zou ik U nog een aantal weerspreuken kunnen noemen :

Mist, geeft vorst in de kist;
De zon op sporen,
Daar is de Noordenwind mee geboren;

Een kring om de zon
Geeft water in de ton,

en andere meer, van welke men, ten onzent, de juistheid, of de omstandigheden waaronder zij juist kunnen zijn, heeft vastgesteld, nagegaan of op wetenschappelijke gronden aangetoond (2), maar gij zult U niet in de meteorologie willen verdiepen, en zeker niet met mij als uw leidsman. Genoeg U te hebben gewezen op blijken van belangstelling bij mannen van het vak voor hetgeen vroeger geen ernstige aandacht waard scheen. Een « kern van waarheid » trouwens willen sommige geleerden wel in elke populaire weervoorspelling erkennen, maar men verwijt aan zoo goed als alle het

(1) EKAMA, t. a. pl., blz. 44.
(2) Zie EKAMA t. a. pl., blzz. 39, 43, 45, 46, enz.

gebrek, van te algemeen te zijn, en met de bijomstandigheden in ieder bijzonder geval geen rekening te houden (1). Zulk een kern van waarheid mag men dus ook al vooruit onderstellen in het volksgeloof (en dit voorbeeld ga ik nog noemen, omdat er al sinds jaren een wetenschappelijke strijd over loopt) betreffende de « (drie) gestrenge Heeren », die ik reeds noemde, of de « haagdoornkoude », welken term ik nog niet heb gebruikt.

Het is een U welbekend en algemeen verbreid geloof dat er, omstreeks half Mei, en meer bepaald op den 11en, 12en en 13en Mei, de dagen van St. Mamertus, St. Servatius en St. Pancratius (2), geregeld eene sterke daling van de temperatuur moet plaats hebben. Dan heeft men, volgens de Franschen, « het staartje van den winter » (3) en :

Des Maies Mitte
hat für den Winter noch eine Hütte,

heet het in het Duitsch (4). De Duitschers spreken ook van de genoemde Heiligen als van de « IJsmannen », en wat voor de, ook op andere, latere dagen in Mei waargenomen afkoelingen, de be-

(1) Verg. TRABERT, *Meteorologie*, blz. 132; YERM., 561-2.
(2) Verg. YERM., 227 vlg.
(3) a. w. 231.
(4) t. a. pl.

naming « haagdoornkoüde » (1) betreft, wijs ik U, onder anderen, op het Fransche rijmpje :

Als de haagdoorn geeft haar luchten
Is er altijd kou te duchten.

(Quand le buisson blanc (l'aubépine) entre en fleurs,
Crains toujours quelque fraîcheur [2]).

Geleerden van naam hebben, voor jaren, zich moeite gegeven, hetzij om de bevestiging te vinden van deze uitspraken der volksweerwijsheid, hetzij, — en onder dezen mijn vermaarde landgenoot BUYS BALLOT — om er de volstrekte willekeurigheid van aan te toonen (3). Maar onderwijl heeft een Fransch weerkundige, LUIZET te Lyon, gedurende één en vijftig jaren deze drie « ijsheiligen » nagegaan en bevonden, om het maar kort te zeggen, dat zij hun naam wèl dikwijls, en óók wel gedurende een aantal jaren achtereen, verdienen, maar dat zulke tijdperken gevolgd worden door andere waarin zij het volksgeloof beschamen. Om den duur der afwisselende perioden eenigszins met zekerheid te bepalen, is het tijdbestek der waarnemingen nog te kort geweest (4). Maar dit heeft òòk de leek in de beide

(1) *Woordb. der Nederl. Taal*, Dl. V, 1340; *Vragen van den dag*, 19, 23.

(2) YERM., 114.

(3) Zie b.v. *Zs. der österreich. Ges. für Meteorologie*, **18**, 145 — 149 en 418; **19**, 183-185; 245-246 (uit de jaren 1883 en 1884).

(4) Zie *L'Illustration*, 9 novembre 1907, n° 3376, p. 311: *Les saints de glace et l'été de la Saint-Martin.*

laatste jaren wel kunnen bespeuren, dat wij thans wat de meische « ijsheiligen » betreft, niet in een « ijsperiode » verkeeren.

***

Voor eene vergadering van een lichaam als deze Academie is het echter niet in de eerste plaats de vraag of het — ten slotte — veel of weinig wezen zal, wat er, uit den schat der « volkswijsheid over het weer », het onderzoek der wetenschap en den toets harer statistieken zal kunnen doorstaan.

Voor U en mij heeft deze « wijsheid » haar grootste, zoo niet haar eenig belang om zich zelf. Dus verheugt het ons, wanneer ook op dit veld van het uitgestrekt gebied der « volkskunde », ons iemand de kennis vermeerdert en het uitzicht verbreedt. En zoo kom ik op het boek (waarvan ik U in den aanvang sprak) dat wij hebben, en denk ik aan eene verzameling die wij nog altijd missen.

Wij danken aan de liefde en de vlijt van een Russisch geleerde, ALEXIS YERMOLOFF, een werk waarin niet alleen is samengevat en geordend wat daarvan bij Duitschers, Franschen, Engelschen, Italianen en nog veel andere volken meer, in den volksmond geleefd heeft of leeft, maar dat ook in staat stelt zich bekend te maken met de « volksweerwijsheid » der Polen, en uit de

verschillendste streken van Rusland, waar nog half-barbaarsche stammen wonen, maar die uitmunten in scherpe waarneming en fijne uitdrukking — in spreukvorm — van het waargenomene (1).

Het is aan de Hoogduitsche vertaling van dit werk, ons sedert 1905 onder den titel « Der landwirtschaftliche Volkskalender » toegankelijk, dat ik vele spreuken en gezegden, U in den loop dezer voordracht uit vreemde talen medegedeeld, heb ontleend. Maar wat ik er, zooals ik U reeds zeide, doorgaans in heb gemist (en, trouwens, in de opgave der voor de samenstelling gebezigde werken vind ik geen enkelen Nederlandschen titel), dat zijn onze Nederlandsche weerspreuken, behalve dan hier en daar de vermelding, dat deze of gene uitspraak ook in « Holland » zoo voorkomt, of bepaaldelijk « Hollandsch » moet zijn (2). En, ook dit heb ik al eerder even opgemerkt, dikwijls leek mij wat aldus onderscheiden was, het rechte of het echte niet, en dit zeker omdat de schrijver het doen moest met wat hij in werken van vreemdelingen, hier en daar, kon vinden.

---

(1) Verg. YERM. over den Tataarschen stam der Tsjoewasjen, blz. 8, 15, 16, enz.

(2) Vermoedelijk zijn die met « holländisch » of « auch holländisch » geteekende spreuken enz. door YERM. ontleend aan de werken van Von Reinsberg-Düringsfeldt of genomen uit Wander's *Sprichwörterlexicon*, en dan meest afkomstig uit Harrebomée.

Hem had ten dienste moeten staan die verzameling, welke er tot nog toe niet is, maar die er komen kan, van wat er — in spreekwoordenlijsten en -boeken, in volksalmanakken, in idiotica en tijdschriften verspreid — bij U en bij ons reeds is bijeengebracht of terloops is opgeteekend. Wij hebben in 't Noorden, onder meer, de onvolledige, en lang niet betrouwbare verzamelingen van SPRENGER VAN EYK, MODDERMAN, en VAN HALL, door HARREBOMÉE in zijn *Spreekwoordenboek* verwerkt (1); voor het Zuiden noem ik hier maar : GEZELLE's *Duikalmanak*, DE GHELDERE in zijn *Dietsce Rime*, GITTÉE, DE COCK, CORNELISSEN, JOOS, met *Volkskunde*, *Ons Volksleven*, *Schatten uit de Volkstaal*. Er is zeker nog veel meer te vinden dan hetgeen ik buitendien zou kunnen aanwijzen en ook waar ik het niet heb gezocht, en niemand het misschien zoeken zou.

Ik denk mij dat alles — met oordeel geschift, zooveel mogelijk met de aanduiding van plaats of landstreek voorzien, misschien zelfs vergeleken met het gelijke of het afwijkende in andere landen, het blijkbaar eenvoudig vertaalde en ondergeschovene gekenmerkt — bijeen in een bundel, die de Nederlanden waardig vertegenwoordigen zou

---

(1) Zie voor de titels dier verzamelingen en de werken almanakken) waarin zij (en enkele andere) te vinden zijn : HARREBOMÉE, *Spreekwoordenboek*, Dl. III, blz. 464, nr 129; blz. 466, nrs 149 en 155; blz. 467, nr 166.

in de veeltalige reeks van werken waar YERMOLOFF, aan het slot van het zijne, de lijst van geeft (1).

Ik ontveins mij, in eene bijeenkomst van de Koninklijke Vlaamsche Academie — met de gestadig aangroeiende rij harer prijswerken, zooal niet voor de oogen, dan toch voor den geest — de gedachte niet, dat wij misschien eenmaal zulk een bundel rijk zullen zijn.

Ik heb gezegd.

---

(1) Zie YERM., blz. 563-567 : *Quellen-Verzeichnis.*

JAARLIJKSCH FEESTMAAL

28 Juni 1908.

Het feestmaal greep plaats in het eeresalon van het Academiegebouw.

Zaten aan : de heeren DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onder-bestuurder; EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris; Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, KAREL DE FLOU, Prof. AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden; — Prof. Mr. PAUL BELLEFROID en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren ALF. DELCROIX, afgevaardigde van den Weled. heer SCHOLLAERT, minister van Binnenlandsche Zaken, hoofd van het Kabinet; Ingenieur VERSTRAETE, afgevaardigde van den Weled. heer DELBEKE, minister van Openbare werken; Dr. A. BEETS, uit Leiden, redacteur van het *Nederlandsch Woordenboek*, buitenlandsch eerelid, die met de meeste bereidwilligheid de uitnoodiging der Academie had aangenomen om op de Plechtige Vergadering het woord te voeren, alsook de heer A. SIFFER, drukker der Koninklijke Vlaamsche

Academie sedert hare inrichting, hadden aan het Bestuur de eer gedaan zijn uitnoodiging tot het feestmaal te aanvaarden.

***

Onder den maaltijd stelde de heer DES. CLAES, bestuurder der Academie, den volgenden heildronk in ter eere van Z. M. LEOPOLD II, Koning der Belgen, en van de Koninklijke Familie:

MIJNE HEEREN,

Als rechtgeaarde zonen, die elk afzonderlijk hunne baan door het leven doorloopen, bij gelegenheid samen zijn, dan is het hun eene ware behoefte te spreken over hunne ouders, die hen tot het leven opleidden en die niet ophouden belang te stellen in alles, wat elk van hen het meest ter harte gaat.

Ook de Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, broederlijk om dezen feestdisch vergaderd, willen thans hunnen Vorstelijken Vader, den oorsprong van hun bestaan als gezelschap, dankbaar herdenken.

Mij valt dit jaar de groote eer te beurt dit in U aller naam te mogen doen en eenen heildronk uit te brengen op de gezondheid, het welzijn, het lang leven van den Koninklijken Insteller dezer Academie, Zijne Majesteit LEOPOLD II, onzen beminden Koning.

Heil den Vorst, die door zijne wijsheid en zijnen onvermoeibaren arbeid de goede faam van het kleine België in de wijde wereld vestigt, zijnen handel immer uitbreidt, zijnen rijkdom doet vermeerderen, den vrede handhaaft en er de kunsten en wetenschappen bloeien doet.

Heil den Vorst, die onze te eng geworden grenzen met eene onmetelijke, rijke kolonie gaat verruimen.

Hij leve lang, onze geliefde Koning, lang om de zoete vruchten van zijnen arbeid te smaken, lang om de dankbaarheid te genieten van alle ware vaderlanders.

Op dezen heilwensch aan het schrander vernuft, aan de rijpe ondervinding, past natuurlijk een andere aan de jeugdige kracht, aan de veelbelovende jonkheid, aan Zijne Vorstelijke Hoogheid Prins ALBRECHT, den voortreffelijken leerling en troonopvolger des Konings, het evenbeeld van den stichter van ons Vorstenhuis.

Heil Hem, wien het reeds behaagd heeft onze Academie met een bezoek te vereeren en haar van zijne voortdurende toegenegenheid te verzekeren! Veel mag zij, veel mogen de Vlamingen van Hem verwachten.

Heil zijne Vorstelijke Gade, Prinses ELISABETH, in welke wij, de ouderen, reeds het evenbeeld onzer eerste Koninginnen bewonderen en vereeren.

Mochten zij hun vorstelijk kroost diep doordringen van vaderlijke toegenegenheid voor den Vlaamschen stam, den zekersten steun van den Belgischen troon!

En, Mijne Heeren, gij zoudt het mij immers niet vergeven, zoo ik verzuimde in dezen feestwensch te begrijpen de Hoogedele Vrouwen, die als twee weldadige hemellichten zachten luister verspreiden op en om den Belgischen koningstroon :

Hare Prinselijke Hoogheid de GRAVIN VAN VLAANDEREN, die in haar aangenomen vaderland den eerbied en de liefde verdiend heeft van alle standen, de moeder onzer toekomstige koningen,

en Hare Koninklijke Hoogheid Prinses CLEMENTINA, het voorbeeld van kinderlijke toewijding en de voorzienigheid der armen.

God zegene heel ons Vorstenhuis!

(*Levendige toejuiching.*)

Als gevolg op dien heildronk, zond de Bestendige Secretaris onmiddellijk daarna het volgend telegram aan Z. M. den Koning :

Aan Zijne Majesteit
LEOPOLD II, Koning der Belgen, te Brussel.

De Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, broederlijk aan den feestdisch vergaderd, brengen eerbiedig hulde aan hunnen Koninklijken Insteller, aan den Vorst onder wiens wijs en wakker beleid onze grenzen te eng worden, België's handel en nijverheid, en daardoor onze Vaderlandsche faam en rijkdom zich voortdurend uitbreiden, kunsten en wetenschappen hier te lande meer en meer bloeien.

Onze eerbiedige heilwenschen gaan ook tot den Vorstelijken Prins ALBRECHT, den voortreffelijken leerling en troonopvolger des Konings, wien het behaagde onze Academie met een bezoek te vereeren en haar aldus van zijne warme toegenegenheid een onwaardeerbaar blijk te geven; tot zijne Vorstelijke Gade Prinses ELISABETH, het evenbeeld van onze eerste koninginnen; tot hun Prinselijk kroost, wien God zijn mildsten zegen schenke; tot Hare Koninklijke Hoogheden Prinses CLEMENTINA en de Hoogedele GRAVIN VAN VLAANDEREN, die door hun uitstekende gaven den eerbied en de liefde van allen hebben verworven.

Heil Zijne Majesteit den Koning!

Heil de Koninklijke Familie van België!

De bestendige secretaris,
(was get.) EDW. GAILLIARD.

***

Vervolgens stelde de heer Bestuurder, onder de warmste toejuiching der aanzittenden, den onderstaanden heildronk in, ter eere van Hare Majesteit WILHELMINA, Koningin der Nederlanden en van hoogstderzelver Gemaal, Zijne Koninklijke Hoogheid PRINS HENDRIK :

MIJNE HEEREN,

Het zal U zeker ook behagen mij eenen heildronk te hooren instellen ter eere der Koninginne van een volk, dat meer dan elk ander met ons verwant is en hier vertegenwoordigd door ons geacht medelid Dr. A. BEETS.

Geheel België, maar de Vlamingen in 't bijzonder hebben deelgenomen in de vrees dat het Vorstenhuis van Oranje zoude verdwijnen. Wij hebben met Nederlands reeds bejaarden Vorst gejuicht bij de geboorte eener troonopvolgster; hoopvol hebben wij hare bloeiende ontwikkeling nagegaan, en met onze broeders gejubeld, toen zij den troon harer vaderen beklom. Wij hebben hare vereeniging toegejuicht met den Vorst harer keuze, en met Nederland bidden wij dat God die vereeniging zegene.

Sedert zien wij met innige voldoening, hoe in Zuid- en Noord-Nederland het gedacht eener economische toenadering stilaan veld wint, waardoor de banden, die de twee volken reeds vereenigen, nauwer zullen toegehaald worden.

Ik stel U voor, Mijne Heeren, te drinken op de voltrekking dier toenadering, — op de verwezenlijking der innigste wenschen van Nederlands Koningin WILHELMINA en van haren Vorstelijken Gemaal.

Het volgend telegram werd hierop door den Bestendigen Secretaris aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden gestuurd :

Aan Hare Majesteit
WILHELMINA, Koningin der Nederlanden,
te 's-Gravenhage.

Na de jaarlijksche Plechtige Vergadering der Koninklijke Vlaamsche Academie, waarop Dr. A. BEETS, redacteur van het Woordenboek der Nederlandsche Taal,

ons geacht Buitenlandsch Eerelid, talentvol het woord voerde, heden aan een feestdich met Dr. BEETS broederlijk vergaderd, brengen de Leden dier Koninklijke Instelling een geestdriftigen heildronk uit op Hare Majesteit WILHELMINA, Koningin der Nederlanden, de hooggeëerde Vorstin van een Volk dat meer dan elk ander met het Belgische en inzonderheid met het Vlaamsche Volk verwant is, en tevens op Haren Vorstelijken Gemaal, Prins HENDRIK, wien zij eerbiedig een warme hulde brengen.

Mogen de banden die de twee volkeren reeds vereenigen steeds nauwer worden toegehaald!

Mogen de innigste wenschen van Koningin WILHELMINA en van Hoogstderzelver Gemaal verwezenlijkt worden!

Heil Koningin WILHELMINA!

Heil Prins HENDRIK!

De bestendige secretaris,
(was get.) EDW. GAILLIARD.

***

Daarna bracht de heer Bestuurder de volgende gezondheid uit ter eere van den Weled. Heer Dr. A. BEETS :

MIJNE HEEREN,

Na de heildronken ter eere van de Souvereinen, is 't mij aangenaam U de gezondheid voor te stellen van den redenaar, die ons dezen morgen zoo aangenaam heeft onderhouden en tevens aan onze Academie zulke nuttige wenken heeft gegeven.

't Is mij dubbel aangenaam op de gezondheid van Dr. ADRIAAN BEETS te drinken, daar ik in 1862 reeds de groote eer en het onvergetelijk genoegen genoot de

hand te drukken van zijnen gemoedelijken vader NICOLAAS BEETS, den onnavolgbaren stylist, die in de beide Nederlanden voortdurend gevierd wordt, zelfs bij de jongeren!

Op de gezondheid van Dr. ADRIAAN BEETS!

Op het broederlijk samenwerken van Noord en Zuid!

Op het aandringen van vele tafelgenooten werd Dr. BEETS ook nog toegesproken door zijn vriend Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, die in een hartelijken toast deed uitschijnen hoezeer ADRIAAN BEETS de zoon is van zijn vader, die niet alleen de schrijver is van de *Camera*, de dichter van de *Najaarsmijmering*, de *Conducteur*, *Moeders Troost*, *Wanneer de kinderen groot zijn* enz., maar ook de schrijver van de *Verpoozingen* en *Verscheidenheden op letterkundig gebied*, van het *gesprek met Vondel*, de uitgever van de gedichten van Staring en van Anna Roemers, dichter, « novellist », folklorist, philoloog, zij het dan ook op zijne wijze.

In dezer voege werd daarop door den Weled. heer Dr. BEETS geantwoord :

MIJNE HEEREN,

Diep geroerd bij den dronk op Hare Majesteit Koningin WILHELMINA, dank ik den heer Bestuurder voor dien dronk en de Academie voor hare instemming : het is mij een groot voorrecht, een groot genot, een groote eer met die Dierbare te gelijk genoemd te worden.

Ik dank tevens nogmaals het Bestuur en de Academie voor de uitnoodiging, hier te komen spreken. Ik mag wel zeggen eenig in mijn soort te zijn, want ik heb het voorrecht gehad lid te zijn van deze Academie te gelijk

met mijn vader, die altijd met groote voorliefde en ingenomenheid over zijn lidmaatschap, met groote waardeering en bewondering over de werkzaamheid en werken der Academie heeft gesproken.

Ik dank voor het voorrecht eener uitnoodiging in deze mij dierbare stad, voor de aangename en schitterende ontvangst. Mijn onderwerp lag eenigszins buiten de sfeer der gewone voordrachten, maar ik ben gelukkig te hebben mogen ondervinden, dat ik toch een goede snaar getroffen heb.

Ik dank vooral voor de wijze waar Gij allen, en inzonderheid mijn vriend DE VREESE, over mijn vader hebt gesproken.

Ik heb me hier te Gent werkelijk meer dan ooit den zoon van mijn vader gevoeld : reeds als kind heb ik hem van deze stad met zulke groote vriendschap hooren gewagen, zooals in 't algemeen bij ons zoo vaak over Vlaanderen werd gesproken. Mijn vader was een trouw bezoeker der Nederlandsche Congressen, en ons huis was vaak vol Vlaamsche vrienden; zoo kon ik al vroeg een juisten blik krijgen op Vlaanderen en Gent, waarvoor mijn vader een zeer duidelijke voorliefde had.

Ten slotte heb ik ook nog voor mij zelf te spreken en mijn groote erkentelijkheid te betuigen voor de hartelijke woorden door de heeren Bestuurder en Onderbestuurder tot mij persoonlijk gericht. Ik beveel mij in Uw aller vriendschap aan en voeg daarbij den wellicht wat zelfzuchtigen wensch, dat het niet de laatste maal moge zijn, dat ik dit gezelschap zal betreden.

***

Verder werd een heildronk uitgebracht, door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS op den heer DES. CLAES, bestuurder der Academie; door den heer AMAAT JOOS, op den Bestendigen Secretaris,

en werd op de gezondheid gedronken van de heeren Dr. H. CLAEYS, Dr. C.-J. HANSEN en Mr. EDW. COREMANS, die door ongesteldheid verhinderd waren de Plechtige Vergadering bij te wonen.

***

Op de telegrammen door den Bestendigen Secretaris, op last der Academie, aan Zijne Majesteit den Koning der Belgen en aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden gezonden, kwamen de onderstaande antwoorden in :

Mijnheer EDW. GAILLIARD,
Bestendigen Secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie,
Gent.

Brussel, 29 Juni, te 20.49 uur.

De Koning hecht eenen hoogen prijs aan de vaderlandsche gevoelens die gij Hem en de Leden der Koninklijke Familie, in name der Koninklijke Vlaamsche Academie in zulke goede woorden uitgedrukt hebt. Zijne Majesteit gelast mij aan U en aan al de Heeren Leden der Academie Hare oprechte dankbetuigingen te doen geworden.

De Geheimschrijver des Konings.

***

EDW. GAILLIARD, *Bestendige Secretaris Koninklijke Vlaamsche Academie, Gent.*

Soestdijk, 29 Juni, te 7.55 uur.

Hare Majesteit draagt mij op, mede namens Zijne Koninklijke Hoogheid, de Koninklijke Vlaamsche Academie hoogstderzelver bijzonderen dank over te brengen voor aangeboden betuiging van hulde.

Adjudant van dienst,
VAN HOOGSTRATEN.

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

I.

« BREEKSPEL » of « MAKERS EN BREKERS ».

Iedereen onder ons herinnert zich voorzeker nog het vroeger welbekende speelgoed, gemeenlijk « *Jeu de Patience* » geheeten : het bestond uit dunne houten plaatjes (ongeveer een paar millimeters dik), waarop gekleurde prentjes waren geplakt en die, met een doorslag, in tal van krinkelende stukjes van allerlei vormen waren uitgesneden; in de doos, waarin er zes of meer verschillende plaatjes staken, zaten de stukjes goed ineen; bij het spelen werden zij echter uiteengegooid, en dan, onder veel zoekens, moesten de kinderen trachten het prentje weer aaneen te brengen.

In Noord-Nederland heette dat spel *Breekspel* of *Makers en brekers*. Bij ons schijnen die benamingen ook niet onbekend; voor *Breekspel* is zulks althans het geval. In Woordenboeken zijn ze evenwel niet te vinden, en daarom zal het wellicht wenschelijk zijn ze te boeken.

Ten huidigen dage, is het vroegere spel meestal vervangen door doozen met vierkante houten blokjes, op wier zes zijden, een deeltje van zes verschillende prentjes geplakt is. Het oude spel komt echter stillekens weer in eer. Het verledene komt immers altijd tot zijn recht.

EDW. GAILLIARD.

II.

VLEESCHJEUGD en JEUGDVLEESCH.

Het komt niet zelden voor, dat op aanplakbiljetten waarmee hetzij het *Extrait de viande Liebig*, hetzij een of ander *Bovril* of *Oxo*, het publiek wordt aanbevolen,

de zonderlinge benaming **Extrakt van vleesch** te lezen staat.

Waarom aan zulk *Extrait* b. v., niet den echt-vlaamschen naam *Vleeschjeugd* gegeven?

Vleeschjeugd wordt in de Woordenboeken niet aangetroffen, maar bij De Bo, Westvl. Idiot., is het woord JEUGD met de beteekenis van *Vleeschnat,* fr. *Jus de viande,* geboekt. Ook in Oost-Vlaanderen is het woord in die beteekenis bekend.

In Vlaanderen bezigt men nog dagelijks het woord *Jeugdvleesch,* om op vleesch te wijzen waaruit « consommé » voor zieken getrokken wordt. Daarvoor wordt vleesch uit den nek van het beest gebruikt, omdat het vleesch van den kant van den rug het « jeugdigste » is.

Jeugd wordt ook gezegd van overschot van sausen van gebraden vleesch, dat dient om andere sausen b.v. of om « bouillon » wat aan te zetten.

EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 15 Juli 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD, Dr. HUGO VERRIEST, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer V. DELA MONTAGNE, briefwisselend lid.

De heeren Dr. H. CLAEYS en Mr. EDW. COREMANS, werkende leden, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de Juni-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Ministère de l'Intérieur. *Annuaire statistique de la Belgique.* 38e année, 1907. T. XXXVIII. Bruxelles, 1908.

Statistique générale de la Belgique. *Exposé de la situation du Royaume de* 1876 *à* 1900, *rédigé sous la direction de la Commission Centrale de Statistique, en exécution de l'arrêté royal du* 29 *Mai* 1902. 5me fascicule. Bruxelles, s. d.

Handelingen van het XXIXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Brussel (26, 27, 28, 29, 30 Augustus 1906). Tweede deel. Brussel, 1908.

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. VERWIJS en Dr. J. VERDAM, Hoogleeraar te Leiden. Deel VII, afl. 5/6. 's Gravenhage, 1908.

Loquela van Guido Gezelle, tot Woordenboek omgewerkt. Afl. 7. Antwerpen, z. j.

Université de Gand. Recueil de travaux publiés par la Faculté de Philosophie et Lettres. 35me fascicule : *Les Origines de la Cartographie portugaise et les Cartes des Reinel*, par JEAN DENUCE, docteur en philosophie et lettres. Gand, 1908.

TIJDSCHRIFTEN. — *Bibliographie de Belgique*, 1908. Première partie : *Livres*, no 11; Deuxième partie : *Publications périodiques*, no 11; *Bulletin mensuel des Sommaires des périodiques*, nos 4-5, 1908. — *Bulletin des Musées royaux*, no 6, 1908. — *Arbeidsblad*, nrs 9-11, 1908. — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw*, nrs 4 en 5, 1908.

Door den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas :

Annalen van den Oudheidskundigen Kring van het Land van Waas, 26e deel, Juni 1908.

Door de Académie Royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen :

Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique, 5e série, tome X, 1e et 2e livraisons.

Bulletin, no II, 1908.

Door de Société Liégeoise de Littérature Wallonne, te Luik :

Bulletin du Dictionnaire général de la Langue Wallonne, 3e année, 1908, nos 1 et 2. Liége.

Door het Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, te Kopenhagen :

Mémoire de l'Académie Royale des Sciences et des Lettres de Danemark, Copenhague, 7me série, Section des Lettres, t. I, no 2. *Fremmed Indflydelse under den Danske Kirkes tidligste udvikling*, af ELLEN JORGENSEN. Avec un résumé en français. D. Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skrifter, 7. Række, historisk og filosofisk, Afd. I, 2. Kobenhavn, 1908.

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. 1908, no 2, med 2 tavler; no 3, med 12 tavler. Kobenhavn, 1908.

Door de Stadtbibliothek van Bremen :

Zugangs Verzeichnis der Stadtbibliothek zu Bremen, vom Rechnungsjahre 1907-08. Bremen, 1908.

Door den heer JAN BROECKAERT, werkend lid der Academie, te Dendermonde :

August de Schepper (1834-1908), door JAN BROECKAERT. Dendermonde, 1908.

Door Z. E. D. MERCIER, kardinaal-aartsbisschop van Mechelen :

La vie diocésaine, Bulletin du Diocèse de Malines, tome II, fascicule V.

Door den heer A. VAN DEN BROECK, onderwijzer te Lovenjoel (bij Leuven) :

A. VAN DEN BROECK, *Historische schets over Jan Pieter Minckelers, uitvinder van het lichtgas, Professor aan de Universiteit van Leuven*. Leuven, 1908. (Tweevoud.)

Door den heer JOS. DE GROEVE, bewaarder van de Katholieke Volksbibliotheek, te Brugge :

Sponsus sanguinum. Den Bloedighen Bruydegom. Vertoont in XX Meditatien, door den Eerw. Heere MICHIEL ZACHMOORTER, Licentiaet in der Godtheyt, Pastoor van Sinte Marten t' Eckerghem binnen Ghendt. V. Editie verbetert en vermeerdert. Te Ghendt, bij Servaes Manilius : Woonende inde Brabandt-straete inde witte Duyve, Anno 1641.

Door de Redactie :

De Zaaier. Maandblad voor Kunst, nrs 8 en 9, 1908. — *De Tuinbode*, nr 7, 1908. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen*, nr 6, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

The History, Art and Palæography of the Manuscript styled The Utrecht Psalter : by WALTER DE GRAY BIRCH, F. R. S. L., Senior Assistant of the Department of Manuscripts in the British Museum, Honorary Librarian of the Royal Society of Literature, Honorary Secretary of the British Archæological Association, etc. London, 1876.

Bulletin des Métiers d'art. Maandelijksche Bijdragen tot verspreiding van de kunst in 't ambacht. Nrs 10 en 11, 1908.

De Gids, Juli 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen,* heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, nr 2, 1908 — *Biekorf,* nr 12, 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het Aloude Hertogdom Brabant,* Juni 1908. — *Christene School,* nr 17, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort,* nr 6, 1908. — *De Katholiek,* Juli 1908. — *Het Katholiek Onderwijs,* nr 9, 1908. — *Nederlandsch Archievenblad,* nr 4, 1908. — *Neerlandia,* nr 6, 1908. — *Onze Kunst,* nr 7, 1908. — *De Opvoeder,* nrs 18-20, 1908. — *De Opvoeding,* nr 7, 1908. — *De Schoolgids,* nrs 26 en 27, 1908, en van blzz. 33 tot 48 van *Studiën op de Pædagogie,* door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *St. Cassianusblad,* nr 8, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur,* nr 4, 1908. — *Vlaamsche Arbeid,* nr 5, 1908. — *De Vlaamsche Gids,* nr 3, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode,* nr 6, 1908. — *Vragen van den Dag,* nr 7, 1908. — *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde,* nr 3, 1908.

Ingekomen brieven. — Vervolgens stelt de Bestendige Secretaris de Vergadering in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Telegram van Z. M. den Koning.** — Als antwoord op het telegram aan Z. M. den Koning, namens de Academie, den dag van het Jaarlijksch Feestmaal gestuurd, had de Bestendige Secretaris de eer den volgenden dag, vanwege den Weled. Heer Geheimschrijver des Konings, een telegram te ontvangen waarbij deze aan onze Koninklijke Instelling « de oprechtste dankbetuigingen van Zijne Majesteit overmaakt voor de vaderlandsche gevoelens, door haar in zulke goede woorden uitgedrukt ». — (*Toejuiching.*) (Zie boven, op blz. 601.)

2°) **Telegram van H. M. de Koningin der Nederlanden en Zijne Koninklijke Hoogheid.** — Als antwoord op het telegram denzelfden dag aan Hare Majesteit WILHELMINA, Koningin der Nederlanden, gezonden, kwam den volgenden dag uit Soestdijk, op het adres van den Bestendigen Secretaris, een telegram waarbij de Weled. Heer Adjudant van dienst VAN HOOGSTRATEN, op last van Hare Majesteit, mede namens Zijne Koninklijke Hoogheid, de Koninklijke Vlaamsche Academie hoogstderzelver dank overbrengt voor de aangeboden betuiging van hulde. — (*Toejuiching.*) (Zie boven, op blz. 602.)

3°) **Te Deum op 21 Juli.** — Brief van 14 Juli, waarbij de Weledelgeb. heer Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie, het Bestuur en de heeren Leden der Academie tot het plechtig

Te Deum uitnoodigt, dat op Dinsdag, 21 Juli, zijnde de verjaardag der Inhuldiging van Leopold den I^e^, den doorluchtigen Stichter van België's Koninklijk Stamhuis, te 11 uren, in de hoofdkerk van Sint-Baafs zal gezongen worden. — De Bestendige Secretaris verzoekt de heeren Leden, die voornemens zijn de plechtigheid bij te wonen, hem, vóor 20 Juli, daarvan kennis te willen geven.

4°) **Prof. Dr. Gustav Roethe tot buitenlandsch eerelid verkozen.** — Brief van 28 Juni, waarbij Dr. GUSTAV ROETHE der Academie zijn dank betuigt voor zijn benoeming tot Buitenlandsch Eerelid. Hij acht zich hoog vereerd, te behooren tot een Instelling, die zich voor de wetenschap reeds zooveel verdienste heeft verworven, en wier uitgaven hij reeds zoo vaak met vrucht en genoegen heeft geraadpleegd. Het Lidmaatschap in onze Academie zal hem een schoone plicht zijn, nog meer als vroeger voeling te zoeken en te houden met de Nederlandsche philologische wetenschap. Nu reeds vullen de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* van Prof. DE VREESE en de inventariseering der Duitsche Handschriften door de Berlijnsche Academie ondernomen, elkander aan, en Dr. ROETHE hoopt dat de banden tusschen Duitsche en Vlaamsche wetenschap nog nauwer zullen toegehaald worden.

Charlottenburg, Westend 28 Juni 1908.

Der Königlichen Vlämischen Akademie

spreche ich meine dankbare Freude aus über die Auszeichnung, die Sie mir durch die Wahl zum Ehrenmitgliede erwiesen hat. Es erfüllt mich mit hoher Befriedigung, in dieser Weise einer Akademie zugehören zu dürfen, die sich um die Erforschung germanischen Sprach- und Geisteslebens in Belgien und in den Niederlanden so erhebliche Verdienste erworben hat, aus deren Publicationen ich oft schon reichen Gewinn geschöpft habe. Das Studium der deutschen Literatur des Mittelalters und des 17. Jahrhunderts hat es mir längst zum Bedürfnis gemacht, mit der flämisch-niederländischen Geistesgeschichte nähere Fühlung zu suchen, und es wird mir jetzt zumal eine schöne Pflicht sein, die Beziehungen zwischen deutscher und niederländischer Philologie nach meinen bescheidenen Kräften zu fördern. Jetzt schon lässt sich voraussehen, dass die, auch unter meiner Mitwirkung, zuerst von der Gesellschaft der Wissenschaften in Göttingen, dann in weit grösserem Massstabe von der Berliner Akademie begonnene Inventarisation deutscher Handschriften des Mittelalters und die von Herrn DE VREESE vorbereitete *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* sich in glücklicher Wechselwirkung fördernd ergänzen werden. Dass sich auch auf andern Gebieten und in andern Formen die Bande zwischen der deutschen und der flämischen Wissenschaft von der Heimat immer enger knüpfen mögen, das ist der lebhafte Wunsch, in den ich meinen Dank an die Königliche Vlämische Akademie ausklingen lassen möchte.

Ganz ergebenst

Dr. GUSTAV ROETHE.

4°) **Dr. Leo Goemans, tot briefwisselend lid verkozen.** — Brief van 21 Juni, waarbij de heer Dr. LEO GOEMANS, de Academie zijnen dank

betuigt voor de zeer groote eer die hem werd aangedaan door zijne verkiezing tot Briefwisselend Lid : hij hoopt in de geringe maat zijner krachten het zijne te kunnen bijdragen tot de goede faam van de Vlaamsche taalwetenschap.

5°) **Begrooting voor het dienstjaar 1908.** — Brief van 18 Juni, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten aan de Academie een exemplaar stuurt van het ontwerp van begrooting voor het loopend dienstjaar, zooals dit stuk door hem werd goedgekeurd. (Ingevolge de wet houdende de begrooting van het Departement, gedagteekend van 20 Mei 1908, welke in het Staatsblad verscheen den 27 Mei daaropvolgende. nr 148.)

6°) **Jaarlijksche verkiezing tot aanvulling der openstaande plaatsen van Briefwisselend Lid en van Buitenlandsch Eerelid.** — Brief van 14 Juli, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten voor het Archief der Academie een afschrift stuurt van het Koninklijk Besluit van 3 Juli, houdende goedkeuring van de verkiezing van den heer Dr. LEO GOEMANS, tot briefwisselend lid, tot vervanging van den heer Dr. *C. Lecoutere*, thans werkend lid, — en van den heer Dr. GUSTAV ROETHE tot buitenlandsch eerelid, tot vervanging van wijlen Prof. *Dr. J.-H. Gallée.*

7°) **XXXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, te Leiden.** — Brief van 13 Juni, waarbij de heer L. KNAPPERT, eerste secretaris, namens het Hoofdbestuur van de Regelingscommissie van het *XXXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, van 26 tot 28 Augustus e. k. te Leiden te houden, de Koninklijke Vlaamsche Academie uitnoodigt zich door een harer Leden op dat Congres te laten vertegenwoordigen.

8°) **Erasmus.** — Brief van 1 Juli, waarbij de heer Dr. HENDRIK DE VOCHT, uit Leuven, de Academie zijn hartelijksten dank betuigt voor de toezending van de 100 present-exemplaren van zijne verhandeling *De invloed van Erasmus op de Engelsche Tooneelliteratuur*, door haar onder hare uitgaven opgenomen. Schrijver hoopt binnenkort het handschrift van het tweede deel van zijn verhandeling, en dat der bijvoegsels, te kunnen inzenden.

9°) **Vak- en Kunstwoordenboeken** : *a*) *Vakwoordenboek van den Loodgieter*, door den heer ALFONS VAN HOUCKE. *Nieuwe te bezorgen uitgave.* — Brief van 20 Juni, als antwoord op een schrijven van den Bestendigen Secretaris (18 Juni), waarbij de heer JOZEF SLEYPEN, ambtenaar aan het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, de Academie bericht, dat ten gevolge van het afsterven van den heer ALFONS VAN HOUCKE, zijn diepbetreurden vriend en mede-

werker, hij zich volgaarne zal belasten met de nieuwe uitgave te bezorgen van dezes *Vakwoordenboek van den Loodgieter en Zinkbewerker.*

b) *Vakwoordenboek van den Metselaar.* De heer SLEYPEN bericht verder de Academie, dat hij bereid is op zich alleen te nemen de nieuwe uitgave van dit *Vakwoordenboek,* vroeger met wijlen ALFONS VAN HOUCKE bewerkt.

10°) **Het Nibelungenlied** door OSCAR VAN DOORSSELAER. *Ter uitgave aangeboden verhandeling.* — Brief van 25 Juni, waarbij de Weled. heer Dr. B. SYMONS, buitenlandsch eerelid, professor aan de Hoogeschool te Groningen, de Academie bericht, dat hij haar gaarne van advies zal dienen over de Nederlandsche vertaling van het *Nibelungenlied,* door den heer OSCAR VAN DOORSSELAER, uit Mechelen, ter uitgave aangeboden.

11°) **De ambachten der Timmerlieden en Schrijnwerkers te Brugge, door** A. VAN DE VELDE. *Ter uitgave aangeboden verhandeling.* — Brief van 24 Juni, waarbij de heer A. VAN DE VELDE, uit Brugge, de Heeren verslaggevers zijnen dank betuigt voor hun gunstige beoordeeling over de door hem ter uitgave aangeboden verhandeling, en aan de Academie belooft dat hij de gegeven wenken zal trachten ten nutte te maken.

12°) **Prijsvraag over het Drukkersvak.** — Vanwege den schrijver van het antwoord onder

het motto « BoekDrukKunst Bloeie », is, den 10 Juli, een gedrukt exemplaar ingekomen van het door hem ingezonden antwoord. Het Bestuur heeft beslist, dat het stuk in het Archief der Academie zal bewaard worden.

13°) **Vereeniging voor Noord Nederlands Muziekgeschiedenis : Prijsvraag door haar uitgeschreven.** — Gedrukt bericht van 1ⁿ Juli, onderteekend J. W. ENSCHEDÉ, uit Amsterdam, waarbij het Bestuur der *Vereeniging voor Noord Nederlands Muziekgeschiedenis* aldaar, de bemiddeling der Koninklijke Vlaamsche Academie inroept, tot het bekend maken der prijsvraag over de *Muziekbibliographie betreffende den Belgischen opstand van* 1830 door haar uitgeschreven. Bij bedoeld bericht gaat de volgende toelichting :

Elke gebeurtenis van meer dan persoonlijk belang vindt haar weerklank onder het volk (in zijn geheel) dat daaraan uiting geeft in beeld, in woord, in lied. De Geuzenliederen zijn voor een deel van den 80-jarigen oorlog ons de gemeenzame toelichting van deze stelling, voorzoover deze het lied betreft. Hoe dieper zulk een publieke gebeurtenis grijpt in het private leven, des te veelvuldiger zijn die uitingen, die, ontstaan onder den onmiddellijken indruk van het oogenblik, echter van vorm en gedaante wisselen overeenkomstig heerschende denkbeelden. Naast het geschiedvers, uit den volksaard en volksmond voortgekomen, kwam het meer kunstmatige lied, naast den spontanen volkszang kwam de georganiseerde kunstenaarsuitvoering, het concert.

Geen der latere historische feiten heeft aan de Nederlanders grootere opwekking gegeven zich in de

muziek te uiten dan de scheiding in 1830 en volgende jaren van de kunstmatig aaneengekoppelde deelen van het Koninkrijk der Nederlanden. Werden de voorvallen in het Zuiden, te Brussel ingeleid met Auber's *La muette de Portici* (25 Aug. 1830), in het Noorden waren de coupletten uit van Lennep's *Het dorp aan de grenzen* populair; Tollens en anderen rijmden vaderlandslievende gedichten; in onderscheidene plaatsen werden concerten georganiseerd met toepasselijke muziekstukken; op den Schouwburg voor de Waag op de Nieuwmarkt te Amsterdam, werd een melodrama met muziek van Bartels vertoond op het Brussel in oproer; bij het uitreiken der vaandels aan de vrijwillige jagers der Utrechtsche hoogeschool verscheen een jagerslied van P. O. C. Vorsselman de Heer, op muziek van J. H. Kufferath, stads muziekdirecteur; bij de onthulling van het monument in de Pieterskerk te Leiden, ter herdenking aan L. J. W. Beeckman, één der in den strijd gevallen vrijwillige Leidsche jagers, werd een cantate uitgevoerd van den student Johannes Enschedé, op woorden van J. P. Heije (22 Juni 1832); kortom het Noorden heeft zich in het gezongen lied krachtig tegenover het Zuiden doen hooren. En omgekeerd heeft het Zuiden waar het zich vrijmaakte van het Noorden, door toepasselijk muziek en lied den geest van verzet levendig gehouden.

De Vereeniging voor Noord Nederlands muziekgeschiedenis, van die muziekvoortbrengselen een opgaaf willende publiceeren, stelt als prijsvraag een *Bibliografie van de liederen, muziekstukken, muziekprogramma's en dergelijke, in periodieken verspreid of afzonderlijk verschenen. in Noord-Nederland, en zoo mogelijk ook in Zuid-Nederland, tijdens en betrekking hebbende op het verzet, den strijd en de afscheiding van België (1824-1839), zooveel mogelijk met aanwijzing waar exemplaren dier liederen enz. te vinden zijn.*

De antwoorden getypt of geschreven door een ander dan des auteurs hand, worden vrachtvrij ingewacht vóor of

op 1 Mei 1910 bij den heer J. W. ENSCHEDÉ, Heerengracht, 68, Amsterdam, bij wien exemplaren van deze prijsvraag op franco-aanvraag kosteloos te verkrijgen zijn.

Voor het antwoord, dat het best voldoet aan de opgegeven vraag, wordt uitgeloofd een bedrag van *f* 200, onmiddellijk uit te betalen na de toewijzing van den prijs.

Het besluit van het Bestuur der Vereeniging op de ingeleverde antwoorden wordt gepubliceerd in *Cæcilia. Maandblad voor muziek.*

Als beoordeelaars der ingekomen antwoorden zullen optreden de heeren : V. A DELA MONTAGNE te Antwerpen, G. VAN RIJN te Rotterdam en J. W. ENSCHEDÉ te Amsterdam.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Van de pers gekomen uitgave** : *De invloed van Erasmus op de Engelsche Toonelliteratuur der XVIe en XVIIe eeuwen, door* H. DE VOCHT, *Dr. Phil. Lovan.* Eerste deel : *Shakespeare Jest-books. Lyly.* — Den 26 Juni kwam dat boek van de pers. Op gezegden dag werd een exemplaar daarvan aan de heeren Werkende en Briefwisselende Leden gezonden. De Bestendige Secretaris liet ook aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de 74 exemplaren geworden, voor de verschillende inrichtingen bestemd, welke, door tusschenkomst van zijn Departement, de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie ontvangen.

2°) **Van de Ven-Heremans' Fonds : Ter uitgave aangeboden verhandeling** : *Het water in het dagelijksch leven,* door den heer Dr. A. J. J. VAN-

DEVELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium te Gent. — Namens het Bestuur heeft de Bestendige Secretaris het handschrift van die verhandeling naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde verzonden, met verzoek drie Commissarissen te benoemen, welke belast zullen zijn daarover verslag uit te brengen.

Mededeeling namens een der Commissiën.

Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. — De heer TH. COOPMAN, secretaris der Commissie, brengt verslag uit over de morgenvergadering.

1°) Ter uitgave aangeboden verhandeling, ter opname onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds : Het water in het dagelijksch leven,* door den heer Dr. A. J. J. VANDEVELDE. De Commissie heeft tot verslaggevers benoemd : de heeren Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD, IS. TEIRLINCK en Dr. EUG. VAN OYE.

2°) De Commissie heeft beslist, aan de Academie voor te stellen, de lezing door den heer Prof. Dr. W. DE VREESE *Over het lied van den hertog van Bruunswyc,* in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. — *(Goedgekeurd.)*

DAGORDE.

1°) **Commissie voor Prijsvragen** : Benoeming eener Commissie *van vijf Leden, om tien prijs-*

vragen voor te stellen. (Art. 30 der Wet.) — Op voorstel van het Bestuur, worden tot lid der Commissie aangewezen de heeren : Prof. Dr. W. DE VREESE, als vertegenwoordiger van de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde ; — TH. COOPMAN, als vertegenwoordiger van de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde ; — K. DE FLOU, als vertegenwoordiger van de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie; — Mr. JULIUS OBRIE, als vertegenwoordiger van de Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch; — en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris. — De heer TH. COOPMAN zal, zooals vroeger, bij de Commissie dienst doen als secretaris.

2°) **XXXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, te Leiden, van 26 tot 28 Augustus te houden.** — De Academie belast den heer Prof. Dr. W. DE VREESE haar op dat Congres te vertegenwoordigen.

3°) **Lezing door den heer Victor Dela Montagne :** *Een pamflet tegen Jan David.* — De heer V. DELA MONTAGNE geeft lezing van een overzicht van den polemistischen arbeid van den bekenden JOANNES DAVID, naar aanleiding van een tegen dezen gericht in Holland verschenen berijmd pamflet, dat nog toe onvermeld bleef en de bibliographie van en over DAVID's werken aanvult.

Op voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Academie de zoo belangrijke lezing van den heer V. DELA MONTAGNE in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen.

De vergadering wordt te 4 uren gesloten.

EEN PAMFLET

TEGEN PATER JOANNES DAVID

door VICTOR DELA MONTAGNE.

Onder degenen die, bij den afloop der 16e en het begin der 17e eeuw, van Roomsche zijde de pen opnamen om het belang van hunnen godsdienst en de belangen hunner staatkundige gezindheid te dienen, bekleedt Pater JOANNES DAVID eene voorname, zooniet de voornaamste plaats.

Hij werd te Kortrijk in 1545 geboren, deed zijne godgeleerde studiën te Leuven, en werd later secretaris van bisschop Jansenius te Gent. In 1581, na pastoor geweest te zijn van het tweede gedeelte der St.-Martinus-parochie te Kortrijk, trad hij in de Jezuïeten-orde, werd rector van de colleges der orde te Kortrijk, te Brussel, te Gent, nogmaals te Kortrijk en wellicht ook te Ieperen. Hij overleed in 1613.

Hij was in de eerste plaats, een polemist. Wat hij voortbracht aan gewijde lectuur, wenschen we heden buiten beschouwing te laten; ook wat hij aan zuivere letterkunde deed. Wie daarvan een volledig beeld wenscht, vindt dat in de zorgvuldig bewerkte bibliographie van 's mans werk in de *Bibliotheca Belgica*, dat ongeëvenaard monument door FERD. VAN DER HAEGHEN

en zijne medewerkers ter eere onzer zestiend- en zeventiendeeuwsche schrijvers opgetrokken.

Zonderling! de man die met zijn laatste levensjaren zoo noest zou woekeren, zoo dat er over de 18 jaren zijner letterkundige werkzaamheid niet minder dan 44 grootere en kleinere uitgaven van hem in het licht kwamen, die man was 50 jaar oud wanneer hij voor het eerst zich tot schrijven zette. Maar sedert dien tijd tot aan zijnen dood ontwikkelde hij dan ook eene productiviteit die bijna aan het ongelooflijke grenst; een werklust, eene werkkracht, eene strijdvaardigheid die hem jaar in jaar uit op de bres deden staan. Onder zijn eigen naam, ook als meester Jason Petronius, als Divoda Jansen, als Divoda Jansen van Heylighen-stadt, als J. D. S. I., als W. B., treedt hij op telkens er een aanval dient afgeweerd, of ook aanvallend moet worden opgetreden.

In rijm en onrijm schrijft en wrijft hij en gestadig groeit zijn polemistische arbeid aan, die omvat :

De « *Kettersche spinnecoppe, waerinne claerlick bewesen wort, hoe degelick en orborlich een saccke een ketter is* » 1595, '96 en '98; den « *Christelijcken biecorf der h. roomsche Kercke* » (1600), waarmede hij tegen Marnix' beroemd pamflet te velde trekt, zonderling genoeg 30 jaar na het verschijnen ervan, en — wat ons wellicht een treffen tusschen de voormannen in tegenovergestelde richting heeft doen

missen, — 2 jaar na Marnix' dood, — « *de Domphooren der hollanscher fackel* » (1602), dat een scherp antwoord is op eene aansporing van de Hollandsche Staten-Generaal aan de Zuiderlijke Nederlanden om het juk van Spanje af te schudden ; — « *Den Doolhof der Ketteren* » van 1605 ; — « *Dompe-Trompe op het nievw register van 's Hertogenbosch, van Ostende ende van Vrieslandt gestelt* » (1606), dat heet gedrukt te zijn te Lovendeghem ; — « *De vuyle bruydt* » (1608), dat als drukplaats Uranopolis heeft ; — « *Het vry-gheleyde tot ontlastinghe van conscientie om de catholiicke kercken, beelden, ende godtsdienst te gaen bekiicken* » (1609), waarin den predikant Willem Teelinck den mantel wordt uitgevaagd, die opgekomen was tegen het « verdrietelick begapen der affgoden ende affgodisschen dienst der papisten » ; — « *Locht-gat voor den driftighen most ende puffende wijsheyt der nieuwe Schriftgesinde* », uit 1610 ; — « *Den Ketterschen Vleeschpot der smorender onkuyscheidt tot klaer bewijs dat de kettersche ministers, met allen hunnen aanhanck, van de kercke Christi niet en zijn* » (1610) ; — « *Historie van de kettersche Kercke ghenaemt de Vuyle Bruydt* » (1611), een weerslag op het te Delft in 1610 verschenen : « *Helschen raedt ofte grouwelicke practijcken, die de Iesuwyten gebruycken, in 't beraetslaghen van te doen vermoorden eenen coninck;* » — « *Postillon van den Roskam der vermomde eselinne van Willem Teelinck* » (1611), een laatste weerklank van David's polemiek met dien predikant. Eindelijk wordt hem nog

toegeschreven de « *Nieuwe tijdinge van den Duyvel ende dry notabele personen, Tot Hadopoli, Bij Poniroponus Anno* 1611 », gericht tegen het in 1610 te Amsterdam uitgegeven : *T'samensprckinge tusschen den Duyvel en den paus* ».

Zoo is in korte trekken saamgevat, de bibliographie van David's polemistischen arbeid, zooals die in de *Bibliotheca Belgica* uitvoerig wordt besproken en toegelicht. Het vermoeden door Snellaert geopperd in *Biographie nationale* (IV, 1873) kolom 723), nl. dat David nog wel andere werken zou uitgegeven hebben vóór 1596 (lees : 1595), is tot nog toe niet bewaarheid geworden.

We zagen reeds hierboven dat enkele van Davids geschriften ofwel gericht waren tegen vroeger in het Noorden verspreide werken, ofwel in Holland heftige bestrijders vonden. Zoo lokte zijn *Domphoorn* van 1602, niet minder dan drie antwoorden uit : « *Het Referein op den Domphoorn* », z. p. n. j ; eene « *Ballade op ende teghen den partiaelen Domphoorn, onlancks bij eenen onbeschaemden Jezuyt op slecht straet-rym ghestelt* » door W. J. Yselveer, gedrukt 's Gravenhage 1603, en Schiedam, 1608; een « *Toetsteen* (sic), *waer aen men waerlich beproeven mach hoe valsch... dat zijn de leughenachtige libellen.. die door eenige Spaensche oft Jezuits gesinde, in Brabant, Vlaenderen oft elders versiert ende alhier in onze landen gestroyt ende in druck over*

ghesonden werden. Midtsgaders oock onlanghs door hare feneynighen Domphoren, haer vergift ende bitterheyt teghen ons wtspuwen ende openbaren. » Z. p. 1603.

Wel een bewijs dat zijne aanvallen raak waren en den tegenstander op gevoelige plaatsen kwetsten. Zijn schrijftrant is dikwijls zwaar op de hand; in zijn betoog is vaak meer scherpte dan ironie; zijne argumenten doen soms minder aangenaam aan daar verdraagzaamheid hem vreemd is en heftige woorden en beschuldigingen nog al eens schering en inslag van zijne redeneering zijn. Maar toch spreekt er uit zijn werk eene krachtige persoonlijkheid, berekend voor een strijd als de destijds gevoerde, en die van kieschheid en kieskeurigheid minder was gediend.

In de lijst der boven aangehaalde strijdschriften hebben wij opzettelijk een werkje overgeslagen, welks titel dan ook niet aan een pamflet zou doen denken, nl. :

« *Bewecringhe van de eere ende mirakelen der hoogh-verheven Moeder Godts Maria, tot Scherpenheuvel: Deur I. D. S. I. T' Antwerpen, Inde Plantijnsche Druckerije, Bij Jan Moerentorf. 1607.* »

Het is niet, zooals men allicht zou denken, eene verheerlijking zonder meer van de wonderdadige beeltenis; het is goed en wel een pamflet, gericht tegen hen die den beeldendienst beknibbelen en afkeuren. Dat David hierbij eene bepaalde uiting van die afkeuring op het oog had, schijnt te blijken uit een paar regelen uit het boekje :

« Be-weer der Maghet reyn, ghedient te Scherpen-heuvel
Tegen een refereyn, van eenen botten keuvel. »

Maar dat « refereyn » is tot nog toe niet aan den dag gekomen.

De *Beweeringhe* bevat : een « *Tand-stoker tot behoef de nijdighe bijters* », waarin met invectieven ruim wordt omgesmeten, die we in het verder te bespreken antwoord zullen zien opgehaald; « *Een Klauwken grijn-beer, veur den bang-hartighen ketter; Een nieuw liedeken op der ketteren oude af-komste, op de wijze : Hansken sneet, het koren was lanck &c.* »; eindelijk « *een Nieuw liedeken tot lof van Maria te Scherpen-heuuel, op de wijze : Fortune helas pourquoy* », waar het heet :

« De ketters furieus,
Staken hun hornen op;
't Wasser al, vive Geus,
't was al den lesten klop:
En ziet, hoe onverwacht,
Ghy uwe kercke helpt !
Wel weerdich dat-ment acht
Die onsen druck so stelpt...

Godt heeft den grooten haet
Der ketteren aanghesien,
Met wat in-borstigh quaet,
Maria sy benien.... »

Dit boekje nu — en zoo zijn we gekomen tot wat het doel was dezer te lange inleiding — gaf aanleiding tot het verschijnen van een tegenschrift, dat in de *Bibliotheca Belgica* niet is vermeld —, en waarop dus, ter aanvulling der biblio-

graphie van Joannes David, wel de aandacht zal mogen gevestigd worden..

Het heeft geen afzonderlijken titel en bevat 6 ongenummerde bll. Sign. A.-A (4); het volgt een gedeelte van David's boekje op den voet. De schrijver, — hij onderteekent : I. P. N. A., — heeft Davids initialen op den titel der *Beweeringhe* ontcijferd en er den rechten naam uit gelezen. De titel van het vlot berijmde schriftje is : *Tant-stoker voor Pater Ioannes David, Iesuit binnen Iperen. Op de wijse : Hansken sneet het Coren was, &c. Met de Replicque op het Gyngebeer-klauwken van Pater Ioannes David.* Het schijnt ons toe — afgezien van enkele bedenkelijke woord- en zinspelingen — niet beneden David's geschrift te staan. Bij minder heftigheid wint het het van de *Beweeringhe* in fijnere ironie. Natuurlijk is hier « fijnere », bij den in producten van dien aard destijds heerschenden toon, zeer betrekkelijk op te vatten. Wie met de « *Beweeringhe* » bekend zijn, zullen oordeelen.

TANT-STOKER VOOR PATER IOANNES DAVID,

Iesuit binnen Iperen.

Op de wyse; *Hansken sneet het Cooren was, &c.*
Met de Replicque op het *Gyngebeer-klauwken*
van Pater Ioannes David.

Och Pater lieue Pater mijn/
Ick moet v doch beclaghen/
Want ghy den vuylen snater dijn/
Selve vergeet te vaghen.

Ghy wilt andre beschencken siet/
Met een TANT-STOKER koene/
Maer v wilt ghy ghedencken niet/
Al hebt ghy hem van doene.

Wel onreyn uwe tanden zijn/
Want vuyl is uwen adem/
Al aet ghy Peper en Greyn fijn/
Men rok' hem wel een vadem.

Want als v Vat ontsteken is/
Men siet het niet wtgheven
Dan laster (dits v spreken wis)
En leughens daer beneven.

Guytschen Geus, Ketter, Cains bloet,
Draken-bloet, ghal, Apostaat,
Christi bloet-vercoopers onvroet/
Geusken-neef, Geusghereck quaet/

Draecken saet, serpentijns gheslacht/
Ketterbalch, Duyvel mede/
Nijdighe honden, dits gheacht
De bloem van al v rede.

Dits is *t'Subiect* en *Predicaet*
Van v argument *Pater,*
Wat is den *Medius?* gheraedt/
Dreck : spijs voor uwen prater.

Hier wt ghy een conclusy maect/
Dwelck is den *Bast.* Waerom bast
Ghy aldus? Wie heeft v ontwaeckt?
Wie mach v hebben verrast?

Ghy seght eenen *Botten-keuvel,*
Die met dichten kloeck/ bestaet
Ons *Maeyken* tot *Scherpen-keuvel*
Te stooten wt haren graet.

Ey botter dan bot : wel bot is
Die om eenich schepsel bloot
Te eeren/ soo dul en sot is/
Dat hy God wt sijn stoel stoot.

Het doet v wee Pater moedich/
Dat een Hollantsch *Keuvel* bot/
Om v te leeren hem spoedich
Opmaeckt. Siet dit is het slot.

Ten is gheen schande te leeren
Van leecken en minderen/
Men moet nae Christi begeeren/
Selfs leeren van kinderen. Luk. 9. 17, 48.

Stoockt dan hier met uwe tanden/
Reynicht v mont en kele/
Heelt v maegh' en inghewanden/
Ghebruyckt recepten vele.

Wilt Godes woordt herknauwen wel/
Met zijnen Gheest besprenghet/
Wilt het int hert behouwen snel/
Sonder dat ghyt vermenghet.

Met schuym en droomen der menschen Esay 1. 22.
Laet varen toornicheyt/
Weest redelick naer Schrifts wenschen 1. Tim. 3. 3.
Soo wert v eere bereyt.

FINIS.

—

Replicque op het Gyngebeer-clauwken van Pater *Ioannes David.*

Ick hoorde dees daghen als ick ginck wt wandelen
Seer roupen en baren/ Ick dacht wat mach dat wesen?
Ick wilde weten wat daer was te verhandelen/
Ick loop toe/ om mijn curieusheyt te ghenesen/
Ick sien van verren een Man int ghelaet mits desen
Als een Priester : maer zijnde wat naerder ghecommen/
Hoord' ick hem roupen/ Stae by Cooplieden ghepresen :
Ick dacht/ hy *can het spreken dan eenighen stommen,*
Hy riep/ siet hier een *Gyngebeer-clauken* niet om sommen/

Ick sach de *Gyngebeer* aen met groot verwonderen:
Sy was vreemt ghebiguareert/ als die gaen wt mommen/
Meest swart en wit/ seere cort. Ick dacht wat donderen
Is dit voor ghewas? waer mach men dees cost plonderen:
Sy was in Pampiere kassen ghetast/ ghesteken.
Van alsulcke Gyngebeer en hoord' ick noyt spreken.

2.

Ick vraegde/Meester/waer mach doch dese vrucht wassen?
Hy seyde binnen CIPEREN, holla ick slabbe/
Ick prononcere een C te veel door t' verrassen/
Ofte/ op dat ick mijn rede noch eens herknabbe
In *Papen-dreck, drecht* meen' ick: bey wat duytscher crabbe/
Hoe com' ick dus te stamelen? In een lant vermaert/
Dat veel foeye (bey my dunckt dat ick noch eens sabbe)
Ick wil segghen fraeye vruchten van seltsamen aert
Voortbringht. Nu begint mijn kin-gereck wel zijn gesnaert.
Noyt *Indien*, noch *Barbaryen*, sulcken vruchten/
Als dit ons *Ghingebeer-clauwken* is, hebben ghebaert:
Jae ick segghe v/ mijn vrienden/ al sonder duchten/
Men sal zijne deucht in allen landen beruchten/
Dit te hooren dochten my seer vreemde treken/
Want van sulcke Gyngebeer en hoord' ick noyt spreken.

3.

Ick was curieus om hare deuchden te weten/
Hy seyd' sy was voor den *Bang-hertighen ketter* goet/
Ick dacht/ lieve wat is doch dat voor een vermeten/
Ghy moet dan/ als wesende van dat selve ghebroet/
Wel v becomst hebben/ dat ghy soo wel zijt ghemoet.
Ick vraeghd' hem wie dees *bang-hertighe ketters* waren?
Hy seyde/ Die niet willen lijden dat men *Mis-doet*,
Die *Beelden eeren* afgoderije verclaren.
Ick dachte waer wil onsen Heer Jan hier met bevaren/
Ick meynde dat de ketters aldermeest *Mis-deden*.
Ende dat die *Beelden-eeren* sonder beswaren/
Voor ketters tot allen tijden waren beleden.
Ick dacht en sweegh/ om Heer Jan te laten in vreden/
En had' lust om zijn vat bet te hooren leken/
Want van sulcke Gyngebeer en hoord' ick noyt spreken.

4.

Ick badt hem hy soud' my zijn Ware proeven laten/
Dwelck hy dede. Ick/ meynende datt' wat leckers was/
Beet ghierichlijck daer in/ ia tot mijnen neusgaten/
Maer ghelooft my desen lust veranderde seer ras/
Ick wiert te walghen en wt te gheven op dat pas
Min noch meer dan of ick hadde gheweest vergheven/
Mijn hooft beghonst te draeyen/ ick sach als door een glas/
Mijn hert besweeck/ mijn beenen begonsten te beven.
Ick dacht/ is ditte een Medicine verheven
Voor den *Bang-hertigen ketter?* soo moet wel volghen/
Ofte/ dat ick in ketterije niet ben bedreven/
Ofte dat het ghene dat ick hebb' ingheswolghen
Valsche war' is (ick en segghet niet onverbolghen)
En met den *gyngebeer* niet mach sijn vergheleken/
Want van sulcke Gyngebeer en hoord' ick noyt spreken.

5.

Den gheconfijten *Gyngebeer* van *Barbaryen,*
Van *Indien, Calecut,* en Sint *Thomas* mede/
Heeft een sauce die soet is als honich van byen;
Maer dit *Papendrecktsche* ghewas (ghelooft mijn rede)
Al waert dat men int confijten gal daer in dede/
En soude niet bitterder hebben connen smaken.
Ick denck' als onsen *Pater* zijnen tijt bestede
In dees confiture/ dat hem toorn heeft doen kraken
De gall'/ en dat hy willende zijn ketel naken
Met een watergalleken dat hem is ontvallen
Aldus bedorven heeft tsamen alle zijn saken.
Dus seggh' ick/ sonder te passen op al zijn kallen/
Onsen *Pater* moet zijn *Gyngebeer* anders opwallen/
Ofte men sal hem de Cooplieden sien ontbreken/
Want van sulcke Gynghebeer en hoord' ick noyt spreken.

6.

Ghelijckmen seght datmen quade ware moet prijsen/
Alsoo wiste onsen *Slaptheker* oock princelijck
Sijn coopmanschap te loven. Hy ginck fijn bewijsen/
Van hoe veelderley droguen/ghehaelt wt t'Roomsche wijck
Dese zijne decoctie bestont en was rijck:
Eerst van *Missatico,* een ghewas om aenschouwen

Seer vermakelijck voor een droomer oft phantastijck:
Ick seggh' ten was noyt ghevonden by mijnder trauwen
In *Horto Apostolico*. Dit te bedauwen
Met *Dominus vobiscum* hadd' hy niet vergheten/
Gloria Patri en *Requiem* sonder flauwen
Hadde hy oock naer der conste daer in ghemeten/
Dit alles deckte hy metten helm der *Decreten*,
Dien hy der *Catholijcken Schrift* naemt onbesweken/
Van alsulcke Gyngebeer en hoord' ick noyt spreken.

Prince.

Ick hadd' wel willen weten wat vier dat hy stoockte
Onder zijn *Fourneys*: maer en dorstet hem niet vraghen.
Ick denck sulck daer met *Guise* zijn pottagie cockte
Oft dat hy kolen int *Vaghevier* ghinck bejaghen/
Daer de Monicken wt en ingaen t' allen daghen/
Om te weten wat Sielkens/ en hoe sy daer lijden:
Dat sy soot wil. Dit can ick sekerlijck ghewaghen/
Dat hem gheen Blaesbalcken ontbreken t' eenighen tijden/
Om een cleyn voncxken een groot vier te doen bedijden
Bequaem om zijn *Gyngebeer-klauwken* te confijten/
Die ick hem en den sijnen niet wil benijden/
Die ghewone zijn in alsulcken cost te bijten.
Want/ al soude onsen *Pater* van gramschap splijten/
Ick en sal niet meer van zijn war' in mijn mont steken/
Want van sulcke Gyngebeer en hoord' ick noyt spreken.

I. P. N. A.

Finis.

Vergadering van 5 Augustus 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid.

De heeren Dr. HENDR. CLAEYS, Mr. EDW. COREMANS, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN en Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden, alsook de heeren V. DELA MONTAGNE en Mr. P. BELLEFROID, briefwisselende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de Juli-vergadering — Het wordt goedgekeurd.

De heer Bestuurder verleent het woord aan den heer EDW. GAILLIARD, tot het doen van de volgende mededeeling :

AFSTERVEN

VAN

Jonkheer ARTHUR MERGHELYNCK.

—

Het Arthur Merghelynck-Legaat.

1°) **Afsterven van den Weledelgeboren Jonkheer Arthur Merghelynck, te Iperen. Het Beauvoorde-Kasteel, te Wulveringem bij Veurne, door hem aan de Academie vermaakt.** — Den 16 Juli, ontving de Bestendige Secretaris, vanwege den heer EUG. VAN DER MEERSCH, notaris te Iperen, het droeve bericht dat Jonkheer ARTHUR MERGHELYNCK, ridder in de Leopoldsorde en in verschillende vreemde orden, lid van den Hoogen Raad van Adel, oud-burgemeester der gemeente Wulveringem, den 14 Juli te Iperen overleden was. Verder liet de heer Notaris weten, dat, bij testament, van 2 Februari 1905, Jhr. MERGHELYNCK, ten behoeve der Koninklijke Vlaamsche Academie ten eeuwigen dage, aan den Belgischen Staat vermaakt had zijn *Beauvoorde-kasteel* te Wulveringem, met alles wat zich daarin ten dage van zijn overlijden zou bevinden, en met al zijn onroerende goederen in gezegde gemeente gelegen.

In overleg met den Heer Onderbestuurder, zond de Bestendige Secretaris, in naam van het Bestuur der Academie, volgend telegram aan Mevrouw MERGHELYNCK, om haar de deelneming onzer Koninklijke Instelling in haren rouw te betuigen :

Mevrouw ARTHUR MERGHELYNCK,
Elverdingestraat, Iperen.

Het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie verneemt zooeven met het innigste leedwezen het te vroegtijdig afsterven van uwen gemaal den Weledelgeboren Heer ARTHUR MERGHELYNCK, en ontvangt tevens het heuglijk bericht van het overkostbaar legaat door den diepbetreurden afgestorvene aan onze Koninklijke Instelling vermaakt. De Koninklijke Vlaamsche Academie, Mevrouw, volbrengt den droeven plicht Ued. met allen eerbied hare deelneming in uwen rouw te betuigen, en zegt Ued. een warm woord van dank voor uw aandeel in het blijk van hoogschatting voor de Academie en van belangstelling in hare werkzaamheid, zoo duidelijk sprekende uit den laatsten wil van uwen Gemaal, den ouden boezemvriend van onzen Bestendigen Secretaris.

D. CLAES, bestuurder;
Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder;
EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris.

De Bestendige Secretaris vertrok daarop onmiddellijk naar Iperen, om, namens het Bestuur, een bezoek aan Mevrouw MERGHELYNCK te brengen.

Het Bestuur der Academie heeft mij belast, zegde hij haar, Ued. in persoon te zeggen hoezeer het deel neemt in uw pijnlijk verlies en Ued. zijn hartelijksten dank te betuigen voor het overheerlijk legaat door uwen afgestorven echtgenoot aan onze Koninklijke Instelling vermaakt. De heer EDW. GAILLIARD herinnerde Mevrouw MERGHELYNCK er aan, hoe gelukkig hij was geweest, toen de zoo betreurde afgestorvene, zijn boezemvriend

sedert ongeveer 38 jaar, hem, den 12 Januari 1905, te Iperen, had in kennis gesteld met zijn voornemen het *Beauvoorde-kasteel* aan de Academie te schenken, en hem gemachtigd had, in de maandelijksche Januari-vergadering, bij zijn in ambt treden als Bestendige Secretaris, die heuglijke tijding aan de Academie mede te deelen. Ten slotte bracht hij hulde aan Mevrouw MERGHELYNCK, voor de hoogst onbaatzuchtige wijze, waarop zij den afgestorvene tot het verwezenlijken van zijn plan had aangemoedigd en in het uitvoeren daarvan had bijgestaan.

Bij brieve van denzelfden dag werd de bedroevende mare ter kennis der Heeren Leden gebracht.

Tot teeken van rouw, bleef de vlag, tot na de begrafenis, aan den gevel van het Academiegebouw halfstok geheschen.

Op de lijkplechtigheid te Wulveringem, den Maandag 20 Juli, hebben de heeren Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, vergezeld door onzen pedel, die voor de lijkbaar ging, de Koninklijke Vlaamsche Academie vertegenwoordigd. (De heer D. CLAES, bestuurder, was verhinderd de plechtigheid bij te wonen.)

Nadat de heer Burgemeester van Wulveringem hulde had gebracht aan den afgestorvene, zijn ambtsvoorganger, en vooraleer het lijk naar de

kerk werd gedragen, sprak de heer EDW. GAILLIARD, als afgevaardigde van het Bestuur, de hierachter volgende lijkrede uit.

— Op voorstel van den heer Bestuurder beslist de Vergadering :

a) In naam der Academie een brief van rouwbeklag aan Mevrouw ARTHUR MERGHELYNCK te zenden.

b) De lijkrede bij de lijkplechtigheid uitgesproken in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen.

***

LIJKREDE

uitgesproken bij de lijkplechtigheid van

Jonkheer ARTHUR MERGHELYNCK

te Wulveringem, op 20 Juli 1908,

door den Hr EDW. GAILLIARD.

MIJNE HEEREN,

De man, wiens te vroegtijdig afsterven wij allen zoo diep betreuren en wien ik, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, een laatste hulde kom brengen, was sedert jaren mijn boezemvriend. En daarom is het, dat de heer Bestuurder onzer Koninklijke Instelling, en de heer Onderbestuurder Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, hier aanwezig, wien het toekwam bij deze treurige plechtigheid het woord te voeren, mij met de opdracht vereerd hebben den dierbaren afgestorvene, mijn ouden en trouwen vriend, vaarwel te zeggen.

Van ARTHUR MERGHELYNCK mag worden getuigd, dat hij een edele ziel was, een heldere geest, en dat hij een gulden hart bezat. Rusten heeft hij nooit gekend. De belangrijke werken door hem op het gebied der geslachtkunde uitgegeven, de menigvuldige aanteekeningen die hij voor de geschiedenis der Vlaamsche families inzonderheid uit het Veurne-ambacht, in archieven, openbare boekerijen en private verzamelingen, alsook uit de talrijke door hem aangekochte oude handschriften heeft weten op te sporen, zijn de allerbeste getuigen van zijn onverpoosd en onverdroten werken en zoeken.

Vóor alles echter was ARTHUR MERGHELYNCK een trouwe beminnaar van Vlaanderens roem en schoonheid, van de kunstschatten door onze Vlaamsche kunstenaars uit vroeger tijd op elk gebied voortgebracht. Wat al kunstschatten van echtvlaamschen oorsprong, van welken aard ook, heeft de Overledene niet bijeengebracht in dat prachtig heerenhuis te Iperen, — dat zijn overgrootouders ten jare 1774 hebben laten bouwen, — en op dit overheerlijke *Beauvoorde-kasteel,* door hem gered en behoed voor de afbraak, waarmede het in 1875 bedreigd werd, dat hij daarna, op zijn kosten, zoo meesterlijk liet herstellen, zoo kunstrijk en smaakvol liet inrichten!

De twee belangwekkende boeken, door ARTHUR MERGHELYNCK over « *L'Hôtel-Musée Merghelynck* » en over « *Le fief-manoir dit le Château de Beauvoorde* » geschreven, stellen ons in kennis met een aantal bijzonderheden van allen aard, betreffende de geschiedenis van die beide hoogst merkwaardige gebouwen, waarvan het tweede, ten jare 1902, door de Regeering werd opgenomen onder de reeks van burgerlijke monumenten, waarvan de bewaring officieel dient verzekerd.

Hoe zou het niet te betreuren zijn geweest, Mijne Heeren, indien, zooals het maar al te vaak met kunst-

verzamelingen geschiedt, al de kunstwerken door ARTHUR MERGHELYNCK ten koste van de grootste opofferingen verzameld, na zijn dood, nadat hij al die schatten een eereplaats had weten te geven, indien al die kunstschatten voor ons verloren waren gegaan, heinde en verre verspreid, om de musea van ettelijke groote steden, hier of in den vreemde, te gaan verrijken!

Dát heeft ARTHUR MERGHELYNCK, bezield met waren kunstzin en warme vaderlandsliefde, willen onmogelijk maken. *Beauvoorde,* tot een museum herschapen en in al zijn vroegere schoonheid hersteld, een waar reuzenwerk waaraan hij de beste krachten zijns levens met merkelijke voorliefde had toegewijd, mocht niet meer verdwijnen, — en aldus is bij den uitstekenden kunstminnaar de gedachte ontstaan het voortleven van zijn *Beauvoorde-kasteel* te bestendigen, door de bewaring ervan aan de Koninklijke Vlaamsche Academie op te dragen en toe te vertrouwen.

Voorwaar, voor onze Koninklijke Instelling is het een groote eer, tevens een benijdenswaardig voorrecht, de bewaakster te mogen worden over al de schatten, op dit heerlijk slot verzameld, schatten welke den roem en den kunstsmaak van onze Vlaamsche schilders, beeldhouwers en kunstenaars van voorheen steeds zullen verkondigen.

De Academie is er fier over, dat haar die zending wordt toevertrouwd. Wanneer de tijd zal zijn gekomen, waarop zij den haar opgelegden last zal hebben uit te voeren, zal zij niets verzuimen om de inzichten van haren milden begiftiger met de meeste nauwgezetheid en met liefdevolle piëteit te verwezenlijken.

Intusschen breng ik, als Bestendige Secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie en in naam van onze Koninklijke Instelling, een warme en eerbiedige hulde aan den diepbetreurden afgestorvene voor het blijk van hoogachting voor de Academie, van belangstelling in

hare werkzaamheid en van waardeering voor haar streven, die zoo duidelijk uit zijn laatsten wil spreken.

ARTHUR MERGHELYNCK, mijn oude vriend, uw aandenken blijft bij ons eerbiedig bewaard. Uw naam zal in het Gedenkboek der Koninklijke Vlaamsche Academie in gulden letters staan opgeteekend en bij het Vlaamsche Volk tot in lengte van dagen als dien van een harer edelste zonen gelden!

Vaarwel! Rust in vrede in den schoot des Heeren!

***

2°) **Arthur Merghelynck-legaat.** — Den 31 Juli werd de Koninklijke Vlaamsche Academie, door den heer EUG. VAN DER MEERSCH, notaris te Iperen, in bezit gesteld van een authentiek afschrift van het mystiek testament, den 2 Februari 1905, door Jonkheer ARTHUR MERGHELYNCK gemaakt en dat in het kantoor van voornoemden Heer Notaris berustende is.

Bij brieve van 3 Augustus, heeft de Bestendige Secretaris, namens het Bestuur der Academie, den Weledelen Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten daarmede in kennis gesteld, met beleefd verzoek het legaat aan de Academie gedaan ter goedkeuring aan Zijne Majesteit den Koning te willen voorleggen. Aan zijnen kant, zal er de Bestendige Secretaris voor zorgen, dat de Regeering spoedig in bezit kome van alle bescheiden, van welken aard ook, welke haar voor de te verleenen goedkeuring dienstig of noodig zouden zijn.

***

De Vergadering juicht de mededeeling, door den heer Bestendigen Secretaris gedaan, geestdriftig toe.

De heeren Bestuurder en Onderbestuurder betuigen aan den heer EDW. GAILLIARD den hartelijken dank der Academie, voor de loffelijke bedrijvigheid waarmede hij het ontwerp, door zijn overleden vriend Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK beraamd, tot stand heeft helpen brengen.

***

Bibliotheca Neerlandica Manuscripta, van Prof. Dr. W. de Vreese. — De heer Bestuurder zegt Dr. W. DE VREESE dank voor de tentoonstelling, door hem in de voorgalerij van het Academiegebouw ingericht, van wrijfsels van boekbanden en van photographieën van handschriften, die zullen gebruikt worden in zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta,* door de Koninklijke Vlaamsche Academie eerlang uit te geven.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

TIJDSCHRIFTEN. — *Bibliographie de Belgique.* 1907 : Tables systématiques; 1908 : Première partie : *Livres,* n° 12; Deuxième partie : *Publications périodiques,* n° 12. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent,* nrs 6-7, 1908. — *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles,* nos 1 et 2, 1908. — *Bulletin des Musées Royaux,* n° 7, 1908. — *Revue Sociale Catholique,* n° 9, 1908. — *Wallonia,* nos 5-6, 1908. —

Arbeidsblad, nr 12, 1908. — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw*, nr 6, 1908.

Door de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent :

Verslag over de werkzaamheden gedurende het rechterlijk jaar 1906-1907, *door den schrijver* Mr. EDGAR DOBBELAERE, *ter openingszitting van 7 December 1907 voorgedragen*. Gent, 1908.

Door de Société d'Emulation, te Brugge :

Annales de la Société d'Emulation de Bruges. T. LVIII, 2me fascicule, Mai 1908.

Door de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën bij het Rijksarchief te 's Gravenhage :

Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840, uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. Vierde deel : *Staatsbewind en Raadpensionaris. 1801-1806*. 's Gravenhage, 1908, 2 dln.

Ontstaan der Grondwet. Bronnenverzameling uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER. Eerste deel. 1814. 's Gravenhage, 1908.

Door het Organisationskomitee van het Internationaler Kongress für historische Wissenschaften, te Berlijn :

Programm des Internationalen Kongresses für historische Wissenschaften. Berlin, 6. bis 12. August 1908. (Ausgegeben 6. Juli 1908.) Berlin.

Door de University of Pennsylvania, te Philadelphia :

University of Pennsylvania. Proceedings of Commencement, June 17, 1908. *The University Bulletins*, eighth Series : no 5, part 2. Philadelphia, 1908.

Door den heer Dr. J. MUYLDERMANS, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Aanspraak bij de Inwijding van het Vaandel der Broeders van de Derde-Orde in de Kerk der PP. Minderbroeders te Mechelen, op den 17 Mei 1908, door Kan. Dr. J. MUYLDERMANS. Z. pl. of j.

Op het zilveren Jubelfeest van den Zeer Eerwaerden heer J. Fr. Cuypers, Pastoor-Deken te Moll. 1883-1908. Gelegenheidsrede in de parochiekerk van de HH. Petrus en Paulus aldaar uitgesproken, den 23 Juni 1908, door Kanunnik Dr. J. MUYLDERMANS, Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Moll, z. j.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid der Academie. te Antwerpen :

HERMAN TEIRLINCK. *Het Avontuurlijk Leven van Lieven Cordaat. Roman.* Antwerpen, 1908.

Het Vlaamsche Boek. Uitgave van het tijdschrift « Vlaamsche Arbeid » en van den « Bond der Jonge Literaire Katholieken van Vlaanderen ». Eerste reeks, tweede en derde boekdeel : *Heikleuters*, door ALFONS JEURISSEN. 1ste en 2de deel. Antwerpen, 1907.

Door Zijn Em. D. MERCIER, kardinaal-aartsbisschop van Mechelen :

La Vie diocésaine. Bulletin du diocèse de Malines. Tome II, fascicule VII.

Door den heer Dr. C. DE BRUYNE, hoogleeraar, schepen der stad Gent :

Biologische aanteekeningen over onze Duinenflora, door Prof. Dr. C. DE BRUYNE, hoogleeraar. (Overgedrukt uit de *Handelingen van het Elfde Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres*, gehouden te Mechelen op 21, 22 en 23 September 1907.)

Phytogeographische beschouwingen over de evolutie van den plantengroei eener duinvallei, door Prof. C. DE BRUYNE. (Overdruk uit de *Handelingen van het* 11de *Congres* gehouden te Leiden, 1907.)

Door den heer EMIEL CALLANT, leeraar te Gent :

De Veerleplaats te Gent. Hare gebouwen, instellingen en gebeurtenissen. door EMIEL CALLANT. Gent, 1908.

Door den heer V. VAN KEIRSBILCK, beambte aan de Buurtspoorwegen, te Assebroek bij Brugge :

Beschrijving der Blankenbergsche Visschersschuit. Eerneghem, z. j.

Door den heer LEONARD LEHEMBRE, onderwijzer te Schelle (Antwerpen) :

Leeslust A. *Leesboekje met platen, voor het aanvankelijk onderwijs in lezen, schrijven en spelling, in overeenkomst met het officieël programma*, door LEONARD LEHEMBRE, onderwijzer te Schelle (Antwerpen). 2de uitgave.

Leeslust B. Id.

Leeslust C. Id.

Leeslust I. Leesboek voor het Lager en Middelbaar Onderwijs, door denzelfde.

Leeslust II. Id. *Leeslust III.* Id. Gedrukt te Lier, 1905-1908.

Door den E. H. J. OPDEDRINCK, onderpastoor te Poperinghe :

Poperinghe en Omstreken tijdens de Godsdienstberoerten der XVIe eeuw of den Geuzentijd, door J. OPDEDRINCK, onderpastoor te Poperinghe, werkend lid van het Geschiedkundig Genootschap « Le Comité Flamand de France ». Brugge, 1898.

Door den heer FELIX RODENBACH, gewezen ontvanger der Registratie, te Brugge :

Vlaamsche Spelling en Taalregels, of Eenige Bladzijden tot nut van ieder, door FELIX RODENBACH, gewezen ontvanger der registratie. Brugge, 1908.

Door den Eerw. heer ERN. SOENS, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent :

M. Valerii Martialis epigrammaton. Libri XII. Xeniorum, Lib. I. Apophoretorum, Lib. I. Omni rerum et verborum, obscenitate sublata, mendisque plurimis ad optimorum auctorum et exemplarium fidem, ex fide castigatis. Accessit geminus index musarum tironibus utilissimus. Prior, locorum communium : posterior, omnium lemmatum et inscriptionum. Cura et studio MATTHAEI RADERI è Societate Jesu. Duaci, Ex Typographia Baltazaris Belleri. Anno M. DC. IX.

Gheestelycken Schat, inhoudende de verbintenissen die alle menschen hebben, om Christus toe te behooren : Ende hoedaenich de deughden moeten zijn om oprecht christelyck te leven. Ghemaeckt in 't Franchois door P. I. HUGO QUARRÉ, Priester van het Oratoirie, ende Doctoor inder Godtheydt. *Overgheset in onse Neder-landtsche taele* door P. JAN VERNIMMEN, Priester vande selve vergaederinghe, ende J. V. L. Tot Brussel, bij Govaerdt Schoevaerdts, op de Kesemerckt in den Schrijfboeck. 1642. *Met gratie, ende Privilegie.*

Beschrijvinge van Vrankrijck. Vierde deel. t' Amsterdam, bij Jacob van Meurs, Plaetsnijder en Boeckverkoper in de Nieuwe straat in de stadt Meurs. Anº 1662.

Nieuwe afbeldinghe van de vier uytersten, beschreven in het Latijn, door den eerweerdighen Pater GUILIELMUS STANI-

HURSTUS, Priester der Societeyt Jesu. Vertaelt, ende verciert met Printen en Poësie. Door eenen Priester der selve Societeyt, den tweeden druck. t'Antwerpen, bij Cornelis Woons, op de Melck-marckt in de gulde Sterre. Anno 1664. *Met Gratie ende Privilegie.*

De Zonne-Bloeme, ofte de Overeenkomste van den menschelijken wil met den godelijken. Overgezet uyt het Latijn van den Eerw. P. JEREMIAS DREXELIUS. In de Nederduydsche Taele door den Eerw. P. FRANCISCUS DE SMIDT, beyde Priesters der Societeyt Jesu. Tot Gend, bij Bernard Poelman, op d'Hoogpoorte in het gekroond Zweird. Z. j. (De *Goedkeuring* is van 1796.)

Œuvres de Crébillon. Tome premier et troisième. Paris, 1802.

Sidronii Hosschii, è societate Jesu, elegiarum libri sex. Item Guilielmi Becani, ex eadem societate, idyllia et elegiae. Præmittitur vita utriusque Auctoris, unà cum Illustrissimorum Virorum poëmatibus in obitum Sidronii Hosschii scriptis jussu Eminentissimi Principis Fabii Chisii S. R. E. Cardinalis, qui fuit Alexander VII. Pont. Max. Editio novissima. Alosti, 1822.

Beredeneerd Nederduitsch Woordenboek, verrijkt met 1° *met (sic) een aantal woorden welke in andere hedendaagsche woordenboeken niet te vinden zijn;* 2° *met de opgave van geslacht en vorming des meervouds der zelfstandige naamwoorden;* 3° *met de vervoeging van al de werkwoorden;* 4° *met de eigenlijke en oneigenlijke beteekenissen der woorden, door voorbeelden gestaafd; en* 5° *met eene verzameling van regtsgeleerde en andere termen. Voorafgegaan door eene spraakleer en gevolgd door eene verzameling der meest in gebruik zijnde Nederduitsche synoniemen.* Door H. MARTIN Jr. Tweede druk. Te Amsterdam, bij H. Martin en C°, 1829.

Gendsche Geschiedenissen ofte Kronyke van de beroerten en ketterye binnen en ontrent de stad van Gend. Sedert het jaer 1566 *tot het jaer* 1585. *Te samen gevoegt uyt verscheyde Schriften van eventydige Aenteekenaers, Archiven van Kloosters,* enz., door P. BERNARDUS DE JONGHE, Jubilaris van 't Predik-Heeren Orden, en nu Uyt diergelijke Schriften ende geloofweirdige Schrijvers zeer vermeerdert en verbeterd. Eerste boek. Tot Gend, bij de Weduwe van Michiel de Goesin, recht over den ouden Raed in 't groen kruys. Met Goedkeuringe. Z. j.

Novum Dictionarium Belgico-Latinum ex optimis authorum. Tam recentiorum quàm veterum Monumentis, et præsertim e dictionario regio R. P. FRANCISCI POMEY, Singulari methodo, curâ, ac diligentiâ concinnatum, in quo... Accessit appendix vocabulorum forensium.... Trajecti ad Mosam, Typis Jacobi Lekens, Bibliopolæ.

Door den heer Dr. A. J. J. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeentelijk Laboratorium, te Gent :

Lässt sich das Bestehen einer Antikatalase nachweisen? Von H. DE WAELE und A. J. J. VANDEVELDE. (Overgedrukt uit *Biochemische Zeitschrift*, IX Band, 3. u. 4. Heft.) Berlin, 1908.

Uber Milchzucher zerstörende Enzyme in der Milch. Von Prof. Dr. A. J. J. VANDEVELDE. (Id. XIe Band, 1., 2. u 3. Heft). Id.

Door den Schrijver :

Ons toekomstig Ministerie van Koloniën, door BWANA NGUVU. Uittreksel uit *De Vlaamsche Gids*, aflevering 3, Mei-Juni 1908.

Door de Redactie :

Oudheid en Kunst, nr 1, 1908. — *De Tuinbode*, nr 8, 1908. — *Onthouding : Congresnummer*, nr 2, 1908. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen*, nr 7, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Le Roman de Merlin or The early History of King Arthur Faithfully edited from the French Ms. add. 10292 *in the British Museum* (*about a. d.* 1316). Bij Prof. H. OSKAR SOMMER, ph. d. London, 1894.

Regel van de Derde Orden der Eremyten van den H. Vader Augustinus, In synen Oorspronck, Bevestingen, Voordeelen, ende Levens der Heylighen voor elcken dagh van 't Jaer, In dry Deelen voorgestelt, ende opgedraghen aen alle Persoonen van dese derde Orden, door FR. LEO MAROTEN, Religieus der selve Orden van het Convent van Gendt. Tot Ghendt, by Mauritius van der Ween, geswooren Stadts-Drucker, woonende op de Coore-meret. 1709.

Deutsches Wörterbuch von JACOB GRIMM und WILHELM GRIMM. Zehnten Bandes Zweite Abtheilung Sechste Liefe-

rung. (Stark-Stattlich) Bearbeitet von Dr. H. MEYER und Dr. B CROME. Leipzig, 1908

Ruildienst. - Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen*, heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

Biekorf, nrs 13-14, 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, nr 7, 1908. — *Christene School*, nrs 18-19, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort*, nr 7, 1908. — *De Katholiek*, nr 8, 1908. — *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, Heft XXVIII, 1907. — *Neerlandia*, nr 7, 1908. — *Onze Kunst*, nr 8, 1908. — *De Opvoeder*, nrs 21-22, 1908. — *De Schoolgids*, nrs 28-29, 1908, en van blz. 65 tot en met 80 van *Studiën op de Paedagogie*, door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *St. Cassianusblad*, nr 9, 1908; *Bijvoegsel*, nrs 13-14, 1908. — *Studiën*, nr 1, 1908. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, nr 3, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur*, nr 5. 1908. — *De Vlaamsche Gids*, nr 4, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 7, 1908. — *Vragen van den Dag*, nr 8, 1908.

Ingekomen brieven. — Daarna stelt de Bestendige Secretaris de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Toestand des Rijks van 1876 tot 1900.** — Brief van 17 Juli, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten den Bestendigen Secretaris verzoekt hem zoo spoedig mogelijk over de Koninklijke Vlaamsche Academie een nota te laten geworden, bestemd om in de « *Uiteenzetting van den toestand des Rijks van 1876 tot 1900* » opgenomen te worden. — Aan dat verzoek zal het gewenschte gevolg gegeven worden.

2°) **Hulde aan Hendrik Conscience.** — Brief van 4 Augustus, uitgaande van het *Verbond der Vlaamsche Maatschappijen van Antwerpen* (gevestigd Rijnpoortvest, 22), en onderteekend door den heer A. CEULEMANS, secretaris van het Verbond, waarbij de Koninklijke Vlaamsche Academie verzocht wordt, zich te laten vertegenwoordigen op de plechtigheid ter herdenking van de vijf en twintigste verjaring van Hendrik Conscience's afsterven, te Antwerpen op 13 September te houden. — De Vergadering verzoekt de heeren G. SEGERS, J. BOUCHERIJ, V. DELA MONTAGNE en OMER WATTEZ, de Academie op de plechtigheid te willen vertegenwoordigen.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Te Deum op 21 Juli.** — De heeren Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, en Prof. A. DE CEULENEER, werkend lid, hebben de plechtigheid bijgewoond.

2°) **Van de pers gekomen uitgave** : Den 28 Juli is verschenen : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland,* door A. DE COCK en ISID. TEIRLINCK, *achtste en laatste deel.*

Op gezegden dag werd een exemplaar van dat boek aan de heeren werkende en briefwisselende Leden gezonden. De Bestendige Secretaris liet

ook aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de 74 exemplaren geworden, voor de verschillende inrichtingen bestemd, welke, door tusschenkomst van zijn departement, de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie ontvangen.

3°) **Verzending der uitgaven in het eerste halfjaar 1908** (*1n Januari-30 Juli*) **van de pers gekomen** : *a*) *De Germaansche elementen in de Romaansche talen,* door Dr. EUG. ULRIX; — *b*) *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon,* door IS. TEIRLINCK, eerste aflevering (A-Dahlia); — *c*) *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd,* door TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT, vijfde deel; — *d*) *De Invloed van Erasmus op de Engelsche tooneelliteratuur,* door Dr. H. DE VOCHT, eerste deel; *e*) *Kinderspel en Kinderlust,* door A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, achtste en laatste deel.

Den 30 Juli, werden door de zorgen van den Bestendigen Secretaris de bovenvermelde uitgaven aan de Buitenlandsche Eereleden der Academie gestuurd, alsook, — hetzij die vijf uitgaven, hetzij enkele daarvan, — aan 4 ministeriën; aan 44 genootschappen, boekerijen en onderwijsinrichtingen in België; aan 16 openbare boekerijen, hoogescholen en letterkundige genootschappen uit den vreemde, alsmede aan 45 bijzondere personen, zoowel in het binnen- als in het buitenland.

Zeven ex. van de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd* werden, ter recensie, aan tijdschriften uit den vreemde gezonden.

Mededeelingen namens een der Commissiën.

Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. Kleine verscheidenheden. — De heer K. DE FLOU, secretaris, deelt aan de Academie mede, dat de Commissie, in hare morgenvergadering, besloten heeft tot de opname in de *Verslagen en Mededeelingen,* onder de rubriek *Kleine verscheidenheden,* van de volgende artikels door den heer EDW. GAILLIARD aangeboden : « *Schyn van oorloghen maken* »; — « *Met pylkins worpen* »; – « *Travellieren* »; — « *Hoetjes maken* »; — « *Behemelen* ».

DAGORDE.

1°) **Commissie voor Prijsvragen. Verslag van 22 Juli, door den heer** TH. COOPMAN, *secretaris der Commissie.* **Vaststelling van de uit te schrijven prijsvragen en bepaling der toe te kennen prijzen.** (Ingevolge art. 50 van de wet der Academie, werd dat verslag gedrukt en vóór de Augustus-vergadering den heeren werkende Leden *vertrouwelijk* overgemaakt.)

De heer TH COOPMAN geeft lezing van het door hem uitgebracht verslag over de werkzaamheid der Commissie. — De Academie sluit zich bij de voorstellen der Commissie aan en stelt de *Lijst*

der uit te schrijven Prijsvragen vast. (Zie op blzz. 719-728.)

2°) **Lezing door den heer Segers : De Voertaal van het Onderwijs.** In het eerste deel van zijn voordracht houdt de heer SEGERS zich vooral bezig met de eerste opvoeding, met de eerste geestesontwikkeling van het kind, welke zulke wonderlijke uitslagen oplevert, vooral omdat zij zoo innig met de ontwikkeling zijner spraak is verbonden.

Spreker doet vervolgens het nauw verband der begrippen met de uitdrukkingen uitschijnen, en toont aan, dat de ontwikkeling van beide door het herhaaldelijk opwekken van het eene door de andere begunstigd wordt. Verscheidene factoren werken aan de geestesontwikkeling mede : het ouderlijk huis, de wereld, waarin het kind leeft, enz. De school mag hunne medewerking niet versmaden : zij moet integendeel op harmonische wijze met hen samenwerken.

Daar de eerste ontwikkeling van het kind in de taal der moeder geschiedde; daar dit voortdurend, tijdens het spel, in den omgang met de andere personen plaats heeft, kortom in al de omstandigheden, waardoor het kind zich ontwikkelt; daar de begrippen op het nauwst met de taal zijner moeder zijn verbonden; daar, in één woord, die taal de taal is van zijn gemoeds- en geestesleven, moet zij ook in de school, de onder-

wijstaal zijn. Spreker legt er zich vooral op toe te bewijzen, dat, door de moedertaal alleen, de leerstof doelmatig kan verwerkt worden, iets wat volstrekt noodzakelijk is om vruchtbaar en duurzaam te wezen. Hij plaatst zich vervolgens op ons nationaal standpunt en komt tot het besluit, dat de Vlamingen slechts door de Vlaamsche taal hunne nationale eigenschappen, hun nationaal karakter kunnen ontwikkelen.

Als aanhangsel houdt de heer SEGERS lezing van brieven van voorname onderwijs- en letterkundigen, die het met hem eens zijn, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen.

— Op voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Vergadering de voordracht van den heer SEGERS in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen.

Vervolgens stemt de Vergadering er in toe, dat, bij uitzondering, het verslag der Augustusvergadering verschijne, vóórdat het door de Academie zij goedgekeurd.

De Vergadering wordt te 4 1/2 ure gesloten.

De Voertaal van het Onderwijs

door GUSTAAF SEGERS.

> Het is bijna verdrietig altijd op hetzelfde aanbeeld te slaan; maar het is het eenige middel om eenmaal gehoor te vinden en de onverschilligheid te wekken uit haar slaap.
>
> MATTHIJS DE VRIES.

> Wer etwas weiss, der ist darum kein Weiser noch,
> Ein Wisser ist er nur; was ist ein Weiser doch?
> Der ist ein Weiser, wer der Weisheit hohen Geist
> An seinem Wesen selbst in eigner Weise weis't.
>
> RÜCKERT.

I.

« Elkeen, die in zich voelt, dat hij iets goeds kan tot stand brengen, moet een kwelgeest zijn », zegt Goethe. « Hij moet niet wachten tot men hem roept; hij moet als eene vlieg zijn, die, weggejaagd, de menschen langs eene andere zijde aanvalt. »

Ik stel mij dus voor andermaal de stelling te bewijzen : *de moedertaal is het eenige doelmatige voertuig van alle degelijk onderricht.*

Aan den eenen kant is de zaak zoo eenvoudig, zoo zonneklaar, dat alle pedagogisch en psychologisch betoog overbodig schijnt; aan den anderen kant wordt het grondbeginsel zoo weinig toegepast, en heeft dit zulke heillooze gevolgen, dat men het niet ten kwade zal duiden, zoo deze zaak in de algemeene vergadering der Academie

ter sprake komt. Nieuws, vrees ik, zal men, in deze studie niet aantreffen : ik troost mij echter met Rückert :

Ich glaube nicht, dass ich viel eignes Neues lehre,
Noch durch mein Scherflein Witz den Schatz der Weisheit mehre.
Doch denk ich, von der Müh' wird zweierlei Gewinn :
Einmal, dass ich nun selbst an Einsicht weiter binn;
Sodann, dass doch dadurch an manchen Mann wird kommen
Manches, wovon er sonnst gar hätte nichts vernommen.
Und auch der dritte Grund scheint werth nicht des Gelächters;
Dass, wer dies Büchlein liest, derweil doch liest kein schlechters (1).

De eerste ontwikkeling van het kind is een der wonderste verschijnselen, welke wij kunnen gadeslaan.

Zij is vooral wonder, omdat zij zoo geleidelijk geschiedt; omdat beide, verstandelijke en lichamelijke, gelijken tred houden, met elkaar volkomen in evenwicht blijven.

Elkeen weet, dat de ontwikkeling vooral door de zinnen gebeurt : hoofdzakelijk door het gezicht en het gehoor.

Al wat het kind treft — het beeld der moeder, des vaders, der broers en zusters, der huisdieren, hunne stem, — laat sporen achter, die des te sterker worden, naarmate zij worden herhaald. Dit duurt voort, niet alleen gedurende den kindertijd, maar gedurende gansch het leven. De moeder noemt den naam der voorwerpen, der handelingen: de naam wordt met de beelden verbonden; het

(1) *Weisheit des Brahmanen.* Erste Stufe, Einkehr, 39.

gezicht, het gehoor wekken de namen op, en omgekeerd, de namen doen de beelden vóór den geest verrijzen. Het kind leert de namen der voorwerpen, der handelingen, terzelfdertijd als het deze handelingen leert kennen : beeld en woord zijn als samen vergroeid (1). Door het zien, door het hooren, leert het kind niet alleen de voorwerpen, het leert ook de namen; door het hooren der namen leert het niet alleen deze namen, het leert ook de voorwerpen en handelingen.

Door eigen spraak ontwikkelt het kind zich nog meer. Eerst drukt het zijne stoffelijke behoeften slechts door onbepaalde geluiden uit; aldra heeft het de woorden, daarop de woordverbindingen geleerd, die de verschillende voorwerpen aanwijzen, de verschillende gevoelens, begeerten enz. uitdrukken. De moeder lokt het kind uit die voorwerpen te noemen, aan die gevoelens lucht te geven; het kind beantwoordt haar verlangen. Zelfs duurt het niet lang of het noemen van al de namen, die het kent, het uitdrukken van al wat

(1) Een treffend voorbeeld daarvan werd mij dezer dagen in de woning van eenen heispitter gegeven. De dochter las eenen brief voor van haren broeder, die te Rio de Janeiro verblijft. De jongen schreef o. a. dat daar eene heel andere taal gesproken wordt dan in onze dorpen. Hij gaf de Spaansche benamingen op van *geit*, *kat*, *peerd* enz. « Schrijf hem terug, dat hij in het vervolg niet meer beproeve ons zulke leugens wijs te maken », zegde de vader, ontevreden, « eene geit, eene kat, een peerd is toch overal eene geit, eene kat en een peerd. Ik heb ook altijd gehoord, dat er in die landen over den plas heel ander beesten zijn dan hier. Daarover zal Jan willen spreken. »

omgaat in zijnen geest, wordt een echt spel voor het kind; het houdt zich daar den ganschen dag mede bezig, ten bate zijner ontwikkeling, men begrijpt het gemakkelijk. Tevens valt het in elks oog, dat, hoe scherper de knaap of het meisken opmerkt, hoe meer het te zien of te hooren krijgt, hoe meer het in de gelegenheid gesteld wordt te spreken, — in andere woorden, hoe klaarder, hoe duidelijker de beelden zijn, die in zijnen geest worden geprent, hoe juister de woorden deze weergeven, des te inniger zullen woord en beeld daarin verbonden blijven.

Op een wonder verschijnsel dezer eerste geestesontwikkeling heeft men nog niet genoeg de aandacht gevestigd. De moeder volgt hierbij, in schijn althans, geen geregelden gang. Pedagogen zouden zeggen, dat zij geene methode volgt. Inderdaad bij haar is geene spraak in den begin slechts concreete zaken te leeren kennen en noemen, als b.v. moeder, broeder, zuster, enz. Neen, de abstracte begrippen, als gaarne zien, bang zijn, enz. worden even gauw gevormd en uitgedrukt.

Daarbij blijkt het niet, dat de kinderen van verstandige ouders in den begin zich rasser ontwikkelen, spoediger hunne gevoelens uitdrukken, de voorwerpen noemen, dan die van eene onbeschaafde moeder. Wel gaat hunne ontwikkeling spoediger vooruit, is zij vollediger, indien het kind talrijke, frissche indrukken ontvangt, indien de moeder, de vader, de familie er zich veel meê

bezig houden, er veel meê spreken, het weten aan te zetten om veel te spreken.

Ik heb kunnen opmerken, dat kinderen van geringe buitenlieden, b. v. die hunne ouders op het veld, in het bosch vergezelden, met wie de moeder, de oudere broers of zusters veel spraken, voor hunne jaren buitengewoon ontwikkeld waren, en heel vroeg eene wonder gepaste taal te hunner beschikking hadden, — terwijl kinderen van fabriekarbeiders, van vermogende lieden, die den tijd, veelal, eilaas, ook den lust misten om het leven hunner kleinen mede te leven, bekrompen van geest, dor van hart en onbeholpen van taal bleven.

Het is dus hier geenszins bij de moeder eene zaak van bekwaamheid, van orde en overleg. Het is daarentegen eene zaak van liefde, van opoffering, ik zegde bijna van instinct.

Bij nader inzien is de methode der moeder onbegrijpelijk schoon. Deze houdt onbewust rekening met de behoeften van haar kind, met zijne vermogens, met zijn bijzonderen aard en karakter. Zij schikt er zich geheel naar; zij heeft eene taal, die volkomen met deze vermogens, met dezen aard, met dit karakter overeenkomt. Eerst enkele begrippen, enkele woorden; dan onvolledige denkbeelden, en eene onsamenhangende taal; op den duur een gedurig streven naar uitbreiding en terzelfdertijd naar de gepaste, geordende taal. Het is zeker, dat de toon, welken de moeder hierbij

weet te gebruiken, en welke haar door hare liefde wordt ingegeven, eene groote rol speelt om de vorming der beelden en hunne uitdrukking te bevorderen ; dat hare opoffering, haar geduld zonder palen zijn, en dat de leden van het huisgezin allen, in meer of minder ruime mate, deze liefde, deze opoffering, dit geduld gevoelen. Het kan dan ook niet geloochend worden, dat het gevoel in de eerste opvoeding (1) van het kind, in de eerste ontwikkeling van zijn spraakvermogen, de hoofdrol speelt.

II.

Men beweert dat de eerste opvoeding in twee of meer talen te gelijk kan geschieden. Het gebeurt inderdaad, dat de ouders hunne kleinen van het begin af in twee talen toespreken; de moeder soms in de eene, de vader in de andere. Ja, men heeft voorbeelden, waar Fransche, Duitsche en Engelsche gouvernantes aan de kinderen hunne eigene taal spreken.

Zelfs treft men kinderen aan, die zich bijna met evenveel vaardigheid in deze drie talen uitdrukken.

Eerst en vooral begrijpt men, dat het den geest der leerlingen niet verrijkt, indien zij de

(1) Door *opvoeding* verstaan wij de alzijdige ontwikkeling van den mensch : « Het grootbrengen en tot zedelijk ontwikkelde menschen opleiden. » (*Woordenboek der Nederlandsche Taal*, XI, 1340.) Men onderscheidt de godsdienstige, zedelijke, verstandelijke, vaderlandsche, lichamelijke opvoeding.

voorwerpen op twee of drie verschillende wijzen leeren noemen, zoomin, gelijk mijn uitstekende oud-leerling, Hendrik Bellens, het zoo juist uitdrukt, men eenen plantentuin verrijkt, als men op de naambordjes der planten hunne namen in drie of meer talen schrijft.

De studie van vreemde talen, zoo oude als nieuwe, wanneer de moedertaal behoorlijk is gekend, heeft, behalve het practisch nut dat zij oplevert, eene niet te overschatten vormende kracht.

Doch, het valt in elks oog, dat wanneer de begrippen nog moeten gevormd worden, en deze in meer dan eene taal worden uitgedrukt, begrippen en uitdrukkingen noodzakelijk minder innig met elkaar zijn verbonden. Het eene kan het andere minder goed opwekken; de ontwikkeling kan aldus zoo ras niet voorwaartsschrijden,

De woorden zijn voor de kinderen afgesleten, ofwel vreemde munt, die geenszins de waarde der begrippen bevat. Zij gebruiken die omdat zij die hebben gehoord. Zij hebben de Fransche benaming, de Engelsche mededeeling, de Duitsche vraag onthouden. Den vorm hebben zij behouden. Zij hebben den stoop bewaard; doch deze is ledig gebleven. De geest kan niet verrijkt, het hart kan niet verwarmd worden.

Een groot deel der werkkracht van opvoeders en leerlingen wordt besteed aan het leeren van woorden, van ledige woorden, die aan het leeren van zaken onttrokken wordt. De kinderen

gewennen zich aan woordenonderwijs, dat, eilaas, nog zoozeer het zakenonderwijs vervangt; verwarring, verstomping ontstaat in hunnen geest; oorspronkelijkheid, frischheid, taalgevoel gaan reddeloos verloren; de leerlingen zijn, behoudens zeldzame uitzonderingen, onbekwaam om later ernstige studiën te doen, zoodat de kreet : « de vreemde gouvernantes uit de kinderkamer ! » een hartskreet van alle ernstige leeraars hoeft te wezen.

III.

Een algemeen verspreid dwaalbegrip moeten wij nog bestrijden.

Al te velen denken, dat de kinderen slechts in de school leeren, dat slechts in boeken wijsheid te vinden is.

De kinderen leeren door hunnen omgang, door hun spel meer dan in de school.

Door hun spel vooral.

Heeft het u niet getroffen, hoe spoedig zij dit begrijpen, hoewel het soms vrij ingewikkeld is; hoe gauw zij de benamingen daarvan kennen, hoe vast die in hun geheugen geprent blijven? Het is omdat dit spel het leven der kinderen is, zoozeer met hunne opvatting overeenkomt; omdat de benamingen zoozeer bij de zaken passen; deze, evenals de handelingen, zoo aangrijpend, zoo schilderachtig voorstellen, er zoo innig mede verbonden zijn en ze aldus zoo gemakkelijk opwekken.

Wonder is het om te zien, hoe spoedig de kinderen onzer buitenlieden, zij vooral, die een langen weg door de velden af te leggen hebben, de verschillende vogels aan hunne vlucht, aan hunnen zang kennen; hoe zij de huisdieren, met hunne eigenaardige gewoonten, hoe zij de natuurverschijnselen weten te onderscheiden, zich duizenderlei voorvallen herinneren, en vooral, hoe zij daar eigenaardig en kleurig over weten te praten. Ik heb herhaalde malen verstomd gestaan, als ik, onopgemerkt, zulk troepje afluisterde, dat ter schole ging. Mijne verwondering steeg menigmaal ten top, terwijl ik, in een mastbosch verborgen, de samenspraken tusschen eenen wildstrooper en zijn twaalfjarigen zoon, tusschen eene houtraapster en hare tienjarige dochter, naging.

Wat mij, in dergelijke gevallen, vooral treft, is de gepastheid van de opmerkingen der ouderen, hunne natuurlijkheid: het gemak, waarmede de vader en de moeder zich op de hoogte, op het standpunt der kinderen stellen, hetwelk vooral daardoor bevorderd wordt, dat de ouders zulke juiste, zulke geëvenredigde en tevens zulke schilderachtige taal te hunner beschikking hebben. De toon valt insgelijks hoog te roemen, en niet minder de wijze, waarop de kinderen hunne indrukken mededeelen. Hetzelfde merken wij op in den omgang der kinderen met elkander, zoowel te huis als op de straat.

Dit leven in de vrije natuur heeft den weldadigsten invloed op de verdere voortontwikkeling van den man. Men heeft dan ook opgemerkt, dat verreweg de waarlijk groote mannen een heerlijken knapentijd hadden, het buitenleven reeds als kind alzijdig leerden kennen, en een innig, rijk ontwikkeld familieleven medeleefden (1).

---

(1) Ik deel hier eene bladzijde mede uit het werk *Fürst Bismarck, Sein Leben und Wirken*, von HERMANN JAHNKE, waar, op treffende wijze op den invloed der vrije natuur en het familieleven, gedurende de kinderjaren, op de ontwikkeling van den wereldberoemden staatsman gewezen wordt.

« Die Kindheit ist die Knospe des Mannesalters genannt worden.

Wer den Entwickelungsgang unseres Otto von Bismarck mit kundigem Auge überschaut, wird die Richtigkeit dieses Ausspruchs von neuem bestätigt sehen. Die wenigen Züge und Lebensäusserungen, welche aus dem Knabenalter unseres Helden bekannt geworden sind, lassen deutlich genug schon die Ansätze zu jenen genialen Eigenschaften erkennen, die der grosse Mann später zu so herrlicher Entwickelung gebracht hat.

Ein gütiges Geschick hat dieses Menschenknösplein in einen gesunden fruchtbaren Boden gestellt und ihm Sonnenschein und Regen im rechten Masse zu teil werden lassen, so dass sich alle Gaben und Triebe, welche die keimende Seele in sich barg, naturgemäss und kräftig entfalten konnten.

Neben dem schönen, harmonischen Familienleben in seinem Elternhause übte der Umgang mit der freien, frischen Gottesnatur den wohlthätigsten Einfluss auf unsern Otto aus. *Ist doch die Natur die eigentliche Lebensatmosphäre der Kindheit, und werden doch nach dem Ausspruch weiser Pädagogen ohne Natur und ihren Genuss niemals ganze, wahre Menschen erzogen....*

Und wenn die Eltern ihrem alten Stammgute während der Sommerzeit gelegentlich auch einen längeren Besuch abstatteten und nach alter Gepflogenheit im Winter einige Monate in Berlin lebten, so ward doch Kniephof mit seiner schönen Umgebung zum eigentlichen Tummelplatz der Jugendspiele unseres Otto. Hier nahm ihn alsbald die gütige Allmutter Natur in ihre Erziehungsanstalt, zeigte ihm die Fülle ihrer Schönheiten in Garten, Feld und Forst, offenbarte seiner ahnenden Kinderseele ihre tiefen Geheimnisse in Baum, und Busch, in Fluss und See. Das Kommen und Scheiden des Tages, der Jahreszeiten, die hehre Pracht des Sonnen- und Mondaufganges, die Schauer der stillen Nacht, die Schrecken eines Gewittersturmes erfüllten seine Fantasie mit grossen und wunderbaren Bildern. In diesen beiden stärkenden Lebenselementen, Familie und Natur, entwickelte sich der Knabe an Leib und Seele auf das beste. Er war ein Bild der Frische und Gesundheit und zeigte in seinem Wesen etwas von jenem ur-

Niet alleen op zijne ontwikkeling, op zijne zelfstandige, eigenaardige ontwikkeling heeft dit bedrijvig leven, dit leven in de volle natuur, met zijne menigvuldige, frissche indrukken, met zijne bonte beelden, den heilzaamsten invloed; deze doet zich op de taal op de weldadigste wijze gevoelen. De buitenmensch, de landbouwer, de jager, de visscher, de zeeman hebben talrijke, juiste, schilderachtige uitdrukkingen te hunner beschikking : zij zorgen er voor, dat de taal hare speelsche jeugd, haar krachtig leven, haar eigenaardigen geest behoudt. Zij zijn en blijven onze beste opvoeders en taalleeraars.

IV.

Het dwaalbegrip, dat slechts in boeken wijsheid, levenservaring, geestesontwikkeling, taalstudie te vinden is, heeft reeds veel onheil gesticht, en sticht op onze dagen meer onheil dan ooit.

« Wij leeren eene gansche reeks woorden uit boeken, » zegt Herder, « in plaats van ze uit ons zelven en met de zaken, die ze moeten voorstellen, te vinden. Wij kennen woorden en meenen de zaak te kennen; wij omvatten de schaduw, in plaats van het lichaam, dat de schaduw afwerpt. »

---

wüchsig Täppischen wie es die Sage von Jung Siegfried, Klein Roland und andern Helden berichtet. Klein Bismarck trollte und tollte lustig in und um Kniephof umher. Er kannte bald jeden Vogel im Busch und Baum, nicht nur an den Federn, sondern auch am Fluge und am Gesang, wie er das Wild an der Fährte erkannte. Oft machte er den Karpfen im Teiche seine Aufwartung; und nicht lange, so stand er im vertraulichsten Verkehr mit den stummen Bewohnern des Gewässers und hatte seine helle Freude daran, wenn dieselben nach den ihnen zugeworfenen Futterbrocken schnappten und einander darum jagten. » f. 30.

Door opmerken en waarnemen, door eigen nadenken ontwikkelt de mensch zich zijn leven lang : door het bedrijf, dat hij uitoefent, en vooral door den omgang met zijne medemenschen. Ik weet niet welke Grieksche wijsgeer aan zijne leerlingen gedurende zes jaar verbood een woord te spreken. Ik kan er niet aan doen, doch ik houd vol, dat deze wijsgeer een armzalige leeraar moet geweest zijn. Hij mocht gedurende al dien tijd de geleerdste lessen geven : indien aan zijne leerlingen de gelegenheid niet gegeven werd ze te verwerken, ze met hun zieleleven, met hunne taal te doen samenvloeien, konden deze voordrachten bijna geene duurzame vruchten opleveren. Begrippen, welke wij niet kunnen uitdrukken, zijn duistere begrippen, zegt Te Winkel; — de leeraar moet op tijd leeren zwijgen, zegt Kehr, om de leerlingen te leeren spreken. Niets ontwikkelt zoozeer als de taal.

Ik herhaal het : de moeder in het ouderlijk huis, de schoolkameraad op de straat, de boer op het veld, de ambachtsman in het werkhuis *doceeren* niet; zij *spreken*. Hun woord is de juiste vorm van een bepaald begrip, de onvervalschte tolk van wat in den geest en het gemoed omgaat. Daarom zijn de begrippen zoo klaar, is de taal zoo juist, zijn beide zoo onafscheidelijk met elkaar verbonden. Een landbouwer zal er niet aan denken aan eenen vreemdeling in eene taal, die deze niet verstaat, te willen uitleggen, welke gronden voor deze of gene plant best geschikt zijn.

V.

Moeilijk te begrijpen valt het wel hoe het mogelijk is, dat een onderwijzer, een leeraar, bij zijn onderricht, eene taal gebruikt, die de leerling kwalijk of niet verstaat.

Daartoe bestaan in ons land nog andere oorzaken; doch de voornaamste is wel, dat het geestes- en gemoedsleven des leerlings al te zeer werd verwaarloosd.

Men aanschouwt de school als geheel afgezonderd van het ouderlijke huis. Men behandelt den leerling alsof in de school alleen aan zijne ontwikkeling gearbeid werd, alsof zijn geest doode stof, in plaats van een levend organisme ware; men verwaarloost het huisgezin, den geest en de wereld van den leerling; men gaat tegen hunne medewerking in; men handelt juist op tegenovergestelde wijze als zij, hoewel zij zulke bewonderenswaardige modellen zijn.

Kon de leeraar op dezelfde manier voortgaan als de moeder, dan zouden de uitslagen van ons onderwijs elkeen verbazen. Doch, dit is niet mogelijk, omdat van den leeraar de opoffering van de moeder kan noch mag geëischt worden; omdat de leeraar vaste, bepaalde zaken aan vele leerlingen moet onderwijzen, wier opvattingsvermogen oneindig verschilt.

Het voorbeeld der moeder moet echter voor den leeraar eene kostelijke aanwijzing zijn; van

haar, van zijne leerlingen zelven moet hij leeren; deze laatsten zal hij nooit onverteerbaren kost voorzetten en hij zal nooit de pedagogische spreuk uit het oog verliezen : veel heb ik geleerd van mijne meesters, meer van mijne collega's, doch het meest van mijne leerlingen.

VI.

Het woord van Van Alphen :

« Mijn leeren is spelen »

werd door meer dan eenen pedagoog gelaakt, en, in één opzicht, terecht. De studie zal vanwege den leerling immer arbeid, inspanning, moeite eischen, die bij het spel niet te pas komen. Doch, aan den eenen kant, wordt het vers van den Nederlandschen kinderdichter zelden in zijn geheel aangehaald. Het luidt :

« Mijn spelen is leeren,
Mijn leeren is spelen. »

Aldus behelst het ontegenzeggelijk eene groote waarheid. Over het eerste lid zijn al de schrijvers over onderwijsleer het eens : de ontwikkelende, vormende, opvoedende kracht van het spel wordt luide erkend; het nagaan der feiten bewijst deze overigens.

De inspanning, de iever vanwege den leerling, zoowel als vanwege den student, gaat daarbij zeer wel met vroolijkheid en opgewektheid samen.

Eene school, waar een opgeruimde geest heerscht, is zelden slecht. Een treurig gestemde,

ontevreden onderwijzer of leeraar is niet in staat zijn ambt behoorlijk waar te nemen. Het is een zegen voor de leerlingen, voor de gansche gemeente, indien de opvoeder, volgens Nicolaas Beets' schoone uitdrukking, « lang veel kinderlijks heeft behouden, een man is geworden door het verstand en tevens een kind is gebleven in de boosheid », en zijn onderricht kan dooradem en met den joligen, blijden geest, die den jeugdigen knaap kenmerkt. Ook de leerling hoeft in blijde stemming te wezen : opgewektheid, blijmoedigheid, levensvreugd, dat komt overeen met den leeftijd van den scholier; het onderwijs, dat hij in die gemoedsstemming opvat, past bij zijne natuur en moet ten goede gedijen.

Mag men daarbij niet bevestigen, dat de geleerden, de kunstenaars, dat allen, wier leven een gedurig werk, eene onophoudelijke inspanning is, in deze inspanning, in dit streven het zuiverste geluk, de verhevenste vreugd vinden? Is het niet waar, dat zij daar gansch in opgaan, evenals het kind in zijn spel? Zelfs mag men zeggen, dat de geleerde slechts voortgang in zijne wetenschap doet, indien hij daarbij genoegen smaakt. De vreugde des kunstenaars bij het scheppen, heeft men eene heldhaftige vreugde genoemd. Heeft hij deze vreugde niet gevoeld, zoo zal zijn werk zelden waarde hebben, en het zal den meester stellig niet verder in zijne kunst ontwikkelen.

Het is aldus niet alleen gesteld met den man der wetenschap, met den kunstenaar. De koopman, de landbouwer, de arbeider, die genoegen in hun werk vinden, brengen het daar ver in. Wezenlijke misdadigers plegen hunne misdaden om het genot, dat de misdaad hun verschaft. Zij zijn vooral gevaarlijk, omdat ze zoo ongelooflijk bedreven in de misdaad worden.

Dit alles, om te doen zien, dat het noodzakelijk is het onderwijs met een gevoel van genoegen te doen gepaard gaan, zonder dat daarbij de ernst, de inspanning, de onverdeelde toewijding uit het oog worde verloren; ja, het genoegen moet uit de inspanning voortspruiten. Dan heeft de opvoeder, de leeraar zijn doel bereikt, naar Rückert's woorden :

Du freust dich, wenn du lernst, du freust dich, wenn du spielest,
Wie mehr noch, wenn zugleich allbeides du erzielest.
Dann freuest du dich stets, wenn dir zu jeder Frist
Ein Spiel dein Lernen und dein Spiel ein Lernen ist (1).

Bij al de andere redenen, die den leeraar nopen de moedertaal als voertaal bij het onderricht te gebruiken, moet deze dus worden gevoegd, dat zulk onderwijs den leerling tot blijheid, tot natuurlijkheid stemt; dat het hem, om het schoolonderwijs op te nemen, in denzelfden gemoeds- en geestestoestand plaatst als toen hij als kind in het

---

(1) *Du Weisheit des Brahmanen.* Vierte Stufe, Schule, 69.

vaderlijke huis en op de straat zijne eerste ontwikkeling genoot, en deze onophoudelijk, geleidelijk voortzet.

VII.

De woorden en begrippen van het kind, van den leerling, zijn met elkander vergroeid. Ik druk op deze pedagogische waarheid. Zij is de hoeksteen, waarop gansch het onderwijsstelsel moet gebouwd worden. Woord en begrip zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. Het woord wekt vanzelf het begrip. Of dit nu gebeurt om een nieuw dier te leeren kennen, om te verklaren hoe men eenen hazenstrop stelt, ofwel om een vraagstuk van rekenkunde te verklaren, om de leerlingen met de geschiedenis van Keizer Karel bekend te maken, dit is hetzelfde. De leerlingen kennen de woorden; de beelden stijgen vanzelf op, zij treden in volle klaarheid vooruit. Zij zijn duidelijk, al de aandacht is er op gevestigd. De wetenschap vergroeit met hen, gelijk de eerste begrippen dit bij de kinderen deden.

Van der Palm heeft over dit verwerken der wetenschap eene prachtige bladzijde geschreven. Hij spreekt over Elias Borger, die, wat hij in andere boeken aantrof, zelfstandig verwerkte, zoodat zijne leerstof bevruchtend kon gedijen. Zoo moet ook het onderwijs doen; en dit kan het slechts, wanneer het gegeven wordt in de taal, die met den leerling zelf is vergroeid, de taal, waarin hij

denkt, waarmede zijne eigen begrippen, zijne eigen aandoeningen onafscheidelijk zijn verbonden.

Luisteren wij naar wat Van der Palm zegt:

« Waarlijk, het baat ons niet veel, of men uit een schat van belezenheid niets meer aan het licht weet te brengen, dan in de gelezen boeken te vinden is; zou zelfs het edel vocht niet aan geur en kracht verliezen, wanneer het slechts uit het eene vat in het andere, al is het van verschillenden vorm, wordt overgegoten? Het is de genie, die, hetgeen in boeken wordt opgezameld, in zich, als lichtstralen in een brandpunt vergadert; of in zich opneemt, als beken, die in een rivierboezem samenvloeien; die nog meer doet dan dit: die het aldus bijeengebrachte zich eigen maakt, eerst samenvoegt of kleinst, als het ware; en versmelt als het gezonde voedsel in het dierlijk lichaam en dan het edel vocht door buizen en kanalen verspreidt, om overal leven en wasdom voort te brengen. Zoo eerst verkrijgen wij niet het gelezene en opgezamelde, onbekookt, en onbearbeid slechts in een afzichtiger gedaante terug; maar, gelijk in Borgers geschriften, den fijnsten en keurigsten geest van hetzelve, bezwangerd, als het ware en vruchtbaar gemaakt, door hetgeen de eigen geest des onderzoekers daaraan toevoegde, en van het zijne daaronder mengde.... Waartoe zou de werkzaamheid der nijvere bijen dienen, wanneer zij, azende op duizend bloemen, het sap, uit elk gezogen, ons teruggaven, gelijk zij het daaruit trokken? Maar daardoor, dat zij het in zich bewaren, en in zich bearbeiden, en tot een nieuw en heilzaam voortbrengsel verwerken, daardoor eerst leveren zij ons honig (1). »

---

(1) *Borgers Genie*, door J. H. Van der Palm.

Deze woorden zijn aangrijpend van waarheid en passen volkomen op het onderwerp, dat ik behandel.

Twee zaken zijn hier op te merken. Vooreerst is het zeker, dat het onderwijs, in de taal van het kind gegeven, als de vollediging van zijne voorvorming, als innig deelmakend van zijn zieleleven, duidelijk, bevattelijk zal zijn; het gezond verstand zegt dit overigens. De taak van den leeraar is dus door de natuur aangewezen. Doch, de leerling heeft ook eene taak. Het onderwijs, dat in hem levenloos blijft, is juist gelijk het voedsel, dat onverteerd in de maag, gelijk de mest, die boven op den akker zou blijven liggen. Het eerste moet tot bloed, de tweede met de aarde verwerkt worden. De wetenschap moet met den leerling vergroeien. « De hersens, » zegt Armand Fouillée « zijn geen pakhuis, dat moet gevuld, maar een orgaan, dat moet versterkt worden. »

VIII.

De leerlingen moeten de leerstof kunnen verwerken, naar de leer van den dichter van *Dreizehnlinden.*

> Gut Freund, dir frommt nicht was du kaust,
> Dir wachst nur an, was du verdaust.

Zij moeten die leerstof naar hunne persoonlijkheid kunnen verwerken. Deze moet zoo nauw mogelijk door de manier, waardoor zij aangeboden

wordt, door de taal, welke de vorm van deze persoonlijkheid is, bij het geestesleven, bij de wereld der leerlingen aansluiten.

Het kind, de leerling, is een rijk bewerktuigd, krachtig werkend organisch wezen. De leerstof hoeft dit ook te zijn. Beide moeten bij elkander passen; zooniet kan de eene de andere niet bevruchten.

De leerstof, met de taal saamgesmolten, waarin de leerling zich, zoowel van buiten naar binnen, als van binnen naar buiten, heeft ontwikkeld en blijft ontwikkelen, kan slechts zijn geestelijk eigendom worden en blijven.

De noodzakelijkheid van het aansluiten van het schoolonderwijs aan het gemoeds- en geestesleven der leerlingen wordt door de pedagogen luide erkend.

« Herinnert gij u niet, » vraagt Prof. Hildebrandt aan de onderwijzers, « of alles wat gij in uwe kinderjaren te leeren hadt, niet door eene toespijs uit het frissche gevoelsleven der kinderen werd bevrucht? Slechts deze toespijs maakte de doode stof aantrekkelijk, bruikbaar en duurzaam. »

« De eer en het heil van het volk », zegt A. Richter, « eischen, dat wij ons onderricht met het leven verzoenen » (1).

---

(1) « Ce qui, — aldus F. QUERAT, *La logique chez l'enfant*, p. 48, — caractérise son intelligence essentiellement logique, c'est un besoin de coordination, un goût très-vif pour rapprocher les choses

De kinderziel werd in het vaderlijk huis, en daarbuiten door de moedertaal ontwikkeld. Deze ontwikkeling wordt op dezelfde wijze gedurig voortgezet, door de indrukken van buiten naar binnen, door de mededeeling der denkbeelden en gevoelens. Het verstandelijk en gevoelsleven en de taal zijn een. Beide zijn met elkander vergroeid.

Begrijpt men niet, dat men dwaas handelt indien men in de school anders te werk gaat, dan de natuur daarbuiten altijd te werk is gegaan en dit voortdurend doet; dat van geen verwerken, van geen samenvloeien der zielsprodukten spraak kan zijn; dat het onderricht onvruchtbaar moet wezen, indien men de natuur tegenwerkt, indien men in de school eene andere taal gebruikt, dan de taal, die het eigendom van het kind is, waar geheel zijn geestes- en gevoelsleven in opgaat?

---

les unes des autres et les simplifier. Son petit cerveau, pressé par tant d'idées qu'il ne peut comprendre, essaie de mettre un peu d'ordre dans l'amas des connaissances décousues fournies par sa propre expérience et par l'enseignement, de condenser ces notions hétérogènes en un tout intelligible et complet. Pour cela il s'efforce de trouver un rapport quelconque entre les choses étranges et nouvelles pour lui qu'il observe ou dont il entend parler chaque jour et le monde qui lui est familier; il cherche à rallier ses connaissances récemment acquises aux anciennes, à jeter une lumière sur ce qui est inconnu ou obscur en le rapprochant de ce qu'il sait déjà, opération pour laquelle il se contente de la plus vague ressemblance entre les objets. » Aangehaald door Kan. Am. Joos, « *Aanschouwing en Begrip* », blz. 14.

IX.

Er zijn scholen, waar eene taal onderwezen wordt, welke de leerlingen hoegenaamd niet kennen, b. v. in de oostelijke provinciën van Pruisen. Daar streeft men een politiek doel na. Zulks gebeurt ook in België. Het wezenlijk doel is ten onzent de onderwijstaal te leeren (1). Het is uitzinnig, ja wreed. Dat zulk onderwijs noodzakelijk in woordenonderwijs ontaardt; dat een aanzienlijk gedeelte der werkzaamheid van de leerlingen aan den vorm moet gewijd worden; dat het groote grondbeginsel der pedagogie : ga in den gang der grootste gelijkheid voort, over het hoofd gezien wordt, ligt voor de hand.

De slechtste scholen, dit leerde de ervaring aan een bevoegd vakman, treft men aan in de tweetalige gemeenten.

De heer Helm, inspecteur der Beiersche Normaalscholen schreef mij :

« Wanneer men kinderen te onderwijzen heeft, die in een midden opgroeien, waar zij dagelijks twee talen hooren spreken, kan in de lagere scholen, van den begin af, in beide talen onderwezen worden, op zulke wijze natuurlijk, dat beide in elkander grijpen, elkander wederzijds ondersteunen en versterken... De maat van onderricht zou in dit geval nauwelijks 50 °/o tegenover een eentalig onderricht bedragen. »

---

(1) « On prétend qu'il faut commencer les études par le français, si l'on désire qu'au sortir de l'école les élèves puissent se servir convenablement de cette langue. » (Rap. trienn., CXXXVI).

Zulk onderricht kan niet gevoeld zijn, en slechts een onderricht, dat « gevoeld » is, kan, volgens de uitdrukking van A. Richter, « ein nachhaltig wirkender in die Gestaltung des Lebens eingreifender sein ».

Slechts een onderwijs, dat gevoeld is, is vruchtbaar :

So lange du nur denkst, ohn 'es in dir zu fühlen,
Wird ein Gedanke nur den andern weiter spülen.
Nicht wahr ist, was du denkst, nur was du fühlst, ist wahr,
Durchs Denken machst du dir nur das Gefühlte klar.
Was du Gefühltes denkst, das wirst du auch behalten,
Und im Gedächtnis wird dir 's ewig nicht veralten,
Das seinen Nahmen zwar vom Denken hat empfangen,
Doch nur Gefühltes bleibt im Angedenken hangen (1).

Hoe gelukkig zou ik zijn indien al onze overheden, inzonderheid onze schooloverheden, van deze waarheid overtuigd waren!

Hoe prachtig drukt de even diepe denker als gloedvolle dichter den overwegenden invloed van het gevoel op den geest uit :

O Seele, glaub' es nicht, was jene Denker sagen,
Beim Denken müsse man sich des Gefühls entschlagen.
Gefühl ein Hindernis sei auf des Denkers Spur,
Und selbst das Schöne steh' im Licht der Wahrheit nur.
Streng sei vom reinen Thun des Geistes auszuschliessen
Der Sinn als ob so Sinn und Geist sich trennen liessen!
Ich weiss nicht, was sie so rein denkend vorgebracht,
Ich aber habe stets gefühlt was ich gedacht (2).

---

(1) *Weisheit des Brahmanen, Zweite Stufe, Stimmung*, 149.
(2) Id., *Vierte Stufe, Schule*, 16.

Niet alleen in de kunst, ook in het onderwijs, in de wetenschap, speelt het gevoel eene overwegende rol.

Een onderwijzer, een leeraar moet een waar enthousiast, een apostel zijn.

Peter Benoit was zeker een geniaal toonkundige en Matthijs de Vries een even beroemd taalkundige. Doch, waren zij slechts dàt geweest, dan zouden zij voorzeker zulke heerlijke werken niet voortgebracht hebben als thans het geval is, nog minder zouden zij zulke schitterende leerlingen hebben kunnen vormen. Benoit zou evenmin den stempel zijner personaliteit op de ontwikkeling onzer nationale toonkunde, als De Vries het merkteeken van zijn karakter op den vooruitgang onzer wetenschappelijke taalkunde hebben kunnen drukken.

Deze groote mannen waren enthousiasten in hun onderwijs : in de « Brieven over de Vlaamsche Muziek », in de « Verslagen over het Woordenboek », in de Inleiding tot dit standaardwerk, spreekt niet alleen de geest, die overtuigt, maar men voelt er ook het hart in, dat medesleept.

Slechts het onderwijs, dat in de moedertaal, in de taal van het hart, gegeven wordt, kan gevoeld, en dus waar zijn; het onderwijs in eene vreemde taal gegeven, is noodzakelijk dor, onvruchtbaar; het wordt spoedig weggespoeld.

Ook is het noodzakelijk, dat de volkstaal de taal van het onderricht, van de beschaving zij.

Slechts dan kunnen beide hun veredelenden invloed op de gansche bevolking doen gevoelen.

De leeraar, die bij zijn onderricht de landstaal gebruikt, gebruikt die ook in zijn dagelijkschen omgang. Hij krijgt de gewoonte de beschaafde omgangstaal te spreken. Door zijn voorbeeld zet hij de hoogere standen aan dit insgelijks te doen. Zij dringt door tot den minderen man. De volkstaal wordt veredeld, en aldus het volk zelf: het neemt meer en meer deel aan het verstandelijk leven.

Aan den anderen kant doet de volkstaal heur verfrisschenden invloed op de letterkundige taal gevoelen. Het werk der school wordt daar buiten voortgezet, volledigd; slechts zóo kan het duurzaam wezen. De gunstige invloed van de taal der beschaafden op die der min ontwikkelden, en die van dezen op genen, is van het grootste belang. De hoogere ontwikkeling, de verfijnde manieren zullen den volksman ten nutte komen; de nationale zin en karakteristieke eigenaardigheid van dezen zullen den man van aanzien en gezag heilzaam wezen. De toenadering van de verschillende standen der samenleving ontstaat vanzelf, ten bate van allen, van de algemeene geestesontwikkeling en versterking onzer nationaliteit.

Onze moedertaal in de school en in de maatschappij: dat is de waarborg eener gezonde volksbeschaving.

X.

Op aangrijpende wijze heeft Herder het hooge belang van het gebruik der moedertaal, der volkstaal, zoowel in een pedagogisch als in een maatschappelijk opzicht, doen uitschijnen.

« Mittels der Sprache wird ein Volk erzogen und gebildet, mittels der Sprache wird es ordnung- und ehrliebend, folgsam, gesittet, umgänglich, berühmt, fleissig und mächtig. Wer die Sprache seines Volkes verachtet, entehrt ihr edelste Publikum; er wird ihres Geistes, ihres inneren und äusseren Ruhmes, ihrer Erfindungen, ihrer feineren Sittlichkeit und Betriebsamkeit gefährlichster Mörder. Wer die Sprache seines Volkes emporhebt und sie zur kräftigsten Ausdruck jeder Empfindung, jedes klaren und edeln Gedankens ausarbeitet, der hilft das weitesste und schönste Publikum ausbreiten oder in sich vereinigen und fester gründen.

Ohne eine gemeinschaftliche Landes-und Muttersprache, in der alle Stände, alle Sprosse eines Baumes, erzogen werden, gibt es kein wahres Verständniss der Gemüter, keine gemeinsame patriotische Bildung, keine Mitt-und Zusammenempfindung, kein vaterländisches Publikum mehr. Entweder bequemt man sich nach der fremden Denkart des andern und bühlt ohne Dank und Kraft um dessen leere Vorstellungsweise, wie um einen nichtigen Schatten, *oder man spricht und schreibt nicht für ihn; er ist ein totes oder ein hinderndes, oft feindlich wirkendes Glied der Gemeinde.* Wenn die Stimme des Vaterlandes die Stimme Gottes ist, so kann diese zu gemeinschaftlichen, allumfassenden und auf tiefste greifendsten Zwecken in der Sprache des Vaterlandes tönen, *sie muss von Jugend auf durch alle Klassen der Nation an Herz und Geist erklungen sein, so nur wird durch sie ein Publikum verständig und verstanden, hörend und hörbar.* Jede fremde bleibt eine entzweiende Samaritersprache. »

Alleen in de Vlaamsche gewesten, meen ik, wordt — ter uitzondering van overwonnen of verdrukte volken — dit pedagogisch stelsel over het hoofd gezien.

Eerst en vooral moet erkend worden, dat, in de meeste Vlaamsche steden het gebruik der Fransche taal onder de hoogere standen tamelijk gemeen is. Ook wordt de kennis dezer taal zoozeer nagestreefd, dat zij al te dikwijls als het hoofddoel van gansch het onderwijs wordt betracht.

Hier dient een onderscheid gemaakt. Het getal personen, die in het ouderlijke huis in onze taal werden opgevoed, doch voor wie deze een dialekt is gebleven, is grooter dat men denkt. Voor hen is het Fransch de taal der beschaving, de taal van het maatschappelijk leven : zij is en blijft echter eene vreemde taal. Het Vlaamsch is de taal van hun hart, van hun gevoel : het leeft voort in de talrijke uitdrukkingen, die hun, ondanks hen zelven, ontvallen; in de flandricismen, die hunne voordracht kenmerken. Bij deze menschen is de vorming der geestesbeelden noodzakelijk duister, verward; het verband tusschen deze beelden en de uitdrukking blijft los. De kinderen van zulke ouders zullen, wat hunne vorderingen betreft, in een ondergeschikten toestand verkeeren, in welke taal het onderricht ook gegeven wordt. Onze moedertaal dient echter de onderrichtstaal te zijn, omdat zij geleidelijk tot letterkundige taal kan worden gelouterd. Ook voor deze leerlingen is zij

het eenige beschavingsmiddel, aangezien hunne eerste ontwikkeling in deze taal is geschied, die daarbij de taal van hun hart, van hun gevoel gebleven is.

Misschien kan men, in sommige gevallen, verplicht zijn voor deze leerlingen tot een tweetalig onderricht de toevlucht te nemen, het is te zeggen bij het onderricht der vakken beurtelings de twee talen te gebruiken, een bastaardstelsel, dat overigens zeer moeilijk toe te passen is, en onmogelijk ernstige uitslagen kan opleveren. Men begrijpt, dat zulk onderricht bijna onvermijdelijk tot woordenonderwijs ontaardt; dat het er toe leidt de talen te onderwijzen, doch dat de stof verwaarloosd wordt; dat van het samenvloeien der denkbeelden met den vorm, — van het wezenlijk samenvloeien, wel te verstaan, — moeilijk spraak kan zijn; dat men, met één woord, aan het vervaardigen van twee vormen arbeidt, doch dat men ze beide schier ledig laat.

Verder vindt men, in sommige Vlaamsche steden vooral, enkele personen, wier moedertaal de Fransche taal is, en wier kinderen van jongs af in het Fransch opgebracht worden (1).

---

(1) Hun getal is echter geringer dan men zich gewoonlijk voorstelt. Ziehier o. a., volgens de volksoptelling van 1900, het aantal inwoners, *boven de 15 jaar*, die uitsluitend Fransch spreken in de steden van het Vlaamsche land, waar zich Athenaeums of gepatroneerde Colleges bevinden.

Athenaeums : Antwerpen, **5,642.** — Mechelen, **642.** — Leuven, **1,281.** — Brugge, **760.** — Oostende, **668.** — Gent, **1,914.** — Hasselt, **305.** — Tongeren, **160.**

Krachtens de voorschriften der pedagogie moeten deze leerlingen hun onderricht in de Fransche taal ontvangen. Ik weet het wel, het gebeurt nergens elders; doch wij verkeeren in een uitzonderlijken toestand, waarmede rekenschap dient gehouden te worden.

Let wel op, dat het onheil geringer zoude zijn, indien onze taal de voertaal bij hun onderricht ware, dan wanneer Vlaamsche kinderen, in eene Vlaamsche streek, in het Fransch onderwezen werden, wat dagelijks in al onze middelbare onderwijsinrichtingen gebeurt. Want, het algemeen gebruik der volkstaal door de andere

---

Gepatroneerde Colleges : Gheel, **25.** — Herenthals, **9.** — Kortrijk. **256.** — Poperingen, **12.** — Thielt, **10.** — Sint-Truiden, **575.**

Te Brussel zijn **33,831** personen, welke uitsluitend Fransch spreken; te Elsene **21,604** en te St.-Gillis **13,799.**

Ziehier nog enkele cijfers voor steden, waar *Middelbare scholen* gevestigd zijn : Aarschot, **33.** — Aalst. **120.** — Boom, **31.** — Diest, **124.** — Hasselt, **305.** — Lier, **81.** — Lokeren, **16.** — Maaseik, **23.** — Ieperen, **186.** — Turnhout, **22.**

Te Laken zijn er **2,456** personen en te Schaarbeek **10,218,** welke uitsluitend Fransch spreken.

Deze cijfers zullen wellicht menigeen verwonderen; doch, behalve te Brussel en voorsteden is, in de Vlaamsche provinciën, zelfs het getal personen, welke Nederlandsch en Fransch spreken, gering.

Enkele voorbeelden : Personen *boven de 15 jaar*, welke beide landstalen spreken : Aarschot, **1,222.** — Antwerpen, **47,826.** — Gent, **32,592.** — Aalst, **3,052.** — Boom, **1,309.** — Brugge, **9,455.** — Lokeren, **1,614.** — Maaseik, **821.** — Lier, **2,139.** — Turnhout, **1,617,** enz. (Recens. gén., II, III, Sect. A.) Het besluit is gemakkelijk te trekken.

leerlingen zal aldra haren invloed op de vreemdelingen uitoefenen, terwijl voor de Vlaamsche jongens en meisjes noodzakelijk eene onoverschrijdbare kloof tusschen de taal van het hart en die der school blijft bestaan.

« Der heranwachsende deutsche Mensch soll deutsch erzogen und gebildet werden, » zegt Diesterweg. Zoo ook dient de jonge Vlaming in het Vlaamsch onderwezen en opgevoed, omdat hij als mensch en als Vlaming moet ontwikkeld worden. De Vlaamsche taal is de taal, waarin zijne voorvorming geschiedde : zij is de taal van zijn volk. Door haar, door haar alleen, worden onze etnographische eigenschappen ontwikkeld : zij is voor ons het eenige en ware beschavingsmiddel, het eenige werktuig, dat op ons een veredelenden invloed uitoefenen kan, met één woord het eenige werktuig, dat voor ons past. Het Vlaamsche volk, dat door middel van de Vlaamsche taal onderwezen wordt, ontwikkelt zijne hoofdkenmerken, waardoor het als volk, in de kunstgeschiedenis vooral uitblinkt. Zelfs de Belgische nationaliteit wordt er door versterkt.

Het gebruik der Vlaamsche taal bij het onderwijs in Vlaanderen is een vaderlandsche plicht, en tevens eene natuurwet.

XI.

Aan ons, die het nationalismus in het onderwijs, evenals in de kunsten en letterkunde behartigen, die het gebruik onzer taal als voertaal bij het onderricht in alle vakken en in alle graden eischen, wordt te laste gelegd, dat wij het Vlaamsche volk nadeel zouden toebrengen, dat wij het door zijne weinig verspreide taal zouden beletten aan de wereldbeschaving deel te nemen.

Wij denken, dat niemand zich meer van de wereldbeschaving afzondert, dan hij, die de wetenschap in eene vreemde taal onderwijst : hij verspert voor zijne leerlingen den weg naar de wetenschap, belet dat deze tot de alzijdige geestesontwikkeling bijdrage; hij richt eenen slagboom op tusschen de verschillende standen der maatschappij; hij is, in den vollen zin des woords, een verstomper.

Neen, wij willen ons geenszins van de andere volken afzonderen.

« Dit, » zegt Rud. von Raumer (1), « zou slechts naar de verstomping en de barbaarschheid leiden, en niets zou zoozeer in strijd zijn met den geest en den vooruitgang van ons volk. Een kultuurvolk hangt innig samen met de volken van het verleden en het heden, waarop de ontwikkeling der menschheid gevestigd is. Het leert van allen en neemt van hunne elementen in zijne bescha-

(1) *Geschichte der germ. Philologie*, blz. 735.

ving op. Bij dit alles behoudt echter een edel en krachtig volk zijne eigenaardigheid. Ook hem is zijne taak in de geschiedenis der menschheid aangewezen, en om deze te vervullen, moet het de opgenomen ontwikkelingselementen op eigenaardige wijze verwerken en met de hem ingeplante krachten versmelten. Nergens vertoont deze volksaard, trots het menigvuldigste en diepste samenwerken van het vreemde, zich zoo beslissend als in de taal. *Op haar is het behoud van het volk gevestigd;* en dit des te meer, waar physische verwantschap en nationale godsdienst de grenzen van een volk niet meer bepalen. Dit is het geval met de kultuurvolken van onzen tijd » (1).

XII.

De verderfelijke theorie van de vrijheid der huisvaders moet krachtdadig bestreden worden.

Een burger, die aan zijne kinderen ten huize onderwijs laat geven, heeft het recht dit te doen gebeuren in de taal, die hij verkiest. De Staat evenwel behoudt zich voor, bij het toepassen van alle wetten, paal en perk aan de willekeur der burgers te stellen tot het heil van het algemeen : hij duldt niets, wat met hun wezenlijk belang in strijd is, al zijn zij van het tegenovergestelde overtuigd.

Ook de vrije onderwijsinrichtingen zouden het beneden hunne waardigheid moeten achten een stelsel te huldigen, dat zoowel in peda-

---

(1) *Der Unterrich in der Muttersprache und seine nazionale Bedeutung* (Gekrönte Preisschrift von ALBERT RICHTER), blz. 12.

gogisch als in maatschappelijk en nationaal opzicht, onverdedigbaar is.

Hoogst merkwaardig zijn de woorden van Pastoor Davidts, welke ons geacht medelid, heer Bols, in zijne belangrijke voordracht over dien verdienstelijken volksschrijver aanhaalde :

« Bij geen volk der geheele wereld *vloekt* men zoo tegen de natuur gelijk in onze uitzinnige *écoles primaires, écoles moyennes.*

« De heilige zending, het opleiden der jeugd, is eene broodwinning geworden, niets anders. Het is waar, de hooveerdigheid der ouders wil, zonder uitstel, dat hun Janneke, hun Mietje, Fransch *parleeren, declameeren.* De opleiders der jeugd zouden die pest moeten vernietigen met vlakaf aan de ouders de waarheid te zeggen : « het is beter eenen vogel in de hand dan 7 in de lucht. Laat mij aan uwe kinderen eerst goed de moedertaal leeren, de jonge boomen met den wortel en niet met de takken in den grond planten ; wilt gij mij zoo niet laten handelen, gij weet, vaders en moeders, waar de kwakzalvers, de tandentrekkers wonen, leidt er uw kinderen naar toe. Ik ken mijne eigenweerde, ik trek geene tanden » (1).

Ik zou deze woorden kussen, daar zij, op aangrijpende wijze, de voornaamste, de ware oorzaak van het kwaad doen kennen. Wij slagen er niet in het grondbeginsel der pedagogie te doen zegepralen : « de moedertaal is het eenige doelmatige voertuig van alle degelijk onderricht » ; wij stuiten op de ijdelheid en het winstbejag, inderdaad

(1) *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie.* Jaargang 1908, blz. 218.

de machtigste drijfveeren van den mensch. Men verkiest den schijn boven de werkelijkheid, de schaduw boven het voorwerp, den beker boven den wijn.

En nochtans kan het niet geloochend worden, dat de uitslagen van het tot thans gevolgde stelsel niet aan de verwachtingen hebben beantwoord. Vooral met het oog op de kennis onzer taal, op de harmonische geestesontwikkeling en de nationale opvoeding is de toestand onvoldoende. Onvoldoende zijn ook de vorderingen in de Germaansche talen, welker kennis thans voor allen, die op wetenschappelijke ontwikkeling aanspraak maken, onontbeerlijk is.

Welnu, indien de moedertaal de voertaal was van het onderricht, indien zij zelve, als bijzonder leervak, op doelmatige wijze werd onderwezen en de studie der vreemde talen op die der moedertaal was gegrond, zou het mogelijk zijn, in de middelbare onderwijsinrichtingen, niet alleen Fransch, maar ook Duitsch en Engelsch met den besten uitslag te onderwijzen, zonder dat dit het minst hinderlijk voor de degelijke studie der moedertaal, voor de verstandelijke, zedelijke en nationale opvoeding zou wezen. Het zou daar integendeel krachtdadig toe bijdragen (1).

---

(1) Het is echter tevens onontbeerlijk de beroepsopleiding der leeraars en regenten te versterken. Zie o. a. COLLARD, *Cours de Méthodologie à l'usage de l'Enseignement moyen*, en het door ons uitgegeven boek, *Onze Taal in het Middelbaar Onderwijs*.

XIII.

Met het oog op de noodzakelijkheid de moedertaal als voertaal van het onderwijs te gebruiken en dit onderwijs met een nationalen geest te doordringen, dreigt ons een ernstig gevaar, waarop de aandacht dient gevestigd.

Sinds enkele jaren wonen in België talrijke Fransche geestelijken en kloosterzusters, die daar onderwijs geven. Ik heb den oprechtsten eerbied voor deze personen, die uit hun vaderland verdreven werden. Indien ooit bannelingen recht hadden op een gul en hartelijk onthaal, zijn zij het. Doch, het recht ons volk te onderwijzen en op te voeden, zouden wij hun nooit mogen toekennen. Want, behalve dat onze taal voor hen niet bestaat, en hun onderricht aldus niet vruchtbaar kan zijn, is het hun onmogelijk het nationaliteitsgevoel hunner leerlingen te ontwikkelen, hen tot Vlaamsche menschen, tot Belgische burgers op te leiden. Ja, deze Fransche geestelijken en kloosterzusters, niettegenstaande hun vaderland zich zoo ondankbaar, zoo onmeedoogend jegens hen heeft getoond, hebben dit land zoo lief, dat zij daar, wellicht ondanks hen zelven, bewondering in hunne leerlingen voor inboezemen, en deze bewondering doen gepaard gaan met die geringschatting en kleinachting, welke onze Zuiderburen al te veel jegens andere volken — het Vlaamsche volk vooral — gevoelen.

Hetzelfde moet gezegd worden van de officiëele scholen, welke de vreemde regeeringen in onze groote steden tot stand brengen. Te Antwerpen, o. a. bestaat, ten dienste der talrijke Duitsche kolonie, de bloeiende « Allgemeine Deutsche Schule ». Zij wordt mildelijk door het Duitsche Rijk ondersteund. Men begrijpt, dat de Duitsche ouders en overheden voor hunne kinderen een onderricht verlangen, hetwelk uitsluitend in de moedertaal gegeven wordt, en tevens het Duitsche nationaliteitsgevoel in den vreemde wakker houdt. Uit den aard der zaak is zulke Duitsche school min gevaarlijk voor de inheemsche bevolking dan dit eene Fransche school zou zijn. Nochtans heeft men ouders, die even verzot zijn op de Duitsche taal, als andere op de Fransche. Niet gering is het getal vaders en moeders, wier kinderen geen woord Duitsch kenden, en toch naar de « Deutsche Schule » gezonden werden, in de hoop dat ze daar niet alleen spoedig Duitsch zouden leeren, maar ook in de verschillende vakken hunne Duitsche medemakkers op zijde streven. Welhaast echter, moesten die ouders de droeve ervaring opdoen, dat zoomin het eene als het andere doel bereikt was.

De aanstaande oprichting eener Fransche school te Brussel boezemt mij onrust in : ik zeg het zonder omwegen. Men weet, dat de Republiek daar eene eerste toelage van 125.000 frs. aan geschonken heeft. Eene Fransche school voor Fransche

kinderen is even goed te keuren als eene Duitsche onderwijsinrichting voor Duitsche. Maar, met het oog op den geest, die vooral in onze hoofdstad heerscht; op de vooringenomenheid, die men daar tegenover onze taal aan den dag legt; op de voordeelen, die de kennis der Fransche taal geniet; op de onkunde, den waanzin der ouders, is het te vreezen, dat velen onder hen deze school boven onze nationale onderwijsinrichtingen zullen verkiezen.

Het gevaar is groot, grooter dan sommigen denken. Wel hebben de stichters der school, bij het leggen van den eersten steen, luide verklaard, dat hun hoofddoel was Franschen, Republikeinen te vormen; doch de nationale geest is bij niet weinig Belgen, eilaas, zoo verzwakt, dat dit juist redenen zullen zijn om hunne kinderen aan zulke school toe te vertrouwen.

Daar zal de Fransche taal gesproken worden, gelijk onze leeraars dit niet kunnen; daar zullen de leerlingen het echt Fransch accent krijgen; daar zal men niet verplicht zijn onze taal te leeren: dat is, het mag erkend worden, voor velen het ideaal eener school. En welken invloed deze Fransche school op de geestesontwikkeling, op het nationaliteitsgevoel en stambewustzijn van onze verdwaalde landgenooten zal teweeg brengen, is al te gemakkelijk te beseffen.

Evenmin als met de Fransche of Duitsche scholen hebben wij vrede met de Nederlandsche school, welke, naar het schijnt, binnen kort onder

het toezicht van het « Algemeen Nederlandsch Verbond » te Antwerpen zal opgericht worden. Wij mogen de Vlamingen niet aanzetten deze school te ondersteunen.

De Franschen, Duitschers en Nederlanders eischen, dat de moedertaal, in al hunne scholen, de voertaal zij van gansch het onderricht. Zij eischen tevens dat een vaderlandsche geest dit onderricht beziele. Hunne scholen moeten niet alleen verlichte, zedelijke menschen, maar ook goede burgers, trouwe vaderlandslievende mannen en vrouwen vormen.

Dat eischen wij van de onze ook.

Onze scholen moeten Vlaamsch en tevens Belgisch wezen. Onze moedertaal hoeft er het hoofdvak en tevens de voertaal van gansch het onderricht te zijn. Onze leerlingen moeten in bewondering voor onzen stam, voor onzen landaard, voor onze taal en kunst, in eerbied en liefde voor ons gemeenschappelijk vaderland, voor ons koninklijk stamhuis opgevoed worden.

Daar zijn vreemde leeraars niet toe in staat.

XIV.

Nog een enkel woord.

Zelfs onder hen, die overtuigd zijn, dat de moedertaal de voertaal van het lager en middelbaar onderwijs hoeft te zijn, treft men lieden aan, die haar geene plaats in de Universiteiten waardig achten, en beweren, dat het Nederlandsch voor

het hooger onderricht een ondergeschikt werktuig is en blijft.

Deze stelling werd onlangs vooruitgezet in de algemeen bekende onderrichtingen onzer Hoogeerwaarde Heeren Bisschoppen over de vervlaamsching van het vrij middelbaar onderwijs.

Zie hier hoe zij zich o. a. uitdrukken :

« Il est indispensable d'adopter pour les cours universitaires une langue internationale qui favorise le commerce avec les nations les plus influentes de la Société. Le français, l'allemand et l'anglais sont des langues d'une circulation mondiale. Le flamand est à peu près exclusivement une langue nationale, comparable aux idiomes du Danemark, de la Suède, de la Norwège. Les savants originaires de ces petits pays, veulent ils faire passer leurs ouvrages au delà de leurs frontières, ils les font traduire en langue allemande ou en langue française. Ainsi firent les professeurs de religion les plus en vue de l'école de Leyde. Steynmetz, professeur de sociologie à Utrecht, publie en français ou en allemand. De Groot, professeur d'ethnographie à Leyde, publie en anglais. Le sociologue Quack pouvait légitimement prétendre à une influence mondiale; son histoire du socialisme est peu connue, parce qu'elle fut publiée en hollandais. L'économiste Pierson qui a écrit en hollandais n'est pas davantage cité en Allemagne, en France, en Angleterre ».

Met al den eerbied, dien ik voor onze kerkvoogden gevoel, veroorloof ik mij op te merken, dat de hoogleeraars niet alleen tot taak hebben boeken te schrijven, maar vooral les te geven aan de uitverkorenen van hun volk; vervolgens, dat de universitaire studiën geenszins tot hoofddoel hoeven te hebben « de favoriser le com-

merce avec les nations les plus influentes de la Société ». Deze studiën hebben eerst en vooral tot doel, de wetenschap om haar zelve te onderwijzen, en wel zoodanig, dat zij de studenten alzijdig ontwikkele, en dat dezen in staat zijn op hunne min bevoordeelde medeburgers den heilzaamsten invloed uit te oefenen. Hoogescholen hoeven brandpunten van beschaving, volksveredeling en nationalismus te wezen. Dit kunnen zij slechts, indien de volkstaal er de onderwijstaal is. Ook is dit, uitgezonderd in Vlaanderen, zelfs bij die volkeren het geval, welker taal nog minder op den naam van wereldtaal aanspraak mag maken dan de onze.

Naar mijne bescheiden meening hoeven de schrijvers van wetenschappelijke werken evenmin tot hoofddoel te hebben « *de les faire passer au delà de leurs frontières* ».

Wat geeft het, dat het standaardwerk van Quack « *est peu connu* », « que *Pierson n'est pas cité en Allemagne, en France, en Angleterre?* »

De werken van deze uitstekende geleerden werden in de nationale taal geschreven, en hadden op de bevordering der wetenschap, op de beschaving, op de ontwikkeling van het Nederlandsche volk den heilzaamsten invloed, wat onmogelijk geweest ware, indien zij in eene vreemde taal waren geschreven.

In al de vakken der wetenschap heeft Nederland te allen tijde eene eereplaats bekleed en bekleedt die nog. Het verheugt zich in eene weten-

schappelijke letterkunde. die te recht bewonderenswaardig mag genoemd worden.

Zou dit ook het geval geweest zijn, indien de Nederlandsche geleerden hun onderwijs in eene andere taal hadden gegeven : indien zij hunne werken in eene andere taal hadden geschreven, dan die, waarin zij zelf hadden leeren denken?

Zou het niet onnatuurlijk zijn, dat de Nederlandsche geleerden, wier geheel zieleleven met de Nederlandsche taal vergroeid is, hunne werken, de vruchten van hunne onvermoeide nasporingen, van hun zelfstandig denken, in eene taal hadden geschreven, die zij op kunstmatige wijze hebben geleerd?

Men kan enkele geleerden aanwijzen, die hunne werken in een vreemd kleed hebben gestoken; doch dit is in Nederland, evenals elders, de uitzondering; ik denk dan ook, dat de Nederlandsche wetenschappelijke werken en tijdschriften van allereerste gehalte, zeer goed kunnen wedijveren met die, welke in sommige wereldtalen geschreven zijn.

Ook denk ik, dat een wezenlijk geleerde, een zelfstandige kop, er moeilijk toe besluiten zal, zijne wetenschappelijke werken in eene vreemde taal te schrijven; ik ben vast overtuigd, dat dit niet alleen ten nadeele van de wetenschap, van zijn volk, maar ook van zijn eigen roem gebeurt.

« Waarom zou ik mij van eene vreemde taal bedienen, » gaf Goethe ten antwoord aan iemand, die hem vroeg waarom hij niet in het Fransch schreef, in eenen

tijd, toen het Duitsch nog geene wereldtaal was, van eene vreemde taal, waarin men immer maar een mal figuur maakt al schikt men het nog zoo goed? *Men kan daarin nooit dan het algemeene, dan de grove trekken uitdrukken.*

« *Want wat anders onderscheidt den domkop van een geestrijk man, dan dat deze het fijne, het volkomen gepaste van de wereld rondom hem, snel, levendig en eigenaardig opvat en met gemak weergeeft, terwijl gene daarentegen, juist zooals wij het in vreemde talen doen, zich met gekke, afgesleten phrases of gemeenplaatsen bij elke gelegenheid behelpen moet* » (1).

En Quack, de beroemde schrijver van *De Socialisten, Personen en Stelsels*, wien men te laste legt, zijn werk in zijne, in onze moedertaal, te hebben geschreven! Luister, welke prachtige hulde hij aan onze taal, aan ons streven brengt, om haar recht te laten wedervaren, hoezeer hij den vaderlandschen plicht der geleerden begrijpt, hoe streng hij hen beoordeelt, welke dien miskennen.

« Wij in Holland,— zegde de Voorzitter van het XXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, tot de Vlamingen, — hebben uw geestdrift voor onze taal soms zoo noodig! Als in de armen der weelde opgevoed, versmaden wij soms uit baldadigheid en baloorigheid onze eigen schatten. Wij spreken en schrijven soms slordig. Wat meer zegt: zien wij soms niet dat onze geleerden, om eene ijdele populariteit na te jagen, in vreemde talen gaan schrijven, nu eens Fransch, dan eens Duitsch? Het doet mij in de verte denken aan de smadelijke verloochening van onze nationaliteit door een Alma-Tadema. En deze, nu Engelsche schilder, verliest in alle geval niets van zijn kunstenaars-

(1) *Het Hoofdgebrek van ons Middelbaar Onderwijs*, door JAN VAN BEERS, blz. 28.

grootheid. Maar niet alzoo de schrijvers. In vreemde taal zich uitend, geven zij werken, die als de achterzijde van schermtapijtwerk er uitzien. Wij hadden een geestig geleerde in Leiden, die voor een viertal jaren gestorven is; wij bedoelen professor Dozy, den hoogleeraar der geschiedenis. Hij was een man vol van smaak en humor, overweldigend geleerd, en toch tintelend van geest. Schreef hij soms stukken : dan wist men niet wat men meest zou bewonderen, zijn vast oordeel, zijn zekeren blik, zijn bijtende satyre of zijn puntig Nederduitsch. Welnu, ter wille van zekeren grootheidszin, ging hij een zijner degelijkste werken in het Fransch schrijven, en de zeer rijk begaafde auteur moest weldra ondervinden, dat de geur van zijn arbeid was vervlogen. Andere geleerden volgden hem toch na, vergetend de gulden woorden van Staring, die ons opwekte, liever zóo te schrijven, dat andere natiën ons moesten vertalen. Beteekent het waarachtig iets wat wij schrijven, dan zal men ons vertalen, of nog liever onze taal leeren, om ons te lezen, gelijk men thans weder Noorsch leert, om Ibsen en Björnsen te verstaan. Maar vernedert men zichzelf in zijne taal, dan gelooft niemand meer aan onze eer of aan onze kracht. Ons eigen taalgenie laat ons in den steek.

Want gij, o Nederlandsche taal — ook dit behoort tot uw macht — weet u te wreken.

Wij echter willen, moedertaal, u blijven dienen met al ons vermogen. Wij willen uw wenken opvangen, aan uw frischheid ons verkwikken, aan uw kracht ons sterken, aan uw teederheid ons overgeven. Help gij ons, waar wij voorwaarts ons spoeden. Gij leeft immers, frisscher en rijker, naarmate wij zelven met meer bezieling voortschrijden. Herinner u, dat gij in uw bloeitijd op elk gebied der letterkunde ons wist te verrassen. Dat geen bede te innig, geen bevel te dringend, geen zucht te zacht, geen lach te gul was, of gij wist een diepe, barsche, smeltende of schalksche uitdrukking daarvoor te geven. Herinner u, dat gij het vroolijke, oorspronkelijke lust- en blijspel ons gaaft, als verpoozing na het inspannend, dagelijksch werk. En

voorts : verblijd ons allen weder met zang en klank. In Vlaanderen en in Holland zal dan onder het werk aan den disch, aan den huiselijken haard, uw taalmuziek wêerklinken (1). »

Welke verhevenheid, welk juist begrip van het ware wezen onzer taal, van haren invloed op het karakter van ons volk, van hare onwaardeerbare eigenschappen, stralen niet in deze overheerlijke toespraak uit!

Zij is waarlijk een loflied op de schoone, frische Nederlandsche taal. Zeiden werd aan ons streven om haar in het bezit van al hare rechten te herstellen, om haar tot tolk van gansch ons zieleleven, als voertaal bij het onderwijs in alle graden te doen dienen, zulke hulde bewezen.

XV.

Onze liefde tot de moedertaal moge ons den spot vanwege dagbladschrijvers en « politiekers » op den hals halen; dit gevoel moge als verouderd, als onzen tijd onwaardig beschouwd worden; wij hebben de taal van onze moeder, van onzen geboortegrond, van ons volk, lief, kinderlijk lief. Wij hebben de taal lief, die over onze heiden zweeft, die in onze lucht hangt, die in onze bosschen ruischt; waarin wij onzen eersten zucht stamelden, waarin wij onzen laatsten afscheidsgroet aan de onzen zullen uitspreken. Wij hebben de taal lief,

(1) *Handelingen van het XXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, gehouden te Amsterdam den 15, 16 en 17 September 1887, blz. 60.

waarin wij denken, de taal, die, gelijk Dante zich uitdrukt, het eerst bezit nam van onzen geest en ons in het leven der wetenschap voerde; de taal, waarin ons de teederste gevoelens worden uitgedrukt, door hen, die ons dierbaarst zijn; waarin wij hun den echo van alles wat in ons omgaat, weergeven, waarin geheel ons innerlijk leven zich weerspiegelt. Wij hebben de taal lief, die, als de vorm van al het onstoffelijke, van al wat ons als mensch kenmerkt, ons vergezelt, van den aanvang tot het einde van ons leven. Wij hebben de taal lief, die onze vaderen spraken, welke de wereld hebben opgeluisterd; de taal onzer ouders, onzer voorouders en verwanten, die ons in den dood zijn voorgegaan. Veel hebben zij ons door erfelijkheid nagelaten, het edelste echter is hunne taal. Die beminnen wij, die houden wij in eere Wij beminnen de taal, die ons met onze vrienden in den gezelligen kring, met onze stamgenooten tot een volk vereenigt. Wij zijn overtuigd, dat die taal eene weldaad is voor ons geslacht, dat zij ons tot een zelfstandig, eigenaardig volk stempelt, en dat wij onze zelfstandigheid en nationaliteit versterken en veredelen, naarmate wij onze spraak beoefenen, vereeren en eerbiedigen.

Wij achten onze taal en hebben haar lief, niet alleen om haren rijkdom, om hare innerlijke waarde; maar vooral, omdat zij de onze s, de taal van ons hart; omdat zij alleen geschikt is om ons als kultuurvolk te verheffen en te veredelen. Wij willen, dat zij als voertaal bij het onderwijs ge-

bruikt worde, omdat zij daartoe het eenige doelmatige werktuig is; omdat men, wanneer men haar daar het recht toe ontkent, de nationale geestesontwikkeling belemmert en ons volk vernedert.

***

Hier volgen eenige brieven van vakmannen over ons onderwerp.

M. N. Brouwer, Bestuurder der Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen, te Leiden.

Leiden, den 15 Mei 1908.

Weled. Heer,

In antwoord op uw schrijven van den 13n dezer bericht ik U, dat ik met de door U te verdedigen stelling geheel instem, maar dat ik geen tijd heb de gronden van die stelling nader te ontwikkelen.

Hoogachtend,

Uw dw.
N. Brouwer.

***

M. Temmerman, Oud-Bestuurder der Staatsnormaalschool, te Lier.

Lier, 19 Juli 1907.

Waarde Vriend,

Gij kent mijne meening over de vraag, die Gij mij stelt. « In Vlaanderen Vlaamsch » beteekent voor mij, dat een Vlaamsch kind van moeders schoot tot zijn volkomen ontwikkeling en ontvoogding, als voertuig der gedachte, zijne gelouterde moedertaal zou moeten gebruiken.

In geen enkele school zou er geen enkel vak, in eerste orde, buiten dat der vreemde levende talen, in eene andere taal dan de moedertaal mogen gegeven worden. Het ware overbodig en te lang om zielkundige gronden daarvoor neer te schrijven. Ik heb dit elders ten overvloede gedaan, zooals U bekend is.

Jammer dat het zoo moeilijk is om het advies der Poolsche, Tjekische en andere in hunne taal gegriefde volkeren daarover in te winnen.

Met de *Expansion Mondiale* speelt men nu « tarte à la

«crême» ten voordeele van het Fransch. Zie het *Journal de Bruxelles*.

Overigens, hij is erg doof, wie niet hooren *wil*.

Gij kent mijne meening over het gevaar, dat de verspreiding der Fransche taal in Vlaanderen zou opleveren. Daarover waren wij het nooit eens.

Ik blijf bij mijne meening : Leert al de vakken in al de scholen van de lagere tot de Universiteit inbegrepen in de moedertaal, en laat dan de Fransche taal aanleeren op eene wijze, dat hij, die er zes of zeven jaar onderricht in ontvangen heeft, die voldoende machtig zij, en begin desnoods van op de lagere school, zoodra het kind behoorlijk zijn moedertaal lezen kan.

Uw toegenegen,
H. TEMMERMAN.

***

Heer VERSMISSEN, Eere-Opziener over het Lager Onderwijs, te Hoogstraten.

Hoogstraten, 19 Aug. 1907.

Waarde Heer SEGERS,

Niet lang geleden vroegt gij mij mijn gedacht over het volgende punt : Welke taal dient de voertaal te wezen bij het onderwijs?

't Is wel verstaan, dat hier niet onderzocht moet worden, *hoedanig* de voertaal moet zijn, maar alleen : Dient het onderricht door middel der moedertaal gegeven te worden, of kan dat ook doelmatig geschieden door middel eener andere?

Daar is iets, wat mij zeer verwondert : ik geloof niet, dat een enkele onderwijskundige dat vraagstuk heeft onderzocht, of dat het ooit in een opvoedkundig werk is behandeld geworden. Het antwoord is ongetwijfeld al te eenvoudig.

Evenwel zal het niet zonder nut zijn de kwestie grondig te onderzoeken.

Nemen wij het eenvoudigste deel eener taal, een woord, b. v. *moeder*. Zoohaast ik een kind over zijne moeder spreek, rijst in zijnen geest het beeld van haar op, die hem het leven heeft geschonken. Het woord is met het denkbeeld en het voorwerp met het woord innig verbonden ; het eene wekt het andere op in het bewustzijn.

Zeg ik aan datzelfde kind het woord *mère, mutter, moder; madre,* dan geschiedt die opwekking niet. Het kind hoort

eenen klank, maar daarmee is 't uit : er geschiedt geene geesteswerking, en, om 't in eenvoudige taal te zeggen : het kind denkt niet.

Zooals het met een enkel woord het geval is, is het klaarblijkend met tal van woorden, met geheele zinnen.

Daaruit volgt weder, dat het onderwijs dient te geschieden in de taal, welke het kind verstaat, en wel in die, welke de leerling best kent, in de moedertaal.

Indien wij overigens ons zelven afvragen : wat hebben wij het gemakkelijkst aangeleerd, grondigst begrepen en best onthouden, zullen wij eenparig moeten bekennen, dat het die leervakken zijn, welke men ons heeft onderwezen in de taal, die wij van onze moeder leerden.

Zien wij wat de ondervinding leert. Een bekwaam schoolopziener verzekerde mij voor weinige jaren, dat de slechtste scholen van zijn gebied die zijn van de gemeenten, welke aan de taalgrens liggen. Daar wordt beurtelings Fransch en Vlaamsch gesproken; doch de kinderen kennen noch de eene noch de andere taal grondig; daaraan schreef mijn collega den slechten toestand dezer scholen toe.

Ten slotte : ondervragen wij ons zelven? Kent gij vreemde talen : eene of meer? Welnu, gij moogt die zoo goed kennen als 't mogelijk is; gij zult evenwel moeten bekennen, dat gij slechts in eene taal denkt : in de moedertaal.

En zooals een opvoedkundige schrijft : « Zelf denken is het beginsel van alle waarachtige wetenschap ». Wil dus het onderricht zijn doel bereiken, namelijk de volkomen, de algeheele vorming van den mensch, dan staat het voor mij onbetwistbaar vast, dat dit alleen mogelijk is door het gebruik der moedertaal bij het onderwijs.

Misschien zal iemand vragen : wat denkt gij over het aanleeren van vreemde talen?

Ziehier mijn antwoord :

De kennis van vreemde talen is gewis nuttig en hoogst aangenaam. Doch, mij werd alles, ter lagere school, in de moedertaal onderwezen. Dit heeft echter niet belet, dat ik *later* meer dan eene vreemde taal en ik denk tamelijk goed heb aangeleerd. Wat voor mij mogelijk is geweest, zal dit ongetwijfeld ook wel voor anderen zijn.

FR. VERSMISSEN.
Eere-Opziener van het Lager Onderwijs.

De heer SIMONS, Hoogleeraar te Groningen, buitenlandsch eerelid der Academie.

Grund (Oberharz), 29 Juli 1907.

Hooggeachte Heer,

Uw schrijven van 19 dezer werd mij hier heen nagezonden, waar ik eenige weken tot ontspanning van drukke werkzaamheden verblijf houd. Onder andere omstandigheden, wanneer ik kalm op mijn studeerkamer zat, zoude ik U gaarne mijn zienswijze mededeelen over uwe stelling dat de moedertaal het eenig doelmatig voertuig is van het onderwijs.

Thans moet ik mij tot mijn leedwezen tot de opmerking bepalen, dat ik over 't algemeen uwe meening deel maar niet zonder gewichtige beperkingen : bij het onderwijs in de levende talen moet m. i. de vreemde taal zelve, zoo spoedig mogelijk, het voertuig van het onderwijs worden, zoowel voor den leeraar als voor den leerling, zonder trouwens het hulpmiddel der moedertaal angstvallig buiten te sluiten. Ik vermoed echter, dat uwe stelling meer een nationale strekking heeft dan een didaktische en ten slotte hierop neerkomt, dat het onderwijs in alle geledingen behoort te worden gegeven in de taal van het land of in meertalige landen (België, Oostenrijk, b. v.) in de taal van dat deel van het land, die de leerling van jongs af heeft leeren beschouwen in den werkelijken zin van het woord als zijn moedertaal. In dit opzicht sta ik geheel aan uwe zijde en aan de zijde der Vlamingen.

Met de verzekering van mijn hoogachting heb ik de eer te zijn.

Uw dienstw. dr.
B. SIMONS.

*
* *

Dr GUSTAAF VERRIEST, Hoogleeraar te Leuven.

Leuven, 8 October 1907.

Hooggeachte Heer,

Een verlofreize in het Schwarzwald, waarvan ik gisteren teruggekomen ben, draagt schuld aan mijn late antwoord.

Mijne zienswijze over het gebruik der moedertaal als voertaal van het onderwijs, blijkt uit eenige bladen. — Taal

en Onderwijs, Rodenbach's feestrede, — die ik U, hier en daar blauwgestipt om tijdverlies te sparen toezende.

Onze taal is eene « belijdenis » van ons stamwezen, een vreemde taal is een « belijdenis » van een vreemd stamwezen. Het gebruik van een vreemde taal als voertaal van onderwijs en opleiding leidt den jongeling van zijn stamwezen af.

Ik zende U ook mijne studie over den woordrythmus. Ofschoon er van school en onderwijs geen spraak is, hoop ik, dat, na aandachtig lezen, gij u, indien mogelijk, nog vaster zult voelen in uwe innigste overtuiging, dat de moedertaal van natuur ook de schooltaal moet zijn.

De taal is geen vreemd wezen buiten ons, welks leden en gewrichten boekvast gekatalogeerd staan; zij is geen bloote aaneenschakeling van woorden, geen geraamte zonder vleesch en bloed; de taal is een levend, roerend beest.

Het volk beeldt woorden en zegswijzen, naarmate zijn binnen- en buitenwezen menigvuldiger wordt. Dat is een onophoudelijk baren en telen en werken en wezen. De boer, de werkman, de dichter, scheppen de taal dag voor dag. Wat niet deugt, valt; wat echt is, blijft duren.

Aldus wordt de taal het getrouwe beeld der samenleving. De woordenschat volgt, schrede om schrede, de ontwikkeling van hert en geest; elk gemeenschappelijk denkbeeld, elk gevoel, iedere aandoening vindt op den duur zijn wederwoord. Zoo omsluit de taal den geest der volkeren. Zij is als een kleed, dat over het denkend, voelend, handelend volk ligt en alle zijne ledematen eng en harmonisch omvat. Zij is een afgietsel, eene weêrspleet der ziele zelf van het volk, dat ze spreekt. In de taal eens volks ligt zijn land en zijn hert geschilderd.

Beste groeten,
Dr G. Verriest.

*
* *

De heer HUGO VERRIEST, Pastoor te Ingooighem, werkend lid der Academie.

Ingoyghem, 19 October 1907.

Mijn weerde Collega en Vriend,

Ik moet U nog dien brief schrijven over Moedertaal en Onderwijs.

Om de waarheid te zeggen, ik weet niet langs waar dat aangrijpen.

Ik ben, ziet ge wel, op de hoogte niet.

Ik kan mij niet inbeelden, dat iemand kan anders peizen en anders spreken.

Ik denke ook niet, dat iemand, in geheel de wereld, daar tegen spreekt en schrijft

Voorzeker in de landen waar Onderwijs en Moedertaal samen hun vlakken weg gaan, zou, wie 't anders doen wil, op weg zijn naar 't zothuis.

Daarbij, in Vlaanderen liggen, bij 't jonger volk, fransche woorden onduideiijk en onjuist in den geest en op de lippen. Hoe men daarmede best tot klare kennis en klaren kop geraken zou, zie ik niet.

Mijne persoonlijke ondervinding toont mij hoe lastig en ja onmogelijk het is door eene taal, die men niet, of maar half kent. eene taal of wetenschap te leeren, die men niet kent.

Ik heb nog nooit gehoord dat het op een ambacht het beter is slecht alaam en krank lijf te hebben dan goed alaam en veerdige handen.

Ik kan dus daarover niet « philosopheeren » en groete U in genegen hooger achting.

HUGO VERRIEST.

*
* *

Dr J. W. MULLER, Hoogleeraar te Utrecht, buitenlandsch eerelid der Academie.

Utrecht, 18 October 1907.

Zeer geachte Heer SEGERS,

Ik scheen mij waarlijk half dood bij 't zien van den datum boven uwen brief. Waarom heb ik dien niet aanstonds beantwoord en mij zoodoende schuldig gemaakt aan de zonde

van brieven onbeantwoord te laten, die zoo dikwijls door ons, Hollanders, aan de Vlamingen verweten is? Welke verontschuldiging heb ik aan te voeren? Eigenlijk alleen, dat het antwoord op zich zelf zoo eenvoudig was, dat het *al* te eenvoudig werd, terwijl nadere ondersteuning opzoekingen vereischte, waarvoor ik, herstellende van eene zware ziekte, mij toen, daar buiten in Gelderland, wat te lui voelde. Maar beter laat dan nooit, laat ik mij vermannen en U schrijven wat ik te schrijven heb, in de hoop dat ik niet *te* laat kom.

Uwe stelling « de moedertaal is het eenig doelmatig voertuig van het onderwijs », schijnt mij zóó onweerlegbaar, en zóó natuurlijk, vanzelf sprekend, dat ik niet begrijp wat er *tegen* aan te voeren zou zijn. Alleen waar de moedertaal van een kind een geheel andere is dan die van *verreweg* de meeste andere kinderen (b. v. één kind van Engelsche ouders in Nederland gevestigd), hebben de ouders geen recht om zich te beklagen dat hun kind niet in zijn moedertaal onderwijs ontvangt. Waar de moedertaal der landskinderen vanwege de overheid onderdrukt wordt (als in Russisch en Pruisisch Polen), klagen, morren en rebelleeren ouders en kinderen dan ook ter dege en met recht. In onze Oostindische bezittingen krijgen, zoover ik weet, de kinderen der inlanders zooveel mogelijk onderwijs in hun eigen taal (Javaansch, Madoereesch enz. enz.); eerst op later leeftijd kunnen zij ook de Hollandsche scholen bezoeken. Zelfs de gedachte aan een onderwijs (aan jonge kinderen) in eene andere dan de moedertaal zou thans hier te lande bij niemand opkomen. Wel is waar ontvangen de kinderen in Friesland geen eerste onderwijs in 't Friesch; maar vooreerst is het Friesch, hoezeer oorspronkelijk een andere taal (geen Nederl. dialect), toch een nauw verwante taal, die bovendien sterk verhollandscht is in de laatste eeuwen; en ten tweede kennen de onderwijzers in Friesland, naar ik meen, bijna allen Friesch.

Onderwijs in een andere dan de moedertaal zal heden ten dage wel alleen gegeven worden òf aan andere meer ontwikkelde personen (b. v. bij het aanleeren eener vreemde taal volgens een of andere « directe methode »), òf aan kinderen van andere nationaliteit, die niet erkend wordt, hetzij wegens hare al te geringe getalsterkte, hetzij om staatkundige redenen.

Waarom onderwijs in een andere dan de moedertaal verkeerd is, ligt al te zeer voor de hand, om er lang over te spreken. De weg wordt onnoodig langer en moeilijker gemaakt voor het kind; onderwijzer en onderwezene verstaan elkander niet of slecht; het moet verwarrend werken. Weliswaar weet ik, dat enkele kinderen van Nederlandsche ouders vroeger en een enkele maal ook thans nog, eerst in, d. i. ook door middel van 't Fransch onderricht ontvingen en eerst later in 't Nederlandsch; maar dat pleit eigenlijk niet tegen uw stelling, daar zulke kinderen meestal ook met hunne ouders Fransch spraken, dat dus eigenlijk hun moedertaal was, 't Nederlandsch daarentegen eerst later in den omgang met andere kinderen, dienstboden enz. geleerd werd; ook wel te gelijk met het Fransch, in welk geval men eigenlijk van twee moedertalen zou moeten spreken, hetgeen inderdaad bij begaafde kinderen wel schijnt voor te komen, zonder blijkbare verwarring te veroorzaken. (Ik hoorde een geval van een kind van een Franschsprekenden vader en eene Nederlandsche moeder, dat, te Parijs geboren, beide talen te gelijk leerde en eerst later besefte, dat één ding twee namen had. en brood = pain was!)

In 't algemeen echter schijnt het mij kwalijk anders mogelijk of zulk een tweetaligheid moet bij gewone kinderen verwarrend werken, of althans de vastheid, echtheid, gemeenzaamheid van een der twee of van beide talen benadeelen. Dit geval doet zich te Uwent natuurlijk telkens voor; in uw land is daaromtrent (helaas!) meer ervaring op te doen dan bij ons.

Eerlijk genomen, mag men m. i. niet meer zeggen dat de moedertaal der Vlaamsche *höhere Stände* het Vlaamsch is; dit is, voor zooverre ik oordeelen kan, voor hen inderdaad eer de tweede taal dan de eerste, de moedertaal (1).

---

(1) Der höhere Stände, ja. Doch, hunne zonen en dochters zijn in klein getal in de openbare en vrije scholen aanwezig. In allen geval is de moedertaal van de meerderheid der bevolking onzer scholen in het Vlaamsche land, de Nederlandsche taal. Dat deze de taal der bevolking van de streek zelve is, is, gelijk hooger werd bewezen, eene hoofdreden om haar tot onderwijstaal te verheffen.

Wat zal ik er nu nog meer van zeggen? Ik kan U enkel nog wat literatuur opgeven.

Zijn U bekend de twee geschriften, in 1893 verschenen: Kalff, Het Onderwijs in de Moedertaal;

Van den Bosch, Pleidooi voor de Moedertaal?

Zoo neen, dan raad ik u aan ze te koopen. Ze zijn van geringen omvang, alleen misschien uitverkocht; stellig zullen ze uwe belangstelling wekken, ook al mocht Gij het tweede wat dweepziek achten.

Verder vindt Gij vrij wat in de 16 Jaargangen van Taal en Letteren, dat U te pas kan komen.

Eindelijk voeg ik hier nog bij: 1e een uitknipsel uit een dagblad, dat de gelijksoortige toestanden in Zuid-Afrika bespreekt.

2e Een verwijzing naar *Neerlandia*, 1907. 149 naar deze aanhaling van den sociaal-democraat Bebel, « het geheele cultuurleven ontwikkelt zich alleen op den grondslag van de moedertaal, op den bodem van de natie ».

3e Deze aanhaling uit een boekbeoordeeling door Prof. Dr. D. C. Hesseling van Leiden: « We kunnen nu eenmaal een vreemde taal niet anders begrijpen dan door 't verschil of de overeenkomst op te merken met de taal, waarvan de kennis 't begin en 't einde van alle linguistische wijsheid is, onze moedertaal ». (Theolog. Tijdschrift 1907, blz. 464.)

Het zou mij aangenaam zijn indien een en ander U nog van eenigen dienst zou kunnen zijn.

Onder dankbare herdenking der vriendelijke ontvangst te Gent, op 30 Juni jl. en met de verzekering mijner hoogachting noem ik mij gaarne

Uw dienstwilligen,
J. W. MULLER.

Het Kaapsche blad « Zuid-Westen » deelt mede, dat de volgende belangrijke resolutie omtrent gelijke rechten aan Hollandsch en Engelsch door de afdeelingsschoolraad van Oudtshoorn met op één na algemeene stemmen aangenomen werd:

« Daar er geen gezonder grondbeginsel van onderwijs is, dan het elementair onderwijs aan het kind in zijn moedertaal gegeven, en het in overeenstemming is met de beginse-

len van gezonde opvoedkunde, om de kinderen hun eerste onderricht in hun moedertaal te laten ontvangen, zoo wenscht de raad het volgende aan alle schoolcommissies ten sterkste aan te bevelen : Om tot Standaard II de kinderen onderwijs te doen ontvangen door het medium van hun moedertaal; dat de Hollandsche taal onderwezen worde, uit Hollandsche handboeken, en de Engelsche taal uit Engelsche handboeken. »

(Utrechtsch Dagblad.)
26 Juli 1907.

***

De heer Dr. J. B. SCHEPERS, Leeraar aan het Gymnasium, te Haarlem.

Grouw (prov. Friesland) 3 Aug. 1907.

WelEdele Heer!

Het was mij hoogst aangenaam uw schrijven te ontvangen over een punt, dat mij altijd na aan het harte heeft gelegen en nog ligt. Het is een moeilik vraagstuk, dat U mij ter oplossing geeft, omdat het begrip « moedertaal » niet zoo vast omlijnd is, dat men er beslist houvast aan heeft.

Als iemands « moedertaal » het Gronings, Staphorstens Betuws, Stadsfries, Winterswijks of enig ander dialekt is, dan zal, dunkt mij, dit toch wel geen « doelmatig voertuig van het onderwijs » zijn. Dan toch doet de meer ontwikkelde zijn best aan het dialekt te ontgroeien en tot het algemene beschaafde Nederlands te komen.

En natuurlikerwijs is dat ook het geval bij het onderwijs. Wat men dus bij uitstek *dialekten* noemt, die zijn uitgesloten als voertuig van onderwijs.

Maar nu : wat men talen noemt : daarmee is het ook niet altijd hetzelfde. Laat ik U daarvan een staaltje aanhalen. De hele toch Friessprekende jeugd van ons platte land in Friesland, wordt op de school opgevoed in het Nederlands.

Nu zijn de Friezen er toch nog altijd trots op, dat hun taal een taal is, al noemt Prof. Kern het een voor litteratuur gebruikte gouwspraak. Niettegenstaande er in het Fries

een hele litteratuur bestaat (Oud-Middel- en Nieuwfries), en eigen woordenboek, liederen, volkslied; niettegenstaande hele huishoudingen ook onder de ontwikkeldsten Fries spreken, dat naar z'n verschillende streken weer in dialekten verdeeld is; niettegenstaande het dus in velerlei opzicht de houding van een taal aanneemt: Er zal deze winter zelfs begonnen worden met les-geven aan de Friese schooljeugd in hun moedertaal, dat ze die niet alleen leren spreken, waar men thans er op straat wel voor zorgt, maar ook leren lezen en schrijven, wat met de vele twee- en drieklanken en de daaruit voortkomende moeilike spelling niet gemakkelik is.

Niettegenstaande dat alles zou het toch niet in het hoofd opkomen van de heftigste Frisomaan om te vorderen, dat er op de Openbare Lagere School les zou gegeven worden in Nederlandse taal, Rekenen, Geschiedenis, Natuurlike Histori, enz. met het Fries, de moedertaal van het Friese kind toch, tot voertuig. Het zou eenvoudig niet kunnen.

Onze gouwspraak zou er *misschien* toe in staat zijn, maar dan zou meteen de scheiding tussen Friesland en het overige Nederland een voldongen feit worden, wat niet wenselik zou zijn, te meer omdat in dat Friese gewest ook nog de 11 stadjes liggen, die merendeels Nederlandse dialekten spreken.

Dat is dus een tweede stadium, een overgang tot het derde, waarin U Vlamingen, verkeert.

Hier in Nederland is de verhouding van Friessprekende Friesen tot Nederlanders als 10 : hoogstens 2 of 1 1/2; bij U is het Nederlandse element de hoofdzaak. Het Friese element in Nederland moet z'n morele steun in eigen kracht vinden; het Vlaamse element in België vindt z'natuurlike steun in *het Nederlands, de taal van een staat.*

Het Fries is als nog ongeschikt, geloof ik, als voertuig van onderwijs van alle vakken.

Het Nederlands heeft eeuwen van schoolontwikkeling doorgemaakt, staat in duidelijkheid, in benoemingskracht, niet achter bij welke taal ook, heeft een voor 't onderwijs nodige litteratuur over school en schoolwezen; kortom is bij uitstek geschikt om als voertuig van onderwijs dienst te doen en dan is het voor Vlamingen natuurlik het doelmatigst omdat het het naast aan hun denken ligt.

Evengoed immers als in Nederland de dialektsprekers er naar streven het algemene beschaafde Nederlands machtig te worden en te gebruiken, evengoed moet de Vlaamse dialektspreker het algemene beschaafde Vlaams trachten te scheppen, of ten minste meewerken aan de schepping er van.

Immers: ik heb wel gemerkt, dat de algemene beschaafde taal, die boven de dialekten staat, al te veel het Frans is, omdat men zich niet in staat rekent het algemene Noord-Nederlands te spreken.

Dit nu is natuurlik een wanbegrip.

Wanneer de Vlaamse beweging werkelik een *volkzaak* wordt, doordat maar telkens weer het wetsontwerp Coremans of iets dergeliks in de doos van een kommissie gestopt en men dus de Vlamingen ten slotte tot één wordende, ijverende massa maakt, dan zal zich boven de Vlaamse dialekten ook verheffen het algemene beschaafde Vlaamse Nederlands. Palma sub pondere crescit.

In afwachting is stellig het algemene beschaafde Nederlandse Nederlands nu het doelmatigst voertuig voor de Vlamingen, omdat het het naast staat aan zijn moedertaal, het Vlaams, er meer mee overeenkomt in klank en zinnenbouw dan het Frans, en omdat het achter zich heeft de beschaving van een kultuurland, dat eeuwen lang aan de spits der beschaving gestaan heeft en omdat de Nederlandse taal bij uitnemendheid voor onderwijsdoeleinden geschikt is.

Wordt dit algemene Nederlands algemene schooltaal in Vlaanderen, dan is meteen het begin gemaakt van een algemeen Nederlands boven de Vlaamse dialekten, maar er niet tegenover.

Alleen om volkomen doelmatig te zijn voor *uw*, zowel als voor *ons* doel moeten de etymologiese moeilikheden, aan ons spellingstelsel verbonden, worden geschrapt, en evenals de Afrikaander de vereenvoudigde spelling heeft *aan*gegrepen, moet *ook, op straffe van niet volksaardig te worden*, de jonge Vlaming niet gekweld worden met alle *nodeloze* moeilikheden van de spelling De Vries en Te Winkel.

Dat hebben de Vlamingen ook begrepen en doorvoeld op het Brusselse Taal- en Letterkundig Kongres, toen *zij* met geestdrift de doorslag gaven tot het aannemen van een voorstel in die geest.

Ziedaar, WelEdele Heer, mijn gedachten over dit punt. Mocht U nog bezwaren hebben, zoo zal het mij een genoegen zijn daarop te antwoorden.

Graag verneem ik naders omtrent Uw lezing en hoe uw kollegaas over deze zaak denken.

Uw dw.
J. B. SCHEPERS.

*
* *

Over het algemeen deel ik de brieven, welke mij toekwamen mede, zonder de zienswijze der schrijvers te bespreken, al moge deze met de mijne in strijd zijn. Doch, op het zoo belangrijke schrijven van Dr. SCHEPERS veroorloof ik mij eene uitzondering te maken.

Ik schreef aan den heer Leeraar, dat, volgens mij, en volgens de Vlamingen in het algemeen, het beschaafde Nederlandsch niet het naast bij onze moedertaal, het Vlaamsch, staat, maar onze moedertaal is. Wanneer wij verklaren, dat de moedertaal het eenige doelmatige voertuig is van alle degelijk onderwijs, verstaan wij daardoor, dat in de Vlaamsche gewesten de algemeene Nederlandsche taal de onderwijstaal hoeft te wezen.

Veel werd hierover reeds getwist. Doch, hoewel het met de kennis der algemeene Nederlandsche taal in Vlaanderen zoo goed niet gesteld is als men dit zou mogen wenschen, is de toestand op verre na zoo slecht niet als dit al te dikwijls in Holland wordt beweerd, grootendeels omdat dit in Vlaanderen door zekere school wordt gepredikt.

Ook in Holland laat het gebruik der beschaafde spreektaal te wenschen over, en zelfs wordt daar bitter over de slordigheid der onderwijstaal geklaagd. Nog eens : wij erkennen, dat wij tegenover Holland, meer nog tegenover Frankrijk, in dit opzicht achterstaan; doch, ik meen te mogen verklaren, dat het getal scholen, waar de algemeene Nederlandsche taal zuiver gesproken wordt, grooter is, dan velen in Holland wanen. Over het algemeen ziet men daar al te zeer uit de hoogte op ons neder. Dit belet niet, dat het louteren onzer omgangstaal en het verspreiden der algemeene Nederlandsche taal onze voornaamste plicht is en blijft.

Ook ben ik het niet eens met den heer SCHEPERS, wat de vereenvoudiging der spelling betreft. Wij zijn diep overtuigd, dat de overgroote meerderheid der Vlamingen, met de Koninklijke Vlaamsche Academie aan het hoofd, onze zienswijze deelt. De redenen hiervan zijn velerlei. De voornaamste zijn : *a*) de voorschriften der vereenvoudigde spelling berusten niet op hechte gronden; *b*) zij zijn veeleer willekeurig; *c*) zij brengen de zoo moeilijk verkregen eenheid van spelling in gevaar; *d*) zij zijn schadelijk voor het verspreiden der algemeene letterkundige taal, daar zij er bijna onvermijdelijk toe leiden, eerder de streekspraak dan de algemeene taal te raadplegen; *e*) de verwarring, welke de vereenvoudigde spelling zou te weeg brengen, zou in allereerste plaats nood-

lottig voor het onderwijs onzer taal en zelfs voor den bloei der Vlaamsche Beweging zijn (1).

Mijn brief lokte een tweede schrijven van den geleerden professor uit; het bevat, evenals het eerste, beschouwingen van den verhevensten aard. Ik betuig den heer Dr. SCHEPERS vooral mijn hartelijksten dank.

*
* *

(1) Niet zonder verwondering las ik in de redevoering van Prof. Dr. Tack, « *De Vereenvoudiging van onze schrijftaal* » :

« Het getuigt van een oppervlakkig denkvermogen of van « willekeurige partijdigheid, de spellingkwestie aan te zien of voor « te stellen als zijnde van ondergeschikt belang, als *geitenwol, zooals* » *de heer Segers*, werkend lid van de Koninklijke Vlaamsche « Akademie in zijn beruchte philippica tegen de Vereenvoudigde « Spelling verklaarde ». (*Handelingen van het XXIX Nederlandsche Taal en Letterkundig Congres te Brussel*, tweede deel, blz. 309).

De man, die de spellingkwestie als « *geitenwol* » aanzag, staat eenige vademen hooger dan de heer Segers; 't was namelijk JOOST VAN DEN VONDEL. In mijne « philippica » haalde ik letterlijk de woorden aan, van onzen grootsten dichter, in mijne oogen althans, tevens onze grootste taalkenner, en wiens denkvermogen ook niet buitengewoon oppervlakkig mocht heeten : « Wat de spel- « ling belangt, also ons besluyt daer van niet en rept, en dit in « elx vryheyd staet, soo hebben wy meest den gemeenen sleur « gevolgt, wtgeseyd in weynige dingen, onvermits wy tot noch toe « noyt ons selven daer in hebben konnen voldoen, oock achtende « datter so veel niet aen gelegen is, als, met verlof, sich sommige « wel inbeelden. *In Vranckrijck hebben eenige geesten de spelling* « *willen hervormen, en juyst schryven gelijck men spreekt, dan* « *sy sijn niet gevolght geworden van de treffelijckste schryvers,* « *die ongetwijffelt gewightige reden daertoe gehad hebben.* » (juist gelijk thans in Vlaanderen en in Nederland.) — « *Maer hola 't is langh genoegh om de geytenwol getwist*, laet ons liever hooren wat Palamedes te seggen heeft. » (*Palamedes, Voorrede. Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, 1902, blz. 105-107).

Grouw, 8 Aug. 1907.

Waarde Heer SEGERS!

Uw schrijven heeft mij doen inzien dat er nog een vervolg bij mijn brief moet. Natuurlijk is de moedertaal het doelmatigste voertuig van onderwijs voor het kind. Het kan zich de dingen niet scheiden van de namen er aan gegeven; die associatie wordt onmiddellijk verbroken, zoodra er iets aan de naam verandert. Een patroon van een brandkastefabriek hier te Grouw, die altijd Hollands spreekt, vroeg ik eens hoe of hij het had met z'n knechts, als hij deze moest uiteenzetten waar een schroef en een moer moest zitten, hoe ze moesten smeden en stoken. O natuurlik, zei hij, die spreek ik toe in 't Fries, anders zouden zij mij niet vatten, misschien.

Zoals het met deze grote kinders gaat, is het ook met het kind.

Eis van pedagogie is dan ook — of het daarom ergens toegepast wordt is een andere vraag — uitgaan van het dialekt van het kind met al z'n plaatselike eigenaardigheden en het zo brengen tot het algemene Nederlands. In de nieuwe schoolboekjes van Van Strien wordt om de richting van dat levende beschaafde woord gewerkt, een richting door het tijdschrift *Taal en Letteren* in de 16 jaar van z'n bestaan in de hand gewerkt.

Natuurlik staan wij hier enigzins anders tegenover de kwestie als U in Vlaanderen; bij ons zou niemand het in 't hoofd krijgen een andere taal als voertuig van onderwijs te gebruiken en we zien nu juist niet zulke gunstige resultaten van het onderwijs door bonnes en gouvernantes aan de kindertjes van onze hogere standen gegeven, dat we dit zouden aanmoedigen, en als voorbeeld van goed onderwijs willen stellen. Deze genoemde kinderen zijn vaak èn slecht in het Nederlands èn slecht in het Frans dat ze na korten tijd weer vergeten zijn.

En dat was de reden waarom ik een voorbeeld putte uit het Fries, waarvan de verhouding tot het Nederlands iets lijkt op die van het Nederlands in België op het Frans.

En zelfs hier zou stellig de Friese moedertaal het meest doelmatige voertuig van onderwijs nog zijn als het niet door een eeuw van Lager Onderwijs in de Nederlandse taal verdrongen was.

Daarom is het Fries meteen een waarschuwing voor Vlamingen en Afrikaanders, dat ze hun talen toch niet moeten laten komen in die toestand van vernedering. Zij moeten hun talen met het staatsgezag kracht bijzetten, maar aan de andere kant is het Fries ook een bemoediging. Immers : de taal mag dan niet meer de eerste zijn onder de Friezen, die hoger op willen, de Friese aard is gebleven met z'n vrijheidzucht, z-n frisse kijk op de dingen, z'n leukheid, z'n humor, z'n leefkracht in één woord.

De Friese dichter P. J. Troelstra, de socialist, drukte dat uit.

Mei eck namme en tael forgean,
Dou o frijdom bljouw bestean!

(Mag ook naam en taal vergaan,
Gij, o vrijheid, blijft bestaan!)

Maar komen er weer perioden van gevoel van die kracht, dan leeft meteen het taalgevoel op.

Een Fries schrijver vermaande eens de gemeenteraden ten platten lande in Friesland om hun belangen in het Fries te bespreken om die taal weer in ere te herstellen. Welnu, dat gaf niets; men voelde in 't algmeen die behoefte niet; men wou niet buitensporig doen.

« Maar, » zei mijn vader, zelf lid van de gemeenteraad : « zoodra ze ons uit den Haag gelasten gaan allen Hollands te spreken, dan doen we het allen in het Fries. »

Als de Vlamingen, die nu toch op verschillende wijzen gekweld worden, dat ook deden, ook die kracht toonden, dan zou dit niet alleen in de gemeenteraden, maar ook bij het onderwijs doordringen. Daarom is ontwikkeling van zelfbewustzijn noodig.

Ziedaar, nu geloof ik zoo wat uitgepraat te zijn.

Ik hoop dat U slagen zult in Vlaanderen.

Gegroet.

Uw dw.
J. B. SCHEPERS.

*
* *

Kanunnik AMAAT JOOS, bestuurder der Normaalschool te Sint-Niklaas, werkend lid der Academie.

Waarde Collega,

Gij verzocht mij om een antwoord op de vraag : *Waarom moet de moedertaal de voertaal zijn van het onderwijs ?*

Best bespreek ik een bijzonder geval, dat alle jaren in Vlaamsch-België duizendmaal voorkomt.

Een knaap, twaalf jaar oud, heeft met vrucht al de graden der lagere school gevolgd. Nu hij daar uitgeleerd is, zenden zijne ouders hem naar eene kostschool.

Wat gaat er van de kennis geworden die de jongen bezit? Alle vakken heeft hij door de moedertaal aangeleerd, en in sommige, b v. in rekenkunde, is hij tamelijk verre gevorderd; van het Fransch kent hij eenige woorden en zinnen, die betrekking hebben, niet op de wetenschap, maar op het dagelijksch leven...

Misschien is in de kostschool het Fransch het hoofdvak; dan zal de jongen in eene lage klas geplaatst worden, waar hij, ja, de beginselen van de Fransche taal zal aanleeren, maar, voor al het overige, gelijk zijne jongere en veel min bekwame gezellen zal behandeld en onderwezen worden. Hij zal bijgevolg, tot zijne groote verveling, veel zaken moeten herleeren die hij reeds lang kent, en ondertusschen zal hij vergeten al wat hij meer dan zijne schoolmakkers weet. Want verkeerd ware het te denken dat de knaap onthouden zal wat hij weet. Onthouden vraagt herhaling, en de herhaling ontbreekt hier volkomen.

Om Fransch te leeren, gaat dus onze jongen, in al de andere schoolvakken, twee, ja, drie jaar achteruit. Drie jaar verloren op twaalf! Is dat niet erg ?...

't Kan ook gebeuren dat men den knaap te bekwaam erkent om hem zoo laag te plaatsen. Men zal dan beproeven om hem in eene klas te doen medegaan waarvan de leerstof, al is hij achteruit in het Fransch, eenigszins overeenkomt met zijne vordering in de andere vakken.

Maar hoe gaat de leeraar het aan boord leggen om in zijne door het Fransch gegeven lessen met onzen knaap in gemeenschap te komen?... Wat nut kan de jongen trekken b. v. uit eene les over geschiedenis en aardrijkskunde, die

te grooten deele uit eene voordracht in het Fransch zal bestaan?...

Arme, beklagenswaardige leerling! In de klas verstaat hij zijnen leeraar niet, en toch moet hij zich stil houden en luisteren; in de studie verstaat hij zijn leerboek niet, en toch moet hij morgen zijne les kennen. Wat dan gedaan?... Indien hij een krachtigen wil heeft en welbegaafd is, zal hij zijne les vertalen en dan, zoo goed hij kan, zijn eigen leeraar zijn. Maar de meesten hebben dien buitengewonen moed of die vlugheid van geest niet : of wel zij leeren niet, en worden onverschillig en lui ; of wel zij leeren... van buiten, zonder te verstaan. 't Is geen zaakonderwijs, wat het moest zijn ; 't is een ijdel woordenonderwijs, of juister, een klankenonderwijs.

Heeft de leeraar dan geen enkel middel ter hand om den leerling toch eenigszins de kennis die hij vroeger door de moedertaal opdeed, in sommige vakken te doen benuttigen? Het grondstuk is Vlaamsch, de verdere bouw die er op rusten moet, zal Fransch zijn. Wij staan hier voor twee gansch onafhankelijke deelen, die, alleenlijk door volledige en juiste aanpassing, tot een geheel kunnen aaneengroeien.

Om die aanpassing te bewerken, verhoopt men alles van de vertaling der vaknamen.

Maar voorcerst, hoelang zal 't niet duren, eer de Fransche naam eenige vastheid in het geheugen zal hebben en vlug zal te voorschijn komen, opdat de leerling hem spoedig ter hand hebbe, wanneer hij in de klas te antwoorden heeft?... Men overdrijve de macht der associatie niet; men vergete niet dat de Vlaamsche naam, wellicht aanschouwelijk of door inductie geleerd en vroeger duizend keeren gebezigd en zoo verfrischt, zeer vast in het geheugen zit en op de lippen ligt, terwijl de Fransche naam alleenlijk enkele malen nevens den Vlaamschen geplaatst en misschien met dezen niet eens verbonden werd.

Dan, het verstaan der vaknamen brengt niet noodzakelijk het verstaan van heel de les mede. Onder de les worden uitleggingen, afleidingen, toepassingen gegeven betreffende de begrippen door de vaknamen uitgedrukt. Indien de leerling zijnen professor niet verstaat, is er hier weer geene volledige aanpassing of ontstaan er onduidelijke en onjuiste begrippen, zoo het geheele niet nog eens op bloot klankenonderwijs uitloopt.

Men merke daarenboven op dat de leerling vroeger, in verscheiden vakken, menige bepaling, menige oefening *woordelijk* in zijn geheugen opgenomen heeft. Die geheugenschat wordt hier niet in het Fransch herhaald, maar alleenlijk herinnerd, en zoo blijft noodzakelijk de Vlaamsche uitdrukking voortduren : zij wordt immers door de gelijkbeteekenende Fransche niet vervangen. Ik noem b. v. in de rekenkunde, de verhoudingen in het metriekstelsel en de hoofdbewerkingen. Ik ken een geoefenden klerk, die, om de proef te maken van eene samentelling in het Fransch gedaan, in het Vlaamsch hertelt, met volle zekerheid dan niet te missen. Menigeen verlaat het pensionaat, ja, de humaniora, zonder in het Fransch vlug te kunnen vermenigvuldigen of deelen.

Nadat ik het voorgaande geschreven had, ging ik in onzen hof wat vrije lucht scheppen en kwam, al wandelende, vóor onze twee bedden preien. Zie, dacht ik, hier heb ik twee treffende beelden : het eerste van wat onze jeugd zou zijn, wierde zij door hare moedertaal onderwezen ; het tweede van wat zij is, omdat eene vreemde taal de voertaal van haar onderwijs is.

Bekijk het eerste bed : de planten werden er gezaaid, schoten er wortel en bleven ter plaatse staan en groeien : zij zijn kloek, gezond, dik en hoog. En het tweede bed?... Het zijn preien die bij de andere ontkiemden, maar, omdat zij te dik stonden, weggenomen en hier uitgeplant werden : een heelen tijd lang treurden zij, sommige kregen den worm en verteerden, de overige kwamen traag in den was en schoten dan op, ja, maar zie! ze zijn maar de helft van hunne geburen in dikte en tier.

Eene vreemde taal als voertaal is niet alleen schadelijk voor den geest, maar ook voor het hart, voor het gemoed van den leerling.

De indrukken die het kind in zijn ouderlijk huis en in zijne eerste omgeving opdoet, zijn uiterst kostelijk en al wat er van verloren gaat, is een verlies dat op gansch het latere leven wegen kan. Die indrukken zijn het zaad waaruit de liefde, met al hare verschillende vormen en voorwerpen, opschiet. De vaderlandsliefde, onder andere, wordt geboren onder het ouderlijk dak.

Die eerste indrukken draagt het kind vooral mede door zijne moedertaal, die hier als tot schrijn of heiligkas dient.

Talrijk immers zijn de woorden en wendingen der moedertaal, die óf het merg zijn der eerste herinneringen óf deze herinneringen tot onafscheidbaar geleide hebben en, bij aandachtig waarnemen, telkens door eenen lach, eenen zucht of eene siddering vergezeld zijn. Groot dan is de macht der moedertaal tot het opkweeken der gevoelens!

Die macht heeft de vreemde taal niet, o neen, zij kan die niet hebben. Zij is voor het grootste deel de taal der loutere rede, niet die van het hart; zij is de taal van het tegenwoordige, buiten verband met het zoete verleden, den tijd der vatbare kindsheid.

Zoo blijkt het dat de vreemde taal, door hare woorden, ten minste rechtstreeks, die eerste herinneringen niet wekken kan.

En men weet dat verleden indrukken, die niet intijds verlevendigd worden, stilaan verdonkeren, verkwijnen en, ja, geheel uitsterven. Zoo wordt door de vreemde taal de liefde, bij gebrek aan voedsel, in haren wortel aangetast, terwijl zij door de moedertaal gedurig nieuw leven krijgen zou.

Zal men niet lachen om wat ik meen?... Ik meen dat eene opvoeding, met eene vreemde taal tot voertuig van veel jongelingen gevoellooze ikzuchtigen maken moet.

Sint-Niklaas, den 20 Juli 1908.

Kan. Am. Joos.

WEDSTRIJDEN

LIJST

DER

UITGESCHREVEN PRIJSVRAGEN.

Voor 1909.

1. — Middelnederlandsch.

Klankleer van het Zeeuwsch dialect in de middeleeuwen.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde (1).

2. — Geschiedenis.

Geschiedenis van het huisgezin in Vlaamsch-België.

Hoofdzakelijk wordt verlangd : een levendig beeld van ons zedelijk leven in het verleden; de ontwikkeling van het huisgezin; zijne rol in de samenleving; zijn invloed op onze letterkunde; zijn strijd om het dagelijksch brood op economisch gebied; zijne rechten bepaald in « Costumen en keuren »; de plaats en de invloed der vrouw; de opvoeding van het kind; eigenaardige gebruiken en zeden, feesten enz. — (Zie o. a. : FR. DE POTTER's proeve : *Huiselijk leven onzer voorvaderen;* — RIBBE : *La Famille;* — LETOURNEAU : *Évolution de la Famille.*)

Prijs : 750 fr.

3. — Onderwijs.

Verhandeling over de Kinderliteratuur; hare geschiedenis (breed geschetst) *in de meeste beschaafde landen; hare voornaamste voortbrengselen hier en elders; haar doel en hare vereischten; middelen tot aanmoediging.*

Prijs : 600 fr.

---

(1) Voor elke prijsvraag wordt den prijswinnaar de keus gelaten tusschen honorarium of gouden gedenkpenning.

4. — Kunstgeschiedenis.

Geschiedenis van de Vlaamsche Schilderkunst te Brugge.

Prijs : 750 fr. (Het met goud bekroond werk zal de Koninklijke Vlaamsche Academie laten illustreeren naar de aanwijzingen van den schrijver.)

5. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige lijst van de Nederlandsche vakwoorden van de **Klompenmakerij** (**Kloefkapperij**), met opgave van de gewestwoorden, en met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche en Hoogduitsche benamingen. Tot opheldering wordt de afbeelding van het gereedschap en van de voorwerpen verlangd.

(Voor de gewestwoorden wordt aanwijzing der streek vereischt.)

Prijs : 300 fr.

6. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige Vak- en Kunstwoordenlijst over het **Landbouwbedrijf**, *met inbegrip van* **Veeteelt** *en* **Paardenfokkerij**, zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen en van de Fransche benamingen.

(Voor de gewestwoorden wordt aanwijzing der streek vereischt)

Prijs : 800 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1908 ingezonden te worden.

***

Voor 1910.

7. — Middelnederlandsch.

Klankleer van het Hollandsch dialect in de middeleeuwen.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1909 ingezonden te worden.

8. — Gewesttaal.

Idioticon van het **St.-Truidensch dialect.**

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1909 ingezonden te worden.

9. — Geschiedenis.

Een volksboek over de geschiedenis der beschaving in Vlaamsch-België.

(De Schrijver zal de verdiensten onzer vaderen op het gebied der beschaving doen uitschijnen; hun geestesleven: godsdienst, kunst, letteren; hunnen strijd voor de vrijheid en voor het stoffelijk bestaan in het licht stellen. — Het verlangde boek moet derwijze opgevat en bewerkt zijn, dat het een voortreffelijke leiddraad wezen kan voor de leeraars van het Middelbaar Onderwijs.)

Prijs : 1000 fr.

10. — Onderwijs.

Geschiedenis (van zuiver pædagogisch standpunt) *van het onderwijs in de drie graden, in België, tijdens de Fransche overheersching en onder de regeering van Willem I.*

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1909 ingezonden te worden.

11. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige lijst van de Nederlandsche vakwoorden van het **Spelden- of Kantwerken,** met opgave van de gewestelijke woorden en met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen. Tot opheldering worden afbeeldingen van het gebruikt gereedschap en teekeningen van kantwerk verlangd.

(Voor de gewestwoorden wordt aanwijzing der streek vereischt.)

Prijs : 600 fr.

12. — Vlaamsche Beweging.

MILITAIRE STRAFRECHTSPLEGING. — *Geschiedkundige en critische schets van de ontwikkeling der militaire strafrechtspleging in België inzonderheid met het oog op het gebruik van het Nederlandsch bij de militaire strafrechtscolleges.*

Prijs : 400 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1909 ingezonden te worden.

***

Voor 1911.

13. — Middelnederlandsch.

Klankleer van het Geldersch-Overijselsch dialect in de middeleeuwen.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1910 ingezonden te worden.

14. — Dialectstudie.

Topographische grens van het West- en Oostvlaamsch dialect.

Prijs : 400 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1910 ingezonden te worden.

N. B. Deze vraag is de *eerste* van eene reeks die *alle* Nederlandsche dialecten zal omvatten. Bij gebleken belangstelling, is het de bedoeling der Academie eerst de *hoofddialecten*, daarna de *onderdialecten* in kaart te brengen.

15. — Letterkunde.

Repertorium der Verhandelingen en bijdragen betreffende de Nederlandsche Letterkunde in de 16de, 17de, 18de, 19de *en begin* 20e *eeuw, hetzij afzonderlijk, hetzij in tijdschriften en mengelwerken tot op* 1910 *verschenen.*

Prijs : 600 fr.

Als model voor de stoffelijke uitvoering kan dienen : Louis D. Petit's *Repertorium der Verhandelingen en bijdragen van de geschiedenis des Vaderlands* (Leiden, Brill, 1905, vlgg.).

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1910 ingezonden te worden.

16. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige lijst van de Nederlandsche vakwoorden van de Brouwerij, met vermelding, zooveel mogelijk, van de gewestwoorden en van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen. Tot opheldering wordt de afbeelding van de werktuigen verlangd.

(Voor de gewestwoorden wordt aanwijzing der streek vereischt.)

Prijs : 600 fr.

17. — Vak- en Kunstwoorden.

ZEEVISSCHERIJ. — *Eene zoo volledig mogelijk verklarende Nederlandsche vakwoordenlijst van de* Zeevisscherij. (*Voor de* gewestwoorden *wordt aanwijzing van de* streek *vereischt.*)

Prijs : 800 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1910 ingezonden te worden.

***

Voor 1912.

18 — Middelnederlandsch.

Geschiedenis van de spelling der lange klinkers in het Middelnederlandsch.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1911 ingezonden te worden.

19. — Dialectstudie.

Gentsch Idioticon.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1911 ingezonden te worden.

20. — Folklore.

Vlaamsche Volksspelen.

Eene zoo volledig mogelijke verzameling en nauwkeurige beschrijving van de oude en hedendaagsche « Volksspelen » in Vlaamsch-België, met de daarbij gezongen liederen (woorden, en voor zoover mogelijk, de muziek).

Prijs : 800 fr.

(Verg. b. v. TER GOUW, *De Volksvermaken*, Haarlem, 1871 ; A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland.*)

Tot leiddraad wordt navolgende, niet bindende, indeeling aanbevolen:

I. LOOPSPELEN: eierenrapen, zeerloopen enz., enz., SPRINGSPELEN: hinkspelen enz.; DANSSPELEN: volksdansen, dansliedjes enz. — II. WERPSPELEN: bolspelen, balspelen, paletspelen, kegelspelen enz. — III. GEZELSCHAPSSPELEN: ambachtspelen, raadspelen, kaartspelen; domino-, bak-, schaakspel enz. — IV. SPELEN MET SPEELTUIGEN: wapens (boog, geweer enz.), slinger enz. — V. MENSCH EN NATUUR: Dier, te paard rijden enz.): jagen; visschen; winterspelen (schaatsen enz.). — VI. MENSCH en KALENDER: kermisspelen; Driekoningen, Nieuwjaar enz., enz. — VII. MENSCH en MUZIEK: blaasinstrumenten, snaartuigen enz. — VIII. TERGSPELEN enz., enz.

21. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst van de **Beeldende Kunsten**, t. w. **Bouw-**, **Beeldhouw-**, **Schilder-** (met inbegrip der **Glasschildering**), **Graveer-** en **Teekenkunst**, met de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche benamingen, en afbeeldingen zoo talrijk mogelijk. (De *archeologische* termen worden *niet* verlangd.) — (Verg. b. v. JULES ADELINE, *Lexique des termes d'art*. Paris, Quantin.)

Prijs: 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1911 ingezonden te worden.

***

Voor 1913.

22. — Middelnederlandsche Taalkunde.

Ontwikkeling van Middelnederlandsche i en û. — *Een onderzoek naar de chronologie van de ontwikkeling van Middelnedl.* i *en* û *tot Nieuwndl.* ij *en* ui.

Prijs: 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1912 ingezonden te worden.

23. — Taalzuivering.

GERMANISMEN. — *Eene lijst, zoo volledig mogelijk, van de* **Germanismen**, *die hedendaags gebruikt worden door de Nederlandsche*

Schrijvers, met nadere verklaring van den aard der fout, en met opgave van de zuiver Nederlandsche woorden of uitdrukkingen.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1912 ingezonden te worden.

24. — Dialectstudie.

LIMBURGSCH DIALECT. — *Een beschrijving van het Limburgsch dialect in de provincie Luik* beoosten de Maas, *omvattende : een grammatica* (k'ankleer, vormleer, woordvorming, syntaxis), *een woordenboek, een kaart van het beschreven spraakgebied. Vooral aan den invloed van het Fransch en het Duitsch op dit dialect zal aandacht behooren gewijd te worden.*

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1912 ingezonden te worden.

25. — Folklore.

De folklore bij Vondel.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1912 ingezonden te worden.

26. — Vak- en Kunstwoorden.

BAKKERSBEDRIJF. — *Eene, zoo volledig mogelijk, verklarende Nederlandsche vakwoordenlijst van het* Bakkersbedrijf, *met teekeningen van gereedschappen en werktuigen.* (*Voor de* gewestwoorden *wordt aanwijzing van de* streek *vereischt.*)

Prijs : 300 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1912 ingezonden te worden.

27. — Letterkunde.

De geschiedenis van den invloed der Fransche pleiade op de Nederlandsche letterkunde.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1912 ingezonden te worden.

***

Voor 1914.

28. — Taalkunde.

Eene critiek op den « Schat der Neder-Duytscher Spraken » *van Chr. Plantijn.*

(Vergelijk Dr. A. Kluyver : *Proeve eener critiek op het Woordenboek van Kiliaan*; Dr. D. H. G. Bellaard, *Gert van der Schuren's Teuthonista.*)

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1913 ingezonden te worden.

29. — Geschiedenis.

Repertorium der werken, verhandelingen en bijdragen betreffende de Geschiedenis des Vaderlands, hetzij afzonderlijk, hetzij in tijdschriften, mengelwerken en uitgaven van geleerde genootschappen verschenen tot en met 1912.

Prijs : 1000 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1913 ingezonden te worden.

***

Voor 1915.

30. — Taalkunde.

De Zuidnederlandsche bestanddeelen van Vondel's taal.

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1914 ingezonden te worden.

***

Voor 1916.

31. — Middel- en Nieuwnederlandsch.

Het voegwoord « DAT ». — *De* syntaxis *van het voegwoord* dat *in het Middelnederlandsch en in het oudste Nieuwnederlandsch* (*tot ongeveer* 1530).

Prijs : 600 fr.

Antwoorden op deze prijsvraag behooren uiterlijk op 31 December 1915 ingezonden te worden.

VOORWAARDEN.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en nog niet uitgegeven stukken aanvaard. De werken dienen **leesbaar** geschreven en in het Nederlandsch gesteld te zijn.

De schrijver zet zijnen naam op zijn werk niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van naam en woonplaats, op een briefje onder een gesloten omslag, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De mededingende handschriften dienen *vrachtvrij* ten lokale der Academie, Koningstraat, 18, Gent, ingezonden te worden vóór den 1 Februari van het jaar van den wedstrijd;

Voor de volgende Prijsvragen echter dienen de antwoorden ingezonden te worden **uiterlijk** :

Nr **6**, 31 December 1908;

Nrs **7**, **8**, **10** en **12**, 31 December 1909,

Nrs **13**, **14**, **15** en **17**, 31 December 1910;

Nrs **18**, **19** en **21**, 31 December 1911;

Nrs **22**, **23**, **24**, **25**, **26** en **27**, 31 December 1912;

Nrs **28** en **29**, 31 December 1913;

Nr 30, 31 December 1914;
Nr 31, 31 December 1915.

Stukken, ná den bepaalden dag ontvangen, of dezulke, waarvan de schrijver zich op eenigerlei wijze bekend maakt, worden uit den wedstrijd gesloten.

Alle ingezonden werken behooren van de noodige inhoudstafels voorzien te zijn.

Den mededingers wordt aanbevolen een volledig afschrift van hun werk te bewaren, om dit te kunnen benuttigen ingeval de keurraad het bekronenswaardig zou achten, maar wijzigingen of bijvoegingen zou bedingen vóor tot drukken kan overgegaan worden. In geen geval wordt het bekroonde handschrift den Inzender teruggegeven.

Zijn er aan eenig werk, dat bekronenswaardig gekeurd wordt, wijzigingen toe te brengen, dan zal het bedrag van den prijs niet eerder uitgekeerd worden dan nadat de keurraad het handschrift drukvaardig zal verklaard hebben.

De Academie eischt de grootste nauwkeurigheid in aanhalingen en verwijzingen; niet alleen deel en bladzijde, ook de uitgave der aangehaalde boeken, dient te worden opgegeven.

De Koninklijke Vlaamsche Academie vestigt er de aandacht op, dat, ingevolge art. 44 van hare wet, alle op prijsvragen ingezonden antwoorden haar eigendom en diensvolgens in haar archief bewaard blijven.

Van de niet ter uitgave bestemde stukken, al of niet bekroond, kunnen de schrijvers, op hunne kosten, een afschrift bekomen. Desvoorkomend wende men zich tot den Bestendigen Secretaris.

Ingezonden antwoorden, die in het opzicht van taal, stijl en spelling mochten te wenschen overlaten, zullen, ingevolge bijzondere beslissing der Academie, niet meer in aanmerking komen (*Verslagen en Mededeelingen*, Jaargang 1907, blz. 155).

De onderbestuurder,
Dr. W. de VREESE.

De bestuurder,
DES. CLAES.

De bestendige secretaris,
EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 30 September 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, Dr. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Dr. HUGO VERRIEST, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer Mr. P. BELLEFROID, briefwisselend lid.

De heeren Dr. HENDR. CLAEYS en Mr. EDW. COREMANS, werkende leden, alsook de heeren VICTOR DELA MONTAGNE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de Augustus-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Académie Royale de Belgique. Commission Royale d'Histoire. *Table chronologique des Chartes et Diplômes imprimés*

concernant l'Histoire de Belgique, par S. Bormans, Membre de l'Académie Royale de Belgique et J. Halkin, Professeur à l'Université de Liége. Tome XI (Première partie). Bruxelles, 1907.

Id. Id. *Chartes du Chapitre de Sainte-Waudru de Mons, recueillies et publiées par* Léopold Devillers, Membre de la Commission Royale d'Histoire. Tome III. Bruxelles, 1908.

Rapport triennal sur la situation de l'Instruction primaire en Belgique, présenté aux Chambres législatives, le 28 juin 1907, par M. le Baron Descamps, Ministre des Sciences et des Arts. Vingt et unième période triennale. 1903-1904-1905. Bruxelles, 1908.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Achtste deel. Derde aflevering. *Krom-Krul. Bewerkt door* Dr. J. Heinsius. 's-Gravenhage en Leiden, 1908.

Loquela van Guido Gezelle, tot Woordenboek omgewerkt. 8ste aflevering. Antwerpen, z. j.

Université de Gand Recueil de Travaux publiés par la Faculté de Philosophie et Lettres. 37me fascicule. *Essai d'une analyse des Commentarii sive Annales Rerum Flandricarum (Annales Flandriæ 1561) de Jacques de Meyere, par* Vict. Fris. 1re partie : *Examen des Sources des Annales Flandriæ.* Gand, 1908.

Tijdschriften. — *Académie Royale de Belgique. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts*, 1908, nos 3-5. — *Bibliographie de Belgique*, 1908. Première partie : *Livres*, nos 13-16; Deuxième partie : *Publications périodiques*, nos 13-16; *Bulletin mensuel des Sommaires des périodiques*, nos 6-7. — *Le Musée belge*, no 3, 1908. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge*, nos 6-7, 1908. — *Revue Sociale Catholique*, nos 10-11, 1908. — *Revue Néo-Scolastique*, no 3, 1908. — *Wallonia*, nos 7-9, 1908 et *Troisième Table quinquennale Analytique et Alphabétique de la Revue Wallonia.* Tome XI-XV (1903-1907). — *Bulletin des Musées Royaux*, no 8, 1908. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, nr 8, 1908. — *Arbeidsblad*, nrs 13-15, 1908. — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw*, nr 7, 1908. — *Annales des Travaux publics de Belgique*, no 4, 1908.

Door de Académie Royale d'Archéologie de Belgique :
Bulletin, nº 3, 1908.
Annales, 5e série, tome X, 3e livraison.

Door de Société d'Emulation, te Brugge :
Annales de la Société d'Emulation de Bruges, nº 3, 1908.

Door den Provincieraad van Antwerpen :
Gewone zittijd van 1908. Bestuurlijke gedrukten. Verslag der Bestendige Deputatie. Antwerpen, 1908.

Door de Koninklijke Academie van Wetenschappen, te Amsterdam :
Jaarboek van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, gevestigd te Amsterdam. 1907. Amsterdam, 1908.
Der Westgothische Paulus. Eine rechtshistorische Untersuchung von MAX CONRAT (COHN). *Verhandelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam.* Afdeeling letterkunde, nieuwe reeks, deel VIII, nº 4. Amsterdam, 1907.
Studies about the Kathāsaritsāgara, by J. S. SPEYER. Id. nº 5. Id., 1908.
Zur Lexicologie des altostfriesischen, von W. L. VAN HELTEN. Id., deel IX. Id., 1907.
Altindische Zauberei. — Darstellung der altindischen « Wunschopfer », von W. CALAND. Id., deel X, nº 1. Id., 1908.

Door de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Rijksarchief, Den Haag :
Acta der Particuliere Synoden van Zuid-Holland (1621-1700). uitgegeven door Dr. W. P. C. KNUTTEL. Eerste deel, 1621-1633. 's-Gravenhage, 1908.
Archivalia in Italië, belangrijk voor de Geschiedenis van Nederland, beschreven door Dr. GISBERT BROM, Directeur van het Nederlandsch Historisch Instituut te Rome. Eerste deel : *Rome, Vaticaansch Archief.* Eerste stuk. Id.

Door het Historisch Genootschap, te Utrecht :
Jacobus Traiecti alias di Voecht, Narratio de inchoatione Domus clericorum in Zwollis, met Akten en Bescheiden, betreffende dit Fraterhuis, uitgegeven door Dr. M. SCHOENGEN. Amsterdam, 1908.
Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht). 29e deel. Amsterdam, 1908.

Door de University of Pennsylvania, te Philadelphia :

University of Pennsylvania. The Provost's report for the year ending August 31. 1907. (*The University Bulletins*, eighth series : nº 4, part 3.) Philadelphia, 1908.

Door de Université d'Aix-Marseille :

Annales de la Faculté des Lettres d'Aix. Tome I, nos 3-4, Juillet-Décembre 1907.

Annales de la Faculté de droit d'Aix. Id.

Door den heer JAN BROECKAERT, werkend lid der Academie, te Dendermonde :

Geslachtlijst der Familiën Ghysbrechts en Delvael, gevolgd van de beschrijving hunner heerlijke bezittingen in de verledene eeuwen, door JAN BROECKAERT. Dendermonde, 1908.

Door den heer Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, werkend lid der Academie, te Couckelaere :

Medische uitgaven van Scheltema en Holkema's boekhandel te Amsterdam. Z. j. (1907.)

Door den heer Kan. Dr. J. MUYLDERMANS, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Een Blik over onze noordelijke Grenzen, door Kan. Dr. J. MUYLDERMANS Leuven, 1908. (Uittreksel uit *La Vie Diocésaine*, Bd. II, Afl. VII. 1908.)

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid der Academie, te Antwerpen :

Het Yzer, door D. ALLAEYS. Lier, *z.* j.

MEDARD VERKEST. *In en om de Tentoonstelling van het Gulden Vlies te Brugge in 1907*. Tongeren, 1907-1908.

A. H. L. VAN HOUCKE, Bouwkundig Ingenieur. *De Bruggen van Ouds tot Heden.*

A. FRESON, Missionaris van het Heilig Hart, Baccalaureus in de Godgeleerdheid, Professor van Schriftuur. *Het Boeddhisme. Zijne leer, zijne geschiedenis, zijne invloeden op het Christendom.*

Kanunnik J. LAENEN, Doctor in de Wijsbegeerte en Letteren; Lid der Koninklijke Academie van Oudheidkunde van België; Archivaris van het Aartsbisdom. *Joseph II en zijne Regeering in de Nederlanden.*

(De drie laatste werkjes maken uit de nummers 105-107 van de Verhandelingen van de Algemeene Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding te Antwerpen.)

Door den heer PAUL BELLEFROID, briefwisselend lid der Academie, te Hasselt :

Verzameling van Belgische Strafwetten. Strafwetboek. — Krijgsstrafwetboek. — Landwetboek. — Boschwetboek. — Jachtwetboek. — Visscherijwet. — Eetwarenwet. — Arbeidswet. — Drukperswet. — Wet op het Vervoer. — Verscheidene Wetten. Door PAUL BELLEFROID. Advocaat, Leeraar aan de Hoogeschool van Luik. Hasselt, 1908.

Door den heer J. VERDAM, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden :

Middelnederlandsch Handwoordenboek, door J. VERDAM, Hoogleeraar te Leiden. 3e aflevering. 's-Gravenhage, 1908.

Door den heer Dr. FRIEDRICH KLUGE, buitenlandsch eerelid der Academie, te Freiburg im Breisgau :

Bunte Blätter. Kulturgeschichtliche Vorträge und Aufsätze, von FRIEDRICH KLUGE. Freiburg (Baden), 1908.

Door den heer Dr. P. J. BLOK, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden :

Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven door Mr. IS. AN. NYHOFF, P. NYHOFF, Dr. R. FRUIN *en* Dr. P. L. MULLER, *thans door* Dr. P. J. BLOK, hoogleeraar te Leiden.

Door den heer A. DE GROOTE, substituut-krijgsauditeur voor Oost-Vlaanderen en Henegouwen, te Gent :

De taal der Militaire Strafrechtspleging in België door ALFRED DE GROOTE, Substituut-Krijgsauditeur voor Oost-Vlaanderen en Henegouw. Antwerpen, 1908.

Door den heer ADELFONS HENDERICKX, volksvertegenwoordiger te Antwerpen :

De Leviathans van den kleinhandel, door Mter ADELFONS HENDERICKX, Advocaat, Lid van de Kamer der Volksvertegenwoordigers. Antwerpen, 1908.

Door den heer L. MAETERLINCK, bewaarder van het Museum van Schoone Kunsten, te Gent :

Le Triptique mutilé de Zierickzée, par L. MAETERLINCK. Extrait de la *Revue de l'Art ancien et moderne de Paris*. No du 15 Septembre 1908.)

Door den heer H. MEERT, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent :

Een reeks van zes en twintig verschillende reisboeken en gidsen voor Holland en de Hollandsche steden.

Door den heer MAURITS LACQUET, notarisklerk, te Gent:

De Vlaemsche Beweging, maendschrift, uitgeven (sic) *door* MICHIEL VAN DER VOORT. *Eerste Jaergang.* Brussel, 1852.

Dagelijks Nieuws van Klokke Roelandt,
Als ik kleppe *'t is brand,*
Als ik luye *'t is Victorie in 't land.*

(De nrs 12 en 13, 18 en 20-70 van 1792-'93.)

Daarbij zijn gebrocheerd:

Testament van Louis Capet. 4 blzz. — *Lettre de Marie Antoinette.* Id. — *Verklaering der Rechten van den Mensch en van den Burger.* Id. — *De Thien Gebooden des Borgers.* Id. — *Beschryvinge der Stad en Vestinge van Maestricht, heden door de Fransche belegert.* 8 blzz. — *Copie d'une Dépêche de S. M. l'Empereur et Roi à S. A. R. Madame l'Archiduchesse* 4 blzz. — *Discours.... par* E. J. DINNE ... 8 blzz. — *Discours....* par PIERRE CHEPY.... 2 blzz. — *Aemoediging van den Generael Dumouriez aen het Belgisch Volk.* 8 blzz. — *Decreet van den 15, 17 en 22 December 1792.* 8 blzz. — *Saemenspraeke tusschen eenen Franschen Pastor ende eenen Boer.* 8 blzz. — *Decreet van de Nationale Conventie, van den 15 December 1792....* 5 blzz. — *Id. van den 22 December 1792....* 3 blzz. — *Manifest van den Keyzer en Koning, Wezel, 1793.* 8 blzz. — *Dood van den gewezenen Koning van Vrankryk Louis den XVI.* 4 blzz. — *Proces Verbael van 't gene geschied is in de Kerke van St. Baefs te Gend, den 22 February 1793.* 4 blzz. — *Over de Assignaten,* 12 blzz.

Verder nog *Copies.... Lettres.... Proclamations.... Relations....* (met betrekking tot de politieke gebeurtenissen in België op het einde der XVIIIe eeuw.) — *Journal général de la Guerre. Seconde campagne.* 8 blzz. — *Dumouriez réduit à sa juste valeur,* par MAURICE DE BONNEFOI, Capitaine d'infanterie. 8 blzz. — *La Liberté chez les Belges. Pièce patriotique, mêlée de chants en un acte. Dédiée aux citoyens patriotes de Bruges. Suivie de la Fable de l'Aigle et du Coq, par le Citoyen* MILLERAND. Prix un Escalin. A Bruges, s. d. (De fabel ontbreekt.) 18 blzz.

Door den heer M. C. SCHUYTEN, bestuurder van den Paedologischen Schooldienst, te Antwerpen.

Stad Antwerpen. *Paedologisch Jaarboek onder redactie van Prof. Dr. Phil.* M. C. SCHUYTEN. Zevende Jaargang.

1e aflevering : M. C. SCHUYTEN : *Over Broodopname bij kinderen en de Jaarcurve der Levensenergie. — Esthesiometrische onderzoekingen op volwassen leerlingen die een avondcursus volgen. — Linkshandigheid der bovenste ledematen en verstandelijke hoogte bij kinderen. — Bijdrage tot de kennis der Rechts- en Linkshandigheid van de onderste ledematen. — Wat is Overlading? Ontstaat zij door een te veel of door eenzijdige lading?* (Avec résumés en langue française.) Antwerpen, 1908.

Door den heer E. SOENS, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent :

Het Geestelyck Kaert-spel met herten troef, oft het Spel der Liefde, door den Eerw. Pater Fr. Joseph van de H. Barbara, carmelit discals. Verciert ende vermeerdert met veel schoone Copere Platen. Den derden Druck. t'Antwerpen, bij Petrus Josephus Rymers, Boeck-drucker en Boeck-verkooper op de groote Merckt in de Pauw. *Z.* j. (De *approbatie* is van 1666.)

Het Leven ende Wercken van de Salighe Catharina van Genua, nieuwe uyt ghevinghe. Door JAN DESMARETS. *Ende over-gheset uyt het Fransch in onse Nederlandtsche taele*, door P. C. R. Te Ghendt, ghedruckt bij de Hoirs van Jan van den Kerchove, op d'Hooghpoorte. 1679.

Wonderbaere ende geluckige Missie naer Engelant en Schotlant ofte Leven van den eerweerden P. Archangelus van Schotlant, capucyn, missionaris apostolyck. Voormaels Georgius Graeve van Lesley, Een waerachtige Pool-sterre, Op-gestaen in dese onse Eeuwe in den duysteren Zieln icht van de dwalende Ketterye, aen de Engelsche ende Schotten. Vertoonende de beweeg-redenen die hem hebben gebrogt tot het verlaeten der Ketterye, tot het aennemen van het habyt der Capucynen, de bekeeringe van syn ontstelde Moeder, met geheel de Familie, ende ontelbaere andere. Historie niet min wonderlyk als waerachtig geheurt in onse eeuwe, eerst beschreven in het Italiaens door den Aerts-Bisschop ende Prince van Ferme, daer naer in 't Frans door den Eerw. P. FRANCISCUS BARRAUT, Procurator Generael van de Paters der Christelyke Leeringe, ende nu in 't Vlaems door F. GREGORIUS van Brugge, Capucyn Prelicant. Tot Brugge, by Joos Van der Meulen. Men vintse te koopen tot Gendt by Cornelis Meyer op d'Hoogpoorte in gekroont (sic) sweerdt. *Z.* j. (De *Approbatiën* zijn van 1686.)

JACOBI WALLIJ *e Societate Jesu Poematum Libri novem. Editio nova cui accedit posthuma ad Elegias appendix.* Lugduni, sumptibus anissoniorum, Joan. Posuel et Claud. Rigaud. M. DC. LXXXVIII. *Cum privilegio Regis.*

G. BRANDTS, *Daghwyzer der Geschiedenissen : kortelyk behelzende verscheide gedenkwaardige zaken, op elken dag van 't jaar, door de gansche werelt voorgevallen : met de geboorte- en sterfdagen van vermaarde vorsten, helden, geleerde mannen en kunstenaren.* t'Amsterdam, voor Aart Dirksz Ooszaan, Boekverkoper op den Dam op de hoek van de Beurssteeg, MDCLXXXIX.

De vol-geestige Werken, van SALOMON VAN RUSTING, Med. Doct. Tweede deel. *Bestaende in Lucifer in zijn Biegt-stoel. of Duyvelse Absolutie. Lucifer in zijn Regterstoel, De Kat in 't Vagevuur, Duyvels leven onder de Duyvelen, En Aran en Titus, Koddigh Treurspel.* t'Amsterdam, bij Jan ten Hoorn, Boekverkoper, over 't Oude Heeren Logiment, 1698.

Geestelycke Zede-punten, ondermengelt met zalige beweegingen, aenwysende De Mysterien, Leeringen, en Deughden van Jesus Christus. Tot Loven, by Ægidius Denique 1698. *Met Gratie ende Privilegie.*

Den catholycken Pedagoge oft christelycken Onderwyser in den Catechismus verdeelt in vijf deelen, Uytleggende in Honderd Lessen de Christelycke Waerheden, ende principaele Mysterien van het Heyligh Roomsch, Catholijck, Apostolijck Gheloof : by maniere van Vraeghen ende Antwoorden, die de Christen Menschen moeten weten, ende beoeffenen om in dit sterffelijck leven te voldoen aen hunne verbintenissen, ende hier naemaels tot het eeuwigh leven te gheraecken. Bij een vergaedert ende voor-ghestelt door den eerweerdighen Pater PETRUS VAN DEN BOSSCHE Praedicator Generalis, voor desen Missionarius, ende Prior van het Heyligh Predick-Heeren Orden binnen Mechelen. Den derden Druck vermeerdert ende merckelijken verbetert. t'Antwerpen, bij de Weduwe van Bartholomeus Foppens, Boeck-drucker ende Boeck-verkooper op de Eyer-Mert, in de drij Monicken. Anno M. DC. XCIX. *Met Approbatie ende Privilegie.*

Een boekje 4° van 96 blzz. waaraan het titelblad en de 16 eerste blzz. ontbreken. De *Approbatie,* gedagteekend Antverpiæ. 8. Martii. 1718, zegt : Deze *Christelijcke Academie,* hebben wij gelezen.

XV. Meditatien. Voor elcken dag van de weke op de XV. Mysterien van den H. Roosen-crans : Behelsende het leven, lyden, ende glorie van Jesus, ende Maria... Gemaeckt, ende in 't licht gegeven door F. LUDOVICUS MEYERE, Predicator Generalis, ende Religieus van de Order der P. P. Predick-Heeren binnen Ghendt. Tot Ghendt, bij Petrus de Goesin, Boeckdrucker, woonende in de Veltstraete. *Z.* j. (1719.)

De oude en rechte Don Quichot de la Mancha, of de verstandige en vrome Ridder van de Leeuwen. Geschreven door MIGUEL DE CERVANTES SAVEDRA. Uit de Spaansche in de Nederduitsche Tale overgezet door L. V. B. Versierd met 25 kopere Figuren. De Zevende Druk. Op nieuws overzien, en van veele misstellingen en aanstootelijke Spreekwijzen gezuiverd. Verrijkt met een naauwkeurig Register. Te Amsterdam, bij Pieter Visser, Boekverkooper op de Lely-gragt. 1732. (Twee dln.)

Door de heeren A. en V. VANDER SCHELDEN, drukkers-uitgevers, te Gent :

Het groot Woordboek der Nederlandsche Taele, Getrocken uyt verscheyde soo Nederlandsche als Fransche Schryvers, naementlijk uyt den genen van P. RICHELET, *Behelsende en vervattende de bediedenissen, bepaelingen en bewysingen van beyde de Taelen, met hunne verscheyde uytwerksels; die vervoegingen der Werkwoorden met hunne Gevallen, de gene van de Byvoeglijke tot de Selfstande. Beneffens de eygentlijke Woorden der Konsten en Wetenschappen, 't zy vrye of andere, de Naemen Van de Ryken, Vrye-Staeten, Landschappen, Steden, Bergen ende Waterstroomen van de geheele Wereld. Derde druk. Oversien, verbeterd, en ontrent de helft vermeerderd.* Tot Brussel, By Georgius Fricx junior, Drucker van Syne Keyserlijke en Katholijke Majesteyt. 1739. Met Privilegie, 2 dln. (Deel II heeft denzelfden titel in het Fransch.)

Verhandeling over de Spelling der Nederduitsche Taal, ter bevordering van eenparigheid in dezelve, door MATTHIJS SIEGENBEEK, Hoogleeraar in de Nederduitsche Letterkunde te Leyden : uitgegeven in naam en op last van het Staatsbewind der Bataafsche Republiek. Derde druk. Amsterdam, MDCCCX.

Handleiding tot den Nederlandschen stijl, of volledige Aanwijzing ter vervaardiging van schriftelijke opstellen voor Neder-

landers, zoo in het algemeen als in beroepsbetrekkingen, en gegrond op de Redeneerkunde, door J. C. BEIJER, onderwijzer aan de Artillerie- en Genieschool, te Delft. Derde druk. Rotterdam, 1827.

Beknopte Handleiding tot de Nederlandschen Styl, of Aanwijzing ter vervaardiging van allerlei soort van schriftelijke opstellen, ten dienste van Nederlanders, door denzelfde. Id., 1823.

Door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, te Gent :

Onderzoekingen over de Gisting van het Brooddeeg (2de mededeeling), *door* Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeentelijk Laboratorium, leeraar aan de Beroepsschool voor Voeding en aan het Hooger Instituut voor Gistingnijverheden te Gent, en L. BOSMANS en A. REVIJN, bakkers, leerlingen aan de Beroepsschool voor Voeding te Gent (Afdeeling Bakkerij). (4e *Mededeeling uit de Beroepsschool voor Voeding, te Gent.*) Gent, 1908.

Door den heer Dr. E. WIERSUM, te Rotterdam :

Een Zeeuwsche Kalender uit de 16de eeuw, door Dr. E. WIERSUM. (Overgedrukt uit : *Archief, door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen,* 1908.) Middelburg, 1908.

Door een onbekende, toegezonden uit Antwerpen :

Provincie Antwerpen. Algemeen Lastboek. Bepalingen en Voorwaarden, toepasselijk op de ondernemingen van gebouwen en werken voor rekening der provincie, der gemeenten of van ondergeschikte besturen. (Zelfde titel in het Fransch.) Antwerpen, z. j. (Op het boekje werden aanteekeningen aangebracht van blz. 1 tot blz. 168.)

Door de Redactie :

Oudheid en Kunst, nrs II en III, 1908. — *Het Boek, maandschrift uitgegeven door het Syndikaat der Boeknijverheden van Oost-Vlaanderen.* — *Onthouding* (*Student-Onthouder*, nr 6), nr 3, 1908. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen,* nrs 8 en 9, 1908. — *De Tuinbode,* nr 9, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Supplement to Hain's Repertorium Bibliographicum, or Collections towards a new edition of that work. In Two Parts. The

first containing nearly 7000 corrections of and additions to the collations of works described or mentioned by Hain; The second, a list with numerous collations and bibliographical particulars of nearly 6000 volumes printed in the fifteenth century, not referred to by Hain. By W. A. COPINGER, LL. D., F. S. A., F. R. S. A., Barrister-at-Law, Professor of Law in the Owens College and the Victoria University, and President of the Bibliographical Society. Part I. London, 1895. Part II, Vol. I : *Abano-Ovidius* Id., 1908. — Part II, Vol. II : *Pablo-Zutphania. With addenda to parts I and II, and Index by* KONRAD BURGER. Id., 1902.

De Gids, Augustus en September 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen* heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, nrs 3-4, 1908-'09 — *Biekorf,* nrs 15-17, 1908, en *Bijblad,* blz. 41-90. — *Christene School,* nrs 20-21, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort,* nrs 7-9, 1908. — *De Katholiek,* September-October 1908. — *Het Katholiek Onderwijs,* nrs 10-11, 1908. — *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung,* no 3, 1908. — *Nederlandsch Archievenblad,* nr 1, 1908. — *Neerlandia,* nr 8, 1908. — *Onze Kunst,* nr 9, 1908. — *De Opvoeder,* nrs 23-25, 1908. — *De Opvoeding,* nrs 8-9, 1908. — *St.-Cassianusblad,* nr 10 : *Bijvoegsel,* nr 15, 1908. — *De Schoolgids,* nrs 30-38, 1908, en bizz. 81-96 van *Studiën op de Pædagogie,* door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *De Student,* nr 3, 1907, en nrs 3-4, 1908. — *Studiën,* nr 2, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur,* nrs 6-8, 1908. — *De Vlaamsche Arbeid,* nr 6, 1908. — *De Vlaamsche Gids,* nr 5, 1908. — *Volkskunde,* nrs 7-8, 1907-'08. — *Vragen van den Dag,* nr 9, 1908. — *Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde,* nr 2, 1908.

Ingekomen brieven. — Daarna stelt de Bestendige Secretaris de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Verslag over de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. Toezending van een overdruk.** — *a*) Brief van 31 Augustus, waarbij de Weled. Heer E. CARTON DE WIART, geheimschrijver van Zijne Majesteit den Koning, aan de Academie, namens Zijne Majesteit, dank zegt voor het Hem geschonken exemplaar van het verslag der Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908.

b) Brief van 17 Augustus, waarbij de Weled. Heer T. VAN GEEN, kamerheer en particuliere secretaris van Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, voldoende aan de bevelen van Hare Majesteit, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie Harer Majesteit dank overbrengt voor de aanbieding van een overdruk van het verslag der Plechtige Vergadering van 28 Juni, welk verslag gaarne door Hare Majesteit werd aanvaard.

2°) **Afsterven van Jhr. Arthur Merghelynck.** — Brief van 19 September 1908, waarbij Mevrouw ARTHUR MERGHELYNCK dank betuigt voor het blijk van genegenheid door de Academie bij de lijkplechtigheid van haren betreurden echtgenoot gegeven.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris.

Bibliotheca Neerlandica Manuscripta. — Naar aanleiding van verschillende artikels over het *Internationaler Kongress für historische Wissen-*

schaften, te Berlijn in Augustus gehouden, welke in de *Tägliche Rundschau*, in den *Lokal-Anzeiger* en in het *Berliner Tageblatt* verschenen zijn, doet de Bestendige Secretaris, met het oog op de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* van Dr. W. DE VREESE, de volgende mededeeling aan de Academie.

In de vergadering van 17 Juni ll., heb ik de eer en het genoegen gehad, de Academie bekend te maken met het verheugend feit, dat ons medelid Prof. Dr. WILLEM DE VREESE door de *Deutsche Commission* bij de Pruisische Academie was uitgenoodigd, op het Congres voor geschiedkundige wetenschappen te Berlijn een voordracht te houden over zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*.

Zooals wij weten heeft Dr. DE VREESE aan die uitnoodiging gevolg gegeven, en de Duitsche bladen hebben omstandige verslagen over zijne voordracht medegedeeld. Eerst weidde Spreker uit over de noodzakelijkheid, dat zulk werk op touw worde gezet en deelde vervolgens eenige bijzonderheden mede over de samenstelling van zijn werk.

Daarop volgden belangwekkende mededeelingen over de verspreiding der Middelnederlandsche handschriften. In alle landen van Europa, Rusland en Turkije niet uitgezonderd, in Noord-Amerika, zelfs tot in Zuid-Afrika toe, zijn er te vinden. De cijfers, die hij in zijne voordracht op de plechtige vergadering onzer Koninklijke Instelling in 1905 heeft genoemd, rectificeerende en aanvullende, heeft Dr. DE VREESE een statistiek gegeven van het getal Middelnederlandsche handschriften, die in 't algemeen en in elke bibliotheek voorhanden zijn. Het gezamenlijk getal schat hij op 8000, waarvan ongeveer 5000 reeds door hem beschreven en bestudeerd werden.

Nu trad de Spreker in omstandige beschouwingen en bijzonderheden over den inhoud dezer handschriften;

hij gaf een statistiek van de teksten die er in voorkomen, en van het getal exemplaren die van elken tekst bekend zijn. Breedvoerig sprak hij over de beteekenis van al het voorgaande voor de geschiedenis der Nederlandsche, en voor die der Duitsche taal- en letterkunde. Voor de nauwkeurige kennis van de middeleeuwsche beschaving in Nederduitschland en aan den Nederrijn zal de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* alle noodige bouwstoffen aan het licht brengen.

Op de voordracht volgde een belangwekkend debat, waarvan het glanspunt was een rede van Duitschlands beroemdsten geschiedschrijver, Dr. Karl Lamprecht, uit Leipzig. Deze sprak zijn levendige vreugde uit over het tot stand komen der *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*, daar ze blijkbaar zulk rijk materiaal beloofde aan te brengen voor de *Wirtschaftsgeschichte*, zooals deze wederkeerig aan Dr. DE VREESE de grootste diensten zal kunnen bewijzen. Prof. Lamprecht trad daarop in eenige bijzonderheden aangaande hetgeen reeds bekend is betreffende het leven en bedrijf van kopiïsten en boekbinders in de Rijnlanden, en betuigde zijn volle instemming met hetgeen de Spreker gezegd had over de verhouding van West-Duitschland tot de Nederlanden in de middeleeuwen.

Overgaande tot een anderen gedachtenkring, wenschte Prof. Lamprecht het Bestuur der vierde sectie van het Congres geluk, omdat het de medewerking had weten te verkrijgen van Dr. DE VREESE, wiens verschijnen te Berlijn ook in andere opzichten practische gevolgen kon hebben ten bate der wetenschap. « Ik denk nl., vervolgde Prof. Lamprecht, aan een onderneming van het verbond der Duitsche Academies, t. w. aan de ontworpen uitgave van gecommenteerde middeleeuwsche catalogussen. Wij hebben den omvang der onderneming eenigszins ruim genomen; daarin zou ook een plaats gegeven worden aan catalogussen uit de Nederlanden, omdat daar zooveel schrijvers en werken voorkomen, die tot Duitschland

behooren. Deze onderneming zou zeker aanleiding kunnen worden tot samenwerking van de Duitsche Academies met de zusterinstellingen in de Nederlanden, en Prof. DE VREESE zou voorwaar de man zijn om als medewerker aan deze onderneming op te treden. « Ik hoop — aldus besloot Prof. Lamprecht zijne rede, onder levendige toejuichingen der aanwezigen —, ik hoop dat Prof. DE VREESE, als hem een officieele uitnoodiging daartoe bereikt, ons het genoegen en de eer zal verschaffen, ze niet van de hand te wijzen. »

De opmerkingen van de verschillende sprekers werden, voor zoover noodig, beantwoord door Prof. DE VREESE, die zijn hartelijken dank betuigde voor de levendige belangstelling die zijn werk bij deze uitgelezen schare toehoorders had gevonden. Het voorstel van zijn hoogvereerden ambtgenoot Lamprecht zou hij ernstig overwegen.

Daarop sprak Prof. Dr. Roethe, voorzitter der vergadering. Het debat resumeerende, dankte hij den Spreker uit Vlaanderen en sprak aller bewondering uit voor de geleerdheid, de volharding en de liefde tot de wetenschap, die aan de gehouden voordracht ten grondslag lagen. Prof. DE VREESE, zoo zegde Prof. Roethe, « heeft reeds sedert 15 jaar zijn breede schouders gezet « onder een werk, waaraan wij hier pas sedert enkele « jaren gedacht hebben; wat hij alleen doet, dat weten « wij enkel met tientallen van medewerkers tot stand te « brengen. Mocht zijn werken met allen gewenschten uit- « slag bekroond worden, en mochten de *Bibliotheca Neer- « landica Manuscripta* en de *Inventarisation der deutschen « Handschriften* elkander steeds helpen, steunen en ver- « volledigen! » Op verzoek van Dr. Roethe stemde Dr. DE VREESE er in toe zijne lezing af te staan voor de *Zeitschrift für deutsches Altertum und Litteratur*. (Het is genoeg bekend hoe kieskeurig de redactie van dit tijdschrift op hare medewerkers is.)

Over de tentoonstelling van wrijfsels van boekbanden en van photographiën van handschriften, door Dr. WILLEM DE VREESE, in het lokaal van het congres ingericht, wordt door de Duitsche bladen met den meesten lof gesproken. Vooral de photo's wit op zwart, rechtstreeks op papier gemaakt met behulp van het apparaat, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie ten dienste van ons Medelid heeft gesteld, trokken zeer de aandacht. Terloops zij hier nog medegedeeld, dat Dr. W. DE VREESE sedert een uitnoodiging heeft ontvangen, om zijn bouwstoffen te willen inzenden op de Internationale tentoonstelling voor Photographie, die in 1909 te Dresden zal worden gehouden.

Met innige vreugde zullen de heeren Leden der Academie vernemen hoe hoogelijk de Duitsche geleerden met het werk van onzen geachten Collega ingenomen zijn. Met uitbundigen lof werd daarover in de Duitsche bladen gesproken. Dr. DE VREESE strekt het ter eere, en evenzeer onze Koninklijke Instelling, wie eerlang het geluk zal beschoren zijn, hopen wij, de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* ter pers te kunnen leggen.

***

Tentoonstelling van wrijfsels van boekbanden en van photographiën van handschriften, in de voorgalerij van het Academiegebouw, den 5 Augustus, door den heer Dr. W. DE VREESE ingericht. — Werden tentoongesteld :

1. **20** reproducties uit een handschrift behoorende tot het Museum Czartorisky te Krakow;

2. **90** reproducties uit een handschrift toebehoorende aan den heer Mr. Grandjean te Nijmegen, geschreven omstreeks 1470, o. a. bevattende een traktaat

zander Biechten, waarin reeds gebruik gemaakt is van de *Secunda Secundae* van Thomas van Aquinen ter oplossing van de *casus conscientiae*.

3. **4** reproducties van onderteekende en gedateerde miniaturen van den verluchter SPERINCKX, ontdekt in een hs. te München.

4. **10** reproducties uit een Berlijnsch handschrift, in 1412 geschreven voor de echtgenoote van Reinalt IV van Gelre.

5. **6** reproducties uit een fragmentarisch handschrift te Weenen, K. K. Hofbibliotheek, geschreven door den zelfden kopiïst als het voorgaande.

6. **40** reproducties van miniaturen en randversieringen uit een handschrift toebehoorende aan den Heer Karl Hiersemann te Leipzig (te koop voor 8000 mark!). Dit hs., geschreven omstreeks 1480-1500, behoort en is een der schoonste van een heele reeks, die alle dezelfde miniaturen en teekeningen bevatten, alle voortbrengselen van één atelier, van één handschriftenfabriek, waarschijnlijk te Gent.

7. Een verzameling van meer dan **100** wrijfsels van middeleeuwsche boekbanden, door Dr. W. DE VREESE gemaakt op zijn laatste reis in Midden- en Zuid-Duitschland, Bohemen en Oostenrijksch Polen. Daaronder waren een aantal banden, waarvan tot nog toe maar één ex. bekend was, zoo b. v. een band uit Meiningen met een verrukkelijk stempeltje, de aanbidding der drie koningen voorstellende, dat ook voorkomt op een band van een Middelnederlandsch handschrift te Düsseldorf.

Het zou ons te ver voeren, alle merkwaardige wrijfsels in 't bijzonder op te noemen; toch mag nog een uitzondering gemaakt worden voor dat van een hs. geschreven te Gent door David Aubert voor Margaretha van York, echtgenoote van Karel den Stoute, waarop stempels, die ook voorkomen bij Johannes Guillebert uit

Brugge, gecombineerd zijn met andere van Livinus Stuvaert uit Gent en met den vuursteen van Burgondië; en vooral die fraaie banden uit Praag waar*op* de teekeningen niet *gestempeld* zijn, maar waar*in* ze gesneden zijn, een kunst waarvan zeer weinig voorbeelden zijn overgebleven.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** — De heer JAN BROECKAERT, secretaris, legt verslag ter tafel over de morgenvergadering door de Commissie gehouden.

a) De Commissie heeft beslist tot de opname in de *Verslagen en Mededeelingen* van eene lezing door Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE gehouden, over *Het Nederlandsch als wetenschappelijke taal.* (*Goedgekeurd.*)

b) Op verslag van den heer K. DE FLOU, beslist de Commissie dat de verhandeling getiteld *De ambachten der Timmerlieden en der Schrijnwerkers te Brugge,* door den heer A. VANDE VELDE ter uitgave aangeboden, ter pers mag gaan. De heer DE FLOU heeft het werk opnieuw met zorg nagezien en zegt te mogen verklaren, dat de Schrijver aan de wenken van de heeren keurders (zie de verslagen, boven op blz. 419-425) alle gewenschte en mogelijke voldoening gegeven heeft. (*Goedkeuring.*)

2°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** — De heer GUSTAAF SEGERS, namens de Commissie, legt het volgende verslag over hare morgenvergadering ter tafel :

De heer Dr. W. DE VREESE heeft in de morgenvergadering eene nota voorgelezen, waarin een vers van Bilderdijk, voorkomende in *De Echt*, opgehelderd wordt. De Commissie stelt voor deze nota in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. (*Goedgekeurd*).

De heer SEGERS deelt insgelijks mede, dat de heeren BOUCHERIJ, V. DE LA MONTAGNE, OMER WATTEZ en hij zelf, door de Koninklijke Vlaamsche Academie benoemd om haar bij den optocht naar het graf van Conscience, ter gelegenheid van de vijf en twintigste verjaring van den dood van onzen geliefden volksschrijver te vertegenwoordigen, eene eereplaats in den stoet hebben bekleed.

De betooging was zeer indrukwekkend, en wat vooral verheugend mag genoemd worden, is het ruim aandeel, dat de Vlaamsche bevolking van Brussel er aan heeft genomen.

Op het Kielkerkhof, vóór Conscience's praalgraf, werd Benoit's hartroerend lied : *Mijn Moederspraak*, door een gemengd kinderkoor gezongen. Het bracht een onbeschrijfelijken indruk teweeg.

Letterkundige Mededeelingen.

1°) Door den heer Prof. Dr. W. DE VREESE, over *Voor Vriend en Vreemde*, door den Z. E. H. Kanunnik EUG. DE LEPELEER.

Namens den Z. E. Heer Kanunnik EUG. DE LEPELEER heb ik de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar van zijn nieuwen dichtbundel *Voor Vriend en Vreemde* aan te bieden.

De welbekende vertolker van Weber's *Dreizehnlinden*, heeft hier een aantal gedichten bijeenverzameld, waaronder de meeste geschreven zijn voor zijn *vrienden* — *amici et cognati* —, bij gewichtige en plechtige oogenblikken in hun leven; verscheidene cantaten, óók, en

verder nog enkele andere, géén gelegenheidsgedichten; alles waard door *vriend* en ook door *vreemde* gelezen en overwogen te worden. Uit al deze verzen, die niet overladen zijn met alleen voor *vrienden* genietbare toespelingen, spreekt een liefderijk hart, een vurige vaderlandsliefde, een gezond en snaaksch humeur. Overal en bovenal schittert, begrijpelijkerwijze, 's dichters priesterschap, maar nergens komt het beter uit dan in de gedichten, waarin de geheimenissen van het Katholiek Geloof of het symbolisme zijner ceremonieën worden bezongen. Ik denk hierbij o. a. aan het *Sanctus Sanctus Sanctus*, dat reeds bekend was uit de *Dietsche Warande*, en vooral aan *O. L. V. onbevlekt ontvangen*, waarin het nog zoo vaak verkeerd begrepen dogma nauwkeurig is omschreven.

Wie ooit Kan. DE LEPELEER's *Dertienlinden* met het oorspronkelijke heeft vergeleken, weet wat een fijne, diepe kennis van het Nederlandsch daarin te waardeeren valt. Ook in dezen nieuwen bundel verloochent deze kostbare eigenschap zich niet: kernachtigheid van uitdrukking gaat gepaard met een harmonisch geluid, en niemand zal er zich over verwonderen, dat van de alliteratie kwistig en gelukkig gebruik is gemaakt. Ook de Zuidnederlandsche volkstaal heeft den dichter menig woord, menige uitdrukking geleverd, die de kracht en de eigenaardigheid van zijn vers verhoogt; slechts een heel enkele maal lijkt de gewenschte grens hier overschreden.

2°) Door den heer JAN BOUCHERIJ, over: *Het IJzer*, door D. ALLAEYS, schoolopziener. — Lier, Jos. Van In en C°, uitgevers, 1908.

Zooals de Schrijver het in zijn *Voorwoord* zegt, werd dit boek geschreven om de jeugd in staat te stellen, zonder veel inspanning, eenige grondige kennis op te doen over natuurwetenschappen.

Om dit doel te bereiken, heeft hij eigenlijk geen *leer*boek, maar wel een *lees*boek samengesteld, dat, in

bevattelijken vorm geschreven, ongetwijfeld met genoegen door onze jonge lieden zal ter hand genomen worden.

Na als inleiding eenige natuur- en scheikundige begrippen te hebben medegedeeld, welke onontbeerlijk zijn om het boek met vrucht te lezen, behandelt de heer ALLAEYS, onder meer, het ijzererts, het giet- en het smeedijzer, het staal; hij leidt ons rond in de werkplaatsen van Cockerill te Seraing, in de hoogovens van Ougrée en in de staalfabriek van Hoboken, en stelt ons op die wijze al de bewerkingen van het ijzer duidelijk voor oogen.

Tal van bijzonderheden, inlichtingen en toepassingen, welke met het behandelde onderwerp in verband staan, boeien de aandacht van den lezer en dragen ertoe bij om het boek aantrekkelijk en tevens leerrijk te maken.

Benevens eenige teekeningen, bij den tekst ingelascht, treft men aan het einde van het werk nog 59 afbeeldingen aan, die veel besprokene zaken verduidelijken en aldus de waarde van deze studie verhoogen.

Uit dit alles blijkt ten overvloede, dat het geene droge verhandeling over het ijzer is, welke ons hier wordt aangeboden; de schrijver is er in gelukt van zijnen wetenschappelijken arbeid eene verstaanbare en aangename leesstof te maken, waarvoor hij lof en dank verdient.

Wij sluiten deze korte aanbeveling met den wensch, dat het werk van den heer ALLAEYS in veler handen moge komen. In onze volksboekerijen zal het veel dienst bewijzen en als prijsboek zal het voorzeker onzen jongens welkom zijn.

3°) Door den heer Mr. PAUL BELLEFROID over de *Dichtbundels* van HUIBRECHT HAENEN, uit Hasselt :

Op de Aprilvergadering van het jaar 1906 (1) genoot ik de eer Ul., onder de meest verdienstelijke jongere

(1) Zie *Verslagen en Mededeelingen*, 1906, blz. 359.

Limburgsche dichters, mijnen stadsgenoot HUIBRECHT HAENEN voor te stellen.

Helaas! de veelbelovende jongeling werd ons den 27 Juni 1908 door den dood ontrukt, op den leeftijd van nauwelijks 35 jaren.

Hoe zou ik kunnen nalaten hier eene warme hulde te brengen aan de nagedachtenis van den eenvoudigen burgersjongen, die Nederland vereerde door zijne diepgevoelde poëzie en met wien ik zoo vele vriendenjaren in bewondering voor zijne kunst en werkkracht heb doorgebracht?

Drie dichtbundels : *'t Vaandel met het Roode Kruis* (1898), *Door het Leven* (1900) en *Avondschemering* (1909) vestigden HAENEN's naam als dien van eenen fijnen voeler en prachtigen natuurdichter. Zijne zeesonnetten bijzonder zijn van de schoonste die uit zijne pen vloeiden.

Was hij, te veel soms, de dichter van zwaarmoedigheid en smart, zijn lichamelijke lijdenstoestand en de oprechtheid van zijn gemoed waren daartoe de aanleidende oorzaak.

Gedurende zijne twaalf laatste levensmaanden, terwijl de ziekte hem ondermijnde en de zenuwkoorts hem deed rillen, welden uit zijnen lijdenden boezem zijne laatste en fijnste zangen. Zij zullen binnen enkele weken door den Nederlandschen Boekhandel onder den titel « *Sonnetten en Gedichten* » in 't licht gegeven worden.

De gekende Hasseltsche beeldhouwer Cantillon vervaardigt thans, op het verlangen van HAENEN's vrienden, het borstbeeld van den te jong gestorven dichter. Dit borstbeeld zal in het museum der stad Hasselt worden opgenomen.

DAGORDE.

Lezing door den heer Amaat Joos : *Hoe men dichters genieten kan.* — De heer Joos beantwoordt in zijn lezing de vraag : hoe kan men

dichters genieten?... Uit de bepaling van het æsthetisch genot, besluit hij dat de lezer, om dat genot in zekere maat te smaken, zijne medewerking moet verleenen.

Eerst moet hij den dichter verstaan, wat niet altijd zonder inspanning kan gaan, ingezien den uitgebreiden woordenschat en den ongewonen zinbouw van veel dichters.

Dan dient hij tot de visie en de gemoedsbeweging van den schrijver te komen. Wat is er noodig tot die visie?... Traag lezen, lezen met articulatie, en lezen met tusschenpoozen, om het gelezene eenigen tijd te overwegen.

Wat, tot die gemoedsbeweging?... Al wat noodig is tot de visie, zeker lezen met articulatie en in eene voordeelige stemming zijn.

Velen onderhouden die voorschriften niet en lezen onze dichters bijna zonder eenig kunstgenot.

Het is noodig de leerende jeugd, het lezend publiek van morgen, van de noodzakelijkheid dier regels te overtuigen.

Ondertusschen kan men de oningewijde menschen door voorlezingen de gelegenheid geven om zonder veel moeite æsthetisch genot te smaken.

Deze lezing geeft aanleiding tot een belangwekkende bespreking, waaraan de heeren Dr. DE VREESE, SEGERS en Dr. LECOUTERE deel nemen. De in het debat gemaakte opmerkingen worden door den heer JOOS breedvoerig beantwoord. Ten

slotte, op het voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Academie dat de lezing van den heer Joos in de *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden.

De vergadering wordt te vier uren gesloten.

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

III.

« HOETJE. »

Met het gebruik — thans zoo algemeen in voege, bij rijken en bij armen, — dooden lijkkronen te vereeren, waren eertijds, ook al, velen weinig ingenomen. Een voorbeeld.

Bij verordening door schout en schepenen van Wormen, op 13 Augustus 1656 uitgevaardigd, werd inderdaad verbod gedaan, « *bloemen, palm ofte ander kruyt voor dooden te garen* » of daarmede « *hoetjes te maecken* », welke aan de kist zouden worden gehangen. Die « *hoetjes* » herinneren aan den « *Roozen hoet* », in het Fransch « *Chapel de roses* », waarover wij in ons *Glossaire à l'Inventaire des Archives de Bruges* breedvoerig gesproken hebben. Men leze de volgende plaats uit bedoelde verordening :

WILLEM GERRITSZ. LAMS, *Het groot previlegie en kant vest boeck van Kennemerlandt en Kennemer-gevolgh* (Amsterdam, 1664), blz. 637 : « Dat niemant, 't zy jonck of oudt, hem sal vervorderen eenige bloemen, palm ofte ander kruyt voor dooden te garen ofte hoetjes te maecken, nochte eenige hoetjes aen de kist te hangen, alles opte hooghste boete voor yder persoon te verbeuren soo dick ende menighmael bevonden sal worden yemant sulcks gedaen te hebben ».

EDW. GAILLIARD.

Hoe men dichters genieten kan

door Kan. Am. Joos.

Æsthetisch genot verschaffen is het hoofddoel van allen kunstenaar. Wie dus een dichter, in proza zoowel als in versmaat, genieten wil, die moet voornamelijk zoeken wat de schrijver hoofdzakelijk te vinden legde, hij moet uit zijn op æsthetisch genot.

Waarin bestaat het æsthetisch genot? Zoo zegt Ch. Lévêque, in *La Science du Beau*, t. I, blz. 105 :

« Dans l'atteinte du beau, tout est fort et doux, énergique et bienfaisant, puissant et délectable. L'âme en reçoit un surcroît qui l'emplit et qui bientôt se fait jour au dehors. C'est un plaisir ardent, intense, éclatant, qui non seulement exalte toutes nos facultés psychologiques, mais qui, passant de l'âme au corps, accélère le cours du sang, rend les mouvements du cœur plus rapides, et vient enfin animer le visage d'une pourpre légère et pure comme celle de la santé. »

Groot, uitnemend groot is dus de macht van den dichter! Door het schoone dat hij genieten laat, kan hij de ziel, ja, heel den mensch op geweldige en toch weldoende wijze uiterlijk en innerlijk aandoen en al zijn krachten, zoo geestelijke als stoffelijke, roeren en verrukken.

Ik zeg : *hij kan*. Want noodzakelijk volgt dat uitwerksel niet bij den lezer. Immers, hoe edel en

zalig het æsthetisch genot ook zij, de mensch blijft altijd vrij dat genot te willen of niet. Nooit ook kan de letterkundige het schoone rechtstreeks voorstellen : hij beschikt alleenlijk over de woorden, die maar teekens zijn en min of meer leven zullen krijgen volgens den eigen geest en het eigen gemoed van den lezer.

Daaruit volgt dat, hoe diep en fijn de kunst van den dichter ook weze, de medewerking van den lezer vereischt wordt, om het æsthetisch genot in zijn algeheelheid te doen ontstaan. De dichter giet zijn zielsinhoud in de ziel van den lezer, en al wat daarbuiten loopt of blijft, gaat verloren zonder de minste baat voor den lezer en wellicht tot vermindering van het genot. De dichter toont het tafereel, en de lezer moet oogen hebben om het te zien. De dichter brengt vuur aan, maar 't zal niet branden, indien het valt op een hart van ijs of steen.

***

Wat wordt er namelijk van den lezer vereischt, opdat zijn medewerking voldoende zou wezen?

Hij moet eerst en vooral den dichter verstaan. Hier dien ik al spoedig een opmerking te maken aangaande zekere dichters die niet verstaanbaar zijn en, ja, er naar werken om door anderen niet verstaan te worden.

Sommigen onder hen schijnen alleenlijk te schilderen wat er omgaat in de gloeiende en losbandige verbeelding van een droomenden slaper, van een ijlenden zieke of van een bedronkene. Nutteloos ware het in zulke stukken verband en natuurlijke volgorde te zoeken : de dichter sloot vrijwillig alle tusschenkomst van de rede buiten, om « *la folle du logis* » alleen meesteres te laten.

Sommigen beoogen niets anders dan door een zeker opeenvolgen of samenkomen van klanken een onbepaalden indruk te geven, gelijk het gebeurt bij een muziekstuk zonder woorden. Van zulken kan men zelfs niet zeggen dat zij een taal bezigen ; de eenige wezenlijkheid in de taal is de zin, omdat hij alleen de volle uitdrukking is van de geesteswerking. Zulken bezigen zelfs geen woorden, want de woorden, die eigenlijk namen van zaken zijn, worden bij hen loutere klanken. Zij verlagen dus waarlijk de taal tot een levenlooze piano. Waarom drijven zij hun stelsel niet volledig door ? Waarom niet zelf op eigenaardige wijze een verzameling van klanken samengesteld, die aan hunne overgevoelige, zieke zenuwen den gewenschten indruk zouden geven ? Want, met de bestaande woorden der taal te gebruiken, verschalken zij den lezer, die in hunne woorden te vergeefs namen van zaken zoekt, teleurgesteld wordt en op die wijze min geschikt is om door de opeenvolging van klanken alleen zich te laten bedwelmen.

Met reden zegt George Sand, dat zij die maar door zich zelf willen verstaan worden, alleen in de eenzaamheid der bosschen moeten gaan zingen.

En kanunnik Muyldermans (1) : « Zoo ge niet « wilt verstaan worden, och Heere ! Spaart u « zelven dan moeite en kosten ; sluit alles op in « het heiligdom des herten : daar kunt ge u naar « goeddunken verlustigen in de zelfzuchtige vol- « doening uw eigen te verstaan, te bewonderen « en te bewierooken ; — doch, in 's Hemels naam, « kwelt de lezers niet, die uwen sibyllischen priet- « praat willen ontwarren. »

Wij houden ons alleenlijk bezig met dichters die verstaanbaar zijn, die, ja, wenschen verstaan te worden, om edelmoedig het schoone dat in hunnen geest leeft en schittert, aan de menigte mede te deelen en zoo haar te verheffen en te veredelen.

Hedendaags werken veel dichters gelijk ware mozaïsten : alles voor hen schijnt waarde te hebben, ze zijn bekommerd zelfs om het kleinste, om het nietigste en geven honderd bijzonderheden voor een gewone bloem. Ik ben met dat stelsel niet ingenomen : het beult te dikwijls zonder geëvenredigd voordeel de verbeelding af, het verbijstert alleenlijk, zonder het richtende noodzakelijke van het bijkomstige te laten onderscheiden, zonder de bevredigende algemeene gedachte te

---

(1) *Handelingen van de Bestendige Commissie voor het Onderwijs*, nr 8, blz. 21. (*Versl. en Meded. der Koninkl. Vl. Acad.*, 1908, blz. 287-288.)

laten raden. Toch blijkt het dat de woordenschat van die dichters veel verder gaat dan die van den gewonen lezer, zooveel te meer omdat zij dikwijls hunnen stijl een eigenlandsche tint geven en alle omschrijving verafschuwen. Waar u de beteekenis van een of meer woorden onbekend is, ontvallen u tevens zooveel bijzonderheden, die u *misschien* den weg afsnijden om tot de beschouwing van den dichter te komen.

Anderen, volgens mij de besten, zonder het mindere volkomen te versmaden, zijn er vooral op uit om door passende bijzonderheden u tot het tafereel of tot den indruk te brengen die de hunne zijn, en kiezen daarom dikwijls een omstandigheid of een schakeering uit die de gemeene lieden ten deele ontgaan en waarvoor hun dan ook dikwijls het woord of de uitdrukking ontbreken. Hier staan wij dan nog eens vóor raadsels, en wee aan ons, indien wij ze door zoeken en overleggen niet oplossen, want dan mogen wij voor zeker houden dat wij in den geest van den dichter niet zullen dringen en dus verwijderd blijven van het schoone dat hij genoot en ons te genieten geeft.

Nu over den zinbouw.

Te allen tijde werden aan de dichters, zeker in gebonden stijl, groote vrijheden toegelaten, die, alle andere redens onverlet, zelfs eenigszins gewettigd waren door de strenge eischen van rijm en maat. De afwijkingen in den zinbouw, de ver-

rassende, ja misschien, de onnatuurlijke omzettingen hebben zeer toegenomen, sedert dat men meer waarde aan den klank hecht en door den gang van de volzinnen niet alleen de uiterlijke beweging, maar ook de innerlijke beweging, die van het gevoel, heeft willen afbeelden. Hoe dikwijls stuit de gewone lezer niet op zinnen die hij bij een eerste doorloopen volstrekt niet verstaat? Ik belijd oprecht dat menige zin uit Guido Gezelle, die van de moeilijksten niet is, mij studie en inspanning vraagt. En tot de beteekenis der zinnen moet men buiten allen twijfel doordringen, want de zinnen, dikwijls meer dan de enkele woorden, behooren tot den zinnelijken vorm, die men zich toeëigenen moet, wil men het schoone bereiken, waaruit dan het æsthetisch genot ontstaat.

***

Waar wil de dichter den lezer brengen? Misschien tot een visie, misschien tot een gemoedstoestand, misschien tot beide tevens, om daaruit, gelijk het vuur uit den kei, het æsthetisch genot te wekken.

Is het een visie, dan dient de lezer die zoo helder en krachtig mogelijk in zijn verbeelding te hebben. En dat gaat zoo licht niet. Zoolang men zijn aandacht vestigen moet op de woorden, op hunne beteekenis en hun verband, zal het gewenschte tafereel heel flauw en onvolledig, ja, bij de meesten volstrekt niet verrijzen, of, indien het

verrijst, onbewust, dus ongezien zijn. Aandachtig tevens uiterlijk en innerlijk zien gaat niet: 't een of 't ander brengt weinig op. De opmerkzaamheid, zelfs zonder zielkunde, leert het : wanneer een lezer in zijn verbeelding ziet, houdt hij op te lezen, sluit de oogen of bekijkt de letters, zonder ze nog te zien. Zijn aandacht staat op het innerlijke. Stond zij op het uiterlijke, dan zou het donker blijven in de verbeelding. Zonder aandacht geen klaar bewuste gewaarwording, dus geen waarneming.

Veel ook hangt er af van de vlugheid bij het lezen. Het minimum tijd voor het uitspreken en nog meer voor het enkele zien der woorden is veel kleiner dan dat voor het verbeelden van de zaak, door het woord genoemd. Immers, volgens dat wij ouder worden, bedienen wij ons, in het denken, minder van zaakbeelden, en zoo wekt het woord, maar na zekere inspanning, het zaakbeeld, wat tot de eigenlijke visie bijna altijd noodig is. Dan, waar het een zaak geldt die wij nooit waarnamen, of een betrekking die voor ons nieuw is, daar moeten wij niet alleenlijk oproepen, maar scheppen, wat nog eens tijd vraagt.

Merken wij ook aan dat een lezing, met de oogen alleen, dus zonder de minste articulatie, ons bijna alles doet verliezen wat voor het gehoor bestemd was : de muziek der woorden en de gang der zinnen, zoo voor uiterlijke nabootsing als voor gevoel, treft haast niet; ge kunt er wel een onbe-

paalde en zeer zwakke sensatie van hebben, maar nooit een duidelijke en krachtige gewaarwording.

Dan, een letterkundig stuk mag men in het opzicht dat wij bespreken, niet gelijk stellen met een schilderij in kleuren of een tafereel uit de natuur. Met éenen oogopslag omvat ge daar, soms heel duidelijk, het geheel of toch een menigte bestanddeelen. In een letterkundig stuk wordt u woord voor woord, perel voor perel voorgezet, en 't is maar na zekeren tijd dat ge u een gedachte kunt geven van het heele halssnoer. Men dient nu en dan een poos te maken, waarbij men het vroeger gelezene bijeenroept en eenigen tijd zonder andere bezigheid in den geest beschouwt. Zoo alleen komt men stilaan, geheel of gedeeltelijk, tot de visie van den dichter.

***

Heeft de dichter misschien op het oog in den lezer zekere gemoedsbeweging te doen ontstaan, dan is nog eens alles waar wat wij zeiden over het verwekken der visie, zooveel te meer omdat de visie er dikwijls onafscheidbaar van is en de emotie juist door zekere visie in veel gevallen ontstaan zal.

Maar hier moet ik nog eens uitdrukkelijk steunen op het lezen met gewone articulatie, want de emotie wordt teweeggebracht niet alleen door de uitgedrukte gedachten, maar ook door den klank der woorden en de beweging van den zin.

Wie in de dichters op dit laatste punt weinig of geen acht geeft, mist zooveel hulpmiddelen waardoor zij den lezer in het rijk der schoonheid wouden brengen.

Een belangrijke vraag: Welk is uw gemoedstoestand, wanneer ge aan 't lezen gaat? Is uw geest misschien niet gekwollen door ernstige bekommernissen, die ge moeilijk vergeten of verzetten kunt? Zijt ge misschien niet in een stemming die gansch het tegendeel is van de stemming des dichters, toen hij zijn gedachten op het papier bracht?... De droefheid is niet altijd ongunstig, maar zal een treurdicht u gemakkelijk roeren, indien gij voor 't oogenblik zeer opgeruimd zijt?

Hoe verder uw stemming van die des schrijvers verwijderd ligt, hoe meer tijd en moeite er noodig zullen zijn om uw hart eenstemmig met het zijne te doen kloppen of jagen. Het menschelijk hart is immers geen vuur dat zijn vlammen keert naar den kant van alle blazende windeken. Ik weet het wel, er zijn menschen wier hart een soort van windwijzer is en die, gelijk lijdende wezens, zich zoo maar aanstonds door den eersten invloed laten medesleepen; doch hunne veranderlijkheid is het beste bewijs dat de beroering in hen maar de oppervlakte aandoet. Bij de meeste menschen, en de mannen behooren gewoonlijk tot dit slag, is er een gespierde vuist, een duchtige stoot noodig om den loop der gedachten te bedwingen en den stroom der gevoelens in een andere bedding te leiden : zulke harten zijn best geschikt tot

duurzame emoties, omdat bij hen de beroerte niet aan 't werken gaat, voordat zij den ondergrond bereikt heeft.

***

En, alles wel overwogen, hoe zou men durven verhopen door een enkel vlug lezen, zonder inspanning, zonder voorbereiding, zelfs in de beste omstandigheden, met de wakkerste verbeelding en het ontvankelijkste hart tot de visie of tot het gevoel van den dichter te komen!... Is dat niet aan de woorden een macht van suggestie toekennen die ze uit zich zelf nooit hebben, nooit kunnen hebben? Immers, vergeleken, onder andere, met de kleuren en de vormen die door den schilder rechtstreeks uit de wezenlijkheid genomen worden, moeten de woorden een onbeduidend middel heeten, daar zij, hun klankvermogen daargelaten, niets anders zijn dan willekeurige teekens om de wezenlijkheid uit te drukken : wat de schilder in kleuren rechtstreeks vermag, dat kan de schilder in woorden maar onrechtstreeks en langs een omweg.

Hier is het, meen ik, juist de plaats om te onderzoeken hoe de dichter tot zijn visie, tot zijn emotie gekomen is.

Nog altijd zijn er velen die denken dat een dichter op gelijk welk uur zich maar vóor zijn lessenaar te zetten heeft en beslist te schrijven om op den slag kunstwerk voort te brengen.

Alfons Janssens toont, in een gemeenzaam dichtje, al het ijdele van die volksmeening :

Wit Papier (1).

Kom, laat ons nu wat dichten.
'k Heb tijd, en tijd is dier;
Mijn potlood is versneden
En wit is mijn papier.

Niets, niets en zal mij storen,
Geen zorg en dringt tot hier;
Geen schaûw en zal verduisteren
Mijn wachtend wit papier.

Sa! opgestroopt de mouwen!
Gegrepen naar de lier!...
Nu gaan de zangen klinken!
En over 't glad papier

Nu gaan de verzen vloeien
Met ongetemden zwier!
Een meesterstuk kan 't worden
Zoo schoon als mijn papier!...

Ze is stram de lier... Bah, gaf ze
Mij maar 'nen toon of vier
Om mijn gemoed te stemmen,
Te klein wierd nog 't papier.

Maar neen; ze en wilt niet klinken....
Daar!... dood gelijk een pier!...
Mijn hoofd in mijn twee handen,
Bekijk ik mijn papier....

Helaas, 't is dat mijn herte
Ontroerd en is geen zier.
Wat wil ik dan al zingen?
Blijf gij maar wit, papier.

Het lied is maar te vangen
In 't vlammend hertevier;
Geen goede tijd en baat er,
Geen potlood, geen papier!

---

(1) *Gedichten*, I, blz. 228.

Men spreekt dikwijls van ingeving of inspiratie. Die woorden, al te letterlijk verstaan, kunnen wel gediend hebben om de meening recht te houden dat de dichter, na aanroeping, door een goedwilligen geest zou ingeblazen worden. Op dichters toegepast, komen zij ons zeker uit het heidendom, uit den tijd der zoogenaamde Muzen, wier hulp, nog tot vóor eenige jaren, door bijna al de dichters heel ernstig werd afgesmeekt.

In *Beethoven* (1) van Victor Wilder staat het volgende :

« Le plus souvent elle (l'idée musicale) ne se dégage que par une élaboration lente et réfléchie, par une série de tâtonnements, dont on peut suivre la trace dans ses carnets d'esquisses. Une phrase traverse l'imagination du maître, il la note à la volée, sous la forme embryonnaire : l'heure venue, il la reprend, la travaille et la pétrit dans tous les sens; tantôt modifiant le rythme, tantôt redressant la ligne mélodique, tantôt encore l'assaisonnant de nouveaux condiments mélodiques. Lentement et par une série d'essais superposés il construit son thème définitif.

« Ce procédé curieux, très fréquent chez Beethoven, est, comme on le voit, tout à l'opposé du sens qu'on attache ordinairement au phénomène de l'inspiration. Pour la plupart des personnes étrangères aux travaux de l'imagination, le compositeur de musique reçoit sa provision mélodique par je ne sais quelle filière mystérieuse; c'est un oiseau chanteur, un rossignol inconscient qui couve les œufs qu'un coucou a glissés dans son nid. En d'autres termes et pour choisir une comparaison moins vulgaire, l'homme de génie est pour ces âmes simples un vase d'élection dans lequel un dieu vient, à l'heure propice, déposer ses présents célestes. C'est là, qu'on nous

(1) Blz. 227-228.

permette de le dire, une conception aussi fausse que naïve. L'inspiration est chose beaucoup moins impersonnelle; elle ne se manifeste d'ordinaire que sous l'effort de la pensée. Elle éclate brusquement, il est vrai, mais en jaillissant des ténèbres accumulées dans le cerveau, par un travail latent et inconscient, comme l'éblouissement de l'éclair jaillit du sombre amoncellement des nuages. C'est Napoléon Ier, je crois, qui l'a définie en ces termes frappants : « L'inspiration est la solution momentanée d'un problème longtemps médité ».

Wat hier gezeid wordt over den toonkundige, is even waar, ja, nog meer, van den dichter.

Wat de dichter eerst ontwaart, is zeer dikwijls iets dat noch klaar noch zuiver omlijnd is en hem alleenlijk een onbepaald gevoel geeft van de schoonheid die het misschien bevat. Het wordt stilaan een knop, die, door licht en warmte, langzamerhand tot breede bloemkroon ontplooien zal.

En dan begint er een ander werk, waardoor juist het groot verschil tusschen muzikant en letterkundige uitkomt. Het grootste deel van wat de dichter in den geest draagt, zeker bij een visie, zijn zaakbeelden die hij in woordbeelden eerst moet omzetten. En dan maar als zijn zakenvisie een woordenvisie, en de laatste het trouwe beeld van de eerste geworden is, dan maar begint hij te schrijven; nu is het schrijven geen vinden meer, 't is alleenlijk op het papier afschrijven wat in het hoofd te lezen staat.

« Ge wilt weten (1), zegt Stijn Streuvels, hoe ik mijne boeken schrijf na ze te hebben veroorzaakt in mijne

(1) *Stijn Streuvels*, door André De Ridder, blz. 86.

verbeelding? 't Is zoo eenvoudig. Als ik me neerzet aan mijne schrijftafel, is het grootste deel van mijn werk al volbracht. Gedurende vier, vijf, zes jaar soms, is heel 't plan samengevoegd, veranderd, bewerkt geworden. Wanneer het dan beslissend af is, werp ik het neer op het papier. Alles is overdacht, gerijpt, de geestelijke arbeid voleindigd; er blijft maar stoffelijke opbouw over. Dat duurt niet lang. Ik schrijf heel snel; mijn handschrift is meestal bloot van doorhalingen. De « zin » heb ik geschapen tegelijkertijd met den persoon en hij vloeit uit de pen genoegzaam bewrocht. »

Wat wil men dan, bijna zonder inspanning, dikwijls buiten alle geschiktheid, door bloote woorden op eenige stonden dát zien, dát voelen wat aan den schrijver jaren ziens en voelens vroeg om tot volle helderheid, tot vollen indruk te komen?

Uit dit alles meen ik te mogen besluiten dat alle lezer, die in zekere maat æsthetisch genot wil smaken, een werk aangaat dat maar ten gepasten tijde aan te vangen is, dat studie en aandachtige beschouwing vereischt.

***

En zoo sta ik verre van de gedachten der gewone lezers. Hoevelen toch zijn er niet die nooit denken aan de noodige gesteltenis van hun hart en gelijk welk stuk met gelijk welke stemming aanvatten? Hoevelen die alleenlijk beoogen hunnen geest te ontspannen en het boek niet in handen zouden nemen, wisten zij te voren dat er hun eenige overweging zou gevraagd worden? Hoevelen nog die niet lezen gelijk het behoort en,

verre van soms tot een korte beschouwing over te gaan, hun boek met koortsige haast verslinden?...

Men zou in dit opzicht de opvoeding der lezers moeten maken en ze wijselijk richten. Dat kan geschieden vooral in de scholen bij de leerende jeugd, die straks het lezend publiek zal uitmaken. De leeraars zouden, omtrent de lezing, aan hunne leerlingen de noodige wenken moeten geven en ze opmerkzaam maken op de groote voordeelen van een wel geleide lezing. Men hecht, meen ik, te veel belang aan het kleinontleden van de schrijvers, waardoor hunne stukken in een oneindig getal brokskens gekapt worden. Nuttig ware het een grootere plaats in te ruimen voor het herhaaldelijk æsthetisch lezen van verklaarde stukken, met eenige poozen er tusschen; zoo zouden de leerlingen tijd hebben om, onder andere, een klare visie van het gelezene in hunne verbeelding te wekken.

***

Die grondige verandering in de meeningen en de gewoonten der lezers is natuurlijk een werk van langen duur. En ondertusschen moet ons Vlaamschlezend publiek niet heel of half vreemd blijven aan de schoonheden onzer dichters. Tot dat doel kunnen verscheiden middelen aangewend worden. Eén daarvan wil ik hier in 't kort bespreken.

Het voorlezen op vergaderingen en feesten levert de voordragers weinig last op, terwijl de aanhoorders er veel voordeel uit halen.

Ik zal niet beweren dat de aanhoorders bij een enkel hooren lezen heel het stuk zullen vatten; maar zeker is het dat veel gedachten, die hun anders eigen studie zouden vragen, hun nu klaar zullen worden door den toon, de stembuiging, de beweging en de uitdrukking van den lezer.

Aangezien zij hunne oogen op niets bepaalds moeten gevestigd houden en alleenlijk naar den lezer te luisteren hebben, zal 't hun gemakkelijker zijn de heldere visie van het gelezene te scheppen en te beschouwen.

De muziek van woord en zin klinkt duidelijk in hunne ooren en helpt krachtig mede tot het veroorzaken van visie en emotie.

De aanhoorders die naar feesten komen, zijn gewoonlijk opgeruimd en in een gunstige gemoedsgesteltenis om den vollen indruk van het gelezene te ontvangen.

Daaruit blijkt dat de voorlezing ons volk in de beste omstandigheden plaatst om haast zonder moeite æsthetisch genot te smaken.

Aan ons Wasche Davidsfonds is een studiekring gehecht. Op mijn voorstel hebben de leden er van aanvaard ieder jaar op een onzer winterfeesten uit den eenen of den anderen Vlaamschen dichter voorlezingen te houden. Wij verwachten daar veel goeds van en hopen dat ons voorbeeld door velen zal gevolgd worden.

DIENT

HET NEDERLANDSCH

noodeloos

met bastaardwoorden doorspekt te zijn

om

als wetenschappelijke taal te kunnen doorgaan?

door Jhr. Dr. K. DE GHELDERE.

Daar de boekenkennis een der vakken is welke, in den schoot der Academie, aan de *Afdeeling voor de Geschiedenis, de Levensbeschrijvingen en de Boekenkennis* in 't bijzonder zijn toevertrouwd, zoo hebben wij voorgenomen de Leden te laten kennis maken met een drukwerkje, dat ons uit Nederland onlangs werd toegezonden. Maar vooraleer verder te gaan, behooren wij u te verzoeken, zeer geachte Medeleden, niet enkel ons uwe welwillende aandachtigheid voor eenige oogenblikken te verleenen, maar bovenal uw geduld met gesloten handen vast te houden. De stof immers waarover wij zullen handelen is van zeer drogen aard, en de opsommingen die wij daarenboven nog zullen verplicht zijn te maken, kunnen voor oningewijden anders niet dan volstrekt vervelend heeten. Het geldt hier trouwens eene Aankondiging van geneeskundige werken, uitgegeven door den boekhandel

van SCHELTEMA & HOLKEMA, te Amsterdam. Stelt nochtans uwe gemoederen maar gerust. Wij zullen die uitgaven niet beschouwen uit het oogpunt van hare wetenschappelijke weerde als geneeskundige schriften : dat is hier de plaats niet, en daartoe zou overigens onze persoonlijke bevoegdheid bij verre na niet toereikend mogen genoemd worden. Laten wij ons dan maar op eenen stand plaatsen die ons meer eigen is, en bekijken wij het Amsterdamsch aankondigingsboekje — hetwelk, behalve den *Inhoud*, ook enkele *Besprekingen* van de werken opgeeft — alleenlijk in taalkundig opzicht, om ons een denkbeeld te kunnen maken van den toestand van het wetenschappelijk Nederlandsch bij onze Noorderburen.

Wij allen hebben hooren spreken, ja, hooren putten in de aarde klagen over taalbederf. Eenige jaren geleden regende het zoo maar gestadig en duchtig op de kappe van den Vlaming, ter oorzake van die talrijke gallicismen in zijne schrijftaal, en van die eeuwige toevlucht tot Fransch hulpbetoon in zijne omgangstaal. Dat is gegrond, die vitterij was niet onverdiend. Doch in dezen mogen de Vlamingen gedeeltelijke ontoerekenbaarheid pleiten, en de schuld leggen op den invloed van een stamouderlijk gebrek. Jaren, vele achtereenvolgende jaren heeft eene verkeerde opleiding bij ons het taalgevoel vermin-

derd en verdoofd. In de plaats van hunne oude, onbedorvene, zuivere spraak, werd aan de opkomende geslachten een mengelmoes aangeleerd, noch Vlaamsch noch Fransch, met hetwelk zij het enkel zoo verre konden brengen, om, zelfs in de beschaafdste standen, op zijn fransch Vlaamsch, en op zijn vlaamsch Fransch te kennen. Hun Vlaamsch was geen Nederlandsch meer, en hun Fransch was « *du Belge* ». Die toestand is tegenwoordig eenigszins gebeterd, althans wat de geschrevene taal betreft; doch zoolang alhier eene beschaafde taal onder beschaafde lieden niet in eer zal geraken, zoolang ook zal onze omgangstaal mank gaan aan al hare oude en erfelijke gebreken.

***

Hier neemt de bekentenis van den Vlaming een einde, en hier begint eene beschuldigingsakte tegen den Hollander; want aan de overzijde van Moerdijk wordt ook, al is het op eene andere wijze, aan taalbederf gezondigd.

Hoe kunnen nu de Nederlanders, die van vader te kinde in hunne eigene taal worden geleerd en gewezen; die, al hebben zij onderscheidene taaleigens, toch eene gemeenschappelijke en beschaafde omgangstaal gebruiken, hoe kunnen zij van taalbederf beticht worden? De schuld ligt bij hen ook niet aan het volk, aan de spraakmakende gemeente, neen; het misbruik komt daar

van hooger, want de meesters, de geleerden, de schrijvers van Nederlandsche geneeskundige werken — vermits wij ons voor het oogenblik inzonderheid met geneeskundige uitgaven bezig houden — hebben thans zulk eene verbasterde taal aangenomen, dat men zich waarlijk zou gaan afvragen of het verwijt niet gegrond is, dat het Nederlandsch zou ongeschikt zijn en onbekwaam om ooit tot eene wetenschappelijke taal te kunnen gedijen. De taal trouwens van die geneeskundigen, dat is me geen taal meer! Dat gelijkt meer op een rommelzoo van Nederlandsch en Fransch en Grieksch en Latijn. Is dat nu misschien naar den eisch en naar den fijnen smaak om zulk uitheemsch verglaassel te gebruiken? Is dat de eenige, de hoogfatsoenlijke wijze om de geneeskundige wetenschap voor te dragen?

Hoe het ook zij, het valt niet te ontkennen dat die handelwijze reeds tot gewoonte is overgegaan, en dat de meeste geneesheeren zich te goeder trouw indenken dat er over hun vak niet anders dan in dergelijken onhebbelijken mismas kan gehandeld worden. Wanneer dat niet hunne overtuiging was, waarom staan zij dan zoo verbaasd als zij hooren dat geneeskundige zaken ook in het Nederlandsch kunnen besproken worden? Op het Xe *Vlaamsch Geneeskundig Congres*, te Brugge in het jaar 1906 gehouden, sprak Dr Vandenbulcke, van Veurne, *over hetgeen een borstlijder gevoelt als men zijne ribbenkas beklopt*. Dat

een geneesheer zich van zijne eigene taal bediende om zulke hooge geleerdheid aan te durven, dit kwam aan den afgeveerdigde van het *Nederlandsch Geneeskundig Tijdschrift*, zoo zonderling voor, dat hij het feit in zijn verslag vermeldde, om aan de gansche Nederlandsche geneeskundige wereld bekend te maken hoe een Vlaamsch geneesheer « *de subjectieve symptomen bij de percussie van den* « *thorax van eenen patient* » vertaald had.

***

Maar verdere beschouwingen nu ter zijde gesteld!... Laat ons thans daadzaken aanhalen, die onze beweringen zullen goedmaken. Die daadzaken liggen voor het grijpen; doch, opdat wij van overdreven ijver niet zouden beticht worden, zullen wij ons vergenoegen met enkel en alleen het drukwerkje eens te doorbladeren, waarin eenige Nederlandsche geneeskundige uitgaven aangekondigd worden door den boekhandel van Scheltema & Holkema, te Amsterdam, en waarvan de titel luidt :

Medische uitgaven van....

enz.

Medisch?.... Wij kunnen er niets aan doen, maar dat woord klinkt altijd even vreemd in onze Vlaamsche ooren, en het is waarlijk, om zoo te spreken, alhier nog niet ingeburgerd. Wij houden nog altijd van *geneeskundige* uitgaven. Wij

bekennen wel dat, voor sommige betweters en haarkloovers, eene uitgave eigenlijk niet *kundig* kan geheeten worden; maar in de samengestelde woorden, als *wiskundig*, *taalkundig*. *geneeskundig*, enz., wordt de bijbeteekenis van *kundig* als : *wat betrekking heeft op de kunde, wat in verband staat met de kunde,* door het algemeen taalgebruik meer dan voldoende gewettigd. De Hollanders brengen wel *geneeskundige verslagen* uit, zij schrijven *populaire geneeskundige handboeken*, zij hebben een *geneeskundige courant*, eene *genceskundige encyclopaedie*, enz. Zegt dan ook maar : *Geneeskundige uitgaven*, en laat het *Medisch* aan de Meden over.

***

Het eerste aangekondigde boek is :

De Narcose

Leerboek door T. H., Arts, specialist voor Narcose.

Het woord *Narcose* is van nieuwerwetsche vinding, en beteekent de slaapdronkenheid teweeggebracht door het toedienen van zekere bedwelmende artsenijen, om de gevoeligheid en het bewegingsvermogen van het zenuwstelsel te matigen of te vernietigen. Tegen dat woord hebben wij niets in te brengen, omdat wij geen Nederlandsch woord weten in de plaats te stellen. Het is een van die talrijke woorden, die tot de wetenschappelijke wereldtaal behooren, en waarvan in onze, zoowel als in andere levende

talen, de juiste vertaling of de evenknie niet bestaan. Aan die vreemdelingen, meestal van Griekschen stam, moeten wij de gastvrijheid, willens nillens, aanbieden. Wij zullen dan *narcotiseeren* (1), *anaesthetist* en dergelijke hier gebezigde woorden maar onverlet laten, en ons enkel afvragen of

specialist voor narcose,
karakteristieke eigenschappen,
chloroform*apparaat,*
praktische wenken,
semi-artsen,
bestudeeren,
*literatuur*opgaaf
en *medische* vakbladen,

of dat — alle schoolvosserij aan den kant gelaten — altemaal niet kan in 't Nederlandsch gezegd worden :

vakmeester voor narcose,
kenmerkende eigenschappen,
chloroformtoestel,
toepasselijke wenken,
half en half-artsen,
beschouwen, doorgronden, zich op iets toeleggen,
vakboekenopgaaf
en geneeskundige vakbladen?

*
* *

(1) Bij de Vlamingen : *doen slapen, wegmaken, ontgeesten.* « De kroonprins heeft zich niet laten ontgeesten om geopereerd te worden. »

Het volgend aangekondigde werk heet :

Gynaecologische Therapie
en Algemeene Gynaecologische Diagnostiek,
enz.

In het Nederlandsch wil dat beduiden :

Geneeskundige Behandeling
en Algemeene Onderkenningsleer
der Vrouwenziekten.

In het *Voorwoord* (dat is Duitsch. Wij zeggen *voorbericht*, *voorrede*), vinden wij :

officieel leervak	voor	plichtmatig leervak
universiteit	»	hoogeschool
details	»	bijzonderheden
behandelings*methoden*	»	geneeswijzen
gynaecologie	»	vrouwenkunde
gynaecologue	»	vrouwenarts of -dokter
gynaecologische praxis	»	behandeling der vrouwenziekten
praktische arts....		

Maar gesproken van *praxis* en *praktische arts*, zou men zich haast beginnen in te beelden dat de Hollanders waarlijk niet meer weten hoe zij ons zullen gaan noemen *op zijn Dietsch*. Het is al Latijn dat de klok hier slaat : *praktische arts*, *praktizeerend arts*, *practicus*, *medicus*, *praktizeerend medicus*. Zegt dan, gelijk de Vlamingen, *geneesheer* of *geneesmeester*, want dat is eigenlijk : de heer, de meerdere man die zich bemoeit met de lieden te genezen; dat is uw *practicus* enz., terwijl een *geneeskundige* iemand is, die wel de kunst en de kennis

bezit om de menschen te genezen, die zich op die wetenschap toelegt, maar die dezelve in beroepswerkzaamheid niet noodwendiglijk uitoefent.

Rapen wij nu eenige uitheemsche stronkelsteentjes op, uit de Besprekingen van het onderhavige werk. Behalve *absoluut* (volstrekt) en *speciel* (bijzonder), vinden wij *gynaecologische balneotherapie* dat, ons dunkens, niets meer beteekent dan het eenvoudig Vlaamsch : de badingstoepassing aan de vrouwenziekten.

Maar, opdat men zich een begrip zou kunnen maken hoe eene taal kan op de pijnbank gelegd worden, zullen wij hier een stuk afschrijven uit eene Bespreking van een Professor in het *Tijdschrift voor Geneeskunde :*

« Wie wil weten, hoe hij een *speculum* moet inbrengen of een *uterussonde*, hoe hij laminariastiften *praepareert* of *medicamenten appliceert* in de *cervix* of in het *cavum uteri*, hoe hij een *geretroflecteerden uterus* moet oprichten en terughouden in een *pessarium*, hoe hij een *curettage* moet verrichten of een *perineoplastiek* moet doen... »

Zou het min verstaanbaar zijn en voor min wetenschappelijke taal moeten doorgaan, wanneer men in het Nederlandsch stelde :

« Wie wil weten hoe hij eenen moederspiegel moet inbrengen of eene moedersonde (een baarmoedertentijzer) (1), hoe hij laminariastiften gereed maakt of genees-

(1) Tinte (sonde), en Tinten (sondeeren), zijn geheel Vlaanderen door gangbare taal gebleven.

middelen aanlegt in den moederhals of in de baarmoederholte, hoe hij eene achterovergebogen baarmoeder moet oprichten en terughouden in eenen ring (moederkrans), hoe hij eene schraping moet verrichten of eene bilnaadherstelling moet doen » ... ?

Dit boek is door afbeeldingen « *geïllustreerd* » (opgeluisterd).

In de andere Besprekingen ontmoeten wij nog *opinie* (gevoelen, meening), *therapeutische* (artsenijkundige) handelingen, — de onvermijdelijke *practicus*, *practisch*, enz.

***

De taal der aankondiging van het derde werk

Syphilis en Huwelijk

staat ons meer aan, omdat de Besprekingen er van in vloeiend en bijna zuiver Nederlandsch zijn geschreven. Uit die Besprekingen kunnen wij vernemen « *a priori*, als wij den naam van den groo-
« ten Fournier op het titelblad zien, dat wij hier
« niet met een *z. g. populair* boek te doen hebben,
« maar dat de *lectuur* er nochtans aangenaam van
« is, en dat de *patient* er menig goeden raad zal
« in vinden ».

Dit boek is ook van een *voorwoord* voorzien.

***

Bij het vierde aangekondigde boek

Voorlezingen over Psychiatrie

vallen wij van den wal in de sloot. Op de 80 die de *Inhoud* bevat (voegwoorden, voornaamwoorden, enz. inbegrepen), zijn er 42 uitheemsche woorden. Wij hebben de beteekenis er van in 't Vlaamsch, tusschen haakjes er nevens gesteld :

Aetiologie (ziekte-oorzaken). — *Hallucinaties* (zinsbedrog). — *Illusies* (zinsbegoochelingen). — *Affekten* (aandoeningen). — *Hallucinatorische* (droombeeldige) verwardheid. — *Paranoia.* — *Psysisch* gevoel (zielsgevoel). — *Perverse psychische* gevoelens (verkeerde zielsgevoelens). — *Sexueele perversiteiten* (geslachtsverkeerdheden). — Meynert's *hypothese* (Meynert's onderstelling). — *Melancholie* (zwaarmoedigheid). — *Folie circulaire* (afwisselende krankzinnigheid). — *Periodieke melancholie* (wederkeerende zwaarmoedigheid). — *Manie* (hier staat het Nederlandsche woord *Dolheid* tusschen haakjes opgegeven). — *Secundaire* waanzin (bijkomende waanzin). — *Stupor* (gevoelloosheid?), — *Progressieve paralyse* (toenemende verlamming). — *Dementia senilis* (kindschheid door ouderdom). — *Amentia. Pseudo-maniacale amentia met obsessies.* — *Dementia praecox* (vroegtijdige kindschheid). — *Chronisch alcoholisme* (aanslepende alcoholvergiftiging). — *Morphinisme* (morphinevergiftiging; slaapbolzuurvergiftiging). —

Psychische veranderingen bij *organische* hersenaandoeningen... (geestesveranderingen bij werktuiglijke hersenaandoeningen...). — *Epilepsie* (vallende ziekte). — *Hysterie* (moederkwaal). — *Therapie* (geneeskundige verpleging)...

Uit de Beoordeelingen blijkt dat het boek in den eersten druk den titel droeg van *Diagnostiek der Zielsziekten*, en dat klonk in elk geval meer Nederlandsch dan *Psychiatrie* (een woord als om papegaaien te leeren fluiten), doch *Onderkenningsleer der Zielsziekten* heeft nog een beter voorkomen.

« Wie te midden zijner *praxis* iets over de *psychiatrie* wil lezen, neme dat boek, hetwelk bij uitzondering niet *exotisch* is... Het is met veel *animo* geschreven, het is niet te *schematisch*, en voor wie voorloopig meer een *aperçu* dan eene *philosophie* verlangt, geeft dat boek, in niet te veel bladzijden **en in onze eigen taal,** genoeg. »

Wel, heeren beoordeelaars, wij hadden ons tot nog toe van *eigen taal* een ander denkbeeld gevormd.

***

De titel van het volgende aangekondigde boekwerk is echt Nederlandsch :

De voeding van het kind in het eerste levensjaar.

Maar waarom is het toch in Gods naam noodig in den *Inhoud* die uitstalling te maken van al die vreemde woorden en benamingen, wanneer wij de zaken in ons eigen gangbaar Nederlandsch

eenen naam kunnen geven? Waarom zegt gij *mortaliteit, morbiditeit, anatomie, physiologie, digestieapparaat, superioriteit, proces, melksecretie, colostrum* (biest, in 't Fransch *béton :* Le premier lait qui vient aux femmes nouvellement accouchées [1]. Biest, dickemelk, gelijk dat eerst in de borsten komt, zegt het *Tetraglotton* van Math. Martinez)? — Waarom zegt gij *indicaties* (aanwijzingen) en *steriliseeren* (kiemloos maken)?

Jaarlijks worden wij benoemd tot lid van de jury voor het eindexamen in de *School voor Verloskunde* te Brugge. Wel, de leerlingen hebben daar al dat Latijn niet noodig om ons te spreken over *sterfte* en *zickelijkheid,* — over de *ontleedkunde* en de *natuurleer,* — over het *spijsverteringstoestel,* — over de *voorkeur* die de natuurlijke boven de kunstmatige voeding verdient, — over de *ontwikkeling* van de *zogafscheiding,* enz. enz. Het is een waar genoegen om te hooren hoe vlot en hoe gemakkelijk die jonge meisjes omgaan met onze wetenschappelijke Nederlandsche taal.

Uit de Besprekingen van het onderhavige boekwerk zullen wij alleenlijk aanhalen : *détails, fermenten, biologische praecipitatie*-proeven (levens-

(1) Het w. *biest* wordt in dien zin hoe langer hoe minder gebruikt, en het zal — misschien wel door de inwerking van het schier gelijkluidende *beest* — mettertijd uitsluitend in de dierenleer gebezigd worden, wel te verstaan wanneer bevoegde mannen er niet de hand op leggen, om het te behouden.

kundige bezinkingsproeven), *combineeren* (verbinden, laten samengaan), *terrein, methoden, succes, sterilisatie* en *praktizeerende medici.*

***

Wij treffen daarna, in het Amsterdamsche boekje, eene reeks aan, van op beknopte wijze aanbevolen *Monographieën, Voordrachten, Brochures, enz.*, waar wij, om niemand te vervelen, licht zullen overheen stappen, al treffen wij ook hier een schat van uitheemsche wetenschappelijke benamingen aan : *anthropologie* (menschnatuurkunde), — *urologie* (pisleer), — *adenoïde vegetaties* (kliervormige uitwassen), — *bacterieele infectieziekte* (besmettingsziekte), — *schemata* (schetsteekeningen), — *dermatomen* (huidgezwellen), enz., — en zelfs zulke vreemde woorden waarvan de beteekenis in gebruikelijk Nederlandsch alleszins kan weergegeven worden : *brochures, criminecl, rapport, onlogisch, argumenteeren, interesseeren.*

***

Daarop volgt het

Medisch Weekblad

van hetwelk enkel de *Redactie* (Opstelraad) (1) en de Medewerkers vermeld worden.

---

(1) Dat woord is thans in Vlaanderen ten volle in zwang, maar de Hollanders willen er niet van weten. Een *opstel* is een thema, zeggen zij, een werk voor de schoolkinderen. Ja, maar *opstel* heeft

Wanneer wij het blaadje keeren, ontwaren wij, benevens drie andere werkjes, nog een boekje (*rari nantes!*) waarvan de titel geheel en al Nederlandsch luidt :

Dr. D. J. Coster, Giften en Toedieningsvormen der in de Pharmacopoea Nederlandica Ed. III[a] vermelde en van enkele andere oudere en nieuwere Geneesmiddelen.

***

Wij zouden altijd hetzelfde dienen te herhalen, moesten wij lang stilhouden bij de vier navolgende aankondigingen: doch dat zullen wij nu maar niet doen, omdat wij van de verduldige oplettendheid van onze achtbare toehoorders geen misbruik mogen maken, en omdat wij hunne graagte moeten besparen tot het einde toe, want wij hebben hun toen twee stukken op te disschen, die maar wat lastig zullen vallen om te verduwen.

---

sedert lang ook de beteekenis van een werk des verstands, van een voortbrengsel van den geest. **Opstel, Handelinge,** *Disputatio*, zegt het *Dictionarium Biglotton* (Maestricht, Jacobus Lekers, 1752). **Schriftelijk iets opstellen,** *Conscribere, Componere.* **Opsteller,** *Compositor.* **Opstellinge van een boek,** *Confectio libri.* — Een *Opsteller* is dan iemand die schriftelijk iets opstelt, die de opsteller, de verhandelingen schrijft, onder het toezicht van den *Hoofdopsteller*, en de *Opstelraad* houdt zich bezig met de opstelling van het boekwerk.

1. Leerboek der functioneele neurosen,

door Prof. Dr. G. J....

Compleet in 5 à 6 afleveringen.

Inhoud : Pathologie en Therapie der Neurasthenie, Pathologie der Hysterie en Therapie der Neurasthenie en Hysterie.

*

2. Het hysterisch Stigma.

Een psycho-pathologisch onderzoek door Dr. Prof. G. J..

*

3. De Physiologische Beteekenis van het Cerebellum.

*

4. Geneeskundige Encyclopaedie voor het Huisgezin.

Stippen wij nochtans terloops het smokkelgoed aan, dat wij tot nog toe niet hebben aangegeven :

Neurosen (zenuwkwalen). — *Complect* in 5 à (tot) 6 afleveringen. — *Pathologie* (ziektenleer). — *Neurasthenie* (zenuwmoeheid?). — *Stigma* (kenteeken). — *Psycho-pathologisch* onderzoek (zielsziektenkundig onderzoek). — *Cerebellum* (kleine hersenen).—*Illustraties* (teekeningen, afbeeldingen, schetsen, houtsneden, enz.). — *Compres* gedrukt (dichtregelig gedrukt). — En uit de Besprekingen : *Resultaten*. — *Symptomen* (ziekteteekenen of -verschijnselen, zooals de jonge vroedvrouwtjes te

Brugge zeggen). — *Psychosen* (zielsziekten). — *Talent.* — *Idées fixes* (vaststaande denkbeelden). — *Suggestibiliteit* (ontvankelijkheid voor ingeving). — *Motorische* en *sentibile* stoornissen (bewegings- en gevoeligheidsstoornissen). — *De definitie van suggestie* (de woordbepaling van ingeving). — *Activiteit* — *Anaesthesie* (gevoelsgebrek). — *Amnaesie* (geheugenverlies). — *Aboulie* (wilsflauwheid). — *Somnambulisme* (het nachtwandelen). — *Analyse.* — *Practiseeren* (meesteren). — *Populair* boek (volksboek). — *Populaire* geneeskunde (geneeskunde ten dienste van het volk), enz.

***

De twee laatste aankondigingen vermelden Nederlandsche uitgaven van Duitsche Afbeeldselboeken, en zij besluiten de lange reeks van de Amsterdamsche *Medische uitgaven* op eene waarlijk buitensporige wijze. Beider *Inhoud* inderdaad levert ook hier, gelijk bij de *Voorlezingen over Psychiatrie*, het ontmoedigend vertoon van eene overmatige dooreenmengeling van uitheemsche en Nederlandsche benamingen, zoodanig dat bij den lezer de onaangename gewaarwording ontstaat alsof er was

een Land
Waar het uitheemsche de krone spant

en waar een prijs zou te winnen zijn voor het invoeren van verderfelijke taalwaren.

Die werken dragen den titel :

Atlas en Handleiding der Gynaecologie
door Dr. C. N. V. d. P., Vrouwenarts te....

*

en

Atlas en Handleiding der Syphilis en Venerische Ziekten,
door Dr. J. V. d. S.

*

De prijs van die twee uitgaven is thans tijdelijk « *gereduceerd* ».

Wij schrijven hier op zijn geheel den **Inhoud** af van den *Atlas der Gynaecologie,* omdat het een treffend voorbeeld is van die wartaal, waartegen wij ons ten krachtigste behooren te verzetten.

— Van de uitheemsche benamingen die wij tot nog toe niet hebben aangetroffen, hebben wij de vertaling tusschen haakjes geplaatst. —

Inhoud : I. Ontwikkeling en ontwikkelingsstoornissen der geslachts*organen.* — Stoornissen in de ontwikkeling. Stoornissen in de ontwikkeling der uitwendige geslachtsdeelen. II. *Anatomie* (Ontleding) der vrouwelijke geslachts*organen.* -- Vaten en zenuwen. III. *Topographie* (Plaatsbeschrijving). IV. *Physiologie* (Natuurleer) der geslachts*organen.* — De *menstruatie* (Maandstonden) en hare afwijkingen. *Menstruatie-anomaliëen* (Onregelmatigheden). *Menorrhagie* (Overbodige maandstonden). *Metrorrhagie* (Baarmoederbloeding). *Dysmenorrhoea* (Lastige maandstonden). V. Veranderingen in uitwendige gedaante en ligging. — *Herniae* (Breuken, liesbreuken) en andere veranderingen in de gedaante der *vulva* (Schaamdeelen).

Prolapsus en *inversio vaginae et uteri* (Verzakking en omkeering van de scheede en van de baarmoeder). *Inversio uteri.* De *pathologische posities, versies* en *flexus* van den *uterus* (De verkeerde liggingen, hellingen en overbuigingen van de baarmoeder). De *pathologische posities* van den *uterus* en van zijne *adnexen* (aanhangsels). *Anteversio* en *anteflexio uteri* (Vooroverhelling en vooroverbuiging...). *Retroversio* en *retroflexio uteri* (Achteroverkanteling en achteroverbuiging...). VI. Ontstekingen en voedingsstoornissen. — *Gonorrhoea* (Druiper). *Vulvitis* (Ontsteking der schaamdeelen). *Endometritis* (Slijmvliesontsteking van de baarmoeder). *Hypertrophia mucosae uteri* (Overvoeding van het slijmvlies...). *Hypertrophia uteri* (*metritis chronica*). *Atrophia uteri* (Verkwijning...). *Acute para-* en *perimetritis* (Hevige ontsteking van het naast en om de baarmoeder liggende buikvlies). *Salpingitis* (Eileiderontsteking). *Haematosalpinx* (Bloedgezwel in de eileiders). *Oophoritis* (Eierstokontsteking). *Chronische perimetro-oophoro salpingitis* en *pelveoperitonitis* (Aanslepende weivliesontsteking van de baarmoeder, den eierstok en den eileider en bekkenbuikvliesontsteking). *Chronische parametritis. Tuberculose* (Teringziekte). *Ulcus rodens* (Invretende zweer). Venerische aandoeningen. Blaas-*catarrh, cystitis* (blaasontsteking). *Therapie* der *cystitis. Exanthemen, neuroses, phlebectasieën* (Huiduitslag, zenuwkwalen, aderuitzettingen). VII. Verwondingen en hare gevolgen. — Verwondingen aan de *vulva, ruptura perinei.* Verwondingen van de scheede en van de *Cervix* (baarmoederhals), *lacerations* van den baarmoedermond. *Traumatische stenosen* en *atresieën* (Vernauwingen en vergroeiingen door verwonding) der *vulva,* der *vagina* en van den *uterus.* Fistels. *Urogenitaalfistels* (Waterteeldeelfistels). *Intestinovaginaalfistels* (Darm-scheedefistels). *Traumatische* bloeduitstortingen. *Haematoma* (Bloedgezwellen). *Haematocele intraperitonealis* (Bloedbreuk in het buikvlies). Vreemde lichamen in het *geslachtskanaal* (pisbuis) en in de blaas. VIII. Nieuwvormingen. — Goedaardige *tumoren* van de met plaat-*epithelium* (oppervlies)

bedekte deelen. Goedaardige gezwellen van de baarmoeder. Goedaardige gezwellen van de *uterusadneva*. *Tumoren* van goedaardige *structuur* (gestel), welke onder bepaalde omstandigheden een gevaarlijk verloop hebben. *Fibromyomen* (Vezel-spiergezwellen). *Ovariaalcysten* (Zakgezwellen van den eierstok). Kwaadaardige gezwellen. *Maligne tumoren* der *vulva*, blaas en *vagina*. *Maligne tumoren* van den *uterus*. *Maligne tumoren* der *ovaria*.

Men « *oriënteert* » zich gemakkelijk in dit werk, zeggen de Besprekingen. « Vooral voor de « dagelijks voorkomende *diagnoses* en *differentieel-* « *diagnoses* (afzonderende ziekteherkenningen) met « de er uit volgende *therapie*, zal ieder *practicus* er « vele nuttige wenken vinden, zonder veel *theore-* « *tischen* omhaal. En daarbij, het is een echt hol- « landsch boek, d. w. z. dat men er de *opinies* van « de toonaangevende Nederlandsche *Gynaecologen* « zal weergegeven vinden ».

Met den *Inhoud* van den *Atlas en Handleiding der Syphilis* zullen wij maar korte metten maken. Hier vinden wij, in eene achttienregelige opgaaf, boven de vijftig onnederlandsche woorden en benamingen, waaronder er een merkelijk aantal zeker verbluft moet staan, zich, zonder eenige reden, in een hollandsch boek verbannen te vinden, als daar zijn : *primaire, secundaire* en *tertiaire*; *complicatie, respiratie* en *circulatie*; *prodromaal, regionaire* en *hereditaire*; *acquisita, praecox* en *tarda*; *genitaliën* en *anus*, enz.

***

Och! valt het dan zoo lastig, of is er iets vernederends aan, om over wetenschappelijke zaken te spreken in de taal van den gemeenen man, in de taal van het volk?... En hier denken wij onwillekeurig aan *Siska van Roosemael* die geen Vlaamsch meer spreken dorst, omdat het niet genoeg was « *comme il faut* »,... of aan dien jongen, die bij de soldaten zijn moeders taal ontleerd had, en vroeg, toen hij thuis kwam met verlof : « Moeder, wat is dat voor een beest? — Wel, jongen, dat is onze kat! — Ha! bij ons noemt men dat een muishond ».

Laat ons al dat vreemd geronk en geblaas maar achterwege laten; wij kunnen op ons gemak met onze eigen krachten goed vooruit, en onze taalschat is, God lof! rijk genoeg opdat wij niet behoeven aldus ten ontijde en onbedachtelijk, links en rechts, op andermans goed de hand te gaan leggen. Waarom zou overigens, ten opzichte van de geneeskundigen, niet kunnen gedaan worden, wat gedaan wordt voor lieden die nog Fransch, noch Grieksch, noch Latijn verstaan? Slaat een Hollandsch Leerboek van Verloskunde open, b. v. het hoogstverdienstelijk werk van Dr J. W. Portengen (1), voor Leerling-Vroedvrouwen en Vroedvrouwen geschreven; doorleest

(1) *Leerboek der Verloskunde voor Leerling-Vroedvrouwen en Vroedvrouwen*, vertaald en omgewerkt naar het Leerboek van Prof. Dr G. LEOPOLD en Prof. Dr P. ZWEIFEL, door Dr J. W. PORTENGEN. — Amsterdam, Delsman en Nolthenius, 1897.

den *Inhoud* of beter nog den *Bladwijzer* en spreekt! Daar wordt bijna alles op zijn Nederlandsch genoemd en uitgelegd, en wij denken niet dat die degelijke lessen er aldus minder aanbiedensweerdig uitzien dan wanneer zij zouden doormengd zijn met vreemde pralerij.

Dat men zich echter niet ga voorstellen dat wij de rol van overdreven taalzuiveraar willen spelen; in 't geheel niet! Dat is nooit onze bedoeling geweest. Wij hebben enkel willen bewijzen dat er, vanwege de Hollandsche schrijvers van geneeskundige werken, een *noodeloos* gebruik wordt gemaakt van onnederlandsche woorden en uitdrukkingen, en tegen dat misbruik komen wij op. Laat ons eere geven aan wien eere toekomt, en onze taal bezigen *daar waar zij kan gebezigd worden.* De nood, die geen wetten kent, zal de geleerden nog dikwijls genoeg dwingen om, op wetenschappelijk gebied, bij de oude talen te gaan aankloppen; maar, dat doet niets ter zake, wanneer, in Nederlandsche werken, het Nederlandsch toch blijft de bovenhand behouden.

En omdat ik Vlaming ben
Uit goeder herte bid ik hen
Die dit Dietsche zullen lezen
Dat zij hunne taal genadig wezen.

Maar zijn zij toevallig en uit nood verplicht te gebruiken

eenig woord
Dat in hun Land is ongehoord,

niemand zal het op hen kunnen verhalen; want het ware onzin *zulke* bastaardwoorden te willen wegruimen « waarvan het gemis, de taal van veel noodzakelijke woorden zou berooven », zeggen wij met den schrijver van de *Wandelingen op Nederlandsch taalgebied* (1), maar wij zeggen boven dat, ook met hem :

Kweekt uwe gaarde, uwe eigen taal (2)!

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

IV.

TRAVELLIEREN », « PERSONAGE » en « SPELEN ».

Het woord TRAVELLIEREN is eene verbastering van het Fransche *Travailler, Traveillier, Traveiller*, enz., dat met debeteekenis Molester, Tourmenter, Tirailler, Violenter voorkomt, d. i. Plagen, Kwellen, enz. Men zie o. a bij La Curne de Sainte-Palaye, *Diction. histor. de l'ancien langage françois*, v° *Travailler*, en in ons *Gloss. à l'Invent. des Archives de Bruges*, v° *Travelgieren*, alwaar een Vlaamsche tekst met *Travelgieren* en een Fransche met *Traveiller* worden aangehaald. Bij Godefroy, *Gloss.*, Molester, Tourmenter Importuner, Blesser.

Bedoeld woord *Travellieren* hebben wij aangetroffen in een « hallegebod », den 2 Mei 1543 door schepenen

---

(1) *Wandelingen op Nederlandsch Taalgebied*. Bijdragen tot taalzuivering, door A. C. MEYER, pr. Antwerpen. (De Nederlandsche boekhandel), 1904, blz. 260.

(2) In het zelfde werk, blz. 291.

der stad Brugge uitgevaardigd, waardoor, op straffe van geesseling of van verbanning, net verboden werd de « personnaigen ende spelen » in de toen reeds zoo vermaarde Heilig Bloedprocessie te « travellierene ende molesteerne ».

De tekst luidt in dezer voege :

Archief der stad Brugge, Fonds der Hallegeboden, Register 1542-53, fol. 53 : « Voort, ute dien dat myn heeren van der wet gheadverteirt zyn dat eeneghe quade knechten hemlieden vervoordert hebben, de jaerscharen voorleden, upden Heleghen Bloet dach, hemlieden te vindene inde gooten vanden huusen staende inde straten daer de voorseide processie lyt, ende aldaer de personagen, die inde zelve processie gaen ende spelen, te worpene met steenen, daerof dat eeneghe van hemlieden ghequest gheweist hebben, ende daer vute groot grief zoude moghen commen indiender niet inne voorzien en ware ; *So eist* dat, omme daerinne te remedierene, men scerpelic ordonneert ende beveelt elcken wie hy zy hem dies te verdraghene, elcken scerpelic verbieden de) de voorseide processie, personnaigen ende spelen by eeneghen middele te travellierene ende molesteerne, up daerof openbaerlicke ghegheeselt, ghebannen of anderssins ghecorrigiert te zyne ter discretie van scepenen »

Voor de uitdrukkingen « *Personagen die inde processie gaen ende spelen* » en « *Personnaigen ende spelen* », uit den tekst hierboven, vergelijke men met « *Spel van personnagen* », of « Bethooghyngh van historien in stomme personnagien », in het Fransch « *Jeu de personaige* », d. i. Représentation mystique, ou autre, mimée « en personnages de gens en vie lesquelx ne parlent point, ains ne font que le signe de la mistère », uit ons *Glossaire à l'Inventaire des Archives de Bruges.* Andere bijzonderheden bij Dr. J. VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek,* i. v. *Personage* en *Persone* 1°. Bij LA CURNE DE SAINTE-PALAYE, op. cit., i. v. *Personnage*, komen onder 4° zeer belangrijke Fransche teksten voor.

EDW. GAILLIARD.

V.

« BEHEMELEN », « TE VOORSCHYNE BRYNGHEN », « GHISTEREN WAS VIIJ DAGHE » en « DRYNCPENNINC », alsook « BRANDSTICHTEN » als lijd. ww.

Den 21 Februari 1522, werd te Brugge een wreede moord gepleegd : de waardin uit de herberg « *In Sinte Pieter* », was deerlijk om het leven gebracht, haar huis door misdadigers in brand gestoken — « *ghebrandsticht* » — en al haar goed geroofd. De schepenen willen den schuldige op strenge wijze straffen : zij beloven derhalve een « *dryncpenninc* » van 100 pond parisis voor hem die den dader zal doen kennen — « *te voorschyne bryngheu* » — of die zal uitbrengen waar deze verdoken zit. Het « hallegebod » dienaangaande, den 1ⁿ Maart, door schepenen uitgevaardigd, luidde :

Archief der stad Brugge. Fonds der Hallegeboden, Register 1513-30, fol. iijᶜ vij : « Voort, hoe ute dien dat myne heeren vander wet bevonden hebben dat, ghisteren was viij daghen, de weerdinne in Sinte Pieter inde Lane binnen haeren huse vermoort, haer huus ghebrandsticht ende haer goed gherooft es gheweest, ende datmen alnoch niet en weet wie de mesdoenders zyn, *So eist* dat in voorderynghe van justicien men eenen yeghelic last ende beveilt die de voorseide mesdoenders of eenich van hemlieden ghehuust, ghelogiert of behemelt heift, ofte ooc deghuene die weten wie de zelve mesdoenders zyn, ofte waer dat (zy) ghehuust, ghelogiert of behemelt zyn, dat zy datte brynghen ter kennesse vanden heere ende vander wet, up de peyne de ghuene die ter contraryen dade ofte daerof in ghebreke ware, ghehouden ende gherekent te zyne als medepleghers ende complice vanden voorseiden faicte ende over zulc ghecorrigiert te werdene metter zelver peyne die de voorseide mesdoenders van rechtsweghen verbuert moghen hebben.

« Voort, zo wie de voorseide mesdoenders of eenich van hemlieden te voorschyne brynghen zal ende zo vele doen dat die ghelevert werden inden handen vanden heere ende wet van deser stede, dien zalmen gheven voor eenen dryncpenninc hondert ponden parisis, consenterende ende lastende elcken wie hy zy hand daer anne te slane ende hemlieden te vanghene, zonder daer inne begrepen te zyne ».

« GHISTEREN WAS VIIJ DAGHEN », uit dien tekst = Gisteren acht dagen, of, zooals in het Westvl. dialect, Gisteren over acht dagen; in het Fr. : Hier passé huit jours.

BRANDSTICHTEN = In brand steken. Een ander voorbeeld daarvan, maar als bedrijvend werkwoord, komt voor in de « Costume » van het Proostsche van Brugge, van 1511 : « *Van brantstichtene bij rouckelooshede of wanhernesse* ». Men zie in onze *Keure van Hazebroek*, IIIe deel, blz. 189. — Het gebruik van het woord in den lijdenden vorm, zooals in onzen tekst, mag zonderling heeten : «... *Haer huus ghebrandsticht es gheweest...* ».

BEHEMELEN beteekent Verbergen, Versteken. Zie onder *Hemelen*, in het *Woordenboek der Nederl. Taal*, VIe deel, kolom 557. Zie ook bij VERDAM, *Middelnederlandsch Woordenboek :* bij KILIAEN, *Heymelen* en *Hemelen* : Abscondere, Occultare, Velare, Tegere, Celare. Een voorbeeld van *Onthemelen* in onze *Keure van Hazebroek*, I, 174, nota 2; zie ook in 't *Nederl. Wdb.*, XI, i. v. — In den hierboven aangehaalden tekst luidt het : « *Eenen yeghelic ... die de voorseide mesdoenders .... behemelt heift* », en « *Waer zy* (*de zelve mesdoenders*) ... *behemelt zyn* ... ».

TE VOORSCHYNE BRYNGHEN beteekent Bij de wet, Bij 't gerecht aanbrengen, fr. Dénoncer : « *Zo wie de voorseide mesdoenders te voorschyne brynghen zal* ... ».

Voor DRYNCPENNING, zie men bij VERDAM.

EDW. GAILLIARD.

KYRIELEISON

Eene studie over den oorsprong van het Duitsche vers

door Prof. Dr. Franz Jostes.

Thans betwijfelt wel niemand meer, of de oude naam *leise* voor een volkslied, voornamelijk een godsdienstig volkslied, uit den oud-christelijken uitroep κύριε ἔλεισον ontstaan is. Over de plaats van dezen uitroep in de kerkelijke liturgie, over de natuur van het oudste volksgezang en zijn verhouding tot deze laatste, daarover heeft Martin Gerbert (1) het eerst licht ontstoken. Op hem steunt in dezen Hoffmann von Fallersleben (2), die hier eigenlijk niets nieuws aan het licht heeft gebracht, maar wel van een belangrijke vergissing het slachtoffer geworden is. Hij bestrijdt namelijk, dat onder *Kyrie eleison* ook de « Roomsche litanie » (de eenige oude, kerkelijk officieel erkend en aangenomen litanie van Alle Heiligen) verstaan werd, en meent dat « in dezen vroegen tijd (9de eeuw)

---

(1) *De cantu et musica sacra a prima ecclesiae aetate usque ad praesens tempus.* Typis San-Blasianis, MDCCLXXIV. Zie voornamelijk hb. II, caput VI.

(2) *Geschichte des deutschen Kirchenliedes* (5 Ausg., Hannover, 1854), blzz. 8, 77.

onder *Kyrie eleison* alleen de aanhef der litanie, de woorden *Kyrie eleison*, verstaan werden » (1). Deze bewering vindt niet alleen geen steun in GERBERT's werk, maar zij wordt ook tegengesproken door verscheidene der door HOFFMANN zelf aangehaalde bewijsplaatsen. Desniettegenstaande werd zij, zoover ik zien kan, algemeen als juist aangenomen en, waar over de zaak duidelijk gesproken wordt – wat niet overal het geval is —, daar wordt dit zoo ongeveer gedaan als door KOBERSTEIN (2), met de woorden : « Langzamerhand ontstaat wel is waar door verschillende oorzaken (?), iets dat op het kerklied zeer gelijkt, doch aanvankelijk bestond dat uit niets anders dan uit de aanroeping : *Kyrie eleison, Christe eleison*, of uit het *Halleluja* (3) ».

Deze bewering heeft geen juiste voorstelling der zaak tot grondslag, en daar de dwaling van meer gewicht is dan zulks op het eerste gezicht het geval schijnt te zijn, is het wel de moeite waard die hier terecht te wijzen. Het feit alleen, dat in het Oudfransch *Kyrielle* of *Quirielle* « God en de Heiligen » (Dieu et la Kyrielle) beteekent (4), weerlegt reeds HOFFMANN's meening, want deze

---

(1) t. a. p., blz. 11.

(2) *Gesch. d. deutschen Nationallitteratur*, 16, blz. 66.

(3) Dat dit laatste ooit ergens door 't volk gezongen werd, zou moeilijk te bewijzen zijn.

(4) Vgl. DU CANGE, s. v. *Kyrieles*.

uitdrukking kon slechts ontstaan, als onder *Kyrielle* de inhoud der litanie verstaan werd. Het gaat met deze woorden net zooals met *Pater Noster, Credo, Magnificat* enz.; d. w. z. dat het begin van een tekst tot naam werd voor het geheel, zooals dit ook nog heden voor de pauselijke bullen geschiedt. Op zichzelf beteekent *Kyrie eleison* dus, in het tijdperk en in de streek die hier voor ons in aanmerking komt, niets anders als de met deze woorden aanvangende litanie, en, waar niets anders het belet, moeten wij ook altijd onder deze woorden de gansche litanie verstaan. HOFFMANN's bewering zou wellicht eerst dan aannemelijk zijn, indien de drievoudige herhaling van *Kyrie eleison, Christe eleison,* zooals dit in de Roomsche Mis thans nog gedaan wordt, oorspronkelijk ware en daaruit zich de litanie ontwikkeld had. Doch juist het tegenovergestelde is het geval. De oud kerkelijke liturgie, zooals die in de « apostelijke constituties » beschreven staat, kende reeds in de voormis de litanie als beurtzang tusschen den voorzingenden diaken en het volk. Daarbij werd door den diaken voor verschillende intenties gebeden en het volk antwoordde telkens met *Kyrie eleison* (1). Na de hervormingen in later tijd bleef daarvan, in de liturgie der mis, enkel de driemaal her-

(1) HARTMANN GRISAR, *Das römische Sakramentar und die liturgischen Reformen im 6 Jahrh.* (*Zs. für Kath. Theologie,* 9 Jahrg. Innsbruck 1885, blz. 567. ff.)

haalde *Kyrie eleison, Christe eleison* over; de beurtzang in zijn geheel bleef bestaan in de bidprocessiën en in de Paaschavondliturgie; en daar bestaat hij thans nog, en wel met dezelfde beteekenis welke hij reeds vóór meer dan duizend jaren had.

In het eerste tijdperk der middeleeuwen — dat hier alleen in aanmerking kan komen — werden de bidprocessiën niet alleen regelmatig, op bepaalde dagen, gehouden, maar ook bij bepaalde gelegenheden, als koning of volk de hemelsche bescherming op een bijzondere wijze meende noodig te hebben (1). Deze processiën of rogatiën, zooals men ze ook noemde, behielden zelfs daaruit den naam *letaniae*. « Notandum autem », schrijft reeds WALAFRID STRABO, « letanias non tantum dici illam recitationem nominum, qua sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humanae, sed etiam cuncta, quae supplicationibus fiunt, orationes (al. rogationes) appellari » (2). En zoo kwam het dan, dat *cum letaniis* of *letanice procedere* de beteekenis had van : een processie houden waarbij de litanie gezongen werd. Dikwijls werden door keizer of koningen opzettelijk buitengewone processies voor het gansche rijk ingericht, die soms door een vasten

(1) Refert enim (Avitus) in quadam omilia, quam de Rogationibus scripsit, has ipsas rogationes, quas ante ascensionis dominicae triumphum caelebramus, a Mamerto ipsius Viennensis urbis episcopo... institutas fuisse, dum urbis illa terreretur prodigiis. GREG. TURON. *Hist. Franc.* lib. II, cap. 34. (*Script. rer. Merv.*, I p. 97.)

(2) *Liber de rebus ecclesiasticis*, cap. 28.

voorafgegaan werden; zoo vindt men in een wet van Pepijn uit het jaar 764 : « Et ob hoc atque pro aliis causis nostris opus est nobis illi gratias agere.... Sic nobis videtur, ut absque ieiunio indicto unusquisque episcopus in sua parrochia letanias faciat, non cum ieiuniò nisi tantum in laude dei » (1).

Zoo deed ook Karel de Groote : « Nos autem domino adiuvante, tribus diebus litaniam fecimus, id est, Nonis Septembris quod fuit Lunis die, incipientes, et Martis et Mercoris, dei misericordiam deprecantes, ut nobis pacem et sanitatem atque victoriam et prosperum iter tribuere dignetur... Et a vino et carne ordinaverunt sacerdotes nostri, qui propter infirmitatem aut senectudinem aut iuventudinem abstinere poterant, ut abstinuissent ... et interim quod ipsas litanias faciebant, discalceati ambulassent » (2).

In deze litanieën kwamen gewoonlijk ook gebeden voor den koning voor : « Tum pro summo pontifice Nicolao Ludovico rege, Hemma regina, prole regia, iudicibus et exercitu Francorum et Alemanorum, etc. sancti ac sanctae invocantur » (3).

Wij zien dus, dat de kern van het thans « algemeene kerkgebed » zich in een hoogen

---

(1) BORETIUS, *Capit. reg. Franc.* I, 42. Verg. ook aldaar p. 227.

(2) Aangehaald naar DU CANGE, i. v. *Litania;* verg. de jongste uitgave in de *Mon. Germ. Hist. Epist. Karolini Aevi*, t. II, p. 528.

(3) Vgl. DU CANGE, s. v. *Laudes.*

ouderdom mag verheugen; edoch, hoe geheel anders dan thans moesten die aanroepingen op het volk inwerken en zijn belangstelling voor personen en gebeurtenissen opwekken als het, processiegewijs door de velden trekkend en gezamenlijk zingend, die gebeden ten hemel opzond! Deze eenigszins politieke kleur der litanie verklaart ook waarom men bij politieke gebeurtenissen zoo graag zijn toevlucht er toe nam, en waarom zij voor en na den veldslag werd gezongen. Zoo verhalen b. v. de jaarboeken van St.-Vaast bij de zegepraal van Arnulf op de Noormannen nabij Leuven ten jare 891 : « Eodem in loco (op het slagveld) letanias celebrare rex praecipit; ipse cum omni exercitu laudes (1) deo canendo processit, qui talem victoriam suis tribuit, ut uno homine tantum occiso de parte christianorum, compertum est, tanta millia hominum ex altera parte perierunt ». Arnulf zong dus voor (wel door anderen bijgestaan), en het gansche leger antwoordde, zooals het *algemeen* de gewoonte was, en zooals het Ludwigslied van Ludwig III, na de tien jaar vroeger behaalde zege op de Noormannen nabij Saucourt, het uitdrukkelijk vermeldt.

Daar heet het immers : « Ther kuning reit kuono, sang lioth frâno, Ioh alle saman sungun : Kyrrieleison », en het zou gewaagd zijn bij dit

(1) Zie dat woord bij DU CANGE.

lioth frâno aan een ander « heilig lied » te denken dan aan de litanie, die Ludwig voorzong en door het gansche leger werd beantwoord.

Onder de overige bewijsplaatsen wil ik er hier nog één aanhalen die bijzonder duidelijk is : toen Dethmar ten jare 973 tot bisschop van Prag verheven werd, zong de geestelijkheid het *Te deum laudamus;* de hertog echter en de vorsten zongen — natuurlijk niet te gelijker tijd op dezelfde plaats — de litanie, waarbij het volk antwoordde. *Dux autem et primates resonabant : Christe Kinado, kyrie eleison und die heiligen alle helfant uns* (1) *kyrie eleison et caetera; simpliciores autem et idiotae* (d. w. z. zij die den overigen tekst niet kenden) *clamabant kyrieleison* (2).

Letania en *Kyrieleison* waren dus vanouds synoniemen. Wel moet toegegeven worden, dat dit laatste woord somwijlen ook voor den driemaal herhaalden inzet er van gebruikt werd, zoo b. v. in het door HOFFMANN (blz. 12) aangehaalde testament van Paus Sergius III, — een plaats die daar overigens in 't geheel niet behoorde aangehaald te worden, — maar zulks valt dan ook onmiddellijk in het oog : gewoonlijk althans beteekent *Kyrieleison* de Litanie, en dit is zonder uitzonde-

(1) *Deze woorden zelf* werden natuurlijk *niet gezongen*, maar geven alleen een beknopte samenvatting van de verschillende heiligennamen die aangeroepen werden. Het « et caetera » bewijst reeds dat COSMAS over de gewone litanie spreekt.

(2) *Mon. Germ.*, SS. IX, blz. 50.

ring het geval waar van processiën of iets dergelijks spraak is. Daarmee wil ik nu niet beweerd hebben, dat de litanie altijd en overal geheel en gansch en ongeschonden tot het einde toe gezongen werd; als men den zang improviseerde, dan zal men hem wel meer dan eens verminkt hebben; wellicht zal men in werkelijkheid dikwijls niet verder dan tot den inzet geraakt zijn, zooals ook gebeurt met onze volksliederen, waarvan de tekst bij het zingen niet zelden tot de eerste strophe geslonken is; maar regel is dat voorzeker niet geweest, en het verandert niets aan het vastgestelde feit. Het is ook volstrekt onjuist, wat HOFFMANN zegt : « Ofschoon *Kyrie eleison* enkel uit twee woorden bestaat, toch waren deze voor het volk vreemd en onverstaanbaar, en er is voorzeker veel tijd en moeite toe noodig geweest, het zingen of liever het roepen er van den lieden aan te leeren » (1). Ik vermag niet te gelooven dat de menschen destijds dommer geboren werden en een slechter geheugen hadden als tegenwoordig; de katholieke boeren kunnen nu toch de litanie zingen en verstaan den inhoud, zonder Latijn of Grieksch bestudeerd te hebben; ja, zelfs ook zonder dat zij dat zingen in de school aangeleerd hebben : zij groeien van zelf in de zaak op (2). Dat kan vroeger niet anders geweest zijn, tenzij, op

(1) t. a. p., blz. 14.

(2) Vgl. ook beneden, blz. 14.

zijn hoogst, met de eerste christenen, die gedoopt werden als zij reeds volwassen waren en voor ons hier niet in aanmerking komen. Het is zeker geen toeval, dat Karel de Groote uitdrukkelijk voorschreef het *Gloria*, het *Sanctus* enz. te onderwijzen en aan te leeren, maar voor het *Kyrieleison* niets meer noodig acht dan een aanbeveling het beter te zingen : allen, op wie zijn voorschriften doelden, kenden het reeds; vooral zij, die verstand van en lust tot zingen hadden (1).

De Duitsche stammen hebben de litanie tegelijk met het Christendom leeren kennen; dadelijk werd ze het populairste stuk uit de liturgie, en is dat sedert ook gebleven (2). Zij is ook, zooals de taal van den aanhef reeds bewijst, zelfs niet eens van Roomschen, maar wel van Griekschen oorsprong, en, nog in handschriften uit de 11de eeuw (b. v. in een uit Essen), staat naast den Latijnschen ook de Grieksche tekst. Met het zingen zal het vaak kwalijk genoeg afgeloopen zijn: ook dan als de melodie eenvoudig is, brengt een beurtzang, bovenal voor de groote massa, moeilijkheden mede welke men niet zoo gemakkelijk te boven komt (3). De klachten, dat het *Kyrieleison*

(1) Verg. BORETIUS, I, blz. 227.

(2) Dat zij niet volkomen oorspronkelijk is, doch aan een bestaanden heidenschen zang aangepast, kan nauwelijks betwijfeld worden; wellicht geldt dat zelfs ook voor de melodie. Doch daarmede hoeven wij ons hier niet verder bezig te houden.

(3) In de kerkdienstverordening, die c. 800 door ANGILBERT voor het klooster Centula (St. Riquier) vastgesteld en pas-

« rustice » of « inordinate » gezongen werd, wat vooral bij godsdienstoefeningen *in* de kerk zeer onaangenaam uitvallen moest, behoeven ons dan ook niet te verwonderen; zij bewijzen echter dat *allen* meezingen wilden, en niet alleen zij die ordentelijk zingen konden; en dát juist was een gevolg van de populariteit van dit gezang.

Voor het overige gaven niet alleen de tegenzangen maar ook de zangen weinig aanleiding tot moeilijkheden, althans voor zoover zij de heiligen betroffen, wier vereering destijds niet alleen intensiever, maar ook extensiever was dan thans. De hoofdheiligen kende iedereen, althans bij naam; in de plaats van de minder bekende kwamen plaatselijke patronen en die van het bisdom, en of de opeenvolging zus of zóo uitviel, dat was ten slotte van geen belang. Zoo kregen de litanieën, al naar gelang de steden of bisdommen waar zij in

---

onlangs door FERDINAND LOT, Hariulf. Parijs, 1894, blzz. 296 vlgg.) volledig uitgegeven werd (*libellus Angilberti*), vindt men onder andere de volgende belangrijke verklaring over de Paasch-avondprocessie : « His siquidem (simbolum apostolorum etc.) cessent fratres a psalmis et faciant letanias simul cum eisdem pueris, primo gallicam, secundo italicam, novissime vero romanam. Nam pueri forinseci et puelle sine litteris auxilium habeant de scolariis et geniciariis, ut in his que ceperant et sciunt psallentes existere possint, donec illa que dicta sunt, impleantur, ut precedentes et sequentes hec omnia audientes Deo omnipotenti referant grates » (p. 301). En verder dan nog : « Et si evenerit, ut ante finiatur, tunc cantent *Kyrie eleison* et *Christe eleison* quousque perveniant ad Sanctam Nativitatem »... Daaruit blijkt, dat deze eenvoudige aanroepingen als noodhulp gebruikt werden.

gebruik waren, een vrij duidelijke lokale kleur (1). Op den officieelen Roomschen tekst heeft dat geen invloed gehad, maar het was zeer geschikt om de populariteit van het gezang nog te vergrooten.

Als men dat alles overweegt, kan men als vaststaand beschouwen, dat de litanie de populairste zang uit de 9de eeuw was, dat al wie ook maar wat zingen kon, op zijn minst de responsoriën kende, en, *dat al wie voor het volk dichten wilde en zijn liederen gezongen hebben, de melodie van deze responsoriën tot grondslag nemen moest.* Vooral bij moniken lag het voor de hand, van dát kerkelijk volksgezang uit te gaan.

Daarmee ben ik tot de thesis gekomen :

Het Oudduitsche rijmvers is naar het model van de litanie, inzonderheid van haar responsorien ontstaan.

Heeft OTFRID het Duitsche vers geschapen, of heeft hij zelf het reeds in andere, kleinere gedichten gevonden? Ziedaar een vraag die niet met zekerheid te beantwoorden is. Zeer waarschijnlijk is het echter juist niet, dat een eerste poging op zulk een omvangrijk gedicht zou toegepast zijn. Ook komt het mij voor, dat de naam *leise* voor de kleinere gedichten, rechtstreeks op de allereerste bron van het vers wijst, en het

---

(1) Men vergelijke b. v. de door GERBERT (II, blz. 535 Aanm.) medegedeelde korte litanie met deze der Duitsche Orde in *Matthaei Veteris aevi Analecta*, tom. V, blz. 919 vlg.

onmogelijk maakt, dat OTFRID's werk op de eene of andere wijze voor deze gedichten tot voorbeeld zou gediend hebben. Toch kan die vraag hier voorloopig ter zijde gelaten worden: wellicht zal het antwoord verderop vanzelf uit mijn uiteenzettingen volgen.

De verschillende meeningen aangaande den oorsprong van het Oudduitsche rijmvers mag ik hier bekend achten. Zij schijnen mij, SARAN's theorie uitgezonderd, al te veel te berusten op het vers als gerhytmeerden *tekst*, terwijl voorzeker de melodie den doorslag geven moest, als men, zooals toch wel degelijk het geval was, er op rekende, dat het zou gezongen worden.

Indien de meening van LACHMANN, als zouden rijmvers en het allitereerende korte vers eigenlijk niet verschillen, juist is, dan zou toch ook wel de melodie moeten bewaard gebleven zijn. Waarschijnlijk is dat niet, want hoe zou dan het refrein te verklaren zijn? De meening van SIEVERS, WILMANNS en PAUL, als zou de nieuwe rhythmiek aan een compromis tusschen het allitereerend vers en het Duitsche hymnevers haar ontstaan te danken hebben, lijdt, volgens mij, nog meer aan hetzelfde euvel. Want wat mag daarbij met de melodie wel geschied zijn?

Wij kennen wel is waar de melodie van het Oudgermaansche vers niet, maar toch mogen wij gerust aannemen, dat zij door en door van de hymneverzen verschilde. Zelfs indien een vergelijk

tusschen beide licht mogelijk geweest ware, zou daaruit toch een nieuwe melodie gesproten zijn, en zoo zouden wij even ver zijn als voorheen. Eerst dan zou het voor de hand liggen aan het hymnevers te denken, indien de Duitsche poëzie daaraan het rijm verschuldigd was. Het is echter volstrekt onnoodig, dat aan te nemen; het is ook onwaarschijnlijk. Onnoodig, daar ook de leonijnsche hexameter reeds het rijm gaf, zoowel het een- als het tweelettergrepige; onwaarschijnlijk, omdat de Oudduitsche strophen uit lange verzen, de hymnenstrophen uit korte verzen bestaan; en vooral, omdat het Oudduitsche vers steeds trochaisch, het hymnevers daarentegen gewoonlijk jambisch is. Dat ongeveer de helft van OTFRID's verzen een opslag hebben, doet daarbij niets ter zake.

Zulke gewichtige verschillen zou men immers alleen dan over het hoofd mogen zien, indien nergens elders een aanknoopingspunt te vinden was (1). Om al de moeilijkheden en onwaarschijnlijkheden welke de gangbare hypothesen met zich brengen, uit den weg te ruimen, heeft SARAN een nieuwe verklaring bedacht: in het Oudgermaansch zou naast een episch, gesproken vers

---

(1) Wat SARAN in zijn opstel (*Zur Metrik Otfrids, Festgabe für* EDUARD SIEVERS, Halle 1896, blz. 197) tegen het hymnevers als voorbeeld voor OTFRID heeft ingebracht, is overtuigend; ik wil het hier echter niet herhalen.

ook een gezongen vers bestaan hebben, dat dan later, onder Romaanschen invloed, reeds vóór OTFRID, tot een berijmd vers zou vervormd zijn. Daargelaten nog, dat het bestaan van een dergelijk gezongen vers niet kan bewezen worden, onderstelt Saran's theorie een gang van zaken die, naar mijn oordeel, niet eenvoudiger is; want een passend voorbeeld naar hetwelk de vervorming van dat gezongen vers zou kunnen geschied zijn, weet hij niet aan te wijzen. Zijn veronderstelling gaat bijgevolg mank aan het voornaamste gebrek waaraan ook al de andere stelsels lijden; terwijl het gelijktijdig bestaan dezer stelsels alleen reeds bewijst, dat geen van allen eenvoudig en duidelijk genoeg is.

Houdt men echter in 't oog, dat de Oudduitsche gedichten *volksliederen*, al zij het dan ook maar godsdienstige volksliederen, worden moesten, dan kan men zich den kern, waaruit zij ontstaan zijn, niet eenvoudig genoeg voorstellen en moet elke ingewikkelde verklaring (1) van meet

---

(1) Te dezer plaats behoort de aandacht gevestigd te worden op een gedicht van VENANTIUS FORTUNATUS, dat hij van Duitschland uit aan Bisschop DYNAMIUS te Marseille richtte en dat met deze verzen sluit :

Haec tibi elisimo modulatus simplice cantu,
Sed tonat architypho barbitos inde sono.

(Lib. VI, carmen 12.)

Daarbij merkt BROWER, in de aanteekeningen op zijn uitgave des dichters (Mainz 1603) het volgende aan : « Elisimum (*)

(*) Dat woord is zeer waarschijnlijk niet geheel juist overgeleverd.

af aan als onwaarschijnlijk aangezien worden; dan behoort men verder van het standpunt uittegaan, dat alleen een melodie, waarmede het volk vertrouwd was, de grondslag kon zijn.

Dat de *leisen* naar een *Oudgermaansche* wijze zouden gezongen zijn, heeft nog niemand beweerd; het refrein alleen zou dat reeds tegenspreken. Een hymnemelodie als grondslag aan te nemen, zou trouwens ook niet aangaan, als men tot een goeden uitslag wilde komen. De hymnen werden immers alleen door de geestelijken gezongen, en konden hoogstens aan een zeer gering getal leeken goed bekend zijn, waartoe dan nog opzettelijke oefeningen zeer zeker zouden noodig geweest zijn : het volk kan alleen zeer langzaam, zelfs met de eenvoudigste hymnemelodieën, vertrouwd geraakt zijn. Willen wij dus uit deze moeilijkheden geraken, dan behooren wij een anderen weg te zoeken, en deze wordt ons aangewezen door den naam *leis!*

Dat de uitroep *Kyrie eleison, Christe eleison* regelrecht een vers van OTFRID uitmaakt, is ge-

---

Leusam sive Lisam; item leudos sive liedos pro cantilenis et rhythmis, vulgo apud Francos et Alemanos cani solitis, a Fortunato accipi aliquam multis locis observare licet. Manentque in Germanica lingua etiam ad haec tempora, sive domi nata sint illa, sive, ut suspicari soleo, a notissimo illo ἐλέισον *quod christianis cum primo lacté instillari solet, e religionis nostrae parentibus*, Franci Germanique didicerint. Certum est in Belgis natalitia illa carminum oblectamenta, quibus nascenti Christo a puerili aetate accini solet, dici *Leysen*, graviora autem vulgo cantica Liedt et Lieder » (blz. 170).

noeg bekend door het *Petruslied* (weshalve men nu nog geen drieregelige strophe bij hem behoeft aan te nemen). En hetzelfde geldt voor de overige aanroepingen der litanie, die al de voornaamste typen van OTFRID's vers vertegenwoordigen. Laat ik ze even opgeven.

Het *Kyrie eleison* zelf geeft, volgens de metriek van OTFRID gelezen, een vers met vier heffingen zonder opslag of daling (*Kýrièeleísòn*) (1).

A n typus A beantwoordt : *tè rogámus, aùdi nós*

Aan typus C beantwoordt : *mìserére nóbìs*

Aan typus E beantwoordt : *Chríste aùdì nós*

(De overige aanroepingen geven hoegenaamd geene of maar zeer geringe varianten : *Christe exaudi nos, — ora pro nobis, — orate pro nobis. — libera nos domine, — parce nobis domine :*) Wel is waar kennen we de oude melodie dezer antwoorden niet (2) : daar zij algemeen bekend was, werd ze niet opgeteekend. Die melodie zal echter van de thans nog in gebruik zijnde in den grond niet verschild hebben — de kerkelijke ritus is buitengewoon conservatief; — zeker toch zal zij niet minder eenvoudig geweest zijn. Thans verschil-

---

(1) Naar een mededeeling van den heer P. BLUME, werd het woord in de muziek, tot in het hartje der middeleeuwen, als tweelettergrepig behandeld; in het *Petruslied* schijnt dit evenwel niet het geval te zijn.

(2) De zaak werd overigens, zoo ver ik weet, ook nog in 't geheel niet onderzocht. Bij de bovenstaande vaststellingen is ook met de (tegenwoordige) melodie rekening gehouden.

len de melodieën van de afzonderlijke aanroepingen nogal onder elkaar, maar niet in zulke mate, dat de gemeenschappelijke oude grondslag niet meer zou doorschemeren; de afwijkingen zijn te wijten aan een medegaan met den lateren vooruitgang der muziek : men heeft getracht de oude eenvoudigheid en eentonigheid te verzachten. Deze bedoeling leidde ook RHABANUS MAURUS, toen hij de litanie een klassiek kleed aantrok en ze berijmde in distichen, waarvan ik de eerste aanhalen wil :

Arbiter omnipotens, rerum tu summe creator,
Aspice de superis, omnipotens genitor.
Omnipotens genitor, ex quo sunt omnia vere
Principium æternum, tu miserere tuis.

Dat was niet louter een literarische aardigheid; klaarblijkelijk voorzag RHABAN daarmede in een werkelijk bestaande behoefte : zijn gedicht geraakte nl. ook te St.-Gallen bekend, alwaar het, eenigszins gewijzigd, de oude litanie, tot zelfs in de processiën, gansch verdrong (1). Waarschijnlijk werd na elken pentameter een refrein *Kyrie eleison, Orate pro nobis* enz., bij wijze van antwoord gezongen, en is deze, zooals vaak, in het hs. weggevallen. « Mos autem, » meent MIGNE, « obtinuisse Rabani aevo videtur, ut *ad faciliorem cantum* et harmoniam litanias metro conciperent.... » Of dat klopt, kan ik niet beoordeelen.

(1) MIGNE, *Patrologia latina*, t. 112, p. 1629 seqq.

In alle geval is deze redactie der litanie in beide kloosters, tot aan hunne opheffing, in gebruik gebleven.

Deze behoefte aan verdere ontwikkeling van tekst en muziek is ook oorzaak geweest, dat de melodie van de tegenzangen in den loop van den tijd eenigszins veranderde; oorspronkelijk heeft voor alle aanroepingen dezelfde melodie gegolden.

Wie nu gewoon was, de woorden *Kyrie eleison* en *te rogamus audi nos* op dezelfde melodie te zingen, dien kon het ook niet moeilijk vallen bij verzen als *fingar thînan* en *in uns jungund managa* met dezelfde melodie klaar te komen. Dat was men echter gewoon, en juist daarom heeft OTFRID het niet eens noodzakelijk gevonden in zijn schrijven aan LIUTBERT over het verschil zijner verzen onder elkander en met het hymnevers, ook maar met een enkel woord te gewagen : had hij aan eenige verwantschap van zijn dichtkunst met de hymnen gedacht, en had deze hem als voorbeeld voor oogen gestaan, dan had hij — daar hij zelfs over het gebruik der *y* spreekt — over dit gewichtig punt bezwaarlijk kunnen zwijgen. Dat OTFRID in den versbouw naar regelmatigheid streefde, is waar; evenzeer, dat hij mettertijd deze regelmatigheid naderbij gekomen is; hij vond deze regelmatigheid echter niet alleen bij de uit jamben gebouwde hymnen, maar ook bij de meeste der uit trochaieën gebouwde litanie-aan-

roepingen als *ora pro nobis! miserere nobis! te rogamus audi nos!* Heeft OTFRID de volkomen regelmatigheid der hymnen betracht, dan heeft hij zijn doel waarlijk maar zeer onvolkomen bereikt en is hij aldoor een knoeier gebleven!

Niet de hymnen echter, maar de het volk welbekende litanie-aanroepingen zijn OTFRID's of zijn voorgangers voorbeeld geweest.

Zijn leeraar RHABAN had, — zooals wij reeds opmerkten — het gansche *Kyrie*, d. i. de litanie, in Latijnsche distichen gegoten; tegelijkertijd, ja wellicht reeds veel vroeger (1), begonnen anderen eraan, dát gedeelte der litanie, dat in de Mis is blijven bestaan, zoowel naar tekst als naar melodie verder te ontwikkelen, en daaruit ontstond een nieuwe dichtsoort in het Latijn, die hier voor ons des te belangwekkender is, daar zij de kern, waaruit zij ontstaan is, duidelijker laat zien dan de Duitsche leisen. Het zijn de « tropen ».

Over het begrip *tropus* hebben tot nog toe vrij onduidelijke voorstellingen geheerscht, daar men *tropus* geheel, of nagenoeg geheel gelijkstelde met *sequencie*. Daarenboven waren maar weinig eigenlijke *tropen* uitgegeven, b. v. een paar in MONE's en GALL MORELL's hymnenverzamelingen. Het werk van FRERE, *The Winchester Tropar* (Londen, 1894) (dat mij onbekend is gebleven), bracht meer

(1) Zie bene len, blz. 815.

daarover aan; eerst onlangs echter zijn wij door BLUME in de gelegenheid gesteld een helder inzicht in het wezen en in den rijkdom dezer dichtsoort te verkrijgen (1).

Weliswaar staat ook thans nog slechts een bijzondere groep van tropen te onzer beschikking, en eerst als het volledige materiaal bekend is, zal het groote belang dezer litteraire gewrochten voor die in de volkstaal duidelijk aan het licht treden.

Voor wat thans voorhanden is, ontbreekt ook nog — de melodieën heel en al buiten beschouwing gelaten — het noodige tekstcritische onderzoek, de bepaling van den ouderdom der afzonderlijke teksten en van hun onderlinge betrekking; edoch, het bekende voldoet vooreerst aan de meest noodwendige behoeften en is zeer de moeite waard.

BLUME omschrijft het begrip *tropus* (2) als « de interpolatie, d. i. een door inleidingen, inlasschingen en bijvoegingen opgesierden liturgischen tekst » (3). Hierdoor verschilt de *trope* duide-

(1) *Analecta Hymnica medii aevi*, herausgegeben von CLEMENS BLUME und GUIDO M. DREVES, 47. Band. Tropen des Missale im Mittelalter. I. Tropen zum Ordinarium Missae. Aus handschriftl. Quellen herausgegeben von Clemens Blume S. J. und Henry Marriott. Bannister M. A. Ox. Leipzig, 1905.

(2) De oude benaming *laudes* komt mij niet zoo « duister » voor als BLUME, blz. 19, meent ; zij wijst wel op het oorspronkelijk karakter der *tropen*, die toch ook aanroepingen waren. Verg. DUCANGE op *laus*.

(3) t. a. p., blz. 7.

lijk van *sequencie, conductus en processiehymne.* Weliswaar zijn ook deze gedichten in de liturgie binnengebracht, doch als zelfstandige, op zichzelf volledige liederen, als *onder verschillende deelen der liturgie* op zichzelf staande bestanddeelen. De *tropus* daarentegen is een onzelfstandige, aanvullende inlassching in *een liturgischen tekst*, in den tekst van het *Introitus*, het *Kyrie*, het *Gloria*, enz., waardoor, eerst ná de inlassching, een nieuw geheel, een « getropeerde » *Introitus, Kyrie* ontstaat (1) en wel zóó, dat de « tropeering » zonder den liturgischen tekst vaak volstrekt geen zin heeft (2). Over ouderdom, ontstaan en herkomst der tropen is nog weinig of niets bekend. « Alleen dit weten we, dat TUTILO VAN ST. GALLEN tropen maakte, dat de oorsprong der tropen dus in alle geval tot de 2de helft der 9de eeuw opklimt, en dat de tropus derhalve minstens een tweelingbroeder is der sequencie, welke laatste echter wel als de jongere zuster zal te beschouwen zijn; zeker is verder nog, dat omstreeks het midden der 9de eeuw in Jumièges « sequentiæ cum prosa », volgens NOTKER's wijze van uitdrukking *versus ad sequentias*, in gebruik waren, d. i. naar onze terminologie *Allelujatropen*, en dat deze in de 2e helft

(1) Een onderzoek naar de onderlinge betrekking der verschillende tropen (resp. der teksten) zou overigens bewijzen, dat de meeste andere tropen van Kyrietropen afstammen.

(2) BLUME in *Stimmen aus Maria-Laach*, Jaarg. 1906, blz. 20.

der 9de eeuw NOTKER tot uitvinder en eersten vruchtbaren dichter der sequencieën of prosen maakten (1). »

Wat de vraag betreft, waar de tropen ontstaan zijn, daarover kan men alleen zeggen, dat het rijkste materiaal in Noordfransche handschriften te vinden is; het is zeer wel mogelijk, dat ze van daar herkomstig zijn. Is het er zoo mede gesteld, dan wordt het zeer waarschijnlijk dat ze over en door FULDA in Duitschland verspreid zijn, en zou het geleidelijk te verklaren zijn, hoe de tropen in Franken eerder invloed op Duitsche dichters konden hebben dan b. v. in Beieren, waar de Oudgermaansche dichtkunst langer stand gehouden heeft (MUSPILLI). Dat OTFRID's leeraar RHABAN ook in het *Kyrie* belang stelde, bewijst zijn boven vermelde litanie.

Op de *Kyrie*-tropen zelf nader ingaande, leg ik er eerst en vooral den nadruk op, dat deze niet voor het volk bestemd waren; alleen in plechtige missen werden zij gezongen, en wel door een koor. Daarvan komt het dan ook, dat het drievoudige vers- en strophental van het mis-*kyrie* over 't algemeen behouden bleef. Alleen de derde strophe heeft, afgezien van het refrein, een vers minder of een of meer verzen meer. Ik wil de belangwekkendste groepen door voorbeelden aanschouwelijk maken.

---

(1) *Analecta Hymnica*, Bd. 47, blz. 17.

I. — **Kyrie in hexameters.**

1.

Omnipotens genitor lumenque et lucis origo,
De nihilo iussu verbi qui cuncta creasti,
Humano generi, peccati pondere presso,
Kyrie eleison.

2.

Ad cænum terræ missus genitoris ab arcè
Inducras càrnem, casta de virgine natus,
Et mundi culpam mundasti sanguine fuso;
Christe eleison.

Æqualis patri seu nato spiritus almus,
Trinus personis, Deus in deitate sed unus,
Kyrie eleison (1).

II. — **Kyrie in leonijnsche hexameters.**

1.

O Pater imm*ense*, cui semper idem manet *esse*,
Exigoras menis sinchorison, Kyrie eleison.
Tuque Dei v*ivi* summi patris unice f*ili*
Exigoras, etc.
Sancte simul fl*atus*, procedens non gener*atus*,
Exigoras, etc.

2.

Tu princeps p*acis*, tu principium piet*atis*,
Messias, eleison ymas, Christe eleison.
Qui genus hum*anum* reparasti mortific*atum*,
Messias, etc.
Pro mundi *culpa* passus discrimina *multa*,

---

(1) Uit een handschrift te St. Gallen, uit de tiende eeuw. BLUME, n° 3.

3.

Qui pius atque bon*us* poteris peristere sol*us*
Teletarchis eudochos ke Kyriarchos, Kyrie eleison.
Vita manens *cunctis* vivendi munere *functis*,
Teletarchis, etc.
Nos peccator*es* te collaudare student*es*,
A vitiis *raptos* tantis fac laudibus *aptos*,
O Kyriarchos, Kyrie eleison (1).

Terwijl hier naar een tweelettergrepig rijm gestreefd is, wat echter (evenals bij OTFRID) gedeeltelijk slechts zeer onvolkomen bereikt werd, heeft men zich elders ook met een eenlettergrepig rijm vergenoegd, zoo b. v. in deze, aan een ander St.-Emmeraner handschrift ontleende Kyrie-tropus *Princeps astrigeram* (BLUME n° 34), waarin de volgende rijmen voorkomen :

astriger*am* : aul*am*
mund*i* : ipsi
crea*ns* : reform*ans*
human*um* : laps*um*
macul*æ* : Ad*æ*
vipere*um* : venen*um*
magn*æ* : ruin*æ*
iust*æ* : vit*æ*
articul*is* : orb*is*
ingenit*o* : nat*o*
magnific*as* : od*as*.

Ofschoon de verzen van OTFRID naar rhytmus en rijm met menig leonijnschen hexameter volkomen overeenstemmen, toch is het 's dichters bedoeling niet geweest ze na te volgen, zeker niet

(1) Uit een handschrift te S. Emmeran, uit de 11de-12de eeuw. BLUME, n° 34.

uit het oogpunt van den rhytmus. Wel vond hij er in verschillende rijmsoorten die men bij hem aantreft.

Er bestaan echter een groot aantal tropen waarvan én rijm én rhytmus der verzen volkomen aan de Oudduitsche verzen gelijk zijn. Een paar voorbeelden :

I.

1. Pater infantium. Refectio latentium, Consolatio pupillorum,
2. Imago genitoris, Abolitio facinoris, Restauratio plasmatis.
3. Fomes caritatis, Plenitudo probitatis,
Kyrie eleison (1).

II.

1.

Cunctipotens orbis factor, eleison;
Vita vivens, vitæ dator, eleison;
Nos conserva, pie pastor, eleison;

2.

O Christe, verbum patris, eleison;
Intactæ fili matris, eleison;
Ne claustris demur atris, eleison;

3.

Ab utroque spirans flamen, eleison, eleison;
Delictorum sis solamen, eleison;
Trinum esse unum atque confitemur,
Ut cum illo gloriemur, eleison (2).

(1) Handschrift te St.-Gallen, uit de 11de eeuw.

(2) Handschrift te St.-Gallen, uit de 10de eeuw. BLUME nr 10. BLUME ziet in deze trope een omwerking van het Kyrie *Pater cuncta qui gubernas, Sede sedens in superna*, dat voorkomt in een Kamerijksch handschrift uit de 11de eeuw. Volgens mij is de grondslag geweest een derde tekst, waarvan in de eene streek het begin, in de andere het slot verandering ondergirg.

Ten slotte moge hier nog de Grieksche aanvangsstrofe van een andere Latijnsche trope medegedeeld worden :

Κύριε ὦ θεὸς
κριτὴς δίχεος
ἰσχυρὸς ἀθάνατος
ἡμᾶς ἐλείσον (1).

Uit deze voorbeelden zou reeds het bewijs te putten zijn, dat bij OTFRID en in de leisen geen metrum van eenig belang gevonden wordt, dat niet eveneens in de tropen voorkomt. Toch konden deze den Duitschen dichters niet in alle opzichten tot voorbeeld dienen. Hij die, zooals zij, niet een koorzang, maar een volkslied scheppen wilde, moest vooral de aanroeping, dat is, de eigenlijke strophe, op zich zelf begrijpelijk maken, en den tegenzang, d. i. het refrein, onveranderd laten, dus zooals het volk gewoon was hem te zingen. Het kerkkoor zong de tropen immers van het blad, en kon daardoor niet in verwarring geraken; het volk echter wel, daar het geheel op zijn geheugen vertrouwen moest. Daarenboven waren de meeste oudere leisen heiligenliederen, d. w. z. glozeeringen van aanroepingen tot de heiligen uit de litanie, en daarop passen de woorden *Kyrie eleison* als antwoord alleen dan,

(1) Uit een handschrift te Reichenau, uit de 10de eeuw. BLUME, nr 30.

als de aanroepingen op zichzelf een volledige, wel begrensde gedachte inhouden : op de loutere aanroeping van een heilige kan immers niet met *Kyrieleison* geantwoord worden. Ook de « wet » der drievoudigheid kwam bij de heiligenliederen niet in aanmerking; het oorspronkelijke bevat er niet eens een enkel voorbeeld van. Wilde men den tekst in strophen indeelen, zoo was het allereenvoudigste en het meest voor de hand liggende wel dit : naar het voorbeeld van aanroeping en antwoord, twee verzen als een geheel, als een langvers op te vatten, en dit te eer, daar zij door het rijm verbonden waren. Elk paar zulke lange verzen met zelfstandige gedachten dan met het refrein, d. i. den ouden tegenzang, tot eene strophe te besluiten, juist dát had RHABAN reeds vroeger met de litanie gedaan. Voor de drievoudigheid der tropenstrophen is overigens de getallenmystiek van dien tijd wel beslissend geweest; zij had betrekking op de Drieëenheid.

Zoo is dus de litanie natuurlijkerwijze het uitgangspunt der dichters geweest; maar zij zijn daarbij niet vrij gebleven van den invloed der *Kyrie*-tropen uit de mis. Het is zeer wel mogelijk dat menige leis nog meer op de tropen geleken heeft, dan zulks het geval is met die, welke bewaard gebleven zijn; zeer zeker zijn vele daarvan nóg eenvoudiger geweest. Men improviseerde ze zelfs. Dat althans is, naar het mij toeschijnt, op te

maken uit het verslag van den reisgenoot van Bernhard van Clairvaux, waar hij zegt: *Ad singula (miracula) populus acclamabat, et in laudes Dei voces tonant per nubila : Christ uns genade! Kyrie eleison! die heiligen alle helfen uns!* Verder merkt deze oorgetuige nog op : *Maxime tamen nocuit, ut Teutonicorum exivimus regionem, quod cessaverat vestrum illud : Christ uns genade, et non erat qui vociferatur. Neque enim secundum vestrates propatria habet* **cantica** *populus romanæ linguæ* **quibus ad singula quæque miracula referrent gratias deo** (1).

Als men daaruit nu verstaat — waartoe de letter van den tekst zelfs dringt — dat de bewuste *cantica* op de afzonderlijke wonderen doelden, dan dienden ze in 't onderhavige geval, zoo niet opzettelijk geschapen dan toch eerst op eenigerlei wijze de omstandigheden aangepast te worden. Zoo heel moeilijk zal dat wel niet geweest zijn : bij de « volksjustitie » en het « ketelmuziek » doet het volk ook thans nog niet anders; elk zingt op de melodie der litanieaanroepingen alles wat hem jegens den betrokken persoon op het hart ligt en hem dan juist invalt, waarop de overigen dan antwoorden. Wel is waar wordt daarbij naar het rijm niet omgezien, doch daarover spreekt Bernhard's reisgenoot evenmin (2).

---

(1) HOFFMANN, a. w., blz. 40.

(2) In alle geval bewijst die plaats dat het volk niet alleen *Kyrie eleison* geroepen heeft, want dan zou de monnik niet van

Wat nu de melodie betreft, het *Petruslied* (1) bewijst dat men zich reeds in de 9de eeuw niet meer uitsluitend met die der litanieaanroepingen vergenoegde. Als BROWER het woord *elisimum* uit FORTUNATUS terecht met *leis* indentificeert, dan zouden zoowel de naam als de zaak op de 6de eeuw wijzen; en dat zou waarlijk geenszins te verwonderen zijn. Meer ingewikkelde melodieën zullen, zelfs in OTFRID's tijd, wel alleen het ideaal van dichters geweest zijn. In de wandeling zal men zich, voor den werkelijken samenzang, met de eenvoudige en algemeen bekende leismelodie hebben moeten tevreden houden; daarop nu kunnen alle verzen van OTFRID gezongen worden, en als hij boven enkele neumen geschreven heeft, zoo heeft hij daarmede zeker alleen willen aanwijzen, dat de aldus genoteerde verzen voor een bepaalde (waarschijnlijk uit de

---

cantica hebben kunnen spreken. Wie (met HOFFMANN) uit zijne woorden het tegenovergestelde halen wil, die moet, om consequent te zijn, ook aannemen dat het gezang der geestelijkheid alleen uit den kreet *Te deum laudamus!* bestaan heeft, terwijl daarmede onbetwistbaar de aldus genoemde lofzang bedoeld wordt.

(1) SCHERER heeft weliswaar (in de *Denkmäler*) gemeend de melodie te kunnen ontcijferen; doch BÄUMKER (*Das deutsche katholische Kirchenlied in seinen Singweisen* I, blz. 8), laat die poging buiten beschouwing. De Heer P. BLUME, wien ik een facsimile van het lied voorgelegd heb, heeft mij verklaard, dat het vooralsnog onmogelijk is de waarde der neumen te bepalen. Het eenige, dat men duidelijk zien kan, is, dat de melodie van het refrein in alle drie de strophen dezelfde is; maar ze te beoordeelen, is evenzeer onmogelijk.

Latijnsche tropen bekende) melodie pasklaar gemaakt waren en daarop dan ook gemakkelijk konden gezongen worden, wat hoegenaamd niet met al zijne verzen het geval was.

Hierbij wil ik het laten. Uitgeput heb ik het onderwerp voorzeker niet, en heb dat ook kunnen noch willen doen. Wie zoo iets beoogt, heeft muzikale kennis noodig; en wie, zooals ik, dergelijke kennis niet bezit, zal op dit gebied steeds onvast staan, vooral als hij in tegenspraak komt met onderzoekers, wier grooter gezag hij zelf gaarne erkent. Zonder voorbehoud laat ik dan ook aan hen hierin het laatste woord; toch komt het mij niet onbescheiden voor, op een zijde van 't vraagstuk te wijzen, waarbij naar mijn oordeel, de behoefte aan opheldering nog zeer groot is.

EEN VERS BIJ W. BILDERDIJK

door Dr. W. DE VREESE.

In Bilderdijk's welbekend gedicht *de Echt* komt een even welbekende lofspraak op Milton voor. « ô Gij, » zingt de dichter :

ô Gy, der Britten roem, Homeer van later dagen,
Oorspronklijk in uw lied, der Englen welbehagen!
Gy, zanger, op den klank van wiens vergode keel
De zilvren zwanenstoet van Izis stroomgareel
De wieken uitslaat om zijn' nagalm op te vangen;
Kom, leen me een' enklen toon uit uw verheven zangen! (1)

Met eenige beschaming moet ik bekennen, dat ik deze regels meer dan eens gelezen heb, zonder het gevoel te krijgen dat er iets in is, dat niet volkomen, althans niet onmiddellijk duidelijk is. Uit dien waan werd ik, gelukkig, opgeschrikt door den Eerw. Heer P. van Hoogstraten zaliger, den even geleerden als scherpzinnigen criticus. Hij was gestruikeld over datgene waarover anderen, evenals ik, heen gelezen hadden, en hij vroeg mij ten behoeve van een studie die hij onder handen had, wat ik verstond onder het vers :

De zilveren zwanenstoet van Izis stroomgareel.

---

(1) BILDERDIJK'S *Dichtwerken*, ed. DA COSTA, dl. VII, blz. 134.

Die vraag verplichtte mij tot eene nauwkeurige beschouwing van 's dichters woorden, en al dadelijk, zoodra ze gesteld was, erkende ik dat er alle aanleiding toe bestond. Ik heb destijds aan Pater van Hoogstraten een verklaring gezonden, die zijn goedkeuring heeft mogen wegdragen: zoover ik weet, heeft hij geen gelegenheid meer gehad om er gebruik van te maken, en zoo veroorloof ik mij, mijn opvatting aan Uw critiek te onderwerpen.

Alles draait natuurlijk om *Izis stroomgareel.*

Als men zich afvraagt, wat een *stroomgareel* wel zijn kan, dan is men geneigd te antwoorden, dat dit woord, in overeenstemming met de wetten der Nederlandsche woordvorming, beteekent : het gareel, figuurlijk : de boei, het juk, dat een stroom aangedaan, opgezet, opgelegd wordt, en *Izis stroomgareel* zou, **op zich zelf**, dus moeten beteekenen : de boei, het juk van Izis stroom, d. i. van de Nijl. Daaraan is op zich zelf niets vreemd. Men kan zich een stroom op verschillende manieren « geboeid » voorstellen.

Maar er is immers spraak van *den zwanenstoet van Izis stroomgareel.* En nu kan men natuurlijk wel spreken van den *zwanenstoet van een stroom*, daarmede bedoelende de zwanen die gezamenlijk op een stroom zwemmen, drijven enz., maar de zwanenstoet van een boei, van een juk van een stroom, dat is iets dat men zich, geloof ik, niet zoo gemakkelijk kan voorstellen. Derhalve meen ik,

dat naar een andere verklaring behoort gezocht te worden, en misschien is de volgende niet al te ongerijmd.

Wij zijn gewoon, *gareel* figuurlijk te gebruiken en gebruikt te zien in den zin van *boei, juk,* enz., en dat wel in onstoffelijken zin. Het is een metonymia. Welnu, ik geloof dat Bilderdijk op de bewuste plaats het woord *gareel* niet *per metonymiam,* maar *per synecdoche* gebruikt, en niet iets onstoffelijks, maar wel iets **stoffelijks** bedoelt. Hij noemt het *gareel,* terwijl hij bedoelt : *het geheele gespan* dat door een zwanenstoet op Izis stroom voortgetrokken wordt. Met andere woorden : *Izis stroomgareel* is het *gareel,* figuurlijk (het gedeelte voor het geheel), voor *het bootje* waarin Izis zich op haar stroom, de Nijl, door een zwanenstoet laat voortsleepen.

Me dunkt dat deze uitlegging aanbeveling verdient wegens haar eenvoudigheid. Er is niets anders toe noodig dan aan te nemen dat Bilderdijk het woord *gareel* gebruikt heeft in een wel is waar zeer ongewone, maar toch niet gewrongen overdrachtelijke beteekenis. Iets wat bij hem — het hoeft nauwelijks gezegd — niets wonderlijks heeft.

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

VI.

« MET PYLKINS WORPEN. »

Wat de « *pylkins* », waarvan hieronder spraak, geweest zijn, zijn wij niet te weet gekomen. Het werpen met zulke « *pijltjes* », het « *blasen* » daarvan, wellicht met bal- of blaaspijpen, alsook het *schieten* daarmede door middel van een of ander tuig, moest in elk geval een gevaarlijk spel zijn, inzonderheid wanneer bedoelde pijltjes op het einde met « papiere » *(sic)*, met vederen of met de punt van een els waren voorzien. Althans werd dit spel te Brugge, bij verordening van schepenen van 24 Juli 1535, op strenge straf verboden :

Archief der stad Brugge, Fonds der Hallegeboden, Register van 1530-42, fol. cxliiij : « Voort, ute dien dat myn heeren vander wet verstaen hebben, dat diverssche jonghe kynderen binnen deser stede hemlieden daghelicx vervoorderen te worpene, blasene of schietene met cleene pylkins, met papiere, vederen ende punten van elsenen an thende, daer uut dat alreede eeneghe ghequest zyn gheweist ende noch meer grief commen zoude, indiender niet inne voorzien en ware, *So eist* dat men elcken wie hy zy tzelve expresselic verbiet up de peyne ende verbuerte van vj lb. par., die te ghehalene up vadere ende moedere, ende meestere ende vrauwe daermede zulcke kynderen wonen zullen ».

EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 21 October 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Dr. JULIUS MAC LEOD, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer Dr. LEO GOEMANS, briefwisselend lid.

De heeren Dr. HENDR. CLAEYS en Mr. EDW. COREMANS, werkende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de September-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Jozef Salsmans' Stichting. — De heer DES. CLAES, bestuurder, richt tot de Vergadering de volgende toespraak :

MIJNE HEEREN,

Zoo men de verdienstelijkheid eener inrichting mag afmeten op de volksgunst en de openbare denkwijze, dan bekleedt onze Koninklijke Vlaamsche Academie eenen zeer voornamen rang, en om dien rang staande te hou-

den hebben reeds verscheidene edeldenkende Vlamingen haar ook op stoffelijke wijze willen ter hulp komen.

In 1895 stichtte KAREL BOURY, een eenvoudig burger, een fonds, dat haar toelaat het volkslied te helpen opleven en bloeien; in 1905 stelde de geleerde Pater J. VAN DE VEN haar in staat om de verspreiding der wetenschappen door middel van de moedertaal te bevorderen; dit jaar, in Februari maakt haar een edelman, Jonkheer ARTHUR MERGHELYNCK, benevens eene koninklijke gift, zijn prachtig kasteel van *Beauvoorde*, en in Augustus ll. heeft een zoo verdienstelijke als nederige geleerde haar weer mild bedacht.

De gunstig gekende schrijver Pater J. SALSMANS, priester der Societeit Jesu, die zich ook op het gebied der Nederlandsche taal verdienstelijk heeft gemaakt, heeft zijne verkleefdheid aan zijnen volksstam willen vereeuwigen met aan onze Academie de middelen te verschaffen om hare werkzaamheden uit te breiden.

Den 19n Augustus ll. werd het Bureel der Academie door hem in zijn klooster te Leuven op de hertelijkste wijze ontvangen, en in zijne warme toegenegenheid voor onze Instelling, vol vertrouwen dat zijne inzichten altijd zullen inachtgenomen worden, overhandigde hij ons, tegen nader te bepalen voorwaarden, de aanzienlijke som van twintig duizend frank.

Onnoodig U te zeggen, Mijne Heeren, dat wij den edelmoedigen gever uiterherte hebben bedankt. Laat mij, van hier, uit U aller naam, dien dank herhalen met de verzekering dat de gedachtenis van Pater J. SALSMANS onder ons in zegening blijven zal. (*Levendige toejuiching.*)

Bij brieve van 30 September, had het Bestuur de eer en het genoegen den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten mede te deelen dat de Eerw. Pater JOZEF SALSMANS gezegde schenking heeft gedaan, tot oprichting in de Ko-

ninklijke Vlaamsche Academie van een Fonds, dat *de Salsmans-Stichting* zal heeten en waarvan de jaarlijksche intrest, tegen 3 °/o, door onze Koninklijke Instelling zal behooren gebruikt te worden, naar eigen inzicht en naar den eisch der omstandigheden :

a) hetzij tot het uitschrijven van prijsvragen, hetzij tot het uitgeven van ingezonden werken op het gebied der Nederlandsche taalkunde;

b) hetzij tot het uitgeven van Middelnederlandsche teksten op het gebied der Roomsch-Catholieke bijbelvertaling, bijbelverklaring, liturgie, zedeleer, catechese, homiletiek, hagiographie, ascetiek, geestelijke liederen en gedichten, ordensregelen;

c) hetzij tot het bekostigen van wetenschappelijke zendingen of van studiereizen, welke tot het voorbereiden van uitgaven als de onder littera *a* en *b* genoemde, noodzakelijk worden bevonden;

d) hetzij tot het bekostigen van de illustratie van reeds door de Academie ondernomen uitgaven in den aard van de onder littera *a* en *b* genoemde.

De Bestendige Secretaris geeft daarop lezing aan de Vergadering van den brief van 10 October, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de Academie bericht, dat hij van haar wenscht te vernemen of zij bereid is de *Salsmans-schenking* met den daarbijgaanden last aan te nemen. Zoohaast de Heer Minister hieromtrent antwoord zal ontvangen hebben, zal hij alle noodige maatregelen nemen tot bekomen van de machtiging om bedoelde gift, in naam der Re-

geering, voor de Koninklijke Vlaamsche Academie te aanvaarden.

« Uit uwe toejuichingen van zooeven », zegt de heer Bestuurder, meen ik te mogen opmaken, Mijne Heeren, dat deze gift U aangenaam is. Uwe instemming zal onmiddellijk den Heer Minister ter kennis worden gebracht. (*De Vergadering stemt geestdriftig toe*)

***

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier d'Ypres. — *Coutume de la ville d'Ypres, par* L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, docteur en droit, membre de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances de la Belgique. Tome I. Bruxelles, 1902.

Commission Royale des anciennes lois et ordonnances de Belgique. *Procès-verbaux des séances.* 8me volume, IIIme et IVme cahier Bruxelles, 1908.

Liste chronologique des édits et ordonnances des Pays-Bas. Règne d'Albert et Isabelle. (1598-1621.) Bruxelles, 1908

Woordenboek der Nederlandsche Taal. 3de deel, 13de afl. (1ste afl. van het 2de stuk.) *C.-Conclusie.* Bewerkt door Dr. J. A. N. KNUTTEL. 's-Gravenhage en Leiden, 1908.

TIJDSCHRIFTEN. — *Bibliographie de Belgique,* 1908. Première partie : *Livres,* nos 17-18; Deuxième partie : *Publications périodiques,* nos 17-18. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie,* nos 7-10, 1907. — *Bulletin des Musées Royaux,* no 9, 1908. — *Revue Sociale Catholique,* no 12, 1908. — *Revue de l'Université de Bruxelles,* nos 9-10, 1908. — *Wallonia,* no 10, 1908. — *Arbeidsblad,* nos 16-18, 1908. — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw,* no 8, 1908. — *Annales des Travaux publics de Belgique,* no 5, 1908.

Door de Société d'Émulation, te Brugge :

Cartulaire de l'ancien Grand Tonlieu de Bruges. faisant suite au Cartulaire de l'ancien Estaple. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville, par L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, Conservateur des Archives de la ville de Bruges. Tome V. Année 1808. Bruges, 1908.

Door den Oudheidkundigen Kring van Dendermonde :

Oudheidkundige Kring der stad en des voormaligen lands van Dendermonde. Gedenkschriften, 2de reeks, Dl. XII, 3de en 4de aflevering. Dendermonde, 1906.

Door de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage :

Verslag over den toestand der Koninklijke Bibliotheek in het jaar 1907. 's-Gravenhage, 1908.

Door het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden :

Friesische Papsturkunden aus dem vatikanischen Archive zu Rom, herausgegeben von Dr. HEINRICH REIMERS, *im Auftrage des Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden.* Leeuwarden, 1908.

Door de Reale Accademia dei Lincei, te Rome :

Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei. Classe di Scienze Morali, Storiche e Filologiche. Serie Quinta, Vol. XVII, Fasc. 1o-3e. Roma, 1908.

Door den heer JAN BROECKAERT, werkend lid der Academie, te Dendermonde :

Het toonkundig Genootschap Ste-Cecilia van Dendermonde door JAN BROECKAERT. Dendermonde, 1908.

De Gebuurten van Dendermonde, door JAN BROECKAERT. Id.

Les Rosières de Termonde, par JAN BROECKAERT. Id.

(Drie overdrukken uit de *Gedenkschriften van den Oudheidkundigen Kring der stad en des voormaligen lands van Dendermonde*)

Het Collegium Medicum van Dendermonde, door JAN BROECKAERT. (Overdruk uit de *Gedenkschriften van den Oudheidkundigen Kring der stad Dendermonde*. Dl. VIII, 2e reeks, 1900.)

Door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Vyftich Meditatien van de gantsche historie der Passie ende des lijdens ons Heeren Jesu Christi. Ghemaeckt deur den eerweerdighen Heere FRANÇOIS COSTERUS, Doctoor inder Godtheydt, ende Priester der Societeyt Jesu. *Overghesetuit den Latijn in onse Nederlandtsche duytsche tale.* T'Antwerpen, Inde Plantijnsche Druckerije, By Jan Mourentorf M. D. XCVII.

Rudimenta Linguae Hebraicae, scholis publicis et domesticae disciplinae brevissime accommodata. Scripsit Dr. C. H. VOSEN. *Retractavit auxit sextum emendatissima edidit* Dr. FR. KAULEN. Friburgi Brisgoviae, 1884.

Door den heer Prof. Dr. J. W. MULLER, buitenlandsch eerelid der Academie, te Utrecht :

Een Rederijker uit den tijd der Hervorming, door Prof. Dr. J. W. MULLER. (Overdruk uit *Onze Eeuw*, 1908.)

Door den heer GAB. CELIS, priester te Gent :

De Hoofdkerk van Sint Baafs. Gids voor den Bezoeker, door GAB. CELIS, Priester. Tweede vermeerderde Uitgaaf. (Zelfde titel in het Fransch.) Gent, *z.* j.

Door den heer DE BOECK, leeraar aan het Klein Seminarie, te Hoogstraten :

Nederlandsche schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs. Nr 1 : *Hilda Ram.* (Bewerkt door den heer DE BOECK.) Hoogstraten, *z.* j,

Door den heer VAN HOECK, leeraar aan het Klein Seminarie te Hoogstraten :

Nederlandsche Schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs. Nr 2 : *Schaepman* (*Proza*). (Bewerkt door den heer VAN HOECK.) Id.

Door den *Z.* E. H. Kan. EUG. DE LEPELEER, opziener der Vrije Middelbare Scholen van het Bisdom Gent :

Kan. E. DE LEPELEER. *Voor Vriend en Vreemde.* Gent, 1908.

Door den heer Dr. LEO VAN PUYVELDE, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent :

Albrecht Rodenbach, zijn leven en zijn werk, door LEO VAN PUYVELDE. Amsterdam, 1908.

Door den Eerw. heer FR. DE RIDDER, onderpastoor van St.-Germanus, te Thienen.

Een oud inventaris der Sint-Leonardus'kerk van Zout-Leeuw, door FR. DE RIDDER. Thienen, 1908. (Overdruk uit « *Hagelands Gedenkschriften* ».)

De Gilde der Lederbewerkers van Thienen van 1635 *tot aan de Fransche Omwenteling*, Id. Id.

De kaart der Gilde van Oplinter. Id. Id.

Door den heer E. J. OSSENBLOK, te Antwerpen :

Eene lezing over Vondel's Treurspel « Adam in Ballingschap », door E. J. OSSENBLOK, Lid van de Zuid-Nederlandsche Maatschappij van Taalkunde. Lier, *z.* j.

Door de Redactie :

De Tuinbode, nr 10. 1908. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen*, nr 10, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Les manuscrits à miniatures de la Bibliothèque de Laon, étudiés au point de vue de leur illustration Ire *partie :* VIIe, VIIIe, IXe, Xe, XIe *et* XIIe *siècles. Avec vingt-cinq planches lithographiées et trente-cinq lettres gravées dans le texte. Texte et dessins de* EDOUARD FLEURY, Président de la Société Académique de Laon, Correspondant du Ministère de l'Instruction publique, Officier d'Académie, de la Société des Antiquaires de France, de la Société d'Histoire de France, etc. Laon, 1863. — IIe *partie* : XIIIe, XIVe, XVe *et* XVIe *siècles. Avec vingt-cinq planches lithographiées et cinquante lettres gravées dans le texte*. Id. Id.

L'Archiviste françois, ou Méthode sûre pour apprendre à arranger les Archives, et déchiffrer les anciennes Ecritures. Ouvrage Orné de cinquante-deux Planches gravées. Seconde édition, revue et corrigée, par M. BATTHENEY, Archiviste et Féodiste. (Prix 9 livres, broché). A Paris, Chez Le Clerc, Libraire, Quai des Augustins, à la Toison d'Or. M. DCC. LXXV. Avec approbation, et privilège du Roi.

Ex-libris et reliures aux armes d'Abbés de Saint-Bertin et de Clairmarais par JUSTIN DE PAS. Extrait des *Archives de la Société française des collectionneurs d'ex-libris*. Macon, 1904.

Histoire du Boulonnais, par J. HECTOR DE ROSNY, Tome I, Amiens, 1875. — Tome II, Id., 1869. — Tome III, Id., 1871. — Tome IV, Id., 1873.

Histoire de la ville de Saint-Omer et de ses institutions jusqu'au XIVe siècle, par A. GIRY. Paris, 1877.

Un cartulaire de l'Abbaye de N.-D. de Bourbourg, recueilli et dressé par IGNACE DE COUSSEMAKER. Membre honoraire de l'Académie Royale Flamande de Belgique, l'un des Vice-Présidents du Comité Flamand de France, Membre de la Commission Historique du Département du Nord, de la Société d'Emulation de Bruges, etc., etc. Lille, 1882-1891. (Drie deelen bijeengebonden.)

Nouveaux Mélanges d'Archéologie, d'Histoire et de Littérature sur le moyen âge, par les auteurs de la Monographie des vitraux de Bourges (CH. CAHIER et feu ARTH. MARTIN, de la Cie de Jésus). *Collection publiée par le* P. CH. CAHIER. *Bibliothèques*. Paris, 1877.

De Gids, October 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen* heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

Biekorf, nrs 18-20, 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het Aloude Hertogdom Brabant*, Augustus en September 1908. — *Christene School*, nr 22, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort*, nr 10, 1908. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 12, 1908. — *De Maasgouw*, nrs 3-9, 1908. — *Neerlandia*. nr 9, 1908. — *Onze Kunst*, nr 10, 1908. — *De Opvoeder*, nrs 26 en 27, 1908. — *De Opvoeding*, nr 10, 1908. — *De Schoolgids*, nrs 39-40, 1908. — *St. Cassianusblad*, nr 11, 1908; *Bijvoegsel*, nr 16. — *De Student*, nr 4, 1907, — *Studiën*, nr 3, 1908. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, nr 4, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur*. nr 9, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nrs 8-9, 1908. — *Vragen van den Dag*, nr 10, 1908. — *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, nr 4, 1908.

Ingekomen brieven. — Daarna stelt de Bestendige Secretaris de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Salsmans-Stichting.** — Brief van 10 October, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de Academie verzoekt, hem te laten weten of zij de schenking, haar door den Z. E. Heer SALSMANS gedaan, wenscht te aanvaarden. (Zie boven blz. 829-832.)

2°) **Jhr. Arthur Merghelynck-legaat.** — Brief van 15 October waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten laat weten, « dat de noodige maatregelen tot bekomen der machtiging om de Merghelynck-legaten, in name der Regeering te aanvaarden, zullen genomen worden, zoodra al de bevoordeeligde inrichtingen hun advies desaangaande zullen hebben doen kennen ».

Dientengevolge verzoekt de heer Bestuurder de Vergadering haar advies over het *Merghelynck-legaat* uit te brengen. — Met eenparigheid van stemmen spreekt de Academie den wensch uit dat gezegd legaat door de Regeering, ten behoeve onzer Koninklijke Instelling, zou aanvaard worden. – Het Bestuur zal den Heer Minister onmiddellijk met dezen wensch in kennis stellen.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Ruusbroec : Huldiging van Jan van Ruusbroec.** (Zie boven blz. 314-321.) — Uit het

Staatsblad, nr 282 (blz. 5690), vernemen wij, dat het Departement van Wetenschappen en Kunsten, « besloten hebbende te Groenendael een gedenk- « teeken tot huldiging van Ruysbroeck den Won- « derbare op te richten », een wedstrijd onder Belgische bouwkundigen en beeldhouwers wordt uitgeschreven. De ontwerpen dienen vóor 1 Januari 1909 ingezonden te worden. Men mag derhalve vermoeden, dat de *Ruusbroec-huldiging* in den loop van het toekomende jaar zal plaats hebben. Laat ons hopen, dat op het gedenkteeken de taal van JAN VAN RUUSBROEC de eereplaats zal bekleeden, en dat aan de wenschen door het Bestuur, in zijn schrijven (dd. 4 Mei ll.) aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten, uiteengezet, een gunstig onthaal zal te beurt vallen.

2°) **Ruusbroec : De werken van Jan van Ruusbroec.** — Verkeerde inlichtingen zijn daarover in een Brusselsch dagblad, « *Le XXme Siècle* », verschenen : in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, en nergens anders, zouden zich, naar dit blad, de handschriften van den beroemden mysticus bevinden. Welnu, uit Dr. W. DE VREESE's werk *De Handschriften van Jan van Ruusbroec*, door onze Academie uitgegeven, kan de volgende statistiek worden opgemaakt : *Brussel*, 23 handschriften ; - *Amsterdam*, 7 ; — *Averbode*, 1 ; — *Berlijn*, 10 ; — *Den Haag*, 13 ; — *Gent*, 3 ; — *Ham-*

burg, 1; — *Heeswijk*, 1; — *Hoeven*, 1; — *Keulen*, 3; — *Leiden*, 6; — *Londen*, 4; — *Oxford*, 2; — *Parijs*, 2; — *Utrecht*, 1; — *Weenen*, 1; — *Witten*, 1; — *Zwolle*, 2.

In het 3de stuk van gezegd werk, zullen nog meer dan 70 handschriften beschreven worden, berustende in de volgende steden : *Aken*, *Basel*, *Berlijn*, *Brugge*, *Cheltenham*, *Darmstadt*, *Den Haag*, *Dresden*, *Dusseldorf*, *Gent*, *Giessen*, *Groot Linden*, *Haarlem*, *Halberstadt*, *Hamburg*, *Huissen*, *Leipzig*, *Leuven*, *Lübeck*, *München*, *Münster*, *Nijmegen*, *Reckheim*, *Sanct-Gallen*, *Trier*, *Warmond*, *Weenen*, *Weert*, *Wolfenbuttel* en *Würzburg*.

De Latijnsche vertaling van RUUSBROEC's werken vindt men te *Brussel*, *Cheltenham*, *Darmstadt*, *Dowaai*, *Erlangen*, *Keulen*, *Luik*, *Madrid*, *Mainz*, *Marseille*, *Parijs*, *Reckheim*, *Subiaco* en *Utrecht*.

Bij dit derde stuk zal een welgeslaagde, fraaie reproductie gevoegd worden van de miniatuur uit handsch. A, waarop RUUSBROEC voorgesteld is, terwijl hij in het Soniënbosch zit te schrijven op wastafeltjes, onder de ingeving van den H. Geest.

Wij hebben bovenstaande opgave te danken aan Dr. W. DE VREESE, die met zijn bekende bereidwilligheid de bouwstoffen zijner *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* te onzer beschikking stelde. Het is ons trouwens zeer aangenaam te mogen vaststellen dat de *XXe Siècle*, in een tweede artikel : *Les sources de l'histoire de Jean Ruysbroeck l'Admirable*, verschenen in het Zondagsblad van

18 October ll., aan het groote werk van ons Medelid de aandacht en de hulde heeft geschonken, die het zoo ruimschoots verdient.

3°) **Van de pers gekomen uitgave.** Is verschenen : *De invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend, op het einde der XVIe en het begin der XVIIe eeuw,* door M. J. L. M. EGGEN, advocaat bij het Hof van Gent.

Den 7 Augustus werd een exemplaar van dat boek aan de heeren werkende en briefwisselende Leden gezonden. De Bestendige Secretaris liet ook aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de 74 exemplaren geworden, voor de verschillende inrichtingen bestemd, welke, door tusschenkomst van zijn departement, de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie ontvangen.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.** *Bestuur der Commissie.* De heer K. DE FLOU, secretaris, deelt aan de Vergadering mede, dat de Commissie in hare morgenvergadering is overgaan tot de verkiezing van haar bestuur *voor het tijdperk 1^n Januari 1909 tot 31^n December 1910.* — Werden verkozen : tot voorzitter, de heer Dr. WILLEM DE VREESE; tot ondervoorzitter, de heer JAN BROECKAERT. De heer KAREL DE FLOU, secretaris sedert 21 Maart 1902, werd tot dit ambt herkozen.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** *Bestuur der Commissie.* De heer TH. COOPMAN, secretaris, deelt aan de Vergadering mede dat de Commissie, in hare morgenvergadering, is overgegaan tot de verkiezing van haar bestuur *voor het tijdperk van 1n Januari 1909 tot 31n December 1910.* Werden verkozen : tot voorziter, de heer Dr. WILLEM DE VREESE ; tot ondervoorzitter, de heer Dr. JAC. MUYLDERMANS. De heer TH. COOPMAN, secretaris der Commissie sedert hare stichting, werd tot dit ambt herkozen.

Letterkundige mededeeling.

1°) Door den heer Prof. AD. DE CEULENEER, over *Albrecht Rodenbach : zijn leven en zijn werk,* door Dr. LEO VAN PUYVELDE :

Namens Dr. LEO VAN PUYVELDE, professor aan het Koninklijk Athenæum te Gent, heb ik de eer aan de Academie zijn boek « *Albrecht Rodenbach, zijn leven en zijn werk* (Amsterdam, Veen, 1908. 8°, 232 blz.) aan te bieden. Veel is er reeds over ALBRECHT RODENBACH geschreven, maar tot nu toe bezat men nog geene grondige en volledige studie over het leven en de werken van den jongen ALBRECHT. Pas 24 jaar oud, werd hij aan de Nederlandsche letteren en aan de Vlaamsche beweging ontrukt; en op dien zoo korten leeftijd heeft hij veel grootsch tot stand gebracht. RODENBACH was rijp vóor zijne jaren. Als dichter zal zijn *Gudrun* altoos eene eereplaats in onze letterkunde innemen, en als strijder voor de rechten van ons volk zal zijn naam nevens die onzer voornaamste voorvechters blijven prijken. Het was RODENBACH die een nieuw leven aan de Vlaamsche studentenwereld

inboezemde en aan zijne makkers die krachtige woorden liet hooren :

« Eens zal onze wereld zijn
wat wij willen dat zij weze. »

Reeds in het college van Roeselare wist hij ze op te beuren, en aldaar den Vlaamschen geestdrift te ontwikkelen die er, in de jaren 70, onder den invloed van GEZELLE en VERRIEST, verwekt was geworden.

Ware de « *blauwvoeterij* » door kleingeestige en laakbare middelen niet tegengehouden, verboden, vervolgd, gedwarsboomd geweest, de Vlaamsche jeugd was reeds sedert jaren door en door Vlaamsch, en het Middelbaar Onderwijs was heel en al vervlaamscht. Deze tegenkanting had een echt onvaderlandsch karakter.

Dr. VAN PUYVELDE is er in gelukt, in alle opzichten, den ALBRECHT te doen schatten en waardeeren; en zijn boek, *con amore* neergeschreven en zeer wetenschappelijk bewerkt, is eene prachtige en welverdiende hulde aan den jongen RODENBACH toegebracht.

2°) Door den heer GUSTAAF SEGERS, over *Nederlandsche Schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs :* I. Hilda Ram; II. Schaepman; door de Eerw. heeren DE BOECK en VAN HOECK, leeraars aan het Seminarie van Hoogstraten :

Ik heb de eer, namens de eerwaarde heeren DE BOECK en VAN HOECK, leeraars aan het Seminarie van Hoogstraten, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar aan te bieden van hunne bloemlezingen uit HILDA RAM en SCHAEPMAN (proza). Deze leeraars, met andere hunner collega's, hebben het plan opgevat, onder den titel *Nederlandsche schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs*, de werken onzer voornaamste letterkundigen in het bereik der studeerende jeugd te brengen.

Een loffelijk werk, inderdaad.

« Hilda Ram » werd bewerkt door den heer De Boeck; « Schaepman » door den heer Van Hoeck. Vooraan komt eene korte levensbeschrijving van den meester en eene beoordeeling zijner werken. Daarbij is veelal het woord gelaten aan befaamde « critici ». Dan volgen uittreksels uit de voornaamste werken. De levensbeschrijvingen en beoordeelingen zijn zaakrijk en de uittreksels goed gekozen. Zij geven een juist denkbeeld van de schrijvers en zullen de studenten stellig aanzetten met de volledige werken van Hilda Ram en Schaepman nader kennis te maken.

De portretten van de gemoedelijke Antwerpsche novelliste en dichteres, en van den medesleependen Nederlandschen redenaar zijn uitstekend geslaagd. De heeren De Boeck en Van Hoeck halen eer van hun werk.

DAGORDE.

Lezing door den heer Dr. Jac. Muyldermans : *Eenige beschouwingen over de uitspraak.*

De heer MUYLDERMANS deelt eenige beschouwingen mede over de uitspraak van het Nederlandsch, voornamelijk met betrekking tot het onderwijs. Hij onderzoekt eerst *wat* er vroeger gedaan werd, en *hoe* men ijverde om de beschaafde uitspraak te bevorderen. Daarna zet hij uit *in welken zin* men thans werkzaam is, en wat er nog kan gedaan worden om duurzaam werk te verrichten en den bloei der taal te behartigen.

De lezing van den heer MUYLDERMANS geeft aanleiding tot de volgende bespreking :

Over de uitspraak wordt veel getwist, veel geschreven, zegt de heer D. CLAES. Het is dus vol-

strekt noodig, dat wij tot eene gewenschte eenheid geraken. Wellicht zal echter de lezing van Dr. MUYLDERMANS tegenspraak uitlokken. Spreker stelt evenwel voor, de lezing te laten drukken. Later kunnen de Leden hunne gedachten over de zaak uiteenzetten.

De heer COOPMAN verklaart niet te kunnen toetreden. De zaak is te gewichtig, daar zij kan aanleiding geven tot misverstand, wellicht tot strijd. Thans dat de Vlaming meer dan ooit strijd hoeft te voeren tot het behoud zijner taal, is het hem wel onverschillig of hij *e* en *o* scherp- of zachtlang moet uitspreken. Wil echter de Academie de zaak grondig onderzoeken, dan is het wenschelijk dat de lezing eerst ter tafel gelegd worde, om de bespreking te vergemakkelijken.

De heer Dr. W. DE VREESE wenscht in de eerste plaats nadere inlichtingen over twee punten. Vooreerst, is het wel degelijk de bedoeling van den Spreker, dat de Academie zich beslissend uiten zal voor of tegen een bepaalde uitspraak. De lezing geeft dien indruk, maar het is niet uitdrukkelijk gezegd.

Met verscheidene andere Leden antwoordt de heer MUYLDERMANS daarop bevestigend. Thans heerscht geen eenheid. De oude overlevering wordt over het hoofd gezien. Spreker bedoelt zoozeer niet, dat de Academie onmiddellijk hare meening over dat twistpunt zou uitspreken, doch dat zij het hare op deze of gene wijze zou bijdragen

om tot de eenheid te geraken. Zijne lezing kan daarom dan toch wel, zijns inziens, verschijnen. Zijne gedachten mogen aan allen bekend zijn : hij alleen draagt de verantwoordelijkheid van het voorgedragene. *In dubiis libertas!*

De heer Dr. DE VREESE, dankende, vraagt verder hoe men zich thans de verhouding moet denken van Kanunnik MUYLDERMANS, algemeen opzichter van het vrij onderwijs in het aartsbisdom Mechelen, tegenover Mgr. den Aartsbisschop? Het is genoeg bekend, dat de voorschriften van het Belgisch Episcopaat betreffende het onderwijs in het Nederlandsch door zeer velen niet zonder pessimisme zijn vernomen. Z. E. de Aartsbisschop heeft den wensch uitgesproken, dat men de leerlingen de algemeene, beschaafde Nederlandsche omgangstaal zou onderwijzen; dat men het dialect zou afleeren; blijkbaar omdat Hij van meening is, dat in Vlaamsch-België geen algemeene omgangstaal bestaat. Het kan den schijn hebben, na hetgeen we gehoord hebben, dat zij die de voorschriften en maatregelen der Bisschoppen als weinig ernstig beschouwden, werkelijk gelijk hadden. Daarom veroorlooft Dr. DE VREESE zich de vraag : hoe staat de spreker in dezen tegenover Mgr. MERCIER?

De heer Dr. MUYLDERMANS : Zóo zijn de gedachten van Mgr. MERCIER niet. Uit dezes eigen mond heeft hij vernomen, dat het de wensch van Z. E is, dat men het Nederlandsch zuiver aanleere,

zuiver uitspreke, maar tevens dat Z. E. zich niet bevoegd acht, om zelf voor te schrijven, waarin die zuivere uitspraak bestaan zal. Trouwens, Spreker zelf wenscht een zuivere uitspraak, en hij daagt allen uit, in of buiten de Academie, te bewijzen, dat hij ooit voorstander zou geweest zijn van slordige taal, zooals hem in sommige nieuwsbladen verweten is. Alleen wil hij, naar het voorbeeld van tal onzer beste letterkundigen, ons Belgisch degelijk taaleigen voorstaan.

De heer Dr. DE VREESE dankt Kanunnik MUYLDERMANS voor de verstrekte inlichtingen, en stelt voor dat de lezing zou *gezet* worden en de proefbladen aan alle Leden der Academie *vertrouwelijk* zouden medegedeeld worden. Het is niet mogelijk alleen op het gehoor af een vruchtbaar debat te voeren over zulk een gewichtig onderwerp; men kan niet alles even goed onthouden, en loopt gevaar, tengevolge van half of onnauwkeurig verstaan, ongegronde opmerkingen te maken; daarenboven zijn sommige gedeelten van het stuk onder de lezing overgeslagen. Eerst na kennis genomen te hebben van den geheelen tekst, is bespreking mogelijk. Deze bespreking zou dan in de volgende vergadering kunnen plaats hebben.

— Dit voorstel wordt aangenomen.

De vergadering wordt te 4 1/4 uren gesloten.

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

VII.

« SCHIJN VAN OORLOGHEN MAKEN. »

Het *Soldaatje spelen* is vanouds bekend. Somwijlen neemt het echter een heel bijzonder karakter aan : hier te lande, zagen wij, b. v. tijdens den Transvaaloorlog, in stad en dorp, kinderen, in verschillende troepen verdeeld, — de Boeren en de Engelschen, — op de zonderlingste wijzen uitgedost en met allerlei kinderwapens uitgerust, zoogezegd tegen elkander te velde trekken. Het spel kon, hier en daar, wel eens heftig worden.

Welnu, zulk spelen heette vroeger te Brugge « *Schijn van oorloghen maken* ». Daar het tot erge misbruiken aanleiding gaf, werd het door schepenen streng verboden, op straffe namelijk voor de overtreders, « *ghestelt te zyne inden Buerch* », d. i. op den Burg ten tooge (1), of ten toon gesteld te worden, te pronk te staan, of aan de kaak, aan de schandpaal gezet te worden. Wij lezen daaromtrent het volgende in een « hallegebod » van 27 Augustus 1522 :

Archief der stad Brugge, Fonds der Hallegeboden, Register van 1513-30, f° IIJ^c XXIX : « Voort hoe vte dien dat ter kennessen van mynen heeren vander wet ghecommen es, dat diversche kinderen ende jonghe knechten, binnen corten tyden herwaerts, hemlieden vervoordert hebben jn groote ghetalen ende jn twee hoopen te vergaderne ende jeghens elcanderen te rysene met banieren ende tromslaghen, stellende elc anderen dach ende velt omme te vechtene, makende also een schijn van oorloghen, contrarye den voorgheboden ten diverschen stonden alhier ghedaen, *So eist* dat, omme daer inne te voorsiene, men scerpelic verbied ende interdiceirdt elcken wie hy zy, also wel jonghe knechten als alle andre, van nu voord an eeneghe vergaderinghe te houdene, uprysinghe jeghens elc anderen te makene, nichtemeer met tromslaghen noch banieren dan anderssins

(1) Zie DE BO, *Westvlaamsch Idiotikon*, op *Toog*.

jn eenegher manieren, vp de peyne die ter contraryen dade openbaerlic ghestelt te zyne inden Buerch in exemple van allen anderen, ende bovendien upde boete van hondert ponden parisis, de welcke boete men scerpelic innen ende executeren zal upde vadre ende moedre, meestre ende vrauwe, daermede dat zulke kinderen of jonghe knechten wuenen zullen, zonder eenich verdrach ofte dissimulacie. »

De aandacht zij hier gevestigd op de onderstaande uitdrukkingen, welke in den tekst voorkomen :

« RYSEN JEGHENS ELCANDEREN », dat hetzelfde zijn zal als « *Rencontreren* », uit den volgenden tekst: — « ELC ANDEREN DACH ENDE VELT STELLEN »; — « VERGADERINGE HOUDEN » en « UPRYSINGHE JEGHENS ELC ANDEREN MAKEN », waardoor gewezen wordt op « *Rencontre* », of op « *Vergaderinghe of loopinghe achter strate houden ofte doen* », dat volgt :

In een hallegebod van 1n Juli 1544 (Archief der stad Brugge u. s., Register der Hallegeboden van 1542-53, fol 119 v°), werd door de schepenen in dezer voege het verbod hierboven vernieuwd :

« Voort, ute dien dat myn heeren vande wedt verstaen hebben ende duechdelicke gheinformeert zyn dat diveersche kinderen ende groote knechten hemlieden daghelicx vervoorderen achter strate te ghane met standaerden ofte vaentkins, ghestockt ende ghewapent, in divee ssche benden, ende elck anderen te rencontrerene ende bevechtene; datter ooc eeneghe in zulcken rencontren ghewont ende ghequetst zyn gheweest, daerute ghescepen ware groot griet te commene indiender niet inne voorzien en ware; *So cyst* dat myn heeren vander wet .. scerpelic verbieden elcken wie hy zy, alzo wel jonc als houdt, van nu voordan eeneghe vergaderinghe of loopinghe achter strate met eeneghe standaerden, vaentkins, stocken, wapenen of anderssins in eenegher manieren te houdene ofte doene, noch oock elck anderen te rencontrerene, te bevechtene, quetsene of andre griet te doene, in woorde noch in faicte, up de payne van openbaerlick ghegheesselt, ghebannen of anderssins criminelick ghecorrigiert te zyne ter discretie van scepenen.

EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 18 November 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Dr. HUGO VERRIEST, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heeren V. DELA MONTAGNE, OMER WATTEZ en Dr. LEO GOEMANS, briefwisselende leden.

De heeren Dr. HENDR. CLAEYS en Mr. EDW. COREMANS, werkende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de October-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Afsterven van Mr. Joan Bohl, buitenlandsch eerelid. — *Brief van rouwbeklag. Levensschets van den afgestorvene.* — Bij brieve van Mevrouw C. P. J. BOHL-TACHI en kinderen, werd aan de Koninklijke Vlaamsche Academie het droeve bericht gezonden van het afsterven van Prof. Mr. JOAN BOHL, buitenlandsch eerelid der Academie sedert

16 November 1887, den 21 October 1908 te Amsterdam overleden, in den ouderdom van 72 jaren.

De heer D. CLAES, bestuurder, brengt hulde aan den afgestorvene en opent de vergadering met de volgende toespraak :

MIJNE HEEREN,

Toen ik over tien maanden het bestuur dezer Academie op mij nam, drukte ik den wensch uit dat zij in den loop van dit jaar van rampen zoude bevrijd blijven. Mijn bestuurjaar mocht echter niet verloopen zonder dat de dood onder onze leden een slachtoffer koos. Ons buitenlandsch eerelid Mr. JOAN BOHL is den 25en October te Amsterdam in den ouderdom van twee en zeventig jaren overleden.

Bij de stichting onzer Academie stond hij reeds onder de verdienstelijkste Noordnederlandsche letterkundigen opgeteekend; ook werd hij in de zitting van 16en November 1887 onder de vijf en twintig eerste buitenlandsche eereleden opgenomen.

Te Zieriksee in 1836 geboren, werd hij tot den handel opgeleid; maar het cijferen behaagde hem niet genoeg; hij streefde naar eene betrekking, die hem nu en dan de vrijheid zou laten zichzelf te zijn, en in 1895 vinden wij hem als advocaat te Amsterdam.

Daar wist hij tijd te vinden om de dichtkunst te beoefenen, en las vlijtig ook de vreemde meesters. DANTE was zijn afgod. De *Goddelijke Comedie* van dezen Meester studeerde en doorgrondde hij; in de Italiaansche taal, in de Geschiedenis, in de Godgeleerdheid verdiepte hij zich om DANTE stap voor stap te kunnen volgen en de diepte van het genie van dien goddelijken dichter te kunnen doorpeilen. Menige lange reizen getroostte hij zich naar de voornaamste hoofdsteden van Europa om bijzonderheden over het werk van zijnen meester in te zamelen.

En zoo ontstond het meesterwerk van BOHL, de overzetting der *Goddelijke Comedie* en de onschatbare commentariën die ze toelichten.

BOHL heeft daardoor onze letterkunde met eenen haar tot dan toe schier onbekenden vorm verrijkt, den terzinenvorm van DANTE, waarin hij 's Meesters werk heeft overgegoten en waarin hij op de meeste plaatsen het genie van den Meester waardig bleef.

Dien vorm had hij tot den zijnen gemaakt, en zijne eigene, niet onverdienstelijke Canzonen zijn in terzinenvorm vervat.

Mr JOAN BOHL stelde veel belang in onze Academie, en bij gelegenheid van zijn verblijf te Blankenberge heeft hij haar in 1889 met een bezoek vereerd.

Nederland verliest in hem eenen verdienstelijken letterkundige, wij een uitstekend buitenlandsch eerelid, wiens gezegende gedachtenis bij ons zoolang als de Academie zelve leven zal.

Op voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Vergadering :

1°) Dat, namens de Academie, een brief van rouwbeklag aan Mevrouw C. P. J. BOHL-TACHI zal gezonden worden.

2°) Dat de heer Prof. Dr. JAN TE WINKEL, ons hooggeacht buitenlandsch eerelid, beleefd zal verzocht worden zich met het schrijven van de *Levensschets* van den afgestorvene te willen belasten.

Vijf heeren werkende Leden der Academie tot Officier in de Leopoldsorde bevorderd, en andere heeren Leden tot Ridder benoemd. — De heer Bestuurder wenscht die Heeren geluk met de onderscheiding hun door Z. M. verleend. Hij zegt :

Ik heb u nog eene andere mededeeling te doen, Mijne Heeren, en die eenigszins den zwaarmoedigen indruk zal ophelderen door de eerste veroorzaakt.

Onze dagbladen hebben dezen morgen het heuglijk nieuws verspreid, dat onder de bevorderingen en benoemingen door Z. M., onzen welbeminden Koning, in de Leopoldsorde gedaan, die van een groot aantal Leden dezer Academie voorkomen.

Vijf der onzen werden bevorderd tot Officier: de Z. E. H. Kanunnik Dr. HENDR. CLAEYS, de Heer EDW. GAILLIARD, onze onvermoeibare Bestendige Secretaris, en de Heeren J. BROECKAERT, TH. COOPMAN en Dr. Jhr. K. DE GHELDERE.

Acht onzer Leden werden tot Ridder benoemd: Dr. WILLEM DE VREESE, onze werkzame Onderbestuurder, de heeren GUSTAAF SEGERS, ISIDOOR TEIRLINCK, de E. H. Dr. HUGO VERRIEST, de heeren V. DE LA MONTAGNE, LATEUR (Stijn Streuvels), OMER WATTEZ en de Z. E. H. Kanunnik VAN SPILBEECK.

Allen wensch ik, uit naam der Academie, met die hooge onderscheiding uiterherte geluk, en tevens lang leven en gezondheid om door hunnen geleerden arbeid nog andere onderscheidingen uit te lokken, die, ik ben er van overtuigd, het doel van hunnen arbeid niet zijn, maar wier glans op onze Academie terugstralen zal en haar meer en meer in de achting van alle weldenkenden zal doen stijgen.

De heer TH. COOPMAN richt zich tot den heer Bestuurder en zegt dat hij een aangenamen plicht vervult, met hem en al de Leden, die dezes woorden zoo gulhartig hebben toegejuicht, dank te zeggen voor de vriendelijke gelukwenschen aan de heeren Leden toegestuurd, welke in de Leopoldsorde zijn bevorderd of tot ridder benoemd.

De eer hun aldus te beurt gevallen komt op de Academie terug en zal voor allen een spoorslag zijn, om steeds de belangen onzer Koninklijke Instelling meer en meer te behartigen. — Vervolgens wenscht Jh. Mr. NAP. DE PAUW zijne geachte Medeleden geluk met de bekomen onderscheiding.

— Op voorstel van den heer Coopman worden de heeren DES. CLAES en Jhr. Mr. NAP. DE PAUW belast, aan den heer Dr. H. CLAEYS, die door ongesteldheid verhinderd is de vergadering bij te wonen, heden de gelukwenschen van al zijne Medeleden over te brengen.

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Carte de Belgique. Feuilles : XIII (Tournai) ; XIV (Mons) ; XV (Charleroi) ; XVI (Namur ; XVII Liége) ; XVIII (Roisin) ; XIX (Thuin) ; XX (Dinant) ; XXI (Laroche) ; XXII (Cul-des-Sarts) ; XXIII (Bouillon) ; XXIV (Arlon) ; XXV (Villers devant Orval) ; XXVI (Virton).

Recueil de l'Institut Botanique (Université de Bruxelles), publié par L. ERRERA. Tome III, avec cent soixante-quatre figures dans le texte et dix planches. *Recherches diverses sur les bactéries, les myxomycètes. les algues et les champignons. — Histologie, anatomie, embryologie. — Influence des facteurs externes sur le développement des organes. — Influence des facteurs externes sur la caryocinèse et la division des cellules. — Cicatrisation.* Bruxelles, 1908.

Bibliothèque Coloniale Internationale. Institut Colonial International. Bruxelles. *Compte rendu de la Session tenue à Paris les 3, 4 et 5 juin 1908.* Bruxelles, 1908.

Loquela van Guido Gezelle, tot Woordenboek omgewerkt. 9de aflevering. Antwerpen, z. j.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. 9e deel, 9e afl. (*Muts-Nachtmaal.*) *Bewerkt door* Dr. A. KLUYVER, 's Gravenhage en Leiden, 1908.

TIJDSCHRIFTEN. — Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts,* 1908, nos 6-8. — Id. *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire.* T. LXXVII, nos II et III. — *Bibliographie de Belgique,* 1908; Première partie : *Livres,* nos 19-20; Deuxième partie : *Publications périodiques,* nos 19-20; *Bulletin mensuel des Sommaires des périodiques,* nos 8-9. — *Dietsche Warande en Belfort* nr 10, 1908. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge,* no 8, 1908. — *Revue de l'Université de Bruxelles,* no 1, 1908-09. — *Wallonia,* no 11, 1908. — *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique.* no 4, 1908. — *Bulletin id.,* no 4, 1908. — *Bulletin des Musées Royaux,* no 10, 1908. — *Arbeidsblad,* no 19, 1908. — *Maandschrift van het Beheer van Landbouw,* no 9, 1908.

Door de Vereeniging van Letterkundigen, te Halle :

J. M. Dautzenberg. Bloemlezing met Levensbericht en Inleiding, door ARNOLD SAUWEN. (Met portret van den Dichter.) Brussel, 1908.

Door de Technische Hoogeschool van Delft :

Technische Hoogeschool. Naamlijst der ingeschrevenen 1908-1909. Delft, z. j.

Door het Historisch-literarisch Zweigverein des Vogesen-Clubs, te Strassburg :

Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens, herausgegeben von dem Historisch-literarischen Zweigverein des Vogesen-Clubs. XXIV Jahrgang. Strassburg, 1908.

Door de Reale Accademia dei Lincei, te Rome :

Biblioteca della R. Accademia dei Lincei. Sezione Accademica. Elenco bibliografico delle Accademie, Società, Istituti scientifici, Direzioni di periodici, ecc., corrispondenti con la Reale Accademia dei Lincei, e Indici delle loro pubblicazioni pervenute all'Accademia sino a Dicembre 1907. Roma, 1908.

Atti della R. Accademia dei Lincei, anno CCCV. 1908. Rendiconto dell'Adunanza solenne del 7 Giugno 1908, onorata dalla presenza di Sua Maestà il Re. Vol. II. Roma, 1908.

Door de University of Pennsylvania, te Philadelphia :

University of Pennsylvania. The George Leib Harrison Foundation for the Encouragement of Liberal Studies and the Advancement of Knowledge. 1896-1906. Philadelphia, 1908.

The University Bulletins. Ninth series : nº 1, part 1. *University of Pennsylvania. Publications.* Philadelphia, 1908.

Door den heer Prof. AD. DE CEULENEER, werkend lid der Academie, te Gent :

La Question Africaine au point de vue commercial, par le docteur DUTRIEUX, *ex-médecin de l'Expédition internationale africaine, membre honoraire de l'Union Syndicale de Bruxelles, membre de la Société de Géographie commerciale de Paris, etc. Conférences données à l'Union Syndicale de Bruxelles, dans les séances du 9 et du 23 Mars 1880.* Bruxelles, 1880.

Der Kampf um das Deutschtum. Die alldeutsche Bewegung und die Niederlande. Von FRITZ BLEY. München, 1897.

La Réforme des Programmes de l'Enseignement Moyen, par P. MANSION, professeur à l'Université de Gand, Membre de l'Académie royale de Belgique. Tournai. (Extrait de la *Revue des Humanités en Belgique*, Nov. 1902.)

Vijf-en-zeventigste verjaring der Nationale Onafhankelijkheid. 1830, door ARTHUR VERHAEGEN, lid der Kamer van Volksvertegenwoordigers. Brussel, 1905.

Ypres. Guide illustré du touriste à Ypres et aux environs. Liége, s. d.

Het Belfort. Maandschrift gewijd aan Letteren, Kunst en Wetenschap. 1889, 7 afl.; 1891, 7 afl.

Annales de la Fédération Archéologique et Historique de Belgique. Congrès de Gand, 2-5 Août 1896, T. XI (2 vol.). Gand, 1897.

Fédération Archéologique et Historique de Belgique. Congrès de Gand, 1896. 1er fascicule : *Statuts, Règlement spécial du Congrès de Gand, Horaire, Questionnaire.* 2me fascicule : *Notice sur Audenarde, Liste des membres.* Gand, 1906.

Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding van Antwerpen ten jare 1898 gesticht in « Eigen Taal, Eigen Zeden ». 11e Jaar, 1908-1909. Antwerpen, z. j. (1908.)

Door den heer Dr. ABRAHAM KUYPER, buitenlandsch eerelid der Academie, te 's Gravenhage :

Om de oude Wereldzee, door Dr. A. KUYPER. II. *Het raadsel van den Islam. — Het Land der Pharao's. — Soedan. — De Hellenen. — Sicilië. — Het Protectoraat van Tunis. — De Algerijnsche Kolonie. — Marokko. — Spanje. — Portugal.* (*Geillustreerd*). Amsterdam, z. j.

Door den heer L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, archivaris der stad, te Brugge :

Trois dossiers judiciaires. Armoiries de Bruges. Conflit avec le Consul anglais. Droit de sépulture dans les églises. (Extrait des *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, t. LVII, 1907, 2e fascicule.)

Le Service des postes à Bruges. 1280-1344. (Id., t. LVIII, 1r fascicule.)

Door den heer ULRICO HOEPLI, editore libraio della Real Casa Milano (Galleria De Cristoforis, 59-63) :

Cataloghi Hoepli N. 300. — Settembre 1908. Libri Italian di Letteratura, Scienza ed Arte, accuratamente scelti fra migliori. Si trovano o si procurano presso la Libreria di ULRICO HOEPLI. Milano, s. d.

Door den heer Prof. Dr. KARL LAMPRECHT, hoogleeraa te Leipzig :

Universität Leipzig. Seminar für Kultur- und Universalgeschichte. Seminar für Landesgeschichte und Siedlungskunde. Z. pl. of j.

Door Z. E. D. MERCIER, kardinaal-aartsbisschop van Mechelen :

La Vie diocésaine. Bulletin du diocèse de Malines. Octobre 1908. T. II, fasc. VIII.

Door den heer Dr. R. VERDEYEN, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Oostende :

De eerste druk van Johannes Froben (1491). (Een boek in bezit van Dr. Eugeen van Oye, briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, te Oostende.) — (Overdruk uit het *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*.)

Door den heer I. DE VREESE, te Gent :

Zweedsche Beelden. Verhalen en Humoresken, door A. v. HEDENSTIERNA (SIGURD). *In het Vlaamsch vertaald door* I. DE VREESE. Yper, 1908. (Uitgave van het Davidsfonds, nr 158.)

Bescherming voor vrijwilligers en lotelingen in België. De Regimentschool, door M. Hri VAN SEVEREN-ENTE. *Z.* pl. of j.

Id. Verslag voorgedragen in de algemeene vergadering der Kath. Jonge Wachten te Brugge, en in algemeene vergadering der Katholieke Kringen te Turnhout, April en Mei 1903, door denzelfde. (Hetzelfde verslag ook in het Fransch.)

Door een onbekende, uit Antwerpen :

Catechismus, of Christelijk Onderwijs, verdeeld in vijf deelen, en een en veertig lessen ; ten gebruike der catholijk (sic) *jeugd, in het Aarts-bisdom en andere bisdomen* (sic) *der Provincie van Mechelen. Bij deze nieuwe uitgave, naar de Nederduitsche spellin* (sic) *en woordvoeging, van fouten gezuiverd.* (*Cum Permissione impressionis. Rev. Dom. Vic. Gen. Leod.*) Maeseyck, 1826. (2 exemplaren.)

Door de Redactie :

De Zaaier, Maandblad voor Kunst, nr 1, 1908. — *Het Boek,* nr 2, 1908. — *De Tuinbode,* nr 11, 1908. — *Onthoudersblad van West-Vlaanderen,* nr 11, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Le débat de deux demoiselles, l'une nommée la Noire, et l'autre la Tannée, suivi de la vie de Saint Harenc, et d'autres poésies du XVe siècle, avec des notes et un glossaire. Paris, 1825.

L'Histoire du Châtelain de Coucy et de la Dame de Fayel, composée dans le XIIIe siècle, et mise en françois. D'après le Manuscrit de la Bibliothèque du Roi. Paris, 1829.

Les Voyages merveilleux de Saint Brandan, à la recherche du Paradis Terrestre. Légende en vers du XIIe siècle, publiée d'après le Manuscrit du Musée Britannique, avec Introduction par FRANCISQUE-MICHEL. Paris, 1878.

Veröffentlichungen der Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts. Vol. II 1908, fasc. I. *Im Auftrage der Gesellschaft herausgegeben von* VICTOR MADSEN. Leipzig.

Mitteillungen der Gesellschaft für Typenkunde des XV. Jahrhunderts. 1908 : I.

Beiträge zur Inkunabelkunde herausgegeben von der Gesellschaft.... als boven. III. *Der Drucker Johan Limburg in Muster. Von* H. O. LANGE.

Alle de Wercken, Soo in de Medecyne als Chirurgye, Van de Heer Dr. JOHAN VAN BEVERWYCK, Oudt Schepen der Stadt Dordrecht. t'Amsterdam, By Jan Jacobsz Schipper. 1652.

Nederduitsche Spraekkunst, ten dienste van in- en uitheemschen uit verscheidene schryveren en aenteekeningen opgemaekt en uitgegeeven door A. MOONEN. t'Amsterdam, By François Halma, in Konstantyn den Grooten, 1706.

Proeve van Bredaasch Taal-eigen, of Lijst van eenige in de stad en den lande van Breda gebruikelijke en in sommige oorden van ons vaderland min gewone woorden en spreekwijzen, verzameld en toegelicht, door Mr. J. H. HOEUFFT. Breda, 1836.

Aanhangsel op de Proeve van Bredaasch Taal-eigen, bevattende ophelderingen van eenige in onbruik zijnde woorden en spreekwijzen, in oude Bredasche stukken voorkomende, door Mr. J. H. HOEUFFT. Breda, 1838.

Verhandeling over het onderscheid en de behoorlyke overeenstemming tusschen spreektaal en schrijftaal, inzonderheid in onze moedertaal; na de verhandelingen over dit onderwerp in de Koninklijke Akademie van Wetenschappen uitgegeven door T. ROORDA. Leeuwarden, 1858.

Over de deelen der rede en de rede-ontleding, of logische analyse der taal, tot grondslag voor wetenschappelijke taalstudie, door T. ROORDA. *Derde, op nieuw verbeterde en veel vermeerderde uitgaaf.* Leeuwarden, 1864.

Duitsch Woordenboek, door I. VAN GELDEREN, leeraar aan de Hoogere Burgerschool met driejarigen cursus te Utrecht. Tweede deel : *Nederlandsch-Duitsch.* Groningen, 1909.

De Gids, November 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen* heeft de Bestendige Secretaris voor de boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, nr 5, 1908. — *Biekorf,* nr 21, 1908. — *Bijdragen tot de Geschiedenis, bijzonderlijk van het Aloude Hertogdom Brabant,* October en November 1908. — *Christene School,* nr 23, 1907-08; nrs 1 en 2, 1908-09. — *De Katholiek,*

November 1908. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 1, 1908-09. — *Neerlandia*, nr 10, 1908. — *Onze Kunst*, nr 11, 1908. — *De Opvoeder*, nrs 28-30, 1908. — *De Opvoeding*, nr 11, 1908. — *De Schoolgids*, nrs 41-43, 1908 en blzz. 97-112 van *Studiën op de Paedagogie, door* ROELAND VAN DE CASTEELE. *St Cassianusblad*, 1908, nr 12; *Bijvoegsel*, nrs 17-18. — *Studiën*, nr 4, 1908. — *Het Vlaamsch Bestuur*, nr 10, 1908. — *De Vlaamsche Gids*, nr 6, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 10, 1908. — *Vragen van den Dag*, nr 11. 1908. *Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde*, nr 3, 1908.

Ingekomen brieven. — Vervolgens stelt de Bestendige Secretaris de Academie in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Te Deum op 15 November.** — Brief van 6 November, waarbij de weledelgeboren Heer Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, Gouverneur der Provincie Oost-Vlaanderen, het Bestuur en de Heeren Leden der Academie tot het plechtig *Te Deum* uitnoodigt, dat Zondag, 15n dezer, te 11 uren, in de hoofdkerk van Sint-Baafs, ter gelegenheid van 's Konings naamdag, zal gezongen worden. — De heeren Prof. Dr. W. DE VREESE, Prof. A. DE CEULENEER en EDW. GAILLIARD hebben de plechtigheid bijgewoond.

2°) **Nederlandsche dialecten.** *Bouwstoffen voor een werk over de Nederlandsche dialecten, nagelaten door wijlen Prof.* PIETER WILLEMS, *eersten bestuurder der Academie.* — Bij brieve van 21 October heeft de heer J. WILLEMS, professor aan de Hoogeschool te Luik, het materiaal door zijnen Vader zaliger nagelaten aan de Koninklijke

Vlaamsche Academie geschonken, onder beding dat dit door de Academie ter beschikking zou gesteld worden van de personen die het werk met vrucht zouden kunnen raadplegen of het zouden wenschen voort te zetten. — Bij brieve van 24 October heeft de Bestendige Secretaris, op last van het Bestuur, daarvoor aan den heer J. WILLEMS den besten dank der Academie betuigd. — De Academie beslist, dat aan den wensch, door den Schenker uitgesproken, gevolg zal gegeven worden.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Plechtige Vergadering van 1909. Te houden voordracht.** — In zijne vergadering van 10 November, heeft het Bestuur beslist, dat de Plechtige Vergadering van 1909, mits nadere goedkeuring der Academie, den Zondag 27 Juni zal plaats grijpen. (*Goedgekeurd.*)

In dezelfde vergadering heeft het Bestuur den Bestendigen Secretaris den last opgedragen, ons hooggeacht buitenlandsch Eerelid Prof. Dr. P. J. BLOK uit te noodigen, om op die Plechtige Vergadering een voordracht te komen houden. — Bij brieve van 14n dezer, bericht de heer BLOK, dat hij met genoegen aan die uitnoodiging gevolg zal geven en dat hij zal spreken over het volgende onderwerp : « *De Prins van Oranje te Antwerpen in October 1830* ».

2°) **Internationale tentoonstelling voor Photographie te Dresden, in 1909.** — Op verzoek van den heer Dr. W. DE VREESE, heeft het Bestuur hem de toelating verleend, de photographieën door hem voor zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* reeds gemaakt, te zenden naar de Internationale tentoonstelling voor Photographie te Dresden.

3°) **Vertaling in het Fransch van eene uitgave der Academie** : *De Invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend*, door den heer Mr. EGGEN. — Als antwoord op zijn schrijven van 25 October ll., heeft het Bestuur der Academie aan den heer EGGEN de machtiging verleend, zijn werk *De Invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend* in het Fransch te laten vertalen, onder beding dat in de Voorrede (zooniet op het titelblad), uitdrukkelijk zal worden verklaard, dat de oorspronkelijke tekst door de Koninklijke Vlaamsche Academie werd bekroond en uitgegeven.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — *a.*) **Van de Ven-Heremans' Fonds.** Ter uitgave aangeboden verhandeling : *Het Water in het dagelijksch leven*, door Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE. — De heer TH. COOPMAN, secretaris, deelt aan de Vergadering mede, dat de Commissie, in hare morgenvergadering,

kennis genomen heeft van de verslagen over die verhandeling door de heeren Dr. JULIUS MAC LEOD, Is. TEIRLINCK en Dr. EUG. VAN OYE, uitgebracht : hun advies is allergunstigst.

Het werk van Dr. VANDEVELDE, — zegt de heer MAC LEOD, — beantwoordt volkomen aan het doel van het *Van de Ven-Heremans' Fonds.* Naar Dr. EUG. VAN OYE, zal het een zeer nuttig boek zijn voor vakmannen, voor hooggeschoolstudenten en zelfs voor het publiek in 't algemeen. Het is overigens, aldus spreekt de heer Is. TEIRLINCK, het werk van een zeer geleerd man, die door en door het onderwerp kent, dat hij heeft willen behandelen.

De Commissie stelt derhalve aan de Vergadering voor, de studie van den heer Dr. VANDEVELDE als N^r^ **5** onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* op te nemen, tevens de drie verslagen in de *Verslagen en Mededeelingen* en vooraan in het uit te geven werk te laten verschijnen. (*Goedgekeurd.*)

b.) **Vak- en Kunstwoordenboeken** : *Onze Zeilvischsloepen. Beschrijving der zeilvischsloepen te Oostende, te Blankenberge en in De Panne in gebruik,* door FRANS BLY, ontvanger der Zeevaartrechten, 1^e^ klas, te Antwerpen. *Kopij door den heer* BLY *voor de* **Nieuwe Uitgave der Vak- en Kunstwoordenboeken** ingezonden. — Bij brieve van 11 November heeft de Bestendige Secretaris, namens

het Bestuur der Academie, bedoelde kopij, met verzoek om advies, aan de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde overgemaakt. — De heer TH. COOPMAN, secretaris, stelt, in naam der Commissie, aan de Vergadering voor, het werk te verzenden naar den Keurraad (de heeren KAREL DE FLOU, EDW. GAILLIARD en Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE), die, in 1899, belast werd met de beoordeeling van de verhandeling door den heer BLY ingezonden voor den wedstrijd over de *Visschersloep* uitgeschreven. — (*Aangenomen.*)

c.) **Karel Boury-Fonds.** *Reglement.* — De Commissie, zegt de heer TH. COOPMAN, secretaris, heeft voor de *Karel Boury-Stichting* een reglement van inwendige orde voorbereid, waarbij de werkzaamheid van het Fonds bepaald wordt geregeld. De Commissie stelt voor, het ontworpen reglement te laten zetten en, ter bespreking in de December-vergadering, eene proef daarvan aan de heeren Leden mede te deelen. — (*Aangenomen.*)

2°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie.** — *a.*) *Leven en werken der Zuidnederlandsche Schrijvers.* De heer JAN BROECKAERT, secretaris, deelt aan de Academie mede, dat de Commissie, in hare morgenvergadering, eene sub-Commissie heeft aangesteld, met last over de voortzetting van het werk advies uit te brengen. Deze sub-Commissie is

samengesteld uit de heeren J. BROECKAERT, K. DE FLOU, EDW. GAILLIARD en Dr. JAC. MUYLDERMANS, leden der Commissie, met toevoeging van den heer VICTOR DE LA MONTAGNE, briefwisselend lid der Academie, welke verklaart zijne medewerking met de meeste bereidwilligheid te zullen verleenen.

b.) Aankoop van boeken ten dienste der Commissie. — De heer BROECKAERT, secretaris, vraagt namens de Commissie dat ettelijke boeken, met het oog op hare werkzaamheid, voor de boekerij der Academie zouden worden aangekocht. — De heer Bestuurder antwoordt daarop, dat alle voorstellen van dien aard aan het Bestuur dienen overgemaakt.

3°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** — *Bestuur der Commissie.* De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris, deelt aan de Vergadering mede, dat de Commissie in hare morgenvergadering is overgegaan tot de verkiezing van haar bestuur *voor het tijdperk 1n Januari 1909 tot 31n December 1910.* — Werden verkozen : tot voorzitter, de heer DES. CLAES; tot ondervoorzitter, de heer Dr. W. DE VREESE. De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris sedert Maart 1905, werd tot dit ambt herkozen.

Verder legt de heer JAN BOUCHERIJ het volgend verslag over de morgenvergadering ter tafel :

De heer G. SEGERS leest eene studie tot opheldering van een gedicht van Vondel. Na eene korte bespreking over het voorgedragene, wordt door de vergadering aangenomen de Academie voor te stellen, het werk van den heer SEGERS te laten drukken.

Verder wordt er besloten de Academie te verzoeken twee pas verschenen boeken te willen aankoopen, namelijk : *Verzamelde paedagogische opstellen* door Dr GUNNING, en *Paedagogische zielkunde* door L. HABRICH.

Waren op deze zitting aanwezig : de heeren G. SEGERS, voorzitter, D. CLAES, ondervoorzitter, J. BOLS, A. DE CEULENEER, W. DE VREESE, AM. JOOS, J. MUYLDERMANS, JUL. OBRIE en de Secretaris.

De Vergadering beslist, bedoelde lezing van den heer SEGERS : *Een paar versjes van Vondel opgehelderd*, te laten zetten, tot benuttiging bij de bespreking daarvan in de eerstkomende vergadering der Commissie.

DAGORDE.

1°) Verkiezing van den Bestuurder en van den Onderbestuurder voor het dienstjaar 1909. — De Vergadering gaat tot de verkiezing over.

a.) Verkiezing van den Bestuurder.

Worden, door den heer Bestuurder, tot stemopnemers aangewezen : de heeren Th. Coopman en Dr. Hugo Verriest.

Wordt verkozen : de heer Prof. Dr. WILLEM DE VREESE.

b.) Verkiezing van den Onderbestuurder.

Worden tot stemopnemers aangewezen : de heeren K. de Flou en Amaat Joos.

Wordt verkozen : de heer Prof. A. DE CEULENEER.

2°) **Lezing door den heer Jan Boucherij :** *De honderdste verjaring der geboorte van den dichter* J. M. DAUTZENBERG *(6 December 1808).* — De heer JAN BOUCHERIJ houdt eene lezing over den dichter *J. M. Dautzenberg,* met het doel de 100ste verjaring van zijne geboorte ook in de Academie te herdenken. Hij schetst, bijzonder met behulp van DAUTZENBERG'S dichtwerken, dezes leven en streven op Vlaamsch en letterkundig gebied, en stelt hem voor als een vurig bewonderaar van de natuur en van zijne geboortestreek, terwijl hij hem tevens als gevoelvolle zanger van de lente en van het buitenleven doet optreden. Ook als edeldenkend mensch, vol vromen christenzin en vereering voor de voorvaderlijke zeden, doet hij hem kennen, en verduidelijkt hij zijn voordracht door middel van 's mans verzen.

Daarna behandelt hij DAUTZENBERG als baanbreker eener nieuwe richting in de poëzie, zegt eenige woorden over de *Beknopte Prozodia,* welke de geleerde man heeft uitgegeven, en vermeldt terloops de gedichten in den ouden trant, die hij onder den titel *Looverkens* heeft laten verschijnen.

Ten slotte, weidt hij tamelijk breedvoerig uit over de rol, door DAUTZENBERG vervuld als strijder voor de Vlaamsche Zaak, als kloeke kam-

pioen voor taal en volk, als overtuigde verdediger van Vlaanderen's recht en grootheid. Om al deze redenen heeft DAUTZENBERG de achting en de erkentelijkheid van het nageslacht verdiend, en is het plicht, dat hij en zijn werk door Vlaanderen's volk meer gekend en dat zijne gedachtenis in eere gehouden worde.

Op voorstel van den Heer Bestuurder wordt er door de Vergadering aangenomen, de voordracht van den heer JAN BOUCHERIJ in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

De vergadering wordt te 4 1/4 gesloten.

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

VII.

« GOIDSKIND. »

L. DE BO, in zijn *Westvl. Idioticon.*, heet een *Godskind* iemand, jong of oud, die zich om zijne deugdzaamheid en zijne goedheid beminnelijk maakt.

In het *Wdb. der Nederl. Taal* wordt dit w. breedvoerig besproken, naar aanleiding van eene plaats uit TUINMAN's *Spreekwoorden*, en komt de beteekenis uit op halzen, onnoozele bloeden, goede sukkels. Bij LITTRÉ, Dict., is *Un homme de bon Dieu*, Un homme simple.

Door « *arm* GOIDSKINDEREN », uit den volgenden tekst, worden evenwel armen, arme dompelaars, arme sukkels, en wel inzonderheid bedelaars, behoeftigen, bedoeld, misschien wel lieden die ten laste van het Armbestuur zijn, — terwijl door « *Arbeyders* » gewezen wordt op boerenwerklieden, daglooners (CORNELISSEN en VERVLIET, *Antwerpsch Idioticon*, i. v. *Arbeider*), of op geringe landbouwers, Fr. petits fermiers (L. DE BO, *Westvlaamsch Idioticon*, i. v.).

Staatsarchief te Antwerpen, Fonds Hoogstraten, Begijnhof, los stuk uit de tweede helft der XVe eeuw : « Daer inne allen de persoonen..., ryck ende arm, ja arm goidskinderen ende arbeyders die thuys vol cleynder kinderen hebben, met malcanderen elck na synen staet contribueren moeten... »

EDW. GAILLIARD.

BESTENDIGE COMMISSIE
VOOR NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE.

Het water in het dagelijksch leven, door Dr. A. J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeente-Laboratorium te Gent, als **Nr 5** van het *Van de Ven-Heremans Fonds*' aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aangeboden.

VERSLAGEN.

1o) Verslag van den heer Dr. J. MAC LEOD.

Het werk van Dr. VANDEVELDE beantwoordt volkomen aan het doel van het *Van de Ven-Heremans' Fonds.*

In de elf hoofdstukken waaruit het werk bestaat wordt achtereenvolgens gehandeld over de verspreiding van het water, zijn gebruik in de nijverheid, zijne samenstelling, over het drinkwater en de minerale wateren, de besmetting van en door het water, het scheikundig en het bacteriologisch onderzoek van het water, over de beoordeeling van de hoedanigheid van het water, de zuivering van het drinkwater en de waterverzorging der gemeenten, de zuivering van nijverheids-, riool- en afvalwater, en eindelijk over de wetgeving.

Uit het bovenstaande overzicht blijkt dat Schrijver zijn onderwerp op zeer volledige wijze heeft behandeld. In zijn boek zal de belanghebbende veel nuttige inlichtingen vinden.

B. v. in het vierde hoofdstuk, waarin gehandeld wordr over de samenstelling van het drinkwater en van de minerale wateren, wordt op volledige wijze de quantitatieve scheikundige samenstelling aangegeven van het drinkwater te Spa, Spontin, Luik, Tongeren, Namen, Thienen, Heverlee (Leuven), Brussel, Kortrijk, Gent, St.-Nikolaas, Heyst, Blankenberghe, Oostende, Antwerpen, Brugge en Bergen, alsook van schier al de minerale

wateren die in den handel zijn. Dit voorbeeld is voldoende om een denkbeeld te geven van de uitvoerigheid en de volledigheid van het werk.

Op elk hoofdstuk volgt een bibliographisch overzicht, hetgeen den lezer toelaat alle denkbare inlichtingen in de wetenschappelijke letterkunde op te zoeken. De bibliographie van het vierde hoofdstuk bevat meer dan 100 titels.

De bekende bevoegdheid van den schrijver is eene waarborg voor de vertrouwbaarheid van zijn werk. Wij stellen voor het handschrift van Dr. A. J.-J. VANDEVELDE door het *Van de Ven-Heremans' Fonds* te laten uitgeven.

J. MAC LEOD.

2e) Verslag van den heer IS. TEIRLINCK.

De schrijver van « *Het water in het dagelijksch leven* » is een zeer geleerd man; hij kent door en door het onderwerp dat hij heeft behandeld; hij heeft, te oordeelen naar de uitgebreide bibliographische lijsten, alles geraadpleegd wat over de behandelde kwestie geschreven werd of althans hem kon dienstig wezen. En bij het lezen zijner verhandeling wordt men genoeglijk gestemd, omdat het hem zoo volmaakt gelukt is die buitengewoon talrijke en veelsoortige bouwstoffen tot een beknopt en goed geëvenredigd leerboek te verwerken.

En al moet ik, zonder het minste voorbehoud, den schrijver gelukwenschen over den inhoud zijner verhandeling, over keus, indeeling en schikking der stof, toch spijt het mij inderdaad dat ik niet hetzelfde oordeel kan uitspreken over taal en stijl van het handschrift. Zekerlijk zijn al de gebezigde woorden — ik schuif op zijde de wetenschappelijke termen die tot alle talen behooren — echt Nederlandsch en staan ze bijna altijd zonder fouten geschreven; maar de wijze waarop zij werden gekozen en geschikt is niet even prijselijk. Er speelt, indien ik mij aldus uitdrukken mag, in en over het geheele werk een

gewemel dat den lezer dwingt te zeggen : de zeer bekwame schrijver heeft wellicht al te vaak eerst in het Fransch gedacht en vervolgens getracht dàt met een Vlaamschen woordenmantel te omhullen.

Mijn advies luidt :

De Academie gelieve het werk van Dr. A. J.-J. VANDEVELDE uit te geven; doch zij rade met nadruk den schrijver aan de woordenkeus en vooral de woordenschikking, in zijn anders zoo lofwaardige verhandeling, nogmaals ernstig na te zien.

IS. TEIRLINCK.

3o) Verslag van den heer Dr. EUG. VAN OYE.

Met hooge belangstelling en gespannen aandacht heb ik het mij ter beoordeeling toegezondene hs. van Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE « *Het water in het dagelijksch leven* » gelezen, en — ik moet het dadelijk zeggen — mijne, gezien den naam des schrijvers, veeleischende verwachting is meer dan bevredigd geweest.

In aard en strekking is het tegenwoordig opstel gelijk aan de vóór twee jaren door denzelfden geleerde aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aangebodene studie over de melk; daar echter het water eene nog onvergelijkbaar gewichtiger rol in 't bestaan der levende wezens vervult dan het eerst besprokene voedingsmiddel, heeft Schrijver in de tegenwoordige verhandeling zich ook uitgebreider bijzonderheden toegelaten.

Is hij hierin niet te verre gegaan?

Ziedaar een vraag die misschien wel door menigeen bevestigend zal worden beantwoord; en — rechtuit gesproken — ik twijfel eraan of hij, op menige bladzij, door de meerderheid der (in schei- en bakteriënkunde oningewijde) lezers zal kunnen gevolgd worden en of hij, trots zijne eenvoudige, klare en duidelijke uiteenzettingswijze, het door hem betrachte doel — « dit boekje (in zijn geheel) voor eenieder verstaanbaar te maken », — zal hebben bereikt; dit vooral in de hoofdstukken 4, 6 en 7.

Maar toch, ik zou niet gaarne het « boekje » ingekort zien. Immers, wat Schrijver over de scheikundige en bakteriologische ontledingen van de verschillende watersoorten, alsmede over de samenstelling der minerale wateren mededeelt, heeft zeker en vast belang voor vakmannen en dezen die zich in genoemde wetenschappen wenschen te specialiseeren, en de verhandeling van Dr. VANDEVELDE is mede een uitmuntend handboek voor hoogeschoolstudenten in scheikunde, bakteriologie en gezondheidsleer. Zij nu die van deze zaken geene bijzondere kennis hebben of hoeven optedoen, kunnen gemakkelijk de hun onverstaanbare theoretisch-technische bladeren overslaan. Rijkelijk zal hun wat zij derven door daaropvolgende algemeen praktische beschouwingen weer worden goedgemaakt. Overigens zullen zij, ware 't ook maar door een vluchtig inzien der uitgestalde gegevens van den schrijver, zich een denkbeeld kunnen vormen van de uiterste moeilijkheid aan de besprokene proefnemingen verbonden en zich dienvolgens kunnen rekenschap geven van het groot belang dat de algemeene gezondheidstoestand der maatschappij erbij heeft dergelijke studiën te vergen. In dien zin ook zal het werk van Dr. VANDEVELDE zijne goede vruchten afwerpen.

Als besluit dus van den indruk dien de lezing van dit werk in mij heeft nagelaten, meen ik te mogen zeggen dat het een zeer nuttig boek zal zijn voor vakmannen, voor hoogeschoolstudenten en zelfs — in zijn groote trekken — voor het publiek in 't algemeen. Het is een kostbare aanwinst voor de met den dag rijker wordende Vlaamsch-wetenschappelijke literatuur.

Ik ben derhalve gelukkig me bij mijne collega's Dr. MAC LEOD en IS. TEIRLINCK te kunnen voegen om aan de Koninklijke Vlaamsche Academie de uitgave van dit degelijk handschrift ten zeerste aantebevelen.

Dr. EUG. VAN OYE.

J. M. DAUTZENBERG

Naar het marmeren borstbeeld der Koninklijke Vlaamsche Academie, gebeeldhouwd door Hambresin.

DE DICHTER
JOHAN MICHIEL DAUTZENBERG

BIJ DE

HONDERDSTE VERJARING ZIJNER GEBOORTE

(1808 — 6 December — 1908)

door JAN BOUCHERIJ.

Voor ons, Vlamingen, die jaar in jaar uit moeten schrijven en wrijven tegen vreemden invloed en uitheemsche beschaving, is, meer dan voor andere volkeren, de taal een onschatbaar kleinood, dat wij moeten in eere houden en met al onze zorgen omringen; zij is een pronkjuweel, dat wij zonder blikken noch blozen moeten laten zien en bewonderen, en dat wij met fierheid en opgeheven hoofd moeten ronddragen in stad en dorp, om zijnen helderen glans te laten schitteren voor het oog van grooten en kleinen, van adeldom en burgerij, van boer en werkman.

En nochtans, hoevelen zijn er niet ten onzent, welke dit kostbaar erfdeel hunner vaderen met minachting bejegenen, of het te gering schatten om in hunnen huiselijken kring eene eereplaats te bekleeden ! Hoe talrijk zijn ten huidigen dage degenen niet, die de taal hunner moeder, de taal van hun volk verloochenen en als eene niets-

weerdige uit hunne omgeving verbannen! Het valt immers niet te loochenen, dat een groot aantal der tegenstrevers onzer taal in ons midden gewonnen en geboren zijn, met de vijanden van onzen stam te zamen heulen, en aldus ons bestaan als volk ondermijnen en onze moederspraak op het altaar van den vreemde slachtofferen.

Meer dan ooit moeten wij derhalve de handen uit de mouwen steken, om het zelfbewustzijn bij onze landgenooten op te wekken. Onverdroten dient er gewaakt en gewerkt, opdat ons geliefkoosd Vlaanderen tegen verval en ondergang blijve gevrijwaard!

Onder de middelen, welke wij tot deze opbeuring het doelmatigst kunnen aanwenden, rekenen wij in de eerste plaats het voorhouden, het doen navolgen van het voorbeeld der ouderen. Deze toch hebben den strijd om de taal begonnen, en met taai geduld en krachtdadigheid voor het behoud van eigen kunst en eigen zeden onverpoosd geijverd. Zij hebben ons den weg gewezen, welken wij bewandelen moeten, tot ontwikkeling en verheffing van den Vlaamschen stam, tot verspreiding en verheerlijking onzer dierbare moederspraak.

Dien mannen zijn wij eer en lof verschuldigd! De dankbaarheid vergt van ons, dat wij hen bij elke gelegenheid herdenken, hunnen verdienstelijken arbeid aan het nageslacht in herinnering brengen, en zoodoende den jongeren van dagen het spoor aantoonen, dat zij dienen te volgen.

Onder degenen wien wij, als eerste kampioenen in den Vlaamschen taalstrijd, eenen tol van erkentelijkheid betalen moeten, noemen wij, naast Willems, David, Ledeganck, Van Duyse, Snellaert en anderen, ook den gemoedelijken en keurigen dichter JOHAN MICHIEL DAUTZENBERG.

Wij hebben gemeend, dat wij de gunstige gelegenheid niet mochten laten ontsnappen, welke ons door de honderdste verjaring van zijne geboorte wordt aangeboden, om dezen grondlegger der Vlaamsche Beweging eene welverdiende hulde te brengen, en aan het edel werk van dien braven man eenige bladzijden toe te wijden, in de hoop, dat onze bescheidene poging bij zijne taal- en landgenooten eenige bewondering voor hem opwekken en tot navolging aansporen moge.

JOHAN MICHIEL DAUTZENBERG aanschouwde het levenslicht te Heerlen, in Nederlandsch Limburg, den 6 December 1808. Over hem schrijft het *Biographisch Woordenboek* van Frederiks en Vanden Branden (1) als volgt :

« Hij werd in zijne jeugd tot geestelijke bestemd, en ontving zijne eerste opleiding van den dorpspastoor, die hem zijne preeken liet afschrijven of compileeren uit andere stukken. DAUTZENBERG bracht het eindelijk zóóver, dat, als hij den tekst slechts kende, hij voor den

(1) *Biographisch Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandsche Letterkunde*, door J. F. FREDERIKS en F. JOS. VANDEN BRANDEN, 2e omgewerkte druk, blz. 190.

pastoor de geheele preek maakte. Later werd hij secretaris bij den graaf van Belderbosch, en ging in 1826 met dezen naar Parijs. De dood zijner moeder bracht hem in zijn dorp terug, waar hij eerst als schrijver, later als ondermeester den kost verdiende. Toen kwam hij achtereenvolgens als zoodanig te Maastricht, te Bergen, te Doornik, en door toedoen van graaf Dumonceau als leeraar in het Fransch aan de school te Gent. De omwenteling deed hem de kinderen van dien generaal naar eenen buiten bij Vilvoorde geleiden, waar hij negen jaren lang hun gouverneur bleef.

In 1839 werd hij bij de *Société générale* aangesteld, en in 1850 belast met het toezicht over de kolenmijnen en hoogovens dezer maatschappij.

Bij zijne vele bezigheden vond hij nog tijd tot letterarbeid.

Hij schreef : *Welkomgruss* dem Deutsch-Vlämischen Sangerbund. *Welkomgroet* den Duitsch- Vlaemschen Zangverbond, te Gent, den 26 Juni 1847, Brussel, 1847; *Gedichten*, Bruss. 1850; *Beknopte prosodia* der Nederduitsche tael, Antw. 1851; *De Giftdrank*, door E. Augier, in Dietsche iamben vertaeld, Bruss. 1851; *Volksleesboek* door hem met Prudens van Duyse te Brussel in 1854 uitgegeven; met denzelfden gaf hij ook uit : *Verhalen uit de Geschiedenis van België*, Gent 1856; *Verslag over den Vlaemschen prijskamp*, door 's lands bestuur uitgeschreven, bij gelegenheid der vijf en twintigjarige Jubelfeesten, toegewijd aan Z. M. Leopold I. Brussel 1856; *De Vlaemsche Taelstrijd* door Friedrich Oetker, vertaeld door D., Gent 1857; *De Toekomst*, tijdschrift voor onderwijzers, Gent 1857-'60; *Brugsche Beyaertgroet*, 8 Sept. 1862, Brussel 1862; *Strijdige richtingen* sedert drie, vier eeuwen der Hoog- en Nederduitsche taelleeraren, Brussel 1862; *Verspreide en nagelatene gedichten* van J. M. DAUTZENBERG, Brussel 1869, uitgegeven door 's mans schoonzoon, den dichter Frans de Cort. »

DAUTZENBERG overleed te Elsene bij Brussel den 4 Februari 1869, en werd aldaar op Zondag, 7 Februari, plechtig ten grave geleid.

Indien, bij het afsterven van eenen persoon, zijne hooge gaven en bekwaamheden mogen geschat worden naar het aantal lijkreden, welke bij zijne teraardebestelling worden uitgesproken, dan mogen wij DAUTZENBERG gewis onder de meest verdienstelijke lieden van zijnen tijd rekenen; inderdaad, niet minder dan veertien redenaars voerden het woord bij het graf des betreurden ontslapenen, en verkondigden zijnen lof in de vleiendste bewoordingen.

Doch laten wij de tijdgenooten zelven spreken.

Dr. J. Nolet de Brauwere van Steeland, de gekende dichter en criticus, zegde, onder meer, van hem :

« DAUTZENBERG is niet meer! Hij, de gemoedelijke, gevoelvolle en keurige zanger; hij, die de klassieke vormen der oudheid steeds getrouw bleef en op onze taal zoo nauwgezet wist toe te passen; hij, de grondige spraakgeleerde en onvermoeibare voorstander der taalvereischten; hij, de zoete tolk van de zeden en gebruiken der Limburgsche haardstede; hij, de warme vaderlander, de oprechte Vlaming, heeft een tijdelijk lijden tegen eeuwige rust gewisseld. »

Namens de maatschappij *De Taal is gansch het Volk* te Gent, waarvan DAUTZENBERG een der briefwisselende leden was, getuigde hoogleeraar Heremans :

« DAUTZENBERG was een der eersten, die, na de omwenteling van 1830, niet langer den hoon wilden verkroppen, welke den landaard door vreemde gelukzoekers en eigen aterlingen werd aangedaan. Was hij een der eersten, die met fierheid den standaard der wedergeboorte van het Vlaamsche volk in de hoogte staken, zoo heeft hij zich tevens eenen eeuwigen roem in de Nederlandsche letterkunde verworven. »

En Dr. Heremans voegde erbij :

« Lijden de Nederlandsche letteren, door het ontslapen van den keurigsten, den zoetvloeiendsten, den gemoedelijksten onzer dichters een onherstelbaar verlies, niet min groot is de slag, dien de dood van den besten echtgenoot en vader, van den trouwsten vriend, aan zijne bloedverwanten en zijne kunstgenooten toebrengt. Muntte hij uit door de schoonste gaven des geestes, zoo had hij tevens een hart van goud, en onder zijne medestrijders in den vaderlandschen kamp luisterde elkeen met eerbied naar ieder zijner woorden, die als zoovele lessen van wijsheid en rechtschapenheid van zijne lippen vloeiden. »

Dat hij ook als onderwijzer en opvoedkundige groote verdiensten bezat en onschatbare diensten heeft bewezen, blijkt uit de woorden, door een jongen onderwijzer uit Gent, M. Edmond Cnudde, bij zijn graf uitgesproken :

« Als opvoedkundige, als opvoeder door het onderwijs, was DAUTZENBERG groot en maakte hij zich ten eeuwigen dage verdienstelijk. Onberekenbaar is zijn weldadige invloed ook in dezen werkkring; dit beseffen wij, jongeren, het best, die het geluk hadden dien invloed te mogen ondergaan. Zoovelen als zijne *Toekomst* (1) hebben

(1) *De Toekomst, tijdschrift voor opvoeding en onderwijs.*

gelezen, moeten, evenals wij, zich voor hun gansch leven opgewekt en gesterkt voelen door zijn ernstig menschlievend woord, waar zijn helder licht uit straalde en zijne edele ziel in blonk; zoovelen als zijne *Toekomst* hebben gelezen, moeten levenskrachten hebben geput uit zijn onstoorbaar kalm gemoed, de vrucht zijner wijsheid en deugd. Het *Onderwijs door de moedertaal* stond hij voor, krachtdadig als nauwelijks een tweede. »

Met niet minder lof sprak destijds een andere onderwijzer, J. A. van Droogenbroeck, die later als dichter eene eervolle plaats in onze letterkunde zou bekleeden, over J. M. DAUTZENBERG :

« Deze hoogst verdienstelijke mensch » schreef hij in een onderwijzersblad, « was een dier zeldzamen, op welke het woord toepasselijk is : *hij is doorgegaan al goed doende*... De onderwijzers hadden zich aan de droeve mare niet verwacht, dat vader DAUTZENBERG hun ontrukt was. De zalige heeft voor hen zijne laatste letteren geschreven in de aflevering der *Toekomst* dezer maand; hij heeft zijne laatste krachten besteed aan dat, waar zijn hart steeds even warm voor klopte : het volksonderwijs. Voor ons was het dat de diep afgesloofde man zijne bevende hand, zijn brekend oog nog dwong te gehoorzamen, omdat hij onze zending aanzag als de verhevenste, als die waarvoor hij, de brave, nog genoeg had kunnen doen.

« Zullen wij bemerken hoe DAUTZENBERG, door zijne letterkundige voortbrengselen, eenen onvergankelijken roem heeft gewonnen, eenen roem, die meer en meer nog groeien zal; — dat Prof. Arntz bij het graf de getuigenis aflegde, dat Duitschland zelf den harmonieuzen dichter hoogschat; dat nog tien redenaars eene schitterende hulde brachten aan zijne diepe geleerdheid, zijn verheven karakter en zijne groote wijsheid... Doch naast al die voortreffelijke hoedanigheden is nog iets te

voegen dat, als mensch, DAUTZENBERG eene nog hoogere waarde bijzette : het was zijn goed hart. Zij, die door innig verkeer met den onvergetelijke dit hart hebben kunnen schatten, stonden aan het graf — doch spraken niet. Tranen alleen konden uitdrukken wat zij gevoelden. »

Al deze loftuitingen, welke DAUTZENBERG door zijne tijdgenooten werden gebracht, zeggen volmondig, hoe hoog hij op het gebied van taal- en onderwijskunde stond aangeschreven. Wij zullen hier nog slechts bijvoegen, dat hij een der stichters is geweest van den *Onderwijzersbond*; dat hij voor de scholen een *Volksleesboek* en *Verhalen uit de Geschiedenis van België*, in samenwerking met Prudens van Duyse, heeft uitgegeven; dat hij tot degenen behoorde, die het verdienstelijk onderwijzerstijdschrift *De Toekomst* hebben opgericht, en daarin artikels heeft geleverd die, zooals Van Droogenbroeck schreef, « als modellen zullen blijven van logiek en van stijl ».

Deze eenvoudige aanhaling zal volstaan om eenieder te doen bekennen dat DAUTZENBERG, ook als onderwijs- en opvoedkundige, den dank van alle weldenkenden ruimschoots verdiend heeft.

Het ligt niet in onze bedoeling den letterkundigen arbeid van DAUTZENBERG van naaldeken tot draadje uit te pluizen en ons oordeel over zijne gedichten uit te spreken. Wij willen veeleer trachten, met behulp van zijn eigen werk, een beeld van den lieven zanger te teekenen, dat zijne liefde voor de taal en haren bloei aan het oog van

het huidig geslacht openbaren, en zijn recht op de erkentelijkheid der Vlamingen in het licht stellen zal.

Wij hebben er des te meer aan gehouden DAUTZENBERG's naam aan de vergetelheid te onttrekken, daar het ons voorkomt dat deze beminnelijke dichter, in onzen tijd, voor velen een onbekende schijnt geworden te zijn, wiens liederen en gezangen, hoe keurig en flink gebouwd zij ook wezen mogen, door ons volk weinig of niet ter hand worden genomen.

Het zal ons dan ook door niemand worden ten kwade geduid, zoo durven wij ten minste verhopen, dat wij, tot bereiking van ons doel en tot meerdere bekendmaking van 's mans werk, in deze eenvoudige studie een zeker aantal gedichten, geheel of gedeeltelijk, hebben overgedrukt.

Zijn leven lang is DAUTZENBERG een groote bewonderaar der natuur, een hartstochtelijk minnaar van het buitenleven geweest. Ofschoon hij reeds in 1839 te Brussel gevestigd was en er tot aan zijnen dood in 1869 verbleef, toch kon hij zijne geboortestreek en het dorp, waar hij het eerste licht des levens aanschouwde, niet vergeten.

Hoort, met hoeveel begeestering hij over het « bekoorlijk oord » spreekt, « waar hij als kind en als jongeling geleefd en geliefd heeft » :

« Na lange jaren eener pijnlijke afwezigheid heb ik eindelijk weder mijne geboorteplaats herzien. Zij heeft niets van haren toover verloren, verre van daar : zij

vertoont zich mijnen blikken frisscher en jeugdiger dan ooit.....

« Terwijl rondom België's hoofdstad landschap en natuur voor eentonig rechtlijnige straten plaats maken, slingeren en draaien de eeuwenoude wegen en paden des dorps tusschen heggen en hagen, door bloemige weiden en beemden, door boschgronden en golvende korenvelden. Rechts en links vertoont de wandelbaan in elk jaargetijde de wonderen der insluimering, der ontkieming, der bloem- en vruchtontwikkeling onzer plantenwereld. Zon- en maanlicht verven en tinten in duizenden schakeeringen veld- en boschgezichten, zoodat het verrukte oog den bekenden grond gedurig nieuw en dagelijks anders uitgedost ontwaart.

« En welke verscheidenheid biedt ons op het land de afwisseling der jaargetijden? Wat zijn de plotselijke zichtveranderingen hier op den koninklijken schouwburg, bij de nog schielijkere verandering des tooneels, wanneer ik op den hoek des heuvels westwaarts van het dorp opeens den blik noordwaarts richte? En zulke verrassingen kan ik honderden op éenen namiddag genieten. Het wonderdoek des hemels stoort daar nooit de verbazende overeenstemming des geheels; de verlichting is altoos even kunstig en mist nooit haren indruk op den geest en de geestesrichting des aandachtigen wandelaars.

« Kunstelt maar voort met planken en koorden, met katoenen en papieren schermen; toovert met glas en olie, verblindt de toeschouwers met kroonluchters en electrische vonken; gij, stedelingen, zult den verstandigen landman niet wijsmaken, dat uwe zonsop- en ondergangen iets anders zijn dan eene beuzelachtige nabootsing der goddelijke schepping. »

Zijne liefde tot het landelijk leven, tot het natuurschoon heeft hij met niet minder geestdrift bezongen in zijne gedichten.

Reeds in zijnen eersten verzenbundel (1) wijdt hij eene gansche rubriek aan zijn geliefkoosd onderwerp, en bezingt hij de bloemen en de lente, het ontwaken der schepping en de vreugd en den vrede op het land, terwijl hij in zijne *Verspreide en Nagelatene Gedichten* (2) tal van *Natuurbeelden* teekent en eene heele reeks *Zangen der Lente* ten beste geeft.

Alzoo huldigt hij in zijne verzen van vóór de jaren vijftig de schepping en haren Schepper, waar hij zingt in *Morgenwandeling* (3) :

Bewonder met mij (4) daar het geurige groen,
De duizende bloemen der weide;
Ja, vreugden, die 't harte niet eens zou vermoën,
Geniet ge op de lachende heide;
De lucht is er zuiver; men ademt er vrij;
Daar is men den hemel — den Schepper — nabij
Die 't goede zoo rijk om ons spreidde;

Die planten en dieren miljoenenmaal schiep
Op nauweliks zichtbare stippen;
Maar ons tot een zaliger leven beriep,
Ver boven der dieren begrippen.
Wij knielen dan midden in 't streelende schoon,
(Natuur is gewis des Almachtigen troon)
En dankende beven ons lippen.

---

(1) *Gedichten van* J.-M. DAUTZENBERG, 200 blz. Brussel, C. Mucquardt, 1850.

(2) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, 400 blz. Verzameld door Frans de Cort. Brussel, 1869.

(3) *Gedichten*, (1850) blz. 9.

(4) Aangezien DAUTZENBERG in zijnen tweeden dichtbundel de spelling, welke hij in zijnen eersten gevolgd had, gewijzigd heeft volgens die van de Vries en te Winkel, hebben wij gemeend wel te doen, onze aanhalingen in de thans algemeen gebruikte spelling over te schrijven.

Ontelbare schepselkens, krielend in 't stof,
En anderen, fladdrend op vlerken,
Verheffen te zamen den klinkenden lof,
Van Hem, dien geen ruimten beperken;
De bloemekens knikken uit gras en uit kruid
En schijnen begoocheld bij 't dankbaar geluid,
En toonen des Machtigen werken.

Al biddende welt ons de boezem omhoog;
Wij smaken oneindig genoegen;
Dan gloeit ons het harte, dan parelt het oog;
Dan kunnen wij de ure vervroegen,
Waarop wij den Heer, dien *Het worde!* eens ontviel,
Gezaligd aanschouwen met de oogen der ziel,
Na 't wereldsche jamm'ren en zwoegen.¶

Ook uit den aanhef en het slot van zijnen *Feestdag op het Land* (1) spreken dezelfde gevoelens :

Purperen stralen
Kleuren de dalen,
Heuvels en kimmen
Glinstren en glimmen;
Klokkengedommel op ruischenden vlerk
Wekt ter betrachting en noodigt ter kerk.

. . . . . .
Trekken we in vrede
Veldewaarts mede,
Zingen we en bidden;
God is in 't midden,
Scheppend alom, door het wonderheelal,
Liefde in de harten, en bloemen in 't dal.

Talrijk zijn daarenboven, in DAUTZENBERG's twee bundels, de gedichten waarin hij de ver-

(1) *Gedichten*, (1850) blz. 12 en 13.

heerlijking der Lente heeft bezongen. Hoort liever hoe hij in zijn *Lentelied* (1) het voorjaar begroet :

Nauw komt de zwaluw weder
  Naar onzen torentrans,
Of zie... de lent' daalt neder
  Met geurigen bloemenkrans.

Vlug deuren en vensters open,
  Laat snel den winter uit,
Hij mag naar den bliksem loopen,
  De lente is niet zijn bruid.

. . . . . .
Dan trekt de lente binnen
  Met al heur verlokkende schoon,
Met al heur goochlen en minnen
  Verrijkt ze de needrigste woon.

Het buie of loeie buiten,
  Het ziede of zenge op straat;
Wij hooren maar zingen en fluiten
  Bij 's levens honingraat.

In zijne *Zangen der Lente* (2) uit zijnen tweeden bundel (3) treffen wij ook desaangaande het een en ander aan, dat wij niet kunnen nalaten over te schrijven :

---

(1) *Gedichten*, (1850) blz. 20.

(2) *Verspreide en Nagelaten Gedichten*, uitgegeven door Frans de Cort (1869), blz. 87 en vlg.

(3) Frans de Cort schrijft in de *Voorrede* tot dezen bundel : « Er blijft mij een enkel woord te zeggen over de spelling. Hierin was DAUTZENBERG zich zelven niet immer gelijk. In de gedichten der laatste jaren heeft hij echter nagenoeg de zoogenaamde Woordenboekspelling gevolgd. »

De lent verschijnt, de doren bloeit,
  En haag en hegge fluisteren,
De roze bot, de zonne gloeit —
  De liefde is niet te kluisteren.

Ze kwam als sluwe hartendief
  Bij nacht tot ons getogen,
Nu lonkt ze alom als madelief
  Uit duizend blanken oogen.

. . . . . .

Ze hupt en danst als gulden straal
  Door onze vensterruiten;
Ze lispt en lokt als nachtegaal
  En oud en jong naar buiten.

Ik weet niet wat ik zeg of doe,
  Ik smelt van weemoed henen;
Ik ben zoo naar, zoo vreemd te moe,
  En kon van vreugde weenen!

Elders klinkt het, in zijne *Herinneringen uit Limburg* (1):

De winter is heengetogen, 't viooltjen is uitgegeurd,
De zwaluw roeit in den hoogen, het bosch prijkt frisch gekleed,
Het schettert in heggen en hagen, het orgelt en gorgelt alom,
Men hoort geen kermen of klagen in Godes heiligdom.

Laat ons nu ook eens zien, op welke wijze hij den *Lentemorgen* (2) beschrijft:

De morgen is helder, de hemel blauw,
De grasplein schittert van peerlenden dauw,
De streelende geur, die de roze bevrucht,
Doorbalsemt de lavende lentelucht.

---

(1) *Verspreide en Nag. Ged.*, blz. 53.
(2) Id., blz. 90.

Nu drijft mij alles met toovergeweld
Van huis en hof ten lachenden veld';
Daar slingert door jeugdigen bloemenschat
Mijns levens verlokkende kronkelpad.

Ginds klinkt het woud, hier murmelt de bron,
Alomme verrukt mij de rijzende zon;
En alles, wat streeft door het jonge getij',
Verheugt zich in God en jubelt met mij.

Wij kunnen den lust niet wederstaan ook eenige zijner verzen aan te halen, welke de intrede van *Jonkvrouw Lente* (1) bezingen:

Jonkvrouw Lente kan niet langer
Slapen onder sneeuwensprei,
Nu zoo menig flinke zanger
Zich bereidt ter jubelrei.

Jonkvrouw Lente rekt zich even,
Bel en klokjen schomm'len saam;
Sleutelbloem siert beemd en dreven
Bij viooltjens zoeten aâm.

Jonkvrouw Lente doet heure oogen
Zachtjens open in den gaard —
Bij dien tooverblikke mogen
Bloesems botten en geblaart.

Perzikboomen, appelkozen
En amandels hebben spoed:
Ziet, zij komen maagdlik blozen
In den eersten lentegloed.

Ten slotte willen wij er nog deze versregelen bijvoegen, *Lentelucht* (2) getiteld, welke ons als eene verzuchting des dichters in het oor ruischen:

---

(1) *Verspr. en Nag. Ged.*, blzz. 101-102.
(2) Id., blz. 104.

Lentelucht heeft vele wangen
  Blozendrood gestreeld, gevleid;
Lentebloemen, lentezangen
  Hebben heil alom verspreid.

Is de lente ook lang verzwonden
  Met des Meies weelde en pracht,
Wordt zij toch bij najaarsstonden
  In der minne zoet herdacht.

Als de kleine winterkoning
  Ritslend door de dorre haag,
Liedjens zingt bij onzer woning
  Van der lente bloei en vaag,

Dan, dan zij mijn laatste denken
  Nog op 's levens lent' gericht,
En wanneer mij 't graf zal wenken,
  Wijd ik haar mijn schoonst gedicht.

Zooals men reeds ziet uit de voorgaande aanhalingen, viert DAUTZENBERG zijne liefde tot het voorjaar, zijne geestdrift voor het buitenleven, verre van het gewoel der groote steden, op menige plaats in zijne verzen den lossen teugel.

De geboren stedelingen, die de natuur en de bloemen- en plantenwereld leerden kennen uit den kleinen tuin achter hun huis; zij, die de opene lucht en de zonneglansen ternauwernood hebben gadegeslagen in de straten, pleinen en parken hunner woonplaats, zij blikken weleens met verwondering naar degenen, die vol zaligheid en zielsgenoegen het landelijk schoon en de rustige velden bezingen. Maar zij kunnen toch niet nalaten aandachtig het oor te leenen naar de verlok-

kende stem hunner dichters, die de pracht en de weelde hunner geboortestreek tot in den hoogsten hemel verheffen.

Tot deze laatste behoorde DAUTZENBERG

Immers, hooren wij hem niet in zijne *Heimreize* (1) vol begeestering uitroepen :

Zestien jaar reeds hield mij het noodlot verre van Limburg,
Ver van den needrigen oorde gebannen, dat sterker mij aantrekt,
Dan het verleidende schoon en de luister der woelige hoofdstad.
Toen sloeg eindlijk het uur der verlossing! . . . . . .
. . . . . .
Goochlende beelden der zaligste jeugd ontplooiden op eens hier
Hunnen verrukkenden glans voor 't oog in tranen versmeltend,
En het zoo grootsche tafreel ontving van der dalende zonne
Purperzoomen met goud doorweven en flikkrenden vuurgloed.
Schoon gesmukt en rijker omkranst rees Heerlen, mijn Heerlen,
Nooit voor den blik zijns zoons. Hoog klopte mij 't hart in den boezem.
. . . . . .
Zestien jaar lang heb ik van Heerlen gedroomd en gefabeld :
Fabel en droom zijn thans door de werklikheid zelve overtroffen.
. . . . . .
Elk plekjen van Oosten naar Westen
Wordt opnieuw doorvorscht, en, jong voor den spiedenden ooge,
Rijzen, herrijzen de schimmen der zalig verledene dagen.

Met meer kracht nog spreekt zijne liefde tot het geboortedorp uit de volgende verzen, welke wij in zijn gedicht : *Mijne zoetste herdenkingen* (1) hebben aangetroffen :

En sluipt het bloed door 's lichaams aären
Ook traag — en trager nu dan ooit,
Toch wordt het ijs der winterjaren
Door liefdes adem vaak ontdooid,

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, blz. 32-36.
(1) *Gedichten*, 1850, blz. 184-185.

Zoodra ik in gedachten
Weêr vlieg op vlinderjachten,
En zich mijn dorp in scheemring tooit.

Mijn dorp met kerk en klokkentoren
Draagt in 't verschiet zijn' zondagsdos,
En 't huisjen, waar ik werd geboren,
Verheft er nog zijn dak van mos;
Gelijk een perel blikkert
In een smaragd, die flikkert,
Zoo pronkt mijn dorp op weide en bosch.

En is mijn geest er heêngetogen
Waar 't hart aan rozenkluisters ligt,
Waar 'k opwies onder moeders oogen
Bij deugdverwekkend onderricht,
Dan zit ik stil te turen,
En slijt mijn zaligste uren,
De tooverplaats voor 't blij gezicht.

Niets rooft aan 't dorp zijn lentekleuren,
Niets roert het zilver van zijn vliet,
Niets kan me uit 't hart de liefde scheuren,
Die immer diepre wortels schiet;
Ook zing ik in den morgen,
En zing na 's dages zorgen
Den dorpe steeds mijn warmste lied.

Daar immers zoog ik met de melk der moeder,
In 't kiemend levensuur,
De reine liefde tot den Albehoeder,
De liefde der natuur;
En wat ik smaakte aan aardsche zaligheden,
Dat dank ik aan die drift,
Die 't hart voor al wat ademt hier beneden
Zoo teêr is ingegrift.

Aan dezelfde gevoelens geeft de dichter lucht, waar hij de *Plaats zijner Jeugd* (1) herdenkt. Ten

(1) *Gedichten*, 1850, blz. 89 en 91.

bewijze kunnen de volgende dichtregelen dienen, welke wij er uit overnemen :

Wen de avondwind het loover schommelt
Van beuk en eik en berk,
Wen uit het dorp een klokjen dommelt
En roept en noodt ter kerk;

Wen duizend stemmen om mij bruisen
In struik, in gras en riet,
Wen bloem en bladen samenruischen
En smelten tot een lied;

Dan keert als door een tooverroede
Mijn jeugd en lentgetij,
En 't wordt mij teêr en vreemd te moede
En zalig waan ik mij.

Vervolgens toovert hij talrijke herinneringen uit zijne kinder- en zijne jongelingsjaren voor zijnen geest, en roept ten slotte uit :

Neen, nimmer kan ik 't dorp vergeten,
Waar 'k zalig was als kind,
Waaraan erinrings rozenketen
Met knop en doorn mij bindt.

Wen de avondwind het boschloof schommelt
Van beuk en eik en berk,
Wen in de verte een klokjen dommelt
En roept en noodt ter kerk;

Dan voel ik een geweldig dringen
Naar 't dierbaar oord der jeugd,
En louter zoete mijmeringen
Vergulden wat mij heugt.

Wen duizend stemmen om mij bruisen
In struik, in gras en riet,
Wen bloem en bladen samenruischen
En smelten tot een lied :

Dan rijzen opwaarts mijn gedachten
Naar 't schittrend stergewelf,
En ik vernieuw mijn vlinderjachten
Soms in den hemel zelv'.

Nog andere gedichten zouden wij kunnen mededeelen, waarin DAUTZENBERG zijn geboortedorp met al zijne bekoorlijkheden in herinnering brengt; doch wij moeten ons beperken; slechts deze verzen willen wij nog aanhalen (1):

Een groote dichter word ik nimmer,
'k Gevoele dit maar al te wel;
Want zing ik, 't geldt mijn dorpjen immer,
En 't een of ander beuzelspel.

Ginds zie ik gras en biezen groenen
Langs 't vlietjen, slechts in 't dorp gekend,
Daar loop ik in mijn kinderschoenen,
En 't dorpjen schijnt me zonder end.

Ik hoef daar naar geen lied te zoeken,
Daar klinken liedren overal;
De vreugde lacht uit alle hoeken,
De vreugde woelt op berg en dal.

Er ligt geen plekjen op Gods aarde,
Dat mij zoo lief, zoo jeugdig is,
Dat mij zooveel genoegen baarde
En zoo geringe droefenis.

En daarom zal geen lied mij lukken,
Wanneer ik niet die plaats bezing,
Waar ik als kind mocht bloemen plukken,
In 't midden van mijn vriendenkring.

Edoch, zijne diepe liefde tot het buitenleven, zijne innige verkleefdheid aan zijne geboorte-

(1) *Gedichten*, 1850, blz. 133 en 134.

streek, zijn dwepen, indien wij het zoo noemen mogen, met alles wat daarmede in betrekking staat, heeft Dautzenberg wel eens tot eenzijdige en onrechtveerdige beschouwingen verleid. Waar hij in het *Lied eens Landmans* (1) zingt :

Ik wou in stad niet huizen,
  Daar huizen haat en nijd;
Daar slijt men met te pluizen
  Den kosteliken tijd;
    Daar vindt men,
    Verzint men
De kunst van leég te gaan;
    Hier werkt men
    Versterkt men
Bij louter goede daân,

daar is hij stellig niet van overdrijving vrij te pleiten, evenmin als elkeen zoo maar voor klinkende munt zal aannemen, wat hij in zijn volkslied *Land en Stad* (2) van deze laatste en hare bewoners getuigt :

Op het land is de vreugd, in de stad is ze niet.
. . . . . .
In de stad is het mooi, maar zoo stijf en zoo koud,
Uit papier en uit planken bestaat er het woud,
Daar is alles beschilderd, wat of ge beschouwt,
Daar is alles verguld, maar zoo weinig van goud;
    Die beschilderde wereld
    En beteekent niet veel.
    . . . . . .

(1) *Gedichten*, 1850, blz. 29.
(2) Id., blz. 176.

Op het land..... o wat landlike hemel!
Wij verwisselen hem met geen steedsche galei.
. . . . . .
In de stad zijn de menschen als slangen zoo glad;
Naar het kleed en den schijn is de deugd er geschat...

Naar onze meening zullen de stedelingen zich niet zeer gevleid gevoelen door het oordeel, hoe eigenaardig ook gezegd en gerijmd, dat de dichter heeft uitgesproken over hen en hun verblijf, alwaar hij zelf de helft van zijn leven heeft moeten doorbrengen. Maar evenals wij zullen zij deze ontboezemingen toeschrijven aan de diepe gehechtheid van den dichter aan zijne geboortestreek, en met ons zullen zij getuigen, dat de groote weerde van DAUTZENBERG's landelijke poëzie er geenszins door verminderd wordt.

Met evenveel lof verdient de edelheid der gevoelens, welke hij in zijne zangen vertolkte, door ons erkend en vermeld te worden. Om zulks te bewijzen zouden wij verschillende plaatsen uit zijne dichtbundels kunnen overschrijven.

Laat ons even, uit zijn gedicht *Mienis* (1) de volgende verzen aanhalen, waarin hij tot broederplicht, tot menschlievendheid aanspoort :

Mij lachen veld en weide
Sinds mijner eerste jeugd,
Ik vind zelfs op der heide
Veel bloemen voller vreugd;

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, blz. 51.

Doch wat de geur der rozen,
    En wat der roos het licht,
Dat zij ons zonder poozen
    De heilige broederplicht!

De liefdezonne lenigt
    Des harten winterkoû,
De liefdeband vereenigt
    De menschen hou en trouw;
En die 'k geloof gescheiden
    En van elkander dwingt,
Den christen en den heiden
    Dezelfde zonne blinkt.

Wat helpt gelooven, hopen,
    Aan vormen vastgeboeid?
De hemel is maar open
    Waar reine liefde gloeit.
Zij toont zich hoog verheven
    Bij 's naasten leed en nood:
Waar liefde, daar is 't leven,
    En waar zij faalt, de dood!

Bewonderen wij nu ook, hoe eenvoudig en tevens roerend hij zijn *Huiselik Geluk* (1) beschrijft:

Wanneer het loof des beuks verschiet,
En 't vale blad zijn twijg ontvliedt,
    Dan waan ik me in den tijd,
Toen 't liefjen werd door mij bespied,
En haar mijn streelendst minnelied
    Ter hulde werd gewijd.

Ik ging toen eens aan heure zij —
Er vlogen jaren sinds voorbij —
    We koosden met elkaâr;
Ze was me lief, ik zeide 't vrij;
Ik wist weldra... ze minde mij;
    Tot vrouwtjen won ik haar.

(1) *Gedichten*, 1850, blz. 26.

Een jaar nauw huisden wij alleen :
Daar kwam een engel, teêr en kleen,
En zegende onzen echt;
Een jaar was nauwliks weder heen,
Daar daalde een tweede naar beneên,
Die vond ons trouw en hecht.

Sinds klinkt elk uur ons even zoet;
Wij kennen nood noch overvloed,
En loven Gods beschik.
Twee engelkens in vleesch en bloed,
Die dansen blij en welgemoed
Voor onzen zaalgen blik.

En als de dauw de bloemen drenkt,
En als de zon heur stralen plengt,
Dan rijst ons dankgebed
Tot Hem, die nooit zijn schepsel krenkt,
Maar allerwegen vreugde schenkt,
Waar m'op zijne inspraak let.

Er zou geen einde komen aan onze aanhalingen, moesten wij al de edele gevoelens, welke de dichter in zijne gezangen, liederen en balladen ten toon spreidt, hier doen uitschijnen, en ze door middel van zijnen dichterlijken arbeid voor het oog van den lezer blootleggen.

Doch, nu wij het beeld van DAUTZENBERG langs verschillende zijden beschouwen, mogen wij niet onaangeroerd voorbij gaan den vromen christenzin, den eerbied voor de reine voorvaderlijke zeden, waarvan meer dan eene bladzijde van zijne twee bundels getuigenis aflegt.

Hoe troostvol klinkt het uit zijnen mond, waar hij van de klok zijner dorpskerk gewaagt(1).

---

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, blz. 241-42.

Wie roept nadruklik en met klem
De christenschare ten gebede?
Wie is die zoete hemelstem,
Vol hooger rust en diepen vrede?

Het is der kerk gewijde klok :
Zij klinkt gemoedlik allen vromen,
Doch heeft de booswicht haren schok
Met schrik en huivring soms vernomen.

Met heuren tonen lenigt zij
Het leed der levensfrissche braven,
En onze doôn vereenigt zij
Verzuchtend in des rusthofs haven.

En dommelt mij bij struik of boom
Die dorpsstem vroeg of laat ter ooren,
Dan wordt in eenen tooverdroom
Mij al het heil der jeugd herboren.

En hoe zalvend en vol betrouwen zingt hij, terwijl hij de « blikken van zijn verleên af- en naar zijn einde henen wendt » :

Als ik de handen 's avonds vouw,
Eer ik het hoofd ter rust ga leggen,
En aan den goeden God vertrouw
Wat ik den menschen niet kan zeggen,
Dan stijgt er telkens met mijn beê
Een warme dank naar boven meê (1).

Uit het slot van zijn gedicht *Des Grijsaards Overpeinzingen* (2), spreken ons de gelatenheid en de hoop des christenen toe, die den stervelingen moed en vertroosting schenken :

---

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, blz. 240.
(2) *Gedichten*, 1850, blz. 88.

En bloeide er niet, in 't zand bij 's graves boorden,
De plant der hoop, — des wederziens, — omhoog,
Ja, wenkte niet, uit hooger hemeloorden
Een zalig koor, dat reeds aan 't stof ontvloog,
En straalden niet des Heilands gulden woorden
Den Adams zoon hier in het stervend oog,
Hoe schrikkelik zou de overgang niet wezen
Van 't heldre *nu* in 't duistere *na dezen!*

Doch 't wonderlicht der liefde blijft ontstoken,
En 't somber graf rijst helder in 't verschiet;
Verdwenen zijn des twijfels nare spoken,
't Geloof heerscht vrij in onbewolkt gebied;
De bloem der hoop is welig thans ontloken,
Het schrikgevolg des doods versaagt en vliedt;
En rustig bidt mijn ziel bij 't opwaarts zweven:
« Ontvang me, o God! in 't beter eeuwig leven. »

Niet slechts in zijne gedichten van vroegere dagteekening - men herleze onder meer de twee slotstrofen zijner *Morgenwandeling* — ook in zijne latere pennevruchten, door zijnen schoonzoon Frans de Cort uitgegeven, en misschien nog met meer nadruk, worden dezelfde gevoelens vertolkt.

Zoo lezen wij in zijn dichtstuk *De Doop* (1), behoorende tot zijne *Herinneringen uit Limburg*, de volgende beschouwingen :

Hij, die lacht en spot met der
oudheid gebruiken en zeden,
Schaam' zich : hij ziet in des menschen
bestaan noch zin noch beteeknis.
Immers hij weet niet, waartoe
nog peter en meter van noô zijn,

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, 1869, blz. 41.

Wien men den doop veur
's anderendaags in der ijle verkondigt.
Nauweliks vindt in des twijfelaars
oog de verhevene wijding,
Welke de kerke volbrengt, nog
genâ; zijn weifelend lamplicht
Schijnt den verwaand kortzichtige
groot als zonne der wijsheid.
Alles wat stof is en slijk,
dat weet hij wroetend te schatten,
Maar zijn geest is te stomp
veur symbool of heil'ge gelijknis!

Wat verder roept hij uit, in hetzelfde gedicht (1) :

Gode zij dank, dat het zedenbederf
niet daalde ten veldling,
Uit den verwaanden verblijve
der mogende heeren en damen.

Maar zijne denkbeelden in dit opzicht heeft hij, naar onze meening, het best belichaamd in zijn gedicht *Kerk en Staat* (2), dat wij hier laten volgen :

Ik licht in mijne droomen
Den sluier der vergetelheid :
Daar staat aan Scheldes zoomen
Een bouw, die hart en oogen vleit,
Die tot den grijzen wolken
De torenspitse schiet,
En de naburige volken
Tot huldiging ontbiedt.

---

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, 1869, blz. 42.
(2) Id., blzz. 249-250.

Hoogheilige koorgezangen
Doordreunen hel den reuzendom,
Wiens luchtig breede gangen
Vervult een oprecht vrome drom.
Ik stap met schuchteren schreden
Den schoonen tempel in,
En menge mijne beden
In hunnen christenzin.

De godsdienst gaat ten einde,
Ten einde 't daverend orgellied,
Terwijl, van verre en heinde
De volksstroom elders henenvliet.
Men beiert luid ten feeste
De burgerij te gaar,
Die opgeruimd van geeste
Blij jubelt hier en daar.

Een ander steengevaarte
Verheft zich ginder nieuw omhoog,
Wiens duizelende zwaarte
Verbazing wekt in ieders oog :
Stadhuis, stadhuis! geen koning
Heeft prachtiger gebouw,
Dan deze zuilenwoning,
Gesticht door burgertrouw.

Met litanie en psalmen,
In kosteliken kerkgewaad,
Met geurigen wierookwalmen
Genaakt een statige priesterstaat :
Hij smeekt om 's hemels zegen
En langen vredestijd!
Men juicht dan allerwegen,
En 't huis is ingewijd...

Er was in ouden dagen
Een innige zinnige liefdeband
Om Kerk en Staat geslagen
Door 't goede vroede vaderland;

De stille Vlaamsche zeden,
De prille Vlaamsche taal,
Die stichtten ons verleden
Met lichten zonnestraal.

Nu waant men zich verlichter
Omdat die band verbroken is;
Nu zingt de Fransche dichter,
Dat stad en land gewroken is!
O stille Vlaamsche zeden,
O prille Vlaamsche taal,
Gij sticht niet meer ons heden,
Uw licht is zonder straal.

Vestigden wij reeds de aandacht op DAUTZENBERG's *Natuurbeelden* en zijne *Zangen der Lente*, met evenveel recht mogen wij in zijnen eersten bundel wijzen op de rubriek *Natuur en Liefde*, en op zijne achttien metrische gedichten, waaronder de vier *Oden aan Vlaanderen* voorzeker niet de minst belangrijke zijn; terwijl wij tevens zijne « nevelingenverzen » niet mogen vergeten op *Keizer Karel den Vijfde*, dien hij in zestien gedichten bezongen en gehuldigd heeft. Ook zijne *Volkslieder*en zijn der vermelding weerdig.

Uit zijnen tweeden bundel, welke zijne verspreide en nagelaten gedichten behelst, hebben wij in de vorige bladzijden reeds eenige brokstukken medegedeeld uit zijn *Buitenleven* en zijne *Herinneringen uit Limburg*; wij hebben ook ruimschoots geput uit de *Mengelingen*, welke deze bundel bevat, dit alles met het doel DAUTZENBERG des te beter te leeren kennen.

Deze aanhalingen zullen den lezer reeds getoond hebben, dat DAUTZENBERG met den ouden slenter in de poëzie afgebroken heeft, om een baanbreker te worden der nieuwe richting, waarin latere dichters hem zouden volgen (1).

Aangespoord door het voorbeeld, hem door eenige Duitsche dichters van zijnen tijd voorgespiegeld, besloot hij meer schoonheid en afwisseling aan den vorm zijner gedichten te geven, en het kleed, waarin hij zijne geesteskinderen zou hullen, meer op te smukken met kunstige versiersels en eigenaardige kleuren.

Om welke reden hij op het veld der poëzie eenen nieuwen weg wilde bewandelen, zegt hij volgenderwijze in het *Voorwoord* zijner eerste gedichten (2) :

« Onze voorouders hielden van melodie en menigvuldige afwisseling en schakeering der sprake meer, dan wij mogen houden van onvermijdelik éentonige iambische of trochæïsche versvoeten. Onze goede voorouders wilden, gelijk onze oostersche broeders, beweging in hunne verzen, en wisten hunne gedichten kunstig te doorweven met dactylen en anapæsten ; zij beminden eenen dichtvorm, waarin alle woorden der tale konden opgenomen worden. »

---

(1) « Was het getal van Dantzenberg's volgelingen niet zeer groot, toch was hij ook geen prediker in de woestijne, en onder zijne begaafde en verkleefde leerlingen staat Ferguut (J. van Droogenbroeck) vooraan ». (Zie J. Muyldermans : *Levensschets van J. van Droogenbroeck.*)

(2) Zie het *Voorwoord* van zijne *Gedichten* (1850), blz. XIII.

« Leest toch eens de oude Vlaamsche liedekens, door Willems en Dr. Snellaert aan 't licht gehaald ; werpt eenen blik in den eersten den besten ouden schrijver, in *Anna Byns* bijvoorbeeld, of in de *Ste Kerstine* van prof. Bormans, en zegt dan of de ingelaschte dactylen en anapæsten slechts *barbarismen* zijn, gelijk sommige sineesche *tiraldiraldira's* het denken. »

« Ten slotte, beweer ik tegen wie het ook zij, dat onze Nederduitsche taal, zoo goed als de Hoogduitsche, tot alle mogelike dichtvormen bruikbaar is. Indien wij de schatten der oudheid, welke Bormans, Willems, Delecourt, Jongbloet, Lulofs, De Vries en anderen te onzer beschikking stellen, doelmatig aanwenden, dan behoeven wij niet onder te doen voor de schoonste aller levende talen. »

DAUTZENBERG heeft, niet alleen in zijne vertalingen van Horatius' oden, maar ook in zijne gedichten van eigen vinding, de regels der silbenmeting of de metrische versmaat met goed gevolg gebruikt, en deze voorschriften in zijn werkje *Beknopte Prosodia* (1) ten gebruike der jeugdige dichters behandeld.

In het *Nabericht* van dit boekje verdedigt hij andermaal zijn stelsel in de volgende bewoordingen :

« Indien de voorgaande prosodia voldoende bewijst, dat de Nederduitsche sprake tot de vertaling der Griek-

---

(1) *Beknopte Prosodia der Nederduitsche Tael*, gr.-8°, 32 blz. 1851. — Dit werkje verscheen eerst in het tijdschrift *Het Taelverbond* van Antwerpen, in den jaargang 1850-51, op blz. 343 en vlg.

sche en Romeinsche meesterstukken geschikt is, zoo achten wij het nochtans niet overtollig hier nog drie Oden van Horatius te laten volgen, niet om te beweren, dat alle schemata, door de ouden gekozen, even toepasselik zijn op onze taal, maar alleenlik om te laten zien, dat zij allen zonder onderscheid getrouw kunnen wedergegeven worden. »

« Wij achten den hexameter, alleen of in verband met den pentameter, dan de sapphische, alcaïsche en de asclepiadische strophen onder de verschillende dichtvormen der oudheid den Dietschen ooren het aangenaamst; ofschoon wij de innige overtuiging hebben, dat een begaafd vernuft met de grondige voorkennis der ware Nederduitsche silbenmeting, en met het ingeboren gevoel der spraakzangerigheid uitgerust, weldra nieuwe schemata zal vinden, die nog meer in overeenstemming zijn zullen met ons taaleigen. »

« Zoo deed de onsterfelike graaf Platen in Duitschland, die steeds van gevoelen was, dat afwisselende zangerigheid en veelvuldige vormenrijkdom alleen den gedachten eene blijvende waarde kunnen bijzetten. »

« In de middeleeuwen kende men onze tegenwoordige stijve eentonigheid niet; de taal was hoogst vloeigend, de versvoeten steeds afwisselend, de zangerigheid overal. »

Ook in zijn metrisch gedicht : *De Vormen der Taal* (1) ontwikkelde hij zijne denkbeelden aangaande dit punt onder meer in de volgende verzen :

In het golvende veld, waar 's leeuweriks lied
op trillende vlerken omhoog klimt,
In het eenzame woud, waar iedere struik
een verschillenden orgel belommert,

(1) *Gedichten*, (1850), biz. 116 en vlg.

Daar ga ik ter leer en beluister het spel
der gedurig verandrende koren.
. . . . . .
We beminnen de kunst en we weten, dat zij
ons pogen alleen zal bekronen.
We beminnen der taal toonzangerigheid,
die steeds met de kunst in verband staat.
De gedachte behoort aan 't menschdom, ja;
maar de vorm? dien mogen we kiezen.
De gedachte, die schoon is, behoeft ook het kleed
dat heurer beduiding gepast is.
. . . . . .
Aan de oevers der Seine is er nooit in 't vak
voor Vlaandren een meester geboren;
En de Vlaming, helaas! die bewondert alleen
de gewrochten der bazen van Frankrijk,
Als of hij niet wist, dat oostwaarts slechts
de verlichtingszonne hem opgaat;
Als of hij niet wist, dat muziek en gezang
gansch nauw met de spraak zijn verbonden;
Als of hij niet wist, dat in Vlaamsch en Duitsch
maar een en hetzelfde gevoel heerscht.

Hij wijst daarna op het voorbeeld van Platen en Rückert, en roept uit :

Die hebben getoond, dat het Dietsch inderdaad
voor geene gesprokene taal zwicht;
Dat 's lands speeltuig, zoo verheven, zoo grootsch,
uit alle gewesten en tijden,
In het eigene schoon, en met zoeter gestreel,
de bewonderdste liederen weêrgeeft.
Rijkkleurig zij ook in vinding en vorm
de gezangmelodie van den Vlaming.

In zijne derde en zijne vierde *Ode aan Vlaanderen* drukt hij dezelfde gedachten uit, wanneer hij zingt :

Lief is der beek murmlend gelisp, liever is
Mij een lied, dat met kracht verheven en blij 't hart ontvlamt;
Geen éentonige zangwijs
Maar een gestadig verandrend koor!
. . . . . .
Staakt uw rust, zingt vroolijk uw lied, en voorwaarts!
Laat u niet blinddoeken van hen, die vreesvol
't Oude spoor aanraden . . . . . .

Kent uw kracht, wantrouwt het gelei des leeraars,
Die verwaand inroept het gezag van onlangs;
Eeuwig leeft wat waar is en schoon . . . . .

Hebben niet dwinglanden beweerd de machtspreuk:
« Onze zang zij eeuwig beperkt in jamben,
Trippelmaat, mankgaande trocheen? » Der waarheid
Opent uw oogleên!

Al hetgeen Germania zingt, dat past ook
Onzer luit; nooit worde versmaad een dichtvorm!
Trouw ik niet mijn eigen gehoor, ik raadpleeg
't Zangrige Duitschland.

Het zal derhalve niemand verwonderen, dat DAUTZENBERG eenen hekel had aan het Alexandrijn, en dat hij den dichter Blieck, die dezen vorm had bezongen, de volgende verzen toerichtte (2):

Een dichter zijt ge mij, en groot en schrander,
Al mist gij soms bij uwe onfeilbaarheid;
Uit Lilliput kom ik, uw tegenstander,
En bied u heusch dit nederig bescheid:

Me dunkt, ik ben geen slechte vaderlander,
Schoon ook mijn vers wat minder zich verbreidt;
Ik zie in u een tweeden Alexander,
Schoon ik, een dwerg, met korte wapens pleit.

---

(1) *Gedichten*, (1850), blz. 98 en 99.
(2) Id. blz. 137.

Verpletter vrij des ongelooves wormen,
Maar wil me niet als ketter woest bestormen,
  Al deele ik op een punt niet uw gevoel.

  De waarheid schat ik boven 's leeraars stoel,
Ik ken en min als gij de schoone vormen.
  Alexandrijn, ge zijt wat stijf en koel!

Alexandrijn! op vreemden grond geboren,
  Gij hebt te lang mij in het oor geruischt:
Eentonigheid kan enkel dan bekoren,
  Wanneer niets schooners zacht ons tegensuist.

't Eenvoudig schoon kan mij het schoonste gloren,
  Dat in het hart, niet in de hersens huist;
Liet Bilderdijk die maat het meeste hooren,
  Door later tijd wordt eens die toon herpluisd.

Gewaag van 't voorgeslacht ons, bid ik, nimmer,
De ouddietsche kunst ontkent uw los getimmer,
  Getuige des — zoo menig reuzensticht!

  Blinkt *Reinaert* niet voor uw verrukt gezicht?
Kent gij een werk, dat stouter is en slimmer?
  Is ook de *Vos* alexandrijnsch gedicht?

Eene bijzondere vermelding verdienen voorzeker zijne gedichten in oud Vlaamschen trant, welke wij ten getalle van zes-en-twintig, met den titel *Looverkens*, in zijne dichterlijke nalatenschap aantreffen.

Meer dan een pereltje, fijn geslepen en helder glansend, komt in deze gedichtenreeks voor; zoet en zangerig zijn de liedjes en tafereeltjes, welke DAUTZENBERG hier verzameld heeft.

Oordeelt daarover zelf door de volgende verzen uit *De Moedersprake* (1) :

Ic weet een speeltuugh edel,
Eene harpe weettic schoon.
Die trilt in Europa's herte
Met wonderlieven toon.

Dat speeltuugh is die tale,
Het is die godlicke tongh,
Waer eene minnende moeder
Ons mede ter wieghe songh.

Die harpe bevet so teder
Deur onse gheheughenis,
Die harpe hoogh ofte neder
Clinct overal even frisch.

Wee hun, die waenwys dencken
Te corten heur snarenghestel!
Uit eenen vermincten tuughe
Ruuscht ook een vermincket spel.

Leest, of liever zingt het zoetvloeiende liedje van *Die Vedelare* (2) :

Bi den spieghele, die daer cronckelt,
Waer die sonne so lief in fonckelt,
Sittet een peinsende vedelaer;
Wattet stroomken mort ofte fluustert,
Dat al hevet hi afgheluustert,
Dat al maectti ons cont ende claer.

Wat die boom den boome vertellet,
Alsi tottem overhellet
In des wouds gheheimsten hoec,
Wattet gras entie cruden lispelen.
Alsi elckanden streelen ende quispelen,
Dat al setti ons crec te boec.

---

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, 1869, blz. 319.
(2) Id., blz. 331.

Ook sal hi ons wel beduden
Voghelsanc ende clockenluden
In des avonts schemerstont,
Ende waerom die bloemenkelcken
Puur uut liefde henenwelcken
Als die dagh gheen licht meer en jont.

Dat ende dusent andere dinghen
Sal die vedelaer ons besinghen
Ende stellen in rijm ende dicht :
Ja, uut sinen sanghen toovert
Hi ons bloemen groen omloovert
Voor dat salighe aenghesicht.

Beschikten wij over meer plaatsruimte, wij zouden hier evencens opnemen de echt gemoedelijke gedichten : *Ick en proncke niet, Visschersliedeken* (1), *Avontgroet* (2), *Tafereeltjes, Twee nooit besonghene bloemekens, Vryagie ende bruloft,* enz.

Laat er ons echter, om deze korte bespreking te sluiten, nog een tweetal overschrijven, en wel *Een Vrouenblic* en *Nachtbesoec*.(3).

Mijn boesem is van anxt en schric
Verovert,
Mi hevet, ach, een vrouwenblic
Betoovert,
Een blic vol macht, vol sachten gloor,
Die mi doortintelt door end' door.

---

(1) Het *Visschersliedeken* werd op muziek gezet door Jan Blockx, Bestuurder van het Koninklijk Vlaamsch Conservatorium te Antwerpen.

(2) *Avontgroet* werd getoonzet door Julius J. B. Schrey, *Kuipersliedeken* door W. Delattin en *Drinckliedeken* door Joz. Van Hoof. Deze drie liederen verschenen in de muziekuitgave : *Liederen voor ons Volk*, welke sedert 1904 te Antwerpen maandelijks verschijnt.

(3) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, (1869) blz. 333 en 343.

Ic wane mi in salicheit
Ghedompelt,
End' als de tongh ten sanc bereit
Mi strompelt,
Dan vindic, o die tooverij!
Niet eens het woord : ic minne dij!

Ic derre naulicx om mi sien;
Ic conde
Der schoone blicken niet ontvliën,
Maer vonde
Ghedooft mijn bevent lentelicht
Door heurer ooghen minneschicht.

Nachtbesoec.

Des avonds bi den manelichte
Ic mijnen voeten boschwaert richte,
Daer staet een huseken aen den rant,
Ieken kenne gheen schoonder in Nederlant.

Commic daer sachtekens aenghcslopen,
Dan gaet er ooc sacht een vensterken open,
Ende deur die traliën blincket een hooft,
Dat selvest die stralen der mane dooft.

Veel soete woorden werden ghesproken
Door soetere suchten afghebroken,
Men sweret elckander in lief ende leet
In leven ende doot der trouwen eet.

Die morghent criecket, die coelte waeijet,
Ende uter hoeve die hane craeijet,
Dan daelt eene hant ten traliën uut,
End'ic cusse die hant miner tedere bruut.

Hoeveel goeds wij tot hiertoe hebben mogen zeggen over den braven en verdienstelijken dichter Dautzenberg, toch hebben wij nog niet alles

gezeid, wat wij zinnens waren over hem mede te deelen. Wij zouden immers aan eenen onzer eerste plichten te kort blijven, indien wij hem niet aan onze lezers voorstelden als een der moedigste en meest overtuigde strijders voor Vlaanderens taal en volk, als een edel en onbaatzuchtig kampioen voor Vlaanderens recht en grootheid.

DAUTZENBERG heeft, voor het behoud en de verbreiding onzer moederspraak, den strijd medegestreden, welken de scheiding van Noord en Zuid in onze Vlaamsche gouwen heeft doen ontstaan.

Hij heeft de mannen, die het nieuwe vaderland zouden leiden en gelukkig maken, aan het werk gezien en hij heeft zijn volk toegeroepen in zijn *Vlaamsch Lied* (1) :

IJdel zijn uw kinderzuchten,
IJdel is uw jammerklacht,
Thans geniet ge, ja, de vruchten,
Die 't jaar Dertig heeft gebracht.
De erve der vadren, de tale, versmacht;
Vlamingen hebben ze aan vreemden verpacht.

Treurend over den toestand, waarin zich zijne stamgenooten door onverschilligheid en eigen schuld hadden gebracht, en verbolgen over hunne karakterloosheid en hun gemis aan zelfbewustzijn, heeft hij voor hen zijne *Ode aan Vlaanderen* (2) gezongen :

(1) *Gedichten* (1850), blz. 131.
(2) *Gedichten* (1850), blz. 96.

Zie 'k diep somber op 't lot mijner gebroedren schaar,
O, dan prangt me de smart jammerlik hart en geest;
Diep zonk het geslacht, dat vroeger
Zoo verheven en edel stond.

Toen nog Vlaanderens taal, zuiver en ongemengd,
Schrikvol klonk den tiran, die ze verkrachten wou,
Toen 't land en de spraak geheiligd
En bemind was bij oud en jong;

Toen 't Vlaamsch lied zich verhief tegen den Franschen wind,
Toen 't goudlaken alhier dracht van den lande was,
Toen woonde op den vrijen bodem
Een geslacht, dat begraven ligt.

Waant niet zonen te zijn dezes verheven volks;
Bastaards zijt ge voorwaar, fier op een vreemden tooi,
Uwe eigene taal, de glorie
Des verledenen, kent ge niet.

Slechts één land is op aard, waar men de moedertaal
Smaadvol onder 't gezwets eener uitheemsche dooft;
Ook nadert de wraak des hemels,
En verzwonden is 't eene land.

In zijne *Tweede Ode van Vlaanderen* (1) zingt hij op klagenden toon :

Thans geen lentegekweel, hoe bekoorlijk 't zijn moog',
Ook geen minnegezang bij der harp akkoorden,
'k Wil geen teedere deuntjens :
'k Zinge den val van het land!

. . . . . .

Dietsch, rechtschapen en trouw — het drieëenig kenmerk
Van 't voorvaderlik oord — is zoo bleek en duister,
Dat één vlaag uit het zuiden
De oovrige sporen verwaait.

---

(1) *Gedichten* (1850), blz. 97.

In 1849, tijdens de bespreking in de Kamer van Volksvertegenwoordigers over de wet op het hooger onderwijs, kon hij zijne woede niet verkroppen bij het lezen van den laster en den schimp, door eenige Walen en franschgezinden onzer taal toegeworpen. En hij dichtte zijne *Dietsche Taal en Vlaamsch Recht* (1), waarin hij de verdrukkers onzer moederspraak met de volgende verzen geeselde:

Maar vloek in aller eeuwigheid
  Den Vlaamschen liberaal,
Die tegen de eigen tale pleit
  In Belgies statenzaal,
Die voor het nieuwe Babelsticht
  Het blinde voorhoofd bukt,
En als onzalig basterdwicht
  Op land en burger drukt.

Vervloekt in aller eeuwigheid
  Des landes eerste kwaal!
Vervloekt wie voor den vreemde pleit
  In Belgies statenzaal!
Vervloekt, wie van den Vlaamschen grond
  Het Dietsch te bannen zoekt!
Hij zij door elken Vlaamschen mond
  In eeuwigheid gevloekt!

Aan hen, die hunne eigene zwakheid en hunne verbastering achter den roem der voorvaderen trachtten te verbergen, en pochten op de deugden en de grootheid van het voorgeslacht, dorst hij zonder schroom de waarheid zeggen en hun toeroepen:

(1) *Gedichten*, 1850, blz. 122.

Laat zachtjes rusten alle braven,
Die in Vlaanderen liggen begraven!

Laat slapen De Coninc, van Artevelde
En zweert niet bij Breidel, dien forschen helde.

Zij hebben eens wakker veur 't land gestreden,
Gij heult met den vijand en 's vijands zeden.

Zij konden Vlaamsch maar bidden en zingen,
Gij kunt op zijn Fransch luid pochen en springen.

Zij zwaaiden den goedendag als wapen,
Gij zijt huns vijands zotten en apen.

. . . . . .

Laat af, gij dwergen en schimmen van Belgen,
Te pochen als grooter mannen telgen.

Laat vreedzaam rusten alle braven,
Die in Vlaanderen liggen begraven (1).

Zijne ongeveinsde liefde voor taal en volk, voor recht en vrijheid straalt uit elk vers van de achttien gedichten, welke met den titel *Vlaamsche Taalstrijd* in zijnen nagelaten bundel werden opgenomen. Het bestek dezer studie laat echter niet toe, dat wij al deze stukken zouden overnemen; wij moeten ons derhalve bij eenige uittreksels beperken.

Waar hij zijn strijdlied *Om recht, om Taal en Vaderland* (2) aanheft, roept hij tot zijne stamgenooten:

---

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, 1869, blz. 212 en 213.
(2) Id., blz. 200.

Bemint der vaadren reine zeden
  En hunnen nooit geknechten moed;
Herinnert u, waarvoor zij streden
  En storteden hun goed en bloed.
De taal was hun de schat der schatten,
  Zij was en is der vrijheid wal,
Zoolang zij bloeit op Vlaandrens matten
  Staat onze landaard vast en pal.

Bescherm dies, Vader aller volken,
  Bescherm ons dierbaar kindererf.
Verstuif de sombre zuiderwolken,
  Die woestheid brengen en verderf;
Laat ons door vreemden niet verhoonen,
  Maar zegen 't staal in onzer hand —
Wij strijden, bidden, Vlaamsche zonen,
  Om Recht, om Taal en Vaderland!

Daarom, zoo besluit hij in zijn lied *De Vlaamsche Toon* (1) :

Geen vreemde zang
Bekoom bij ons den eererang!
In 's Vlamings woon
Zij 't Vlaamsch alleen in zwier en zwang :
Hier past de schepter en de kroon
Den Vlaamschen toon!

Op eene andere plaats ontsnapt hem als een kreet des harten :

o du Dietsche klank,
  Dien geen andere evenaart,
Heersche vrij en vrank
    Aan mijnen haard! (2)
. . . . . .

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, blz. 230.
(2) Id., blz. 228.

Mijne sprake, dietsch en echt,
  Eens van God gegeven,
  Is mij lust en leven,
Is mijn erf en is mijn recht (1).

Met het onderwijs in *Vlaanderens scholen* (2) was het destijds, evenals nu nog, deerlijk gesteld; ook steekt de dichter er ongenadig den draak mede; ten bewijze daarvan dienen de volgende verzen :

Wat leert men in Vlaanderens scholen?
Men leert er Fransch en ook Latijn,
  En Fransch en Grieksch, zoo is 't bevolen;
Men geeft zich vele moeite en pijn,
  Om alles... buiten Vlaamsch te zijn.
. . . . . .
  Wat leert men in Vlaanderens scholen?
Dat Frankrijk heerschte aan Maas en Rijn,
  Dat Belgenland, om niet te dolen,
Met Frankrijk moet vereenigd zijn,
  Al ware 't maar om den Franschen wijn.

  Dat leert men in Vlaanderens scholen!
Ja, meer nog hoort er het Vlaamsche kind —
  Verlichting, vraag ik onverholen,
Maakt die ons Vlaamsch verstand zoo blind,
  Dat het bezwijkt voor Franschen wind?

Wij zouden hier nog kunnen aanhalen *Het Lied der Taalvrijheid, Leliaarts en Klauwaarts, Het ingeschapen Woord*, de hekelliedjes *Onze Pers* en *Voor Gerecht*, en andere gedichten, maar wij denken dat het niet noodig zal zijn verder uit te weiden, om DAUTZENBERG's gehechtheid aan

(1) *Verspreide en Nagelatene Gedichten*, blz. 201.
(2) Id. blz. 224 en 225.

de Dietsche taal, de perel der talen

te doen uitschijnen, en onze hooge waardeering en erkentelijkheid voor den onverschrokken Vlaamschen zanger op te wekken.

Evenals zijn medestrijder, de keurige dichter Karel Lodewijk Ledeganck, bleef hij steeds der leuze getrouw :

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon!

En zooals de bard van Eekloo tot de mannen van Gent zong :

Blijf steeds uw Vlaamschen oorsprong waard!
Wees Vlaamsch van hert en Vlaamsch van aard!
Wees Vlaamsch in uwe spraak en Vlaamsch in uwe zeden!

zoo klonk ook het lied van DAUTZENBERG tot het volk van Vlaanderen; zoo streed hij insgelijks aanhoudend voor de bewaring en den bloei zijner moederspraak.

Vooraleer voor goed afscheid te nemen van den koenen strijder, willen wij, ten slotte, onzen lezers nog het gedicht, *Mijn liefken* (1), uit de hooger besprokene reeks laten genieten.

Ik ken van de teederste jeugd
  Een liefken — geen schooner op aard!
Het weet, wat me deert en verheugt,
  Het schikt zich geheel in mijn aard.

Heur toon, die betoovert mijn oor,
  Heur zang is verrukkelik zoet;
En eer ik mijn liefken verloor,
  Verlore ik mijn goed en mijn bloed.

(1) *Verspr. en Nagel. Gedichten.* (1869), blz. 202.

Ik moeste mijn dageliksch leed
  Verkroppen in 't eigene hart,
Want liefken alleenig dat weet
  Te lenigen jammer en smart.

Als hope verkwijnende groent,
  Maar welig het nijdige lot,
Dan richt ze mij op, en verzoent
  Mij weder met wereld en God.

Ze is Vlaamsch en van edelen stam,
  Zij, welke me zaligend troost;
'k Heb nooit om mijne eigene vlam
  En nooit om de hare gebloosd.

Ook blijf ik der tale getrouw,
  Der taal — mijn bekorelik lief!
Zoolang ik het leven behou'
  Ontneemt me haar dwinger noch dief!

In de vorige bladzijden hebben wij getracht, zoo getrouw mogelijk, het leven en streven van vader DAUTZENBERG, wel is waar bondig maar toch volledig, ten bate van het volk van Vlaanderen te schetsen.

Den fijn gevoeligen dichter, den bekoorlijken zanger van het buitenleven en den geboortegrond hebben wij gepoogd, door mededeeling van talrijke uittreksels zijner eigene werken, beter te leeren kennen en liefhebben door allen, in wier boezem de liefde voor Vlaanderens roem en heerlijkheid nog niet is uitgedoofd.

Uit de verschillende gedichten, welke wij tot eenen bloemenkrans rond zijne beeltenis hebben gestrengeld, hebben wij zijne edele ziel en zijn

beminnelijk hert in zoete en opbeurende tonen laten spreken.

Met niet minder nadruk mochten wij wijzen op zijne liefde voor alles wat goed en schoon is, alsook op zijnen waren godsdienstzin en zijne verknochtheid aan de zeden der vaderen.

Maar nevens dit alles, en misschien wel met meer ingenomenheid, hebben wij in DAUTZENBERG den man van karakter mogen huldigen, den kloeken verdediger van Vlaanderens taal en zeden, wiens onverpoosde strijd voor zelfbestaan en eigene beschaving onze erkenning en onze waardeering afdwingt.

Terwijl ten huidigen dage rondom ons, in groote en kleine steden, het uitheemsche door honderden monden schier dagelijks wordt verkondigd en opgehemeld; nu het zelfs de burgerij en het mindere volk met zijn bedwelmenden adem aantast en grootendeels ontzenuwt; nu men allerwege pogingen aanwendt, om het stambewustzijn met de liefde tot onverbasterd leven en eigene spraak te vernietigen; nu, meer dan ooit is het plicht, ja dringende plicht de eerste kampioenen in den taalstrijd op een voetstuk te plaatsen, en eerbied en bewondering af te eischen voor hun edel en belangloos pogen en hunne voorbeeldige zelfopoffering.

Zulk een strijder voor Vlaanderens recht, zijnen roem en zijne grootheid is JOHAN MICHIEL DAUTZENBERG geweest.

Maar hij was tevens een edeldenkend mensch, een zoetzingende harpenaar, een minnaar en bevorderaar van de schoonheid onzer nooit volprezen moederspraak, en ook daarom moeten wij hem en zijne gedichten en gezangen aan het nageslacht doen kennen, en zijne gedachtenis in eere houden.

Vergadering van 16 December 1908.

Aanwezig de heeren : DES. CLAES, bestuurder; Prof. Dr. W. DE VREESE, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Prof. Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BROECKAERT, JAN BOLS, KAREL DE FLOU, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Prof. ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS, Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD, IS. TEIRLINCK en Dr. C. LECOUTERE, werkende leden;

de heer Dr. LEO GOEMANS, briefwisselend lid.

De heeren Dr. HENDR. CLAEYS en Mr. EDW. COREMANS, werkende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, leest het verslag over de November-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

SALSMANS-STICHTING. — De Bestendige Secretaris deelt aan de Vergadering den brief mede van 1ⁿ December, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten aan de Academie een afschrift overmaakt van het Koninklijk Besluit van 10 November, houdende goedkeuring der *Salsmans-Stichting*. Bij dit

Koninklijk Besluit wordt de Heer Minister gemachtigd, de schenking van den Z. Eerw. Pater JOZEF SALSMANS, namens de Regeering, voor de Koninklijke Vlaamsche Academie te aanvaarden. Tot uitvoering daarvan, belast deze hooge ambtenaar het Bestuur der Academie, de noodige maatregelen te treffen, om de geschonken som van 20.000 fr., op naam van den Belgischen Staat en ten behoeve onzer Koninklijke Instelling, in het Grootboek der Openbare Schuld te doen overschrijven. — Aan die lastgeving heeft de Bestendige Secretaris zonder uitstel het gewenschte gevolg gegeven.

Het Koninklijk Besluit luidt in dezer voege :

LEOPOLD II, Koning der Belgen,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden, HEIL.

Gezien den brief van 19 Augustus 1908, waarbij de heer J. SALSMANS, S. J., verklaart ter hand te stellen aan de Koninklijke Vlaamsche Academie eene som van twintig duizend frank (fr. 20.000), waarvan de jaarlijksche intrest tegen 3 °/o van het kapitaal door genoemde Instelling zal gebruikt worden naar eigen inzicht en naar den eisch der omstandigheden :

a) hetzij tot het uitschrijven van prijsvragen, hetzij tot het uitgeven van ingezonden werken op het gebied der Nederlandsche taalkunde;

b) hetzij tot het uitgeven van Middelnederlandsche teksten op het gebied der Roomsch-Katholieke bijbelvertaling, bijbelverklaring, liturgie, zedenleer, catechese, homiletiek, hagiographie, ascetiek, geestelijke liederen en gedichten, ordensregelen;

c) hetzij tot het bekostigen van wetenschappelijke zendingen of van studiereizen, welke tot het voorbereiden van uitgaven als de onder littera *a* en *b* genoemde noodzakelijk bevonden worden;

d) hetzij tot het bekostigen van de illustratie van reeds door de Academie ondernomen uitgaven in den aard van de onder littera *a* en *b* genoemde;

Gezien het gunstig advies van de Koninklijke Vlaamsche Academie;

Gezien artikels 910 en 937 van het Burgerlijk wetboek;

Op voordracht van Onzen Minister van Wetenschappen en Kunsten,

Wij hebben besloten en Wij besluiten :

Art. 1. — Onze Minister van Wetenschappen en Kunsten wordt er toe gemachtigd, namens de Regeering, voor de Koninklijke Vlaamsche Academie, de door den heer J. SALSMANS gedane gift, te aanvaarden.

Art. 2. — Onze Minister van Wetenschappen en Kunsten is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Laeken den 10 November 1908.

(Ondert.) LEOPOLD.

Van 's Konings wege :

De Minister van Wetenschappen en Kunsten,

(Ondert.) Bon DESCAMPS.

***

Artikel over de Koninklijke Vlaamsche Academie. — De heer E. VAN WILDER, bureeloverste aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten, was zoo beleefd aan de Academie een overdruk te zenden van de zoo puike als degelijk samengevatte Notitie *L'Académie Royale*

Flamande, door hem geschreven voor *Le Mouvement Scientifique en Belgique, 1830-1905* (Bruxelles, 1907). Den heer E. VAN WILDER zij hier daarvoor de bijzondere dank onzer Koninklijke Instelling betuigd.

***

Aangeboden boeken. — Vervolgens legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Le Mouvement Scientifique en Belgique. 1830-1905. Tome I, Bruxelles, 1907; Tome II, Id. 1908.

Ministère des Sciences et des Arts. *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique, par* J. VAN DEN GHEYN, S. J., Conservateur à la Section des Manuscrits. Tome septième. *Histoire des pays : Allemagne, Angleterre, Autriche, Belgique (histoire générale)*. Bruxelles, 1907.

Analecta Vaticano-Belgica, publiés par l'Institut Historique belge de Rome. — Vol. I. *Suppliques de Clément VI* (1342-1352). *Textes et Analyses, publiés par* D. URSMER BERLIÈRE, O. S. B., Directeur de l'Institut Historique belge de Rome. Rome, Bruges et Lille, Paris, 1906.

Annuaire astronomique de l'Observatoire Royal de Belgique publié par les soins de G. LECOINTE, directeur scientifique du Service Astronomique. 1909. Bruxelles, 1908.

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. *Bibliographie générale des industries à domicile* Supplément à la publication : *Les industries à domicile en Belgique*. Bruxelles, 1908.

TIJDSCHRIFTEN. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie*, nos 11 et 12, 1907. — *Revue Sociale Catholique*, no 1, 1908. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, nrs 9-10, 1908. — *Bulletin des Musées Royaux*, no 11, 1908. — *Arbeidsblad*, nrs 20-21, 1908.

Door de Almanak-Redactie van het Leidsch Studentenkorps :

Almanak van het Leidsch Studentenkorps voor 1909. 95e jaargang. Leiden.

Door de Kungl. Universitets-Biblioteket, te Upsala :

Haus und Hof im Französischen. Mit besonderer Berücksichtigung der Mundarten. Versuch einer onomasiologischen Studie von WALTER O. STRENG. *Wird mit Genehmigung der philosophischen Facultät der Kaiserlichen Alexanders-Universität in Finnland am 9 November 1907... öffentlich verteidigt.* Helsingfors, 1907.

Studien über die ō-Verba im Altsächsischen, von IVAR HORTLING. *Wird mit...* (als boven) *am 4 December 1907... öffentlich verteidigt.* Id.

Li Regres Nostre Dame par Huon Le Roi de Cambrai, publié d'après tous les manuscrits connus par ARTUR LÅNGFORS. *Thèse de doctorat qui sera soutenue à l'Université de Helsingfors, dans la salle d'histoire et de philologie, le 25 Sept. 1907.* Id.

Folknamnet geatas i den fornengelska dikten Beowulf. Inbjudningsskrift till ahörande af de offentliga föreläsningar med hvilka Professorn i speciell Privaträtt BROR HERMAN DAHBERG *och Professorn i Botanik* HANS OSCAR JUEL, *tillträda sina embeten af* HENRIK SCHÜCK, kungl. Universitetets i Upsala n. v. rektor. Uppsala, 1907.

Olof Dalin, en litteraturhistorisk undersökning af Hans Verk. Akademisk afhandling som med tillstånd af filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska Sektion för vinnande af filosofie doktorsgrad till offentlig granskning framställes af MARTIN LAMM, fil. lic. Stockh. å Lärosalen N : r IV Lördagen den 23 Maj 1908 kl. 10 F. M. Uppsala, 1908.

Inbjudningsskrift till ahörande af den offentliga föreläsning med hvilken Professorn i medicinsk och fysiologisk kemi medicine och filosofie doktorn SVEN GUSTAF HEDIN, *tillträder sitt ämbete af* HENRIK SCHÜCK, kungl. Universitetets i Upsala n. v. rektor. Upsala, 1908.

Un exposé des verbes en **-eo -io**, *dans le latin et dans les langues romanes. Thèse pour le doctorat, présentée à la Faculté des Lettres d'Upsal et publiquement soutenue le 27 Mai 1908..., par* ANDERS ERIKSSON. Stockholm, 1908.

Bidrag till Tolkning of Rök-inskriften. Inbjudningsskrift till åhörande af den offentliga föreläsning med hvilken professorn i zoologi Axel Wirén, *tillträder sitt embete af* Henrik Schück, kungl Universitetets i Upsala n. v. rektor. Uppsala, 1908.

Door het Genootschap « Danmarks Folkeminder », te Kobenhavn :

Fra Dansk Folkemindesamling, Meddelelser og Spörsmal, ved Axel Olrik, samlingens forstander. Kobenhavn. 1908.

Door de Reale Accademia dei Lincei, te Rome :

Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Classe di Scienze Morali, Storiche e Filologiche Serie Quinta, Vol. XVII, Fasc. 4o-6o. Roma, 1908.

Door den heer Dr. J. Muyldermans, werkend lid der Academie, te Mechelen :

Moderne Opvoedkunde door Kan. Dr. J. Muyldermans, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, opziener over het vrij middelbaar onderwijs in het Aartsbisdom Mechelen. *Aanspraak tot de onderwijzers en onderwijzeressen van het Christen-Onderwijzersverbond van Oost-Vlaanderen, te Gent, den 24 April 1908.* Sint-Niklaas, 1908.

Eene Vlaamsche Hoogeschool. Hare noodzakelijkheid en hare mogelijkheid bewezen, door D. Ackers (Fr. Drijvers, pr.). (Overdruk uit *Het Belfort.*) Gent, 1889.

Door den heer V de la Montagne, briefwisselend lid der Academie, te Antwerpen :

Soete Meditatien der Godt-minnende ziele, Overdenckende de honich-vloeynde Mysterien des Levens, ende des bitter Lydens haers beminden Bruydeghom, Waer door sy tot eene wederliefde, ende oprecht berouw over hare sonden verweckt wordt. Ghestelt op de wyse van 't Inwendich Ghebedt ; Ghelijck het selve beoeffent wort : tot ghemack ende bestieringhe der ghener, die de verheventheydt des Aenschouwende Leven trachten te bekomen. Voor desen ghemaeckt in 't Latijn door den Eerw. Pater P. Servatius van den H. Petrus, Carmeliet Discals. *Ende nu door den selven Verduytst.* Eerste deel. *Behelsende de voornaemste Mysterien des Kintsheyts ons Salighmakers.* II Druck. Tweede deel. *Behelsende de voornaemste Mysterien des Lydens ons Salighmakers.* Te Ghendt, by Michiel Maes, 1702.

Leven van Martinus Steyaert, Primus van Leuven, bestrijder van het Jansenistendom, Rector der Hoogeschool, Voorzitter van het Kollegie van Bajus, apostelyke en koninglyke Boekkeurder, Kanonik Deken van Sint-Pieters te Leuven, koninglyke Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid, apostelyke Groot-Vicaris van het voormalig Bisdom van 's Hertogenbosch, Officiael van Leuven Bewaerder van de voorregten der Universiteit, enz., enz., enz., door EMILE AUGUSTE DOBBELAERE Gent, z. j. (1850.)

Door den heer A. DE COCK, briefwisselend lid der Academie, te Antwerpen :

Spreekwoorden en Zegswijzen afkomstig van Oude Gebruiken en Volkszeden, door A. DE COCK. *Door de Koninklijke Academie van België met een « Prijs de Keyn » bekroond.* Tweede, herziene en vermeerderde druk. Gent, 1908.

Door den heer J. VERDAM, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden :

Middelnederlandsch Handwoordenboek, door J. VERDAM, Hoogleeraar te Leiden. Aflevering 4. 's Gravenhage, z. j. (1908.)

Door *Z.* E. D. MERCIER, kardinaal-aartsbisschop van Mechelen :

La vie diocésaine. Bulletin du Diocèse de Malines. Novembre 1908. Tome II, fasc. IX — *Documenta* III en IV.

Door den heer ED. ADRIAENSEN, gemeentesecretaris te Hoogstraten :

Inventaire des Archives de S. A. S. le Prince de Salm-Salm, Duc de Hoogstraten, concernant principalement le Duché de Hoogstraten, au château princier à Anhalt (Westphalie).

Door de heeren VAN HOECK en WALGRAVE, leeraars aan het Klein Seminarie, te Hoogstraten :

Nederlandsche Schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs. Nr 3. *Schaepman (Gedichten).* — Nr 4, *Rodenbach.* — Nr 5, *Potgieter.* I. *Novellen.* Hoogstraten, 1908.

Door de heeren A. en V. VAN DER SCHELDEN, drukkers-uitgevers, te Gent :

Verhandeling over de spelling der Nederduitsche Taal, ter bevordering van eenparigheid in dezelve, door MATTHIJS SIEGENBEEK, Hoogleeraar in de Nederduitsche Letterkunde te Leyden : *uitgegeven in naam en op last van het Staats-Bewind*

der Bataafsche Republiek. Derde druk, te Amsterdam, bij Johannes Allart, 1810.

Nederduitsche Spraakkunst door P. WEILAND, *uitgegeven in naam en op last van het Staatsbestuur der Bataafsche Republiek.* Nieuwe door den Auteur zelven overziene en verbeterde druk. Dordrecht, 1820.

Rudimenta of Gronden der Nederduitsche Taal. Uitgegeven door de Maatschappij : Tot Nut van 't Algemeen. 1 Stukje. (*Over de Woordgronding.*) Vierde uitgave. Leiden, 1827.

Académie Royale de Belgique. *Bulletin de la Classe des Lettres. Séance des 4 et 5 mai 1859. Rapports sur les Concours de 1859* (Daaronder komt een buitengewone dichtwedstrijd voor, uitgeschreven ter gelegenheid van de 25e verjaring der wet van 1 Mei 1834, die tot het leggen der eerste spoorwegen besloot. De Jury voor de vlaamsche gedichten bestond uit de heeren BORMANS, DAVID en NOLET DE BRAUWERE; hunne verslagen over de 17 ingezonden gedichten komen voor op blzz. 173-198. De heer A. VAN BEERS, van Lier werd bekroond en het bekroonde gedicht *Bij de vijf-en-twintigste Verjaring van de Instelling der Spoorwegen in België,* wordt medegedeeld op blzz. 299-311)

Histoire de la Littérature flamande, par A. SNELLAERT. Bruxelles, s. d.

Nederduytsche overzettinge der XII. Boeken van PUBLIUS VIRGILIUS MARO, *behelzende wonderlijke gevallen van den grooten Æneas ;... Zeer dienstig voor alle Lief-hebbers der Historien, en vrije konsten. Alles opgeheldert door de uytlegginge der duystere plaetsen, verçieringen der Poëten etc.* door den Eerw. heer FRANCISCUS COCKELET, Priester. t'Antwerpen, z. j. (1747.)

Nieuw Hand-Woordenboek, der Nederduitsche en Fransche talen. Verrijkt met de Algemeene in beide talen aangenomene woorden, de thans gebruikelijke uitdrukkingen, de lijst der ongelijkvloeijende en onregelmatige werkwoorden, de kunstwoorden der zeevaart en de nieuwe scheikundige woorden, enz. door P. AGRON en G N. LANDRÉ. 2e deel : A-O ; 3e deel : P-Z. (*Nederduitsch-Fransch.*) Laatstelijk mede bearbeid door P. Weiland.

Proeve eener Hollandsche Prosodia, oordeelkundig gegrond op, en door het gehoor getoetst aan de uitspraak onzer taal, door het beschaafde gedeelte onzer natie, en toegepast op het rythmus en metrum der ouden, in zoo verre beiden in onze Hollandsche

dichtkunde zouden kunnen worden ingevoerd : door Mr. J. KINKER, *aan welke Verhandeling de gouden eerepenning is toegewezen.*

Door Prof. Dr. M. C. SCHUYTEN, bestuurder van den Paedologischen Schooldienst, te Antwerpen :

De Hygiene der Schooljeugd te huis Raadgevingen voor ouders en hoofden van kostscholen. Door Staatsraad Dr. LEO BURGERSTEIN, Professor te Weenen. *Uit het Duitsch vertaald door* Prof. Dr. M. C. SCHUYTEN, Antwerpen. (*Naar de 11e herziene uitgave. Door het Staatsbestuur op 12100 Ex. in de lagere scholen van België verspreid, en wel 6000 in het Vlaamsche, 6000 in het Waalsche en 100 in het Duitsche gedeelte van het land.*) Antwerpen, 1908.

Door den E. H. P. SOENS, priester, te Gent :

P. SOENS, S. T. B. *Het Modernisme en Prof. Vercoullie. Laatste Sommatie, ons gedaan in naam der Wetenschap.* Overdruk uit « *Dietsche Warande en Belfort* ». Gent, 1908.

Door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium, te Gent :

De sociale verantwoordelijkheid in zake voeding en levensmiddelen. Openbare Voordracht gehouden tijdens het 12e Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres te St. Niklaas op 19 September 1908, door Dr. A. J. J. VANDEVELDE, Directeur van het chemisch en bacteriologisch Laboratorium der Stad Gent, Docent aan het Hooger Instituut voor Gistingsnijverheden en aan de Beroepsschool der Voeding, Lid van de Internationale Commissie tot eenwording der Onderzoeksmethoden van Levensmiddelen. (Overgedrukt uit de « *Handelingen van het twaalfde Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres* », gehouden te St. Niklaas op 19, 20 en 21 September 1908.) *Z.* j. (1908.)

Door den heer E. VAN WILDER, bureeloverste aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten, te Brussel :

Le Mouvement scientifique en Belgique. 1830-1905. — *L'Académie Royale Flamande.* Bruxelles, 1907.

Door den heer FRÉDÉRIC M. KIRCHEISEN, te Geneve (Zwitserland) :

Bibliographie du temps de Napoléon, comprenant l'Histoire des Etats-Unis, par FRÉDÉRIC M. KIRCHEISEN. Tome I. Paris, Genève, London, 1908.

Door Dr. KARL VOLLMÖLLER, briefwisselend lid der Koninklijke Spaansche Academie voor Geschiedenis, hoogleeraar te Dresden :

Zweites Beiheft zu : Über Plan und Einrichtung des Romanischen Jahresberichtes. Von KARL VOLLMÖLLER. Erlangen, 1902.

Door de Redactie :

Het Boek, nr 3, 1908. – *De Tuinbode*, nr 12, 1908.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

Catalogue of Books printed in the XVth Century now in the British Museum. Part. 1. *Xylographica and Books printed with types at Mainz, Strassburg, Bamberg and Cologne. Printed by order of the Trustees.* London, 1908

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Fortgesetzt von Dr HERMANN WUNDERLICH, Dr. KARL VON BAHDER, Dr. RUDOLF MEISZNER, Dr. MORIZ HEYNE, Dr. RUDOLF HILDEBRAND, Dr. MATTHIAS LEXER, Dr. KARL WEIGAND und Dr. ERNST WÜLCKER. Vierten Bandes, Erste Abtheilung, III. Teil, Neunte Lieferung. *Gewinnen-Gewirken. Bearbeitet von* Dr. H. WUNDERLICH. Leipzig, 1908.

Van onzen Tijd. Onder Redactie van C. R DE KLERK, TH. MOLKENBOER, ALBERTINE SMULDERS, MARIA VIOLA. *Uitgave van de Maatschappij De Katholieke Illustratie.* 1e tot 7de jaargang en afl. 1-4 van 8en jaargang.

Sint-Lucas. Nederlandsche uitgave van het « Bulletin des Métiers d'Art », nrs 1-5, 1908.

De Gids, December 1908.

Ruildienst. — Tegen ruiling van de *Verslagen en Mededeelingen* heeft de Bestendige Secretaris voor de Boekerij der Academie de laatst verschenen afleveringen van de gewone tijdschriften ontvangen :

Biekorf, nr 22, 1908. — *Christene School*, nr 3, 1908. — *Dietsche Warande en Belfort*, nr 11, 1908. — *De Katholiek*, nr 12, 1908. — *Onze Kunst*, nr 12, 1908. — *Nederlandsch*

Archievenblad, nr 2, 1908-1909. — *Neerlandia*, nr 11, 1908. — *De Opvoeder*, nrs 31-33, 1908. — *De Opvoeding*, nr 12, 1908. — *De Schoolgids*, nrs 44-47. — *St. Cassianusblad*, nr 13; *Bijvoegsel*, nr 19, 1908. — *Volkskunde*, nrs 9-10, 1908. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 11, 1908.

Ingekomen brieven. — Vervolgens stelt de Bestendige Secretaris de Academie in kennis met den volgenden ingekomen brief :

J. van Ruusbroec : Huldiging van Jan van Ruusbroec. — Brief van 23 November, waarbij de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie zijn hartelijken dank betuigt voor het gunstig onthaal, waarmede zij het ontwerp tot oprichting van een gedenkteeken aan Ruusbroec den Wonderbare heeft begroet. « Ik houd er aan UEd. te verzekeren, » — aldus schrijft de Heer Minister, — « dat de voorstellen door uw ge-
« leerd Genootschap gedaan, met het oog op de
« voor de betooging te nemen maatregelen, met de
« meeste welwillendheid te gepaster tijde zullen
« onderzocht worden. »

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Van de pers gekomen uitgave.** — Den 14 December is verschenen : *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, door de heeren TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT, werkende leden. *Zesde deel* (*1873*).

Op gezegden dag werd een exemplaar van dat boek aan de heeren werkende en briefwisselende Leden gezonden. De Bestendige Secretaris liet ook aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten de 74 exemplaren geworden, voor de verschillende inrichtingen bestemd, welke, door tusschenkomst van zijn departement, de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie ontvangen. — 10 exemplaren werden ter recensie aan tijdschriften uit den vreemde gezonden.

2°) **Jaarboek voor 1909.** — Behalve de gebruikelijke stukken en mededeelingen, zal de Bestendige Secretaris in dit *Jaarboek* o. a. laten verschijnen :

a) (Samen met den heer Prof. Dr. W. DE VREESE.) *Dietsche kalenders.* Vier kalenders, van verschillenden oorsprong, worden opgenomen :

Nr **5.** Kalender uit het « Brouwersboec » (1458), berustende op het Stadsarchief te Gent. Het is de kalender van het bisdom Doornik, doch van de stad Gent in 't bijzonder. (*Jaarb.*, blz. 15-26.)

Nr **6.** Utrechtsche kalender, uit een handschrift op de Groothertoglijke bibliotheek te Weimar, geschreven in de laatste jaren der 15de eeuw. (*Jaarb.*, blz. 27-38.)

Nr **7.** Kalender van het Utrechtsche bisdom, genomen in een hs. (omstreeks het jaar 1470) van het Museum Czartorisky te Krakow. (*Jaarb.*, blz. 39-50.)

Nr **8.** Kalender id., uit een hs. (vervaardigd in 1463) van gezegd Museum. (*Jaarb.*, blz. 51-66.)

Een inleidende studie, met beschrijving der handschriften, gaat vooraf. (*Jaarb.*, blz. 5-14.)

b) *Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.* Het Koninklijk Besluit van 3n December 1845 (met het voorafgaande « Rapport au Roi »), houdende oprichting, in den schoot der *Académie Royale de Belgique*, van de Commissie belast met « la publication des anciens monuments de la littérature Flamande », waarvan onze Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde de voortzetting is. (*Jaarb.*, blz. 109-110.)

c) *Lijst der portretten van afgestorven Leden,* en van andere portretten in de reeds verschenen *Jaarboeken* der Academie opgenomen. (*Jaarb.*, blz. 128-129.)

d) *Briefwisselende Leden.* Lijst dier Leden sedert de stichting der Academie. (*Jaarb.*, blz. 149-150.)

e) *Buitenlandsche Eereleden.* Lijst dier Eereleden sedert de stichting der Academie. (*Jaarb.*, blz. 151-154.)

f) *Levensschetsen.* Lijst van de levensschetsen der afgestorven werkende en briefwisselende Leden, en buitenlandsche Eereleden, alsook van een afgestorven stichter, reeds in de *Jaarboeken* verschenen. (*Jaarb.*, blz. 162-163.)

g) *Lezingen, verslagen en uitgaven.* Overzicht der lezingen, verslagen en uitgaven van de Leden der Academie. (*Jaarb.*, blz. 166-186.)

h) *Geschriften door de Heeren Leden der Academie uitgegeven.* Overzicht der Lijsten reeds in de *Jaarboeken* verschenen. (*Jaarb.*, blz. 187-190.)

i) *Staatsprijskampen.* — Driejaarlijksche wedstrijd voor Tooneelletterkunde : het inrichtend Koninklijk Besluit van 10 Juli 1858; — Vijfjaarlijksche wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde : het inrichtend Koninklijk Besluit van 6 Juli 1851. (*Jaarb.*, blz. 196 en blz. 200.)

Mededeeling namens de Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.

1°) **Verslag.** — De heer KAREL DE FLOU, secretaris der Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, legt het volgende verslag ter tafel over de vergadering der Commissie van 21 October laatstleden:

Zijn aanwezig: de Heeren GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, COOPMAN, Dr. W. DE VREESE, Jhr. DE GHELDERE, JOOS, Dr. LECOUTERE, leden, en K. DE FLOU, secretaris.

Het *Bestuur* wordt vernieuwd. Voortaan zal het samengesteld zijn als volgt:

Voorzitter: de heer Dr. W. DE VREESE.
Ondervoorzitter: de heer Dr. LECOUTERE.
Secretaris: de heer K. DE FLOU.

De Heer GAILLIARD geeft lezing van eene nota van ons geacht buitenlandsch eerelid, Dr. JOHAN WINKLER, over het Vlaamsche woord *jeugd* met de beteekenis van *jus*, vleeschnat.

Na eene korte bespreking, waaruit blijkt, dat de Hollandsche term *jus* dezelfde is als het door volksetymologie gevormde *jeugd*, wordt het woord hernomen door den heer GAILLIARD, die handelt over de uitdrukkingen: *Iemand een gebak in den zak schieten* (Hoogstraten, 1566), en *Godskind* (XVe eeuw, Hoogstraten).

2°) **Nibelungenlied.** — Vervolgens deelt de heer K. DE FLOU aan de Vergadering mede, dat de Commissie, in hare morgenvergadering, kennis heeft genomen van de verslagen door de heeren

Prof. Dr. B. SIJMONS, ons geacht buitenlandsch eerelid, Dr. L. SIMONS en Prof. Dr. C. LECOUTERE, uitgebracht, over de *Nederlandsche vertaling van het Nibelungenlied,* door den heer OSC. VAN DOORSSELAAR, leeraar aan het Koninklijk Athenæum te Mechelen, aan de Academie ter uitgave aangeboden. — De Commissie heeft den Bestendigen Secretaris den last opgedragen, bedoelde verslagen aan Schrijver mede te deelen en deze in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — *(Goedgekeurd.)*

1o) Verslag van den heer Dr. B. SIJMONS.

Ik heb de eer hierbij het door de Koninklijke Vlaamsche Academie van mij gevraagde verslag uit te brengen over de in mijne handen gestelde *Nederlandsche vertaling van het Nibelungenlied* door den heer OSCAR VAN DOORSSELAER, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum te Mechelen.

De vertaler heeft aan zijne vertaling geen enkel verklarend of ophelderend woord toegevoegd, waaruit zoude kunnen blijken, welke bedoeling bij zijn arbeid heeft voorgezeten, welke beginselen er bij in acht zijn genomen en welke redactie van het Nibelungenlied ten grondslag is gelegd Het antwoord op laatstgenoemde vraag kan de kundige lezer zich natuurlijk verschaffen, door het aantal en de opeenvolging der strofen, hier en daar ook de gekozen Nederlandsche woorden, te vergelijken met de oorspronkelijke overlevering. Dan blijkt dat de redactie, die in het Hs. A bewaard is, dus de uitgave van Lachmann (of eene daarop berustende) de basis der vertaling vormt, zonder dat echter — en dat terecht — Lachmann's scheiding van echte en onechte strofen of diens liederentheorie invloed hebben uitgeoefend.

Moeilijker wordt het antwoord op de beide andere bovengenoemde vragen te geven. Voor wie heeft de vertaler zijn arbeid bestemd? Welke metrische beginselen heeft hij gevolgd? Men kan hier slechts gissen, maar van welk standpunt uit men ook den arbeid van den heer VAN DOORSSELAER moge beoordeelen, gunstig kan die beoordeeling bezwaarlijk uitvallen.

Blijkbaar heeft de vertaler zich zoo nauw mogelijk willen aansluiten aan den grondtekst, en men zoude daaruit kunnen opmaken, dat het zijn bedoeling is geweest, aan Nederlandsche lezers, die het Middelhoogduitsch niet verstaan, het beroemde epos toegankelijk te maken in een vorm die het oorspronkelijke zou kunnen vervangen. Is dit inderdaad de bedoeling geweest, dan kan die niet als geslaagd worden beschouwd. Tot staving van dit oordeel diene het volgende :

1° Hoewel de vertaler den Mhd. tekst over 't geheel begrepen heeft, ontbreekt het toch niet aan plaatsen, waar hij óf zelf niet is doorgedrongen in de opvatting van den middeleeuwschen dichter, óf die althans zoo weergeeft, dat de moderne lezer ze niet kan begrijpen. Ik wijs op enkele voorbeelden uit die gedeelten van de vertaling, die door mij met het origineel zijn vergeleken : 4, 4 « de vorsten moesten haar verplegen » (mhd. *die fürsten hetens in ir pflegen*, d. i. onder hun voogdij, hun tutela). — 6, 4 « nijd » (mhd. *nît* = vijandschap). — 9, 4 « aan alle krachten wel bewaard » (mhd. *mit ganzen ellen wol bewart*, d. i. een onversaagde held). — 17, 2 « aan menige andere vrouwen leerde mij reeds de schijn » (mhd. *ez ist an menegen wîben vil dicke worden schîn*, d. i. het is... gebleken). — 33,4 is *kurzwîle* verkeerd begrepen of verkeerd weergegeven. — 39,2 zijn *varnde diet* niet « vreemde gasten », maar de speellieden. — 47,4 *er was ir vil vremede, dem si wart sider undertân*, d. i. zij kende hem nog niet; door de vertaling « wat was hij haar nog vreemd » verkrijgt de plaats een verkeerde kleur. — 48,3 *verdienen*, niet « verdienen », maar (door ridderlijken dienst) erlangen.

Voorts vestig ik de aandacht op de volgende plaatsen : 37,4. 71,4 (*des gie in wærlîchen nôt*, d. i. daarvoor hadden zij waarlijk reden). 82,2 (*vil wol*). — 84,3.4. 98.2 (*an den berc*, d. i. tegen den berg op). — 760,2 (*vor*, niet « voor », maar « vergeleken met »). — 762,1. 767,2 (*tiuwer*, d. i. voornaam). — 782,4 + 783,1 (waar de noodzakelijke woordspeling tusschen *kebse* en *verkebset* in de vertaling geheel vervallen is). — 783.3. 4 (geheel verkeerd weergegeven). — 796.4 (*hetes* is conj. praet.). — 804 (niet begrepen). — 927,4 en 929.3 (*êhaftiu nôt, grôziu nôt*). — 929,3 (*schelden*). — 1330,2 (*besceze*). — 1339,4, 1343,3 (*selten* = nooit). — 1350,4. 1351 (onverstaanbaar). — 1658,3.4. 1664,2 (*sol leben vrou Kriemhilt*, d. i. zoo lang Kr. leeft). — 1672,2 (*gemischet*). — 1673,2 (waar bedoeld is, dat het *gesinde* afzonderlijk wordt ondergebracht). — 1676,2 (*sich verdenken*, d. i. de zaak goed overwegen). — 1678 (zegt het tegendeel van het origineel). — 1682,4 (*des enbringe ich iu niht*, d. i. daarom breng ik u niets). — Ten slotte nog de laatste strofe (2316) : hier zijn de woorden *ir lieben vriunde tôt* (objekt bij *weinen*) geheel misverstaan, zoodat het slot onzin is geworden.

2° Ook daar, waar de vertaling als zoodanig geen bezwaar oplevert, mist zij doorgaans alle dichterlijke verheffing. De vertaler bevindt zich voortdurend in rijmnood en behelpt zich dan met telkens terugkeerende stopwoorden (*dan, nu, mÿn, dijn, zÿn, staat, hooggemoed, edele meid* enz. enz.), of met platte proza-termen. Herhaaldelijk is het in 't geheel geen Nederlandsch meer, wat men te lezen krijgt, zooals : « daarover wil ik zelve niets verweten zijn » (771.3), « — wat van goede eigenschappen ooit aan Helke lag » (1329,1), — « daarom doet het mij zoo spijt » (1343,2; vgl. 1656,2. 1661,3 en vaker), — « de held van Burgondië allen veel welwillendheid droeg »(1674,4), — « zoo ken ik nu ook Hagen goed aan mijnen kant » (1694.1). Het is niet aannemelijk, dat een Nederlandsch lezer, gesteld al dat hij de volharding bezat deze vertaling

door te lezen, daardoor van de kracht van de middeleeuwsche taal, van de epische manier van zeggen, met één woord van het oude gedicht een juist begrip zou krijgen.

Tot zoover mijn opmerkingen omtrent het « sprachliche » element in de vertaling. Mij rest nog iets te zeggen omtrent den *metrischen vorm.*

De vertaler heeft de Nibelungenstrofe zoo getrouw mogelijk trachten na te volgen. Dat hij zich daarbij zekere vrijheden heeft veroorloofd, die de moderne taal vereischt of gewenscht maakt, verdient geen blaam. Zoo schijnt het o. a. raadzaam, in plaats van het uitsluitend staande (mannelijke) rijm van het origineel, naar willekeur staand en slepend rijm te gebruiken, daar rijmen als *degen : pflegen, klagen : sagen, genesen : gewesen, geborn : gesworn* e. d., in de middeleeuwen mannelijk, in de moderne taal door de rekking der stamsyllabe vrouwelijk moeten worden. Minder noodzakelijk, maar verdedigbaar, is de verkorting van het laatste (achtste) halve vers tot drie heffingen: in de vertaling van den heer VAN DOORSSELAER vindt men in dat vers regels van vier en van drie heffingen naar believen door elkaar. Erger is, dat de caesuur met groote onverschilligheid behandeld is. Het kenmerkende van de strofe immers ligt juist in de caesuur, die den bouw van het vers met groote kunst aanpast aan de voordracht, en het is m. i. de eerste plicht van een vertaler, in zijn moderne navolging dit moment ook voor het moderne oor te doen uitkomen. Dit is door den heer VAN DOORSSELAER ten eenenmale verzuimd, en daardoor is van de rhythmiek van het oude epos zoo goed als niets overgebleven. Een aantal verzen — gekozen uit dezelfde gedeelten, waaruit boven de voorbeelden werden genomen — zullen doen zien, dat het den vertaler aan rhythmische fijngevoeligheid volstrekt ontbreekt.

3,3.4 Bovenmate schoon was de edele maagd te aanschouwen:
Hare hoofsche zeden sierden al de andere vrouwen.

10,3. Om de eer van het hof te handhaven: elk was een trouwe [man.

14,1. Dien droom ging zij aan hare moeder Ute zeggen.

18,1. In hooge deugdzaamheid, die haar zoo schoone lag.

19,4. Hoeveel moeders hebben van een zoon toen den dood [moeten beklagen.

24,1. Met al de zorg, zijner afkomst waardig, werd hij opgevoed.

24,3.4 Hij was weldra het sieraad van den voorvaderlijken grond,
Daar men hem in ieder opzicht immer zoo heerlijk vond.

26,3. Wat eer was leerden hem de wijzen aan hunnen kant.

36,4. Uit de handen van menige ridders: ijverig streden allen.

(Zie voorts 43,4. 45,1, waar men feitelijk moet accentueeren: « Zélden békommérde ‖ hem éenige hártepijn » (!). 51,3: « Het voornémen ván zijn kind » (!). 56,3. 69,4. 72,3. 74,4: « En die aan hare beide zijden vreeselijk sneed ». 91,4. 95,1. 96,1. 98,1.4. 99,4).

765,3.4. Daarom kom ik, Brunhilde, vriendelijk u smeeken,
Zoo goed te willen zijn, niet meer aldus te spreken.

766,1 « Ik trek die woorden niet in », zoo sprak Brunhilde toen.

768,1 Bovendien verwondert het mij, daar gij hem lijfeigen noemt.

772,4 Toen werden beide vrouwen op elkander naijverig genoeg.

(Zie voorts 774,2. 778,2-4).

913,4 Wanneer hij loopen wil. Of hij dat toonen kan?

914,4 Dan kent men den prijs toe aan hem, dien men ginder [eerst ziet staan.

919,4 Vóór de koning zich had gelaafd. Wat ondank is hem [geschied!

(Zie voorts 921,1.2. 931,4. 942,3.4).

1332,4 Zij dacht, of hem dat nooit eens slecht zou kunnen [bekomen.

1334,2 In vriendschap te scheiden van Gunther, dien degen koen [in den strijd.

1358,4 Ik wou, wegens zijne trouw, dat hij ook hier mocht zijn.

1665,4 Ook Kriemhilde noodigde dringend ons uit met den [afgezant.

1673,4 Ten gevolge waarvan men de knechten in hunne herberg [versloeg.

1675,4 Toen Hagen van Troje [N. B! *Tronege!*] dat zag, bond [hij vaster den helmenband.

Deze uit een overgroot aantal op goed geluk gekozen voorbeelden, die tevens het proza-karakter der vertaling in woordenkeus, woordschikking en zinsbouw zullen verduidelijken, kunnen voldoende worden geacht om aan te toonen, dat het metrisch (rhythmisch) karakter van het origineel in deze Nederlandsche vertolking in geenen deele tot zijn recht komt.

Na het bovenstaande kan mijn advies niet twijfelachtig zijn. Hoezeer met leedwezen, het leedwezen dat tegenover een goed bedoelden en vlijtig volvoerden arbeid zekerlijk op zijn plaats is, acht ik de vertaling van den heer Osc. van Doorsselaer niet geschikt om door de Academie te worden uitgegeven.

B. Sijmons.

2o) Verslag van den heer Dr. L. SIMONS.

Ofschoon ik slechts een gedeelte gelezen heb, acht ik dit voldoende om het ongunstig oordeel, door Dr. B. Sijmons uitgesproken, te onderschrijven, vooral met het oog op het al te prozaïsch karakter van de vertaling, al is het dan ook waar, dat het oorspronkelijke niet voor een toonbeeld van stijl kan doorgaan.

Te vergeefs heb ik naar een inleiding omgezien, waarin schrijver het voornaamste had kunnen mededeelen uit de zoo omvangrijke stof van sage en ontstaan van het epos, en tevens zijn persoonlijke zienswijze ontvouwen.

Om den Heer O. VAN DOORSSELAER gelegenheid te geven zijn werk te verbeteren, ware het mijns inziens wenschelijk, hem inzage te verschaffen van het verslag van Dr. B. SIJMONS.

L. SIMONS.

3o) Verslag van den heer Dr. C. LECOUTERE.

Ik heb eigenlijk niets toe te voegen aan hetgeen door de twee achtbare verslaggevers over het ingezonden werk is opgemerkt. Evenals als zij, ben ik van meening dat de vertaling van den heer O. VAN DOORSSELAER te veel te wenschen overlaat om door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgegeven te worden.

Dat die uitspraak echter den vertaler niet ontmoedige, maar hem een prikkel weze om zijn arbeid te herzien, te verbeteren en aan te vullen met de noodige of nuttige inlichtingen (b. v. over het doel van zijne onderneming, de wijze van bewerking, de gevolgde redactie en dergelijke meer). Heeft hij, bij zijne vertaling, den gewonen lezer op het oog gehad, dan waren bovendien nog andere mededeelingen zeer welkom om het begrijpen en waardeeren van den inhoud te vergemakkelijken, als o. a. ophelderingen van geschiedkundigen aard of betreffende de *realia*.

C. LECOUTERE.

Letterkundige mededeeling.

Door den heer GUSTAAF SEGERS, over *Nederlandsche Schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs*. Nr 3: SCHAEPMAN (Gedichten); — Nr 4: RODENBACH; — Nr 5: POTGIETER I. Novellen. Uitgave van de heeren J. VAN HOECK, DE WALS en A. WALGRAVE, leeraars aan het Aartsbisschoppelijk Seminarie te Hoogstraten.

De Eerwaarde Heeren Leeraars van het Aartsbisschoppelijk Seminarie van Hoogstraten laten heden de nummers 3, 4 en 5 hunner uitgaven van Nederlandsche schrijvers voor het Middelbaar onderwijs verschijnen. Namens de heeren Van Hoeck, De Wals en Walgrave heb ik de eer een exemplaar dezer werkjes aan de Koninklijke Vlaamsche Academie aan te bieden.

Nr 3 bevat uittreksels uit de poëtische werken van SCHAEPMAN en eene korte, doch zaakrijke studie door den heer Van Hoeck. De heer leeraar heeft, evenals zijne collega's, veelal andere beoordeelaars aan het woord gelaten en de schrijvers zelf laten spreken.

Twee zaken komen in deze inleiding voor, waarop ik vooral de aandacht der studenten vestig.

Ernstige kunst eischt ernstigen arbeid. Edel zelfbesef en gewettigde fierheid klinken in Schaepman's woorden.

« Vorm en inhoud toonen... genoeg, dat men hier niet met jonge verzen heeft te doen. Zij zijn ook niet jong. Zij zijn niet, wat den vorm betreft, uit het hart geweld, of uit de borst ontsprongen. Niet als een gewiekt geluid zijn zij de keel ontvlogen. Wel mag ik het niet ontkennen; als geboren soldaten stappen zij flink en zelfs veerkrachtig voort. Maar dit ook moet ik zeggen, zij zijn ter dege geoefend en gedrild.

In later dagen heb ik eens gelegenheid gehad om te zeggen dat dichters wel zondagskinderen zijn, maar dat de wet van den arbeid toch ook voor hen gegeven is. Alle brood eischt zweet, ook het manna. Wie zich niet wil bukken om het te zamelen, zal het niet eten. Ook verzen schrijven vordert leeren, en gedichten maken nog veel meer ».

De kunst, ook de letterkundige kunst, moet genietbaar zijn; het volk moet er zich aan kunnen laven.

« Voor mij ontbreekt aan de nieuwere kunst het sociale. Zij is geene kunst voor de gemeenschap, voor het volk. Zij zingt niet in den nacht voor de herders, zij geleidt hen niet tot het kindeken van Bethlehem.

De poëzie moet zijn voor het volk, vreugdegevend en verheffend. Laat ons hier nu niet elkander plagen met volkstoon en dergelijke dingen Dit is te gemakkelijk om geestig te zijn. Ieder weet wat hier het volk beteekent. Welnu onze moderne poëzie is niet voor het volk (1). »

Deze woorden zijn gouden appelen in eene zilveren schaal.

Nr 4, ALBRECHT RODENBACH, door den heer A. Walgrave bewerkt, is niet min merkwaardig. Het feit alleen, de uitgave eener bloemlezing uit de werken van Albrecht Rodenbach, den standaarddrager der Vlaamschgezinde studenten, ten behoeve der studenten onzer Seminariën, is een teeken des tijds. Nog meer verheugend is dit feit, wanneer men de opgenomen verzen leest, waarin de rijke gaven en de vurige vaderlandsliefde van Rodenbach evenzeer doorstralen.

Onze nooit volprezen Hugo Verriest wist de dichtervonk, die in **zijnen** student gloeide, tot eene alles verterende vlam aan te blazen; zijne woorden, door Prof. Walgrave medegedeeld, zullen stellig in de harten **onzer** studenten op vruchtbaren grond vallen.

« Eertijds heeft er een volk bestaan, edel en groot, de wereld rond bekend....

« Dat volk had vrijheid....

« Dat volk had macht....

« Dat volk had kunst.... had eene tale.... had Godsdienst, had eigen gedaante, houding, gedacht, inborst en opvoeding.

Zoo heeft er dan een volk bestaan, dat van boven tot beneden één was en Vlaamsch. *Dat volk moeten wij doen herleven*. Geen ander volk, geen nieuw volk, **dat** volk (2) ».

Mogen ook thans de studenten, die uitblinken door hunne hartstochtelijke liefde tot onze taal, in de harten hunner professors dezelfde genegenheid opwekken als Rodenbach dit deed bij Verriest!

---

(1) SCHAEPMAN, Inleiding.

(2) *Twintig Vlaamsche koppen*, Inleiding, 4.

« Zijn kindergeest straalde in de oogen zijner meesters, zoodanig dat zij onder elkander van hem spraken met bewondering, zijn dagelijksche werken lazen en bewaarden en zeiden, peizend op later : Wat zal en wat moet er van dat kind geworden ? Hij straalde in de oogen zijner meesters zoodanig, dat in 't gedacht van allen hij de andere verre overtrof. Zoo verwierf hij bij hen achting en ongedwongen eerbied en over hunnen geest en wille eene wonderlijke macht.

Hij was een kind en schreef die bladen, waar verstand, gevoelen en dichterlijkheid uit stralen met die kracht, dien rijkdom en juiste mate, die later het kenmerk van zijne poësis zullen zijn (1) ».

Uit ganscher harte juichen wij Prof. Walgrave's woorden toe :

« Zoo deed hij (Rodenbach) rondom hem roeren, spijts allen tegenstand, die prachtige studentenbeweging, waarvan hij, zooniet de stichter, dan toch de voornaamste inrichter en een der voornaamste voormannen was, en die de redding is geweest en nog blijft van ons eigen Vlaamsch wezen (2).

Daarom moet de Vlaamsche en de geheele Nederlandsche jeugd zijn werk lezen met liefde, niet deze kleine bloemlezing alleen, ook het andere; in rijperen leeftijd zal deze dichter hun harten jeugdig houden en hun geesten hoog (3) ».

Zoo zij het !

Nr 5, dat door Prof. De Wals werd bewerkt, is aan POTGIETER (Novellen) gewijd.

Everhardus Johannes Potgieter (1808-1875) is stellig een der voornaamste Nederlandsche dichters en prozaschrijvers der negentiende eeuw.

« In al zijne werken », zegt de heer De Wals te recht, « stralen door zijne vurige *Vaderlandsliefde en zijne vereerende bewondering voor Hollands* 17e *eeuw* (4) ».

---

(1) *Lijkrede door H. Verriest*, Inleiding, 4.

(2) Inleiding, 5.

(3) Inleiding, 7.

(4) DE WALS, Inleiding, 4.

« Zijn *poëzie* is mannelijk en fier, edel en grootsch, ridderlijk en teeder, schoon enkele malen ook stroef en onbuigzaam, in haar onverzettelijke kracht. In zijn *proza* ademt niet minder een dichterlijke geest dan in zijne verzen. Zijn *kernige* en tevens *schilderachtige* diktie boeit den lezer door een geheel eigenaardig meesterschap over de schatten onzer taal (1) ».

Potgieter is tevens een model voor de studeerende jeugd, « door de kracht, die van hem uitgaat; door de deugdelijkheid zijner methode; door zijne bedrevenheid in het openen van nieuwe wegen en nieuwe vergezichten (2) ».

Dr. Schaepman en P. Jansen brengen in geestdriftige bewoordingen hulde aan Potgieter als mensch.

Al redenen genoeg om de uitgave van de meesterwerken van dezen schrijver toe te juichen.

De keuze is alleszins gelukkig; de ophelderingen zijn gepast en tevens zaakrijk.

In POTGIETER treffen vooral *Jan, Jannetje en hun jongste kind, Holland voorheen en thans. In Burgemeesterskamer*; in SCHAEPMAN: *De Kruisvaarten, Vondel, Aya Sofia, Het Vaderland;* in RODENBACH: *De laatste Storm, Fierheid, Gudrun.*

Ik wensch de heeren leeraars geluk met zulk meesterwerk onder de oogen der studenten te brengen:

« Laat hen van die lui maar droomen,
Dat geeft zwakke lenden kracht (3) »!

DAGORDE.

1°) **KAREL BOURY-STICHTING.** — *Bespreking van het Reglement door de Bestendige Com-*

(1) P. VAN HOOGSTRATEN, Inleiding De Wals, 4.

(2) BUSKEN HUET, Inleiding, 4.

(3) H. J. SCHIMMEL, *Prentjes-Kijken.*

missie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde voorgesteld. Dit ontwerp, in druk aan de heeren Leden der Academie medegedeeld, wordt met eenparige stemmen aangenomen. Het zal door het Bestuur, ter goedkeuring aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten worden voorgelegd.

2°) **SALSMANS-STICHTING.** — *Bespreking van het ontwerp van Reglement door het Bestuur voorgesteld.* Dit ontwerp, in druk aan de heeren Leden der Academie medegedeeld, wordt met eenparige stemmen aangenomen. Het zal door het Bestuur, ter goedkeuring aan den Weled. Minister van Wetenschappen en Kunsten worden voorgelegd.

3°) **Lezing van den heer Dr. Jac. Muyldermans :** *Eenige beschouwingen over de uitspraak onzer taal.* Bespreking.

Prof. Dr. DE VREESE verkrijgt eerst het woord en bestrijdt in een uitvoerige wetenschappelijke voordracht het stelsel van den heer MUYLDERMANS. Jhr. Mr. NAP. DE PAUW verklaart ten volle met den heer De Vreese mede te gaan, en in zijn lange loopbaan als magistraat dezelfde ondervinding te hebben opgedaan, wat de zoogenaamde onverstaanbaarheid van het beschaafd Nederlandsch betreft, als de geachte heer Onderbestuurder. Prof. JULIUS OBRIE leest een korte, geschreven uiteenzetting waarbij hij zich evenzeer tegen alle particularisme verzet. Prof. C. LECOUTERE

bestrijdt op zijn beurt het stelsel van den heer MUYLDERMANS, en betoogt o. a. uitvoerig, dat de autoriteiten, waarop deze zich beroept, te wraken zijn. Dr. LEO GOEMANS (na er ook de aandacht op gevestigd te hebben dat de uitspraak van Ternest, waarbij de heer MUYLDERMANS zich aansluit, niet altijd die is van den Spreker, maar van zijn bestrijders) zegt, dat de Regeering er zeker nooit in zal toestemmen in hare scholen een andere uitspraak te laten onderwijzen dan de algemeene, die er nu overal onderwezen wordt, dank zij den invloed der universiteiten en der normaalscholen.

De heer MUYLDERMANS verklaart zich het recht voor te behouden op de heeren tegensprekers te antwoorden, wanneer hij hunne stukken, gedrukt, zal in handen hebben, evengelijk zij voor zich zelven gewenscht hebben zijne voorlezing in druk te ontvangen, eer zij hun antwoord opstelden. Hij voegt er bij, dat hij reeds op voorhand protest aanteekent tegen beweringen welke men hem aanrekent en die de zijne niet zijn noch in zijne voorlezing liggen.

Na beraadslaging wordt besloten, dat de voordracht van Kan. MUYLDERMANS zal verschijnen in de Decemberaflevering; die van de heeren DE VREESE, OBRIE en LECOUTERE in de Januariaflevering der *Verslagen en Mededeelingen*.

De vergadering wordt te 4 3/4 gesloten.

KLEINE VERSCHEIDENHEDEN.

IX.

« MET PYLKINS WORPEN ».

—

Ik laat hier een bijvoegselke volgen voor het nr VI der *Kleine Verscheidenheden* van onzen ieverigen secretaris (zie blz. 828 van onze *Verslagen en Mededeelingen*):

Dit spel der « jonghe kynderen » van Brugge in 1538 was zonder twijfel in den aard van een spel gespeeld door « kynderen » van mijnen jongen tijd. Toen ik, nu eene dikke 50 jaar geleden, op school lag, wierpen de allerstoutsten onder ons wel eens met soortgelijke papieren pijlkens, in drijhoek gevouwd en van eene stalen pen als punt voorzien, naar deur of bord of zoldering der klas. — Die pijlkens werden niet altijd *geworpen*, maar, vastgeperst tusschen de toppen van beide duimen, werden zij, door eenen behendigen druk als door eene springveer, naar het beoogde doel *geschoten*. — Dat dit spel gevaarlijk kon zijn, spreekt van eigen : ook was het « op strenge straf verboden », zoowel als te Brugge in 1535. In 't hooger gemeld gesticht is het ding tegenwoordig, zoo meen ik, heelengansch onbekend.

Elders bestaat het nog. Men zie in *Kinderspelen uit Vlaamsch-België, verzameld door den Westvlaamschen Onderwijzersbond*, II, 371 op « **Motje** (1) **smijten** ».

Van een *gemoderniseerd* « pylkins worpen » is er ook nog spraak in *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland* door A. DE COCK en IS. TEIRLINCK, VII, 239 : « *De Pen — een Pijl* » : « In het uiteinde van den pennestok doet men eene spleet, hierin een papiertje, dat de pijlveeren moet vervangen. Met zulk werptuig smijt men naar den muur, het bord, soms wel naar een anderen leerling.

« Het is een gevaarlijk spelletje. « (Denderbelle). »

JAN BOLS.

---

(1) Mot = vlinder. De « mot » staat bij deze beschrijving in het aangehaald boek, blz. 372, duidelijk afgeteekend.

EENIGE BESCHOUWINGEN

OVER DE

UITSPRAAK ONZER TAAL

door Kan. Dr. J. MUYLDERMANS.

Het is jaren geleden, dat ik in het degelijk onderwijzersblad *De Toekomst* zes, zeven regels van den heer Hansen aantrof over de weerde der uitspraak : « Eene beschaafde uitspraak is voor « de taal wat het slijpen voor den diamant is : zij « verhoogt derzelver waarde en doet haren luister « uitschijnen. Het is vooral de plicht van alwie « in het openbaar optreedt, zuiver uit te spreken; « de woordvoerder moet beseffen, dat hij, zonder « dit, noch edele noch verhevene gevoelens en « gedachten behoorlijk uitdrukken kan, en dat hij « door eene boersche uitspraak der taal, den toe- « hoorder en zich zelven beleedigt (1) ».

Met die woorden zal iedereen instemmen. Het werd dan ook nooit betwist, dat allen die het met de moedertaal wel meenen, naar eene beschaafde uitspraak dienen te streven. Onnoodig wierde hier aangestipt, hoe dikwijls men op onze

---

(1) Cfr. *De Toekomst*, 1865, blz. 402. Zie ook welk zijn oordeel is over eenheid van uitspraak, *Handelingen van het 13e Taalcongres*, te Antwerpen, in 1873, blz. 405.

taalcongressen daar op aangedrongen heeft; en Jan David, b. v., op het taal- en letterkundig Congres te Antwerpen, in 1856, verklaarde reeds zonder tegenspraak : « Het gaat dus vast, dat het « streven naar eene beschaafde uitspraak voor ons « allen, taal- en vaderlandminnaars, eene hoofd- « zaak is, waar wij niet langer mogen onverschil- « lig voor zijn (1) ».

Het grondbeginsel was dus van eerst af en blijft nog aangenomen.

Doch de toepassing liet nog al eens te wenschen over, en de middelen om tot eene verzorgde uitspraak te komen werden licht verwaarloosd. Dit erkennen kost ons geene moeite. Daar viel zooveel te doen in de eerste jaren der *Vlaamsche Beweging!* en met de moedertaal stond het toch zóó erbarmelijk slecht in het onderwijs... althans in het middelbaar onderwijs.

Dit bediedt echter niet, dat men niets gedaan kreeg voor de beschaafde uitspraak onzer taal. Trouwens menig kundig en welgezind meester ieverde er voor zooveel hij kon, en in het eerste deel dezer verhandeling zal ik doen uitkomen, hoe die moedige baanbrekers hunne taak beschouwden en opnamen, en tot welken niet te misprijzen uitslag zij het brachten. Doch in het Noorden

---

(1) Cfr. *Handelingen van het vijfde Nederlandsch taal- en letterkundig Congres gehouden te Antwerpen den 15e en 16e Augustus 1856;* blz. 61.

was men ons verre voor; geen wonder nochtans : Nederland kon zich vrij met hert en ziel op het beoefenen zijner taal toeleggen, en sedert jaren en jaren werd dit gedaan.

Middelerwijl was men toch tusschen Noord en Zuid tot eenheid van spelling geraakt, en wat Theodoor van Ryswyck weleer zong, was door die eenheid nog sterker bevestigd :

« Hier, en aan den overkant,
Daar en hier is Nederland ! »

Zoo ergens, dan is het zeker in het onderwijs, dat eenheid van spelling evenals eenheid van uitspraak noodzakelijk zijn.

Eenheid van spelling, zeg ik, en wie zou het betwijfelen? Dit was ook de hoofdreden, welke Minister Alph. Vandenpeerenboom in zijn verslag aan den Koning deed gelden, ten einde het benoemen eener Commissie te bekomen, belast om de spelregels van het Gentsche Taalcongres van 1841 te wijzigen naar den eisch der omstandigheden en overeenkomstig met de grondiger ontwikkelde kennis onzer taal. « Dit voorstel doende, « Sire », — zoo sprak hij — « is mijn voornemen « geenszins eene officiëele spelling op te dringen; « maar het is noodig, dat er gelijkheid besta tus- « schen de spelling, welke in de staatsscholen « wordt onderwezen, en degene der taal- en let- « terkundigen, die de eenige rechters in dergelijke « zaak zijn ». Waarop dan den 25n Januari 1864

eene Commissie van acht leden door Koninklijk Besluit benoemd werd, « om de waarde te onder-« zoeken van de wijzigingen, die toegebracht zijn « aan het stelsel, dat aangenomen is voor de « Vlaamsche spelling, en om de geschiktste mid-« delen op te zoeken om tot ,de eenparigheid te « geraken ».

Zooals men weet, stelde die Commissie zich met de Redactie van het *Nederlandsch Woordenboek* in betrekking; men onderhandelde over de eenige punten van het spellingstelsel, « waaromtrent bij de Commissie en de Redactie verschillende gevoelens bestonden »; men gaf wat en nam wat van beide kanten, en uit die wederzijdsche toenadering ontstond de vurig betrachte eenparigheid, die dan ook door Koninklijk Besluit van den 21n November 1864 bekrachtigd werd: Voortaan zouden de bepaalde regels geldig zijn « voor het « onderwijs der Vlaamsche taal in de scholen en « athenæa van den Staat, voor de bestuurlijke « briefwisseling, voor de Vlaamsche vertaling der « wetten en besluiten, en, in 't algemeen, voor al « de openbare acten, uitgaande van wettelijk aan-« gestelde overheid ».

Zoo was dan voor het onderwijs de stronkelsteen eener verwarde spelling weggeruimd. Doch, mijns erachtens, is eenheid van uitspraak — eenheid althans in zekere bepaalde mate — even wenschelijk, zoo niet noodzakelijk. Onder de Frankische tongvallen was het de Westfran-

kische, die meer dan eenig ander dialect tot de vorming der schrijftaal bijdroeg (1). Dat feit cijfert men uit de geschiedenis onzer taal niet weg. De uitspraak van het Nederlandsch zal dus ook vaneigen de uitspraak der Westfrankische, zeker meer dan die eener andere gouw, tot grondslag hebben. Die gevolgtrekking is alleszins gegrond, wat men ook bewere. Hindert zij sommigen, men kan er toch niet voorbij. Alzoo blijft er in de ontwikkeling en beschaving onzer geschrevene en gesprokene taal een logisch, een natuurlijk verband, dat niet anders dan tot voordeel strekken kan en voor de taal zelve en voor het volk.

Rijst nu de vraag op, of de Commissie van 1864 ook niet op de uitspraak gedacht heeft, m. a. w. of hare besluiten niet eenigszins de uitspraak raken? Men kan het beweren; anderen loochenen het.

Onder de algemeene beginselen, welke ter regeling van de spelling werden en nog worden in acht genomen door de Redactie van het *Woordenboek*, staat vooraan :

« Stel in uw schrift de beschaafde uitspraak voor : d. i. geef door letterteekens al de bestanddeelen op, die

(1) Cfr. *Geschiedenis der Nederlandsche Taal* van Dr. J. te Winkel, naar de tweede Hoogduitsche uitgave vertaald door Dr. F. C. Wieder. Culemborg, uitg. Blom, 1901; blz. 17. — Het Westfrankisch heerscht nagenoeg in Oost-Vlaanderen, in het westelijk deel van ons Brabant en Antwerpen, in westelijk Noord-Brabant, in de Bommeler- en Tielerwaard en in de Betuwe : men mag zeggen, in het grootste gedeelte van ons België.

in een woord gehoord worden, wanneer het door beschaafde lieden zuiver wordt uitgesproken; en kies in gevallen, waarin de juiste uitspraak niet kan worden voorgesteld, het naast bijkomend letterteeken ».

En het tweede grondbeginsel :

« Schrijf hetzelfde woord, zooveel de uitspraak en de verbuiging of vervoeging toelaten, steeds met dezelfde letters. Geef in afgeleide woorden aan het grondwoord, en in samengestelde aan de samenstellende deelen, zooveel de uitspraak toelaat, steeds dien zelfden vorm, waaronder zij buiten de afleiding en samenstelling voorkomen; wel te verstaan, indien die grondwoorden of deelen nog als afzonderlijke woorden in gebruik zijn, en dan dezelfde beteekenis hebben als in de afgeleide of samengestelde woorden ».

Buiten dien dubbelen regel der beschaafde uitspraak en der gelijkvormigheid, stip ik nog den regel der welluidendheid aan :

« Waar twee of meer verschillende spellingen in gebruik zijn, waarvan geene zich door eenen der vroeger opgegeven regels laat rechtvaardigen, is die te verkiezen, welke de beschaafde uitspraak het best vertegenwoordigt ».

Over die regels vielen Redactie en Commissie t'akkoord. Menigmaal wordt dan ook in het officiëel verslag op de uitspraak beroep gedaan, of wordt zelfs deze of gene regel voorgeschreven « tot voorkoming van eene gebrekkige uitspraak ».

Kan men dan met grond niet beweren, dat in het spellingstelsel van 1864 meer dan één wenk voor de uitspraak wordt gegeven? Naar mijn in-

zien, ja, en ik meen, dat men *met onze mogelijke letterteekens* heeft willen uitdrukken wat Redactie en Commissie hoofdzakelijk voor de goede en beschaafde uitspraak hielden.

Nu, men versta mij wel, ik wil er geenszins uit afleiden, dat de Commissie eene uitspraakleer heeft voorgeschreven. Onmogelijk kon zij, en zal wellicht niemand, die fijne schakeeringen, die veelsoortige tongslagen uitdrukken die eene beschaafde uitspraak kenmerken. Dat voorschrijven lag volstrekt in hare bedoeling niet; de kunst van beschaafd-spreken heeft hare eigene regels; doch, ik herhaal het, met hare mogelijke letterteekens heeft zij, dunkt me, min of meer willen weergeven wat zij de beschaafd gesprokene taal achtte : niet van die taal zich verwijderen heeft zij willen doen; doch, op eene beschaafde uitspraak steunend waar zij kon, heeft zij geschrevene en beschaafd gesprokene taal op elkaar als willen « calkeeren » in zooverre het mogelijk viel... zoodat dus, onrechtstreeks, zoo ge wilt, doch zeker iets voor de uitspraak uit hare besluiten te leeren valt.

« Er dient eenparigheid te bestaan in de « gesproken en geschreven taal », zei van Lennep op het zesde taal- en letterkundig Congres te 's Hertogenbosch, in 1860 (1), en die zienswijze werd wel degelijk, tot vóór weinig jaren, in België

(1) Cfr. *Handelingen* van dit Congres, dat den 11e, 12e en 13e September gehouden werd; blz. 190.

algemeen aangenomen; althans in het onderwijs schikte men er zich nagenoeg overal naar. Zeker kan iemand opwerpen, dat men het mis voorhad; doch mij dunkt het voor België een natuurlijke gang : van eene wel geregelde schrijftaal te vertrekken om zonder horten en stooten tot eene regelmatige spreektaal te geraken. Zoo zeide Jan David alreeds in zijnen tijd : « Naar mijn in-« zien kan men den naam van *beschaafde uitspraak* « geven aan de spraak van hem, die al de sylben « der woorden nauwkeurig uitbrengt, *en aan de* « *vokalen in 't algemeen die klanken geeft, welke zij* « *in 't geschrift voorstellen*, met vermijding van alle « bijzondere dialectverschillen, welke niet eens « door onze Nederduitsche letteren kunnen ver-« beeld worden (1) ». Die woorden van hem dien Dr. A. de Jager zijnen « even taalkeurigen als taalkundigen vriend » noemde (2), werden nog herhaald door den heer J. Brouwers Z. op het elfde taal- en letterkundig Congres, te Leuven (1869), en hij voegde er bij : « Professor David « had gelijk : beschaafd spreekt hij, die, over « 't algemeen, al de lettergrepen natuurlijk, zon-« der aanstoot noch overdrijving, uitbrengt; — « kortom, die elke letter haren zuiveren, wellui-« denden klank geeft (3) ».

---

(1) Cfr. *Handelingen van het 5e Congres*, Antwerpen, 1856; blz. 61.

(2) Cfr. *De Toekomst. Tijdschrift voor Opvoeding en Onderwijs*. Jaargang 1873, blz. 472.

(3) Cfr. *Handelingen....*, blz. 286.

Op menig ander taalcongres sprak men in dien zelfden zin, en b. v. te Brussel nog, in 1906, wees een schoolbestuurder er op, hoe « door het « onderwijs van lieverlede de boersche, lompe ge- « westspraak min ruw, min hoekig zal worden, « *meer naderen zal tot de geschrevene taal*, en winnen « in schoonheid, kleur en zangerigheid (1) ».

Die inachtneming van de geschrevene taal ligt ook, naar het mij voorkomt, tot grond aan de *Uitspraakleer der Nederlandsche Taal* door K. L. Ternest, wier tweede uitgave het *Willemsfonds* in 1872 op zich nam, en waar Jan van Beers op het taal- en letterkundig Congres te Gent (1867) van getuigde :

« De regels, welke de heer Ternest daarin voorschrijft, zijn die welke ik reeds, lang vóór zijn boeksken verscheen, tot de mijne had gemaakt, welke ik jaren lang aan de Normale School van Lier onderwezen heb, en nu nog in mijnen leergang van declamatie te Antwerpen onderwijs. Zij worden in de meeste lagere scholen der provinciën Antwerpen, Brabant, Limburg en Vlaanderen gevolgd, en de heer Heremans met meestal de personen, aan het onderricht der moedertaal in onze middelbare scholen verbonden, houden er zich aan met mij. De *regels* der uitspraak kan men dus nagenoeg als vastgesteld beschouwen. Bestaat er nog verschil, zoo kan dit alleenlijk enkele geringe punten betreffen, zooals het laten hooren van een minder of meerder onderscheid tusschen de zachte en scherplange *e* en *o*, het aannemen

(1) Cfr. *Handelingen van het XXIXe Nederl. taal- en letterkundig Congres te Brussel*, van den 26^n tot den 30^n Augustus 1906; blz. 88.

der Hollandsche *aa* of het behouden der Vlaamsche *ae* in *paard* of *paerd, staart* of *staert,* enz.... *De goede uitspraak moet bij ons niet meer opgezocht of vastgesteld, zij moet enkel bekrachtigd worden* ».

Wij zeiden daareven, dat de *Uitspraakleer* van Ternest de geschrevene taal uit het oog niet verliest. Lasschen wij hier enkel in wat hij onder nr 21 aanhaalt :

« De zacht- en de scherplange *o* moeten, zoowel als de verschillige heldere *e*'s, hoewel het rijm er ook van geduld wordt, zelfs bij de plechtigste voordrachten goed onderscheiden worden, dewijl dit verschil van klank, in de schrijftaal algemeen onderhouden, geenszins willekeurig is, maar in den aard der tale ligt en tot hare bijzondere eigenschappen behoort. Er moet dus ook voor 't gehoor onderscheid bestaan tusschen *betogen* (betrokken) en *betoogen* (bewijzen), *genoten* (van *genieten*) en *genooten* (gezellen)... »

En na eene reeks andere voorbeelden gaat de schrijver voort :

« Terwijl dit onderscheid op de tonge der meeste Noord-Nederlanders ook aanwezig is en blijft stand houden, is het bij een goed deel hunner, voornamelijk in de provincie Holland, weinig of niet merkbaar ; en, daar het juist de Hollandsche tongval is, die ten grondslage ligt van die uitspraak welke in Noord-Nederland als de toongevende geldend is, spreekt men daar veelal bij openbare plechtigheden en waar het anders op beschaafd en deftig spreken aankomt, alle heldere *e*'s en *o*'s met den natuurlijken klank dier vocalen uit. De uitspraak onzer Noorderbroederen — dit erkennen hunne taalkundigen — is dan in openbaren tweestrijd met de algemeene, op de afleiding gegronde, schrijfwijze. In België bestaat het onderscheid overal, zoowel voor de ooren als voor de oogen : we moeten het handhaven. »

Niet alleen Ternest en van Beers waren van dat gevoelen ; maar toen er moest besloten worden, welke middelen het Congres van Gent aan te wenden had om in België de uitspraak der Nederlandsche taal te beschaven, antwoordde de uitvoerende Commissie, op 't Congres van 's Gravenhage in 1868, dat zij meende als practisch middel ter bereiking van het beoogde doel te moeten opgeven : Tot leiddraad in de Belgische scholen zal men het werkje aanraden van den heer Ternest, « *waarin als grondslag de tegenwoordige* « *beschaafde uitspraak van Noord-Nederland wordt* « *genomen*, en waaraan de Commissie niet aarzelt « haar zegel te hechten ».

***

Die eenige nota's dacht ik hier *pro memoria* te mogen mededeelen, opdat daaruit blijke, hoe het niet van gisteren is, dat er voor eene beschaafde uitspraak van het Nederlandsch in België geïeverd wordt. — « Ik geloof niet, Mijne Heeren, » — zoo sprak van Beers te Gent, in 1867 — « dat « het bij ons Vlamingen zóó erg gesteld zij met « de uitspraak, als men wel onderstelt. Indien « men de zaak wat van naderbij beschouwen « wilde, zou men spoedig bemerken, *dat hier reeds* « *veel voor de eenheid van uitspraak is gedaan* » (1).

(1) Cfr. *Handelingen van het negende Nederlandsch taal- en letterkundig Congres*, gehouden te Gent, den 19e, 20e en 21e Augusti 1867 ; blz. 399.

O ja, onze begaafde en verdienstelijke voorgangers wisten zeer wel wat zij door beschaafde taal verstonden... en ik hoorde nergens op onze taalcongressen, tot vóór zes, zeven jaar, onze Noordnederlandsche letterkundigen de uitspraak en de taal hunner Belgische stamgenooten voor onbeschaafd houden, omdat, naar Zuidnederlandschen trant, sommige klanken met eene lichte verschillende schakeering werden uitgebracht. Ik meen zelfs, dat het hoegenaamd geene veinzende vleierij, maar een woord uit vol herte was, hetwelk de heer Mees, van Rotterdam, de voorzitter van het negende taalcongres, te Gent uitsprak: « Wij, Hollanders, zijn zeer ingenomen met de « Vlaamsche uitspraak! (1) » Toen kende men aan van Beers, zoo ginder als hier, eene keurige uitspraak toe. Op het elfde taalcongres, te Leuven, in 1869, getuigde nog de heer T. van Westrheene, van 's Gravenhage, zonder tegenspraak vanwege zijne landgenooten: « *Als ik hier de heeren van Beers en anderen spreken hoor, dan ben ik overtuigd, dat allen, zonder onderscheid van gewest, voortreffelijke meesters in de uitspraak zouden zijn, zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland* » (2). Thans plekt men in België achter van Beers zijn' naam, en zoo wat met een schamper lachje als uit medelijden,

(1) Cfr. *Handelingen...*, blz. 404.

(2) Cfr. *Handelingen van het elfde Nederl. taal- en letterkundig Congres*, gehouden te Leuven, den 6e, 7e en 8e September 1869; blz. 297.

het smaadwoord : « *Particularist!* », en de uitspraak, vóór twintig, wat zeg ik? vóór tien, vóór vijf jaar nog aangenomen, wordt als onbeschaafd uitgescholden... Ei lieven! zoo praten maar oorden waren!

Edoch, ik herhaal het, want het is van groot belang dit te onthouden : Jaren dus vóór het taalcongres van Gent in 1867, « *moest alreeds de goede uitspraak in België niet meer opgezocht of vastgesteld; zij moest nog enkel bekrachtigd worden* »; en toen Jan van Beers dit zeide en met feiten bewees, antwoordend op eene opwerping van den heer Bosman, van Druten : « De eenheid van uit-« spraak is toch vooral in België te regelen, « waar men in die zaak het meest verachterd is », toen ging er op het Congres geene enkele stem op, om de bevestiging van den Antwerpschen leeraar in twijfel te trekken. Die uitspraakleer van van Beers en Ternest hield redelijkerwijze rekening met ons Belgisch taaleigen, was aangenomen en aangeleerd door het onderwijzend personeel onzer openbare scholen, zag de uitspraak van het Noorden geenszins over 't hoofd, en ja verwierf algemeene goedkeuring, zelfs op onze Congressen en vanwege de Noordnederlandsche geleerden.

Ten bewijze late men toe, dat ik hier nog overschrijve hoe Dr. Kern, uit Leiden, het werk van den heer Ternest beoordeelde :

« Dit voortreffelijk boeksken bevat eene volledige uitspraakleer onzer taal. Niet alleen dorre regelen worden

ons in de 100 paragrafen gegeven, maar ook de gronden waarop die regelen berusten, zoodat men 't werkje met genoegen lezen kan. We achten die wijze van behandeling zeer aanbevelenswaard.... Waar Ternest eene keuze doen moest tusschen de aanspraken van twee of meer wijzen van uitspraak, heeft hij, o. i. overal 't juiste midden weten te treffen.... We wenschen van ganscher harte, dat het werk van den kundigen schrijver 't verwachte nut moge stichten, in de eerste plaats in België, waarvoor het inzonderheid bestemd is, maar verder ook in de noordelijke streken. Want hoewel we erkennen, dat de onderwijzers hier te lande thans meer zorg besteden aan 't leesonderwijs dan een 25 of 30 jaren geleden, het neemt niet weg, dat men op onze scholen menigen kweekeling, om van de leerlingen te zwijgen, op eene allermisselijkste wijze « Hoallans » hoort spreken en den kinderen voorpraten. Vooral in de groote steden der provincie Holland hoort men eene uitspraak, die in walglijke leelijkheid gerust mag wedijveren met de platte taal van Gent en Brussel... Om niet misverstaan te worden, zij hier uitdrukkelijk gezegd, dat we, van de straattaal der Hollandsche steden sprekende, niet daartoe rekenen de taal van 't landvolk. Een « Hollandsche tongval », waarvan zoo dikwijls gewag wordt gemaakt, is een mythe; er bestaan in de provincie Zuid-Holland alleen wel 25 tongvallen, die soms meer van elkaar verschillen, ten minste wat de uitspraak betreft, dan Rotterdamsch en Arnhemsch, of Haagsch en Nijmeegsch. We wenschen 't verdienstelijk werkje van Ternest menig lezer ook in Noord-Nederland toe » (1).

---

(1) Cfr. *De Toekomst*, jaarg. 1873, blz. 335. — De schriftjes die toen ter tijde over de uitspraak in Noord-Nederland verschenen, waren, « wat de grondbeginsels en regels betreft, volkomen overeenstemmig » met het boekje van Ternest opgesteld. Dit getuigde o. a. Dr. Heremans op het 11e taalcongres te Leuven (1870). Cfr. *Handelingen* van dat Congres, blz. 410. Nog eene

Dit alles overdenkend, vraag ik mij af, waarom men nu sedert eenige jaren met die vroeger aangenomene uitspraakleer afgebroken heeft? waarom men, als zij voor verbetering vatbaar was, *waarom men ze niet regelmatig ontwikkeld en gewijzigd heeft* in plaats van tot een ander uiterste over te slaan, en ze te vervangen door eene uitspraak, die niemand vroeg, die het Noorden ons ook nooit dacht te moeten voorschrijven, en die overigens immer, bij het meerendeel van ons volk, in zekere mate zal vreemd en onnatuurlijk klinken.

Men heeft opgeworpen, dat die omgangstaal te zeer van het Brabantsch uitging. Zoo dit ware, dan weet ik nog niet welk groot kwaad daarin gelegen is, daar de bakermat onzer schrijftaal grootendeels Oud-Brabant is, althans « de geheele « streek waar men *gij* en *u* zegt, en niet *jij* en « *ju* of *jou* » (1). — Doch, zoo meen ik, heeft die opwerping geen vasten grond. Ternest was een Oost-Vlaming, en hoe vatte hij zijn werk op?

« De beschaafde uitspraak onzer taal bestaat », zegt hij; « het is die, *welke in Holland voor de algemeene Nederlandsche gehouden wordt, en daarbij ook in België,*

---

andere getuigenis lees ik van hem op blz. 415: « *Wij* (*Belgen*) « *zijn het allen eens omtrent de goede uitspraak.* De grond- « beginselen en de regels moeten slechts geformuleerd worden ». Dit zeggende, bedoelde Heremans de taak eener Commissie, belast met een werk over de uitspraak uit te brengen, hetwelk dan als schoolboek door het Staatsbestuur zou aangenomen worden.

(1) Cfr. Dr KERN, in *De Toekomst*, jaarg., 1867, blz. 458.

met eenige lichte uitzonderingen, waarin het erkende betere en onzen luchtigeren landaard van ouds eigene wordt gehandhaafd, door de meeste lieden van gelouterden smaak als de richtige uitspraak wordt beschouwd. Wij mogen ze derhalve onzen geëerden land- en taalgenooten gerustelijk ter algemeene aanneming aanbevelen, en onze uitspraakleer volgens dezelve inrichten ».

Zoo schreef de man, in 1860 en nog in 1872, in de voorrede zijner *Beknopte Uitspraakleer der Nederlandsche taal.*

Die woorden bewijzen dan wel zonneklaar, dat de opwerping van sommige lui geen' steek houdt. Ten anderen, ik herhaal het, het oordeel der Congressen en der Noordnederlandsche geleerden over Ternest zijn werk bevestigt ten volle wat ik zeide, en, já, men heeft ongelijk de schakels der overlevering zoo wat onbezonnen door te hakken om te probeeren ons eene min eigene uitspraak op te dringen. Is het omdat, tot nu nog, onze Belgische omgangstaal niet genoeg onder den invloed van het Hollandsch stond, en, zoo wij ons dien invloed niet laten welgevallen, wij nimmer eene beschaafde spreektaal zullen hebben? Zoo hoor ik beweren : maar 't is zoo licht gelooohend als gezeid : *quod gratis asseritur, gratis negatur*... Ik herinner mij hierbij de woorden van Dr. G. Kalff in *De Gids* van 1907 : « *Moeten de Vlamingen in alles ons snit volgen, alles op onze leest schoeien? De Hemel beware ons en hen voor zulk een soort van eenheid. Er is toch nog een andere harmonie dan die*

der gelijk- en gelijkvormigheid!... Vullen zij ons niet aan in menig opzicht? Kunnen wij niets van hen leeren? »....

Kortom, eene goede uitspraak moet in België niet meer opgezocht of vastgesteld : zij moet nog enkel bekrachtigd worden. Dit bewezen van Beers en Heremans en anderen; dit herhalen wij met hen.

***

Sedert 1867 werd er nog op menig Congres over de uitspraak gehandeld, en men voerde er dan, althans in deze laatste jaren, eene heel andere rede dan toen ter tijde te Gent. Noord-Nederlanders, minder bekend met onze toestanden, beweerden al soms, dat Zuid-Nederland geene beschaafde spreektaal had, en Zuid-Nederlanders, al te beleefd naar mijne bescheiden meening, knikten ja. Ik zal mij daar niet meê inlaten : ben ik van hetzelfde gevoelen niet, staat mijn kop wat vaster en kan ik zóó licht niet meêknikken, best is het toch in der minne de zaak te bespreken, daar wij in den grond hetzelfde lofweerdig doel beoogen, den bloei en de verheerlijking onzer taal, en bitsige woorden zouden eene klove graven, waar toenadering en verstandhouding zóó noodig zijn.

Een woordje toch moet ik inlasschen naar aanleiding van hetgeen er op het 29e taalcongres, te Brussel in 1906, gezegd werd.

De heer Delpire, leeraar aan het middelbaar onderwijs in Brussel, had er over beschaafde uitspraak gehandeld, en het behoud der zacht- en scherpheldere *ee* en *oo* verdedigd. Ei! daar lag, volgens een jongen leeraar, « eene tegenstrijdigheid » in, welke « hij zich niet kon verklaren »;... en « 't is spijtig », sprak hij, « dat de uitspraak « hier verdedigd wordt door iemand die zelfs de « algemeen aangenomen beschaafde uitspraak « niet aanneemt ». Kras gesproken, voorwaar! Spijtig, dat ik zelf ook op dit oogenblik den geachten leeraar zulk spijt moet aandoen. En, zoo ging hij voort : « Wij moeten eenen *norm* « hebben, waarnaar wij ons richten : *kant en klaar* « *de Noordnederlandsche uitspraak*, b. v. zooals ze « nu geboekt staat in het zeer wetenschappelijk « werkje van Dijkstra : *Holländisch* » (1). Daarop werd nog wat overendweer geharreward, en ten slotte werd er door den heer van Kalken, leeraar aan de normaalscholen van Brussel, zonder verdere tegenspraak geantwoord op de vraag : « Wat kan er gedaan worden voor eenheid en zuiverheid van uitspraak? », en dat antwoord luidde : « *Een vorm is wenschelijk... Welnu, houden wij ons aan de uitspraak aangegeven door De Vries en Te Winkel. Die is door de beide Regeeringen aangenomen,*

(1) Cfr. *Handelingen van het XXIXe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, te Brussel, 26, 27, 28, 29, 30^n Augustus 1906;* tweede deel, blzz. 298 en vlg.

en wie ze navolgt, zal zeker door weinig personen terecht gewezen worden... »

Welnu, t' akkoord! maar dan verwondere het niemand, dat wij onze zacht- en scherpheldere *e*'s en *o*'s en menig ander stuk uit ons Belgisch taaleigen verdedigen tegen hen die ze in den ban slaan. Trouwens, de Vries en te Winkel hebben nergens, bij onze weet, het goede recht der Vlamingen miskend, noch in onzen taalschat afgekeurd wat den toets der wetenschap kan lijden. Dat goede recht is voor ons een beginsel, en aan dat beginsel houden wij vast, niet enkel om zich zelf, maar ook om wille der gevolgen, zoo wij er van afwijken.

Edoch, loopen wij niet te verre weg.

Wij vragen ons nu af : Hadden onze ouderen het goed voor met verband te zoeken tusschen de schrijftaal en de beschaafde spreektaal, zooals zij die verstonden?

Voorzeker ja! « De spreektaal vindt hare één-« heid en regelmaat door de louterende werking « der schrijftaal gehandhaafd », daar anderdeels toch ook « de schrijftaal deelt in de wijzigingen « door verstandige ontwikkeling en maatschappe-« lijk verkeer in de spreektaal aangebracht ». Zoo schreef J. van Vloten (1), en hij voegde er nog bij : « Beschaafde spreektaal en schrijftaal

(1) Cfr. *Nederlandsche Spreek- en Schrijftaal...* door J. van Vloten, Zutfen, 1859; blz. 167.

« wandelen beide te zamen haren weg, met geen « ander verschil dan dat van een meer gekleeden « dosch en den meer bescheiden dagelijkschen « tooi, die zich dan, in de volks- of (wil men) « straattaal van den gemeenen man, vaak tot « haveloosheid toe verwaarloosd ziet ».

Onze voorgangers deden dan wel « door louterende werking der schrijftaal » « den bescheiden dagelijkschen tooi » der spreektaal op te schikken. Zij handelden aldus ook overeenkomstig met hetgeen Dr. Jan te Winkel op het Congres van Gent, in 1899, zeide : « *De beschaafde spreektaal* » — sprak hij — « *wordt langzamerhand gevormd onder invloed van de schrijftaal. Dit geschiedt natuurlijk zeer langzaam, maar hoe meer de menschen gaan lezen, en er wordt thans veel gelezen, en dus gaan denken in de schrijf- of leestaal, des te meer zal ook de beschaafde spreektaal doordringen en het dialect op zij schuiven. Dat moet echter niet opzettelijk gebeuren, maar als vanzelf door het goede voorbeeld* ».

De baanbrekers der jaren '60 waren dan niet mis, en 't was wijs gehandeld met vooreerst orde te stellen in de schrijftaal, en vervolgens naar die schrijftaal zooveel mogelijk te verwijzen voor de spreektaal. « *Langzamerhand sluit dan immers de beschaafde spreektaal zich meer aan bij de schrijftaal. De schrijftaal is de voorloopster van de algemeene conversatietaal. Dit moge eenigszins zonderling klinken,*

toch is het zoo » (1). Dit ook nog is de getuigenis van Dr. J. te Winkel.

In dien zin had reeds de heer van Driessche op het elfde taalcongres, te Leuven (1869), gesproken : « In al de Vlaamsche gewesten, zonder « onderscheid, is de taal dezelfde; overal heeft « men hetzelfde woordenboek. De uitspraak alleen « is verschillend volgens de streken... Ik denk « overigens niet, dat dit verschil van uitspraak in « de dialecten zoo hinderlijk is, als men het ge- « woonlijk voorgeeft. Het oude Griekenland was « insgelijks verdeeld in verschillende dialecten; « maar de letterkundige taal was één, en in de « scholen onderwees men overal één en dezelfde « taal. Zoo ook is het bij ons. Hoe meer zich de « letterkundige taal ontwikkelt en het onderwijs « zich uitbreidt, hoe meer de verschillen der dia- « lecten verdwijnen zullen (2) ». — Dit is inderdaad zoo : de literarische taal is de brug tusschen de gewestspraken, en iedereen zal vaak ondervonden hebben, dat de eenvoudigste werkman, uit welke gouw ook, de geijkte Belgische schrijftaal verstaat waar men hem in aanspreekt.

***

(1) Cfr. *Handelingen van het XXVe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, gehouden te Gent*, den 28^e, 29^e en 30^e Augustus 1899; blz. 231.

(2) Cfr. *Handelingen.....*, blz. 296.

Maar hoe schijnt men het nu aan te leggen?

Men stoot er toe, ons tot eene spreektaal te verplichten, welke zich meer en meer van de schrijftaal verwijdert, en er zich zoodanig van verwijdert, dat men alreeds de noodzakelijkheid gevoelt, om eenigszins logisch te blijven, eene verandering van spelling te eischen. Die spreektaal heet doorgaans het eenig beschaafd Nederlandsch; doch een naam doet weinig ter zake in onze eeuwe, waar men onder de verlokkendste benamingen de oneerlijkste aanslagen pleegt tegen wettig recht en gezonde rede : beschaving ligt alleen in de benaming niet. Edoch, uit alles wat men thans hoort en ziet gebeuren stel ik vast, dat de geest onzer jongeren met den geest der ouderen geenszins overeenstemt, en dat men heden aan « beschaafde uitspraak » en aan « eenheid in de uitspraak » een heel anderen zin geeft dan vroegertijds.

Maar slaat men daarin den bal niet mis?

Naar mijn bescheiden oordeel ja! en zeker toch in het Zuiden, waar immers de toestand niet dezelfde is als in het Noorden, en waar men nu de natuurlijke ontwikkeling of liever den heilzamen invloed der geijkte schrijftaal op de spreektaal stremt, den band tusschen beide geweldig doorhakt; — en dit doende verricht men onvoorzichtig werk. Wij staan immers in het Zuiden juist op een keerpunt, juist op het oogenblik dat een meer bezielende geest van « vlaamschheid »,

als ik zoo spreken mag, door ons middelbaar en hooger onderwijs waait, en dit gewichtig uur kiest men om de klove tusschen het volk en zijne zoogezeide beschaafde spreektaal te verbreeden. Laat ik het eenvoudig, zonder omwegen, getuigen : dat beschaafd Nederlandsch, hetwelk inderdaad best zou Hollandsch heeten, is eene onrijpe vrucht, die nog langen tijd ons volk in de keel zou blijven steken... en of zij ooit smaken zal, of zij ooit zal door geraken tot in hert en bloed, is een groot, groot raadsel!

Overigens, bij het bedenken van hetgeen men vóór eenige jaren over schrijf- en spreektaal oordeelde, is het voor mij onbetwistbaar, dat men toen de eenheid van uitspraak in niet zóó eng beperkten zin verstond als nu. Onze ouderen betrachtten eenheid; doch, was het volledige eenheid in de spelling, in de uitspraak integendeel was het eene eenheid die verscheidenheid duldde, — geene verscheidenheid nochtans die verwarring brengt, en twee broedervolken uit denzelfden stam van elkaar vervreemdt, — maar eene verscheidenheid, die sommige fijne en innige schakeeringen of tinten veroorlooft, en het aangeboren kroost van beiden herkennen laat.

Ik acht het niet te onpas, hier in 't voorbijgaan de aandacht te vestigen op eenige beschouwingen, waar onze geachte collega Dr. de Vreese zijne gewaardeerde *Proeve van Taalzuivering* meê inleidt :

« De raad *laat ons bij de Noordnederlanders ter schole gaan* zou slecht zijn en derhalve af te wijzen, indien er namelijk mede .bedoeld werd, dat men volstrekt niet anders mag schrijven dan zooals de Hollanders doen; dat alleen die woorden en wendingen, die in de noordelijke gewesten bekend en gebruikelijk zijn, als goed Nederlandsch kunnen beschouwd worden. Want zoo heeft men die stelling opgevat.... Eenheid van taal voor Noord en Zuid is zeker gewenscht, maar zij moet vóór alles bestaan in eenheid van bouw, van syntaxis, veeleer dan in eenheid van woordenschat. Dit laatste wordt door de Hollanders zelf niet meer verlangd : de grondbeginselen, waarvan de tegenwoordige taalwetenschap uitgaat, zijn in Noord-Nederland, althans onder het hooger ontwikkeld publiek, reeds zoo verspreid, dat het recht van bestaan der dialecten in 't algemeen overal reeds vrij wel bekend en erkend is, zoodat men heel goed begrijpt, dat het verschil tusschen Noord- en Zuidnederlandsch in 't bijzonder een verschil is in topographische en chronologische ontwikkeling, die met geen machtspreuk is weg te cijferen. *Waarom zou eenheid van taal volstrekt onbestaanbaar zijn met zekere mate van vrijheid en verscheidenheid in den woordenschat?* » (1)

Is mijne aanhaling wat lang, zij laat me toch a priori besluiten, dat eenheid van taal noch volkomene eenheid van uitspraak, noch volkomene eenheid van woordenschat vereischt. En dit is wel degelijk het gevoelen van Dr. de Vreese : « *Eenheid van beschaafde omgangstaal* », zegt hij nog, « *sluit ook hier, evenals in den woordenschat,* « *een gepaste mate van vrijheid en verscheidenheid niet*

(1) Cfr. *Gallicismen in het Zuidnederlandsch.* Proeve van Taalzuivering, door WILLEM DE VREESE, 1899, Gent; blzz. XLI-XLIII.

« *uit* » (1). — Ik meen, dat dit ook de zienswijze van wijlen M. de Vries was, den wijzen man, « meer dan iemand », zooals hij zelf zeide, « af- « keerig van meesterachtigen dwang, van doode- « lijke eentonigheid in de vrije levende taal » (2). En waar nu Dr. W. de Vreese getuigt, ja te recht : « Hoever nu onze schrijvers in het ge- « bruik van Zuidnederlandsche woorden en wen- « dingen mogen gaan, is eene kwestie van door- « zicht en goeden smaak » (3), die woorden, zeg ik, vallen ook op de gekuischte Zuidnederlandsche uitspraak, inzonderheid op de uitspraak van sommige vocalen, met omzichtigheid toe te passen.

Weze er bijgevoegd, dat het verschil tusschen *de beschaafde spreektaal van België* — en die spreektaal, naar mijn oordeel, bestaat wel degelijk, — dat dit verschil tusschen haar en het beschaafd Nederlandsch van 't Noorden niet zóó uiterst groot is, alsof er wederzijdsche onverstaanbaarheid moest uit volgen, ei neen! Het zal zeker al niet grooter zijn dan tusschen de spreektaal van Noord- en Zuid-Duitschland, van Noord- en Zuid-Engeland..... en dit ligt erkend in een antwoord van den heer Dr. de Neef aan onzen geachten collega Hugo Verriest, die voor het taaleigen van Vlaanderen was in 't perk gesprongen op het

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. XLV.

(2) Cfr. *Handelingen van het 3e Nederl. letterk. Congres*, Brussel, 1851; blz. 141.

(3) Cfr. *op. cit.*, blz. XLIV.

27e taalcongres te Kortrijk (1902) : « Waarlijk, « Mijnheer Verriest, wij staan zoo heel ver niet « van elkander af, en zullen elkander weldra in « de armen vliegen » (1). Goed! doch, juist om dien geringen afstand van elkander kan ik mij niet voorstellen, en zal dit nimmer, dat de eenheid van spreektaal verbroken ligt, en de taal zou schade lijden, indien sommige schakeeringen in de uitspraak den Noord-Nederlander van den Zuid-Nederlander onderscheiden, vooral als wij, Zuid-Nederlanders, in onze uitspraak bewaren wat hier nog in lijf en ziel van de spraakmakende gemeente, van het volk, zit, bewaren wat eeuwig en ervig, als een sieraad, ja, als eene eigenschap onzer taal gold, kortom, als wij hier bewaren wat zoovelen alginder met weemoed zien verdwijnen of, juister gezeid, zien verschoppen.

Eenheid, levende eenheid is mogelijk tusschen Noord en Zuid, zonder dat wij gedwongen worden ons zelven geweld aan te doen om de tong te gewennen aan klanken, die onze uitspraak zonder nut en reden vervreemden van ons volk, en haar heel en al ten onrechte verwijderen van de geschrevene taal. Eenheid is mogelijk, zonder dat wij onzen rijkdom aan heldere, zuivere en altijd wettig erkende klanken moeten inkrimpen en de taal verarmen...

Zeker, dit kan met goeden wil, met toegevendheid van beide kanten, met grondig onderzoek van

(1) Cfr. *Handelingen*..., blz. 191.

beider recht en plicht. In dien geest werkten onze voorgangers, werkten Noord en Zuid vóór dertig, veertig jaar... en waarom kan nu hetzelfde niet meer gedaan? Even onvervreemdbaar, even heilig bleven sedert al dien tijd Vlaanderens rechten en de wet der rechtveerdigheid. Verjaring geldt hier niet; want nooit gaf het Zuiden die rechten op, en heden als voorheen zijn wij nog talrijk, talrijker dan sommigen meenen, wij die deze rechten nog inroepen, en eenheid met dien verstande willen bewerken.

***

Het ware wellicht niet ongepast hier eenige getuigenissen aan te stippen : men leere er uit, hoe tal van onze hooggeachte voorgangers de beschaafde uitspraak verstonden, zij die nochtans zóó oprecht voor den bloei en de rechten onzer taal ieverden, zij die insgelijks de eenheid met het Noorden uiter herte betrachtten, ja die hand in hand met Nederlands geleerden tot bevordering der taalstudie meêwerkten, en te recht om hunne kennis werden gewaardeerd.

« Men gewenne het volk », zoo sprak Jan Frans Willems te Brussel, in 1844, « aan eene « goede zuivere uitspraak, door geheel Vlaamsch « België gangbaar, dat is, men spreke overeen- « komstig de letter der schrifttaal, eenvoudig, zoo « men wil, maar zonder inmengsel van geweste- « lijke toongeluiden, de vocaal altijd helder uit-

« brengende, *en met vermijding van de Hollandsche* « *verharding der medeklinkers; want dat stijve ligt* « *niet in onzen aard* (1) ».

En luistert nu naar die ouderen van jaren op onze Nederlandsche congressen.

Voorzeker dringen zij op eene *gezuiverde* uitspraak aan, — *en dit doen wij evenzeer als wie ook.* Zij erkennen, — en wij nemen hunne woorden tot de onze over, — dat « nu wederom Noord- en « Zuid-Nederland nauw en onscheidbaar verbon- « den zijn; alzoo is het plechtig gebleken, dat « beide bevolkingen maar ééne en dezelfde spraak, « ééne en dezelfde literatuur bezitten, en dat zij « voortaan, trots de politieke grenspalen, die dure « panden van verlichting en onafhankelijkheid, « gezamentlijk en met hart en ziel, zullen beoe- « fenen en bevorderen (2) ». — Edoch, wat rieden of wat vingen zij aan om hier de zuivere uitspraak der taal op bijzondere wijze te bevorderen?

Die vraag verhandelde de geleerde Lodewijk Vleeschouwer op het vijfde Nederlandsch taal-

---

(1) Cfr. *Vlaemsch Taelverbond.* Uitg. Buschmann, Antwerpen, 1844. Daarin, op blz. 44, komt de redevoering voor van J. F. Willems, op de algemeene letterkundige vergadering, den 11n Februari 1844, te Brussel uitgesproken : « Over den geest waerdoor de Vlaemsche Letterkunde zich moet doen onderscheiden ».

(2) Cfr. *Handelingen van het derde Nederl. letterkundig Congres, gehouden te Brussel,* den 30n, 31n Augustus en 1n September 1851; blz. 235 : Brief van de Belgische Afdeeling der Bestendige Commissie van het Nederlandsch Letterkundig Congres naar « hunne geliefde Stamgenooten de Heeren Nederduitsche schrijvers en spraak-voorstanders in het Oosten ».

congres van 1856 te Antwerpen. De eenheid van uitspraak tusschen Noord en Zuid, « waarop zou « die gegrond zijn ? Zou de Hollandsche tongval « als grondlaag moeten dienen, ofwel, zouden de « Hollanders en de Vlamingen wederzijds moeten « toegeven, om aldus tot eene spreekwijze te « geraken, die noch Hollandsch noch Vlaamsch, « maar iets tusschen beide zoude wezen? Opper- « vlakkig, schijnt dit laatste het billijkste. Het is « maar jammer, dat het niet doenlijk is (1) ». — Zoo dacht de man, en hij vroeg zich dan andermaal af : « Zal zich de uitspraak der Vlaamsche « taal naar de Hollandsche richten ? Hierop ver- « meen ik insgelijks *neen* te mogen antwoorden. « En waarom ? Omdat het even zoo ondoenlijk « is als de Hollandsche uitspraak naar de onze « richten; en dit zult gij lichtelijk begrijpen ». Och ja, dit zal meer dan één ondervonden hebben. Nochtans, zoo zeide hij verder, « het Hollandsch « is geene vreemde taal. Doch de uitspraak is « vreemd voor het grootste gedeelte onzer bevol- « king, zóó vreemd, dat een Hollandsch redenaar « niet dan met groote moeite door de menigte « begrepen wordt ».

Kan daar zeker al iets op afgedongen worden, ons is 't voldoende te hooren, hoe men toen de eenheid der taal verstond. Vleeschouwer oordeelde *de eenheid mogelijk in de verscheidenheid,*

(1) Cfr. *Handelingen...*, blz. 147.

en eigenlijk ligt daar niets onredelijks in. Hij wou eene gelouterde uitspraak, maar eene die naar de streek zou rieken waar zij gebruikt wordt, eene beschaafde min of meer Belgische uitspraak, die enkel door schakeeringen in sommige vocalen van de Noordnederlandsche verschillen zou, *zonder daarom eene andere, eene tweede taal uit te maken.* In zijne verdere beschouwingen verklaart hij dan zich openlijk voor het behoud der lange *e*'s en *o*'s : « Daar die scherplange klin-« kers », zegt hij, « overal van die zachtlange « onderscheiden worden, dient men ze zorgvuldig « te bewaren ». Hij hadde het gevoelen van Bilderdijk kunnen inroepen, die van zulke verscheidenheden getuigt, — en dit oordeel valt wel eenigszins op al de verscheidenheden tusschen de beschaafde uitspraak van Zuid en Noord toe te passen : « *Verscheidenheden, die nooit tot een vol-« strekte eenparigheid zijn te brengen, zoo men den-« kende en gevoelende spreekt en niet exterklapt.* Het « een en ander is te verdedigen en goed naar zijn « beginsel; en hetzij men de uitspraak die van « plaats tot plaats verschilt, hetzij men zijn gevoel « raadpleegt, even zoo een goed en nuttig dialect-« verschil als die tusschen 't Attisch, Dorisch en « Ionisch. Ja het leven eener taal is aan zulke « verscheidenheden verknocht, omdat de klank « slechts haar lichaam is, dat door het gevoel

« bezield en bestemd moet worden, indien wij « geen beesten zullen worden » (1).

Op dat zelfde taalcongres van Antwerpen (1856) handelde ook Prof. David over beschaafde uitspraak, en, nadat hij bepaald had wat men door zulke uitspraak moet verstaan, ging hij voort :

« Ik wil echter niet beweren, dat wij Belgen, om wel te spreken, onze noordelijke buren eenvoudig hebben na te spreken. Neen, *ik meen daarentegen, dat hunne gemeene uitspraak, hoe schoon anders en hoe welluidend, in sommige punten voor verbetering vatbaar is,* en dat zij, bij voorbeeld, het mis hebben met, in de uitspraak, geen onderscheid te maken tusschen de scherp- en de zachtlange *e* en *o,* onderscheid dat in den aard der taal, dat in hare etymologische beginselen gegrond is, en hetwelk daarom in de spelling zorgvuldig dient waargenomen te worden, zal de oorsprong en de afleiding der woorden in vele gevallen niet te zoek raken. Ik houde het dan daarvoor, dat de tweevoudige lange *e* en *o,* niet alleen in het schrift, maar tevens in de uitspraak dienden herkenbaar te wezen, mits men nochtans den klank der beide scherplange vokalen niet overdrijve, en ze daardoor onaangenaam make voor het gehoor (2) ».

Later, op het zevende taalcongres, te Brugge in 1862, zal hij nogmaals eene lans breken voor zijn grondbeginsel, en sprak hij : « Ik wil maar « zeggen, *dat wij, Belgen, ongelijk zouden hebben*

---

(1) Cfr. *Nederlandsche Spraakleer*, door Willem Bilderdijk. Uitg. Immerzeel junior, 's Gravenhage, 1826 ; blz. 35.

(2) Cfr. *Handelingen...*, blz. 61.

« *met onze noordelijke spraakgenooten*, ofschoon die « anders op het veld der letterkunde ons verre « vooruit zijn, *in alles te willen navolgen* » (1). — Stipten wij hooger niet aan, dat Dr. Kalff er ook zoo nog over denkt?

Te Leuven, op het elfde taalcongres, in 1869, hoorde men insgelijks breedvoerig handelen over de beschaafde uitspraak in België. Wel zei men daar, dat « wij eene zelfde taal en eene zelfde « spelling hebben, en dus ook eene zelfde uitspraak « moeten bekomen (2) »; doch wie beweerde er, dat wij daarom slaafs moeten navolgen wat het Noorden ons voorspelt? Niemand! « De Noord-Nederlanders », zoo getuigde de heer Minnaert, zonder tegenspraak te verwekken, « hebben de « gewoonte wel in hunne boeken onderscheid te « maken tusschen scherplange en zachtlange *o*, « maar in de toepassing verzuimen zij haar heel en « gansch. Het is nochtans wenschelijk dit onder- « scheid te bewaren : ten eerste, om reden van « den rijkdom der taal; ten tweede, voor het ge- « mak van schrijven; en ten derde, in aanzien « van de geschiedenis der taal. Daarin verschillen « wij, Zuid-Nederlanders, hoofdzakelijk van onze « Noordnederlandsche broeders (3) ».

---

(1) Cfr. *Handelingen*..., blz. 114.

(2) Cfr. *Handelingen*..., blz. 412.

(3) Cfr. *Handelingen*..., blz. 414. Zoo oordeelde ook de heer Dr. C. J. Hansen. Cfr. zijne mededeeling op het taalcongres te Antwerpen, in 1873, in de *Handelingen* van dat congres, blz. 405.

Dit herinnert mij eene briefwisseling in *De Toekomst* van 1869, waar het elfde Congres aanleiding toe gaf. De heer S. Piccardt, van Goes, had in zijnen brief tot Fr. de Cort o. a. geschreven :

« Ik heb de Zuidnederlandsche broeders nog nimmer van schoolvosserij beschuldigd, als zij vrij wat nauwkeuriger spraken dan de Noord-Nederlanders. Het gaf mij niet den indruk van gemaaktheid, als zij zich onthielden van het onderdrukken der dialectklanken. Integendeel, hun voorbeeld overtuigde mij, dat onze taal wel zoo schoon is, als ze correct gesproken wordt, al klonk hunne uitspraak van menig woord vreemd in onze, *door verknoeide taal verwende,* ooren. Bijna zou ik u daarom vragen : Vaar niet te sterk tegen de nauwkeurigheid uwer landgenooten uit, ze mochten het anders ook al mooi vinden om, ten einde zeer *heel* te zijn, de woorden te *halveeren*... De tongval, waarmede gij en uwe landgenooten spreken, moge ons, bij sommige woorden, wat hard of vreemd klinken, maar uwe taal herinnert mij steeds aan de oorspronkelijke frischheid en kracht van ons Nederlandsch, dat wij liefhebben en daarom handhaven, maar niet bederven willen » (1).

En met die woorden, zeker niet kwetsend noch aanmatigend, dacht Frans de Cort nochtans niet zonder voorbehoud te mogen instemmen. Hij was minder met dialectische uitspraak ingenomen; doch in alles het Noorden naspreken zou hij ook niet : « Maar », antwoordde hij, « dezelfde « reden, die ons aangezet heeft tot het aannemen « ééner spelling, geldt ook voor het aannemen « ééner uitspraak. *Alleenlijk is het te hopen, dat*

(1) Cfr. *De Toekomst*, 1869, blz. 541.

« *onze Noorderbroeders, wat de uitspraak aangaat,* « *zoo toegevend zullen wezen als wij het in zake van* « *spelling geweest zijn* ».

Die wensch van Fr. de Cort is nog de onze, is ja de wensch van velen, gelijk op bijna elk Congres, en, nog vóór twee jaren, op dat van Brussel bleek. En wanneer wij dien wensch uitdrukken, denken wij er niet op, zooals men ons wel eens verwijt, dat wij de straattaal voorstaan of althans een niet-zuiver Nederlandsch. Ei neen! zoo min in het spreken als in het schrijven : « *Niemand zal* « *beweren, dat straattaal op school moet geleerd wor-* « *den* », zeggen wij den waarden collega Verriest op het 27e taalcongres te Kortrijk (1902) na (1): « *straattaal moet in elk geval verbannen worden* ». Wij willen maar de gegronde rechten van ons Zuidnederlandsch taaleigen erkend zien; wij zijn verklaarde tegenstrevers van het « *chauvinisme* « *der Hollandsche spreektaal... die zich van ouds door* « *eene betreurenswaardige onnauwkeurigheid heeft ge-* « *kenmerkt* » (2); wij loochenen vlakaf, dat er geene beschaafde uitspraak van het Nederlandsch in België bestaan heeft noch bestaan zou, welke met onze eischen rekening houdt.

---

(1) Cfr. *Handelingen van het XXVIIe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres, gehouden te Kortrijk, den 20, 21 en 22 Oogst 1902*; blz. 192.

(2) Die woorden zijn van Dr. J. te Winkel, in zijne *Rede bij de aanvaarding van het Hoogleeraarsambt aan de Universiteit te Amsterdam*, op den 31n Maart 1892 : blz. 29-30.

Wij deelden hooger reeds mede, hoe het er op het negende congres, te Gent, en op het elfde, te Leuven, toeging met de uitspraak der Belgische sprekers, die nochtans voorstonden wat wij thans verdedigen : hoe de Noord-Nederlanders er zich vrij wat broederlijker over uitlieten dan sommige onzer landgenooten. Welnu te Kortrijk gebeurde 'tzelfde : Toen de heer Hugo Verriest met klank, ten voordeele van ons taaleigen gesproken had onder de luide toejuichingen der vergadering, stond de voorzitter, Dr. J. te Winkel, recht, en sprak hij : « Ik heb bij mij zelven gedacht : hij spreekt het « Nederlandsch zoo goed als het maar te ver- « wachten is. En het komt mij voor, dat de heer « Sabbe volkomen tevreden zou zijn, als *zijne* taal « als algemeen Nederlandsch op de school onder- « wezen werd » (1). En de « luide toejuiching » welke die woorden begroette, mag wel ten bewijze strekken, dat niet iedereen met het stokregeltje gediend is : « Het Vlaamsch deugt niet en moet buiten en weg! » (2).

En slaan wij de *Handelingen* van het 25e taalcongres te Gent (1899) open, wat zien wij dan? Op het verzet, door onzen geachten collega Prayon-van Zuylen aangeteekend tegen sommiger bewering als zoude er geene beschaafde spreektaal in België bestaan, was het antwoord insgelijks :

(1) Cfr. op. *cit.*, blz. 189.
(2) Cfr. op. *cit.*, blz. 184.

« De heer Prayon-van Zuylen meent, dat men « in België evengoed Nederlandsch spreekt als hij « zelf ». En te recht mocht de heer Prayon daarop bevestigen :

« Noem mij geene uitzondering; men kan die uitzonderingen bij honderden en duizenden tellen. Er zijn in België talrijke menschen, die onze taal behoorlijk kunnen spreken. Ik voeg er bij, dat die menschen natuurlijk eene minderheid vormen. In Holland, waar, naar het schijnt, alles volmaakt is volgens sommige Vlamingen, is het de waarheid, dat de overgroote meerderheid der inwoners een dialect spreekt en niets dan dialect. Ik ben dikwijls en lang in Holland geweest, en dit is de indruk, dien de toestand daar op mij gemaakt heeft. Dit is zoo in alle landen : nergens wordt de taal volmaakt en zuiver gesproken door het gemeene volk; dit geschiedt evenmin in Frankrijk als in Duitschland of in Engeland » (1).

***

Zijn er nu menschen, die over hegge en staak willen springen, en de anderen met geweld meêtrekken, ik meen niet, dat zulk waagspel hun zal gelukken, en ik ben geneigd Dr. Jan te Winkel op hetzelfde Congres van Gent (1899) na te zeggen : « *Ik geloof niet, dat in de Nederlanden dwang zal let-* « *den tot de aanneming van eene zelfde uitspraak!* (2) » Jonkheid kan met idealen, kan met schoone droomen in den kop loopen; — maar droomen is

(1) Cfr. *Handelingen van het XXVe Nederlandsch taal- en letterkundig Congres gehouden te Gent, den 28, 29 en 30 Augustus 1899;* blzz. 234-238.

(2) Cfr. *Handelingen...*, blz. 230.

bedrog! zoo spot het volk, als ge er wat hoekig tegen aankant, en uwe idealen wat ruw en onbesuisd wilt omzetten op het veld der werkelijkheid. Traagzaam vooruit! is voorzichtiger gegaan, en is het eendracht die de macht uitmaakt en het huis opbouwt, tweedracht echter breekt kracht en doet een huis instorten. En, o neen! die eendracht ligt niet verre te zoeken. Maar liefde komt van éénen kant niet.

Eéne taal, ééne spelling, ééne uitspraak! voorzeker zit er klank in die leus.... Doch het is zoo min of meer gelijk de heer Hugo Verriest te Kortrijk zeide : « Ja, als het woord *algemeen be-* « *schaafd Nederlandsch* alzoo in de lucht hangt, « het klinkt schoon en schemert aangenaam; maar « als wij het vlak bezien, als wij het met de vuisten « vastgrijpen, het nederhalen en vóór ons stellen, « en hem zeggen : Wie en wat zijt gij? — dan is « het wat anders » (1).

Laten wij dan de puntjes op de *i*'s zetten, en zij vooreerst gevraagd : Hoe groot eene maat van eenparigheid men wenschelijk of liever mogelijk schat?

Volstrekte gelijkheid tusschen Noord en Zuid? — Wij antwoorden met Dr. Kern :

« Dit ware, gelooven we, te veel geëischt, want het is mogelijk een gegeven tal menschen, noem er zooveel ge wilt, volmaakt op dezelfde wijze te leeren spellen, maar

(1) Cfr. *Handelingen...*, blz. 185.

alle pogingen een tiental personen zelfs de klanken volkomen gelijkluidend te doen uitbrengen, zullen te vergeefs zijn. Want al laten wij den tongval waarin iemand is opgevoed, buiten spel, we zullen nog altijd eenen eigenaardigen tongslag bij hem opmerken, dien hij niet vermag af te leggen » (1).

Neen, zulke eenheid, dunkt ons, kan men niet bedoelen : het ware onredelijk er op te denken, en de nieuwe leer der phonetiek zelve schijnt ons volstrekt onmachtig die eenheid te bewerken (2).

En niettemin — zoo werpt men op, — de beschaafde, algemeene spreektaal bestaat. De

---

(1) Cfr. *De Toekomst*, jaargang 1867, blz. 457.

(2) Hierbij weze eene bladzijde herinnerd uit het *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon* van ons geacht buitenlandsch eerelid Dr. Johan Winkler (uitg M. Nijhoff, 's Gravenhage 1874), 2e deel, blzz. 2-3 : « Uit de volkstaal van de provinciën Holland « en van westelijk Utrecht, uit den hollandschen tongval van de « nederduitsche taal, heeft de hedendaagsche nederlandsche taal, « de geijkte taal van het koninkrijk der Nederlanden zich ont- « wikkeld. *Deze geijkte nederlandsche taal is volkomen ongeschikt « om gesproken te worden. Ze wordt dan trouwens ook door « niemand gesproken. 't Is een schrijftaal, een boeketaal, meer « niets ; een spreektaal is het niet...* Ze is volmaakt ongeschikt « om gesproken te worden in 't dagelijksch leven ; zelfs voor den « kansel, den rechterstoel en den leerstoel deugt ze niet. Door « niemand, door geen mensch in Holland, zoomin als in een der « andere nederlandsche gewesten, die spreekt zooals zijn moeder « 't hem leerde en het harte 't hem ingeeft, frisch en vrij en « eerlijk, *wie ihm der Schnabel gewachsen ist*, en juist zóo als « hij gebekt is, niet gekunsteld en valsch, wordt ooit nederlandsch « gesproken. Toch zijn er zeer, zeer veel lui in Nederland, die « meenen dat het « mooi staat » om nederlandsch te spreken, « die meenen dat « hoog » spreken een bewijs van goede op- « voeding en hoogen stand, van zoogenoemde *fatsoenlijkheid* is. « Ze trachten daarom zooveel mogelijk hun natuurlijke, van hun

wetenschap heeft de regels van dit beschaafd Nederlandsch bepaald en bekrachtigd : op die beslissing valt niet weêr te komen.

Dat zij bestaat, althans dat er eene *beschaafde spreektaal* bestaat, betwisten wij niet; doch of *al* de regels er van bepaald zijn, en beslist bepaald, mag betwijfeld worden. Zij kan *algemeen* heeten voor het Noorden, maar voor Noord en Zuid te zamen, neen, *dat is zij nog niet*, en zal zij nim-

---

« ouders of eerste omgeving verkregene spraak en uitspraak te « verwringen naar het geijkte nederlandsch. Vooral in de provin- « ciën Holland en in de groote steden van Nederland is deze « onnatuurlijkheid sterk in zwang... In Holland, waar de volks- « taal reeds uit haar aard het naaste bij de geijkte nederland- « sche taal staat, is deze dwaasheid 't eerst in zwang gekomen... « De Hollanders hebben het, uit den aard der zaak, het verste « gebracht in deze gemaakte spreekwijze... Toch laat natuurlijk « ieder Hollander duidelijk hooren, dat hij een Hollander, niet « een Fries of iets anders is; zijn eigenen tongslag (*accent*) kan « hij niet veranderen, dat kan niemand ter wereld. Maar ook zijn « eigen tongval te verbreken, zijn eigene spraak zoo volkomen te « verkrachten dat men den aangeboren tongval niet min of meer « duidelijk doet hooren, is velen menschen hoogst moeielijk, bijna « onmogelijk, ten zij men ieder woord vooraf nauwkeurig wikke « en wege. Zoo blijkt het dan ook steeds of men een Hollander, « een Fries, een Gelderschman of iemand anders zich hoort uit- « sloven om geijkt nederlandsch te spreken. Maar omdat de Hollan- « ders juist Hollanders zijn, dat is : omdat ze gewoon zijn overal « in Nederland de eerste viool te spelen en te doen alsof slechts « Holland Nederland was, en omdat de overige Nederlanders, « de niet Hollanders, in den regel gewoon zijn alles na te volgen « wat de Hollanders doen, alles te prijzen wat de Hollanders « wijzen, zoo is men ook in de hoogere standen van de andere « gewesten en vooral in de groote steden buiten Holland begonnen « ook weer hierin de Hollanders na te apen ».

mer worden, tenzij een vollere en meer geregelde stroom van haar tot *ons* volk, en van *ons* volk tot haar vloeie.

Wij erkennen gereedelijk, dat, in zake van uitspraak, de toestand in het Noorden beter is dan in het Zuiden. « *Wij zijn al meer dan 300 jaar bezig, om onze beschaafde spreektaal te vormen* » (1), zei Dr. J. te Winkel op het 25e taalcongres te Gent (1899). En « *die beschaafde spreektaal heeft zich gevormd door den invloed van de school en het hooren spreken* », voegde hij er bij. — Uit de *Handelingen* van het elfde taalcongres, te Leuven (1869), teekenen wij insgelijks op : « Bij ons », zoo zegde de heer van Westrheene Wz., van 's Gravenhage, « hebben wij eene schooltaal, die « vaststaat, en door onderwijzers, predikanten, « bestuur, enz. gebezigd wordt. Daarnevens blij- « ven de dialecten voortleven, en niemand wenscht « deze te zien verdwijnen. Zij komen de schooltaal « over het algemeen nabij, en *waar zij er van af- « wijken, zijn ze ook gewoonlijk beter* » (2).

Die spreektaal is dan wel terdege gevormd naar een Noordnederlandsch oorbeeld. « De spreek- « taal der beschaafde Hollanders en nog meer die « van het mindere volk », schrijft Dr. J. te Winkel, « wijkt in menig opzicht van de schrijftaal « af... zij is veel jonger dan de schrijftaal, en ook

(1) Cfr. *Handelingen...*, blz. 231.

(2) Cfr. *Handelingen...*, blz. 297.

« uit de vereeniging van deze met het Hollandsch « dialect geboren. Veel heeft zij aan de schrijftaal « te danken, maar niet alles. De schrijftaal daar- « entegen is in de Zuidelijke Nederlanden ont- « staan.... De spreektaal der Zuid-Nederlanders, « wanneer zij zich niet meer bedienen van het « Vlaamsch, Brabantsch of Limburgsch dialect, « verschilt slechts zeer weinig van den Belgischen « vorm der Nederlandsche schrijftaal » (1). — En wij, Vlaamsche Belgen, die, naar de getuigenis van een' Noord-Nederlander — en hij heeft het niet mis voor, — « volkomen gescheiden zijn van het « Noorden door geschiedenis, godsdienst, staat- « kunde, opvoeding, maatschappelijke levensvoor- « waarden en volksaard » (2); wij, die verschillend karakter, verschiilenden volkszin en verschillende nationaliteit hebben, wij zouden onze taal, die met ons vergroeid is, wij zouden die, om ze beschaafd te spreken, naar de spreektaal kant en klaar van het Noorden moeten verwringen; wij zouden, wellicht omdat men het ginder ook gedaan heeft, geene rekening mogen houden met de *goede* bestanddeelen onzer dialecten; wij zouden dus hetgeen nog eigen is aan ons volk en tot de ziel der taal behoort, wij zouden dit moeten opofferen van het oogenblik dat het Noorden er geenen

(1) Cfr. *Geschiedenis der Nederlandsche Taal*, enz., blz. 45-46.

(2) Cfr. *Het Dompertje van den Ouden Valentijn*, 30e jaarg., 1897-98; art. van M. Frank Smit : *De Vlaamsche Taalstrijd*, blz. 347.

vrede meê heeft? Anderen kunnen dit uitvoerbaar heeten, en noodig zelfs : ik heet zulks de grillige mode van den dag, waar het volk eens even naar luistert en morgen mede spot.

Willen wij in België eene Nederlandsche spreektaal die aanneembaar en duurzaam zij, dan moeten wij *ook met ons Belgisch volk* gelijk het staat en gaat, rekening houden; wij moeten onze beschaafde spreektaal ontwikkelen en uitbreiden, naar den raad van Dr. J. te Winkel, « door den invloed van de school en het hooren spreken », zijnde dit « de natuurlijke invoering eener beschaafde uitspraak ». En wil het Nederlandsche volk van Noord en Zuid van stonden aan eene geijkte eenheid in de beschaafde uitspraak, dan moet zeker het Noorden zich met het Zuiden verstaan, de eenheid erkennen in de verscheidenheid, en willens of niet zich laten welgevallen en toestemmen, dat er ook in dien opzichte uit Nazareth eenig goeds komen kan. Wordt of kan dit van weerszijden verkregen, God dank, ja dan zeggen wij meê : De wetenschap heeft de regels van het algemeen beschaafd Nederlandsch bepaald; — en voor zulke wetenschap worde ook de deur der Belgische school geopend.

Edoch, al te eenzijdig, mijns bedunkens, gaat men nu te werk. Ik, en velen met mij, ik kon noch zal ooit begrijpen, hoe het onredelijk zoude zijn te erkennen, dat de eigenaardige schakeeringen en spelingen, die de uitspraak eener zelfde taal bij

twee verschillende natiën kenschetsen, — dat zij de eenheid dier taal, en zelfs de echt beschaafde uitspraak er van niet krenken.

Men werpe ons verder niet op, dat onze Waalsche landgenooten het Fransch wel trachten te spreken gelijk in Frankrijk, en wij dus het Nederlandsch van 't Noorden moeten inburgeren. — Die opwerping is zwak. Onze taal is geen patois, zooals het Waalsch; zij verschilt enkel door de uitspraak van het eene tot het andere gewest; doch in alle Vlaamsche gouwen is zij ééne en dezelfde taal met hetzelfde woordenboek, met dezelfde spraakleer; dezelfde taal, zeg ik, die verstaan wordt van het Westen naar het Oosten door arm en rijk, zoodra zij min of meer keurig gesproken wordt volgens de schrijftaal en de zich langer hoe meer ontwikkelende omgangstaal van België. Het Waalsch dialect daarentegen mag zich op geene Waalsche vaststaande en beoefende taal beroepen, en verschilt daarenboven van het Fransch in de woorden zelven.

***

Wij herhalen dan: Waarom zou dus de wetenschap, die de beschaafde uitspraak regelt, waarom zoude zij thans het grondstelsel van wederzijdsche toenadering, dat zij vóór weinige jaren in de uitspraakleer zelve voor wettig hield, waarom zoude zij die grondregels inkrimpen en wijzigen, daar toch het volk van 't Zuiden, dat de gemeenschappelijke

tale gebruikt, nog immer hetzelfde vroegere volk is, en regelmatig, volgens natuurlijken gang, zijne taal al meer en meer ontwikkelt? Waarom zoude zij den zin der eenheid anders verstaan in zake van uitspraak dan in de kwestie van woordenschat? Waarom mag hier, evenals voor de spelling, het Zuiden vóór de rechtbank der wetenschap niet gehoord? Zijn vier millioen Nederlandschsprekende Belgen dan nul in cijfer, waar het aankomt te leeren en te bepalen, hoe zij *hunne* gemeenschappelijke taal zullen en moeten spreken?

De wetenschap heeft beslist, zegt men; doch 't en zijn niet enkel beschaafde menschen, die hare beslissing naar goeddunken vaststellen; maar in dit vak heeft het eigenlijke volk, hebben de « ongeletterden in de letterkunde », zooals N. Beets op het taalcongres van 1867 zóó geestig zeide, heel wat beteekenis : « want door hen blijft bewaard « wat de boeken de strekking hebben te doen « verloren gaan; van hen is te leeren wat nergens « anders te leeren is. Om ons veel af te leeren zijn « zij zoo onmisbaar, dat indien deze letterkundige « Congressen den tijd zagen aankomen, waarin « de geheele maatschappij uit letterkundigen zou « bestaan, zij wel zouden doen hunne werkzaam- « heden onmiddellijk te staken » (1). Welnu, in de wetenschap der uitspraakleer hebben die ongeletterden een woord te zeggen, en met inacht-

(1) Cfr. *Handelingen*..., Gent, 1867, blz. 208.

neming van wat er nog goeds leeft in dezer hert en nog schoons galmt uit dezer mond, zullen de geleerden hunne regels maar vaststellen en hunne wetten voorschrijven. Willekeurigheid wordt niet geduld : lang zoude haar dwang niet duren.

Wat er ook van zij, het is ondertusschen toch zeker, dat men in België niet meer t' akkoord is zooals vroeger, in 't bepalen van 'tgeen men eigenlijk door beschaafde uitspraak moet verstaan, of, met andere woorden, hoeverre de eenheid van uitspraak hare eischen drijven mag; en insgelijks vraagt men te recht zich af, wie het noodig en wettig gezag heeft, om, b. v. in onze scholen, deze en niet gene uitspraak voor te schrijven.

Dat men het nopens het antwoord op die vragen niet eens is, zeg ik. Ja, dit blijkt maar al te klaar, wanneer men de ooren tot luisteren openzet in onze onderwijsgestichten, op onze feesten, zelfs op onze taal- en letterkundige congressen, of wanneer men de spraakkunstenaars raadpleegt, die zich met het bespreken van de uitspraak bezighouden. Hierover uitweiden ware onnoodig : iedereen ziet en hoort het.

Dit verschil wordt voornamelijk waargenomen in het gebruik der vocalen.

De nieuwere school maakt er geen geheim af, dat zij, tegen alle vroegere gebruik in, som-

mige vocalen van kant wil, al pleiten eeuwen en eeuwen voor hun behoud, al worden zij door de schrijftaal voor wettig erkend, al liggen zij nog immer zuiver en gaaf op de lippen van een aanzienlijk deel der natie, ja van menschen die wel voor geene « onbeschaafden » moeten doorgaan. Menige van die vocalen was tot gisteren nog in de geijkte beschaafde uitspraak aanveerd; vandaag wordt zij nog enkel in de gewestspraak, in het ontmunte patois geduld... en hier juist vraag ik mij met velen af : zegt, door wie en krachtens welk gezag?

Dit uitstooten heet men « vereenvoudigen ». En ten believe van wie of wat? Mij echter wil het uit den kop niet, dat zulke vereenvoudiging eene ontsiering, eene verarming, of maar krasweg gezeid, eene verknoeiing is. Het aanleeren der spelling wordt er uitermate moeilijk door : men beproeve 't maar! En als zij, leeraars uit X. en Z.. zich vandaag die en die vrijheid veroorloven op 't zeggen van dezen of genen grammaticus, wie. wie verbiedt er aan anderen, dat zij zich morgen tal van willekeurigheden in dien zelfden aard veroorloven naar het schrijven van een anderen spraakkunstige? Waar blijft dan het gezag, dat. zegt wat ge wilt, toch volstrekt noodig is in het onderwijs der school, noodig onder de menigte tot den bloei der taal, hoogst noodig, vooral in België, waar het er op aankomt eerbied voor het Nederlandsch in te boezemen? Begrijpen kan ik geens-

zins, dat men zoo iets niet bemerkt. of in 't practisch leven van school en onderwijs vrijwillig toch schijnt te vergeten.

Naar mijn dunken valt er niet te betwisten, dat rijkdom nog immer als het sieraad eener taal mag gelden, als een sieraad dat men om wille van onkunde of gemakzucht niet moet wegsmijten; — en die rijkdom moet gezocht worden o. a. in de verscheidenheid der klanken eener taal.

Dit deed Dr. Koenen reeds uitkomen op het taalcongres van Utrecht (1854): « Het zielvolle eener taal ligt vooral in hare vocalen. Met reden toch zegt Grimm ergens : *Men mag de medeklinkers de beenderen en spieren der taal noemen; de vocalen zijn hetgeen de vaste deelen doorstroomt en bezielt : bloed en adem. Medeklinkers schijnen als 't ware het lichaam, de vocalen de ziel uit te maken. Op de consonanten berust de gedaante, op de klinkers de kleurschakeering : zonder deze zou het de taal aan licht en schaduw; zonder gene aan stof ontbreken, waarop of licht of schaduw geworpen wordt* (Grimm. Gramm., 3e Ausg., S. 30) (1) ».

Nu, elkeen ziet en hoort, hoe sommige menschen de scherplange *ee* en *oo*, hier en elders, uit de beschaafde taal stooten, alhoewel het volk er nog aan hecht; doch wie hun het gezag daartoe

(1) *Handelingen van het IVe Nederl. taal- en letterk. Congres*, gehouden te Utrecht op 20, 21 en 22 Sept. 1854, blz. 168.

gaf, staat niet bewezen. Achter den rug, hoe breed ook, van het onbepaalde « *men* » schuilen, valt gemakkelijk, en zich aan de sleeptouw van Holland laten meêtrekken acht ik effenaf onredelijk. Ik zal hier echter de pleitrede niet herhalen, welke de geachte collega Bols (1) voor het wettig behoud van die klanken geschreven heeft; enkel stip ik aan, dat zijn schrift, naar ik meen, nog niet weêrlegd werd, en dat, volgens de aangehaalde getuigenissen van M. de Vries (Leiden), L. A. te Winkel, H. J Nassau, W. J. Hofdyk (Amsterdam), J. A. M. Mensinga (Flensburg), Joh. Winkler (Haarlem), H. Kern (Leiden), Kousemaker, F. C. Donders, enz. te oordeelen, het verschil tusschen de zacht- en scherplange *e* en *o* in de volksspraak der meeste gouwen van Nederland nog waargenomen wordt.

In zijne reeds vermelde *Rede bij de aanvaarding van het Hoogleeraarsambt* (1892), raakte ons geacht buitenlandsch eerelid Dr. J. te Winkel die kwestie aan : « Zij die tegenwoordig eene lans breken voor « het uitwisschen dezer kleurschakeering in de « taal, zullen, meen ik, in de eerste plaats nauw- « keurig moeten onderzoeken, of de eentonigheid « op *e*- en *o*- gebied in geheel Noord- en Zuid- « Nederland zoodanig is toegenomen, *dat er zelfs* « *bij eene minderheid van eenigen omvang geene kans*

(1) *Verschil in uitspraak tusschen de zuivere (zachtlange) en gemengde (scherplange)* E *en* O, door JAN BOLS, Lid der Kon. Vl. Academie, Gent, 1891.

« *meer bestaat om die klankverschcidenheid in het* « *spreken te handhaven.* Mocht die minderheid ont- « breken, dan zou ook het onderscheid in spelling « moeten ophouden, want dwaasheid zou het zeker « zijn, in de spelling te willen behouden wat uit de « gesprokene taal onherroepelijk verdwenen is ». En de studie van den heer J. Bols aanhalend, voegt hij er bij, « *dat die minderheid voorloopig zelfs nog meerderheid schijnt te zijn* » (1).

Daaruit blijkt, hoezeer het onwaarheid is wat in België beweerd wordt, en bij hoog en laag : dat die scherpheldere klanken in het Noorden *heel en al* wegvielen, — en dus ook *moeten* wegvallen in het Zuiden.

In eenen brief van wijlen M. de Vries tot den heer Bols lees ik :

« Het verschil, dunkt mij, tusschen het Hollandsche standpunt en het uwe is minder groot dan gij vermoedt. *Want ook bij ons wordt het onderscheid tusschen de* e*'s en* o*'s gehoord, wel niet zóó scherp en duidelijk als in België, maar toch in de hoofdzaak op gelijke wijze ;* en wij hebben dan ook niet geaarzeld, dat verschil in de spelling met zorg uit te drukken » (2).

---

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 31.

(2) Brief van den 27 Juni 1884; bij den heer BOLS op blz. VII van zijne vermelde studie aangehaald. — In 't voorbijgaan zij ook gewezen op eene nota van ons geacht medelid Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN in de *Verslagen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, Mei 1902, blz. 395 : « Men weet », zegt hij, « dat in het *eigenlijk* « *Holland*, namelijk de provinciën Noord- en Zuid- Holland en « Utrecht, en ook daarbuiten, bij vele personen tot de geletterde « standen behoorende, dat verschil in de beschaafde taal niet meer

En uit een schrijven van Dr. Cosijn (Leiden, den 18 Maart 1892) tot onzen eerw. collega verneem ik nog :

« Moge het verschil in uitspraak tusschen *e* en *ee*, *o* *oo* in Vlaanderen blijven bestaan! Zeer leerrijk zou een boekje zijn, waarin *alle* woorden met zacht- en scherplange *e* en *o* volgens de Vlaamsche uitspraak worden opgegeven. Waarom zouden de Vlamingen het recht derven om *hunne* uitspraak, het erfdeel hunner vaderen, ook schriftelijk voor te stellen, zelfs waar die spelling met de zoogenaamde *Nieuwe Spelling* in strijd ware? Hoogachtend blijf ik vol sympathie voor uw streven ».

In eene studie over de *Eenheid van Uitspraak* schreef ook nog Dr. H. Kern over die vocalen :

« Hoewel de scherpe *ee* op de zachte rijmen mag, is het onderscheid toch nog altijd aanmerkelijk, evenals er

---

« bestaat... Dit belet intusschen niet, dat *in geheel Vlaamsch-België* « *en in een groot, misschien wel het grootere gedeelte van Noord-* « *Nederland*, het verschil nog altijd bestaat en zoowel in de taal der « beschaafden als in die van het volk min of meer wordt vernomen. « Ook is Dr. Kollewijn volstrekt mis, wanneer hij apodictisch « beweert, dat het huidige beschaafde Nederlandsch het onderscheid « waarvan sprake niet meer kent, en hierop steunt om eene wijzi- « ging der spelling voor te stellen. — Het komt mij voor dat, reke- « ning houdende met de feiten, die zich toch niet laten wegcijferen, « het tevens billijker en practischer zou wezen dienaangaande aan « den goeden smaak van het beschaafd publiek eenige vrijheid te « laten. Laat den Nederlander vrij naar goeddunken al of niet in « zijne spraak het verschil tusschen zacht- en scherplange *e* en *o* te « eerbiedigen ».

Wel ja, daar zou de eenheid van uitspraak geene schade door lijden, en het ware rechtveerdig. — In alle geval vind ik het wat kras vanwege vele onzer jonge leeraars openlijk te schrijven en te onderwijzen, dat « het onderscheid tusschen de zacht- en scherp- « lange *e*'s en *o*'s *sedert lang in de beschaafde taal verdwenen is* ».

tusschen *werd* en *hart* ook nog een tamelijk verschil hoorbaar is, al mogen ze op elkander rijmen. Menig Noord-Nederlander zal beweren, dat er tusschen *heelen* en *helen* geen verschil te hooren is; doch ge behoeft slechts op hetzelfde oogenblik dat iemand zulks beweert, op zijnen mond te letten, en ge zult bespeuren, dat die bij de scherpe *ee* eenen geheel anderen plooi aanneemt dan bij de zachte, al is de spreker zich zelven daarvan niet bewust. Indien er werkelijk geen onderscheid was tusschen *heelen* en *helen*, zou het louter pedanterie wezen een verschil in spelling te maken Immers schrijven we *vader* op dezelfde wijze als *raden*, ofschoon de *a* in het eene woord etymologisch eene gansch andere waarde heeft dan in het andere. Nu evenwel eenmaal die twee oorspronkelijk verschillende *a*'s in klank volmaakt één zijn geworden, schrijft men ze beide met één en hetzelfde teeken. Derhalve, ware er geen onderscheid meer te bespeuren tusschen *heelen* en *helen*, dan zou men èn onverstandig èn tegen den geest van ons spelstelsel handelen met in het eene geval na te laten wat men in een gelijksoortig geval noodig oordeelt ».

En verder, van de scherp- en zachtlange *oo* gewagend, schrijft de Hoogleeraar :

« Ik wil hier bijvoegen, dat, mijns bedunkens, niets onbillijker is dan de van onderscheidene kanten aangehevene klacht, dat het inachtnemen des onderscheids tusschen *e* en *ee*, *o* en *oo* eene kwelling des geestes is. Er is een ander, hoewel even groot verschil tusschen *deelen* en *delen*, tusschen *hooren* en *horen* (= hoorn) als tusschen *mat* en *met*, *drank* en *dronk*, *en het is toch geen overdreven eisch aan schrijvers en geleerden, dat ze trachten moeten hun gehoor, zoo het van nature niet scherp is, zóó te oefenen, dat ze niet achterstaan bij den eersten den besten landbouwer* (1) ».

(1) Cfr. *De Toekomst. Tijdschrift voor Opvoeding en Onderwijs*, jaargang 1868; blzz. 59-60 en 62.

In zijne *Practische Spraakkunst van het hedendaagsch Nederlandsch* (uitg. W. Versluys, Amsterdam, 1898, 2 d.), bevestigt C. H. den Hertog (1), dat het verschil in uitspraak tusschen de scherplange en de zachtlange *e*'s en *o*'s uit de *algemeene* taal verdwenen is. Hij erkent er nochtans het bestaan van te onzent : « Alle *e*'s en *o*'s diphthon-« geeren », zegt hij, « is een onbeschaafd spraak-« gebruik. Er zijn echter streken (voornamelijk « Vlaanderen, Brabant en Zeeland), waar ver-« schil in uitspraak tusschen *e* in *geel, beter* en de *e* « in *been, deelen,* evenals tusschen de *o* in *zoon.* « *zomer* en de *o* in *boom, droomen* wordt waargeno-« men ». Al houdt hij dan dit verschil voor « ver-« dwenen uit de algemeene taal », wat zeker door anderen zoo gladweg niet bevestigd wordt, toch zie ik niet wel in, dat hij daarom *ons* verschil rechtstreeks als « onbeschaafd spraakgebruik » afkeurt: en zate er zelfs afkeuring in den zin zijner woorden, dit liete ik nog onverlet, voornamelijk als ik bedenk wat hij op de volgende bladzijde erkent : « In het onderscheiden der *zachte* en *scherpe o*'s « zooals in *dof, tot,* enz. heerscht, *ook in de be-« schaafde kringen,* eenige ongelijkheid. Een regel « daarvoor is echter niet te geven ». — Ei lieven! als het zoo is, wat dan gedaan?... En den Hertog voegt er nog bij : « In het *Woordenboek* komen een « paar lijsten van woorden met zachte en scherpe

(1) Cfr. *op. cit.*, blzz. 200-201.

« *o*'s voor, die men kan raadplegen, al zijn ze niet « beslissend ». Waarop hij dan in nota volgen laat : « Menigeen zal bij het nagaan dezer lijsten moeten « erkennen, dat zijne uitspraak daarmede niet « altijd overeenkomt, *zonder daarom te willen toe-* « *geven, dat zijne uitspraak onbeschaafd is* ».

Edoch, nu redeneer ik *a pari*, en ik vraag aan elk onbevooroordeeld mensch : Als het *Woordenboek*, als de spraakkunst van den Hertog, die onbetwistbaar onder de beste gerekend wordt, de ongelijkheid in 't uitspreken der *zachte* en *scherpe* (korte) *o*'s niet afkeuren maar dulden en wettigen, waarom zou dan het nog schier algemeen heerschend verschil tusschen de *zachtlange* (zachtheldere) en de *scherplange* (scherpheldere) *e*'s en *o*'s niet geduld worden en wettig zijn? (1) Die onderscheiding is immers niet willekeurig en onredelijk. Zij heeft haren grond in de oude taal, en leeft nog immer voort onder het volk. *Er valt alleenlijk op te letten, dat men aan die klanken de weerde geeft, welke zij altijd gehad hebben en nog hebben in onze Belgische beschaafde spreektaal*, zooals Jan David het in zijnen tijd reeds aanried.

Laat ik hier nog inlasschen, dat het handhaven van het verschil in de uitspraak der zacht- en scherplange *e*'s en *o*'s om zoo te zeggen tot de traditie in onze Koninklijke Vlaamsche Academie behoort. Wanneer ik de lijst onzer afgestorvene

(1) Cfr. *Verschil in Uitspraak* enz. door J. Bols ; blzz. 42-44.

leden overzie, tref ik daar menigen naam op aan, waarbij ik de getuigenis konde neerschrijven, welke zij hier of elders openbaar voor het goede recht dier vocalen aflegden. Zoo noem ik o. a. D. Delcroix, L. Delgeur, G. J. Dodd en Nolet de Brauwere, die na ontvangst van 's heeren Bols' studie hem schreef : « Citaten bij *hoopen*, gevende « *hope* op gewenschte uitwerking, na deze zoo ge- « leerde, uitvoerige en rijk bewerkte verhande- « ling »; E. Stroobant, J. de Laet, L. Schuermans, L. Roersch, J. W. Brouwers, K. Stallaert en Fr. Willems, die in zijn onderwijs, in zijne scholen en in zijne schriften, b. v. in het Noordnederlandsch *Noord en Zuid*, 1882, 2e aflevering, de verdediging van bedoeld onderscheid krachtdadig deed gelden; Lod. Mathot, P. Willems, P. Génard, Em. Hiel, G. Gezelle, J. van Droogenbroeck, S. Daems en P. P. Alberdingk-Thijm, van wien ik een kaartje tot den heer Bols las : « Ik verkondig gedurig in « mijne lessen uw gedacht. Ik zal mijne studenten « uw werk aanbevelen »; H. Sermon, Fr. de Potter, H. Schaepman, E. van Even, A. Janssens, Am. de Vos, enz.

En ware 't noodig buiten de Academie nog getuigenissen aan te halen, dan konde ik mij beroepen op het zoo verdienstelijk drijmanschap J. F. Willems, David en Bormans, op Snellaert, Heremans en van Beers, op Dautzenberg, Fr. de Cort en D. Sleeckx, op H. Conscience, Hub. Delecourt, enz.; dan konde ik mij beroepen op

de traditie in onze *Nederlandsche taal- en letterkundige Congressen,* waar eerst maar vóór een tiental jaren dit onderscheid in de uitspraak bestreden werd, echter niet zonder dat die aanval door anderen werd gewraakt; dan konde ik mij beroepen op de traditie in onze taal- en letterkundige genootschappen, b. v. in *de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde;* kortom, zoo ik dat gegrond verschil in de uitspraak onzer *e*'s en *o*'s verdedig, dan doe ik het althans in de volle overtuiging van mijn recht, in den geest onzer verdienstelijkste voorgangers, en verzekerd gelijk ik ben, dat de eene taalschennis de andere roept, en dat het wegcijferen vandaag van het verschil in uitspraak morgen den strijd wettigt tegen het verschil in spelling. En waarheen dan met al dat geharrewar?

Ernstige bedenkingen kon men ook wel maken op de uitspraak der korte *i* en *u*. 't Is waar, in vele streken klinkt de korte *i* bijna gelijk de korte *e*, en zoo b. v. in *wind, kind* zweemt ze naar *wend, kend*. Insgelijks klinkt de korte *u* aldaar gelijk de verkorte *eu*, en *geluk* wordt er nagenoeg *geleŭk* uitgesproken.

Jan Frans Willems heette die uitspraak « slepend en wanluidend » (1), en, mij dunkt, met

(1) Cfr. *Verhandeling over de Nederduytsche Taal- en Letterkunde....* II D., Antwerpen, 1824; blz. 335.

reden. Overigens schijnt wel de uitspraak der *i*, zooals zij nog in Brabant en ook in Duitschland bestaat, de oorspronkelijke geweest te zijn : « Si « l'on compare tous les dialectes germaniques, « on en trouve à peine quelques-uns qui justifient « la prononciation de l' *i* bref en usage dans les « Flandres : tous admettent le son bref *i* pur » (1).

Eveneens is onze Brabantsche *u*, die ook nog in 't Hoogduitsch voortleeft, de oudere; en dat beide, onze *i* en *u*, welluidender zijn, lijdt voor mij geenen twijfel.

Wat de heeren Cuvelier en Huysmans over die twee zuivere klinkers voor hunne Bilsensche gewestspraak getuigen, herhaal ik over 't algemeen : « Opmerkenswaardig zijn dus de twee « zuivere klinkers *i* en *u*. We borduren ons woor- « den met heldere, mooie, pure *u*'s als met gulle « luchtige vuursprankels, en we laten de korte *i*'s « klinken als zilveren witte schijven, die rinkelen « op een marmeren winkelbank » (2). Zet daar nu nevens de doffe uitspraak der *i*'s en *u*'s, ik zou zeggen de Vlaandersche; dan klinken niet zelden *e*, *u* en *i*, ja en *ij* en *ee* met denzelfden doffen klank... Of dat geene verarming van klanken op ons taalorgel mag heeten! En zou de heer Bols

(1) Cfr. *La Langue flamande, son passé et son avenir*, par H. Van den Hoven (Delecourt), Bruxelles, 1844; p. 69.

(2) Cfr. *Toponymische Studie over de oude en nieuwere Plaatsnamen der gemeente Bilsen*, door Dr. Cuvelier en C. Huysmans (uitgave der Kon. Vl. Ac.), Gent, 1897; blz. 21.

geen gelijk hebben, waar hij schrijft : « Met *i* « bijna aan *e*, en *u* aan *eu* gelijk te zetten, neemt « men twee welluidende klanken uit de taal weg, « om ze te vervangen door twee andere reeds in « ons bezit, en alzoo verschillende klinkers (b*i*k « en b*e*k, de *e* en *u* in g*e*l*u*k) zonder genoeg onder- « scheid uit te drukken » (1)?

Maar moeste nu om reden van eenheid toegegeven, dan viele wellicht akkoord mogelijk op den gulden middenweg : zoo houdt, volgens Dr. Kern, de Noordnederlandsche uitspraak der geslotene *i* en *u* het juiste midden tusschen de oudere (d. i. tusschen de thans nog in het Hoogduitsch en in het Oud-brabantsch voortlevende uitspraak) en anderzijds de verst afgewekene en al te doffe, die in Vlaanderen in zwang is (2). Dit is ook het gevoelen van Ternest, die de woorden van Dr. Kern aanhaalt, en daar bijvoegt : « Nu, die uit- « spraak is juist degene, welke wij hebben aan- « gewezen » (cfr. *op cit.*, blz. 18). En hier zij het toegelaten tusschen haakjes als in nota aan te stippen : Toen, vóór eenige maanden, een onzer geachte Noordnederlandsche medeleden op eene onzer vergaderingen gesproken had, hoorde ik van hem getuigen : « Dat is de ware Nederland- « sche uitspraak : men hoort niet van waar hij « is ». Welnu, zijne korte *i*'s en *u*'s klonken bijna

(1) Cfr. *Verschil in Uitspraak* enz., blz. 14.

(2) Cfr. *De Toekomst*, jaarg. 1868, blzz. 60-62.

gelijk ons Brabantsch, niet gelijk het Vlaandersch, zoodat ik, en nog andere academieleden, er amper eenig onderscheid konden tusschen vinden. En zeker ook werd ons oor verschil gewaar tusschen zijne gemengde en zuivere *e*'s en *o*'s. Van nog andere geletterde Noord-Nederlanders viele hetzelfde te zeggen.

In alle geval af te keuren heet ik die al te doffe uitspraak, waar men nu zoo vaak mede pronkt, en die voorzeker ons taalonderwijs ter schole noch vergemakkelijkt noch vereenvoudigt, ja immer toch eene verbastering zal wezen. Wat mij betreft, dan bleve ik nog liever van 't gevoelen van wijlen Jan Ferguut : « Het zij ons toegelaten « ronduit te verklaren, dat wij de Brabantsche « klanken verre verkiezen boven het zoogenaam- « de Hollandsch. Onze *a* is voller en niet blatend, « onze *i* hel, onze *u* zuiver, en bovenal wij ont- « sieren onze stem niet met die walglijk roche- « lende joodsche *rgr*, die eerder aan Calcraft dan « aan iets anders doet denken » (1).

Beschouwen wij nu de *uu*, de *ie* en *oe*. Men zoude ze thans, zoo leert men, moeten kort uitspreken, behalve vóór de *r*. Nochtans « is er geen « twijfel aan », zegt Dr. Kern, « of de opene *u* « (= geslotene *uu*) was in onze taal overal lang,

(1) Cfr. *De Toekomst*, jaarg. 1869, blz. 176.

« en niet enkel vóór de *r*, *zoodat de korte uitspraak* « *eene verbastering is* » (1).

Eveneens had weleer de *ie* eene gerekte uitspraak, en noemt die geleerde de hedendaagsche uitspraak met korten klank insgelijks eene verbastering.

Van de thans voorgeschreven korte uitspraak van *oe*, vroeger evenzeer gerekt als *ie* en *uu*, getuigt hij hetzelfde.

Zal ik nu eigenlijk beweren, dat wij moeten spreken, gelijk men vóór honderd, vóór tweehonderd jaar hier te lande sprak? Volstrekt niet; evenmin als Dr. Kern kom ik daar voor uit. Evenwel, het is niet zonder eenig belang te weten welke de vroegere wijze van spreken was; te weten, zeg ik, dat de opene *u* of *uu*, de *ie* en *oe* vroeger altijd eene gerekte uitspraak hadden; te weten dat zij die zelfde lange uitspraak nog hebben in Zuid-Nederland; — en bijgevolg beaam ik ook heel en al hetgeen de Leidsche Hoogleeraar ons voor den *oe*-klank aanraadt, — en wat hij nopens dien klank getuigt, mag ik, per analogiam, met alle recht en reden op de uitspraak der *uu* en *ie* toepassen : welnu, « de Zuid-Nederlanders spreken,

(1) Cfr. *De Toekomst*, 1868, blz. 63. En in zijne *Handleiding bij het Onderwijs der Nederlandsche Taal*, 6e druk, 1e stuk, (uitg. Laarman, Amsterdam, 1876), blz. 4, lees ik : « Voorheen « werden de klinkers *ie*, *oe*, *uu* (*u*) alle gerekt uitgesproken, gelijk « nog heden in de Zuidelijke Nederlanden; de *ie* was niet alleen een « gerekte klank, maar ook een tweeklank ».

« in afwijking van hunne noordelijke stambroe-
« ders, de *oe* nog algemeen lang uit, gelijk in
« 't Duitsch, en mij dunkt, *dat zij verkeerd zouden*
« *handelen, indien ze in dit opzicht de Noordneder-*
« *landsche uitspraak tot richtsnoer namen* » (1).

***

Nog een andere klank welken velen vrijwillig uit de taal laten vallen, is de gerekte *è*.

« De gerekte *è* », leert C. H. den Hertog in zijne reeds vermelde *Practische Spraakkunst*, blz. 201, « wordt nog gehoord in de woorden *wereld*,
« *kerel, perel*, ofschoon men deze, onder den in-
« vloed der spelling met *e*, ook met eene heldere *e*
« is gaan uitspreken. Men heeft de keus tusschen
« beide uitspraken, *maar het zou jammer zijn de*
« *eerste te laten vervallen*. In verzen b. v. klinkt ze
« mooier dan de tweede ».

En Dr. Kern, van de *aa* vóór *r* gewagend, schreef in *De Toekomst*, 1868, blz. 58 :

« In zeer veel gevallen, zooals in *paard, staart, waard, aarde, kaars, waarde, waardig*, e. a. staat de *aa* voor eene oudere *è* of *e*. Vandaar dat men die woorden niet slechts gewestelijk, maar *zelfs in het hartje van Holland* als *pèrd, stèrt* enz. hoort uitspreken. De vraag is nu, of we die oude, en, wat de spreektaal betreft, *schier algemeene uitspraak è* moeten prijs geven, dan wel of we verstandig zouden doen ze wederom in de redenaarstaal in eere te brengen, en vroeger of later weder in de spelling uit te

(1) Cfr. *De Toekomst*, jaarg. 1868, blz. 64.

drukken. Zonderling, eene spelling die aandruischt tegen alle regelen der etymologie, en daarenboven nog in tweestrijd is met de uitspraak der meerderheid, is ingeslopen, men weet niet hoe, en is louter door de wet der verjaring zóó machtig geworden, dat men bedeesd moet wezen hare titels te onderzoeken. Edoch, ook buiten het gebied der taalkunde is het niets zeldzaams, dat overweldiging voor legitimiteit doorgaat, mits het onrecht maar verjaard zij. Gaarne laat ik aan anderen over eene keuze te doen tusschen *pèrd* (peerd) en *paard* ».

Dr. Kern keurt dus onze uitspraak *pèrd* (peerd) niet af : wel integendeel; doch hij wenscht dan ook, dat men de spelling *peerd* behoude, om « zich zelven gelijk te blijven ». — *Peerd* of *paard* en dergelijke schrijfwijzen behooren, mijns erachtens, tot dat « weinige verschil », waarin, om Dr. A. de Jager na te spreken, « niet het minste « bezwaar ligt voor het wederzijdsch verkeer « tusschen Noord en Zuid op letterkundig ge- « bied » (1). Doch er valt daarenboven nog aan te merken : Als men het goede recht der gerekte *è* erkent; als de heer den Hertog het wegvallen er van bejammert, ja en de « legitimiteit » er van tegen willekeur en overweldiging verdedigt, wie zal mij dan ten kwade duiden, dat ik, in den name van dat zelfde goede recht, de verdediging opneem van bij ons — dus van bij millioenen menschen — heerschende klanken, die eene min-

(1) Cfr. *Handelingen van het 7e Nederlandsch taal- en letterkundig Congres... te Brugge* (*1862*); blz. 111. Uit eenen brief tot Jan David gericht.

derheid welke durft en stout is, wil in den ban slaan, maar zonder dat die minderheid hare geloofsbrieven daarvoor toonen kan? Wie toch mag het gebruik dier klanken als onbeschaafd spraakgebruik aanrekenen?

Laten wij overgaan tot de *ij*.

In onze Belgische beschaafde spreektaal maken wij eenig onderscheid tusschen de *ij* en *ei*, en Jan Ferguut wou dit onderscheid wel doen uitkomen in de les van *den Schoolmeester van Hims:*

« *Leiden* zals du den verdoolde naar den weg;
Troosten, die rampzalig zijn en *lijden*.
Meiden, waar noch eer noch schaamte in zit,
Zals du kloek, geheel dijn leven, *mijden*.
Bereiden moet, met liefde en goeder zorg,
De man het ros, wil hij het lang *berijden*.
Weiden moet de mensch op dorre letterwei,
Wil hij der kennis en der kunst zich *wijden* ».

En toen de leeraar dit hoorde voorzeggen, sprak hij : « Du spitsjong! — du spitstong! — Ik zie het, du bist van dien *bieën* of *bijen*, — die onderscheiden tusschen *vleien* en *vlijen*, — *neigen* en *nijgen* — *dreigen* en *drijgen* » (1).

Dit onderscheid in de uitspraak van *ij* en *ei* wordt heden heel en gansch weggevaagd : « Zij zijn volkomen in klank gelijk », schrijft den Her-

(1) Cfr. *Makamen en Ghazelen*. Tweede druk, uitg. De Seyn, Roeselare, 1887; blz. 96.

tog (1). Doch van dit gevoelen is Dr. Kern niet : « De *ei* komt de *ij* nabij », zegt hij, « zonder er meê samen te vallen », en hij besluit, « dat er tusschen *ij* en *ei* hetzelfde verschil bestaat als tusschen de Vlaamsche *i* in *dik* en de algemeene Nederlandsche *e* in *dek* » (2). En hooger had Dr. Kern geschreven :

« Ten ruwe kan men zeggen, dat *ij* veel heeft van *ei;* menig Hollander zal u wederom zeggen, dat er tusschen *ij* en *ei* geen hoorbaar onderscheid bestaat. Doch zulks bewijst slechts een ongeoefend oor. Bilderdijk, die een Amsterdammer was, en een echte Hollander van kop tot teen, houdt daarentegen vol, dat *ij* en *ei* evenmin op elkander rijmen als *inktkoker* en *zwavelstok,* en, ofschoon die uitdrukking niet van overdrijving is vrij te pleiten, ligt er toch waarheid aan ten grondslag. Men moge ook al aannemen, dat een Nederlandsch oor niet onaangenaam wordt aangedaan als het *ij* op *ei* hoort rijmen; het neemt niet weg, dat er een kennelijk onderscheid tusschen beide klanken is. Zelfs diegenen welke staande zullen houden, dat *zij* geen verschil maken, doen het toch, al weten ze zelven niet hoe ze het doen. Het is als met Monsieur Jourdain in Molière, die veertig jaar lang proza had gesproken zonder dat hij er ooit iets van bevroed had. De Noordnederlandsche uitspraak der *ij* heeft, naar het mij voorkomt, aanspraak om als de algemeen Nederlandsche aangenomen te worden, al ware het slechts daarom, dat ze minder van de oude is afgeweken ».

---

(1) Cfr. *op. cit.*, 1e d., blz. 202. Raadpleegt daarover : *Bijdrage tot de Geschiedenis van het Rijm*, door J. Geurts (uitgave der Kon. Vl. Acad.), Gent, 1906; blzz. 85-93, 2e d.

(2) Cfr. *De Toekomst*, jaarg. 1868, blz. 61-64.

Die woorden zullen wij niet miskennen; doch van menigen klank uit ons Zuidnederlandsch taaleigen kon evenzeer getuigd, en met alle recht: « Hij heeft aanspraak om als algemeen Neder- « landsch aangenomen te worden, al ware het « slechts daarom, dat hij minder van de oude uit- « spraak is afgeweken »!

***

Nog een woord over *au* en *ou*.

« Niet minder dan *ei* en *ij* worden zij (*au-w* en « *ou-w*) met elkander verward », schrijft K. L. Ternest (1). « *Rauw* en *rouw* verschillen nochtans « evenveel als *dag* en *dog*, hoewel puikdichters, « zoo van Noord als Zuid, beide tweeklanken op « elkander laten rijmen ». — Ja, velen in België willen nu alle verschil afschaffen : aldus Prof. Vercoullie, die leert, dat « *auw*, *ouw*, *ou-w*-diphthongen zijn met korte *o* als eerste element (2) ». Ook Pater Bauwens kent maar den *ou*-klank alleen in de afbeeldingen *ouw*, *auw*, *ou* en *au* (3).

Menigeen stemt daar echter niet meê in. Onder onze dichters die blijkbaar systematisch

---

(1) Cfr. *Uitspraakleer der Nederlandsche Taal* door K. L. Ternest. Uitg. van het Willemsfonds, nr 71, Gent, 1872; 2e uitg., blz. 26.

(2) Cfr. *Nederlandsche Spraakkunst voor de Athenæen, Colleges en Normaalscholen*, Gent, 1900; blz. 16.

(3) Cfr. *Nederlandsche Spraakkunst voor de Hoogste klassen van het Middelbaar Onderwijs*, Aalst, 1903; blz. 23.

onderscheid tusschen het *au*- en het *ou*-rijm maken, behooren Ferguut, Prosp. van Langendonck, Will. Kloos en A. Verwey. Onderscheid in het rijm onderstelt wel zeker onderscheid in de uitspraak (1). — Dr. Kern maakt er eveneens verschil tusschen, gelijk hij duidelijk doet uitkomen in *De Toekomst*, 1868, blz. 66, en in zijne *Handleiding bij het Onderwijs der Nederlandsche Taal*, 6n druk, 1e stuk, blz. 6-7. — Ook den Hertog is er voor genegen : « Veelal wordt het « verschil tusschen *au* en *ou* verwaarloosd », zegt hij, « wat een verlies is; *dauw*, *blauw*, *prauw* « moeten liefst niet klinken als *douw*, *blouw*, *pouw* » (2); en Eldar erkent insgelijks, « dat men in den tweeklank *au à* niet mag verwisselen met oa : « *Flauw* », zegt zij, « moet anders klinken dan *houw* (3) ». — Dit komt overeen met hetgene Dr. P. J. Cosijn schrijft in zijne *Nederlandsche Spraakkunst, Etymologie*, 5n druk (uitg. Bohn, Haarlem, 1878), blz. 16 : « Men verwarre de *au* niet met *ou* en onderscheide *blauwen* en *blouwen* (slaan), *kauw* (vogel) en *kouw* (kooi), enz. ».

***

(1) Cfr. J. Geurts, *op. cit.*, 2e d., blz. 81.

(2) Cfr. *op. cit.*, blz. 203.

(3) Cfr. *Spreken en Zingen in verband gebracht met de Nederlandsche Taal* door Eldar (= Anna Fles); 7e druk, Tiel, 1900, blz. 86. Op blz. 113 breidt zij hare stelling uit door vele voorbeelden.

Menig ander punt konde ik hier nog bespreken; ik acht het evenwel onnoodig : genoeg al raakte ik er aan. — Doch wat worde uit dit alles afgeleid? Dat de leeraars in uitspraak overeenkomen? O zeker niet; maar veeleer dat men hier te lande, onder voorwendsel eene zoogezeide algemeene beschaafde uitspraak in te voeren, niets anders bewerkt dan het versmachten van eigenaardige degelijke klanken.

Heete men dit nu de taal vereenvoudigen, ik heet het de moeilijkheden in onze spelling ophoopen en effenaf onze taal verarmen en verminken. Zijt gij onderwijzer? Zeg me dan of ik ongelijk heb. Men roemt er op, dat « de Germaansche en « dus ook de Nederlandsche woordfamilies, dank « aan umlaut en ablaut, zulke rijke schakeeringen « van klanken kunnen vertoonen (1) »; — en zij die het doen, en voorzeker te recht, zijn nochtans de eersten en hardnekkigsten om noodeloos tal van andere schakeeringen uit ons Dietsch te verdringen, klanken die nog levende helder in den mond van 't Nederlandsche volk voortleven, en van de vroegste eeuwen af in merg en been zijner tale zaten. Er ligt daar eene inconsequentie, men vergeve mij het geschuimde woord, eene ongerijmdheid in, die ik althans niet versta, en die ook nog wel anderen zal ergeren.

---

(1) Cfr. *Nederl. Spraakkunst* door Prof. Vercoullie, blz. 9.

En of dat moderne stelsel van uitspraak op wetenschappelijken grond berust, laat ik onverlet.

Nemen wij aan, dat de *r* in menig geval invloed kan hebben op den voorgaanden klinker, en dat er b. v. rekking van *e*, ook enkele van *i* en *u*, vóór *r* kan voorkomen; edoch, dit verschijnsel wordt, mijns dunkens, als veel te algemeen opgegeven. Hoort men thans niet onderwijzen, dat de scherplange *ee*, b. v. in *eer*, *heerschen*, enz., om reden eener volgende *r* als eene gerekte *è*, gelijk in *peerd*, moet uitgesproken worden? — Om o. a. te bewijzen, dat onze *ie* zou moeten kort klinken in : (wij- zij) *knielen, liepen, schieten, vielen, liegen*, enz., hoorde ik aanhalen, dat de dialecten insgelijks dien korten *i*-klank gebruiken, b. v. in : (hij-gij) *kniĕlt, schiĕt*, enz. — O ja, dit gebeurt soms; maar nooit toch hoorde ik die dialectspraak : (hij) *liĕp, stiĕt, riĕd, riĕp*, of (gij) *viĕlt, liĕgt*, enz. bezigen; ik versta dus niet waarom men : (wij- zij) *kniĕlen, schiĕten, viĕlen, liĕgen*, zou kort moeten uitspreken. Zij gebruikt eveneens : (gij- hij) *nĕmt, sprĕkt, kŏmt;* doch niettemin : (zij- wij) *nēmen, sprēken, kōmen*... Waarlijk, zulk wetenschappelijk gezag begrijp ik niet; — en daar mag vreê meê hebben wie wil, om soortgelijke verkorting of verminking van klinkers te rechtveerdigen, en van *ie* in *brief, spiegel, vies, rieken, schiepen, verliezen*, enz.; van *oe* in *spoed, droef, kroeg, voeding, roede, ploegen, zoenen, boezem, hoef*, enz. korte klanken te maken.

Wat er ook van zij, het komt mij vrij zonderling voor, dat de stelregels dier moderne uitspraak vaak in strijd zijn met de oude taal en *terzelfder tijd nog met het levend spraakgebruik van millioenen Nederlanders.* Zij slachten niet zelden iets zeer willekeurigs, en die willekeur valt voornamelijk in 't oog, als men de oneenigheid nagaat, welke onder de Hollanders zelven in dat stuk nog heerscht.

Ik deed terloops die oneenigheid reeds uitkomen, waar sprake was van de zacht- en scherpheldere (korte) *e*'s en *o*'s, van de *uu*, *ie* en *oe*, van de *ij* en *ei*, van de *au* en *ou*. Edoch, 't en is zonder belang niet, die verwarring met nog eenige andere voorbeelden te verduidelijken.

Onder de toonlooze of onduidelijke klinkers haalt de spraakkunst van den Hertog o. a. aan de *ij* in 't achtervoegsel *lijk* en *lijks* (1). Dr. Kern ook getuigt, en wij met hem, dat « in het achter« voegsel *lijk*, waarop geen klemtoon valt, de *ij* « geheel en al kleurloos is, en ze dan klinkt als « doffe *e* » (2). Dit leert ook Prof. Vercoullie, die er bijvoegt, dat « dit samengesteld teeken *ij* den « doffen klank nog verbeeldt in het woord *dikwijls*, « en, wanneer zij niet den nadruk hebben, in de « bezitswoorden *mijn* en *zijn* (3) ». In *bijzonder*,

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 202.
(2) Cfr. *De Toekomst*, jaarg. 1868, blz. 61.
(3) Cfr. *Nederl. Spraakkunst*, blz. 17.

zegt hij nog, verbeeldt *ij* de korte zuivere *i*. Pater Bauwens echter meent : de zuivere *i* of de doffe *e* (1).

Nochtans neemt den Hertog die verdoffing niet aan zonder eenig voorbehoud : « De klinkers « in *een* (lidw.), *mijn*, *zijn*, *daar*, en de *ij* in *dikwijls* « worden *in gemeenzaam spraakgebruik* gewoonlijk « toonloos of onduidelijk uitgesproken als *'n*, *m'n*, « *z'n*, *d'r* of *'r*, *dikw'ls* ». Let wel op dat hij zegt : niet *altijd*, maar *gewoonlijk*, en dan nog *in gemeenzaam spraakgebruik* : wat heden over 't hoofd gezien wordt, ja grifweg ontkend ; die verminkingen worden nu zelfs geschreven, en als gangbare munt in de schrijftaal gestempeld. — Den Hertog voegt er nochtans bij : « In verzen en in ander « ongemeen taalgebruik ook altijd *'n*, *m'n*, *z'n* « doen hooren, is overdreven en leelijk. De mooi- « ere *e*- of *ij*-klank, vooral de laatste, is dan « veelal te verkiezen. De *ij* in *dergelijke* toonloos « te maken is eene slordigheid, waaraan niet « toegegeven moet worden. Sommigen drijven « het zoover van ook de *ij* van *liefderijk* en zelfs « in *koninkrijk* toonloos te doen hooren (2) ».

Over de uitspraak der korte *i* schijnt er insgelijks geen volledig akkoord te bestaan. In zijne *Grammaire Neerlandaise* (3) onderscheidt T. E.

---

(1) Cfr. *Nederl. Spraakkunst*, blz. 33.

(2) Cfr. *Practische Spraakkunst* enz., blz. 202.

(3) Cfr. Uitg. Jul. Groos, Heidelberg, 1894, blz. 13.

Valette eene lange *i* als in *ivoor*, *Russisch*, *Januari*, eene doffe *i* als in de achtervoegsels *ik*, *ig* en *ing*, b. v. in *perzik*, *levendig*, *koning*, doch ook eene korte *i*, uitgesproken, zegt hij, gelijk in het Engelsch woordje *in*, en voorkomend in de geslotene lettergrepen als *in*, *zin*, en vóór de *ch* in *lichaam*. Hij erkent dus wel onze heldere korte *i* in eene reeks woorden waar anderen ze verdoffen, des te meer daar hij bijvoegt, dat *ie* « a un son un peu « prolongé devant *r* ».

Nemen wij nog de *ij* en *ei*. Men zal zich herinneren hetgeen wij er hoogerop over zeiden. Geen verschil, leert Prof. Vercoullie : « De *ei*-klank « wordt verbeeld door *ei* of *ij* »; doch hij erkent, dat « die dubbele spelling aanduidt, dat we hier « met twee oorspronkelijk verschillende klanken « te doen hebben, namelijk *ai* en *î*, welke de « meeste dialecten nog onderscheiden (1) ». Wetenschappelijk is er dus verschil tusschen beide, en dit onderscheid leeft voort in de dialecten. Doch dwang gaat wederom boven recht : Dijkstra (2), Holtvast (3), Hasselbach (4), Valette (5), Ege-

---

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 24.

(2) DIJKSTRA. *Holländisch*. Uitg. Teubner, Leipzig, 1903; blz. 10.

(3) HOLTVAST. *Beknopte Spraakleer*. Uitg. Noordhof, Groningen, 1905; blzz. 119-124.

(4) HASSELBACH, *Nederlandsche Spraakkunst*. Uitg. Wolters, Groningen, 1905; blzz. 11-52.

(5) VALETTE, *Grammaire neerlandaise*. Uitg. J. Groos, Heidelberg, 1894; blz. 6.

ner (1), enz. stappen over het verschil heen. — Het wordt echter nog verdedigd door adv. Maurits Josson en Johan Kesler, leeraar te Brussel, in hunne *Leer der Nederlandsche Spraakgeluiden* (2), waar ik in aantref : « Volgens vele spraakkundi-
« gen zou er geen verschil bestaan tusschen *ei* en
« *èi* (*ij* en *ei*). Professor Donders en Eldar be-
« schouwen zelfs beide als eenvoudige klanken.
« Uit het bovenstaande blijkt reeds, dat wij deze
« meening niet deelen. Inderdaad, het gehoor
« zegt ons het tegenovergestelde. Vooral in open
« lettergrepen hooren wij duidelijk den *i*-klank
« achter de *e* of *è* ».

Evenmin is men eens over de uitspraak van den uitgang *je* in verkleinwoorden als *meisje, roosje*, enz. Josson en Kesler houden het met onze Belgische uitspraak : *meis-je, roos-je.* Anderen leeren, dat *s-je, st-je, — zelfs wanneer de j tot eene andere lettergreep of tot een ander woord behoort,* — als de Fransche *che* in *chercher* uitgesproken worden, b. v. *neusje, nestje, vuistje, haast je wat.* De *t* valt dus weg. « Nochtans », zoo schrijft Pater Bauwens (3), « indien *s* tot een werkwoord op *zen*,
« en *j* tot het voornaamwoord *je* behoort, wordt
« *sj* uitgesproken als de Fransche *g* in *genre* :

(1) Cfr. *Methodisch Hygiënisch Spreken; het genezen van stotteren en andere Spraakgebreken*, door Chr. Egener-van Eyken, spreekleerares te Rotterdam. Uitg. Rotterdam, z. j., blz. 45.

(2) Cfr. *op. cit.*, uitg. Castaigne, Brussel, 1896; blz. 28.

(3) Cfr. *op. cit.*, blz. 36.

« *kies-je? vrees-je?* » — Volgens Eldar zou men zelfs *hoofdje* moeten *hoofje* uitspreken : « want het « is gebruikelijk », zegt ze, « in de beschaafde « uitspraak deze eind-*t*, als ze gevolgd wordt door « *je*, te laten wegvallen; daarom doet men beter « ook te zingen : *nesje* dan *nestje*, ook *hoofje* voor « *hoofdje* (1) ». — Bekent met mij, dat zulke dubbele verminking voor 't onredelijke niet terugdeinst, en dat de spelkunst er wonderbaar door vereenvoudigd wordt! Nooit had in onze moedertaal de verkleiningsuitgang *je* den klank der Fransche *j*, nog minder dien der Fransche *ch* of *g*.

Stippen wij in 't voorbijgaan nog aan nopens *au* en *ou* : « Doorgaans », zoo schrijft Hasselbach (2), « klinkt *au* als *ou*; toch hoort men in « naast elkaar staande woorden nog wel eenig « verschil : *nou-nauw*; *douw-dauw*; iemand *nabau-* « *wen*, een huis *bouwen* ». — En Egener getuigt insgelijks : « Van deze beide tweeklanken behoudt « de eerste zijn eigen karakter... Dus mag niet de « *au* met *o* als beginletter worden uitgesproken, « zooals verkeerdelijk veel gedaan wordt, maar « met *a* (3) ». — Legt daar nevens nu Dijkstra, Holtvast en wellicht nog anderen, die alle verschil loochenen, en zegt me dan, waar de eenheid is?...

---

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 168. En op blz. 169 wordt er aldus bevolen : « Ook de *t* niet uitspreken in *vuistje*, *lijstje*, *puistje*, *mutsje*, « *gidsje*, *plaatsje*, *koetsje*, *poetsje* », — Het kan schoon zijn... voor de liefhebbers!

(2) Cfr. *op. cit.*, blz. 52.

(3) Cfr. *op. cit.*, blz. 46.

Nog iets over de zachte en korte *o*'s. Wij teekenden reeds aan hetgeen den Hertog er over dacht. Eldar leert ons het volgende :

« Hoewel in schrijfwijze precies gelijk, is er een groot verschil tusschen de *o*ᵃ (in *bod*) en de ò (in *blom*). De eerste is verwant met de *o* : *slot, sloten ;* de tweede is de onvolkomen *oe*. De volgende medeklinker heeft grooten invloed op *o*ᵃ en *o*, en geeft tot onderlinge verwisseling dezer klinkers aanleiding. Er is eenig verschil, *zelfs bij de deskundigen*, omtrent de uitspraak van enkele woorden, die met *o* geschreven worden; dit mag echter geene aanleiding geven tot het dooreenwarren der uitspraak bij alle woorden, waarin zulk een klank voorkomt. Ieder beschaafd mensch zal weten, dat er onderscheid bestaat tusschen den klinker in *kok* en in *bok*... Over de uitspraak dier klinkers vindt men uitvoerig bescheid in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, blz. 1-14. *Ook dit echter is m. i. geen juiste maatstaf wat betreft de waarde der klanken. Hier moet niet alleen de afleiding der woorden beslissen, maar ook het oor, dat aan sommige taalgeleerden wel eens ontbreekt* (1) ».

Ei ! hier wederom vragen wij ons dan af : waar is de eenheid ? En is Eldar haar grondregel waar : dat men niet alleen de afleiding, doch ook *het oor moet raadplegen*, wat kan men ons dan redelijk opwerpen of ten kwade duiden, als wij ons met hand en tand verzetten tegen het uitstooten van tal van zuivere heldere klanken uit onze Zuidnederlandsche spreektaal, en tegen het opdringen van een aantal doffe, die zeker de welluidendheid

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 92.

niet bevorderen, en de spelling danig moeilijk maken?

Moeilijk, inderdaad, wordt onze spelling er door: denkt maar even eens na. Moeilijk ook wordt voor ons volk de beschaafde uitspraak zijner taal. Dit is zóó waar, dat Dr. J. te Winkel in zijne *Geschiedenis der Nederlandsche Taal* erkent, dat, « *in de provinciën buiten Holland. door velen de beschaafde spreektaal als eene vreemde taal moet aangeleerd worden* » (1). In de provincie Holland echter heeft het dialect vele punten van aanraking met de spreektaal der beschaafden; doch de schrijftaal verschilt er in menig opzicht van die spreektaal zoodanig, dat men, om Dr. te Winkel's woorden te gebruiken, « zich licht kon verbeelden, dat « de schrijftaal een houterig beeld van de spreek- « taal was met doode spraakkunstige vormen en « vreemdsoortige verouderde woorden ». — Hebben wij dan zulk groot ongelijk te beweren, dat het beschaafd Nederlandsch uit zijn' aard zelven moeilijk is? dat zijne uitspraak vaneigen lastig valt voor den Vlaming? dat zij vreemd klinkt in onze ooren, en de klove tusschen geletterden en ongeletterden veeleer verbreeden dan dempen zou?

Nu, wat gedaan? hoe zelfs die uitspraak aangeleerd? Uit hetgene wij aanhaalden, blijkt wel

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 45.

ten overvloede, dat de leeraars van het Noorden in menig stuk niet t' akkoord zijn. 't En is niet enkel voor de korte *o*'s het geval, maar ingelijks voor zooveel andere punten!... Wat daaruit besloten? Zouden wij het dan zóózeer mis voorhebben, wanneer wij, met Dr. de Vreese, onzen geachten collega, « *eene gepaste mate van vrijheid en verscheidenheid* » voorstaan? Wanneer wij eene eenheid aannemen, die de zuivere, degelijke klanken van ons België niet uitsluit, alhoewel het Noorden ze deels kwijt geraakte?...

Kleinigheden! zei den Hertog, waar hij van het verschil in de uitspraak der korte *o*'s gewaagde (1); kleinigheden! hooren wij er velen opwerpen, na kennisneming van onze nota's. — Het zij zoo; doch waarom zijn al die kleine afwijkingen geoorloofd in 't Noorden en gedoemd in het Zuiden? Waarom dan b. v. onze zacht- en scherplange *e*'s en *o*'s afgeschaft, die meestal op wat stelligs berusten, zoo onder het volk als in de geschiedenis der taal?... Kleinigheden! maar geeft ons dan *onze* kleinigheden toe...

Ik herhaal dus wat ik hooger zeide :

Moeilijk, in onze moderne richting, worden spelling en uitspraak; moeilijk, omdat meer en meer het verband tusschen beide gebroken wordt; moeilijk, omdat de natuurlijke ontwikkeling der taal in het Zuiden nimmer regelmatig tot een ver-

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 201, nota.

gelijk kan komen met eene uitspraak zooals die, welke thans de *algemeene beschaafde Nederlandsche* genoemd wordt. Geene uitkomst is er mogelijk, tenzij men de verscheidenheid in de eenheid aanneme!

En ten anderen vragen wij ons nog af: Waarom toch die opeenstapeling van moeilijkheden, welke men veeltijds niet kan wettigen, en die zeker zonder nut zijn? Eensdeels roept men op vereenvoudiging; anderdeels hoopt men de moeilijkheden samen met tal van onderscheidingen in te voeren die nooit bestaan hebben. — En het logisch gevolg daarvan? Dat men de schoonheid en de welluidendheid der uitspraak bevordert? Och neen! Hoe meer heldere klanken men er uitstoot en hoe meer doffe men er binnensmokkelt, hoe meer men ook tot onnatuurlijkheid en vervreemdheid van het spraakgebruik overslaat niet alleen van Zuid-Nederland, maar van 't grootste deel van 't Noorden zelfs. Hoe armer, hoe harder en eentoniger de noten van ons taalorgel klinken, hoe stroever, hoe leelijker ook... ten ware schoonheid, rijkdom en welluidendheid eener taal ook maar conventiewoorden zijn, welker beteekenis verouderd is. Wij, Belgen, zijn zóó gesteld, dat we zelden eigen gewin, eigen goed zullen schoon vinden, of de stempel van Parijs of Londen moet er op geprent staan. Het merk van Amsterdam schoot nog te kort op onze spreektaal: nu wil — mag ik zeggen? — de mode dat merk er op, of ge spreekt geen

beschaafd Nederlandsch! Waarachtig, Ledeganck had ongelijk voor ons te dichten : « Geen rijker kroon — Dan eigen schoon » !

Ik meen, ja, dat velen in Zuid-Nederland wat meer besef van eigene waarde, wat meer nationalen trots dienden te hebben : wat meer kennis van eigene schatten. Potgieter's schamper gezegde moeste zoodra niet vergeten zijn, en dat slag van Vlamingen mochte niet bestaan, van wie Mr. C. Scharten overtijd in *De Gids* nog zeide : « van die Vlamingen, die zóó dom zijn geen acht « te slaan op de eigen weelderige schatten hunner « taal, om zich onderwijl blind te staren op *een* « *halfbegrepen* Noord-Nederland ». Rechtuit, ik meen, dat al te veel Vlamingen op de Hollandsche spreektaal verzot zijn, zonder het goede uit het slechte te onderscheiden. Die waarschuwing gaf Dr. Kern ons reeds in 't jaar 1868 :

« Denkt niet, zuidelijke taalgenooten », sprak hij, « dat ieder Noord-Nederlander, zonder langdurige oefening en aanleg, u eene juiste voorstelling zal geven van de Noordnederlandsche uitspraak, alleen omdat hij een Noord-Nederlander is. Zeer te recht maakt de geleerde Dr. J. H. Halbertsma de opmerking, in *Taalgids*, 9n jaarg., blz. 9, « *dat het taalgehoor der Nederlanders in het stuk van vocalisme stomper is geworden* (1) ».

Dit doet eenigszins denken op Pontus de Heuiter, eenen geboren Delftenaar, die al in zijnen tijd zekere Hollandsche uitspraak een « woorden-

(1) Clr. *De Toekomst*, jaarg. 1868, blz. 68.

afbijtsel en half eetsel » noemde (1). — Eldar, vóór een tiental jaren, was niet minder streng voor hare landgenooten. Dit leze men o. a. in de inleiding van haar reeds vermeld *Spreken en Zingen, in verband gebracht met de Nederlandsche Taal*. Luistert hoe zij vooral over Holland spreekt:

« Het is een betreurenswaardig feit, dat het Nederlandsch over 't algemeen slecht wordt gesproken. In de hoogere kringen, waar men 't zich tot een schande zou rekenen, zich niet minstens in drie vreemde talen vloeiend en zuiver te kunnen uitdrukken, bekommert men zich weinig om de uitspraak onzer moedertaal; men behandelt ze met onverschillige minachting, vast overtuigd dat ze leelijk is, onaangenaam voor het oor, zoo hard en onwelluidend, dat onze naburen gelijk hebben als ze medelijdend glimlachen over de taal, die zij als een dialect van het Hoogduitsch beschouwen ».

Elders teekende ik bij haar nog aan :

« Het meerendeel der Nederlanders *brouwt* » (in 't uitspreken der *r*)... « Het meerendeel onzer kanselredenaars brouwt (2) ».

En nog op blz. 136 :

» Men hoort in plaats van *uit*gaan, *ui*-gaan. Een zekere loomheid der tong is daarvan de reden, als men ten minste niet wil aannemen, dat sommige Nederlanders uit den gegoeden stand het *beschaafd* vinden die letters te onderdrukken; juist door hen hoort men zoo vaak *Zwisserland* en *fassoen* zeggen ».

---

(1) Cfr. Voorbericht van *Reinaert de Vos*, uitgeg. door J. Fr. Willems, blz. IX-X.

(2) Cfr. *op. cit.*, inleiding, blz. I en blz. 150.

Edoch, wier gezag dan ingeroepen om de beschaafde uitspraak op vaste regels te doen rusten? Het gezag der Hollandsche hoogescholen komt, me dunkt, bij haar niet in tel, en, van den Hollandschen schouwburg gewagend, erkent zij:

« Terwijl het *Théâtre français* aan geheel Frankrijk het voorbeeld van een correcte uitspraak geeft, *leert men, helaas! van vele Hollandsche acteurs, hoe men niet moet spreken.* Wel zijn er onder hen die, opgeleid aan de tooneelschool, dit verwijt niet behoeven aan te trekken, — enkele zelfs die zeer mooi spreken, — maar 't komt me voor, dat aan een goede uitspraak over 't algemeen te weinig waarde gehecht wordt. Bij de beoordeeling van een acteur blijft zijn accent, tenzij het *zeer* hinderlijk is, buiten aanmerking. Vandaar dan ook waarschijnlijk, dat er onder de oudere acteurs zijn, die zich blijkbaar niet de minste moeite geven, om hun Amsterdamschen tongval af te leeren, tengevolge waarvan ze, als ze een persoon van stand moeten voorstellen, een eenigszins belachelijken indruk maken op ieder beschaafd mensch... Onder de jonge actrices zijn er die alle klinkers eenigszins anders zeggen dan ze zijn... Dit maakt niet alleen een geaffecteerden indruk, maar de vlakke klank der vocalen ontneemt der stem hare diepte en waardigheid... Van de taal die men hoort van het tooneel en van den kansel hangt voor een goed deel de uitspraak van het volk af. Ieder weet, hoe het voorbeeld van iemand tot wien men opziet, onwillekeurig tot navolging dringt; en zoo komt het, dat de taal die 't kind hoort van zijn onderwijzer, die de gemeente opvangt van den kanselredenaar, voortgeplant wordt, eer men dit vermoeden zou. Elke nationaliteit wordt o. a. gekenmerkt door de volkstaal, — zou nu de veredeling van deze niet een uitstekend middel zijn tot beschaving van den volksgeest en tevens — wat wij

waarlijk van noode hebben — tot versterking van het nationaal gevoel (1)? »

En uit die zelfde inleiding schrijf ik nog over :

« Reeds in 't jaar '70 schreef de Leidsche Hoogleeraar Land in een belangrijk werkje : *Over Uitspraak en Spelling voornamelijk in de Nederlandsche Taal* : « Het onderwijs, de kansel, de balie, het tooneel hebben dringende behoefte aan een grondige kennis van hetgeen als beschaafde uitspraak moet geëischt, en bij het uitdrukken van hoogere gedachten in praktijk gebracht worden. De dagelijksche ondervinding leert, hoe weinig er ten onzent nog aan de gymnastiek der spraakwerktuigen wordt gedaan, en welke slordige, onduidelijke, onaangename uitspraak de moedertaal in veler mond ontsiert ».

En is 't sedert gebeterd? vraagt Eldar zich af. — O neen! luidt het antwoord :

« In de jaren die sinds het schrijven van deze regels verloopen zijn, werd er weinig gedaan voor de beoefening der uitspraak van het Nederlandsch. Vruchteloos zocht ik naar eene handleiding voor de beschaafde uitspraak, en ging er daarom eindelijk zelve toe over, zoodanig boekje samen te stellen (2) ».

En Hasselbach nog, in zijne *Spraakkunst*, een woord van de beschaafde uitspraak reppend, getuigt o. a. :

« De gemeenschappelijke taal (d. i. dezelfde taal welke menschen spreken die tot een zelfde volk behoo-

---

(1) Cfr. *op. cit.*, uitg. 1900, Inleiding.

(2) Ik meen nochtans, dat het boekje van Eldar nog geene eigenlijke uitspraakleer is; haar doel is vooral het oefenen van het stemorgaan of de gymnastiek der spraakwerktuigen.

ren) verschilt, soms meer, soms minder, van de individuëele (d. i. de taal welke aan iederen mensch eigen is). Dit hangt af van den levenskring, waartoe men behoort, en van den streek waar men werd opgevoed. *Bij vele beschaafden is, in uitspraak en woordenkeus, het dialect nog duidelijk herkenbaar* (1)».

***

Kortom, welk is dan ons besluit? — Dat men wel verkeerd handelt, zooals niet zelden gebeurt, met *alles* voor klinkende munt te aanveerden wat men ons uit Noord-Nederland of in zijnen naam in zake van uitspraak aanbiedt, of wat men zelve uit den mond van Noord-Nederlanders verneemt.

Eene andere beschouwing is nog deze : Moest men toegeven in het loopje, dat er thans met de uitspraak genomen wordt; moest men alles scheren over een Hollandschen kam, waar men nu, men loochene het zooveel men wil, meê bezig is (2),

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 8.

(2) Dit getuigt o. a. ons geacht buitenlandsch eerelid Dr. J. Winkler, in het voorbericht van zijn *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon*, blzz. XI-XIII : « De Hollanders (d. i. de lui « in de beide nederlandsche provinciën Holland te huis behooren- « de) matigen zich in de Nederlanden alles aan, ook de alleenheer- « schappij over ons aller nederlandsche, liever nog nederduitsche « taal. Niet alleen dat reeds sedert ruim twee eeuwen, in geheel « Noord-Nederland, langzamerhand de algemeene schrijftaal al « meer en meer op de hollandsche leest is geschoeid geworden; « neen, *maar tegenwoordig wil men aan de niet-hollandsche « Nederlanders niets meer of minder dan den hollandschen tong- « val als de eenige zoogenoemd beschaafde uitspraak der neder- « landsche taal, als het eenige, het onfeilbare, het eenige geijkte « nederlandsch opdringen.* Alsof we Franschen waren, die slechts

moest men de vocalen uitbrengen gelijk de nieuwere school vereischt, dan staat men andermaal, eerlang *en noodzakelijk*, vóór eene verandering in de spelling. Wij weten, dat die nieuwigheid onder de vrome wenschen telt van het meerendeel van hen die het overheerschen der moderne uitspraak zonder wijziging voorstaan; en al erkennen wij wel, dat onze huidige spelling zeker niet volmaakt is, toch houden wij de zoogezeide vereenvoudigde voor niets beters, en zonder meer daarover uit te weiden, zijn wij overtuigd, dat, moest men tot die verandering zoo onverwijld overgaan, gelijk er betracht wordt, dit zou het begin zijn van een eindeloos getwist en eene ramp voor het gebruik van het Nederlandsch in ons vaderland.

Doch laten wij niet langer daarbij stilstaan.

Het valt niet te loochenen, dat op dit oogenblik ons volk alreeds gewoon is aan eene beschaaf-

---

« in middelpuntzoeking (*centralisatie*) hun heil vinden kunnen! « De Hollanders spreken slechts van hollandsch; dat bijvoeglijke « naamwoord neemt bij hen geheel de plaats van nederlandsch in. « Holland is in hun oog Nederland; wat in Nederland buiten « Holland is, dat zien ze over 't hoofd, dat bestaat niet, dat is niet « « fatsoenlijk ». Wie niet hun hollandschen tongval spreekt, die is « eenvoudig geen Hollander-Nederlander, dat is een « mof » of een « « belg », of een « fries », mogelijk wel een « fries uit Groningen « of uit Drenthe »... 't Is goed, dat alle Nederlanders zich aan een « algemeene nederlandsche schrijftaal houden (van een spreektaal « gewaag ik hier niet); maar dit algemeene nederlandsch mag niet « uitsluitend hollandsch zijn. Neen, maar in dit nederlandsch moet « even goed plaats zijn voor de eigenaardigheden van alle andere « nederlandsche tongvallen, voor zoo verre als die door alle Neder- « landers worden verstaan en begrepen. »

de omgangstaal, gelijk deze, tot vóór weinig tijds, in bijna al onze scholen onderwezen werd, eene omgangstaal die het Belgisch taaleigen in hetgeen er degelijks in bewaard wordt, eerbiedigt. De uitspraakleer van Ternest en van Beers was ook die der spraakkunstenaars: van David, Sleeckx en Roucourt, van Bols, Willems en de Vos, van Torfs, D. Claes en C. van de Velde, van Heremans, de Bo, enz., wier schoolwerken jaren lang, en nog altijd op vele plaatsen stand houden zoo in het vrij als in het staatsonderwijs. Aldus bracht de invloed der school eene gemeenschappelijke taal in zwang, welke van het Oosten naar het Westen des vaderlands door iedereen, zelfs door den gemeenen en ongeletterden man, verstaan wordt. Nu, mag zoo iets geen schoone uitslag heeten? Dat de uitspraak er van nog kan verbeterd worden, wij geven het toe: ook betrachten wij, nu nog, die verbetering gelijk wij ze altoos betracht hebben. In die beschaafde omgangstaal beluistert en herkent ons volk zijn eigen zelf, en pedanterie alleen wordt als schoolvosserij bestempeld.

Nochtans zoude 't, naar sommige menschen beweren, eene onvolmaaktheid zijn vormen uit de schrijftaal in de omgangstaal te gebruiken, en zou die omgangstaal daardoor een mengelmoes worden van gezochtheid en onnatuurlijkheid. — Wij verklaren dat verwijt niet te begrijpen. Het moet, voor ons, Belgen, veel minder gezocht en onnatuurlijk heeten, zich naar onze gelouterde schrijf-

taal te regelen, dan eene uitspraak na te stamelen, die in klank en toonval zóó vreemd voorkomt en toch zóó stroef en stijf is. — Ten anderen : of die vormen uit de schrijftaal zijn goed, of zij zijn het niet. Zijn zij wetenschappelijk goed en worden zij door het volk verstaan, waarom ze dan verstooten? ja waarom ze in de spreektaal niet gebruikt, ten einde de klove tusschen schrijf- en spreektaal te vullen : wat immer wenschelijk is? Zijn zij echter niet goed, d. i. in strijd met de wetten der taal, of klinken zij al te opgeschroefd en wanluidend, o zeker, laat ze dan maar varen : onze taalschat is zóó arm niet, dat wij ze door wat beters niet kunnen vervangen. Maar verarmen en verknoeien zou men dien taalschat, zoo in woorden als in klanken, indien men geijkte vormen uit de schrijftaal in de spreektaal niet en duldt, of zoo men de beschaafde spreektaal beperkt bij hetgeen deze of gene provincie in zake van klank en woord heeft aan te bieden.

Dit schijnt mij ook wel het gevoelen te zijn van Hoogl. J. Verdam in zijne *Geschiedenis der Nederlandsche Taal :*

« Wanneer men spreekt van den afstand, die te onzent de spreektaal nog steeds van de schrijftaal scheidt, dan bedoelt men het groote verschil, dat er in Nederland is waar te nemen tusschen de wijze, waarop een beschaafd man zich in woorden, en waarop hij zich op schrift pleegt uit te drukken. *En dit is een gebrek, dat moet worden verbeterd, want dit ligt niet in de natuur der zaak alleen, in het natuurlijke verschil tusschen iedere spreektaal en schrijftaal,*

maar in de bandeloosheid, waardoor onze omgangstaal zich kenmerkt, en welke Huët aanleiding gegeven heeft om te zeggen, dat de spreektaal en schrijftaal bij ons elkander nog steeds den rug toekeeren. Nu moet worden toegegeven, dat een zeker verschil tusschen de spreektaal en schrijftaal van alle volken zal worden opgemerkt, en dat niemand spreekt of wil spreken geheel zooals hij schrijft, of, gelijk wij zeggen, zooals het gedrukt staat. Iedere spreektaal heeft haren eigenaardigen woordvoorraad, welke in eenige opzichten van dien der schrijftaal verschilt : de eerste heeft een groot aantal gemeenzame uitdrukkingen en woorden, waarvan de laatste zich stelselmatig onthoudt; de laatste heeft als haar domein een aantal « stadhuiswoorden », gelijk de spreektaal smalend, en tevens in eene niet geheel onjuiste herinnering aan den oorsprong der schrijftaal, eene reeks van woorden noemt, welke, aan een korter of langer vervlogen tijdperk der taal ontleend, haar te deftig en te pedant klinken, en waarvan dus op hare beurt de spreektaal niet weten wil. Doch den afkeer voor deze als deftigheid gebrandmerkte eigenschap kan men overdrijven, en *door alle woorden en uitdrukkingen te vermijden, die ons te verheven in de ooren klinken,* omdat men onnoodig vreest zich belachelijk te maken, *verwijdt men noodeloos de kloof tusschen schrijftaal en spreektaal, welke men moest helpen dempen. En aan dit euvel gaat ons volk zeer mank...* Ook nog door andere oorzaken is bij ons de spreektaal verder dan noodig was van de schrijftaal afgedwaald, *en wel door eene zekere verwildering der spreektaal* »... (1)

Edoch, hierover nog uitweiden laat de omvang dezer verhandeling niet toe : wij meenen, ten slotte, — en ons dunkt dat ook Dr. J. te Winkel daarmeê instemt, — dat er « geene groote

(1) Cfr. *op. cit.*, uitg. Suringar, Leeuwarden, 1903; blzz. 57-59.

« bezwaren bestaan, om onze (beschaafde) spreek-
« taal eenvoudig aan de schrijftaal te ontleenen,
« of die als voorbeeld voor de spreektaal te
« nemen » (1).

« Kant en klaar de Noordnederlandsche uitspraak alleen » erkennen, wierde noodlottig, wat men ook bewere, noodlottig vooral in ons Zuiden, waar zij de massa van het volk zonderling in de ooren klinkt, als iets uitheemsch, als iets zonder zin of beeld die tot den geest spreken, zonder snaar of klank die in 't herte dringen. Dit wordt men vooral gewaar, wanneer men in zulke uitspraak vertolken wil die honderden, die duizenden spreuken en spreekwoorden, die in de dichterlijke taal van ons volk leven en zingen met iets zóó eigenaardigs, zóó frisch, zóó bevalligs, maar ook zoodanig doortrokken en doordrongen met den geur onzer velden en met de kleur onzer zeden, dat zij moeten uitgesproken worden zus en niet anders, in akkoord met de toonschaal die trilt in de diepte van des volks herte. Ja, bevalligheid en klaarheid, frischheid en gemoedelijkheid gaan te loor, en dus vervreemdt de taal in de ooren der menigte, als zij den grondtoon mist, welke van heure taal eigenlijk de heure maakt. Spreekt eens even uit, met de thans vereischte verminking der vocalen, spreuken, als : m*oo*ren wascht men niet; — h*oo*g van gem*oe*d, l*ee*g van

(1) Cfr. *op. cit.*, *Geschiedenis der Nederl. Taal*, blz. 45.

goed; — heden rood, morgen dood; — hoe meerder hoop, hoe beter koop; — beter een kwaad been als geen; — geen vleesch zonder beenen, geen krieken zonder steenen; — een ezel struikelt geen twee keeren tegen denzelfden steen; — in den nood mag eeniegelijk doopen; — kleine dieven zal men knoopen, groote dieven ziet men loopen; — die liegt bedriegt; — liegers zijn bedriegers; — luiaards zweet is gauw gereed, enz. Welnu, spreekt die zinnen uit naar het nieuwe stelsel, en zegt of er de klaarheid door bevorderd wordt?...

Menigmaal had ik reeds gelegenheid feesten bij te wonen, muziek- en tooneelfeesten, voordrachten te aanhooren, waarop men de Noordnederlandsche uitspraak — « kant en klaar », dacht men — en geene andere, wou gebruiken : en laat ik het ronduit bekennen, ik niet enkel maar het volk over 't algemeen had er last in de sprekers gaandeweg te verstaan. Hier vielen plaats en datum aan te duiden; doch neen! Meer dan eens nochtans hoorde ik Noord-Nederlanders van dat nieuw beschaafd Nederlandsch onzer dagen getuigen : « Ja, maar bij ons is die uitspraak heel wat anders! » — al liepen 's anderendaags onze algemeen-beschaafd-Nederlandsch-gezinde weekbladen hoog op met de « schoone, zuivere uitspraak der sprekers en figuranten ». O neen! op zulke feesten zijn wij, is ons volk niet thuis — en onze sprekers, me dunkt dat zij er niet zelden slachten van boonstaken, zóó stijf! Sprake ik uit ondervinding niet, 'k en zoude 't niet zeggen.

Ei! overdrijven wij niet! Laten wij in school en feestzaal, op kansel en spreekgestoelte eene — onze — gelouterde taal spreken: geen dialect, maar eene algemeene omgangstaal, wetenschappelijk gekuischt en gelouterd: dat zou echte veredeling van het Nederlandsch heeten.

Men zou aldus, -- om Eldar's woorden nagenoeg te gebruiken (1), — « overtuigd worden, dat eene taal, zóó krachtig, zóó welluidend, zóó rijk aan schakeeringen als de onze, bij uitstek geschikt is om te worden gezongen » — zegt ze, — ik voeg er bij, om overal en altijd met eere te worden gesproken. — Laten wij niet overdrijven. Wij ook, wij willen eene zuivere uitspraak, *algemeen* beschaafd Nederlandsch zoowel in klanken als in woorden, eene taal die gezuiverd is van al hetgene zij grofs en onhebbelijks heeft in den mond van den gemeenen man, eenheid van uitspraak als van spelling — en waarom niet? — doch men kome ons geene eenheid opdringen, die op een dwanggareel gelijkt; wij willen levende, geene doodende eenheid, levende eenheid, die lichte verscheidenheden en tinten opneemt, welke de wetenschap goedkeurt en het spraakgebruik des volks wettigt; geene doodende eenheid, die wat helder is verdoft en wat klaar is verduistert; geene eenheid die het volk onverschillig en doof laat, en zich van dat volk verwijdert zonder reden en zonder nut.

(1) Cfr. *op. cit.* Inleiding.

Wij meenen zelfs, dat zulke spreektaal bij geene billijk-gezinde Noord-Nederlanders afkeuring vinden zou, nu zoomin als vóór twintig, dertig jaren. Zoo het nu waar is hetgene Willem Kloos van Gezelle getuigt : « De taal van Gezelle toch, « zijn woord zooals het danst... dát is zuiver-Hol- « landsch, alleen maar wat leniger, wat frisscher, « wat jeugdiger dan het burgerlijk-nette en afge- « past-schoolsche van de meeste Noorderlingen « in zijn tijd » (1); — zoo dat waar is, dan is zeker onze gelouterde Zuidnederlandsche spreektaal ook die onaangename en onfatsoenlijke taal niet, waar sommige jongelui zóó misprijzend op neerzien; — en wat ons in onze meening bevestigt, is de uitbundige lof, waarmede sommige onzer hooggeachte vrienden op hunne voordrachten door gansch Nederland onthaald worden, al klinkt hunne stemme Vlaamsch.

Doch dit zij genoeg.

Onze verhandeling bedoelde geenszins twist te stoken, of de pogingen te belemmeren welke ter beschaving onzer moedertaal worden aangewend, o neen!

Wij zijn teenenmaal van 't gevoelen van ons geacht medelid Th. Coopman, « dat de toekomst « van onze taal, als overgangs-, onderwijs- en be- « stuurstaal, als middel tot 's volks ontwikkeling

(1) Cfr. *Nieuwere-Literatuurgeschiedenis*, IV.

« en veredeling, tot beoefening en verspreiding « van hooger wetenschap, zoo nauw verbonden is « met het bestendig streven naar de loutering der « uitspraak, opdat iedereen, wie het wenscht of « wil, bij elke gelegenheid, naar de vast bepaalde, « algemeen aangenomen norme, op zijn zon- « dagsch zou kunnen spreken, en opdat boven de « bonte verscheidenheid van dialecten, nevens de « algemeen gekende letterkundige schrijftaal, de « algemeen begrepen letterkundige spreektaal zou « tronen. Konden wij er toe komen, na weinige « jaren onze vokalen vol en zilverhel te hooren « klinken in de school, op den kansel en het too- « neel, de verfijning van 's volks taal en schoon- « heidsgevoel zou gaandeweg volgen (1) ».

Wel ja, dat ook is onze wensch; dat ook betrachten wij. Doch zal men er toe komen gelijk men het thans beproeft? Wij denken in gemoede, dat menige poging haar doel zal missen, omdat men averechts te werk gaat. Dwang en baat niet lang, althans in België, en mode is geen zede. Het stoot mij en zooveel anderen tegen 't hoofd, dat, in 't stuk der uitspraakleer van ons gemeenschappelijk Nederlandsch, de stem van België's recht al te zeer verdoofd wordt zonder reden en tot schade der taal zelve. En daarom onderzochten wij hetgene vroegertijds hier loffelijks gewrocht werd

(1) Cfr. *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, Mei 1902, blz. 382.

voor de beschaafde uitspraak; hoe het Noorden zelf die natuurlijke ontwikkeling der beschaafde uitspraak hier te lande goedkeurde; kortom, naar ons inzien, staat het vast, dat België eene beschaafde omgangstaal bezat en bezit, die, één in spelling met de spelling van het Noorden, één in uitspraak zelve is, althans zoo men de eenheid verstaat gelijk zij bij alle volkeren van Germaanschen oorsprong verstaan wordt.

Naar ons inzien heeft men ongelijk daar geene rekening meê te houden, en de natuurlijke ontwikkeling der beschaafde uitspraak naar de schrijftaal te stremmen. Te recht ook vragen wij ons af, op wiens gezag men van dat natuurlijk spoor afweek; in wiens naam men ons vandaag komt zeggen : « dat is onbeschaafd en bedorven ! », hetgene, pas gisteren nog, zoo Noord als Zuid voor gaaf en gezond hielden... hetgeen nog immer op wetenschappelijken grond berust.

En dan was 't ons ook wel toegelaten te onderzoeken, even maar in eenige opzichten, wat de eigenlijke beschaafde uitspraak van het Noorden is, zooals men die in België uitvent : zij verarmt ons taalorgel met tal van klanken uit te stooten of te verdoffen; zij hoopt de moeilijkheden op zonder nut, maakt dan ook voor ons volk de taal stroef en onduidelijk; — en of zij buitendien wetenschap en gebruik mag inroepen om hare voorschriften te bekrachtigen, beslis ik niet; zeker is het nochtans, dat de eenheid in het Noorden zóó een-

parig niet is als sommigen ons in 't Zuiden voorspellen. — En bijgevolg, ons practisch besluit?

Wij zien geene uitkomst dan op den gulden middenweg; geen duurzamen uitslag dan in eene wel begrepene, levende vrijheid, die daarom in bandeloosheid niet ontaarden moet; geen heil dan in den geest van broederlijke inschikkelijkheid, waarmede ook de eenheid van spelling bewerkt en bevestigd werd door onze voorgangers.

Om daartoe te geraken ware het daarstellen van een gezag te wenschen: want wel heeft men op te werpen, dat de uitspraak, de klankbuiging of -meting, zou ik zeggen, gedurig aan verandert: het zij zoo; doch tijdelijk moet er eene uitspraak zijn, in engen of breeden zin verstaan, die als de eenige en wettige in het onderwijs geldt, — niet het gezag, alhier of ginder, van deze of gene leeraars of opzieners, die vandaag wat bepalen en morgen eene andere zienswijs verdedigen, neen; maar een gezag, waar leeraars en opzieners zich de eersten moeten aan onderwerpen. Wie toch beweert: « Zóó moet het zijn en niet anders », moet ook op een wettig gezag steunen, op een gezag dat men herkennen en ondervragen kan, — en terzelfder tijd eerbiedigen. Zoo niet is en blijft het een echt protestantisme op taalgebied, waarin elke secte haar kapelletje en haren dominee heeft. Zeker wordt middelerwijl volle vrijheid gelaten aan geleerden de wetten van spel-

ling en uitspraak in den naam der wetenschap te onderzoeken en te bespreken; doch de schoolman en de leerling mogen noch zullen ondertusschen verwarren en verloren loopen in een' doolhof van allerhande voorschriften der grammatici.

Wie zal nu echter dit gezag zijn? wie zal er spreken in zijnen naam?

Aan mij niet daarover uitspraak te doen: ik geef maar ter bedenking wat op zoo menig onzer taalcongressen werd voorgesteld en nooit opgelost; doch juist omdat er geene beslissing op volgde, houden de oneenigheid en de onzekerheid niet op.

Zal ik herinneren, dat velen den eersten stap daartoe vanwege de Academiën van Zuid en Noord verwachten? Alreeds in eene mededeeling op het taalcongres van 's Hertogenbosch (1860) drukte Dr. de Jongh die meening uit, toen hij verklaarde waarom het stichten eener Academie *hier* te wenschen viel (1). Ook zette men nog het voorstel vooruit eene officiëele Commissie ter bewerking van de eenheid in de uitspraak te benoemen. Dit deed alreeds Vleeschouwer op het Congres van 1856 te Antwerpen; te Gent in 1867 werd het andermaal te berde gebracht door Snellaert. Van Beers, Brouwers en zoo menig andere spraken in dien zelfden zin te Leuven en elders, ja, en tot in deze laatste jaren werd er nog bij mijne weet

(1) Cfr. *Handelingen...*, blz. 209.

op aangedrongen o. a. te Gent (1899), te Kortrijk (1902) en te Brussel (1906). — In zijne door de Koninklijke Vlaamsche Academie gedrukte verhandeling *Over het Nut van de zuivere Uitspraak der Nederlandsche Taal* (1903), uit Mr. Prenau denzelfden wensch : « In Duitschland bestaat een Com-« missie die wel feitlijk de beschaafde uitspraak « vaststelt en regelt, waarom zou iets in dien « aard voor de Nederlandsche taal niet kunnen « tot stand komen (1) »?

Ik eindig met de wijze woorden van Snellaert : « De Belgen voelen, dat zij de taal niet zoo « zuiver spreken als het te wenschen is; de Hol-« landers, van hunnen kant, hebben — onzes « dunkens — eene uitspraak, die niet in alle « opzichten is goed te keuren. Maar de verschil-« len van uitspraak vallen slechts op enkele kleine « punten... *Konden wij nu, door wederzijdsche toe-« naderingen, tot de gewenschte eenheid geraken, dit « ware onbetwistbaar eene zeer verblijdende aan-« winst* (2) ».

En ik voeg er bij : Moest echter het Noorden die toenadering van de hand wijzen, dan bleve ons niets beters te doen dan, eendrachtig en trouw aan het zoo dikwijls gehuldigd stelsel onzer gezaghebbende voorgangers, onze uitspraak voor België

(1) Cfr. *op. cit.*, blz. 147.

(2) Cfr. *Handelingen van het 9e Nederl. letterk. Congres...* Gent, 1867, blz. 404.

ernstig te regelen en te bekrachtigen, ten einde eene levende eenheid te bewerken in eene niet-doodende verscheidenheid. Zoo kwame hier voorzeker verbetering der uitspraak van lieverleê en vrijwillig in zwang. En wie zoude daar niet meê instemmen? Trouwens wij ook, wij gelooven niet, om de woorden van Dr. J. te Winkel te herhalen, dat in de Nederlanden dwang tot de aanneming eener zelfde uitspraak zal leiden. Hard tegen hard is altijd kwade kans.

REGISTER.

Maandelijksche Vergaderingen.

15 Januari	Blz. 5		15 Juli	Blz. 605
19 Februari	69		5 Augustus	633
18 Maart	189		30 September	729
15 April	298		21 October	829
20 Mei	397		18 November	849
17 Juni	473		16 December	921

Plechtige Juni-Vergadering : 527.

I. — ZAKEN (1).

A

Aan de Academie aangeboden boeken. Zie op *Boeken.*

Aan de Academie ter uitgave aangeboden vernandelingen. Zie op *Commissiën : Bestendige Commissiën.*

Aardrijkskundige namen (*Vlaamsche*). Zie op *Namen der Belgische gemeenten.*

Academia Regia Disciplinarum Neerlandica. Zie op *Academie.*

ACADEMIE. Artikel over de **Koninklijke Vlaamsche Academie,** door Pater A. BAUMGARTNER, S. J., buitenlandsch eereelid der Academie te Luxemburg (Groot Hertogdom). 23.

Id. door den heer E. VAN WILDER, bureeloverste aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten, 923-924.

Academie : Pruisische Academie der Wetenschappen. Commissie uit haar midden belast met een onderzoek naar alle in binnen- en buitenlandsche boekerijen nog aanwezige en onuitgegeven Hoog- en Nederduitsche handschriften. 111-112.

Mededeeling door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris, betreffende het op touw zetten, door de Koninklijke Academie van Pruisen, van een inventaris der Duitsche Codices, naar het voorbeeld van de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* van Dr. W. DE VREESE. 473-475. — Zie verder op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

Académie Royale de Belgique. Zie op *Commissiën : I. Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.*

Academie van Wetenschappen (*Koninklijke*), te Amsterdam. (*Academia Regia Disciplinarum Neerlandica.*) Mede-

(1) **Behandelde woorden zijn bijeengebracht onder het lemma *Woordregister*, dat op het *Register van zaken* volgt.**

deeling betreffende den Wedstrijd « *ex Legato Hœufftiano* » voor 1908 en en voor 1909. 306.

— Schenkt boeken aan de Academie. 731.

Académie Royale d'Archéologie de Belgique, te Antwerpen. Schenkt boeken aan de Academie. 300, 606, 731.

Accademia dei Lincei (*Reale*), te Rome. Schenkt boeken aan de Academie. 400, 833, 854, 926.

Accademia (*Reale*) *delle Scienze dell' Istituto di Bologna*. Voorstel tot ruiling. 89-90. — Schenkt boeken aan de Academie. 73, 476.

AFGESTORVEN LID. Zie op *Leden*.

Aflaat van Portiunkula. Zie verder op *Portiunkula*.

Aix (Provence). Zie op *Université*.

Alle Heiligen. Zie op *Litanie*.

Allerkinderendag, *Allerkinderenfeest*. Zie op *Onnoozele-kinderendag*.

« *Altijts doende.* » Z. op *Rederijkerskamer*.

Ambachten (De) der Timmerlieden en der Schrijnwerkers te Brugge, van de 14e tot de 19e eeuw : hunne wetten, gebruiken en werken. Verhandeling door den heer ARTHUR VAN DE VELDE, beambte aan het Provinciaal Bestuur te Brugge, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 413. — Door het Bestuur naar de Bestendige Commissie voor Geschiedenis verzonden. 413. — De Commissie benoemt tot verslaggevers de heeren K. DE FLOU, EDW. GAILLIARD en JAN BROECKAERT. Naar aanleiding van de verslagen door hen uitgebracht en op voorstel der Commissie, beslist de Academie de verhandeling van den heer A. VAN DE VELDE onder hare uitgaven op te nemen. Voorwaarden daarvoor gesteld. 418-419. — Verslagen. 419-425. — De heer A. VAN DE VELDE belooft aan de wenken der heeren verslaggevers gevolg te zullen geven. 614. — Verslag door den heer K. DE FLOU : aan de wenken van de heeren keurders is voldoening gegeven. De Commissie beslist derhalve, dat het werk ter pers mag gaan. 746.

America. Zie op *Hispanic Society*.

Amsterdam. Zie op *Academie*.

Antwerpsche Bibliophilen. Zie verder op *Maatschappij*.

Arbeidsblad. Zie op *Tijdschriften*.

ARTHUR MERGHELYNCK-LEGAAT. Zie verder op *Merghelynck-legaat*.

B

Bakkersbedrijf. Prijsvraag. 725.

Balie. Zie op *Vlaamsche Conferentie*.

Ballade : De Germaansche ballade. Haar ontstaan en hare beteekenis. Waar het woord eerst gebruikt werd. Wanneer de ballade in eere kwam. Omwenteling die zij in de literatuur in Engeland en vooral in Duitschland bewerkte. De ballade later in Engeland, in Frankrijk en bij ons. Haar invloed op de muziek. Lezing door den heer OMER WATTEZ. 326-328 en 329-356.

— Germaansche balladen van Nederlandschen, Engelschen, Duitschen en Scandinavischen oorsprong. Vervolg op de lezing van den H. WATTEZ. 357-393.

— Bibliographie. 394-396.

Barbara : « De kloekmoedige Martelie van dheylige magd Barbara ». Een rederijkersspel. 205, 268.

Bastaardwoorden : Dient het Nederlandsch noodeloos met bastaardwoorden doorspekt te zijn, om als wetenschappelijke taal te kunnen doorgaan? Over de verbasterde taal door de schrijvers van Nederlandsche geneeskundige uitgaven aangenomen. Lezing door Jnr. Dr. KAREL DE GHELDERE. 769-791.

Beauvoorde-kasteel, te Wulveringem bij Veurne. Z. op *Merghelynck-legaat*.

Beeldende kunsten. Prijsvraag. 724.

Beeldhouwkunst. Prijsvraag. 724.

BEGROOTING DER ACADEMIE. *Begrooting voor het dienstjaar 1908*. Wordt door den Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten goedgekeurd. 612.

— *Begrooting voor het dienstjaar 1909.* Door de Commissie voor Rekendienst goedgekeurd. In de Academie ter tafel gebracht en, na kennisneming, door de Vergadering aangenomen. 93.

België. Zie op *Vlaamsch-België.*

Belgische gemeenten. Zie op *Namen.*

Belgische Opstand van 1830. Zie op *Muziekbibliographie.*

Bericht betreffende de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd.* 472.

— Id., betreffende de *Vande Ven-Heremans'-Stichting.* 108.

Berliner Tageblatt. Zie verder op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

Beroepsschool voor Voeding te Gent. Zie verder op *Brooddeeg.*

BESTENDIGE COMMISSIËN *bij de Academie.* Zie verder op *Commissiën.*

BESTUUR DER ACADEMIE. De verkiezing van bestuurder en onderbestuurder voor het dienstjaar 1908, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 12 December 1907. 22.

— Verkiezing van bestuurder en onderbestuurder voor het jaar 1909. 865.

Bibliographie. Z. op *Muziekbibliographie.*

Bibliographie van Pater Jan David's polemistischen arbeid. 622-624. — Zie verder op *David.*

Bibliographie van de *Germaansche ballade :* Nederlandsche, Duitsche, Engelsche, Scandinavische en Toonkundige Bibliographie. 394-396.

Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd, door TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT, *Vierde deel.* 10 ex. daarvan aan tijdschriften ter recensie gezonden. 204.

— Het *vijfde deel* van de pers gekomen. 409-410. — Ter gelegenheid daarvan brengt het Bestuur der Academie hulde aan de uitgevers. 410. — 10 Exemplaren ter recensie aan tijdschriften gezonden. 650.

— Het *zesde deel* van de pers gekomen. 931. — 10 ex. daarvan aan tijdschriften ter recensie gezonden. 932.

— Artikel over de uitgave, door E. Pater A. BAUMGARTNER, S. J., buitenlandsch eerelid der Academie, te Luxemburg (Groot Hertogdom). 23.

— Bericht. 472.

Bibliographie : Bio- en Bibliographie. Zie op *Commissiën : Bestendige Commissie voor Bio- en Bibliographie.*

Bibliographische aanteekeningen : — Door den heer J. BOLS, over : *Op een Troepschip naar Indië,* door E. H. JOZEF FESKENS, pastoor te Hainton in Engeland. 29-31.

— Door den heer GUSTAAF SEGERS, over : *Nog Slaven! Nieuwe reeks schetsen naar het leven geteekend,* door I. DE VREESE. 311-312.

— Door den heer JAN BOLS, over : *Wijsheid. Drie sermonen, uitgesproken te Leuven voor het Sint-Thomasgenootschap,* door Dr. CAEYMAEX. 312-314.

— Door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS, over : *Cours de Méthodologie,* door Dr. C. CAEYMAEX. 487.

— Door den heer Dr. DE VREESE, over : *Voor Vriend en Vreemde,* door Kanunnik EUG. DE LEPELEER. 747-748.

— Door den heer J. BOUCHERIJ, over : *Het IJzer,* door D. ALLAEYS. 748.

— Door den heer Mr. PAUL BELLEFROID, over de *Dichtbundels* van HUIBRECHT HAENEN. 749-750.

— Door Prof. AD. DE CEULENEER, over : *Albrecht Rodenbach : zijn leven en zijn werk,* door Dr. LEO VAN PUYVELDE. 841-842.

— Door den heer G. SEGERS, over : *Nederlandsche Schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs,* door DE BOECK en VAN HOECK. 842-843. — Id., over nrs 3-5 van die uitgave. 941-945.

Bibliophilen : Antwerpsche Bibliophilen. Zie op *Maatschappij.*

Bibliotheca Neerlandica Manuscripta. De *Bibliotheca Neerlandica Manu-*

scripta van Prof. Dr. W. DE VREESE. Naar aanleiding van het op touw zetten daarvan, eene *Commissie* door de *Pruisische Academie der Wetenschappen* met een onderzoek belast naar alle in binnen- en buitenlandsche boekerijen nog aanwezige en onuitgegeven Hooge- en Nederduitsche handschriften. 111-112. — Mededeeling dienaangaande door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris. 473-475.

— Voordracht over zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*, door den heer Dr. W. DE VREESE gehouden, op het *Internationaler Kongress für historische Wissenschaften* te Berlijn. Mededeeling, door den heer EDW. GAILLIARD, naar aanleiding van verschillende artikels over deze voordracht verschenen in de *Tägliche Rundschau*, in den *Lokal-Anzeiger* en in het *Berliner Tageblatt*. Over het debat, dat op de voordracht volgde. De heeren Dr. Karl Lamprecht, uit Leipzig, en Prof. Dr. Roethe, buitenlandsch eerelid der Koninklijke Vlaamsche Academie, nemen deel aan dit debat. Wensch omtrent de wederzijdsche hulp, die de *Bibliotheca* en de *Inventarisation der deutschen Handschriften* elkander moeten verleenen. 740-744.

— Tentoonstelling van wrijfsels van boekbanden en van photographiën, in de uitgave van zijn *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* te benuttigen, door Dr. W. DE VREESE, in de voorgalerij van het Academiegebouw ingericht. 641. — Lijst der tentoongestelde stukken. 744-746. — Aan den heer Dr. DE VREESE de toelating verleend, gezegde photographieën te zenden naar de Internationale Tentoonstelling voor Photographie, te Dresden in 1909 te houden. 861.

Bibliotheek : Groothertoglijke bibliotheek te Weimar. Zie op *Weimar*.

Bibliotheek (Koninklijke), te 's Gravenhage. Schenkt een boek aan de Academie. 833.

Bidprocessiën. Eenige bijzonderheden daaromtrent. 798 en vlg.

Bijblad tot de *Verslagen en Mededeelingen* : **Handelingen der Beetendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch**. Zie op *Lezingen in de Academie*.

Bilderdijk : Een vers uit *De Echt* opgehelderd, door Dr. W. DE VREESE. 747, 825-827.

Bio- en Bibliographie. Zie op *Commissiën : Bestendige Commissie voor Geschiedenis- Bio- en Bibliographie*.

Blankenberghe. Zie op *Zeil-vischsloepen*.

Bloemlezing uit Jan van Ruusbroec's werken, door de Academie uit te geven. De heeren Dr. H. CLAEYS en Dr. W. DE VREESE belast deze uitgave te bezorgen. 320-321. — De heer Dr. W. DE VREESE verklaart aan de hem gegeven opdracht binnen de aangewezen tijdruimte niet te kunnen voldoen. Hij zal echter de opdracht aannemen, zoo er hem meer vrijheid van beweging wordt gelaten. De Academie schikt zich naar de gegeven redenen : aan de uitgevers zal de noodige tijd gegund worden. 397-399.

Boekbanden : Wrijfsels van boekbanden. Zie boven op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*, § Tentoonstelling.

BOEKEN : *Aan de Academie aangeboden boeken*. 12-20, 72-81, 193-198, 299-304, 399-404, 475-479, 605-607, 641-646, 729-738, 832-835, 853-857, 924-930.

— *Boeken voor de Boekerij der Academie ingekomen*. 20-22, 81-86, 198-201, 304-305, 404-407, 479-482, 608, 646, 738-739, 835-836, 857-858, 930.

— *Aankoop van boeken ten dienste der Commissiën*. 864.

— Zie op *Ruildienst* en *Tijdschriften*.

BOEKERIJ DER ACADEMIE. Jaarlijksch verslag door den Bestendigen Secretaris. Jaar 1907. 101-104.

Boeren edelman : « *Kluchtspel van den boeren edelman* ». Een rederijkersspel. Aanteekening dienaangaande. 205, 268.

Bologna. Zie op *Accademia*.

Bouiogne. Zie verder op *Toponymisch Woordenboek.*

BOURY : KAREL BOURY-FONDS. Afstiven te Brugge, van Juffrouw SOPHIE BOURY, medestichtster van het Fonds. 189-193. — Zie het Register van Personen, op *Boury.*

— **Doel van het Fonds.** 547.

— **Rentetitel.** De Academie in bezit van den rentetitel gesteld. 307-308.

— **Reglement.** De Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde door de Academie belast een ontwerp van Reglement te maken. 326. — Het ontwerp voorbereid. Het zal in druk, ter bespreking, aan de Leden worden medegedeeld. 863. — Het ontwerp met eenparige stemmen aangenomen. Zal ter goedkeuring aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten worden voorgelegd. 945-946.

Bouwkunst. Prijsvraag. 724.

Bremen. Zie op *Stadtbibliothek.*

Briefwisselende Leden. Zie op *Lidmaatschap der Academie.*

BRIEFWISSELING MET HET MINISTERIE. In het Fransch gesteide brieven aan de Academie gezonden. Mededeeling dienaangaande door den Bestendigen Secretaris. 87. — Zie op *Taalwet.*

BRIEVEN. Ingekomen brieven. De Academie daarmede in kennis gesteld. 22-24, 87-90, 201-203, 306-307, 408-409, 482-483, 608-617, 647-648, 739-740, 837, 931.

Brooddeeg : Onderzoekingen over de gisting van het brooddeeg. Vernandeling door de heeren. Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, L. BOSMANS en A. REVIJN ter uitgave aangeboden. (4e mededeeling uit de *Beroepsschool voor Voeding*, te Gent.) Om advies verzonden naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. 484-485. — De Commissie stelt voor bedoelde studie in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. 487. — De studie opgenomen. 493-526.

Brouwerij. Prijsvraag. 722.

Brugge : Geschiedenis van de Vlaamsche Schilderkunst, te Brugge. Uitgeschreven prijsvraag. 720.

— Zie verder op *School van verloskunde.*

Brugge-Zeehaven : Gedenkpenning ter gelegenheid van de inhuldiging van Brugge-Zeehaven geslagen. De Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten schenkt een exemplaar daarvan aan de Academie. 89.

Bruunswyc : Over het lied van den hertog van Bruunswyc. Lezing door den heer Dr. W. DE VREESE. (Zie *Verslagen en Mededeelingen*, 1906, blz. 151-152.) De Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde stelt voor die lezing in de Verslagen en Mededeelingen op te nemen. Goedgekeurd. 618.

BUITENLANDSCHE EERELEDEN. Zie verder op *Leden der Academie* en op *Lidmaatschap der Academie.*

C

Candidaten voor de openstaande plaatsen van Eere- en Briefwisselend Lid. Zie op *Lidmaatschap der Academie.*

Cercle archéologique, littéraire et artistique, te Mecheien. Schenkt boeken aan de Academie. 300.

Codices : Duitsche Codices. Zie verder op *Duitsche Codices.*

Commissiën bij de Academie : Bestendige Commissiën en andere.

I. BESTENDIGE COMMISSIE VOOR MIDDELNEDERLANDSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE. — Koninklijk Besluit van 1e December 1845, houdende oprichting, in den schoot der *Académie Royale de Belgique*, van de « *Commission pour la publication des anciens monuments de la littérature Flamande* », waarvan de Commissie de voortzetting is. 933.

— *Bestuur der Commissie.* Verkiezing van het Bestuur voor het tijdperk 1e Januari 1909 tot 31e December 1910. 840.

— *Verslagen :* Verslag over de vergadering van 15 April. 485-486. — Id. van 5 Augustus. 650. — Id. van 18 October. 840.

— *Ter uitgave aangeboden verhandeling, naar de Commissie om advies verzonden : Nibelungenlied*, Nederlandsche vertaling door OSC. VAN DOORSSELAER. 484. — Zie verder op *Nibelungenlied*.

— Id., door den heer Dr. FRANZ JOSTES : « *Kyrieleison* ». De Commissie stelt voor deze studie in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. 486. — Zie verder op *Kyrieleison*.

— *Gezamenlijke vergadering der Bestendige Commissiën voor Middelneaerlandsche- en voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.* Voorstel tot uitgave, namens de beide Commissiën, van ED. DE DENE'S *Testament* en *Fabelen der dieren*. Verslag door den heer Prof. Dr. WILLEM DE VREESE. 90-92. — Zie verder op *Testament*.

— Rubriek **Kleine verscheidenheden,** in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. Voorstel door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris. Het voorstel door de Academie aangenomen. De Commissie met het toezicht over de op te nemen artikels belast. 488-489. — Zie verder op *Kleine Verscheidenheden*.

II. BESTENDIGE COMMISSIE VOOR NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE. — *Bestuur der Commissie.* Verkiezing van het Bestuur voor het tijdperk 1ᵉ Januari 1908 tot 31ᵉ Dec. 1910. 841.

— *Verslagen.* 309. — Vergadering van 17 Juni, 487. — Id. van 15 Juli, 618. — Id. van 21 October, 841. — Id. van 18 November, 861-863.

— *Ter uitgave aangeboden verhandelingen, door de Academie naar de Commissie om advies verzonden :*

— a.) *De Vlaamsche Pseudoniemen*, door den heer V. DELA MONTAGNE. Zie op *Vlaamsche Pseudoniemen (De)*.

— b.) *Practisch leerboek over Plantenkunde*, door den heer A. BUSSERS. Zie verder op *Plantenkunde*.

— c.) *Onderzoekingen over de gisting van het brooddeeg*, door de heeren Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, L. BOSMANS en A. REVIJN. Z. op *Brooddeeg*.

— d.) *Het Water in het dagelijksch leven*, door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE. Zie verder op *Water*.

— *Reglement voor de Karel Boury-Stichting.* De Commissie door de Academie belast een ontwerp van Reglement te maken. 326. — Zie verder op *Boury : Karel Boury-Fonds*.

— *Verslag over het Van de Ven-Heremans'-Fonds :* Verslag, door den heer TH. COOPMAN, secretaris der Commissie, over de werkzaamheid betreffende de VAN DE VEN-HEREMANS'-STICHTING en dezer geldelijken toestand. *Dienstjaar 1907.* 92-93. 105-107. — Zie verder op *Van de Ven-Heremans'-Stichting*.

— Lezing : *Over het lied van den hertog van Bruunswyc*, door den heer Dr. W. DE VREESE. In de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. 618. Zie verder op *Bruunswyc*.

— Zie ook boven op *Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde*, rubriek *Gezamenlijke vergadering*.

III. BESTENDIGE COMMISSIE VOOR GESCHIEDENIS, BIO- EN BIBLIOGRAPHIE. — *Verslagen :* Verslag over de vergadering van 15 Januari. 25. — Id. van 18 Maart. 204-206. — Id. van 20 Mei. 415-416, 418-419. — Id. van 30 September. 746.

— *Ter uitgave aangeboden verhandelingen, door de Academie naar de Commissie om advies verzonden :*

— a.) *De Ambachten der Timmerlieden en der Scnrijnwerkers te Brugge, van de 14ᵉ tot de 19ᵉ eeuw*, door den heer ARTHUR VAN DE VELDE. 413. — Zie op *Ambachten*.

— b.) *Geschiedkundige oorsprong van den aflaat van Portiunkula*, door den heer Dr. A. FIERENS. 204. — Zie verder op *Portiunkula*.

— *Lezingen in de vergaderingen :*

— a.) Lezing door den heer EDW. GAILLIARD, over *Onnoozele-kinderendag*. 25, 56-64.

— b.) Id. door den heer GAILLIARD, over « *De Gave Gods* ». 205, 258-265.

— c.) Id., door den heer GAILLIARD, namens den heer Dr. K. VAN DEN HAUTE, onderarchivaris van den Staat, te Brugge, over *De voormalige Rederijkerskamer « Altijts doende »*, van Leffinghe, 205, 266-269.

— *Sub-Commissie* belast met verslag uit te brengen over het voortzetten van de uitgave *Leven en werken der Zuidnederlandsche schrijvers*. 863-864.

IV. BESTENDIGE COMMISSIE VOOR HET ONDERWIJS IN EN DOOR HET NEDERLANDSCH. — *Bestuur der Commissie*. Verkiezing van het Bestuur voor het tijdperk in Januari 1909 tot 31e December 1910. 864.

— *Verslagen*. De heer G. SEGERS brengt verslag uit over de vergadering van 15 Januari. 25-26. — De heer JAN BOUCHERIJ brengt verslag uit over de vergadering van 18 Maart. 206. — Id. van 20 Mei. 425-426. — Id. van 18 November. 864-865.

— *Handelingen der Commissie : Bijblad* tot de *Verslagen en Mededeelingen*. Eigen orgaan der Commissie. — *Uitgegeven handelingen* (als vervolg op het Register van zaken, jaargang 1907, blz. 1092, col. 2) :

— Nr 7 : *Diamandi*, door den heer AMAAT JOOS. 25, 65-68.

— Nr 8 : *Over den eerbied voor de taal*, door MUYLDERMANS. 270-297.

— Voorstel, aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten een brief te sturen, om de aandacht van het Hooger Bestuur te vestigen op de voordracht : *Eerbied voor de taal*, door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS gehouden, en de daarmede in verband staande toestanden. 426.

V. COMMISSIE TOT HET VOORDRAGEN VAN CANDIDATEN VOOR HET LIDMAATSCHAP DER ACADEMIE. (*Briefwisselende Leden en Buitenlandsche Eereleden.*) Benoeming dezer Commissie voor 1908. 95.

VI. COMMISSIE VOOR PRIJSVRAGEN : Commissie belast met het voorstellen van uit te schrijven Prijsvragen. Benoeming der Commissie voor 1908. 619. — Verslag van 22 Juli, door den heer TH. COOPMAN, secretaris der Commissie. Dit verslag aan de heeren werkende Leden vertrouwelijk medegedeeld. 650. — Lezing van het verslag. 650. — De Academie stelt de *Lijst der uit te schrijven Prijsvragen* vast. 650-651. — *Lijst der Prijsvragen*. 719-728.

VII. COMMISSIE VOOR REKENDIENST, *voor* 1908. Benoeming. 31-32. — De Commissie keurt goed : 1°) *de Algemeene Rekening over het dienstjaar 1907*, den 21 Juli 1908. (Ligger *Rekendienst 1908*.) — 2°) de *Begrooting voor het dienstjaar 1909*. 93.

VIII. SUB-COMMISSIE VOOR DE STUDIE DER PLAATSNAMEN. Wenken door den heer CLAES, bestuurder, in zijne toespraak bij het openen der Januari-vergadering. 9-10.

Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën bij het Rijksarchief, te 's Gravenhage. — Schenkt boeken aan de Academie. 13, 642, 731.

Congres : XXXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, te Leuven (1908). De Academie, namens het Hoofdbestuur van de Regelingscommissie, verzocht, zich op het Congres te laten vertegenwoordigen. 613. — De heer Dr. DE VREESE daarmede belast. 619.

Congres. Zie op *Natuur- en Geneeskundige Congressen*.

Congress for the history of Religions, te Oxford (September 1908). De Academie verzocht zich daarop te laten vertegenwoordigen. 24.

Conscience : Hulde aan Hendrik Conscience, te Antwerpen, op 13 September 1908, door het Verbond der Vlaam-

sche Maatschappijen ingericht. De Academie op die plechtigheid vertegenwoordigd. 648. — Mededeeling over de betooging, door den heer GUSTAAF SEGERS. 747.

Czartorisky : Museum Czartorisky, te Krakow. Dietsche kalenders, genomen in handschriften van dat Museum, in het *Jaarboek* voor 1909 uitgegeven. 932.

D

Daghet (Het) in den Oosten. Oudnederlandsche ballade. 369-371.

« *Danmarks Folkeminder* » *genootschap* te Kjobenhavn. Schenkt een boek aan de Academie. 926.

Danske Videnskabernes Selskab (Kongelige), Vestre Boulevard, 35, te Kjobenhavn. Schenkt boeken aan de Academie, 13, 302, 606-607.

Dat : Het voegw. Dat. Prijsvraag. 727.

Dautzenberg : De honderdste verjaring van den dichter J. M. Dautzenberg (6 December 1808). Voordracht door den heer JAN BOUCHERIJ. 866-867 en 874-920.

David (Pater Joannes), S. J. (1545-1613) : *Een pamflet tegen Pater Joannes David.* Lezing door den heer VICTOR DELA MONTAGNE. 619, 621-632.

De drie raven. Oudengelsche ballade. 379.

Delft. Zie op *Technische Hoogeschool.*

Dene (Ed. de). Zie op *Testament.*

Departamento de Sanidad de la Habana (Republica de Cuba), te Havanne. Schenkt een boek aan de Acad. 302.

De twee zusters. Oudengelsche ballade. 376.

Deventer : Gemeentebestuur van Deventer. Schenkt een boek aan de Academie. 303.

Dialecten. Zie op *Nederlandsche.*

Dialectstudie. Zie op *Gewesttaal.*

Diamanai. (Befaamd hoofdrekenaar.) Lezing door den heer A. JOOS. 25, 65-68.

Dichters : Hoe men dichters genieten kan. Lezing door den heer AMAAT JOOS. 750-572 en 753-768.

Dictionnaire général des parlers romans de la Belgique. Zie verder op *Société Liégeoise.*

Dictionnaire Wallon. Zie boven op *Dictionnaire général.*

Doode moeder. Zie op *Moeder.*

Doornik : Kalender van het bisdom Doornik, in het *Jaarboek* voor 1909 opgenomen. 932.

Dovrefeid. Zie op *Kampers.*

Driejaarlijksche Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde. Zie verder op *Staatsprijskampen.*

Drie raven (De). Een oudengelsche ballade. 379-380.

Drukkersvak : Prijsvraag over het Drukkersvak. De schrijver van het ingezonden antwoord met motto « *Boek-DrukKunst Bloeie* » zendt aan de Academie een gedrukt ex. in van zijn stuk. 614-615.

— Zie verder op *Wedstrijden*, rubriek *Wedstrijden voor 1908.*

Duitsch : Germaansche balladen van Duitschen oorsprong. 357-393.

— De Duitsche Bibliographie over de Germaansche ballade. 394.

Duitsche Codices, of Handschriften. Zie boven op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

Duitsche vers : Het ontstaan van het Duitsche vers. Zie op « *Kyrieleison* ».

E

Echt : De Echt. Zie op *Bilderdijk.*

Edelman : « Kluchtspel van den boeren edelman ». Rederijkersspel. 205, 268.

Edward! Edward! Een oudengelsche ballade. 374-376.

Een oud liedeken, van Victor de la Montagne, naar Jean Richepin. 372.

Eerbied voor de taal (*Over den*). Zie op *Lezingen*.

EERELEDEN : BUITENLANDSCHE EERELEDEN. Zie op *Leden der Academie* en op *Lidmaatschap der Academie*.

Elzenkonings dochter. Ouddeensche ballade. 387-389.

Engeland. Een gebruik aldaar op Sinte Valentijnsdag in zwang. 62.

Engelsch : Germaansche balladen van Engelschen oorsprong enz. 357-393.

— De Engelsche Bibliographie over de Germaansche balladen. 394-395.

Engelsche Tooneelliteratuur. Zie hieronder op *Erasmus*.

Erasmus : De invloed van Erasmus op de Engelsche Tooneelliteratuur der XVIe en XVIIe eeuwen, door Dr. H. DE VOCHT. (Vervolg op het Register van zaken, *Verslagen en Mededeelingen*, jaargang 1907, blz. 1094, col. 1, i. v. *Erasmus*.)

— *Eerste deel : Shakespeare Jestbooks*. — *Lyly*. Den 26 Juli 1908 van de pers gekomen. 617. — De 100 presentexemplaren aan den Schrijver gezonden. Brief van dankbetuiging. 613.

— *Tweede deel*. De heer Dr. DE VOCHT schrijft, dat hij hoopt ommenkort het handschrift van het 2e deel en van de bijvoegsels te kunnen inzenden. 613.

F

Fabelen der dieren : Ed. de Dene's Fabelen der dieren. Zie op *Testament*.

FEESTMAAL DER ACADEMIE. Zie verder op *Jaarlijksch Feestmaal*.

«*Folkeminder*» : « Danmarks Folkeminder » genootschap, te Kjöbenhavn. Schenkt een boek aan de Academie. 926.

Folklore. Prijsvragen, door de Academie, op het gebied der folklore uitgeschreven. 723, 725.

Fransch : In het Fransch gestelde brieven door het Ministerie aan de Academie gezonden. Zie op *Taalwet*.

— Vertaling, in het Fransch, van eene uitgave der Academie. Zie op *Invloed*.

Fransche pleiade. Prijsvraag. 725.

Fransche Republiek. Brandschatting (24 September 1794). 217.

Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden. Schenkt boeken aan de Acad. 476, 833.

G

Gallicismen. *Nieuwe uitgave*. Voorstel door den Bestendigen Secretaris het werk van Prof. Dr. W. DE VREESE : *De Gallicismen in het Zuidnederlandsch* (*Proeve van taalzuivering*) te laten herdrukken. 211. — Benoeming van eene Commissie belast met daarover verslag uit te brengen. 211. — Verslag der Commissie. 322-326.

« *Gave Gods* » (*De*), of *De* « *Gave Gods genoemt de Pestelencie* ». Lezing door den heer GAILLIARD. 205, 258-265.

Gedenkteeken. Zie op *Ruusbroec*.

Geldersch-Overijselsch dialect. Prijsvraag daarover uitgeschreven. 722.

Gemeenten (*Belgische*). Zie op *Namen*.

Geneeskunde. Beschouwingen, met het oog op de bastaardwoorden, over de taal in zekere Nederlandsche geneeskundige uitgaven. In : *Dient het Nederlandsch noodeloos met bastaardwoorden doorspekt te zijn, om als wetenschappelijke taal te kunnen doorgaan?* Lezing door Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE. 769-791.

Geneeskundige Congressen. Zie op *Bastaardwoorden* en op *Natuur- en Geneeskundig Congressen*.

Geneeskundige (*Medische*) *uitgaven*. Zie op *Bastaardwoorden*.

Genootschap. Zie op *Friesch Genootschap*, op *Historisch Genootschap* en op *Provinciaal Genootschap*.

Gent : Gemeentebestuur der stad. Schenkt een boek aan de Academie. 475.

Gentsch Idioticon. Prijsvraag. 723.

Gentsch Kalender. Kalender van het bisdom Doornik, doch van de stad Gent in 't bijzonder, in het *Jaarboek* voor 1909 opgenomen. 932.

Germaansche ballade (De). Z. op *Ballade*.

Germaansche Elementen in de Romaansche talen (De), door Dr. EUG. ULRIX. Zie op *Uitgaven*.

Germanismen. Prijsvraag. 724.

Geschiedenis. Zie op *Commissiën : Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie*.

Geschiedenis. Prijsvragen, door de Academie, op het gebied der geschiedenis uitgeschreven. 719, 721, 726.

Geschriften door de Heeren Leden der Academie uitgegeven. Overzicht der Lijsten in de *Jaarboeken* reeds verschenen. 933.

Gewestiaal. Prijsvragen, door de Academie, op het gebied der dialectstudie uitgeschreven. 720, 722, 723, 725.

Gewonden jongeling (Van den). Oudduitsche ballade. 384-385.

Gisting. Zie op *Broodeeg*.

Glasschildering. Prijsvraag. 724.

Graveerkunst. Prijsvraag. 724.

's-Gravenhage. Zie boven op *Commissie van Advies*.

Groningen. Zie op *Rijks-Universiteit*.

Grootmoeder de Slangenvrouw. Oudduitsche ballade. 381-382.

Guines. Z. op *Toponymisch Woordenboek*.

H

Halewijn. Zie op *Heer Halewijn*.

Halle. Zie op *Vereeniging*.

Handelingen der Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch. Zie op *Bijblad*.

Handschriften : Deutsche Handschriften. Zie op *Inventarisation*.

Handschriften : Onuitgegeven Hoog- en Nederduitsche handschriften. Onderzoek ingesteld. Zie boven op *Academie : Pruisische Academie der Wetenschappen*.

Hasselt. Zie op *Société*.

Havanne. Zie op *Departamento*.

Heer Halewijn. Oudnederlandsche ballade. 365-368.

Heks : De zwartbruine heks. Oudduitsche ballade. 382-384.

's-Hertogenbosch. Zie verder op *Provinciaal Genootschap*.

Het daghet in den Oosten. Oudnederlandsche ballade. 369-371.

Hispanic Society of America, te New York. Schenkt een boek aan de Academie. 195.

Historisch Genootschap, te Utrecht. Schenkt boeken aan de Academie. 731.

Historisch-Politische Blätter für das Katholische Deutschland (van München). Artikel over de Academie. 23.

Historische Wissenschaften. Zie op *Internationaler Kongress*.

Hollandsch dialect. Prijsvraag. 720.

Hollandsche Universiteiten. Mededeeling door den Bestendigen Secretaris, betreffende de ruchtbaarheid door hem in de Hollandsche Universiteiten gegeven, aan de door de Academie uitgeschreven prijsvragen. 411-413.

Hoofdrederijkkamer Het Kersouwken, te Leuven. Schenkt een boek aan de Academie. 400.

Hoofdrekenaar : De befaamde hoofdrekenaar *Diamandi*. Lezing over hem, door den heer AMAAT JOOS. 25, 65-68.

Hoogescholen. Zie boven op *Hollandsche Universiteiten*.

Hoogeschool, te Delft. Zie op *Technische Hoogeschool*.

Hoogeschool, te Groningen. Zie op *Rijks-Universiteit*.

Hoogeschool : Katholieke Hoogeschool, te Leuven. Schenkt een boek aan de Academie. 194.

Huisgezin in Vlaamsch-België (Geschiedenis van het). Prijsvraag. 719.

I

Idioticon : Zuid-Oostvlaandersch Idioticon. Zie op *Uitgaven.*

Internationaler Kongress für historische Wissenschaften, te Berijn te houden. (Augustus 1908.) Deelt aan de Academie het programma zijner werkzaamheid mede. 203.

— De heer Dr. W. DE VREESE uitgenoodigd om aldaar een voordracht te komen houden over zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.* 474-475. — Mededeeling over deze voordracht, door den heer GAILLIARD. 740-744.

— Het « Organisations komitee » schenkt een boek aan de Academie. 642.

Inventarisation der deutschen Handschriften. Zie op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

Invloed (De) door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend, op het einde der XVIe en in het begin der XVIIe eeuw, door Mr. J. L. M. EGGEN. Van de pers gekomen. 840.

— Vertaling in het Fransch. Aan den heer EGGEN de toelating verleend zijn werk in het Fransch te laten vertalen. Welke voorwaarden gesteld. 861.

Istituto di Bologna. Zie verder op *Reale Accademia.*

J

Jaarboeken der Academie. Overzicht van stukken, van verschillenden aard, daarin reeds verschenen. 933.

Jaarboek voor 1908. Den 28 Januari van de pers gekomen. 90.

— Verzending. 203-204.

— Exemplaren aan Tijdschriften, bij wijze van ruiling gezonden. 204.

Jaarboek voor 1909. *Levensschets van* Prof. Dr. J. H. GALLÉE, afgestorven buitenlandsch eerelid. De heer Dr. A. BEETS, te Leiden, buitenlandsch eerelid, verklaart zich met het schrijven daarvan te willen belasten. 201-202.

— Stukken van verschillenden aard, welke daarin zullen verschijnen. 932-933.

JAARLIJKSCHE PLECHTIGE VERGADERING: op Zondag 28 Juni **1908.** — De Weledelgeboren Baron R. DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie, stelt de groote feestzaal van het Gouvernementshotel, ter beschikking der Academie, voor het houden van die vergadering. 408-409.

— Vaststelling van het programma. 427.

— Lezing der voordrachten op die vergadering te houden. 492.

— *Verslag over die vergadering :* Aanwezige Leden. 527. — Leden die verhinderd waren de vergadering bij te wonen. 528. — Lijst van de hoogambtenaren en van de voornaamste personen die de plechtigheid met hunne tegenwoordigheid vereeren. 528-530. — Commissarissen bij de plechtigheid. 531. — Opening der vergadering, door den heer D. CLAES, bestuurder. 531-534. — Lijst der hoogambtenaren en personen, welke schriftelijk bericht hebben gezonden, dat het hun spijt de vergadering niet te kunnen bijwonen. 534-536. — De heer Bestuurder verleent het woord aan den heer Dr. ADR. BEETS. 537. — Voordracht van den heer Dr. BEETS : *Volkswijsheid over het weer.* Beknopt overzicht. 537-539. — De heer Bestuurder brengt hulde aan Dr. BEETS. 539-540. — Door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris : Bekendmaking van den uitslag der *Wedstrijden* door de Academie voor 1908 uitgeschreven, 540-543; Verslag over de werkzaamheid van het *Van de Ven-Heremans'-Fonds*, 544-545; Hulde aan de Gezusters BOURY zaliger, stichtsters van het *Karel Boury-Fonds*, onlangs overleden, 545-547; Verslag over den *Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde* (tijdvak 1904-1906), 548-550; Hulde aan Prof. Dr.

J. H. GALLÉE gebracht. 550-551; Verslag over de *Verkiezingen* in de Academie, 550-551. — De heer Bestuurder verklaart de vergadering gesloten. 551-552. — Voordracht van Dr. BEETS. 553-592.

Verslag. Overdrukken. Brief van dankbetuiging vanwege Z. M. den Koning LEOPOLD II, voor de toezending van een overdruk van het verslag. 740. — Id., vanwege H. M. WILHELMINA, Koningin der Nederlanden. 740.

JAARLIJKSCHE PLECHTIGE VERGADERING: op Zondag, 27 Juni **1909**. Vaststelling van den dag. 860.

— De heer Prof. Dr. J. BLOK, te Leiden, neemt aan op die vergadering eene voordracht te komen houden. Hij zal spreken over « *De Prins van Oranje te Antwerpen, in October 1830* ». 860.

JAARLIJKSCH FEESTMAAL DER ACADEMIE: *28 Juni 1908*. Inrichting. 427. — Namen der aanzittenden. 593. — Heildronk ter eere van Z. M. LEOPOLD II, Koning der Belgen, en van de Koninklijke Familie. 594-595. — Telegram aan Z. M. den Koning gezonden. 596. — Antwoord van den Koning. 601. — Heildronk ter eere van H. M. WILHELMINA, Koningin der Nederlanden en van Hoogstderzelver Gemaal. 596-597. — Telegram aan H. M. Koningin WILHELMINA. 597-598. — Antwoord van Hare Majesteit. 602. — Heildronk ter eere van den heer Dr. ADR. BEETS. 598-599. — Antwoord door den heer BEETS. 599-600. — Verdere heildronken. 600-601.

Jezuïeten. De Schoolfeesten bij de Jezuïeten. Zie in de lezing van Prof. Dr. W. DE VREESE: *Een trits Vlaamsche woorden verklaard*, de studie over het woord *Baskene*. 33-47.

Jongeling. Zie op *Gewonden jongeling*.

K

Kalenders: Dietsche kalenders in het *Jaarboek* voor 1909 opgenomen. 932.

Kampers op Dovrefeld (*De*). Ouddeensche ballade. 385-386.

Kantwerk. Prijsvraag. 721.

KAREL BOURY-FONDS. Zie boven op *Boury*.

Katholieke Hoogeschool, te Leuven. Zie op *Hoogeschool*.

Kersouwken (*Het*). Zie boven op *Hoofdrederijkkamer*.

Kinderliteratuur. Prijsvraag. 719.

Kinderspel en Kinderlust, *door* A. DE COCK *en* ISID. TEIRLINCK. Het achtste en laatste deel van de pers gekomen. 648.

Kjøbenhavn. Zie op *Danske Videnskabernes Selskab* en op *Danmark*.

Kleine verscheidenheden in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. Voorstel door den heer EDW. GAILLIARD. Het voorstel door de Academie goedgekeurd, onder beding dat de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde met het toezicht over de op te nemen artikels zal belast zijn. 488-489.

De Commissie keurt goed de opname van twee artikels over *Breekspel* en *Vleeschjeugd*, door den heer EDW. GAILLIARD aangeboden. 487. — Bedoelde artikels opgenomen. 603-604. — Andere reeks artikelen door den heer GAILLIARD aangeboden en door de Commissie aangenomen. 650, 934.

— Opgenomen artikels:

— 1. « *Breekspel* », of « *Makers en brekers* », door EDW. GAILLIARD. 603.

— 2. *Vleeschjeugd* en *Jeugdvleesch*. Id. 603-604.

— 3. « *Hoetje* » (soort van lijkkroon). Id. 752.

— 4. « *Travellieren* », « *Personage* », en « *Spelen* ». Id. 791-792.

— 5. « *Behemelen* », « *Te voorschyne brynghen* », « *Ghisteren was vij daghe* », en « *Dryncpenninc* », alsook « *Brandstichten* » : « *Gebrandsticht* », als lijdend werkwoord. Id. 793-794.

— 6. « *Met pylkins worpen* ». Id. 828. — Bijvoegsel, door den heer JAN BOLS. 948.
— 7. « *Schijn van oorloghen maken* », door EDW. GAILLIARD. 847-848.
— 8. « *Goidskind* ». Id. 868.

Klinkers : Middelnederlandsch *i* en *û*. Prijsvraag. 724. — Zie verder op *Spelling*.

Kloefkapperij. Prijsvraag. 720.

Klompenmakerij. Prijsvraag. 720.

« *Kluchtspel van den boeren edelman* ». 205, 268.

Kobenhavn. Zie op *Kjobenhavn*.

Kongelige... Zie op *Danske*.

Kongress. Zie boven op *Internationaler Kongress*.

Koninklijke Academie van Pruisen. Zie op *Academie : Pruisische Academie der Wetenschappen*.

Koninklijke Academie van Wetenschappen, te Amsterdam. Zie op *Academie*.

Koninklijke Bibliotheek. Zie boven op *Bibliotheek*.

Krakow. Zie op *Czartorisky*.

Kring. Zie op *Oudheidkundige*.

Kungl. Zie op *Universitet*.

Kunstgeschiedenis. Prijsvraag. door de Academie, op het gebied der kunstgeschiedenis uitgeschreven. 720.

« *Kyrieleison* » : *Eene studie over het ontstaan van het Duitsche vers*, door Dr. FRANZ JOSTES, ter uitgave aangeboden. De Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde stelt voor deze studie in de *Verslagen en Mededeelingen* te laten opnemen. 486. — De studie opgenomen. 795-824.

L

Landbouwbedrijf. Prijsvraag. 720.

« *Lands Schatkist*, Zie op *Schatkist*.

Land van Waas. Zie verder op *Oudheidkundige Kring*.

LEDEN DER ACADEMIE. *Afgestorven buitenlandsch Eerelid*. Hulde door den Bestendigen Secretaris, bij de Plechtige Vergadering van 1908, aan de nagedachtenis van Prof. Dr. GALLÉE, afgestorven buitenlandsch Eerelid, gebracht. (4 Februari 1908.) 550-551.

— Afsterven van Mr. JOAN BOHL, buitenlandsch eerelid. (21 October 1908.) De Bestuurder brengt hulde aan den afgestorvene. 850-851. Zie Register van personen, op *Bohl*.

— Zie verder op *Lidmaatschap*.

Leeuwarden. Zie op *Friesch*.

Leffinghe (bij Oostende). Zie verder op *Rederijkerskamer*.

Leidsche Studentenkorps : De Almanak-Redactie. Schenkt een boek aan de Academie. 925.

Leise : De oude naam *leise*, voor een volkslied, voornamelijk een godsdienstig volkslied. Waaruit ontstaan. 795.

Leopoldsorde. Vijf heeren werkende Leden der Academie tot officier in de Leopoldsorde bevorderd, en andere heeren Leden tot ridder benoemd. 851-853.

« *Letania.* » Onder dezen naam werden de Bidprocessiën benoemd. Andere bijzonderheden. 798 en vlg.

Letterkunde. Prijsvragen, door de Academie, op het gebied der letterkunde uitgeschreven. 722, 725.

Letterkundige mededeelingen. Zie op *Bibliographische aanteekeningen*.

Letterkundigen. Zie op *Vereeniging*.

Leven en werken der Zuidnederlandsche Schrijvers. Sub-Commissie in de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie aangesteld, belast met over het voortzetten van de uitgave advies uit te brengen. 863-864.

Levensschetsen in de *Jaarboeken* der Academie verschenen. 933.

Lezen : Het lezen van dichters, in *Hoe men dichters genieten kan*. Lezing door den heer AMAAT JOOS. 750-752 en 753-768.

Lezingen in de Academie : Overzicht der lezingen, verslagen en uitgaven van de Leden der Academie. 933.

— Lezingen in de maandelijksche vergaderingen alsook in de vergaderingen der Bestendige Commissiën gehouden, en in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen.

*** MAANDELIJKSCHE VERGADERINGEN :

— *Een trits Vlaamsche woorden verklaard : Baskene, Goele* en *Pottekarie*, door Prof. Dr. W. DE VREESE. 32, 33-55. — Een addendum. 100.

— *Onnoozele-kinderendag. Eenige teksten uit de Brugsche Hallegeboden*, door den heer EDW. GAILLIARD. 25, 56-64.

— *Een nieuw handschrift van den Reinaert*, door Prof Dr. J. W. MULLER. 95-100 en 109-188.

— *Michiel Davidts*, door den heer JAN BOLS. 212-257.

— *De Germaansche ballade*, door den heer OMER WATTEZ. 326-328 en 329-396.

— *Volkswijsheid over het weer*, door den heer Dr. A. BEETS 537-539, 553-592.

— *Een pamflet tegen Jan David*, door Hr V. DELA MONTAGNE. 619, 621-632.

— *De Voertaal van het Onderwijs*, door Hr G. SEGERS. 651-652 en 653-718.

— *Hoe men dichters genieten kan*, door den heer A JOOS. 750-752, 753-768.

— *Dient het Nederlandsch noodeloos met bastaardwoorden doorspekt te zijn, om als wetenschappelijke taal te kunnen doorgaan*, door Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE. 746, 769-791.

— *Eenige beschouwingen over de uitspraak (van het Nederlandsch)*. Lezing door den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS. 843. — Bespreking op die lezing gevolgd. 843-845, 946-947.

— *De honderdste verjaring van den dichter J. M. Dautzenberg* (6 December 1908), door den heer JAN BOUCHERIJ. 866-867 en 874-920.

*** BESTENDIGE COMMISSIE VOOR GESCHIEDENIS, BIO- EN BIBLIOGRAPHIE:

— *a*) De « *Gave Gods* », door EDW. GAILLIARD. 205 en 258-265.

— *b*.) Mededeeling door Dr. VAN DEN HAUTE, onderarchivaris van den Staat te Brugge, over de voormalige *Rederijkerskamer « Altijts doende »*, van *Leffinghe*. 205, 266-269.

*** BESTENDIGE COMMISSIE VOOR HET ONDERWIJS IN EN DOOR HET NEDERLANDSCH : *Een paar versjes van Vondel opgehelderd*, door den heer GUSTAAF SEGERS. 865.

*** VERHANDELINGEN : TER OPNAME IN DE *Verslagen en Mededeelingen* AANGEBODEN VERHANDELINGEN :

— *Onderzoekingen over de rijsting van het brooddeeg*, door Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, L. BOSMANS en A. REVIJN. 493-525.

*** **Handelingen** DER BESTENDIGE COMMISSIE VOOR HET ONDERWIJS IN EN DOOR HET NEDERLANDSCH, of **Bijblad** tot de *Verslagen en Mededeelingen*. Uitgegeven handelingen :

— Nr 7. *Diamandi*, door den heer AMAAT JOOS. 25, 65-68.

— Nr 8. *Over den eerbied voor de taal*, door Dr. JAC. MUYLDERMANS. 270-297. — Bespreking van die voordracht. 426.

LIDMAATSCHAP DER ACADEMIE. — *Briefwisselende Leden en Buitenlandsche Eereleden*. Vaststelling van het getal openstaande plaatsen, voor de jaarlijksche verkiezing, jaar 1908. 321-322.

— *Candidaten*. Voorstelling van candidaten voor de openstaande plaatsen. Verslag namens de Commissie tot voorstelling. Bespreking der candidaturen. (Het verslag in druk, den 15 Mei, aan de heeren werkende Leden vertrouwelijk medegedeeld). 427-428.

— *Briefwisselende Leden*, sedert de stichting der Academie. 933.

— *Buitenlandsche Eereleden*, sedert de stichting der Academie. 933.

— *Levensschetsen van afgestorven Leden*, in de *Jaarboeken* opgenomen. 933.

— *Overzicht* der lezingen, verslagen en uitgaven van de Leden der Acad. 933.

— *Overzicht* der Lijsten van de geschriften der heeren Leden, reeds in de *Jaarboeken* verschenen. 933.

— Zie verder op *Commissie tot het voordragen van Candidaten*, sub v° *Commissiën bij de Academie.*

Lied. Zie op *Bruunswyc.*

Liedeken : Een oud liedeken, van V. dela Montagne, naar Jean Richepin. 372.

Lijkkronen. Zie Kleine Verscheidenheden : *Hoetje.* 752.

Limburgsch dialect. Prijsvraag. 725.

Lincei. Zie op *Accademia.*

Litanie van Alle Heiligen. Werd onder *Kyrie eleison* verstaan. 795 en vlg.

Littérature Wallonne. Zie op *Société.*

Liturgie. Zie op *Kyrieleison.*

Lokal-Anzeiger. Zie boven op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

Loodgieter (Ambacht van den). Zie op *Vaken Kunstwoordenboeken.*

Lyly. Zie op *Erasmus.*

M

MAANDELIJKSCHE VERGADERINGEN *in 1908.* Zie boven op blz. 1045.

Maatschappij der Antwerpsche Bibliophilen, te Antwerpen. Schenkt een boek aan de Academie. 399.

Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde, te Gent. Zie op *Tijdschriften.*

Madoc 150. 156 en vlg.

Marseille. Zie op *Université.*

« *Martelie : De kloekmoedige Martelie van dheylige magd Barbara.* » Rederijkersspel. Aanteekening dienaangaande. 205, 268.

Medische uitgaven van Scheltema en Holkema's boekhandel te Amsterdam. Bespreking door Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, in zijne lezing *Het Nederlandsch als Wetenschappelijke taal.* 773-791.

Mélophiles. Zie op *Société.*

MERGHELYNCK-LEGAAT: Jonkheer ARTHUR MERGHELYNCK-LEGAAT. (Zie het Register van personen, op *Merghelynck.*) — Mededeeling door den heer Eug. van der Meersch, notaris te Ieperen, betreffende het legaat van het **Beauvoorde-kasteel**, door Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK aan de Academie vermaakt. 634, 640. — De Weledele heer Minister van Wetenschappen en Kunsten daarmede, door het Bestuur der Academie, in kennis gesteld. 640.

— Brief van den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten, betreffende het aanvaarden van het Legaat. De Academie spreekt den wensch uit, dat de Regeering, te haren behoeve het legaat zou aanvaarden. 837.

Metselaar (Ambacht van den). Zie op *Vaken Kunstwoordenboeken.*

Middelburg. Zie *Zeeuwsch Genootschap.*

Middelnederlandsche taalkunde. Prijsvragen door de Koninklijke Vlaamsche Academie, op dat gebied uitgeschreven. 719, 720, 722, 723, 724, 727.

— Zie verder op *Commissiën.*

Militaire Strafrechtspleging. Uitgeschreven prijsvraag. 721.

Ministerie : Briefwisseling met het Ministerie. Zie op *Taalwet van 1878.*

Ministerie van Wetenschappen en Kunsten. Brieven aan de Koninklijke Vlaamsche Academie gericht. 22, 23, 87, 88, 89, 306, 408, 647, 837.

— Een afschrift van het jaarlijksch verslag over de *Van de Ven-Heremans'-Stichting*, dienstjaar 1907, aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten overgemaakt. 93.

« *Minnebrievekens.* » Een gebruik vroeger in zwang, bij het vieren van Onnoozelekinderendag. 61-62.

Moeder: De doode moeder. Deensche volksballade. 391-393.

Moederhart (*Het*). Oudvl. ballade. 371-372.

Moedertaal. Zie op *Voertaal.*

Museum Czartorisky. Zie op *Czartorisky.*

Muziekbibliographie betreffende den Belgischen opstand van 1830. Prijsvraag, door de Vereeniging van Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis, voor het jaar 1910 uitgeschreven. 615-617.

Muziekgeschiedenis. Zie verder op *Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis.*

N

Namen der Belgische gemeenten. Eene officieele Commissie, in 1886, ingericht belast met een ontwerp op te maken tot rechtschrijving van die namen. Herinnering aan het instellen dier Commissie, in de toespraak van den heer CLAES, bestuurder, bij het openen der Januari-vergadering. 9-10.

Namen : Vlaamsche aardrijkskundige namen. Zie op *Namen der Belgische gemeenten.*

Naturen Bloeme : Der —. Een afschrift daarvan gevonden. 27, 113.

Natuur- en Geneeskundig Congres : Xe Vlaamsch —, te Brugge (1906). 772.

Natuur- en Geneeskundige Congressen : Bestuur van de *Vlaamsche* —. Schenkt boeken aan de Academie. 194.

« *Neder-Duytsch* » : « Schat der Neder-Duytscher Spraken », van Chr. Plantijn. Uitgeschreven prijsvraag. 726.

Nederland. Zie op *Noord-Nederland* en op *Zuid-Nederland.*

Nederlandsch : Dient het Nederlandsch noodeloos met bastaardwoorden doorspekt te zijn, om als wetenschappelijke taal te kunnen doorgaan? Lezing door Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE. 769-791.

— *Middel- en Nieuwnederlandsch.* Prijsvraag op dat gebied, door de Academie uitgeschreven. 727.

— Germaansche balladen van Nederlandschen oorsprong enz. 357-393.

— De Nederlandsche Bibliographie over de Germaansche ballade. 394.

Nederlandsch Geneeskundig Tijdschrift. Verslag over het X° Vlaamsch Geneeskundig Congres (Brugge). 773.

Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres. Zie op *Congres.*

Nederlandsche dialecten. Bouwstoffen voor een werk over de Nederlandsche dialecten, nagelaten door wijlen Prof. PIETER WILLEMS, eersten bestuurder der Academie. Dit materiaal door dezes zoon, Prof. J. WILLEMS, aan de Academie geschonken. Welke voorwaarden gesteld. 859-860.

Nederlandsche letterkunde in de 16°, 17°, 18°, 19° en begin 20° eeuw. Prijsvraag daarover uitgeschreven. 722.

Nederlandsche taal. Zie op *Taal.*

— Zie verder op *Uitspraak.*

Nederlandsche tooneelletterkunde. Zie verder op *Staatsprijskampen.*

Neerlinter en omstreken. Gebruik aldaar op Allerkinderenfeest in voege. 62-63.

Nibelungenlied. Nederlandsche vertaling, door den heer OSCAR VAN DOORSSELAER, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Mechelen, ter uitgave aangeboden. 483. — Om advies verzonden naar de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. 484. — De Commissie benoemt drie verslaggevers. 486. — De heer Dr. Sijmons, tot verslaggever benoemd, berieht gaarne van advies te zullen dienen. 614. — Verslagen over die verhandeling uitgebracht. 934-941. — Beslissing door de Academie genomen. 934-935.

Niederdeutsche Sprachforschung. Zie verder op *Verein.*

Nieuwere Taal- en Letterkunde. Zie op *Commissiën*, onder de rubriek: *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.*

Noord-Nederland : De invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend, op het einde der XVI° en in het begin der XVII° eeuw. Zie boven op *Invloed.*

Noord-Nederland. Z. op *Hollandsche Universiteiten* en op *Vereeniging.*

O

Onderwijs in en door het Nederlandsch. Zie op *Commissiën : Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.*

Onderwijs. Prijsvragen, door de Academie, op het gebied van het Onderwijs uitgeschreven. 719, 721.

— *De voertaal van het onderwijs.* Lezing door den heer GUSTAAF SEGERS. 651-652 en 653-718. — Zie op *Voertaal.*

— Zie ook op *Verbeteringsraad.*

Onderzoekingen over de gisting van het Brooddeeg. Zie op *Brooddeeg.*

Onnozele-kinderendag : Eenige teksten uit de Brugsche Halliegeboden. Lezing door Hr EDW. GAILLIARD, 25, 56-64.

Oostende. Zie op *Zeil-vischsloepen.*

Oostvlaamsch. Zie op *Westvlaamsch.*

Oost-Vlaanderen (*Provincie*). Zie verder op *Provinciaal Bestuur.*

OPENSTAANDE PLAATSEN VAN EERE- EN BRIEFWISSELEND LID. Z. op *Lidmaatschap der Academie.*

Oudduitsche rijmvers. Over het ontstaan daarvan. 805 en vlg.

Oudheidkundige Kring, te Dendermonde. Schenkt boeken aan de Acad. 400, 833.

Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, te Sint-Niklaas. Schenkt een boek aan de Academie. 606.

Overijsel. Zie op *Geldersch.*

P

Paardenfokkerij. Prijsvraag. 720.

Pamflet (*Een*) *tegen Pater Joannes David.* Lezing door den heer VICTOR DELA MONTAGNE. 619, 621-632.

Panne (*De*). bij Veurne. Zie verder op *Zeil-vischsloepen.*

Parlers romans. Zie op *Roman.*

Pennsylvania. Zie op *University.*

Periodieken. Zie op *Tijdschriften.*

« *Pestelencie.* » Zie op « *Gave Gods* ».

Philadelphia. Zie op *University.*

Photographie: Internationale Tentoonstelling voor Photographie te Dresden, in 1909 Zie boven op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*, § Tentoonstelling van wrijfsels.

Photographieën. Zie boven op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

PLAATSEN (OPENSTAANDE) VAN EERE- EN BRIEFWISSELEND LID. Zie *Lidmaatschap der Academie.*

Plaatsnamen. Zie onder *Commissiën*, rubr. *Sub-Commissie voor de studie der plaatsnamen* alsook op *Namen der Belgische gemeenten.*

Plantenkunde : Practisch leerboek van Plantenkunde. Verhandeling door den heer A. BUSSERS, bestuurder van 's Rijks Middelbare School te Iperen, ter opname onder de uitgaven van het *Van de Ven Heremans' Fonds*, aan de Academie aangeboden. Om advies verzonden naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. De Commissie stelt drie verslaggevers aan. Uitgebrachte verslagen: het uitgeven van dergelijke werken ligt niet op den weg van het Fonds. De Academie sluit zich bij die zienswijze aan. 309-310.

Plantijn (*Chr.*): Schat der Neder-Duytscher Spraken. Prijsvraag. 726.

Plechtige Vergadering. Z. op *Jaarlijksche Plechtige Vergadering.*

Pleiade. Zie op *Fransche pleiade.*

Portiunkula : Geschiedkundige oorsprong van den aflaat van Portiunkula. *Verhandeling door den heer* A. FIERENS, *doctor in wijsbegeerte en letteren, lid van het Belgisch Instituut voor Geschiedenis te Rome, aan de Academie ter uitgave aangeboden.* Verzonden naar de Bestendige Com-

missie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie. 204.— De Commissie benoemt drie verslaggevers. 205-206. — Naar aanleiding van de verslagen door de heeren Dr. J. MUYLDERMANS, JAN BOLS en DES. CLAES uitgebracht, en op voorstel van de Commissie, beslist de Academie, het werk van den heer FIERENS onder hare uitgaven op te nemen. 415-416. — Verslagen, 416-418.

Portretten van afgestorven Leden. 933.

Practisch leerboek over Plantenkunde. Zie op *Plantenkunde*.

Prijskampen. Zie verder op *Wedstrijden* en op *Staatsprijskampen.*

Prijsvragen. Zie op *Commissie voor prijsvragen* en op *Wedstrijden.*

— *Lijst der uitgeschreven prijsvragen.* Zie op *Wedstrijden.*

Provinciaal Bestuur der provincie Oost-Vlaanderen. Schenkt een boek aan de Academie. 80.

Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in de provincie Noord Brabant, te 's-Hertogenbosch. Schenkt boeken aan de Academie. 12-13.

Provincieraad van Antwerpen. Schenkt een boek aan de Academie. 731.

Pruisen. Zie op *Academie.*

Pruisische Academie der Wetenschappen. Zie boven op *Academie.*

Pseudoniemen. Zie verder op *Vlaamsche Pseudoniemen.*

R

Raven : De drie raven. Oudengelsche ballade. 379-380.

Reale Accademia dei Lincei. Zie boven op *Accademia.*

Reale Accademia di Bologna. Zie boven op *Accademia.*

Rederijkerskamer « Altijts doende », te Leffinghe. Mededeeling door den heer Dr. A. VANDEN HAUTE. 205, 266-269.

— Zie ook op *Kersouwken.*

« *Referemen.* » Eene bijzonderheid dienaangaande. 63-64.

REGEERING : DE BELGISCHE REGEERING (Ministerie van Wetenschappen en Kunsten; Ministerie van Landbouw; Ministerie van Nijverheid en Arbeid; en Ministerie van Financiën). Schenkt boeken aan de Academie. 12, 72. 193, 299-300, 399, 475, 605-606, 729-730, 832, 853-854, 924.

Reinaert : Een nieuw Reinaerthandschrift. Mededeeling door Prof. Dr. W. DE VREESE over het vinden van een nieuw *Reinaert-handschrift* in het archief van Vorst Salm von Reifferscheidt-Dyck, te Dyck (nabij Neuss aan den Rijn). Prof. Dr. J. W. MULLER, buitenlandsch eerelid der Academie, bereid gevonden over die heugijke vondst in de Academie een voordracht te komen houden. 26-28.

Lezing van den heer Prof. Dr. J. W. MULLER : De ontdekking van het Hs. 109-113. — Waarde dezer vondst. 113-114. — Beschrijving van het ontdekte Hs. 114-115. — Hoe het Hs. op het slot van den Vorst van Salm-Reifferscheidt-Dyck beland is. 115-118. — De omstandigheid dat de *Reinaert* hier in een codex vereenigd is met *Der Naturen Bloeme.* 119. — Nog een opmerking naar aanleiding dezer vondst op een Duitsch kasteel. De oorsprong der bekende handschriften. 120-125. — Het nieuwe Hs. zou, in 't algemeen gesproken, uit tweeërlei oogpunt van belang kunnen zijn : 1° voor het critisch herstellen van den vermoedelijken tekst; 2° voor de geschiedenis van het gedicht. 125-136. — De plaats- en persoonsnamen, in verband met de taalvormen, kunnen voor de bepaling der herkomst van dichter of (en) afschrijver gegevens verschaffen. 130-144. — In welke betrekking staat het nieuwe Hs. tot de reeds bekende. 144-156. — Wie is WILLEM, de dichter van den *Madoc*? Wat is zijn aandeel in den *Reinaert* geweest? Daartoe moet ten slotte de proloog worden beschouwd. 156-188.

REKENDIENST. Zie op *Commissiën :* VII. *Commissie voor Rekendienst.*

Republiek. Zie op *Fransche Republiek.*

Richepin (Jean). Zie op *Liedeken.*

Rijksarchief te 's-Gravenhage. Zie boven op *Commissie van advies.*

Rijks-Universiteit, te Groningen. Schenkt boeken aan de Academie. 194-195, 300.

— Voorstel tot ruiling. De heer A.-G. ROOS, bibliothecaris der Universiteit, stelt voor in eene geregelde wisseling van publicaties met de Academie te treden. Dit voorstel wordt aangenomen. 202-203, 307.

Rijmvers. Zie op *Oudduitsche rijmvers.*

Rogatiën. Zie op *Bidprocessiën.*

Romaansche talen. Zie boven op *Germaansche elementen.*

Roman : Parlers romans de la Belgique. Zie op *Société Liégeoise de Littérature Wallonne.*

Rome. Zie op *Accademia.*

Roomsche litanie. Werd onder *Kyrie eleison* verstaan. 795 en vlg.

RUILDIENST : RUILING VAN DE *Verslagen en Mededeelingen* TEGEN TIJDSCHRIFTEN. Ontvangen tijdschriften. 22, 86-87, 201, 305-306, 408, 482, 608, 647, 739, 836, 859, 930-931.

— De heer A.-G. ROOS, bibliothecaris der Rijks-Universiteit te Groningen, stelt aan de Academie voor, in een geregelde wisseling van uitgaven te treden. Aangenomen. 202-203, 307.

— Jaarlijksche verzending van het *Jaarboek voor 1908.* 204.

Ruusbroec (1294-1381) : *Huldiging van Jan Ruusbroec.* Over het ontwerp, dat de Regeering zou opgevat hebben, *in het Groenendaalbosch, een gedenkteeken ter verheerlijking van Jan van Ruusbroec, den beroemden prior der voormalige abdij van Groenendaal, op te richten,* en te dezer gelegenheid den heer MAURICE MAETERLINCK uit te noodigen om den genialen Vlaamschen Schrijver te huldigen. Toespraak door Prof. A. DE CEULENEER tot de Academie. 314-317.

— Bij de rondvraag, gedachtenwisseling tusschen verschillende Leden ontstaan. HELLO, HUYSMAN, MAETERLINCK, DAVID, JONCKBLOET, SERRURE, en de werken van RUUSBROEC 317-321. — De Academie beslist : 1°) Aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten een brief te sturen om te vragen, dat bij het te houden feest de eereplaats aan de Academie zou worden toegekend; 2°) Eene *Bloemlezing* uit VAN RUURBROEC's werken uit te geven. 321. (Zie verder, boven op *Bloemlezing.*)

— *Het op te richten Gedenkteeken.* Wedstrijd onder Belgische beeldhouwers en bouwkundigen uitgeschreven. De taal op het Gedenkteeken. Schrijven dier-aangaande van het Bestuur der Academie, aan den Wel. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten. 837-838. — Antwoord van den Hr Minister. 931.

— *De Werken van Jan van Ruusbroec.* Verkeerde inlichtingen daarover in een Brusselsch dagblad verschenen. Terechtwijzing. 838. — Statistiek uit Dr. DE VREESE's werk *De Handschriften van Jan van Ruusbroec* op te maken. 838-839. — Latijnsche vertalingen van RUUSBROEC's werken. 839. — Verdere bijzonderheden. 839 840.

— *Miniatuur* waarop JAN VAN RUUSBROEC is voorgesteld. 839.

S

SALSMANS-STICHTING : JOZEF SALSMAN'S STICHTING. De Z. E. Heer Pater JOZEF SALSMANS, priester der Societeit Jesu, te Leuven, schenkt de som van 20,000 fr. aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, tot oprichting van een Fonds, dat de SALSMANS-STICHTING heeten zal. De heer D. CLAES, bestuurder, deelt die heuglijke tijding aan de Academie mede. Deze mededeeling wordt levendig toegejuicht. 820-820. — De

Weledele Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten daarmede in kennis gesteld, alsook met het **Doel van de Stichting.** 830-831, 837. — Brief waarbij de Minister de Academie verzoekt hem te laten weten of zij wenscht de *Stichting* aan te nemen. De Academie stemt in. 831-832.

Goedkeuring der stichting en Rentetitel. Koninklijk besluit van 10 November 1908, houdende goedkeuring der SALSMANS-STICHTING: de Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten wordt gemachtigd, de schenking van Pater J. SALSMANS, namens de Regeering, ten behoeve der Koninklijke Vlaamsche Academie te aanvaarden. *Overschrijving der geschonken som, ten bate der Academie, in het Grootboek der Openbare Schuld.* Maatregelen door den Bestendigen Secretaris daartoe getroffen. 921-922. — Tekst van het Koninklijk Besluit. 922-923.

Reglement. Het ontwerp van reglement door het Bestuur voorgesteld, in druk aan de Leden medegedeeld. Wordt met eenparige stemmen aangenomen. Zal aan den Weled. Heer Minister ter goedkeuring worden voorgelegd. 946.

Scandinavisch: Germaansche balladen van Scandinavischen oorsprong. 357-393.

— De Scandinavische Bibliographie over de Germaansche ballade. 395.

Schat der Neder-Duytscher Spraken, van Chr. Plantijn. Prijsvraag. 726.

Schatkist ('s Lands). Storting in 's Lands Schatkist, uit hoofde van uitgaven, gedurende het afgeloopen jaar 1907, voor rekening der Academie verkocht. 408.

Schermen. Zie op *Tooneel.*

Schilderkunst. Prijsvraag. 724.

School van Verloskunde, te Brugge. De taal die men aldaar spreekt. 781.

Schoolfeesten. De Schoolfeesten bij de Jezuïeten. Zie op *Jezuïeten.*

Schrijnwerkers. Zie op *Ambachten.*

Scienze (Accademia delle). Zie boven op *Reale Accademia.*

Selskab. Zie boven op *Danske Videnskabernes Selskab.*

Shakespeare Jestbooks. — *Lyly.* Zie boven op *Erasmus.*

Sint-Truidensch dialect. Prijsvraag. 720.

Sinte-Valentijnsdag. Een gebruik in Engeland in zwang. 62.

Slangenvrouw. Zie op *Grootmoeder.*

Smid (Ambacht van den). Zie op *Vak- en Kunstwoordenboeken.*

Société chorale et littéraire des Mélophile de Hasselt. Schenkt een boek aan de Academie. 12

Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre, te Brugge. Schenkt boeken aan de Academie. 12, 300, 400, 642, 731, 833.

Société historique et archéologique dans le Limbourg, te Maastricht. Schenkt boeken aan de Academie. 301, 470.

Société Liégeoise de Littérature Wallonne (secrétariat: Rue Fond Pirette, 75, Liége). Voorstel tot ruiling van uitgaven. Dit voorstel aangenomen. 414-415. — Het *Dictionnaire général des parlers romans de la Belgique*, door haar uit te geven. 415, 606.

— Schenkt boeken aan de Academie. 475.

Society: Hispanic Society of America, te New York. Schenkt een boek aan de Academie. 195.

Soldaatje spelen: « Schijn van oorloghen maken ». 847-848.

Spelden- of Kantwerk. Prijsvraag. 721.

« *Spelen, spraken en refereinen.* » Eene bijzonderheid dienaangaande. 63-64.

Spelling der lange klinkers in het Middelnederlandsch. Prijsvraag. 723.

Spelling. Wet op de spelling van 1864. Werken, regelrecht in strijd met de voorschriften dier wet, door den Verbeteringsraad aangenomen en zelfs aanbevolen. 426.

« *Spyegel istoriale* » : « *De vive deel van den Spyegel istoriale* ». Tekst uit een charter van 12 December 1334, medegedeeld door den heer DE FLOU, 485-486.

Sprachforschung (*Niederdeutsche*). Zie verder op *Verein*.

Spraken : « Spelen, spraken en refereinen ». Eene bijzondere heid dienaangaande. 63.

STAATSPRIJSKAMPEN. — *Driejaarlijksche Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde.* Inrichting van dien wedstrijd op 10 Juli 1858. Die inrichting met een waar genoegen door het Vlaamsche Land begroet. Doel. Enz. 548-549.

Zeventiende tijdvak : 1904-1906. De prijs door de Jury aan den heer RAPHAËL VERHULST, uit Antwerpen, toegekend. 549. — De heer VERHULST ontvangt het diploma met verguld eeremetaal hem door de Academie vereerd. 550. — De Weled. Heer Minister van Wetenschappen en Kunsten stuurt aan de Academie 25 exemplaren van het verslag over dien wedstrijd uitgebracht. 23.

— *Bescheiden betreffende de Staatsprijskampen*, in het *Jaarboek* voor 1909 opgenomen. 933.

Stadtbibliothek van Bremen. Schenkt een boek aan de Academie. 607.

Steenbakkerij. Zie op *Vak- en Kunstwoordenboeken*.

Strafrechtspleging : Militaire Strafrechtspleging. Prijsvraag. 721.

Strassburg. Zie op *Zweigverein*.

Studentenkorps. Zie boven op *Leidsche Studentenkorps*.

Studies van wetenschappelijken aard, door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, ter opname in de *Verslagen en Mededeelingen* aangeboden. Zie op *Verslagen en Mededeelingen*.

T

Taal : *Over den eerbied voor de taal*. Zie op *Lezingen*.

Taalbederf. Zie op *Bastaardwoorden*.

Taalkunde. Prijsvragen, door de Academie, op dat gebied uitgeschreven. 726.

— Zie op *Middelnederlandsche taalkunde*.

Taalstrijd. Zie op *Vlaamsche taalstrijd*.

Taalwet van 1878. In het Fransch gestelde brieven door het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten aan de Academie gezonden. De Bestendige Secretaris doet een beroep op den Weled. heer Minister opdat zijne onderhoorigen de Taalwet van 1878 stipt naleven. 87.

Taalzuivering. Prijsvraag, door de Academie, op dat gebied uitgeschreven. 724.

— Zie op *Gallicismen*.

Täglische Rundschau. Zie boven op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*.

Tant-stoker voor Pater Ioannes David Iesuit binnen Ieperen. Het stuk door den heer VICTOR DELA MONTAGNE uitgegeven en besproken. 619, 621-632.

Technische Hoogeschool, van Delft. Schenkt een boek aan de Academie. 854.

TE DEUM. Op 21 Juli. 609, 648.

— Op 15 November. 859.

Teekenkunst. Prijsvraag. 724.

Testament : Ed. de Dene's Testament en **Fabelen der dieren.** *Voorstel tot uitgave namens de gezamenlijke Bestendige Commissiën voor Middelnederlandsche- en Nieuwere Taal- en Letterkunde.* Verslag door den heer Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, met uiteenzetting van de beraamde manier van uitgave. Dat plan door de Academie goedgekeurd : dientengevolge zal de uitgave bezorgd worden door den eerw. heer L. DE WOLF, leeraar aan het O.-L.-Vrouwcollege te Oostende, met medewerking van de heeren EDW. GAILLIARD en Dr. WILLEM DE VREESE. Bijzondere hulde gebracht aan den heer A. DE WOLF, te Brugge, die tot de uitgave van zijn kostbaar handschrift van ED. DE DENE's *Testament* zoo welwillend zijne toestemming heeft verleend. 90-92.

TIJDSCHRIFTEN : *Maandelijks voor de Boekerij der Academie ingekomen tijdschriften.* 12, 72, 193-194, 300, 399, 475, 606, 641-642, 730, 832, 854, 924.

— 10 ex. van de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, 4e deel, ter recensie aan Tijdschriften gezonden. 204. — Id., 5e deel. 650. — Id., 6e dl. 932.

— 34 ex. van het *Jaarboek voor 1908*, bij wijze van ruiling aan Tijdschriften gezonden. 204.

— Zie verder op *Ruildienst.*

Timmerlieden. Zie op *Ambachten.*

Timmerman (Ambacht van den). Zie op *Vak- en Kunstwoordenboeken.*

Toestand des Rijks van 1876 tot 1900. Nota door de Koninkijke Vlaamsche Academie in te leveren. 647.

Tooneel; ook *Tooneelschermen : Baskene*, enz. Zie in de lezing van Prof. Dr. W. DE VREESE : *Een trits Vlaamsche woorden verklaard*, de studie over het woord *Baskene.* 33-47.

Tooneelletterkunde (*Nederlandsche*). Zie boven op *Staatsprijskampen.*

Tooneelliteratuur : Engelsche tooneelliteratuur. Zie op *Erasmus.*

Toonkunde : De Toonkundige Bibliographie over de Germaansche ballade. 395.

Toponymisch Woordenboek van Oost-Vlaanderen, Guines en Boulogne. De heer KAREL DE FLOU leest eene notitie over zijn plan van bewerking. 485.

Tropen. Eenige bijzonderheden. 813 en vlg.

Truidensch (*Sint-*)-*dialect.* Prijsvraag. 720.

Twee zusters. Oudvlaamsche ballade. 373.

U

Uitgaven : Overzicht der lezingen, verslagen en uitgaven (in en buiten de Academie) van de Leden der Acad. 933.

Uitgaven der Academie. VERZENDING. (Maandelijks worden de *Verslagen en Mededeelingen* verzonden aan : de Heeren werkende, briefwisselende en eereleden, aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten en andere Ministeries, alsook, in België en in het Buitenland, aan al de Genootschappen, Schoolinrichtingen en bijzondere personen waarmede de Koninkijke Vlaamsche Academie in letterkundig verkeer is of hare uitgaven ruilt) — *Gezond verzending* van de uitgaven der Academie aan de werkende en briefwisselende Leden, alsook aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten, ten behoeve van de verschillende Inrichtingen, die, door tusschenkomst van dit Departement, de uitgaven der Academie ontvangen. 90, 308, 409-410, 617, 648-649, 840, 932.

— *Zesmaandelijksche verzending.*

— a.) *Verzending der uitgaven in het 2de halfj. 1907* (10e Augustus tot 31e December) *van de pers* gekomen, aan de Heeren buitenlandsche Eereleden, aan de Ministeries, genootschappen, boekerijen, onderwijsinrichtingen en bijzondere personen in België en uit den vreemde, welke de uitgaven der Academie ontvangen. 203-204.

— b.) *Verzending der uitgaven in het 1e halfj. 1908* (1e Januari-30 Juni) *van de pers gekomen.* 649-650.

— Zie ook verder op *Vak- en Kunstwoordenboeken.*

*** VAN DE PERS GEKOMEN UITGAVEN :

— Den 28 Januari 1908 : *Jaarboek voor 1908.* 90.

— Den 20 Maart : *De Germaansche elementen in de Romaansche talen*, door Dr. EUG. ULRIX. 308.

— Den 10 April : *Zuid-Oostvlaamsch Idioticon*, door IS. TEIRLINCK. Eerste afl. (*A-Dahlia*). 308.

— Den 1n Mei : *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, door TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT. Vijfde deel. 409-410.

— Den 26 Juni : *De invloed van Erasmus...*, door Dr. DE VOCHT. Ie dl. 617.

— Den 28 Juli : *Kinderspel en Kinderlust*, door A. DE COCK en ISID. TEIRLINCK. Achtste en laatste deel. 648-649.

— Den 7 Augustus: *De Invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend, op het einde der XVIe en in het begin der XVIIe eeuw*, door Mr. J. L. M. EGGEN. 840.

— Den 14 December: *Bibliographie van den Vlaamschen Taaistrijd*, u. s. zesde deel. 931.

Uitspraak (van het Nederlandsch): Eenige beschouwingen over de uitspraak. Lezing door Dr. JAC. MUYLDERMANS. 843. — Bespreking op die lezing gevolgd. 843-846, 946-947.

Université d'Aix-Marseille, te Aix (Provence). Schenkt boeken aan de Academie. 401, 732.

Universiteit. Zie op *Hoogeschool* en *Rijks-Universiteit.*

Universiteiten. Zie op *Hollandsche Universiteiten.*

Universitets Bibliotheket (Kungl.), te Upsala. Schenkt boeken aan de Academie. 400-401, 925-926.

University of Pennsylvania, te Philadelphia. Schenkt boeken aan de Academie. 401, 642, 732, 855.

Upsala (Zweden). Zie op *Universitets Bibliotheket.*

Utrecht. Zie op *Historisch Genootschap.*

Utrechtsche Kalenders, in het *Jaarboek* voor 1909 opgenomen. 932.

V

Vak- en Kunstwoorden. Prijsvragen, door de Academie, op het gebied der Vak- en Kunstwoorden uitgeschreven. 720, 721, 722, 723, 724.

Vak- en Kunstwoordenboeken *door de Academie uitgegeven. Nieuwe uitgave.* Verslag door de bijzondere Commissie (zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaarg. 1907, biz. 950-951) uitgebracht. 206-209.

De heer Th. COOPMAN verklaart zich bereid zijn *Vakwoordenboek over de Steenbakkerij* aan te vullen en te verbeteren, 209-210.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris van de antwoorden, vanwege de heeren Schrijvers van de door de Academie reeds uitgegeven *Vak- en Kunstwoordenboeken* ontvangen, betreffende de ontworpen nieuwe uitgave. 210-211.

Het *Vakwoordenboek over het ambacht van den Loodgieter en Zinkbewerker*, door ALFONS VAN HOUCKE. — Afsterven van den heer A. VAN HOUCKE, op 13 Juni 1908. Deze had, bij brieve van 7 Februari 1908, bericht gezonden aan den Bestendigen Secretaris dat zijn werk voor de ontworpen nieuwe uitgave binnenkort kon gereed zijn. 483-484.

Het *Vakwoordenboek over het ambacht van den Metselaar*, door ALF. VAN HOUCKE en JOZ. SLEYPEN. 614.

De heer JOZ. SLEYPEN bericht de Academie, dat hij zich volgaarne zal belasten met de uitgave van ALFONS VAN HOUCKE's *Vakwoordenboek van den Loodgieter en Zinkbewerker*. 613-614. — Hij zal de uitgave van het *Vakwoordenboek van den Metselaar* op zich alleen nemen. 614.

Onze Zeil-vischsloepen, door den H^r FRANS BLY. Zie op *Zeil-vischsloepen.*

Valentijnsdag (Sinte-) (14 Februari). Een gebruik in Engeland in zwang. Andere bijzonderheid. 62.

VAN DE VEN-HEREMANS'-STICHTING. Verslag over de werkzaamheden betreffende dat Fonds en dezes geldelijken toestand. Dienstjaar 1907. 92-93 en 105-107. — Een afschrift van dat verslag aan den Weled. Heer Minister van Wetenschappen en kunsten gezonden. 93. — Ontvangstbericht vanwege den Heer Minister. 306.

— Verslag over de werkzaamheden van het Fonds, op de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 544-545.

— Ter opname onder de uitgaven van het Fonds, aan de Academie aangeboden verhandeling. Zie op *Plantenkunde.*

— Id.: *Het water in het dagelijksch leven*, door Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE. 617. Zie verder op *Water.*

— Bericht betreffende het Fonds. 108.

— Ruchtbaarheid aan het bestaan van het Fonds gegeven. 410-411.

Veetcelt. Prijsvraag. 720.

Verbeteringsraad. Over zekere boeken door dien raad aangenomen. 426.

Verbond der Vlaamsche Maatschappijen, te Antwerpen (Rijnpoortvest, 22). Zie op *Conscience.*

Vereeniging van Letterkundigen, te Halle. Schenkt een boek aan de Acad. 854.

Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis, te Amsterdam. — Prijsvraag door haar voor 1910 uitgeschreven. 615-617.

Verein für niederdeutsche Sprachforschung, te Leipzig. Schenkt een boek aan de Academie. 73.

VERGADERINGEN DER ACADEMIE. *Jaarlijksche Plechtige Vergadering.* Zie op die rubriek.

— *Maandelijksche vergaderingen.* Zie de lijst bovenaan het Register van Zaken.

Verhandelingen: Aan de Academie ter uitgave aangeboden verhandelingen. Zie op *Commissiën* (*Bestendige*).

VERKIEZINGEN IN DE ACADEMIE. *Jaarlijksche verkiezing voor de openstaande plaatsen van briefwisselend lid en van buitenlandsch eerelid.*

— 1°) Verkiezing van een briefwisselend lid, tot vervanging van Prof. Dr. C. LECOUTERE, thans werkend lid. 489. — Goedkeuring. 612.

— 2°) Id. van een buitenlandsch eerelid, tot vervanging van wijlen Prof. Dr. J. H. GALLÉE. 489. — Goedkeuring. 612.

Verloskunde. Zie op *School.*

Vers. Zie op *Duitsche vers.*

Verscheidenheden. Zie boven op *Kleine verscheidenheden.*

Verslagen over prijsvragen, over ter uitgave aangeboden verhandelingen, enz., door heeren Leden der Academie uitgebracht. Overzicht. 933.

Verslagen en Mededeelingen. Maandelijksche verzending. Zie op *Uitgaven der Academie.*

— STUDIES VAN WETENSCHAPPELIJKEN AARD, door den heer Dr. A. J. J. VANDEVELDE, ter opname in de *Verslagen en Mededeelingen.* (Zie jaarg. 1907, bl. 511-512.) — AANGEBODEN VERHANDELING: *Onderzoekingen over de gisting van het brooddeeg* (2de mededeeling), door Dr. A. J. J. VANDEVELDE, L. BOSMANS en A. REVIJN. 493-525.

Vertaling van eene uitgave der Academie in het Fransch. Zie op *Invloed.*

VERZENDING VAN DE UITGAVEN DER ACADEMIE. Zie op *Uitgaven.*

Videnskabernes Selskab. Zie op *Danske.*

Vijfjaarlijksche wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde. Zie op *Staatsprijskampen.*

Visschersloep. Zie boven op *Vak- en Kunstwoordenboeken.*

Vlaamsch-België. Geschiedenis van het huisgezin in Vlaamsch-België. Prijsvraag. 719.

— Beschaving. Prijsvraag. 721.

Vlaamsche aardrijkskundige namen. Zie op *Namen der Belgische gemeenten.*

Vlaamsche Beweging. Prijsvraag, door de Academie, op het gebied der Vlaamsche Beweging uitgeschreven. 721.

Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 642.

Vlaamsche Maatschappijen, te Antwerpen. Zie boven op *Verbond.*

Vlaamsche Natuur- en Geneeskundige Congressen. Bestuur. Schenkt boeken aan de Academie. 194.

Vlaamsche Pseudoniemen (De). Verhandeling door den heer V. DELA MONTAGNE, briefwisselend lid, ter uitgave aangeboden. Verzonden naar de bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. 484.

Vlaamsche Schilderkunst. Zie op *Brugge.*

Vlaamsche taal. Zie op *Taal.*

Vlaamsche Taalstrijd. Zie boven op *Bibliographie*, enz.

Vlaamsche volksspelen. Prijsvraag. 723.

Vlaanderen: Oud-Vlaanderen. Zie op *Toponymisch Woordenboek.*

Voeding. Zie op *Beroepsschool.*

Voertaal: De voertaal van het onderwijs. Lezing door den heer GUST. SEGERS. Spreker stelt zich voor, andermaal de stelling te bewijzen: De Moedertaal is het eenige doelmatige voertuig van alle degelijk onderwijs. Als aanhangsel, mededeeling van brieven van voorname onderwijs- en letterkundigen, die het met Spreker eens zijn. 651-652 en 653-718.

Vogesen Club. Zie op *Zweigverein.*

Volksspelen (Vlaamsche). Prijsvraag. 723.

Volksweerwijsheit: Volkswijsheid over het weer. Zie op *Lezingen.*

Vondel: De folklore bij Vondel. Uitgeschreven prijsvraag. 725.

— Vondel's taal. Prijsvraag. 726.

— *Een paar versjes van Vondel opgehelderd.* Lezing door den heer GUSTAAF SEGERS. 865.

VOORLEZINGEN IN DE ACADEMIE. Zie op *Lezingen.*

W

Waas. Zie op *Land van Waas.*

Wallon: Littérature Wallonne. Zie boven op *Société Liégeoise.*

Wallonia. Zie op *Tijdschriften.*

Water: Het water in het dagelijksch leven. Vernandeling door den heer Dr A. J. J. VANDEVELDE, aan de Academie, voor het *Van de Ven-Heremans'-Fonds* ter uitgave aangeboden. 617. — Naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde verzonden. 618. — De Commissie benoemt drie verslaggevers. 618. — Verslagen. 861-862 en 869-872. — De Commissie stelt voor de verhandeling als n° 5 onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans'-Fonds* op te nemen. Goedgekeurd. 862.

Waterman (De) Ouddeensche ballade. 389.

*** **Wedstrijden door de Academie uitgeschreven.** — WEDSTRIJDEN VOOR 1908. De Bestendige Secretaris deelt aan de Academie, in de Februari-vergadering, den uitslag mede der letterkundige wedstrijden voor het jaar 1908 uitgeschreven. 31 en 93-95.

— INGEKOMEN PRIJSANTWOORDEN:

— 1°) *Over het Drukkersvak.* Samenstelling van den keurraad. 31, 95.

— 2°) *Over het Vakwoordenboek van de Zeevisscherij.* Samenstelling van den keurraad. 94-95.

— *Lezing van de Verslagen.* De Academie neemt kennis van de verslagen door de heeren Keurders uitgebracht: zij zullen, vóór de Juni-vergadering, aan de heeren werkende Leden medegedeeld worden. (Art. 31 der Wet.) 426.

— VERSLAGEN DER KEURRADEN:

— 1°) 4de prijsvraag: *Woordenlijst van de Zeevisscherij.* Verslagen door de heeren Prof. Dr. C. LECOUTERE, Prof. Dr. JULIUS MAC LEOD en Jhr. K. DE GHELDERE. 429-447.

— 2°) 5de prijsvraag: *Woordenlijst van het Drukkersvak.* Verslagen door de heeren TH. COOPMAN, EDW. GAILLIARD en JAN BROECKAERT. 448-471.

— *Lezing door den Bestendigen Secretaris over de verslagen betreffende de ingezonden antwoorden.* 489-490. — Besluitingen der Academie:

— 1°) De Academie neemt het voorstel aan de prijsvraag over de *Zeevisscherij* opnieuw uit te schrijven en verzendt de zaak om verder advies naar de *Commissie voor Prijsvragen.* 490.

— 2°) Op voorstel van den heer Dr. W. DE VREESE, voorstel waarbij de heeren Verslaggevers verklaren zich aan te sluiten, beslist de Academie drie der ingezonden antwoorden over het *Drukkersvak* gezamenlijk te bekronen. 490-492.

⁂ WEDSTRIJDEN VOOR 1909 EN VOLGENDE JAREN. *Vaststelling van de uit te schrijven prijsvragen* en bepaling der toe te kennen prijzen. 650-651. — *Lijst der prijsvragen voor 1909* en van eerelijke prijsvragen reeds voor *1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915* en *1916* uitgeschreven. 719-727. — *Voorwaarden der uitschrijving.* 727-728.

⁂ LIJST DER UITGESCHREVEN PRIJSVRAGEN. *Gegeven rechtbaarheid.* Mededeeling door den Bestendigen Secretaris, betreffende de rechtbaarheid, door hem in de Hollandsche Universiteiten aan die Lijst gegeven. 411-413.

Weer: Volkswijsheid over het weer. Zie op *Lezingen.*

Weimar : Groothertoglijke bibliotheek, te Weimar. Dietsche kalender genomen in een handschrift van die bibliotheek, en in het *Jaarboek* voor 1909 uitgegeven. 932.

West- en Oostvlaamsch dialect. Topographische grens. Prijsvraag. 722.

Wetenschappelijke studies. Zie op *Verslagen en Mededeelingen.*

Wetenschappelijke taal : Dient het Nederlandsch noodeloos met bastaardwoorden doorspekt te zijn, om als wetenschappelijke taal te kunnen doorgaan? Lezing door Jnr. Dr. KAREL DE GHELDERE. 769-791.

Willemsfonds (Algemeen Bestuur), te Gent. Schenkt een boek aan de Academie, 73.

Wissenschaften (*Historische*). Zie op *Internationaler Kongress.*

Wrijfsels van boekbanden. Zie op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta.*

Z

Zeeuwsch dialect. Prijsvraag. 719.

Zeevisscherij. Prijsvraag. 723.

— Zie op *Wedstrijden*, rubriek *Wedstrijden voor 1908.*

Zeil-vischsloepen (Onze). *Beschrijving der zeil-vischsloepen te Oostende, te Blankenberghe en in De Panne in gebruik*, door FRANS BLY. (Uitgave der Reeks *Vak- en Kunstwoordenboeken*, reeds door de Academie uitgegeven.) *Nieuwe uitgave.* De heer BLY zendt zijne kopij in. Naar de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde om advies verzonden. Aan den eerst aangestelden keurraad overgemaakt. 862-863.

Zinkbewerker (Ambacht van den). Zie op *Vak- en Kunstwoordenboeken.*

Zuid-Nederland : De invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend, op het einde der XVIe en in het begin der XVIIe eeuw. Zie boven op *Invloed.*

Zuidnederlandsche schrijvers. Zie op *Leven en werken der Zuidnederlandsche schrijvers.*

Zuid-Oostvlaandersch Idioticon, door IS. TEIRLINCK. Zie op *Uitgaven.*

Zusters : Twee zusters. Oudvlaamsche ballade. 373-374. — *De twee zusters.* Oudengelsche ballade. 370-379.

Zwartbruine : De zwartbruine heks. Oudduitsche ballade. 382-384.

Zweigverein (*Historisch-literarisch*) *des Vogesen Clubs*, te Strassburg. Schenkt een boek aan de Academie. 854.

II. — WOORDREGISTER.

Alderkingere (Allerkinderenfeest). 62-63.
Aldren Kynderdach. Een studie door EDW. GAILLIARD, 56-64.
Amblois. In eene studie over den « Reinaert », door Prof. Dr. J. W. MULLER. — *Bij die studie behooren een aantal woorden in deze lijst opgenomen.* — 137.
Amplosis. 137, 140.
Arbeyder. 868.
Ardennen. 141.
Ardiuene. 141.
Arttinen. 141.

Bartanghen ende Pollanen. 136.
Baskene. Studie over dit woord, door Prof. Dr. WILLEM DE VREESE. 33-47.
Baskien. 33. Zie op *Baskene.*
Baucent (Fr.). 140.
Begaeft zijn metter smettelycke siecten der pesten. 259. Zie op *Gave Gods.*
Behemelen. Aanteekening over dit woord, door EDW. GAILLIARD. 793-794.
Belcele. 141.
Bella cella. 141.
Belsele. 141.
Bertengen. 137.
Biest. 781.
Blacart die boc. 140.
Blancaert. 141.
Blanchart li chevrel (Fr.). 141.
Bloemen voor dooden garen. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 752.
Blois. 137.
Boloys : van boloys. 137.
Bovril. 603.
Brandstichten : Ghebrandsticht (als lijdend werkwoord). Aanteekening daarover door EDW. GAILLIARD. 793-794.
Breekspel. (Een spel.) 603.
Brekers. Zie op *Makers.*
Brisaert die stier. 141.
Brynghen te voorschyne. Aanteekening over die uitdrukking door EDW. GAILLIARD. 793-794.
Bruanz li tors (Fr.). 141.

Chapel de roses (Fr.). 752.

Dach stellen : Elc anderen dach ende veit stellen. Aanteekening over die uitdrukking door EDW. GAILLIARD. 848.
Dryncpenninc. 793-794.

Elc anderen dach ende velt stellen. Aanteekening over die uitdrukking door EDW. GAILLIARD. 848.
Ermelijnc. 143.
Ermeric die keyser. 143.
Extrait de viande Liebig. 603.
« Extrakt van vleesch. » 604.

Falten (S. Valentijn). 62.
Felten (S. Valentijn). 62.
Firapeel : Har Firapeel. 143.
Forcondet (Fr.). 140.
Foret adent. 140.

Gaetz gaeve. 259.
Gave. De, Die gave. 258.
Gave Gods. Studie over die uitdrukking, door EDW. GAILLIARD. 258-265.
Gave Goids. 258.
Ghisteren was viij daghe. Aanteekening over die uitdrukking door EDW. GAILLIARD. 793-794.
Goele. Studie over dit woord, door Prof. Dr. WILLEM DE VREESE. 47-50. — Een addendum. 100.

Goidskind. 868.
Goulu (Fr.). 47, 48, 49, 100. Zie op *Goele*.
Gouluchon (Fr.). 49. Zie op *Goele*.
Grindemont. 137.

Haestige ziekte. 258.
Har Firapeel. 143.
Hermeric. 143.
Hoetje. (Soort van lijkkronen.) Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 752.
Homme de bon Dieu (Fr.). 868.
Hulsterloe, Hulsterloo. 141, 142.

In waerts. 141.
in Waes. 141.

Jeugd. (Overschot van sausen.) 604, 934.
Jeugdvleesch. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 603-604.
Jus (Fr.). 934.
Jus de viande. 604.

Kinder : Den Kinder. 58.
Kyrieleison. Eene studie over den oorsprong van het Duitsche vers, door Prof. Dr. FRANZ JOSTES. 795 en vlg.
Kyrielle (Fr.). 796.
Kruyt voor dooden garen. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 752.

Lant van Vermendoys. 139.
Leise. 795 en vlg.
Loopinghe : Vergaderinghe of loopinghe achter strate houden ofte doen. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 848.
Lottram. 137.
Ludmoer. 137.
Ludolf. 137.

Makers en brekers. (Een spel.) Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 603.
Malcroys. 136.
Maperthus. 136.
Meister Gelijs. 143.
Muer (= Mueder = Modder). 60.

Oorloghen : Schijn van — maken. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 847-848.
Opstel, Opstelraad. 782-783.
Otram. 137.
Otrans (Ofr.). 137.
Otrans (l') (Ofr.). 137.
Oxo. 603.

Palm voor dooden garen. 752. Zie *Kruyt*.
Parascenion. 34.
Parascenium (Latijn). 35.
Paschemie. 33. Zie op *Baskene*.
Paschene. 39.
Paschenia, 35, 36.
Paschenie. 33, 34.
Passchenia. 37.
Personage. 791-792.
Personnaigen ende spelen. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 792.
Peste, Pestelencie. 258, 259.
Pylkin : « Met pylkins worpen ». Aanteekening door EDW. GAILLIARD, 828. — Bijvoegsel, door Hr JAN BOLS. 948.
Polane. 136.
Pollanen. 136.
Porschenia. 37.
Porscheniaen. 35, 36.
Portaengen ende Polane. 136.
Portengen. 137.
Poscenia. 46.
Poscenium (Latijn). 37.
Poscheen, Poschene, 33, 39.
Poschemie. 33.
Poschene. Zie op *Poscheen*.
Poskenie. 33, 34.
Posschenia. 35, 36, 37.
Postscenion. 34.
Postscenium (Latijn). 35, 37.
Pottekaree. 50, 51.
Pottekarie. Studie over dit woord, door Prof. Dr. WILLEM DE VREESE. 50-55.
Pottekarij. 50.

Quirielle (Fr.). 796.

Rencontre. 848.
Rijden (= Ommegaan). 59.
Rijden (= Perambulare). 59.
Rysen jeghens elcanderen. Aanteekening door EDW. GAILLIARD. 848.
Ronne. 141.
Roozen hoet. 752.

Symon die sies. 143.
Syrapeel. 143.
Somme. 141.
Spelen. 791-792.

Travellieren. Aanteekening over dit woord door EDW. GAILLIARD. 791-792.
Tromp boem. 142.
Trompborne. 142.
Trompbrugge. 142.
Trompe. 142.

Uancellae. 141.
Umi- of umibloys. 137.
Vnschuldige Kynde. 57.
Uprysinghe jeghens elc anderen maken. Aanteekening over die uitdrukking door EDW. GAILLIARD, 848.

Valcellae. 141.
Valentijn (S. Valentijn). 62.
Vanbloys. 137.
van boloys. 137.
Velten (S. Valentijn). 62.
Velt stellen : Elc anderen dach ende velt stellen. Zie *Uprysinghe*. 848.
Vergaderinge houden. 848.
Vergaderinghe of loopinghe achter strate houden ofte doen. 848. Z. *Uprysinghe*.
Vermandois. 139.
Vermendoys : Lant van Vermendoys. 139.
Vianoys. 138.
Vleeschjeugd. 603-604.
Vleeschnat. 604.
Voorschyne : Te — brynghen. Aanteekening door EDW. GAILLIARD, 793-794.
Vrouwe Wimar. 137.
Vrauwe Vulmaerte. 137.
Vulmaerte : Vrauwe Vulmaerte. 137.

Waes : in Waes. 141.
Wimar : Vrouwe Wimar. 137.
Worpen (= werpen). 59.

III. — PERSONEN.

Z. M. **LEOPOLD II,** KONING DER BELGEN, BESCHERMHEER DER ACADEMIE. Heildronk, op het Jaarlijksch Feestmaal der Academie, door den bestuurder D. CLAES, ter eere van Zijne Majesteit en van de Koninklijke Familie ingesteld. 594-595. — Als gevolg op dien heildronk, telegram, door den Bestendigen Secretaris, aan Zijne Majesteit den Koning gezonden. 596. — Antwoord van Zijne Majesteit, 601, 609.

— Brief van dankbetuiging vanwege Zijne Majesteit voor de toezending van een overdruk van het verslag over de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 740.

H. M. **WILHELMINA,** KONINGIN DER NEDERLANDEN, en Hoogstderzelver Gemaal Z. K. H. PRINS HENDRIK. Heildronk ter eere van Hare Majesteit en van Z. K. Hoogheid, op het Jaarlijksch Feestmaal der Academie, door den heer bestuurder D. CLAES ingesteld. 596-597. — Als gevolg op dien heildronk, telegram, door den Bestendigen Secretaris, aan H. M. de Koningin gezonden. 597-598. — Antwoord van Hare Majesteit, mede namens Z. K. Hoogheid. 602, 609.

— Brief van dankbetuiging vanwege Hare Majesteit voor de toezending van een overdruk van het verslag over de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 740.

A

Adriaensen (Ed.), gemeentesecretaris te Hoogstraten. Schenkt een boek aan de Academie. 927.

B

BAUMGARTNER (Eerw. Pater ALEX.), S. J., buitenlandsch eerelid der Academie, te Luxemburg (Groot-Hertogdom). Schenkt boeken aan de Acad. 19, 105.

— Laat over de Academie en over de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd* een artikel verschijnen in de *Historisch-Politische Blätter für das Katolische Deutschland*. 23.

Baur (Frank), leeraar aan het Sint-Jozefsgesticht, te Turnhout. Schenkt een boek aan de Academie. 478-479.

BEETS (Prof. Dr. ADRIAAN), redacteur van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, buitenlandsch eerelid der Academie, te Leiden. — Bericht omtrent de voordracht door hem op de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908 te houden. 409. — Zijn voordracht : *Volkswijsheid over het weer*. Beknopt overzicht. 537-539. — De studie in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen. 553-592.

— Zijn antwoord op de heildronken, onder het Jaarlijksch Feestmaal der Academie, te zijner eere door de heeren D. CLAES en Dr. W. DE VREESE ingesteld. 599-600.

— Het schrijven van de Levensschets van Prof. Dr. GALLÉE, voor het Jaarboek voor 1909, hem opgedragen. 88. — Verklaart aan het verlangen der Academie gaarne te voldoen. 201-202.

BELLEFROID (Mr. PAUL), briefwisselend lid. — Bibliographische aanteekening over de *Dichtbundels* van HUIBRECHT HAENEN. 749.

— Schenkt een boek aan de Academie. 733.

Bly (Frans), ontvanger van de zeevaartrechten, te Antwerpen. Belooft voor de nieuwe uitgave van de Vak- en Kunstwoordenboeken, zijn werk over de *Visscherssloep* te zullen overzien en verbeteren. 210. — De kopij voor zijn werk ingezonden. 862-863.

BLOK (Prof. Dr. P. J.), hoogleeraar te Leiden, buitenlandsch eerelid. Neemt aan op de Plechtige Vergadering van 1909 eene voordracht te komen houden. Zal spreken over : « *De prins van Oranje te Antwerpen, in October 1830* ». 860.

— Schenkt boeken aan de Academie. 19, 402, 733.

Boeck (A. de), leeraar aan het Klein Seminarie, te Hoogstraten. Schenkt boeken aan de Academie. 834.

BOHL (Prof. Mr. JOAN), buitenlandsch eerelid. Zijn afsterven op 21 October 1908. Mevrouw C. P. J. BOHL-TACHI deelt de droeve mare aan de Academie mede. 849-850. — Bij het openen der November-vergadering brengt de Bestuurder eerbiedig hulde aan den afgestorvene. 850-851. — De Academie beslist, dat een brief van rouwbeklag aan Mevrouw BOHL zal gezonden worden. 851. — *Levensschets*. De heer Prof. Dr. JAN TE WINKEL zal verzocht worden een levensschets van den afgestorvene te willen schrijven. 851.

Bollansee (Alberti), leeraar te Brugge. Schenkt een boek aan de Academie. 80.

BOLS (JAN), werkend lid. Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling over *Portiunkula*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 206. — Zijn verslag. 418.

— Letterkundige mededeeling over : *Op een Troepschip naar Indië*, door E. H. JOZEF FESKENS, pastoor te Hainton in Engeland. 29-31.

— Id., over : *Wijsheid*, door Dr. C. CAEYMAEX. 312-314.

— Mededeeling over de uitdrukking *Met pylkins worpen*. 948.

— Lezing : *Michiel Davidts*. 212-257.

— Levensschets van hem. 303, nota.

Bosmans (L.), bakker, leerling aan de Beroepsschool voor voeding, te Gent. Zie op *Vandevelde*.

Boucherij (Albrecht en Leo), boekdrukkers te Antwerpen. Het door hen ingezonden prijsantwoord over het *Drukkersvak* wordt bekroond. 492. — Ontvangen hun diploma op de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 543-544.

BOUCHERIJ (JAN), werkend lid. Brengt, als secretaris der Commissie, verslag uit over de vergaderingen van de Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch. Vergadering van 18 Maart. 206. — Id. van 20 Mei. 425-426. — Id. van 18 November 864-865.

— Tot secretaris herkozen van de Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch. (1909-1910.) 864.

— Bibliographische aanteekening over : *Het ijzer*, door D. ALLAEYS. 748-749.

— Schenkt boeken aan de Academie, 76, 477, 643, 732.

— Vertegenwoordigt de Koninkl. Vlaamsche Academie op de Conscience-betooging te Antwerpen. 648.

— Lezing : *De honderdste verjaring der geboorte van den dichter J. M. Dautzenberg* (6 December 1808). 866-867, 873-920.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

BOURY : Juffrouw SOPHIE BOURY, stichtster, met hare zuster Juffrouw MARIE BOURY, van het **KAREL BOURY-FONDS.** Haar afsterven te Brugge, op 12 Maart 1908. Officieele mededeeling daarvan aan de Academie gedaan. 189. — Bij het openen der Maart-vergadering brengt de heer Bestuurder der Academie hulde aan de GEZUSTERS BOURY, welke zoo vroom den wensch van hunnen broeder KAREL BOURY vervulden. 190-191. — Namens het Bestuur spreekt de heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, in het sterfhuis eene lijkrede uit. 191-192. — De Academie bij de lijkplechtigheid vertegenwoordigd. 192. — De Academie besluit dat aan de familie een brief van rouwbeklag zal gezonden worden. 193.

— Hulde door den heer EDW. GAILLIARD, aan de GEZUSTERS BOURY gebracht, op de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 545-547.

Broeck (A. van den), onderwijzer te Lovenjoel bij Leuven. Schenkt een boek aan de Academie. 607.

BROECKAERT (JAN), werkend lid. Tot officier in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Brengt, als secretaris der Commissie, verslag uit over de vergaderingen van de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie. Vergadering van 15 Januari. 25. — Id. van 18 Maart. 204-206. — Id. van 20 Mei. 415-416, 418-419. — Id. van 30 September. 746. — Id. van 18 November. 863-864.

— Tot ondervoorzitter verkozen der Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. (1909-1910.) 840.

— Benoemd tot lid van den keurraad voor de prijsvraag over het *Drukkersvers*. 31. — Zijn verslag. 471.

— Benoemd tot lid der Sub-Commissie, belast. door de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, met verslag uit te brengen over de uitgave *Leven en Werken der Zuidnederlandsche schrijvers*. 863-864.

— Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling : *De ambachten der Timmerlieden en der Schrijnwerkers te Brugge*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 419. — Zijn verslag. 423-425.

— Schenkt boeken aan de Academie. 73. 302, 607, 732, 833.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

— Zie op *Coopman en Broeckaert*.

Brouwer (N.), bestuurder der Kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen, te Leiden. Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 698.

Bruyne (Prof. Dr. C. de), schepen der stad Gent. Schenkt boeken aan de Academie. 643.

Buitenrust Hettema (Dr. F.), te Zwolle. Schenkt boeken aan de Academie. 198.

Bussers (A.), bestuurder van 's Rijks Middelbare School, te Iperen. Biedt aan de Academie eene verhandeling ter uitgave aan. Zie Register van zaken, op *Plantenkunde*.

C

Caeymaex (Eerw. Kan. Dr. Ch.), professor aan het Groot Seminarie, te Mechelen. Schenkt boeken aan de Academie. 303. 478. — Letterkundige mededeeling door den heer JAN BOLS, over een van die boeken. 312-314. — Id. door den

heer Dr. JAC. MUYLDERMANS over zijn *Cours de méthodologie*. 487.

Callant (Emiel), leeraar te Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 643.

Carpenter (J. Estlin), secretaris van het Congress for the history of Religions. Noodigt de Academie op dat Congres uit. 23.

Celis (Gabr.), priester te Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 834.

CEULENEER (Prof. AD. DE), werkend lid. Benoemd tot lid van de Commissie voor Rekendienst voor 1908. 32.

— Tot onderbestuurder verkozen voor het jaar 1909. 866.

— Toespraak tot de Academie, betreffende het ontwerp dat de Regeering zou hebben opgevat, in het Groenendaalbosch een gedenkteeken ter verheerlijking van JAN VAN RUUSBROEC op te richten. 314-317. Zie Register van zaken, op *Ruusbroec*.

— Letterkundige mededeeling over : *Albrecht Rodenbach : zijn leven en zijn werk*, door Dr. LEO VAN PUYVELDE. 841-842.

— Schenkt boeken aan de Academie. 401-402, 855.

CLAEYS (Dr. HENDRIK), werkend lid. Tot officier in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 852.

— Benoemd tot lid van de Commissie voor Rekendienst voor 1908. 32.

— Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huldigen. — Zie het Register van zaken, op *Ruusbroec*.

— Zijn voordracht over JAN VAN RUUSBROEC's *taal en stijl*. 317.

— Door de Academie belast, samen met Dr. W. DE VREESE, de uitgave van eene *Bloemlezing uit Jan van Ruusbroec's werken* te bezorgen. 320-321.

— Schenkt een boek aan de Academie. 401.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

CLAES (DRS.), werkend lid, bestuurder voor het dienstjaar 1908. Goedkeuring van zijne verkiezing tot bestuurder. 22.

— Toespraak bij het openen der Januarivergadering. 5-11.

— Brengt hulde aan den heer LAMMENS, oud-senator te Gent, en aan Prof. Dr. J. H. GALLÉE, buitenlandsch eerelid, beiden overleden. 69-72.

— Brengt hulde aan Mr. JOAN BOHL, afgestorven buitenl. eerelid. 850-851.

— Wenscht de heeren Leden der Academie geluk, welke, bij Koninklijk Besluit van 14 November 1908, tot officier in de Leopoldsorde bevorderd werden of tot ridder benoemd. 851-852.

— Tot voorzitter verkozen van de Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch. (1909-1910.) 864.

— Openingrede bij de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 531-534.

— Toespraak ter verwelkoming van Prof. Dr. J. W. MULLER, bij het houden van zijne lezing over het nieuwgevonden *Reinaert-handschrift*. 95-96. — Toespraak bij het eindigen der voordracht van Dr. MULLER. 98.

— Heildronken door hem, op het Jaarlijksch Feestmaal der Academie ingesteld ter eere van Z. M. den KONING DER BELGEN en van H. M. de KONINGIN DER NEDERLANDEN. 594-595 en 596-597. — Heildronk ter eere van den heer Dr. ADRIAAN BEETS. 598-599.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS : *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 843-844.

— Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling over *Portiunkula*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 206. — Zijn verslag. 418.

— Aanteekeningen betreffende het Allerkinderenfeest te Neerlinter en omstreken. 62-63.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

COCK (ALF. DE), briefwisselend lid. Belast met verslag uit te brengen over *Practisch leerboek van Plantenkunde*, door den heer A. BUSSERS aan de Academie ter uitgave aangeboden. Zijn verslag. 309-310.

— Schenkt boeken aan de Acad. 80, 927.

*** A. DE COCK en ISID. TEIRLINCK : het 8e en laatste deel van hun door de Academie bekroond werk *Kinderspel en Kinderlust*, van de pers gekomen. 648.

COOPMAN (TH.), werkend lid. Tot officier in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Brengt, als secretaris, verslag uit over de vergaderingen van de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkundige. 309, 487, 618, 841, 861-863.

— Brengt, als secretaris der Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, verslag uit over de werkzaamheid betreffende de *Van de Ven-Heremans'-Stichting* en dezer geldelijken toestand, voor het dienstjaar 1907. 92-93 en 105-107.

— Tot secretaris herkozen van de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. (1909-1910.) 841.

— Benoemd tot lid en secretaris der Commissie voor 1908, belast met het voorstellen van prijsvragen. 619. — Brengt verslag uit over de werkzaamheid der Commissie. 650.

— Tot lid benoemd der Commissie belast met verslag uit te brengen over het voorstel de *Gallicismen* van Prof. Dr. W. DE VREESE, te laten herdrukken. 211. — Verslag, namens die Commissie, uitgebracht. 322-326.

— Benoemd tot lid van den keurraad voor de prijsvraag over het *Drukkersvak*. 31. — Zijn verslag. 448-452.

— Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huldigen. Zie het Register van zaken, op *Ruusbroec*.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van Dr. JAC. MUYLDERMANS : *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 844.

— Verslag betreffende de nieuwe uitgave van de Vak- en Kunstwoordenboeken. 206-209.

— Nieuwe uitgave der Vak- en Kunstwoordenboeken. De heer COOPMAN verklaart bereid te zijn zijn *Vakwoordenboek over de Steenbakkerij* aan te vullen en te verbeteren. 209-210.

*** COOPMAN (TH.) *en* BROECKAERT (JAN). — Het vijfde deel van hun werk *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, van de pers gekomen. 409-410. — Het Bestuur brengt, te dezer gelegenheid, de schrijvers een weiverdierde hulde. 410.

D

David (Kanunnik Prof. J.), in leven hoogleeraar te Leuven. Zie Register van zaken, op *Ruusbroec*.

Degering (Dr. H.), assistent aan de Universiteits-Bibliotheek, te Munster. Vindt een nieuw *Reinaert-handschrift* in het archief van Vorst Salm von Reifferscheid-Dyck, te Dyck (nabij Neuss aan den Ryn). 26-28, 112 en vlg.

Delbeke, minister van Openbare Werken. Zendt een afgevaardigde naar de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 528, 534.

DELCROIX (ALFR.), bestuurder aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, te Brussel. Door den Weled. Heer Minister SCHOLLAERT bij de Plechtige Vergadering van 28 Juni afgevaardigd. 528, 534.

Descamps (Baron), Minister van Wetenschappen en Kunsten. Zendt een afgevaardigde naar de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 528, 534.

Dhont (Gustaaf), te Brugge. Schenkt een boek aan de Academie. 80.

Dobbelaere (Mr. Edgar), secretaris van de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 642.

Doorsselaer (Oscar van), leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Mechelen. Door hem ter uitgave aangeboden verhandeling. 483. Zie verder het Register van zaken, op *Nibelungenlied*.

Doutrepont (Aug.), hoogleeraar te Luik, lid van de redactie van het *Dictionnaire Wallon*. Voorstel tot ruiling. 415.

E

EECKHOUT (G.), afdeelingshoofd aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten, secretaris van het kabinet aan dit Ministerie, te Brussel. Door den Weledelgeboren Baron DESCAMPS, minister van Wetenschappen en Kunsten, bij de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908 afgevaardigd. 528, 534.

Eggen (Mr. J. L. M.), advokaat bij het Hof van Gent. Wordt gemachtigd zijn werk *De Invloed door Zuid-Nederland op Noord-Nederland uitgeoefend*, door de Academie bekroond, in het Fransch te laten vertalen. 861.

Enschedé (J. W.), secretaris der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis, te Amsterdam. Mededeeling van eene prijsvraag door de Vereeniging uitgeschreven. 615.

F

Farnell (L. R.), secretaris van het Congress for the history of Religions. Noodigt de Academie op het congres uit. 23.

Feiler (Jules), leeraar aan het Athenaeum, te Verviers, lid van de redactie van het *Dictionnaire Wallon*. Voorstel tot ruiling. 415.

Feskens (Joseph), pastoor te Hainton, in Engeland. Schenkt een boek aan de Academie. 19. — Letterkundige mededeeling over dit boek. 29-31.

Fierens (Dr. A.), lid van het Bestuut voor Geschiedenis te Rome. Verhandeling door hem aan de Academie ter uitgave aangeboden. Zie Register van zaken, op *Portiunkula*.

— Schenkt boeken aan de Academie. 196.

FLOU (KAREL DE), werkend lid. Brengt, als secretaris der Commissie, verslag uit over de vergaderingen van de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. Vergadering van 15 April. 485-486. — Id. van 5 Augustus. 650. — Id. van 21 October. 840, 934.

— Tot secretaris herkozen van de Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. (1909-1910.) 840.

— Benoemd tot lid der Commissie tot het voordragen van candidaten voor het lidmaatschap der Academie. (Dienstjaar 1908.) 95.

— Benoemd tot lid der Commissie voor 1908, belast met het voorstellen van prijsvragen. 619.

— Benoemd tot lid der Sub-Commissie, belast door de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, met verslag uit te brengen over de uitgave *Leven en Werken der Zuidnederlandsche schrijvers*. 863-864.

— Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling : *De Ambachten der Timmerlieden en der Schrijnwerkers te Brugge*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 419. — Zijn verslag. 419-422. — Tweede verslag. 746.

— Verslag betreffende de nieuwe uitgave van de Vak- en Kunstwoordenboeken. 206-209.

— Leest eene notitie over zijn plan van bewerking van een *Toponymisch Woordenboek van Oud-Vlaanderen, Guines en Boulogne*. 485.

— Mededeeling betreffende den « *Spyegel istoriale* » : « *De vive deel van den Spyegel istoriale* ». 485-486.

— Schenkt een boek aan de Academie. 401.

G

GAILLIARD (EDW.), werkend lid, bestendige secretaris der Academie. Tot officier in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Vermeerdering van wedde. 88.

— Jaarlijksch verslag over de Boekerij der Academie. Jaar 1907. 101-104.

— Benoemd tot lid der Commissie voor 1908, belast met het voorstellen van prijsvragen. 619.

— Benoemd tot lid van den keurraad voor de prijsvraag over het *Drukkersvak*. 31. — Zijn verslag. 452-471.

— Benoemd tot lid der Sub-Commissie, belast, door de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, met verslag uit te brengen over de uitgave *Leven en werken der Zuidnederlandsche Schrijvers*. 863-864.

— Den heer L. DE WOLF, met Prof. Dr. WILLEM DE VREESE, als medewerker toegevoegd voor de uitgave van ED. DE DENE's *Testament*. 90-92. — Zie verder het Register van zaken, v° *Testament*.

— Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling : *De Ambachten der Timmerlieden en der Schrijnwerkers te Brugge*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 419. — Zijn verslag. 422-423.

— Verslag betreffende de nieuwe uitgave van de Vak- en Kunstwoordenboeken. 206-209.

— Mededeeling betreffende de ruchtbaarheid door hem in de Hollandsche Universiteiten gegeven, aan de Lijst der Prijsvragen door de Academie uitgeschreven. 411-413.

— Mededeeling over de voordracht door den heer Dr. W. DE VREESE gehouden, op het Internationaler Kongress für historische Wissenschaften te Berlijn, betreffende zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*. 740-744.

— Voorstel de *Gallicismen* van Prof. Dr. W. DE VREESE te laten herdrukken. 211. — Tot hd benoemd der Commissie belast met daarover verslag uit te brengen. 211. — Verslag der Commissie. 322-326.

— Voorstel omtrent het opnemen in de *Verslagen en Mededeelingen* van een rubriek met name *Kleine verscheidenheden*. 487, 488. — De Academie neemt dat voorstel aan. 489. — Door hem medegedeeld :
— « *Breekspel* », « *Makers en Brekers* ». 603.
— *Vleeschjeugd, Jeugdvleesch*. 603.
— « *Hoetje* ». 752.
— « *Travellieren* », « *Personage* », « *Spelen* ». 791.
— « *Behemelen* », enz. 793-794.
— « *Met pylkins worpen* ». 828.
— « *Schijn van oorloghen maken* ». 847-848.
— « *Goidskind* ». 868.

— Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huidigen. Zie het Register van zaken, op *Ruusbroec*.

— Mededeeling over het afsterven van Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK, te Wulveringem bij Veurne, en het legaat door hem aan de Academie vermaakt. 633-637, 640-641.

— Woont, als bestendige secretaris, te Wulveringem de lijkplechtigheid bij van Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK, begiftiger der Academie. 636.

— Lijkrede uitgesproken bij de lijkplechtigheid van Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK. 20 Juli 1908. 637-640.

— Bij de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908 : Bekendmaking van den uitslag der *Wedstrijden* door de Academie voor 1908 uitgeschreven. 540-543. — Verslag over de werkzaamheid van het *Van de Ven-Heremans'-Fonds*. 544-545. — Hulde aan de Gezusters SOPHIE en MARIE BOURY, uit Brugge, stichtsters van het *Karel Boury-Fonds*, onlangs overleden. 545-547. — Verslag over den *Driejaarlijkschen Prijskamp*

voor Nederlandsche Tooneelletterkunde (tijdvak 1904-1906). 548-550. — Verslag over de jaarlijksche verkiezingen in de Academie. 550-551.

— Uitgave met Prof. Dr. W. DE VREESE, van Dietsche Kalenders, in het *Jaarboek* voor 1909. 932.

— Lezing: De « *Gave Gods* ». 205, 258-265.

— Id. *Onnoozele-kinderendag*. 25, 56-64.

GALLÉE (Prof. Dr. JOHAN-HENDRIK), professor aan de hoogeschool te Utrecht, buitenlandsch eereld der Academie. — Afsterven van den Weled. heer GALLÉE, op 4 Februari 1908. Mevrouw J. H. GALLÉE GEERTSEMA geeft aan de Academie kennis van het overlijden van haren echtgenoot. 88. — Bij het openen der Februari-vergadering brengt de Bestuurder eerbiedig hulde aan den overledene en vermeldt dezes verdiensten inzonderheid op het terrein der Oudgermaansche en vergelijkende taalkunde. 69-72. — De Academie beslist dat een brief van rouwbeklag aan Mevrouw GALLÉE GEERTSEMA zal gezonden worden. 88. — *Levensschets*. Het schrijven van de levensschets van Prof. Dr. GALLÉE, voor het Jaarboek voor 1909, aan Dr. A. BEETS, buitenlandsch eereld, opgedragen. 88. — De heer BEETS laat weten dat hij aan het verlangen der Academie zal voldoen. 201-202. — Hulde, door den Bestendigen Secretaris, op de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908, aan den betreurden afgestorvene gebracht. 550-551.

GHELDERE (Jonkheer Dr. KAREL DE), werkend lid. Tot officier in de Leopoldsorde bevorderd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Benoemd tot lid van den keurraad voor de prijsvraag over de Zeevisscherij. 95. — Zijn verslag. 445-447.

— Lezing door hem in de Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie gehouden: *Het Nederlandsch als wetenschappelijke taal*. 746, 769-791.

— Schenkt een boek aan de Academie. 732.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

Gilliodts-van Severen (Mr. L.), archivaris der stad Brugge. Schenkt boeken aan de Academie. 856.

GOEMANS (Dr. LEO), opziener van het Middelbaar Onderwijs, te Leuven. Tot briefwisselend lid verkozen. 489. — De verkiezing bij Koninklijk Besluit goedgekeurd. 612. — Brief waarbij Dr. GOEMANS zijn dank aan de Academie betuigt. 611-612.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van Dr. MUYLDERMANS: *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 947.

— Schenkt boeken aan de Acad. 402-403.

Groeve (Jos. de), bewaarder van de Katholieke Volksbibliotheek, te Brugge. Schenkt een boek aan de Acad. 607.

Groote (Alfr. de), substituut des krijgsauditeurs van Oost-Vlaanderen en Henegouwen. Schenkt boeken aan de Academie. 478, 733.

H

Haust (Jean), leeraar aan het Athenaeum, te Luik, lid van de redactie van het *Dictionnaire Wallon*. Voorstel tot ruiling. 415.

— Schenkt een boek aan de Academie. 478.

Haute (Dr. K. vanden), onderarchivaris van den Staat te Brugge. Mededeeling aan de Academie, over de voormalige Rederijkerskamer « *Altijts doende* », van Leffinghe. 205, 266-269.

Hello (Ernest), Fransche schrijver, te Parijs. Zie Reg. van zaken, op *Ruusbroec*.

Henderickx (Adelfons), volksvertegenwoordiger, te Antwerpen. Schenkt een boek aan de Academie. 733.

Hoeck (Van), leeraar aan het Klein Seminarie, te Hoogstraten. Schenkt boeken aan de Academie. 834, 927.

Hoepli (Ulrico), uitgever te Milanen. Schenkt een boek aan de Academie. 856.

Holkema. Zie op Scheltema.

Hondt (G. d'), beambte aan het Stadsbestuur te Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 304.

Houcke (Alf. van), bouwkundig ingenieur aan het Ministerie van Spoorwegen, te Brussel. Zal, voor de nieuwe uitgave der Vak- en Kunstwoordenboeken, zijn *Vakwoordenboek over het ambacht van den Loodgieter en Zinkbewerker* overzien en verbeteren. 210.

— Zijn afsterven op 13 Juni 1908. 483.

— Schenkt een boek aan de Academie. 304.

*** Houcke (Alf. van), als boven, en Sleypen (Jozef), bureeloverste aan het Ministerie van Spoorwegen, te Brussel. Nemen aan, hun *Vakwoordenboek over het ambacht van den Metselaar*, aan te vullen en te verbeteren. 210-211. — Zie verder op *Sleypen*.

Huysman (Karl), Fransche schrijver, te Parijs. Z. Reg. van zaken, op *Ruusbroec*.

J

Jonckbloet (W. J. A.), hoogleeraar. te Leiden. Z. Reg. van zaken, op *Ruusbroec*.

JOOS (AMAAT), werkend lid. Lezing : *Diamanti*. 25, 65-68.

— Id. : *Hoe men dichters genieten kan*. 750-752 en 753-768.

— Schenkt boeken aan de Academie. 303.

— Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 715-718.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

JOSTES (Dr. Franz), hoogleeraar te Munster, buitenlandsch eerelid. Een nieuw handschrift van den *Reinaert* gevonden. Mededeeling door hem aan Prof. Dr. W. DE VREESE. 26, 111.

— Verhandeling door hem ter uitgave aangeboden : « *Kyrieleison* » : *Eene studie over het ontstaan van het Duitsche vers*. 486. — Zie het Register van zaken, op « *Kyrieleison* ».

K

Keirsbilck (V. van), dienstoverste aan de Buurtspoorwegen, te Assebroek bij Brugge, en Keirsbilck (Julius van), aannemer, te Brugge. Nemen aan, voor de nieuwe uitgave van de Kunst- en Vakwoordenboeken, hun *Vakwoordenboek over het ambacht van den Timmerman* en over dit *van den Metselaar* te herzien en te verbeteren. 211.

— De heer V. van Keirsbilck schenkt een boek aan de Academie. 643.

Kerchove d'Exaerde (Baron **R. de**), gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen, te Gent. Stelt de groote feestzaal van het Gouvernementshotel ter beschikking der Academie, voor het houden van hare Jaarlijksche Plechtige Vergadering op 28 Juni 1908. 408.

Kircheisen (Freder. M.), te Geneve. Schenkt een boek aan de Academie. 929.

KLUGE (Dr. FRIEDRICH), buitenlandsch eerelid, te Freiburg im Breisgau. Schenkt een boek aan de Academie. 733.

KUYPER (Dr. ABRAHAM), buitenlandsch eerelid der Academie. Schenkt een boek aan de Academie. 855-856.

L

Lacquet (Maurits), notarisklerk, te Gent. Schenkt boeken aan de Academie. 734.

Lammens (**Julius-Clemens**), oud-senator, te Gent. — *Afsterven van den Weled. heer Julius-Clemens Lammens*, op 4 Februari 1908. Bij het openen der vergadering van 19 Februari herinnert de Bestuurder aan de nagedachtenis van den overledene, wien de Koninklijke Vlaamsche Academie grootendeels haar bestaan te danken heeft. 69-71.

Lamprecht (Dr. Karl), uit Leipzig. Over de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* van Dr. W. DE VREESE. 742-743. — Zie Register van zaken, op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*.

— Schenkt een boek aan de Acad. 856.

LATEUR (FRANK), briefwisselend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Schenkt een boek aan de Academie. 19.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

LECOUTERE (Prof. Dr. C.), werkend lid. Benoemd tot lid der Commissie tot het voordragen van candidaten voor het lidmaatschap der Academie. (Dienstjaar 1908.) 95.

— Tot lid benoemd van de Commissie belast verslag uit te brengen over het voorstel de *Gallicismen* te laten herdrukken. 211. — Verslag der Commissie. 322-326.

— Benoemd, ter vervanging en op verzoek van den heer TH. COOPMAN, tot lid van den keurraad voor de prijsvraag over de Zeevisscherij. 95. — Zijn verslag. 429-442.

— Belast met verslag uit te brengen over de Nederlandsche vertaling van het *Nibelungenlied*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 486. — Zijn verslag. 935 en 941.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van Dr. MUYLDERMANS: *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 947.

Lehembre (Leonard), onderwijzer, hoofdopsteller van *De Schoolgids*, te Schelle. Schenkt boeken aan de Academie. 81, 196, 643-644.

Lepeleer (Z. E. Kan. Eug. de), opziener van het Vrije Middelbaar Onderwijs, te Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 834. — Bibliographische aanteekening over dit werk. 747-748.

Logeman (Dr. H.), hoogleeraar te Gent. Schenkt een boek aan de Acad. 404.

M

MAC LEOD (Prof. Dr. JULIUS), werkend lid. Benoemd tot lid van den keurraad voor de prijsvraag over de Zeevisscherij. 95. — Zijn verslag. 442-445.

— Belast met verslag uit te brengen over *Practisch leerboek van Plantenkunde*, door den heer A. BUSSERS aan de Academie ter uitgave aangeboden. Zijn verslag. 309-310.

— Id. over de verhandeling *Het Water*, door den heer Dr. VANDEVELDE ter uitgave aangeboden. 618. — Zijn verslag. 861-862, 869-870.

Maerlant. Zie Register van zaken, op *Naturen bloeme*.

Maeterlinck (L.), bewaarder van het Museum van Schoone Kunsten, te Gent. Schenkt boeken aan de Academie. 196, 304, 478, 733.

Maeterlinck (Maurice), vertaler van Ruusbroec's *Gheestelike Brulocht*, te Parijs. Zie Register van zaken, op *Ruusbroec*.

Marescaux (C.), notaris, te Dilbeek. Schenkt een boek aan de Academie. 196.

MARTIN (ERNST), buitenlandsch eerelid, te Straatsburg. Schenkt een boek aan de Academie. 402.

Meersch (Eug. van der), notaris te Iperen. Mededeeling aan de Academie betreffende het afsterven van Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK en het legaat door dezen aan de Academie vermaakt. 634.

Meert (H.), leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent. Schenkt boeken aan de Academie. 733-734.

Meyer (Dr. Des. de), geneesheer, te Brugge. Schenkt boeken aan de Academie. 81.

Mercier (Z. Emin. D.), kardinaal-aartsbisschop van Mecheleu. Schenkt boeken aan de Academie. 303, 402, 478, 607, 643, 856, 927.

MERGHELYNCK (Jonkheer **Arthur**), te Iperen, lid van den Hoogen Raad van Adel, enz. Vermaakt zijn *Beauvoordekasteel*, te Wulveringem bij Veurne, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie. — *Afsterven van den Weledelgeboren Jnr.* ARTHUR MERGHELYNCK, *te Wulveringem, op 14 Juli 1908*. Mededeeling daaromtrent door den heer Eug. van der Meersch, notaris te Iperen. 634. — Telegram van

rouwbeklag door het Bestuur der Academie aan Mevrouw MERGHELYNCK gezonden. 634-635. — De Bestendige Secretaris brengt, namens het Bestuur, een bezoek aan Mevrouw MERGHELYNCK. 635-636. — De droeve mare ter kennis der heeren Leden der Academie gebracht. 636. — Tot teeken van rouw, de vlag aan den gevel van het Academiegebouw halfstok geheschen. 636. — *De Lijkplechtigheid te Wulveringem.* De Academie daarop vertegenwoordigd. Lijkrede door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris der Academie, uitgesproken. 636-640. — Een brief van rouwbeklag, namens de Academie aan Mevrouw MERGHELYNCK gestuurd. 637. — Brief van dankbetuiging vanwege Mevr. MERGHELYNCK. 740. — Zie verder het Register van zaken, op *Merghelynck-legaat.*

MONTAGNE (VICTOR DELA), briefwisselend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851.

— Toegevoegd aan de Sub-Commissie belast, door de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, met verslag uit te brengen over de uitgave *Leven en werken der Zuidnederlandsche schrijvers.* 863-864.

— Voor den wedstrijd over het *Drukkersvak*, den eerst aangestelden keurraad, op verzoek van de Heeren Verslaggevers, toegevoegd. 492.

— Vertegenwoordigt de Koninklijke Vlaamsche Academie op de Conscience-betooging te Antwerpen. 648.

— Verhandeling door hem ter uitgave aangeboden. Zie het Register van zaken, op *Vlaamsche Pseudoniemen.*

— Lezing: *Een pamflet tegen Jan David.* 619, 621-632.

— Schenkt een boek aan de Academie. 927. — Belangrijk geschenk van Vlaamsche boeken uit de 16e, 17e en 18e eeuw. Mededeeling dienaangaande door den Bestendigen Secretaris aan de Academie gedaan. 24. — Lijst der geschonken boeken. 14-19, 76-80, 926.

MUYLDERMANS (Dr. JAC.), werkend lid. Tot ondervoorzitter verkozen der Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. (1909-1910.) 841.

— Benoemd tot lid der Commissie tot het voordragen van candidaten voor het Lidmaatschap der Academie. (Dienstjaar 1908.) 95.

— Benoemd tot lid der Sub-Commissie, belast, door de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, met verslag uit te brengen over de uitgave *Leven en werken der Zuidnederlandsche schrijvers.* 863-864.

— Belast met verslag uit te brengen, over de verhandeling over *Portunkula*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 206. — Zijn verslag. 416 418.

— Letterkundige mededeeling over: *Cours de Méthodologie*, door Eerw. heer KAR. CH. CAEYMAEX. 487.

— Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huldigen. Zie het Register van zaken, op *Ruusbroec.*

— Lezing: *Over den eerbied voor de taal.* 270-297. — Bespreking van die voordracht. 426.

— Id.: *Eenige beschouwingen over de uitspraak van het Nederlandsch.* 843. — Bespreking daarop gevolgd. 843-845, 946-947. — Zijn antwoord. 947.

— Schenkt boeken aan de Academie. 13, 73-75, 195, 302, 402, 476-477, 642, 732, 834, 926.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

MULLER (Prof. Dr. J. W.), te Utrecht, buitenlandsch eerend. Bereid gevonden in de Februari-vergadering een voordracht te komen houden over het nieuw *Reinaert-handschrift*, dat in het archief van Vorst Salm von Reifferscheidt-Dyck, te Dyck (nabij Neuss aan den Rijn), gevonden is. 28.

— Lezing: *Een nieuw handschrift van den Reinaert.* 95-100 en 109-188.

— Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 703-706.

— Schenkt boeken aan de Acad. 303, 834.

N

Nelis (Hubert), archivaris aan 's Rijks Archief (te Brussel), te Leuven. Schenkt een boek aan de Academie. 80.

O

OBRIE (Prof. Mr. JULIUS), werkend lid. Benoemd tot lid der Commissie voor 1908, belast met het voorstellen van prijsvragen. 619.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van Dr. MUYLDERMANS: *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 946-947.

OYE (Dr. EUG. VAN), briefwisselend lid. Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling *Het Water* door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE ter uitgave aangeboden. 618. — Zijn verslag. 861-862, 871-872.

Onbekende, uit Antwerpen. Zendt boeken aan de Academie. 738, 857.

Opdedrinck (E. H. J.), onderpastoor te Poperinghe. Schenkt een boek aan de Academie. 644.

Ossenblok (E. J.), te Antwerpen. Schenkt een boek aan de Academie. 835.

P

PAUW (Jonkheer Mr. NAP. DE), werkend lid. Benoemd tot lid van de Commissie voor Rekendienst voor 1908. 32.

— Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huldigen. Zie het Register van zaken, op *Ruusbroec*.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van Dr. MUYLDERMANS: *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 946.

— Schenkt boeken aan de Academie. 73.

PRAYON-VAN ZUYLEN (Mr. A.), werkend lid. Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huldigen. Zie Register van zaken, op *Ruusbroec*.

Puyvelde (Dr. Leo van), leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 834.

Q

Quicke (A.), leeraar in Germaansche talen, te Andenne, en Quicke (G.), proevenlezer, te Brussel. Het door hen ingezonden prijsantwoord over het *Drukkersvak* wordt bekroond. 492. — Ontvangen hun diploma op de Plechtige Vergadering, 28 Juni 1908. 543-544.

R

Rens Hz. (G. J.), te Kaprijke. Schenkt een boek aan de Academie. 304.

Revijn (A.), bakker, leerling aan de Beroepschool voor voeding, te Gent. Zie verder op *Vandevelde*.

Ridder (Fr. de), onderpastoor te Thienen. Schenkt boeken aan de Academie. 835.

Righi (Prof. Augusto), voorzitter van de Reale Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna. Voorstel tot ruiling van uitgaven. 89-90.

Rodenbach (Fenx), te Brugge (Sint-Michiels). Schenkt boeken aan de Academie. 19, 644.

ROETHE (Dr. GUSTAV), gewoon hoogleeraar in de « Deutsche Philologie » aan de Koninklijk-Keizerlijke Universiteit, te Berlijn. Tot buitenlandsch eerend verkozen. 489. — De verkiezing bij Koninklijk Besluit goedgekeurd. 612. — Brief waarbij Dr. G. ROETHE zijn dank aan de Academie betuigt. 610-611.

— Dr. ROETHE, over de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* van den heer Dr. W. DE VREESE. 743. — Zie Re-

gister van zaken, op *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*.

Roos (A. G.), bibliothecaris der Rijks-Universiteit te Groningen. Stelt aan de Academie voor in eene geregelde wisseling van uitgaven te treden. Aangenomen. 202-203, 307.

Ruusbroec (Jan van). Zie Register van zaken, op *Ruusbroec*.

S

Salm-Reifferscheidt-Dyck (Vorst), te Dyck nabij Neuss aan den Rijn (tegenover Dusseldorp). Een nieuw handschrift van den *Reinaert*, in het Archief op zijn kasteel gevonden. 20-28, 112.

Schelden (A. en V. vander), drukkers-uitgevers, te Gent. Schenken boeken aan de Academie. 81, 196-197, 479, 737-738, 927-929.

Scheltema en Holkema, boekhandelaars, te Amsterdam. Geneeskundige uitgaven van die firma. 773-791.

Schepers (Dr. J. B.), leeraar aan het Gymnasium, te Haarlem. Brieven over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 707-710, 713-714.

Schollaert, minister van Binnenlandsche Zaken, hoofd van het Kabinet. Zendt een afgevaardigde naar de Plechtige Vergadering, 28 Juni 1908. 528, 534.

Schuyten (M. C.), bestuurder van den Paedologischen Schooldienst, te Antwerpen. Schenkt boeken aan de Academie. 734-735, 929.

SEGERS (GUSTAAF), werkend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Brengt verslag uit over de vergadering der Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch, van 15 Januari. 25-26. — Id. van 30 September. 746-747.

— Vertegenwoordigt de Academie op de Conscience-betooging te Antwerpen, op 13 September 1908. 648. — Mededeeling dienaangaande. 747.

— Neemt deel aan de bespreking over het ontwerp JAN VAN RUUSBROEC te huldigen. Zie het Register van zaken, op *Ruusbroec*.

— Letterkundige mededeeling over : *Nog Slaven!*, door I. DE VREESE. 311.

— Lezing : *De voertaal van het onderwijs*. 650-652 en 653-718.

— Bibliographische aanteekening over: *Nederlandsche Schrijvers voor het Middelbaar Onderwijs*, door DE BOECK en VAN HOECK. 842-843. — Id., over n°s 3-5 van die uitgave. 941-945.

— Lezing in vergadering van de Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch, van eene studie tot opheldering van een gedicht van Vondel. 805.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

Segers (Z. E. Kanunnik), te Gent. Wordt door Z. H. Mgr. den Bisschop van Gent, bij de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908 afgevaardigd. 529, 535.

SIJMONS (Prof. Dr. B.), te Groningen, buitenlandsch eerend. Verzocht om verslag uit te brengen over de Nederlandsche vertaling van het *Nibelungenlied*, aan de Academie ter uitgave aangeboden. 486. — Bericht dat hij gaarne van advies zal dienen. 614. — Zijn verslag. 935-940.

— Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 701.

SIMONS (Dr. L.), werkend lid. Belast met verslag uit te brengen over de Nederlandsche vertaling van het *Nibelungenlied*, aan de Academie, ter uitgave aangeboden. 486. — Zijn verslag. 935, 940.

Sleypen (Jozef), ambtenaar aan het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, te Brussel. Bericht de Academie dat hij, ten gevolge van ALFONS VAN HOUCKE's afsterven, zich volgaarne zal belasten met de nieuwe uitgave van dezes *Vakwoordenboek van den*

Loodgieter en Zinkbewerker. 613-614. — Hij zal de nieuwe uitgave van het *Vakwoordenboek van den Metselaar* op zich alleen nemen. 614.

Soens (E. H. Ernest), leeraar aan het Koninklijk Athenaeum, te Gent. Schenkt boeken aan de Academie. 644-646, 735-737.

Soens (E. H. P.), leeraar aan de Middelbare School, te Gent. Schenkt een boek aan de Academie. 929.

SPILBEECK (WALTMAN VAN), briefwisselend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851.

Stillemans (Mgr. A.), bisschop van Gent. Zendt een afgevaardigde naar de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 529, 535.

T

TEIRLINCK (ISID.), werkend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— De eerste aflevering van zijn *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon*, van de pers gekomen. 308.

— Belast met verslag uit te brengen over de verhandeling *Het Water*, door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE ter uitgave aangeboden. 618. — Zijn verslag. 861-862, 870-871.

— Schenkt boeken aan de Acad. 477-478.

— Zie op *Cock (de)*, rubriek *A. de Cock en Is. Teirlinck*.

Temmerman (H.), oud-bestuurder der Staatsnormaalschool, te Lier. Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 698.

Trombetti (Alfredo), secretaris der Reale Accademia delle Scienze dell' Istituto di Bologna. Voorstel tot ruiling van uitgaven. 89-90.

Trooz (J. de), minister van binnenlandsche zaken, hoofd van het Kabinet. — *Afsterven van den Weledelgeboren Hr* JUL. DE TROOZ, *op 1e Januari 1908*. Bij het openen der Januari-vergadering brengt de heer Bestuurder eerbiedig hulde aan de nagedachtenis van den hooggeschatten afgestorvene. 11. — De Academie beslist dat een brief van rouwbeklag aan de Weledele Mevrouw DE TROOZ zal gezonden worden. 11.

U

Ulrix (Dr. Eug.), leeraar aan het Koninklijk Athenaeum te Brugge. Zijne verhandeling: *De Germaansche elementen in de Romaansche talen*, van de pers gekomen. 308.

— Mededeeling door den Bestendigen Secretaris, omtrent den bijval die het werk van den heer Ulrix in de wetenschappelijke wereld, hier en in den vreemde, te beurt valt. 413-414.

— Schenkt boeken aan de Academie. 403.

V

Vandevelde (Dr. A.-J.-J.), bestuurder van het Stedelijk Laboratorium, te Gent. Verhandeling *Het water in het dagelijksch leven*, door hem, voor het *Van de Ven-Heremans'-Fonds*, ter uitgave aangeboden. Zie het Register van zaken, op *Water*.

— Schenkt boeken aan de Academie. 404, 646, 738, 929.

*** Vandevelde (Dr. A.-J.-J.), Bosmans (L.) en Revijn (A.), te Gent. Verhandeling door hen ter uitgave aangeboden: *Onderzoekingen over de gisting van het brooddeeg*. Zie het Register van zaken, op *Brooddeeg*.

Velde (Arthur van de), beambte aan het Provinciaal Bestuur, te Brugge. Verhandeling door hem aan de Academie ter uitgave aangeboden: *De ambachten der Timmerlieden en der Schrijnwerkers te Brugge*. Zie Register van zaken, op *Ambachten*.

— Schenkt boeken aan de Academie. 19, 403-404, 479.

Verbaere (Prosper), typograaf te Brussel. Het door hem ingezonden prijsantwoord over het *Drukkersvak* wordt bekroond. 492. — Ontvangt zijn diploma op de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908. 543-544.

VERDAM (Prof. Dr. J.), buitenlandsch eerelid, te Leiden. Schenkt boeken aan de Academie. 195, 478, 733, 927.

Verdeyen (Dr. R.), leeraar aan het Koninklijk Athenæum, te Oostende. Schenkt een boek aan de Academie. 856.

Verhulst (Raphael), te Antwerpen, bekroond in den Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde (zeventiende tijdvak : 1904-1906). Ontvangt het diploma met verguld eeremetaal, hem door de Academie vereerd. 549-550.

Verriest (Dr. Gustaaf), hoogleeraar te Leuven. Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 701-702.

VERRIEST (Dr. HUGO), werkend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Belast met verslag uit te brengen over *Practisch leerboek van Plantenkunde*, door den heer A. BUSSERS aan de Academie ter uitgave aangeboden. Zijn verslag. 309-310.

— Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs dient te wezen. 703.

— Eene levensschets van hem. 303, nota.

Versmissen (Fr.), eere-opziener over het Lager Onderwijs, te Hoogstraten. Brief over de stelling, dat de moedertaal de voertaal van het onderwijs hoeft te wezen. 699-700.

VERSTRAETE, ingenieur der eerste klasse van Bruggen en Wegen te Gent. Door den Weled. Heer DELBEKE, minister van Openbare Werken, bij de Plechtige Vergadering van 28 Juni 1908 afgevaardigd. 528, 534.

Verté (A.), notaris te Brugge. Stelt de Academie in bezit van den rentetitel van het *Karel Bourij-Fonds*. 307-308.

Vocht (Dr. Hendrik de), te Leuven. Zijne verhandeling : *De invloed van Erasmus op de Engelsche Tooneelliteratuur* van de pers gekomen. 617.

— Brief van dankbetuiging voor de hem toegezonden present-exemplaren van zijne verhandeling. 613.

Vollmöller (Dr. Karl), hoogleeraar, te Dresden. Schenkt een boek aan de Academie. 930.

Vreese (I. de), klerk der Academie. Schenkt boeken aan de Academie. 197, 304, 856-857. — Letterkundige mededeeling door den heer G. Segers over zijn boek *Nog Slaven!* 311-312.

VREESE (Prof. Dr. WILLEM DE), werkend lid. Tot ridder in de Leopoldsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Goedkeuring van zijne verkiezing tot onderbestuurder voor 1908. 22.

— Tot bestuurder der Academie verkozen voor het jaar 1909. 805.

— Tot voorzitter verkozen der Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde. (1909-1910.) 840.

— Tot voorzitter verkozen der Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. (1909-1910.) 841.

— Tot ondervoorzitter verkozen van de Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch. (1909-1910.) 864.

— Benoemd tot lid der Commissie voor 1908, belast met het voorstellen van prijsvragen. 619.

— Woont, als onderbestuurder, te Wulveringem de lijkplechtigheid bij van Jhr. ARTHUR MERGHELYNCK, degfuger van de Academie. 636.

— Heildronk, onder het Jaarlijksch Feestmaal der Academie, ter eere van den heer Dr. ADRIAAN BEETS. 599.

— Benoemd tot afgevaardigde der Academie bij het XXXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, te Leiden. 619.

— Door de Academie belast, met den heer Dr. H. CLAEYS, de uitgave van eene *Bloemlezing uit Jan van Ruusbroec's werken* te bezorgen. 320-321. — Verklaart aan de hem gegeven opdracht binnen de aangewezen tijdruimte niet te kunnen voldoen. Zal echter de opdracht aannemen, zoo er hem meer vrijheid van beweging wordt gelaten. De Academie schikt zich naar de gegeven redenen: aan de heeren Dr. H. CLAEYS en DE VREESE zal de noodige tijd gelaten worden. 397-399.

— Den heer L. DE WOLF, met den heer EDW. GAILLIARD, als medewerker toegevoegd voor de uitgave van ED. DE DENE's *Testament*. 90-92. — Zie verder het Register van Zaken, op *Testament*.

— Zijn voorstel omtrent de ingezonden antwoorden voor den wedstrijd over het *Drukkersvak*. 491. — Den eerst aangesteiden keuraad, op verzoek van de Heeren Verslaggevers, tot nader onderzoek toegevoegd. 492.

— Een nieuw handschrift van den *Reinaert* gevonden. Bericht daarover aan Prof. Dr. MULLER gezonden. 110-111.

— Toespraak, bij de rondvraag op de voordracht van Prof. Dr. J. W. MULLER, over het nieuw gevonden *Reinaert-handschrift*. 98-100.

— Neemt deel aan de bespreking over de lezing van den heer Dr. JAC. MUYLDERMANS: *Eenige beschouwingen over de uitspraak* (van het Nederlandsch). 844-846, 946.

— Zijne studie op de *Handschriften van* JAN VAN RUUSBROEC'S *werken*. 317.

— Richt in de voorgalerij van het Academiegebouw een tentoonstelling in van wrijfsels van boekbanken en van photographieën, in zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta* te gebruiken. 641. — Lijst der tentoongestelde stukken. 744-746. — Hem wordt de toelating verleend, die photographieën naar de Internationale Tentoonstelling voor Photographie te Dresden te sturen. 861.

— Uitgenoodigd om op het *Internationaler Kongress für historische Wissenschaften*, te Berlijn (Augustus 1908), een voordracht te komen houden over zijne *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*. 474-475. — Zie over deze voordracht, eene mededeeling door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris. 740-744.

— Uitgave, met EDW. GAILLIARD, van Dietsche Kalenders, in het *Jaarboek* voor 1909. 932.

— Lezing: *Een trits Vlaamsche woorden verklaard*. 32, 33-55. — Een addendum. 100.

— Id., *Over het lied van den hertog van Bruunswyc*. In de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. 618.

— Id., over een vers van Bilderdijk voorkomende in *De Echt*. 747, 825-827.

— Bibliographische aanteekening over *Voor Vriend en Vreemde*, door Z. E. H. Kanunnik EUG. DE LEPELEER. 747-748.

Vuylsteke (Jos.), snelschrijver bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers, te Brussel. Belooft, voor de nieuwe uitgave van de Vak- en Kunstwoordenboeken, zijn *Vakwoordenboek over het ambacht van den Smid* te zullen overzien en verbeteren. 210.

W

Walgrave, leeraar aan het Klein Seminarie te Hoogstraten. Schenkt boeken aan de Academie. 927.

WATTEZ (OMER), briefwisselend lid. Tot ridder in de Leopolsorde benoemd. De heer Bestuurder wenscht hem geluk met die onderscheiding. 851-852.

— Vertegenwoordigt de Koninklijke Vlaamsche Academie op de Conscience-betooging te Antwerpen. 648.

— Lezing: *De Germaansche ballade*. 326-328 en 329-396.

Wiersum (Dr. E.). te Rotterdam. Schenkt een boek aan de Academie. 738.

Wil ier (E. van), bureeloverste aan het Ministerie van Wetenschappen en Kunsten. Artikel over de Academie door hem geschreven voor *Le Mouvement scientifique en Belgique*. 923-924.

— Schenkt een boek aan de Academie. 929.

WILLEMS (Prof. PIETER), eerste bestuurder der Academie. Zijne *Bouwstoffen voor een werk over de Nederlandsche dialecten*. Het door hem nagelaten materiaal, door zijn zoon, Prof. J. Willems, aan de Academie geschonken. Onder welke voorwaarden. 859-860.

Willems (J.) professor aan de Hoogeschool te Luik. Zie op *Willems* (*Prof. Pieter*).

WINKEL (Dr. JAN TE), hoogleeraar te Amsterdam, buitenlandsch eerelid. Verzocht, zich met het schrijven te willen belasten van eene levensschets voor Prof. Mr. JOAN BOHL. 851.

WINKLER (Dr. JOHAN), buitenlandsch eerelid, te Haarlem. Mededeeling over het Vlaamsche woord *Jeugd*. 934.

Wolf (A. de), apotheker te Brugge. Verleent aan de Academie met de meeste welwillendheid zijne toestemming tot de uitgave van zijn kostbaar handschrift van ED. DE DENE's *Testament*. Hulde hem gebracht. 90-92. — Zie verder het Register van zaken, op *Testament*.

Wolf (L. de), leeraar aan het O.-L.-Vrouwcollege, te Oostende. Bereid, met medewerking van de heeren Edw. Gailliard en Dr. W. de Vreese, de uitgave te bezorgen van ED. DE DENE's *Testament* en *Fabelen der dieren*. 90-92. — Zie verder Register van zaken, op *Testament*.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE
VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE, TE GENT.

VAN DE VEN-HEREMANS'
STICHTING.

BEKENDMAKING.

Namens het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie heeft de ondergeteekende de eer kenbaar te maken, dat er in die Koninklijke Instelling een Fonds bestaat, met name **Van de Ven-Heremans' Stichting**, waarvan het doel is « *de Nederlandshce Taal en Wetenschap te bevorderen, door het uitgeven, in het Nederlandsch, van nieuwe werken over Natuur- of Geneeskundige Wetenschappen, over Rechtsgeleerdheid en over het Vak van den Ingenieur* ».

Dankbaar ontvangt de Koninklijke Vlaamsche Academie alle Nederlandsche handschriften van geleerden ter uitgave. Ingezonden verhandelingen worden met de meeste zorg nagezien door drie Commissarissen van de *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren*. Na kennisneming van de uitgebrachte verslagen, beslist de Academie over het al of niet laten drukken van de aangeboden handschriften.

Tot verdere inlichtingen verklaart de ondergeteekende zich volgaarne bereid.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

BERICHT.

BIBLIOGRAPHIE

VAN DEN

VLAAMSCHEN TAALSTRIJD.

Heeren Leden of Bijzondere personen, die in hunne boekerij, boeken, brochuren overdrukken enz., bezitten, welke in de **Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd** zouden dienen benuttigd te worden wezen zoo goed ze te zenden aan den Bestendigen Secretaris, die zich belasten zal met ze in hunnen naam aan de Heeren COOPMAN en BROECKAERT mede te deelen.

Mochten aanplakbiljetten, *met betrekking tot den Vlaamschen Taalstrijd*, in welke omstandigheid ook, in hunne stad verschijnen, dan worden de heeren Leden der Academie verzocht den Bestendigen Secretaris een exemplaar daarvan, voor het Archief onzer Koninklijke Instelling, te bezorgen.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

044 098 645 864